

ENDERUNLU VÂSİF DİVANI

hazırlayan
Rahşan Gürel

Derviş-nihâd Bir Saray Adamı

ENDERUNLU OSMAN VÂSİF BEY
ve
DÎVÂNİ

Dîvân-ı Gülşen-i Efkâr-ı Vâsîf-ı Enderûnî

Hazırlayan:
Dr. Rahşan GÜREL

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
1. KAYNAKLAR	11
1.1. Genel Kaynaklar	11
1.1.1. Kitaplar	11
1.1.2. Makaleler	12
1.2. Temel Kaynaklar	12
1.2.1. Kitaplar	12
1.2.2. Tezkire ve Tarih Hüviyetindeki Eski Yazı Kaynaklar	13
1.2.3. Edebiyat Tarihi Hüviyetindeki Yeni Yazı Kaynaklar	13
1.2.4. Tez Çalışmaları	13
2. VÂSİF DEVRİ TÜRK TARİH ve EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ ...	15
2.1. Tarihî Değerlendirmeler	15
2.2. Edebî Değerlendirmeler	20
3. HAYATI	25
3.1. Kaynaklara Göre Hayatı	25
3.2. Eserine Göre Hayatı	35
4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ	39
4.1. Mizacı, Karakteri, Çevresi	39
4.2. Sanatı	59
4.2.1. Sanatı Hakkında Bilgi Veren Kaynakların Değerlendirilmesi ...	60
4.2.2. Sanatı Hakkında Şairin Verdiği Bilgilerin Değerlendirilmesi ...	91
4.2.3. Diğer Sanat Dalları Karşısında Vâsıf	96
4.2.3.1. Musıkî	97
4.2.3.2. Hüsn-i Hat	100
4.2.3.3. Spor	101
4.2.3.4. Selefî, Muasır ve Halefî Şairler Arasında Vâsıf	107
4.2.3.5. Enderunlu Şairler Arasında Vâsıf	126
4.2.3.6. Güzel Söyleyişlerden Örnekler	130

5. VÂSİF DÎVÂNÎ'NDA SOSYAL ve EDEBÎ TENKİD	133
5.1. Sosyal Tenkid	133
5.2. Edebî Tenkid	139
6. VÂSİF DÎVÂNÎ'NDA MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	141
6.1. Mahallî Dilin Edebî Dile Aksetmesinde Gelenekten Gelen Özellikler ..	141
6.1.1. Âdet ve İnanışlar	145
6.1.2. Atasözleri ve Veciz Söyleyişler	155
6.1.3. Deyimler	158
6.1.4. Mitolojik ve Naklî Telmihler	163
6.1.5. Yer Adlarıyla İlgili Telmihler	166
6.2. Devir Özellikleri	167
6.2.1. Kıyafetler	167
6.2.2. Yiyecekler	169
6.2.3. Mesûreler	171
6.2.4. Devrinin Sosyal ve Siyasî Cephelerini Yansıtmaları Açısından	
Kasîdeleri ve Tarih Kıt'aları	173
6.2.4.1. Kasîdeler	173
6.2.4.2. Tarih Kıt'aları	181
6.2.5. Kadının Cemiyet Hayatında Yeri ve Fonksiyonu	
Açısından Pend-nâmesi	185
7. MÜNDERİCÂTA DAİR TERİMLER SÖZLÜĞÜ	193
8. NÜSHALAR TRANSKRİPSİYON ve METİN HAKKINDA	
BİR KAÇ SÖZ	197
9. DÎVÂN-ı GÜLŞEN-ı EFKÂR-ı VÂSİF-ı ENDERÛN	199
Kasideler	201
Gazeller	276
Musammatlar	375
Kıt'alar	564
Beyitler	692
Lugaz-ı Mesnevî	695

ÖNSÖZ

Yalnız farklı kültür temellerine bağlı medeniyetler arasında değil, aynı zarurî müşterekleri tükettiğimiz kendi küçük dünyamızda dahi büyük çatışmaların yaşandığı asrımızda, aynı ideal değerleri paylaşamamaktan kaynaklanan bir "zihniyet zıtlığı" ile karşı karşıyayız. Bu, daha önceki çağlar için de adı ve ölçüsü farklı olsa da mevcut bir vâkıadır. Çünkü yaşayan her varlık, sadece kendisi olmak ve çevresini kendine benzetmekte insiyâkî bir ısrara sahiptir. Aynı işi gören müesseseler, farklı ideal değerleri müdafaa edebilmekte, cemiyeti meydana getiren her ferdin edebe muvâfık ve mugâyir olandan anladığı şeyler ayrı olabilmektedir. Bu "aynı"lık formundaki zıddiyet karşısında bugünü yorumlayabilmek için, bu zıt zihniyette ve hükümleri sabitleşmemiş yaşayanlar yerine, dilleri sâyesinde diri kalan ölülerin şahitliğine müracaat mecburiyetini hissediyoruz.

Bu mu'tâd usûlden hareketle, biz de ölümünün üzerinden 174 yıl geçmiş bir sairin, Enderunlu Osman Vâsıf Bey'in his ve fikir mecmuasını, belki onun izni ve tasdîkı hilâfına münakaşaya açmış bulunan edebiyat tarihi şubesinin tahsisî tettebbuâtını yeniden düşünce sahnesine getiriyor ve aynı ruhsatsız girişin mes'ûliyetini de yüklenmiş oluyoruz. Çünkü onun devrinin kültürünün, içinde bulunduğumuz çağa müsbet veya menfî tesirini bilme ihtiyacındayız. Fakat bu sefer de yaşanan ânın şartlanmışlığı ellerimizi bağlıyor. Bir müdekkik, her ne kadar sadece mevcut metni, devri veya şahsiyeti ortaya koyduğunu düşünse de o devri ve şahsiyeti sınırlayan bütün bir malûmatı şuuruna vararak edinmedikçe "objektif realite" sandığı bütün tesbitlerini, kendi dünya görüşü ve vicdanî müeyyideleri perspektifinde kendi zanları yönüne çevirecektir. Bu Doğu'da veya Batı'da her hangi saha ve zihniyette olursa olsun bütün hakikat arayıcılarının saptığı ve müşteki olduğu bir yoldur. Her hakikat kâşifinin merceği, kendi zihnindeki doğruyu büyüten ve yalnız onu beğenen bir hüviyet arz eder. Ali Nihat Bey, neşrettiği divânların başında muhtevalı bir giriş bekleyenlere şöyle mukâbele ediyor: "Bir divânı defalarca gözden geçiren bir insanın, sanatkârın edebî hüviyet ve şahsiyeti hakkında birkaç söz söylemesini haklı olarak isteyenler bulunabilir. Ancak edebiyatın ilim cephesine yüklenen mesaim ve bu mesai neticesinde vardığım kanaat beni bundan men' etmektedir... Şimdiye ka-

dar asıl sanat kısmı, içi, en ufak bir ilim ışığına maruz kalmamış bâkir bir sahada ulu orta fikir beyan etmek, ilim şiar ve vakârına yakışmaz kanaatindeyim. Senelerden beri dîvânlarını neşre hasr-ı mesai ettiğim bu şahıslar hakkındaki şahsî kanaatimi söylesem, onları değil, kendimi söylemiş olacağım. Hükûmlerimi ilmi dozda bütün vesikaları gösterip orijinalitelerini ve hususiyetlerini mukâyeseli surette ispat edersem ortadan ben silinirim. O zaman objektif hakikat meydana çıkar. Belki bu bir idealdir. Lâkin bir dimağı varabileceği merhaleden çevirmek, beşerin kudreti dahilinde değildir.” Fakat bir de klasik tedkikten romantik tahlile geçerken getirdiğimiz, metni mâzisi ile mütâlâa etme zarurî metodu, müdekkiki de münekkidi de yer yer keyfliğe sevk edebilmektedir. Buna mâni olmak için, klasik tarzdaki “akletme”, “şuuruna varma” diyebileceğimiz tavrı bu değerlendirme mantığı içerisine mutlaka yerleştirmeliyiz.

Metin tesbit ve tedkikine hasr-ı mesâî eden her beşer, hangi devirde yaşıyor ise kendi çağının insanıdır. Çağının sistemiyle düşünür, ölçer, tartar, değerlendirir. Hayat standartlarının geçim şartlarının, hatta devrin siyâsî telkinlerinin bile düşüncelerine tesir etmesine müsaade edebilir. Halbuki ilim şiar ve vakârı, bize bir metinde “görmek istediklerinizi görme”yi men‘, “mevcut olanı görme”yi vaz‘ ediyor. Evet belki bu bir ideal, fakat insanlığın faydasını hedef edinmiş her beşer için mutlaka varılması gereken bir ideal.

Biz bu fasıldan olarak Enderunlu Osman Vâsıf Bey'in Dîvân'ının da ilim şiar ve vakârına yakışmayan bir âkibete uğramış olduğuna inanıyoruz. Tanpınar, onun için “zevk çözülüşünün vesikası” diyor. Kültürde çözülmenin, kültürde ihtisaslaşmayı takib eden bir vâkıa olduğu malûm. O devir hayatında, birden çok kültür oluşturacak kadar tabakalaşma söz konusudur. Vâsıf'ın da hayatının 30 yılını içinde geçirdiği Enderun, bu tabakalar içerisinde üst kültürün akide ve vecibelerine amelî ve itikâdî en saygılılarının başında yer almaktadır. Eğer, bugünün şartlanmışlığı ve Batı'nın yakıştırmaları ile düşünmezsek, Enderun tedrisatı da, Saray içi hizmet de son derece sıkı kâidelere bağlı, çözülmenin en geç hissedildiği birer merkez durumundadır. Bu sebeple bu câmianın muktedir bir ferdi olarak Vâsıf'a hâyide birkaç şiiirinden hareketle “kültürünün yükünü sırtlamak yerine, üstünden atan adam” demek pek munsıfâne olmaz. O, iri cüssesiyle 70 küsur yıllık hayatında bu yükü düşekalka da olsa taşımaya çalışmıştır. Eseriyle “eski”yi kapayıp “yeni”yi açtığı iddiasına gelince, “yeni” denilen ve ideal değer olarak önümüze konan “Tanzimat ve sonrası nesiller”in ithal fikir, irfan ve vicdan anlayışlarıyla, yeni din ve peygamberleriyle, bir çözülüş devri insanı olmasına rağmen Yûnus'casına

“Ben göz açmam hâbdan bîdârdır gönlümdeki
Gerçi ben mestem velî hüşyârdır gönlümdeki”

diyebilen bir şahsın âlem-şümûl irfan anlayışını, aynı mukâyese hattında görmek bile mümkün değildir. Bir de bu dîvânın hakikî mânâda anlaşılabilmesi için yine aynı hacimde olan Keçeci-zâde İzzet Molla Dîvânı'nın da tam ve ciddî bir neşrine, parallelliklerden ziyade zıtlıkları tesbit adına ihtiyaç bulunduğunu ve bilhassa 17 ve 18.

yüzyıl halk şairlerinin eserleriyle, Vâsîf Dîvânı arasında metodik bir mukayeseye gidilmesinin zaruretinin -hatta bu Nedîm Dîvânı için de geçerlidir- ifade etmek gerekmektedir.

Şunu belirtmeliyiz ki 16. ve 17. asrın bilhassa Fuzûlî'nin câzibedâr tesirinden uzak kalarak bir çözümlüş devri eseri üzerinde çalışma tercihi bize ait değildir. Mes'eleye, bazı edebiyât-ı cedîde mütehasşısalarının Tanpınar'dan getirdikleri subjektif ve sabit bazı fikir ve teorilerin gerçekleşmesi nazarıyla yaklaşılarak değerlendirilmesi tavsiye olunmuştur. Fakat yıllar sonra mevzua tekrar döndüğümüzde netice bizim açımızdan böyle olmadı. Mümkün merteye ilmî perspektif içerisinde kalınmaya çalışılarak tevsik edilmiş farklı istikâmetteki bazı tesbitlere ulaştık. Tanpınar-vârî bir üslûpla söyleyecek olursak, bir ten-perest zevk adamını, bir saray teşrifâtçısı orta insan tipini, keyifle yuvarlandığı süfliyet çukurundan temkinle çıkararak onu, rûhî tezâhürlerinin berrak suları ile yıkayıp arındırmak, üzerindeki Nef'i'den, Nedîm'den âriyet iğreti kaftanı çıkarıp ona kendi elleriyle diktığı, belki çok şa'şaalı olmayan ama kendine has bir tarzın temiz hil'atini giydirmek gayreti içine girdik. Tekrar ifade edelim ki bu perspektif farkının esas çıkış noktası, bize Yunan-Roma medeniyeti ve Hıristiyanlığın bir hediyesi olan, kültür ve dînin iki ayrı müessese olarak telakkîsi ayrıştırmasıdır. Halbuki, **"Kültür, bir cemiyetin dîninin vücut bulmuş şeklidir."** diyor Eliot. Tabiatıyla burada ifade edilen "aynîyet" değil, birbirinin hudûdu ve hassasiyetine intibak ve ihtiram suretiyle el ele ve iç içe yaşamalarıdır. Yaşayarak gördüğümüz gibi kültürü dînden, dîni kültürden koparmaya çalışarak her ikisi de çözümlür.

Vâsîf Dîvânı, sanıldığı veya sanılmak istendiği gibi "geleneğin istifası" değildir. Onun fonksiyonu, birbirinden kopmamak için mücadele veren dîn-kültür beraberliğinin çırpınışlarına ayna tutmaktan ibarettir. Vâsîf'ın tarihleri ve kasîdeleri dikkatle okunmalıdır. Çözülmenin merkezi, yönü ve sür'atı burada kendini en iyi şekilde göstermektedir. Şairler tarih düşürmek için vesîle bile bulamaz olmuştur. Napoleon'un usûlsüz ve haksız Mısır işgâlinin bertaraf edilmesi, "fetih" olarak anılmakta ve Sultan III.Selîm, bu suretle "Gâzî" pâyesiyle şereflendirilmektedir. Tarihlerin konusu, padişahların tekrar-be-tekrar denedikten sonra vurduğu kaz yumurtalarının ve attığı ciritlerin menzillerini tayinden ibaret hâle gelmiştir. Yani gelenek, şairlerin bütün muhafazakârlığına rağmen avuçları arasından kayıp gitmektedir. Mes'elenin bir de şu yönü var ki **"Devlet sanatın peşinden gider, sanat devletin değil."** diyor W(illiam) Blake. F(rancis) Bacon ise ulvîyet ve sanat arasındaki paralellığe dikkat çekerek onun, **"fazîletin büyüme devrinde askerileştiğini, durakladığı dönemde değerlerinden taviz vermekte mahzur görmeyecek kadar serbestleştiğini, geriye gittiği dönemde ise şehevîleştiğini"** söylüyor. Demek ki kilit noktası, ferd ve cemiyet olarak ulvî değerlere sahip olabilme fazîletidir. Artan insanî değerlerin vücut bulmuş şekli olan sanat, devleti askerî dehâya ulaştırabildiği gibi, yine aynı hat-taki süfliyet neticesi maddî ve manevî otoritesini tamamen kaybetme noktasına da gelebilir. Yani Sultan Süleyman devri muhteşem olduğu için mi sanat 16. asırda zirveyi zorlamıştır, yoksa sanatın ihtişamı mı bir padişahı ve devletini askerî bir dehâ örneği olarak "Kânûnî"leştirmiştir, bunları tek taraflı olarak ele almamak gerekir.

Nedîm tarzının basit, süflî ve şehvet-âmîz bir kopyası olması hususuna gelince, Vâsîf Dîvânı Nedîm'inkini aratmayacak her nazım şeklinden pek çok güzel şiirle doludur. Burada problemlerin gelip düğümlendiği nokta, 6000 beyitlik yani Nedîm Dîvânı'nın neredeyse üç katı hacminde bir dîvânın bütününe tam bir tedkîke tâbi tutmaktan kaynaklanan bir perspektif darlığıdır. Ali Nihat Bey, "Eserin her satırında sanatkârın bir parçası vardır." diyor. Biz, bugüne kadar 12000 satırdan gözü-müze çarpanlara göre bir "Vâsîf portresi" çizmeye çalıştık. Tenâkuzun merkezi bu olsa gerek. Elimizden geldiğince azamî ciddiyet gösterme gayretimize mukâbil, bir yakın devir eseri olmasına rağmen sadece kısa aralıklarla basılmış üç matbu nüsha ile çalışarak metin tesis etme gibi bir talihsizliğe maruz idik. Bunun ârzalarını el yordamıyla gidermeye çalıştık. Fakat metin bizim için hâlâ mübhem ifadeler ihtiva ettiği gibi, hata ve noksanların bulunması da pek muhtemeldir. Yapıcı ve yönlendirici tamir ve tashihleriyle bizi irşâd etme nezâketi göstereceklerle şimdiden samimî teşekkürlerimizi arz ederiz. Bu sahada emek sarfedenlerin takdîr edeceği gibi, lâ-kaydî ve ciddiyetsizlikten kaynaklanmamak kayd u şartıyla, hatanın her fânî kula mahsus olduğuna inanıyoruz. Mesaîmiz, "edeb" binasına bir taş ilâve edebilme cehdinden ibarettir.

Son olarak şunu söylemeliyiz ki bu sahanın hasbe'l-kader bir müntesibi ve aynı zamanda gönülden meftûnu olarak kendi tarih ve kültürümüzün yani dünümüzün ve bugünümüzün mes'eleleriyle en azından ilgilenebilme imkân ve imtiyâzına sahip kılınmış olmayı bir iftihar vesîlesi telakkî ederek girdiğimiz bu meşakkatli yolda bir meş'ale olarak kabûl ettiğimiz hocalarımızın hocası merhum Prof.Dr.Ali Nihat Tarkan'ın ibret ve hayranlıkla tatbik etmeye çalıştığımız ayn-ı hakikat olan fikirlerinin ve ilmî hassasiyetinin feyzinden nasipdâr olabilmek, Server-i kâinat tarîkında iki hakikî rehberin sâye-i himmetiyle gerçekleşmiştir. Bütün talebesini aynı dikkat, itina, sabır ve hoşgörülerıyla her zaman daha iyiye, daha faydalı ve şuurluyla yönlendiren, şahsî çalışma metodlarındaki titiz ve mükemmeliyetçi zaviyeyle onlara daima manevî birer telkîn kaynağı olan, klasik edebiyatımızı "sevdirmek"ten önce bütün cepheleriyle doğru olarak "tanıtmak ve anlatmak" gibi belki ulaşılmaz imkânsıza yakın fakat son derece ulvî ve haysiyetli bir hedef belirleyerek bize, gerçek teşekkürün "kâl" ile değil, "ef'âl" ile olduğunu öğreten, hâl ve kâlleriyle muallim, değerli hocam rahmetli Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu ve daha uzun yıllar bizi irşâd etmesi ümidiyle sıhhat ve selâmet dilediğimiz hocam Prof. Dr. Tahir Üzgör'e, minnettârlık duyma ve ifade etme his ve kâbiliyetimizi iyice kaybetmeye başladığımız, mükemmeliyetin yerini menfaate, derûniliğin sathîliğe, ihtirânın taklîde bıraktığı bu can-hırâş medeniyet çağında bütün sâdik ve tâlihli talebesi adına kalbî şükran ve minnettârlığımızı irsâl ve ifade edebilmeyi, şerefli bir borcun ifası olarak görüyoruz. Biz, tarih ve millet şuurunu, hakkâniyeti, beşerî ve ilmî disiplini, insan olmayı ve şerefli muallimlik mesleğinde insana aslen sahip olduğu en güzel şekli iade etmeyi onlardan ta'lim ettik. Dileriz, ef'âlimiz hissiyâtımıza tercüman olmada nâkıs kalmaz.

Kulluk Allâh'adır ve yardım ancak O'ndandır.

1. KAYNAKLAR

1.1. GENEL KAYNAKLAR

1.1.1. Kitaplar

- Agin, A., Saraylarımız, İst. 1964.
- Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, İst. 1994/1-6.
- Ahmed Ağa (Sır Kâtibi) Rûz-nâme, Top.Sar.Arşivi D.10749.
- Akkutay, Ülker, Enderun Mektebi, Ank. 1984.
- Ali Seydi (Bey), Teşrif ve Teşkilâtımız (Terc. 1001 T.E.) (Tarihsiz).
- Baykal, İ.Hakkı, Enderun Mektebi Tarihi, İst. 1953.
- Cenkmen, Emin, Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri, İst. 1950.
- Eldem, Sedad Hakkı, Türk Bahçeleri, İst. 1976.
- Erbay, Erdoğan, Eskiler ve Yeniler, Erz. 1997.
- Evliya Çelebi, Seyahatnâme, İst. 1996/1-10.
- Gökbilgin, M.Tayyib, Osmanlı Müesseseleri Teşkilâtı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış, İst. 1977.
- Gülersoy, Çelik, Beşiktaş'ta İhlamur Mesiresi ve Tarihî Kitâbeler, İst. 1962.
- İhlamur Mesiresi, İst. 1983.
- İsfandiyaroğlu, Fethi, Galata Sarayı Tarihi, İst. 1952.
- İskit Yayınları, Mufasssal Osmanlı Tarihi, İst. 1957-63 /1-5.
- Kahraman, Âtuf, Osmanlı Devletinde Spor, Ank. 1995.
- Kahraman, Mehmet, Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar, İst. 1996.
- Kaynar, Reşat, Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat, Ank. 1954.
- Konyalı, İ.Hakkı, İstanbul Sarayları, İst. 1943.
- Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ank. 1970.

- Lamartine, Alphonse De, Osmanlı Tarihi, Ank. 1995/1-2.
- Mazıoğlu, Hasibe, Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik, İst. 1957.
- Mehmed Ağa (Silahdar), Silahdar Tarihi, (M.N.Özön) Ank. 1932.
- Melikoff, Irene, Uyur İdik Uyardılar, (Çev: Turan Alptekin) İstanbul 1993.
- Moltke, Helmut Von, Türkiyedeki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar, (Hayrullah Örs)
- Montaçu, Leydi, Türkiye Mektupları, (Aysel Kurutluoğlu) Tercüman 1001 Temel Eser.
- Ocak, Ahmet Yaşar, Türk Sûfliğine Bakışlar, İstanbul 1996.
- Öztuna, Yılmaz, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi.
- Recaî-zâde Mahmud (Ekrem), Araba Sevdası, İst. 1293 (1885).
- Saydam, Bilgin, Deli Dumrul'un Bilinci, İstanbul 1998.
- Süleyman Efendi (Şem'dan-zade, Fındıklılı) Mürî't-tevrih, (Münir Aktepe) İst. 1976.
- Tansel, Fevziye Abdullah, Namık Kemâl'in Hususî Mektupları, Ank.1969/2.
- Unat, Faik Reşat, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış, Ank. 1964.
- Uşaklıgil, Halid Ziya, Saray ve Ötesi, İst. 1965.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Ank. 1947-56 /1-4.
-- Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı, Ank. 1988.

1.1.2. Makaleler

- Aksoy, Y., Osmanlı Sarayı'nın Üniversitesi Enderun, Dünya 25 Aralık 1970.
- Altındağ, Ülkü., Has Oda Teşkilâtı, Türk Etnografya Der. s. 14/97-113, 1974.
- Baykal, B.S., Fatih Sultan Mehmed'in Muhiti ve Şahsiyeti Üzerine Bir Deneme, D.T.C.F. Der. 14/3-4 1957, s. 69-82.
- Koçu, Reşat Ekrem, Osmanlı Sarayında Devlet Teşkilâtı, Hayat Tarih Mec.2 (7) 1972, s. 31-35.
- Kunter, H.B., Kitâbelerimiz, Vakıflar Der. S. 2, 1942.
- Öztuna, Yılmaz, Osmanlı Saray Üniversitesi Enderun, Hayat Tarih Mec. I (1), 1972, s. 10-13.
- Saz, Leylâ, Saray ve Harem Hatıraları, Yeni Tarih Der. Temmuz 1958/19.
- Sırrî, Saray İdaresinin İç Yüzü, Vakıf 29.10-28 11 1924 (30 tefrika).

1.2. TEMEL KAYNAKLAR

1.2.1. Kitaplar

- İpekten, Halûk, (Prof.Dr.) ; Enderunlu Vâsıf, Ank. 1989

1.2.2. Tezkire ve Tarih Hüviyetindeki Eski Yazı Kaynaklar

- Ârif Hikmet (Bey), Ârif Hikmet Tezkiresi, İst. 1252 (1836).
Atâ (Tayyar-zâde Ahmed), Târîh-i Atâ, İst. 1293 (1876).
Fatîn Dâvûd, Hâtîmetü'l-es'âr, İst. 1271 (1854).
Hızır İlyas (Hâfız), Vakâyı'-ı Letâ'if-i Enderûn, İst. 1276 (1859).
İzzet Molla (Keçeci-zâde), Mihnet-i Keşân, İst. 1238 (1823).
Mehmed Âkif (Enderunlu), Mir'ât-ı şî'r, Top.Sarayı Ktb. E.H. 1522, 1211 (1796)
Mehmed Süreyyâ, Sicilli Osmânî, İst. 1311(1893)/4 (İst.1996/5)
Mehmed Tahir (Efendi, Bursalı), Osmanlı Müellifleri, İst. 1333 (1915) (İst. 1972/2)
Muallim (Ömer) Nâcî, Mecmu'a-i mu'allimîn, İst. 1305(1887) (Osmanlı Şairleri Ank. 1986).
Namık Kemâl, Tahrîb-i Harâbât, İst. 1291(1874).
Ziya Paşa, Harâbât, İst. 1291(1874).

1.2.3. Edebiyat Tarihi Hüviyetindeki Yeni Yazı Kaynaklar

- Büyük Türk Klasikleri, İst. 1988/8.
Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1971/2.
Cengiz, Halil Erdoğan, Açıklamalı Notlu Divan Şiiri Antolojisi, İst. 1983.
Ergun, Sadettin Nüzhet, Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi, İst.1931.
Gibb, J.W., A History of Ottoman Poetry, London 1909/6.
Gölpınarlı, Abdülbaki, Divan Şiiri XIX.Yüzyıl, Ank. 1955.
İnal, İbnül-Emin (Mahmud Kemâl), Son Asır Türk Şairleri, İst. 1941.
Levend, Âgâh Sırrı, Edebiyat Tarihi Dersleri, İst. 1941.
Kocatürk, Vasfi Mahir, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, Ank. 1964.
Mazıoğlu, Hasibe, Türk Edebiyatı-Eski, Türk Ansk. İst. 1983/32.
Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ank. 1994.
Olgun, Tahir, Manzum Bir Muhtıra, İstanbul. 1931.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İst. 1998/8.

1.2.4. Tezler

- Yüksel, Sedat, Vâsîf, Hayatı, Edebî Şahsiyeti, İst. 1944-1945, (Tez No: 1020)
Bozoklu, Tevhide, Enderunlu Vâsîf ve Eserinde Kadın, İst. 1946-1947, (Tez No: 1359)

2. VÂSIF DEVRİ TÜRK TARİH ve EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Tarihî Değerlendirmeler

Bugün, yalnız, tarihin tecellî sahası içinde bir girift mânâlar kesiti hâlinde meçhûllerle örtülü edebiyatımızdan değil, tarihimizden de kurtulma, âdetâ “tarihsizliğe koşma” diyebileceğimiz bir sürecin kendini tarih yerine kabûl ettirdiği bir devrenin idrâki içindeyiz. Bizi, “tarihimizden, kültürümüzden kurtarma” operasyonu, ihmâl, inkâr ve ifsâd merhaleleriyle seri ve şuurlu şekilde hedefini yakalamak yolunda mühim adımlar atmış durumdadır. Bu noktaya nasıl gelindiğini anlamak, belki tarihsizliğe mahkûm edilmemizin sebeplerini, tasdik değil fakat tesbit etmemizi kolaylaştırabilir.

Hâl ve istikbâl emniyetinin, maziden çıkarılacak olan ibret dolu çözümler neticesi gerçekleştirilebileceğinin ve dilini, tarihini, kültürünü inkâr talihsizliğine uğrayan milletlerin âkıbetinden alınacak derslerle desteklenebileceğinin şuurunda olmak, milletin tarih sahnesinde varlığını sürdürmesini özleyen her ferdin vazifesi olmak gerekir. Bu tedbir geleneği, sadece bugünkü neslin mükellefiyetinden değildir, tarihimiz de tarihten alınmamış derslerin ibret verici sahneleriyle doludur.

Kânûnî'nin (1520-66) II. Selim'den (1566-74) olan torunu III. Murad'ın (1575-95), sadrazamlarının himayesinde geçirdiği 21 yıllık saltanat devresi sonunda Osmanlı Devleti'nin sınırları, o zamana kadar yeryüzünde görülmemiş genişlikte bir alanı kaplamaktadır. Her biri tek başına bir krallık olabilecek güçte kırk beylerbeyliğinden Avrupada olanlar, *Macaristan, Bosna, Rumeli, Girit, Yunanistan, Ege Adaları, Makedonya, Trakya, Sırbistan ve Bulgaristan*, Afrikadaki beylikler ve bütün Küçük Asya'yı içine alan *Anadolu, Karaman, Kıbrıs Krallığı, Suriye, Mezopotamya, Gürcistan, Kafkas Ülkeleri, Bağdat, Fırat Kıyıları, Trabzon, İki Arabistan eyâleti Aden ve Hind Denizi'nin bir bölümü, Kırım ve Türkistan*'ın bir bölümü idi. Bu eyâletlere ek olarak Bâbü'lî'nin kendi kanunlarına göre hükümdarlarını seçtiği

yarı bağımsız ülkeler *Transilvanya, Boğdan, Eflak, Ragusa Cumhuriyeti ve bazan da Lehistan* vardı. Eski dönemlerin bütün imparatorlukları İstanbul çevresinde toplanmışlardı ki Osmanlı Devleti, yüzölçümü, iklim, nüfus ve zenginlik bakımından Roma İmparatorluğu'nu çok aşırıyordu.¹

Bu, savaşmasını ve fethetmesini bildiği gibi, hükmü altında tutmasını ve yönetmesini bilen bir millet için muhteşem bir miras idi. Fakat bu dil ve muhakeme esasına dayalı muazzam sistem, ne yazık ki muhafaza edilemedi. Savaşarak aldığı topraklarda toplumları eritme ve onlara mutlak hâkim olma ve yönetme politikasını Avrupa'da Yunan ve Romalılar'dan Afrika'da Mısır'dan devr alarak bu teknikleri sür'atle geliştiren Hristiyan Batı, fethettiği toprakların bütün kaynaklarını sömürmekten uzak bir anlayıştaki Doğu'nun yiğit fakat zaferden sonra temkîni elden bırakan zihniyetine karşı çok kısa sürede acımasız planlarını uygulama imkânı buldu.

Hristiyan Batı, Avrupa'da din veya silah kuvvetiyle cihan-şümûl bir hükümlerlik kurmanın imkânsızlığını anlayınca, bütün gücünü, yeni topraklar zaptetme yerine elindekini yönetmeye harcadı. Toprak yönetiminde, tarım ve sanayide, sanat ve bilimde, iş bölümünde, yeni yerlerin keşfinde, denizcilikte, ordu disiplininde, silahlanmada ve savaş tekniğinde sürekli bir rekabet hâli hâsıl oldu. İç savaşlar bitmiş, en azından unutulmuştu. Mezhep çatışmaları hızla dindiriliyordu. İttifaklar sistemiyle denge te'mini için büyük ve küçük devletlerle bir konfederasyon kurulmasını sağlayan genel bir hukuk ve diplomasi ihdas edilmişti. Artık her ülke, diğerinin hürriyetine kefil oluyordu. Topraklar kendilerine göre bir adâlet anlayışıyla ve daha millî bir şekilde taksim edilmişti. Şariken'in çok geniş olan İmparatorluğu, Cumhuriyetler ile Krallıkların dengesini sağlayacak biçimde parçalanmış, zayıf olanlar kuvvetlilere yanaşmış, böylece Macaristan Almanya'ya, Beyaz Rusya Lehistan'a, Güney İtalya Fransa'ya, Napoli Krallığı ile Sicilya İspanya'ya, Hollanda İngiltere'ye, Venedik Yeni Roma Krallığı'na bağlanmıştı. Bir zamanlar eski Yunanistan'da bağımsız devletlerin ortak tehlike uğrunda bir savunma pakti içinde birleşmeleri gibi Avrupa devletleri de Hristiyan güçlerin karşılıklı rekabetini sınırlamak üzere gruplaşıyorlardı. Artık Ortaçağ'da görülen Haçlı Seferleri yerini Avrupa medeniyeti yolunda yapılan seferlere bırakıyordu.

III. Ahmed (1703-30) dönemine gelindiğinde, tabiata aykırı bir şekilde İran'ın paylaşılması için Damad İbrahim Paşa'nın himmetiyle Ruslar'la anlaşmış ve Karadeniz'in doğu kıyılarında onlarla dost olunmuştur. Böylece ne Asya'da bir müttefikimiz, ne ne Avrupa'da devamlı iki taraflı bir tavır sergileyen Fransa dışında bir dostumuz kalıyordu. Azerbaycan, Hazar Denizi ve Kafkasya gibi sınırlarımızın kendi elimizle Rusya'ya bırakılmasında, milletlerin en iyi politikası olan sıhhatli bir şur perspektifinden yavaş yavaş uzaklaşılmasının izleri sezilmektedir. Hiç bir zaman bir bütün olamayan topluluklar hâlinde, bilhassa ferdî kahramanlıklarla şanını duyuran fakat dağınık ve disiplinsiz olan ordumuz, Avrupa'da âdetâ bir meslek hâline

¹ Lamartine, Osmanlı Tarihi, 2/551.

getirilen savaş sanatına çok yabancı bulunuyordu. Buna rağmen halkta, savaşmadan, kâğıt üzerinde gelen zaferlere ve barışa karşı şiddetli bir reaksiyon mevcuttu. Bu sebeple, Ruslara kabûl ettirilen bir barışla Karadeniz'in dokunulmazlığını emniyet altına alan Baltacı Mehmed Paşa, Çar'dan boşalacak Rus tahtına konmak isteyen İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın ve Leh elçisi Poniatowski'nin amansız intikam duygusuyla yaptığı ve bugün dahi hakikat gibi takdim edilebilen iftira ve suçlamaların şiddetle etkisinde kalan İstanbul halkı tarafından, muzaffer bir komutan gibi değil, Rus ordusunu yok etmediği ve Çar'ı Yedikule zindanı'na atmadığı için hiddetle karşılanmıştır. Sultan III. Ahmed, sadriazamının faziletini takdir edebilecek irfana sahip olmasına rağmen, halkın mahkûm ettiği bir kimseyi, velev ki sadriazam olsun, müdafaaya cesaret edemez ve Baltacı Mehmed Paşa, Niyazi-i Mısır ile aynı servi ağacının gölgesini paylaştığı Limni Adası'nda sürgün iken hayata veda eder.

Yine halkın tepkisiyle, tahtı kardeşi I. Mahmud'a (1730-54) bırakan III. Ahmed'in dönemindeki politik hileler, yerini bir müddet doğruluğa bırakır. Geçimini bile kendi el emeği olan altın, gümüş işlemeciliğiyle sağlayan ve hazinenin bir kurusuna dokunmayan, *"kişiye kendi sayından gayrısı yoktur."* emr-i İlâhî'sini me'haz edinen böyle bir padişah, III. Ahmed devrinin düşünlerinin, lâle bayramlarının ezdiği halkı bir nebze olsun rahatlatır. Halkı, fâni dünya hayatı için elini kardeşinin ve yeğenlerinin kanına bulamayan bu dürüst ve merhametli insanı mukaddes bir zât olarak eceliyle uğurlar. Yeğen III. Mustafa'nın 3 yıllık saltanatı ise hiç bir iz bırakmadan geçer. III. Ahmed'in büyük oğlu ve III. Selim'in babası Sultan III. Mustafa (1757-74) ve idarecilik dehası edebî dehâsından üstün değilse bile çok daha mühim olan (Koca) Ragıp Paşa'nın (Öl: 1763) sadaret yılları Osmanlı Devleti'nin tarihinde barış, insaniyet ve ilmî faaliyetlere açık bir devre olarak yerini alacaktır. Fakat Ragıp Paşa'nın, askerî dehâsı yanında, şair ve yazar olarak da gıpta ettiği ve devletiyle, eski ve güçlü düşmanı Avusturya ve yeni Rusya arasında tarafsız bir hakem olacağını düşündüğü bugünkü Almanya'nın kuzeyinde Prusya Devleti'nin temellerini atan II. Friedrich'e güvenmesi, siyasî bir hataydı. Eger bu şahıs, Ragıp Paşa'nın zannettiği gibi faziletli biri olsaydı, devletin hakikî teminatı olabilirdi fakat o yalnızca menfaatini gözeten bir politikacıydı. Nitekim kuzeyde gittikçe gelişen Rus tehlikesini önleyecek tek kahraman olarak görülen Friedrich, Avusturya ile birlikte Lehistan'ın paylaşılması karşılığında Çarlık Rusyası'nın Osmanlı Devleti'ni parçalama emellerini izhâra göz yumacaktır.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Asya'da yok edilmesi düşüncesinin özellikle politik bir düşünce olduğu konusunda tarih tereddüde düşerse, bu düşüncenin yeni çağda nerede ve kimin tarafından ortaya atıldığına dikkat edilmelidir. Bu hususta Lamartine şöyle diyor: *"Rusya'da sarayda doğmuş, Prusyada tanrısız bir hükümdar tarafından desteklenmiş, Viyana'da bir imparator olan II. Joseph tarafından okşanmış, Fransa'da 18.yy'ın Hristiyan alehtarı yazarları Voltaire, Diderot ve d'Alembert tarafından alkışlanan bu düşünce, Çariçe Katerina için milletin geleceği uğruna uygulanması çok gerekli bir ilke hâlini almıştı. II. Friedrich Lehistan'dan daha fazla toprak koparmak için bu görüşü benimsemiş, II. Joseph de bölüşmedeki*

payının büyümesi için II. Katerina'ya dalkavukluk etmek amacıyla onu desteklemişti. Voltaire ve öteki Fransız düşünürleri, Doğu'da Hz. Muhammed'in camilerini yıkacak olan Kuzey'in Semiramis'inin, Batı'da da Hz. İsa'nın kiliselerini yerle bir edeceği umuduna kapıldıklarından, Osmanlı Devleti'nin paylaşılması projesini bir medeniyet hamlesi olarak görmüşlerdir.”²

Osmanlı ordusu ve donanmasının Tuna kıyılarında ve Ege denizinde bozulmasından sonra Sultan Mustafa'nın, bütün vezirleri, din adamlarını, şeyhleri toplantıya çağırarak yaptığı tarihî bir konuşma vardır: “Tahta geçtiğimden beri yalnızca sizin tavsiyelerinizi dinledim. Beni ordularımın başında savaşmaktan alıkoyan siz oldunuz. Arka arkaya seçtiğim iki sadriazam, ne benim ümitlerime, ne memleketimin isteklerine cevap olabildi. Şimdi yenileni de siz seçtiniz. Eğer devletimin şerefi ve menfaati savaşın sürmesini gerektiriyorsa, ordularıma bizzat komuta etmeyi tavsiye ediyorum.” Saltanatının son yıllarına rastgelen metanetli hamlesiyle Sultan Mustafa, devletin yeniden kendine gelmesini sağlıyordu. Fakat bugün dünya tarihinde ondan geriye, Voltaire'in, Doğu'nun camileriyle, Batı'nın kiliselerini yıkacağını umduğu II. Katerina'ya yaranmak için yazdığı alay dolu kitaplar ve Çariçe'nin, Pa-dışah'ın mirasını elde etmesi için Avrupa edebiyatına onu kötü tanıtmak üzere yaptığı iftiralar kalmıştır. Bugün maalesef, ne tarihimiz ve edebiyatımız üzerindeki iftira bulutlarını dağıtacak ne de tarihî şahsiyetlerimize hakettikleri şerefli mevkii iade edecek millî birlik şuuruna sahip bulunuyoruz.

III. Mustafa'nın biricik oğlu Selim'i kardeşine emanet ederek göçtüğü 1774'den sonra 15 yıllık I. Abdülhamid devri, Osmanlı Devleti'nin o ana kadar en çok düşmana ve en az dosta sahip olduğu devredir. Boğaz, Rus donanmasına açılmış, tersaneler boşalmış, Yunanistan, Çariçe'nin emirlerine nâzır, Kuzey, devlet aleyhine birleşik bir cephe durumunda, Lehistan parçalanmış, Macaristan istilâ edilmiş durumdadır.

I. Abdülhamid'in iki oğlu Mustafa (IV) ve Mahmud (II)'un ağabeyi gibi yetiştirdiği yeğeni III. Selim (1789-1807) tahta geçtiğinde devletin içinde bulunduğu durumdan haberdardı. Artık savaşların neticesini, sayıca üstünlük veya şahsî cesaretin değil, teknik imkânlar, disiplin ve yönetme taktiklerinin tayin ettiğini biliyordu. Ancak Rusların önü alınmaz kısımları devam ediyordu. Besarabya'nın güneyinde Tuna üzerinde kurulu eski bir Osmanlı şehri ve kalesi olan ve 1484'te II. Bayezid tarafından fethedilen İsmail şehri 50 000 Osmanlının şehid edildiği uzun ve kanlı bir katliamda düşmüştü. Fakat Voltaire'den beri bilhassa başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupa kabinelerinin, aşırı Rus hayranlığıyla başı döndüğü için, bu toplu cinayetler görmezlikten geliniyordu. Fransız ihtilâli ve II. Katerina'nın ölümü devlete biraz nefes alma fırsatı tanımıştı. Fakat Napoleon'un Mısır ve Suriye'ye yaptığı sayısız sefer, Babîâli'yi savaşa zorladı. İlk bozguna rağmen sonradan yetişen 3700 kişilik nizam-ı cedid askeri, Napoleon'un süvarilerini püskürttü. 3 yıl, 2 ay 1 günlük

² Lamartine, a.g.e. 2/876.

Fransız işgâli, 2 Eylül 1801'de Fransız ordusunun teslim olmasıyla son buldu. Yıllar sonra gelen bu muzaffer müdafaa Sultan Selim'e de "Gâzi" unvanını kazandıracaktır. Fakat bir yandan da Alman İmparatorluğu'nu dağıtan ve Osmanlı Devleti'nin en hırslı düşmanlarını sırayla bertaraf eden Napoleon'a karşı gizli bir hayranlık içinde olan Sultan Selim, devletin hastalıklı bir uzvu gibi olan orduyu, Napoleon'un ordusunu örnek alarak yeniden düzene koymaya çalışıyordu. Kontrolsüz kalmaları sebebiyle zalimleşen, ahlâkları bozulan ve gevşeyen yeniçeriler, 18.asrın başlarından beri sadece disiplinlerini değil, vatanseverlik ve cesaretlerini de kaybetmişti. Düşman önünde zayıf ve disiplinsiz kalırken kuvvetlerini devlet ve millete karşı göstermişlerdi. Kanun gereği her yeni padişahın tahta çıkışında muazzam miktarda ulûfe aldıkları için padişah değiştirmek hatta öldürmek, menfaatlerine çok uygun geliyordu. Onların desteğini kazanmak isteyen padişahın, devletin savunması ve yönetimi için ayrılan tahsisattan fedakârlık yapması gerekiyordu. Sultan Selim, amcasının hoşgörüsüyle dehâ sahibi bir anne tarafından çok iyi bir eğitime tâbi tutulmuş, âdetâ padişahlığa hazırlanmıştı. Doğu ve Batı dil ve sanatlarını bildiği gibi devamlı surette tarih kaynaklarını okutup yorumlatarak devletin felâketi, milletin trajik hâli ve yeniçerilerin baskısı hakkında fikir ediniyordu. Devletini eski ihtişamlı günlerine döndürmek en büyük hayâliydi.

Fransa, III. Selim ile ittifak bağını kuvvetlendirmek için, Osmanlılara savaş kadelerini öğretecek subaylar, öğretmenler, topçular ve döküm ustaları gönderiyordu. Fakat bu yeni ordunun tesisi ve başarıları karşısında hakarete uğradığını ve harcanıldığını hisseden Yeniçeri ocağı ise sinsi bir intikam planlıyordu. Orduda askerî malzeme çok eksikti. Tabyalardaki topların kundağı bile bulunmuyordu. Buna rağmen İngilizler Boğazlar'da püskürtülecektir. Yeniçeriler, şeyhülislâmlık makamının da desteğiyle asıl sebep, yetki ve itibarlarının azalması, zahiren ise şeriata aykırı davranması sebebiyle Sultan III. Selim'i tahtan indirecek, yerine padişahın bir evlat gibi yetiştirdiği ve gözünü kırpmadan III. Selim'in ölüm fermanını imzalayacak olan IV. Mustafa'yı geçirecektir. Bütün zamanını, bilgi ve tecrübesini aynı kaderi paylaştığı küçük yeğeni II. Mahmud'a hasr eden III. Selim, 14 ay süren bir esir hayatından sonra, Ruscuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın her zaman sadık kaldığı sâbık padişahı yeniden tahta geçirmek için giriştiği harekâtı haber alan Sultan Mustafa'nın fermanıyla 28 Temmuz 1808'de şehid edilir. Kardeşi II. Mahmud için de, Osmanlı soyunun devam etmemesi bahasına aynı emir çıkarılmışken Şehzade Mahmud, kendi yaşında bir cariyesi tarafından bir haliya saklanılarak kurtarılmıştır. Sultan Selim'e, altmış milyon Osmanlının hükümdarına lâıyk bir cenaze töreni yapılır ve 15 yaşındaki şehzade, sultan olur. İleride orduyu düzene sokmak için gerçekleştireceği faaliyetlerde sadriazamı ve hâmisî Alemdar Mustafa Paşa'nın büyük katkısı vardır. Ancak yeniçeri subayları ile padişah müdafaaacısı sekbanlar arasındaki mücadele, dinmek bilmiyordu. İçte, bir saray yangınında kaybettiği hem korktuğu hem saydığı sadriazamını kaybetme, dışta ise Doğu'yu Rusya'ya feda etme temayülü gösteren Napoleon'un şöhret merakı sebebiyle bütün tabîî desteklerini kaybeden II. Mahmud, kendine göre doğru bulduğu yenilik faaliyetlerini tek başına devam ettirmeye çalışırken bîtab düşecektir. Ruslar'a Kırım'ı, Besarabya'yı, Boğdan'ı, Ef-

lak'ı kaptıran yeniçeri teşkilatı, Rumlar'a Peloponez'i ve Adaları hediye etmek üzereydi. Devleti dışta destekleyeceği yerde içte karıştırmaya uğraşan bu isyancı yapılanmaya karşı bir padişah ilk defa halkın desteğini de, alarak hareket ediyordu. Artık devlete eski kudretini kazandırmak için engeller azalıyordu. Fakat talih, Sultan Mahmud'dan Köprülüler gibi, hükümdarının düşüncelerini anlayıp uygulayabilecek, yenilgilerin mes'uliyetini taşıyacak başarıların şerefine efendisine sunacak sadriazamları esirgemişti. O, kendini bir nevi intihara sürükleyen bir hayata yönelmesi sebebiyle veremden 1 Temmuz 1839'da yani Tanzimat Fermanı'nın ilânından 4 ay 3 gün önce dünyaya veda etti.

Hulâsaten şunu söyleyebiliriz ki hâl, maziden istikbâle uzanacak sıhhatli bir köprünün tesisinde çok ehemmiyetli bir mevkidir. Dünün, bugünün süzgecinden geçirilerek doğruları taklid, hataları tashih edilerek daha mütekâmil şekilde yarına ulaştırılması, her an gelişmeye hazır bir tarih şuuruyla mümkün olabilir.

2.2. Edebî Değerlendirmeler

18. yüzyıl, umûmî teâmül çerçevesinde ifade etmek gerekirse "*divân şiiri imkânlarının sonuna kadar yoklanıp kullanıldığı*" yüzyıldır. *Nedîm* ve *Gâlib*'in mecraasına yön verdiği yüzyılın başlarında *Nâbî-i Pîr* (Öl: 1712) henüz sağdır. Reis-i şairân *Tâ'ib*, Seyyid Vehbî'yi (Öl: 1736) yerine vekil bırakırken *Vehbî* ise kendine bu pâyeyi bağışlayan mümeyyiz-i şuarâ'nın şairden bile saymadığı *Nedîm*'e (Öl: 1730) vekâleti tevdi' edecektir. Tezkireci şair *Bursalı Belîğ* (Öl: 1729), Şeyh İbrahim-i Gülşenî'nin oğlu "Edirneli Efendi" olarak meşhur *Kâmî* (Öl: 1723), tasavvufî telakkînin bu çağdaki belki de en tatminkâr müdafii Mevlevî hattat-şair *Sâmî* (Arpaemîni-zâde) (Öl: 1733), *Nedîm* tarzının muvaffak mümessili *İzzet Ali Paşa* (Öl: 1734), Köprülü'nün şairliğini tarihçiliğine tercih ettiği *Râşid* (Öl: 1735), değerini hâlâ lâıykıyla takdir ve teşmîl edemediğimiz ve ancak Mesnevî mütercimi olarak andığımız velûd şair ve nâsir *Süleyman Nahîfî Dede* (Öl: 1738), bilgin şair *Neylî* (Öl: 1748), yüzyılın ilk yarısına mühürlerini basarken yüzyılın ikinci yarısında, *Şeyhülislâm Çelebi-zâde Âsım* (Öl: 1759), dirayetli devlet adamlarından *Râtûb Ahmed* (Öl: 1761) ve *Râgıb Paşa* (Öl: 1763), refikî *Haşmet* (Öl: 1768) ve *Fıtnat Hanım* (Öl: 1780), tıpkı Vâsıf gibi "Enderûnî" sıfatının gadrine uğramak sebebiyle şairlik kudretleri tam olarak tavzih edilemeyen *Nâşid* (İbrahim) (Öl: 1791) ve *Fâzıl* (Hüseyin) (Öl: 1810), lirizm ve samimiyet açısından belki yakın dostu ve şeyhi *Gâlib*'i bile geride bırakabilecek kadar kuvvetli bir şair *Esrar Dede* (Öl: 1796) klasik şiirimizin müterennimleri olmuştur.

18. yüzyılda siyasî ve sosyal şartlar gereği ağırlık kazanan ve 19. asra da yansıyan "*mizahî ve hezl-güne şiir*", bizim için Vâsıf'ın şiirine geçişte mühim bir merhale teşkil ettiğinden bu meyanda söz îrâd eden şairlere de kısaca temas etme lüzûmunu hissediyoruz:

Ciddî şiirlerinde *Rahmî*, hezllerinde ise *Havâyî* mahlasını kullanan Abdurrahman (Öl. 1715), bu asırda, *Nâbî* gibi bir hikmet şairini bile tehzîl edebiliyor, onu ta-

kiben çok muvaffak olmasa da *Tırsî* de yaşlı üstâdı çıkış noktası olarak kullanabiliyordu. Hatta Reis-i şairân bile "Tâ'ib" mahlasını "*Hamdî*" diye imzaladığı hicivlere ve nükteli hezlerine tevbe etmek vesilesiyle alıyordu. Bir şeyh oğlu olan *Kâmî*, nüktedanlığı ve hicve düşkünlüğü sebebiyle rütbe tenziline uğruyordu. *Kezâ İzzet Ali Paşa*'nın Nedîm'e yazdığı latife yollu şiirleri, ciddî ve vakur devlet adamı *Ragîb Paşa* ve *Haşmet* ile *Fıtnat Hanım* arasındaki şakalaşmaları ve Vâsîf'dan on sene önce ölen Adanalı adaşı *Surûrî*'nin tarihlerine dahi aksettirdiği hicve meyyâl karakterinin nişanelerini de burada hatırlamak gerekir. Yani hiciv ve hezl, bu yüzyıl için şahsî bir tasarruf değil, hemen her dîvânda karşımıza çıkabilecek yaşa, mevkîe, makâma bakmayan devir psikolojisini yansıtan umûmî bir "*tavır esnekliği*" hüviyeti arz-etmektedir.

19. asra geçmeden önce şunu da söylemek gerekir ki aslında doğum tarihini 1750'li yıllara yani 20-25 yıl gerilere çekmemiz sebebiyle, ölümü 1824'ü göstermekle birlikte Vâsîf'ı, Fâzıl gibi 18. yüzyılda mütâlaa etmek daha doğru görünmesine rağmen, tarihlerinin büyük kısmının 1801-1818 yıllarını içine alması ve umumî teâmüle mutabakat açısından onu yine bir sonraki yüzyıl mümessili olarak ele alma cihetine gidilmiştir. Fakat Vâsîf'ın asır içindeki yerini belirlemede, bu tehâvül devrinin her biri farklı tavır arzeden kalem erbabının fazlaca bir rolü bulunmamaktadır. Ayrıca "*Selefi, Muasırı ve Halefi Şairler Arasında Vâsîf*" başlığı altında bu şahısların bir kısmından bahis açılacağı üzere burada sadece kronolojik bir sıralama yapmakla iktifâ edilecektir:

Mütercim Âsım (Öl:1819): Huseyn-i Tebrizî'nin Burhân-ı kâtî'ının ve Ukyânûs'un mütercimi, şuurlu Türkçeci Âsım, şairliğinden ziyade bilgisiyle çağının mühim sîmâlarından biridir.

Keçeci-zâde İzzet Molla (1775-1829): Tarîkan hem Mevlevî hem Nakşî fakat sîret itibariyle derviş-nihâd sayılamayacak, yaşca küçüğü olmasına rağmen Vâsîf'ın da kadir-şinas dostu İzzet Molla hakkında birkaç söz söylemek gerekirse Molla, Tanpınar'dan itibaren Vâsîf'la birlikte 19. asrı temsil eden iki tipik şairden biri olarak kabûl görmüş, gerek nazım dili ve tekniği ve gerekse muhteva açısından klasik şiirin en güzel örnekleri arasında sayılabilecek şiirler meydana getirdiği ittifaken söylenilegelmiş ve şairlik kudreti açısından Vâsîf'a tergîb ve tercîh edilmiştir. Tabiatıyla burada metodik bir mukayeseye gidilmesi mümkün değildir. Ancak şunu söylemek gerekir ki Vâsîf ve İzzet Molla'nın şiiri, teknik yapı ve zihniyet açısından kıyâsı gayr-ı kâbil bir hüviyet arz-etmektedir. Vâsîf'ın şiiri için bazı tesirler söz konusu edilebilecek olmakla birlikte o hiçbir zaman taklîd şiir tertîb etmemiştir. Molla ise, başta Gâlib olmak üzere Nâbî, Sâmi, Nedîm, Sâbit v.s. gibi pek çok şairi tanzîr için pek çok emek sarfetmiştir. Dîvân'ındaki 600 küsur gazele göz gezdirmek bunu tesbît için kâfidir. Bunlar metodik olarak değerlendirmeye tâbi tutulmadıkça onun teknik ve muhteva kudreti hakkında mütâlaada bulunmak, en azından ilmî objektiviteye muhalif bir tavır olmaktadır. Bununla birlikte Molla, şiiri kolay ve güzel söyleyebilen, zekî, uyanık ve pâyesiyle müsemma bilgili bir şairdir. Yetişme tarzı ve yaşadığı hayat şartları Vâsîf'inkinden farklıdır. Kendisi için bir ağabey hatta baba

mevkinde olan Vâsîf'a derin sevgi ve saygısını gerek nazîre şiirleriyle, gerek Miynet-i Keşân'ında, gerekse son sözün söyleneceği yer olan mezartaşı kitabesinde dile getirmiştir. Molla ve Vâsîf dîvânlarının ancak metodik mukayesesinin hükümlerimizi "iki tipik şair" gibi genel mütâlaadan, özel ve vâkı' olana götürebileceği kanaatindeyiz.

Âkîf Paşa (1787-1845): Az sayıda gazeli de bulunan "Tabsıra" müellifi için söylenilmesi zarurî olan, onun sanıldığı gibi Avrupaî Türk Edebiyatı'nın mübeşşirlerinden sayılamayacak kadar geleneğine ve devrinin henüz tâbiyyet değiştirmemiş estetiğine sonuna kadar bağlı bir şair olduğudur.

Âlî (1810-1856): Şa'banî şeyhlerinden Kuşadalı İbrahim'in müridlerinden olan bu şahıs, bugün için pek tanınmış olmamakla birlikte az sayıda fakat çok güzel şiirlerin sahibi üstad bir şairdir.

Şeyhülislâm Ârif Hikmet (1786-1859): Daha çok Hikmet, bazan da Ârif mahlasını kullanan tezkire müellifi rind şeyhülislâm, şairlik yönüyle asrın en kuvvetli kalemlerindendir.

Şeyh Nazîf: Mevlevî şeyhi olan bu zatın tasavvufî umdeleri ve klasik edebiyatımızın teknik ve estetiğini lâıykıyla yansıtan ve üzerinde durulması gereken muhtevalı şiirleri hâvî orta hacimde bir dîvânı vardır.

Leskofçalı Gâlib (1829-1864): 35 yaşında hayata veda eden Gâlib, Yenişehirli Avnî ve Şeyhülislâm Ârif Hikmet'ten sonra devrinin muktedir son üstad mümessillerindendir.

Yenişehirli Avnî (1826-1884) 19.yüzyıl klasik şiirinin istisnâsız en kudretli şairidir. Hemen bütün dîvânı sehl-i mümteni' misâli şiirleri câmidir. Meratip silsilesine göre Mevlevî şeyhi Nazîf'in mürîdi ve damadı, şiir fenninde ise cümlelerin mürşidi ve üstadı olmuştur.

Kâzım Paşa (1821-1889): Devrinin tok sözlü, dürüst ve yeri geldiğince hicve meyyâl bilhassa mersiyeleleriyle meşhur kudretli bir şairidir. Geleneğine olan bağlılığı ona, tereddütle yaklaştığı Tanzimat zihniyetinin karşısında ve üstünde bir mevki vermiştir.

Osman Şems (1813-1893): İyi bir mutasavvıf, kudretli bir şair olan Şems'in bilhassa Fuzûlî vadisinde güzel gazelleri muhtevî hacimli bir dîvânı vardır.

Üsküdarlı Hakka (1822-1895): Dîvân'ı basılı olmasına rağmen şiirlerinin çoğu kayıp olan Hakka, çoğu zaman şuur menziline uzaklaşmasına rağmen, bilhassa kaside vadisinde üstad, kudretli bir şairdir.

Hersekli Ârif Hikmet (1839-1903): Tasavvuf ve felsefeye ait dört mensur kitabı, hukuka dair bir risalesi, bir de matbu dîvânı bulunan klasik şiirin hem teknik hem muhteva açısından başarılı bir mümessilidir.

Daha çok devrin bizi ilgilendiren ilk yarısı ve bir önceki asır ile ilgili olarak son birkaç söz söylemek gerekirse tarih olanın veya olacağın tefekkürüyle vücuda

gelen edebiyatın, mührünü taşıdığı devirden ve muhitten ayrı olması düşünülemez. Cemiyet hayatında baş gösteren bu “iki cephelilik” edebiyatta da kendini hissettirecektir. Asırlarca taklid ettiğimiz söylenilegelen fakat kriterleri henüz tam olarak ortaya konmamış olan İran edebiyatı da artık yön değiştirmiştir. Bu sebeple 19. asır Türk edebiyatı hakkında hüküm vermeden önce, bu ânî tebeddülât altındaki devrin edebiyatından neler bekleyebileceğimizi iyi hesap etmemiz gerekmektedir. Bu devir şairlerine ilham verecek olan menbalar ne idi ki onlar bu pınardan içmesini bilemedi? Bunun her biri için aynı standartlar içerisinde tespit edilmesi mutlak bir zarurettir.

Biliyoruz ki bir devrin ve o devirdeki kalem erbabının klasik olabilmesi her şeyden evvel o devrenin tarihî şartlarına bağlıdır. Yani 19. asırda “klasik” çıkmasının mes’ûliyeti sadece Vâsıflar’a, İzzet Mollalar’a ait değildir. Tabî ki “klasik”in teşekkülünde şahsî gayret ve ciddiyetin rolü de inkâr edilemez. Fakat meselâ devrin müsaadesi gereği Fuzûlî’nin neredeyse gayr-ı ihtiyarî hâsıl ettiği neticeyi Gâlib, ancak şuurlu ve şartlarını zorlayan bir mesafî sonunda sağlayabilmiştir. Belki Fuzûlî’nin ve Gâlib’in dimağındaki kavrama gücünün onları “klasik”e vardırmadaki tesirini kıyaslayabiliriz ama içinde yetiştikleri medeniyet ve dilin o günkü vaziyeti açısından onları aslâ mukayese edemeyiz. Fuzûlî’nin zaman içerisinde olgunlaşan bir dimağa sahip olduğunu görüyoruz. O, kendinden öncekilerin açtığı yolda, kullandığı malzemenin uzun asırlar ihtiyaca cevap olacağına şuuruyla eserlerini vücuda getirmiştir. Gâlib’in ise sanki mecburiyetini hissetmişcesine birden bire olgunlaşmış bir dimağı vardır. 26 yaşında Dîvân’ını da Mesnevî’sini de yazmıştır. Bundan sonraki 18 sene ise daha semeresizdir. Tabiatıyla bunun değişik şartlara bağlı pek çok farklı sebebi bulunabilir. Fakat hiç olmazsa biri, bu zamanı zorlayan ânî olgunluk olsa gerektir. Çünkü vaktinden evvel gelişmiş bir çocukta yaşına göre gelişmemiş bazı yönler bulunması gibi, vaktinden evvel olgunlaşan dimağların aynı sür’at ve miktarda devamlı bir gelişme göstermesinin pek de mümkün olmadığı -Doğu’daki veya Batı’daki örneklerine bakılarak- gözlenmektedir. Ve istisnalarına rağmen Gâlib, bir bakıma ulaştığı olgunluk seviyesinin altında bir devirde yaşamıştır. Tıpkı “klasik” öncesinde olduğu gibi, klasik bir devri takip eden devirlerde de ilk karşımıza çıkan, yeknesaklık ve önceki devirlere hâkim olmuş ortak üslûptan sapmadır. Yeknesaklık vardır, çünkü hatta Fuzûlî’yi bile muhtarip etmiş olan dilin bütün incelikler hazinesi, öncekiler tarafından paylaşılmıştır. Şair ne söylese eskiyi andıracaktır. Ortak üslûptan sapma bir bakıma yeknesaklığın çaresi olarak görülmelidir. Şair ancak kendine has bir üslûp geliştirerek ortak ve alışılmış olan üslûbun dışına çıkar. Bu yol, yeni ve tecrübe safhasında olduğu için estetik değildir, fakat orijinaldir ve şairin kendine iyi, kötü bir yer edinme faaliyetinde pek çok yönden zarurîdir. Çünkü yaşanan devir, yeni hazineler keşfetmeye değil, mevcut değerleri sür’atle tüketmeye mütemayıl bir devirdir. Cemiyetteki denge ve ahêng, yerini gündelik tasarruflara bırakmıştır. Ferdî üslûpların yaygınlaşmasıyla neticelenen bu dengesizlik yavaş yavaş fert ve cemiyetteki dimağ ve hareket olgunluğunu da beraberinde götürmüştür. Çünkü ferdin de cemiyetin de hâle güvenleri olmadığı gibi gelecek hakkında da ciddi şüpheleri vardır. Bu ise, dilin olgunluğu açısından belki de en mühim tehlikelerden birini teşkil etmektedir. Çünkü bu hâl ve istikbâl emniyetsizliği, şairi, ya eski kültü-

rünü tam mânâsıyla bilme gayretine katlanmamaya veya daha vahimi, geleneği hafife alma, onunla pervasızca eğlenme neticesine götürecektir. Şair, geleneğine sahip çıkarsa, şahsiyetini ve şahsî üslûbunu kaybedeceği vehmine kapılarak onu tahribe uğraşacaktır.

Gâlib ile Vâsıf aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuştur, Vâsıf Gâlib'ten 25 yıl fazla bir ömür sürmüştür. Gâlib de, bazı yönleriyle geleneği esnetmeğe yönelmiştir ve başladığı bu işte eksik bıraktığı pek çok cephe de mevcuttur. Vâsıf ve ayrı mütalaa edilmesinde fayda olan muasırları, belki bu noktalardan hareketle eskiyi yıpratmadan yeni olabilirlerdi, ama devir kompleksi buna mâni olmuştur. Yoksa Vâsıf, istediği zaman estetik olanı kuvvetle söyleyebilen bir şairdir. Eğer devir ve cemiyet, daha doğrusu içinde yetiştiği cemaat müsaade etseydi, Vâsıf'da basit ve mânâsız bulduğumuz unsurlar kendine mâlik bir dilin toparlayıcı tesiriyle zamanla kendine has bir mânâ ve çeşitliliğe kavuşabilirdi. Fakat Gâlib'teki şekil değil fakat mânâ derinliği ve giriftliği, belki de Vâsıf'taki aşırı sadeliğin hatta hamlığın zarurî sebeplerinden biri olmuştur denilebilir. Aslında Vâsıf, söylenildiği gibi, kendisinden sonraki tamamen yeni bir devrin edebiyatı ile klasik edebiyatımız arasında bir köprü olmamış, aksine yeniler onu bilhassa ön plana çıkardıkları zahîrî yönü sebebiyle, eskiyi yıkmak için bir vasıta olarak kullanmışlardır. Halbuki Tanzimat'ın şuurlu nesli Şuara Encümeni şairleri üzerinde dahi Vâsıf'ın izlerine rastlamak mümkündür. Fakat ortak inanç ve kültür-çözülmesinin de tesiriyle Tanzimat Nesli, azimlerine hâl olarak gördükleri külliye eski olanı imhada Vâsıf'ın ve diğerlerinin şiirini basamak yapmışlardır. Vâsıf'ın bütün ihlâllerine rağmen sonuna kadar bağlı kaldığı geleneği ve inanç zinciri, onlar için hakikî bir esaret halkası hâline gelmiştir. Bu tahammülsüzlüğün neticesi de 19. asır çıkış noktası yapılarak başlanılan ve günümüze kadar süregelen "klasik"e doğru yöneltilmiş acımasız ve talihsiz bir taaruz harekâtı şeklinde ne yazık ki kendini göstermeye devam etmektedir.

3. HAYATI

3.1. Kaynaklara Göre Hayatı

Edebiyatımızda Enderun'da yetişen pek çok şair bulunmasına rağmen³ Fâzıl (Öl: 1810) ile beraber "*Enderunlu*" nâmıyla meşhur olmuş iki şairimizden biridir. Çocukluk yıllarından itibaren inkıtalarla da olsa kendisinin ve ailesinin sarayla yakın irtibatına rağmen, hayatı hakkındaki bilgimiz pek fazla değildir.⁴

Uzun yıllar sarayda çalışan bir saray hizmetlisi ve şair olan Mir'ât-ı şî'r müellifi bize, Vâsîf'ın künyesi hakkında, asıl isminin Osman olduğunu ve İstanbul'dan yetişme "*fırka-i tâze-gûyân*"dan bulunduğunu, bir müddet sadaret makamında da bulunan "*Bostancıbaşı Halil Paşa'nın biraderinin kerîme-zâdesi*" olarak anıldığını söylüyor.⁵ Atâ Tarihi'nde de, şiiirlerine geniş bir şekilde yer verilirken "*Bostancıbaşı Sadriazam Arnabûd Halil Paşa yeğeni Kilâr Kethudâsı Vâsîf Osman Beg*" şeklin-

³ Enderunlu Şairler, Hattatlar ve Musîkî Sanatkârları Tezkiresi ve Mir'ât-ı şî'r'e göre bu şairleri şu şekilde sıralayabiliriz: Fâ'iz (Sır Kâtibi Ali Aşa) (Öl: 1142), Şâhid (Mîr Ebubekr Ferîd) (Öl: 1181), Mâcid (Kapudân-ı Deryâ Mahmud Paşa) (Öl: 1159), Vesîm (Şâfiî-zâde Seyyid Ahmed Vesîm), Hüsnî (Mîr Huseyn), Sıdkî (Mîr İbrahim Sıdkî Bey), Lebîb (Sîm Ahmed Lebîb) (Öl: 1174), Reşîd (Mehmed Çavuş), Ömer (Dervîş Ömer Çelebi), Eyyûbî (Ebubekr Çelebi) (Öl: 1172), Abdî (Çavuşbaşı Küpeli Abdî Çelebi), Alî (Molla Ali); Ârif, Hasan, Yavuz, Nazîf, Rifat, Nâşid, Ali Râik (Hâzîne-i hassa'dan) Şâkir, Nedîm Mahmûd, İbrahim Ferîd, Mustafa Nasfet, Fâzıl, Es'ad, Reşîd (Hâzîne-i Hümâyûn'dan); Hamîd, Fennî, Vâsîf, Feyzî, Ârif, Râif, Hamîd (Kiler-i hassa'dan), Râsîh, Kâmil, Âkif (Seferli'den). Rıfîkî Melûl Merîç, *Enderunlu Şairler, hattatlar ve Musîkî Sanatkârları Tezkiresi*, İstanbul Enstitüsü Dergisi 2/139-168; İst. 1956.; Mehmed Âkif, *Mir'ât-ı şî'r*, Ali Emiri /Tarih 773/44a.

⁴ Bu bahisteki ilk el kaynaklar, Sultan III. Mustafa'nın (1757-74) damadı Koca Bekir Paşa'nın torunu ve Vâsîf'ın yakın dostu, muhibb-i sâdık Enderunlu Mehmed Âkif'in 24 Enderunlu şairden söz eden Mir'ât-ı şî'r nâm tezkiresi ve Hâfız Hızırî İlyas'ın *Vukâyı'-ı letâ'if-i Enderûn* (İst. 1276) adlı Enderun Tarihi'dir. Ailesi hakkında bilgi bulabileceğimiz eser ise, Enderun'a hazırlık mekteplerinde yetişmediği hâlde, babası Enderunlu olduğu için Saray hizmetine alınan istisnâî şahıslardan olan Tayyar-zâde (Ahmed) Atâ'nın Târîh-i Atâ'sıdır. (İst. 1293; 1-5c.)

⁵ Atâ, a.g.e. Ali Emiri Ktb.Tarih 773/44a.

de ceddine nisbetle zikrediliyor.⁶ Yine aynı kaynakta, dedesinin, Halil Paşa'nın⁷ kardeşi olan ve 1723'te ölen "*Kapıcıbaşı Mustafa Ağa*" olduğu bildiriliyor. Fakat ihtimâl, sadriazam kardeşi kadar meşhur olmaması sebebiyle muahhar kaynaklarda bu zâtın ismi hiç zikredilmiyor.⁸ Vâsıf'ın, bir de Saray'da "*ser-müezzın*"liğe kadar yükselen ve Şehzâde Selim'in musikî hocalığını üstlenen "*Sa'dullah Efendi*" nâm bir kardeşi bulunduğunu biliyoruz.⁹

Vâsıf, dedesiyle kardeş olan bu sâbık sadriazam Halil Paşa'nın mânevî himâyesiyle, acemî oğlanların Enderun Mektebi için yetiştirildiği "*Galata Sarayı*"na¹⁰

⁶ Aynı müellif, a.g.e., 3/152.

⁷ 1656'da doğan ve Sarây-ı Hümâyûn'dan Sadriazam olanların 12.si ve bütün sadriazamların 128.si olan Halil Paşa, Elbasanlı'dır. Yine bir saray hizmetlisi olan büyük kardeşi Bostancıbaşı Sinan Ağa zamanında Şatarlar Kethudası olarak saraya girerek Kalaylı Ahmed Paşa'nın maiyyetinde Başdad'a gider. Dönüşte Bostancıbaşı'lık ve Erzurum Valiliği yapar. Niş Kalesi'nin tamirindeki başarılarından dolayı Diyarbekir Valiliği'ne ve Belgrad muhafızlığı'na tayin olunur. Varadin Seferi (Peterwardein) esnasında 22 Ağustos 1716'da Sadriazam (Said) Ali Paşa'nın şehadeti üzerine yerine sadriazam olur. Orduyu henüz düzene sokmaya başlamışken Prens Eugene'in Belgrad Kalesi'ni kuşatması üzerine şehre yetişen Osmanlı ordusu ikinci kez yenilgiye uğrar ve kale vire ile Avusturyalılar'a teslim edilir. Belgrad'ın düşmesi üzerine Halil Paşa 26 Ağustos 1717'de azl edilir ve yerine Sultan III. Ahmed'in, sadriazam Şehid Ali Paşa'dan küçük yaşlarda dul kalan kızı Fatma Sultan'la evlenerek "Damad" lakabını alacak olan İbrahim Paşa'nın yakını olan Nişancı Mehmed Paşa getirilir. Halil Paşa, azilden sonra öldürülmekten korktuğu için iki yıl saklanır. Ortaya çıktığında yaşına hümraten affedilir ve Boğazhisar muhafızlığı'na gönderilir. Ağrıboz, Kandiye ve Hanya muhafızlıklarında bulunur. İkinci Kandiye muhafızlığı sırasında 1733'de 77 yaşında iken ölür. (Atâ Tarihi, 3/152.)

⁸ İstisnâ olarak Atâ Tarihi'nden nakille Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi'nde buna temas edilmiştir. c.2/249-250,477.

⁹ Aynı müellif, a.g.e. c.2/249-50.

¹⁰ Galata Sarayı, Edirne Sarayı, İbrahim Paşa Sarayı ve İskender Çelebi Sarayı'yla beraber Enderûn-ı Hümâyûn'a talebe yetiştiren dört teşkilâtın biridir. II. Bayezid tarafından saray ve devlet hizmetlerine talebe yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. 7 yaşından itibaren burada yetişen muvaffak talebeler, Enderun'un hazırlık sınıfları olan Büyük ve Küçük Oda'ya alınırlar. Buraya giren talebenin en yaşlısı 15 yaş civarındadır. Çıkmalar genelde 7 senede bir ve bir de yeni padişah tahta çıktığında uygulanır. 1675'te, Edirne, İbrahim Paşa gibi haric saraylardaki içoğlanı teşkilâtının kaldırılması sırasında istidadlıları Yeni Saray'a (Topkapı Sarayı) ve diğerleri süvari bölüklerine verilmek suretiyle Galata Sarayı ocağı da kaldırılıp yerlerine 40 nefer bostancı ile bir bostancı ustası gönderilmiş ve saray, medreseye tahvil edilmiştir. Yeniden tamiri ve mektep hâlini alması Sultan III. Ahmed devrinde Sadriazam Şehid Ali Paşa'nın himmetleriyle 1715'te olmuştur. Bundan sonraki talebe kabûl yılı 1757 ve 1760'dır. Fakat bunlar Saray'a alınırken artık Büyük ve Küçük Oda'lar mevcut olmadığından Seferli, Kiler ve Hazine koğuşlarından birine kaydedilirlerdi. (İ.H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, s.302-305) Galata Sarayı'ndaki talebelerin ortalama olarak ve yıllara göre Oda'lardaki sayıları da şöyledir:

YIL	KÜÇÜK ODA	ORTA ODA	BÜYÜK ODA	TOPLAM
1715	60	60	60	180
1757	117	152	154	423
1760	85	100	106	291
1794	144	192	184	520
.....				
1833	63	72	68	203

(Ülker Akkutay, *Enderun Mektebi*, s. 76)

talebe olarak yerleştirilir. Kaynaklarda zikredilen Saray'a talebe kabûl yılları ile ilgili bilgilerin ışığında, Vâsıf'ın buraya giriş tarihini 1757 veya 1760 olarak hesap edebiliriz. Bu hâlde, doğum tarihini de 1750 veya 1753 olarak tahminde bir mâni görünmemektedir. Dîvân'ındaki bazı beyitler de, onun epeyce uzun bir ömür sürdüğünü tevsik ve 1750'ler olarak tahmin ettiğimiz doğum tarihini tasdik eder hüviyettedir.

Vâsıf, 7 yıllık ilk eğitimini, Galata Sarayı gibi İstanbul'un ileri gelen ailelerinin çocuklarının bile bin bir zorlukla girebildiği hatta Kânûnî devrine kadar Türk ve müslüman çocuklarının kat'iyetle kabûl edilmediği bir eğitim ve öğretim teşkilâtında tamamladıktan sonra, bu hazırlık mektebine nazaran bir nevi "Yüksek Okul" sayabileceğimiz "Enderûn"a alınmamıştır.¹¹ Vâsıf'ın Enderun'a alınmama sebepleri her ne ise, bu, kabiliyet noksanlığına bağlı bir durum olmasa gerekir. Ayrıca bunun tabîî ve makûl bir hâl kabûl edilmesi de zordur. Zira 7 yıl en zor şartlarda eğitilen bir "çırak"ın tekaüdünün israf sayılacağı kanaatindeyiz.

Burada, biraz mevzuu dışına taşacak olmakla birlikte Vâsıf'ın aldığı eğitimin tedkiki açısından Galata Sarayı'nın 1750'lerdeki durumuna göz atmakta fayda görüyoruz: 1715'te yeniden mektep olarak açılan Galata Sarayı, yavaş yavaş eski parlak günlerine kavuşmaya başlamıştır. 1730'da tahta geçen I. Mahmud zamanında ise mükemmel bir duruma gelmiştir. 1753 (1167)'te Fatih ve Ayasofya Kütüphaneleri gibi iki büyük kütüphane binası ve okuma salonu hizmete sokulmuştur. Sultan Mahmud, Şam, Bağdad, Mısır, Tebriz, Rumeli v.s. deki büyük şehirlerden ganimet olarak getirilen ve Sarây-ı Hümâyûn'da âtıl bulunan bütün yazma ve basma eserleri kütüphanelere dağıtmış, kitaplar sepetlere konulup sandallarla Tophane İskele'sinden saraya ulaştırılmıştır.¹² Ayrıca, devrin kıymetli ulemâsından kurulu bir heyet burada talim ile vazifelendirilmiştir. Bilhassa fakir çocuklara destek sağlamak için kurulan kütüphanelere bu devirde muhtelif fevaidi hâvi 901 adet eserin nakledildiği kaynaklarda türleri ve isimleriyle mukayyedir.¹³

Saray'da beden terbiyesine de ruh terbiyesi kadar önem verilmiş, çûp ve top; tomak, cirid, kemankeşlik, güreş v.s. oldukça gelişmiştir. Burada çok sert bir eğitim gözlenmektedir. Bu suretle talebenin harp öncesi maharet kazanması sağlanırdı. Ayrıca dînî ilimler, edebiyat, hat, musıkî ve çeşitli fen dersleri üstadlar eliyle talim edilmekteydi.

¹¹ Mir'ât-ı Şi'r müellifi, bu durumu "Galata Sarayı çıraklığından tâbende-fer" iken "mîkrâz-ı sitem-i dâniş-düşmen-i gerdûn ile ebkem ü lâl" şeklinde ortaya koymaktadır. (44a) İbnü'l-Emin bunu, "Hâsidlerinin siâyetiyle bir müddet hâlî perişan oldu." (SAT, 4/1953) şeklinde yorumlarken, Haluk İpekten de, "Vâsıf, Galata Sarayı Okulunu bitirdikten sonra belki yeterli derecede başarılı görülmediği için belki de Halil Paşa'nın düşmanlarının etkisiyle Enderun'a alınmadı." (Enderunlu Vâsıf, s.1.,) hükmüne varmaktadır. Tabîî şartlar altında, Galata Sarayı Mektebi'nde kabiliyet gösteremeyen talebe, çıkma zamanı gelince Enderun'a alınmaz, Sipâhî Bölükleri'ne nakledilerek askerlik mesleğine dahil edilirdi. (F.İsfendiyaroğlu, Galata Sarayı Tarihi, s. 142) Vâsıf hakkında böyle bir bilgiye sahip değiliz. Eğer böyle bir durum olsa idi, en azından Saray'da beraber hizmet gördüğü yakın dostu Mehmed Âkîf'in bundan bahsetmesi gerekirdi.

¹² Tayyar-zâde A.A., a.g.e., 1/26; F.İsfendiyaroğlu, a.g.e., s. 269.

¹³ İ.H.Baykal, Enderun Mektebi Tarihi, s. 110; Ü.Akkutay, a.g.e., s. 76.

İşte Vâsîf'ın en azından 7 yıl eğitim ve öğretim gördüğü "*Enderûn-ı Hümâyûn*"a hazırlık mekteplerinin en itibarlısı olan *Galata Sarayı*'nın maddî ve manevî portresi bu şekilde özetlenebilir. Ayrıca Saray'da son derece adâletli, tamamen kabilîyete dayalı bir terfî sistemi vardır. Bu sebeple Vâsîf'ın iyi bir tahsil aldığını ve bunun karşılığını resmî hayatında kademe kademe ödediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca şairliğinin ötesinde Vâsîf, pek çok yazma esere imzasını atmış bir hattat, geniş bir musîkî bilgisine sahip olduğunu sadece güfteleri ve terminolojisiyle değil, zamanımıza ve nazarlarımıza ulaşmamakla beraber, besteleriyle de kanıtlamış bir musîkî-şinastır.¹⁴

Vâsîf'ın bundan sonraki yani 1764 veya 1767 ile 1789 arası 22 veya 25 yılda yaşadıkları hakkında bir bilgiye rastlayamıyoruz. Mir'ât-ı şîr'den öğrendiğimize göre¹⁵ Vâsîf, henüz çocuk denecek yaşlarda Galata Sarayı'nda talebe iken şiir yazmaya başlıyor ve -daha sonra temas edileceği üzere- burada aldığı iyi eğitim sayesinde Allâh vergisi şairlik gücünü ilim ve edeple takviye ediyor. Yukarıda zikredilen tahminî tavsife göre Vâsîf'ın Galata Sarayı'nda bulunduğu yıllar, Sultan III. Selim'in babası III. Mustafa'nın (1757-74) ve kardeşi I. Abdülhamid'in (1774-89) saltanat yıllarıdır. Vâsîf, takribî 1764 veya 1767'deki "*çıkma*" sırasında, III. Mustafa'nın dikkatini celbeden 12'lerden olamamış¹⁶ ve Mehmed Âkîf'in ifadesiyle "*sitem-i dâniş-düşmen-i gerdûn*" sebebiyle tekaüd edilmiştir. Hayatının bundan sonraki devreleri hakkındaki ilk bilgi, yine Mir'ât-ı şîr'de yer alan, Sultan I. Abdülhamid'in saltanatının son yıllarında Saray'a girdiği ve "*Kılâr-ı hâssa-i hümâyûn*"da göreve başladığıdır.¹⁷ 1789'da Saray'a girmesiyle, talihinin dönmesini bekleyen Vâsîf'ın, buradaki 1803'e kadar geçen 14 yıl içinde umduğunu bulamadığını ve arzuladığı itibarı göremediğini anlıyoruz.¹⁸ Halbuki bu 14 yıl, şiir ve musîkînin hâmîsi şe-

¹⁴ İ.Ü.T.y. 5643.(Şarkî Mecmuası)

¹⁵ "...tüfûliyyetinde fitil-i tâze-fürûğ-ı ırfânı Galata Sarayı çerâğlığından tâbende-fer ü tâbân ve şem'-i şebistân-ı şebâbı iltimâ'-ı sarây-ı mezbûrdan draşşan ve derî'a-i vicdân-ı sadef-i şime-i aslîsi olan dürr-i girân-bahâ-yı ma'ârif-i ebr-i lû'lü-bârı nîsân-ı feyezân-ı ilâhî'den feyz-yâb ve ol gevher-i bîş-tân-ı ilm ü edebden çîde-i nev-bâve-i ma'ânî birle telezzüz-yâb olarak mâ'il-i nev-hevesân ü pîr-i tâze-güyyân bir şâ'ir-i nâzik-tarz-ı tûfî-zebân olayım derken mîkrâz-ı sitem-i dâniş-düşmen-i gerdûn ile ebkem ü lâl...âsûde-hâl ü perîşân-ahvâl olmuş iken şâhed-i dil-ârâ-yı âmâlî mirât-ı maksûddan aksendâz ü cilve-perdâz olup hürâmân-ı ravza-i cinân Hudâvendigâr-ı sâbık Abdülhamîd Han Hazretleri'nün evâhır-ı saltanatlarında Enderûn-ı feyz-makrân ve Kılâr-ı Hâssa-i Hümâyûn'a çerâğ ve kand-i müdâvâ-yı sirkencübîn-i atâ-yı şehriyârîden terîb-i rûmânî-i bî-ferâğ birle..." M.Âkîf, a.g.e., 44a.

¹⁶ Padişah, 2-3 senede bir, Galata Sarayı Mektebi'ni ziyaret ederek talebelerin içinden 12 sini seçer ve bunlar, daha önce bahsi geçen Seferli, Kiler ve Hazîne koğuşlarından birine verilir.

¹⁷ Mir'ât-ı Şîr müellifi de saray hizmetine 1779'da yani Vâsîf'tan 10 yıl önce burada başlamış ve bu satırları kaleme aldığı 1786 (1211) tarihinde Saray içerisinde muhtemelen daha yüksek mevkilerde bulunuyordu.

¹⁸ "Letâ'if-i Vakâyı'-ı Enderûn" müellifi, "*Terceme-i icmâl-i hâl-i Vâsîf Beg*" başlıklı bahiste şöyle demektedir: "...Sultan Hamîd zamânından evâhır-ı Selîm Hânî'ye kadar iflâs ile ömrünü ifnâ ve 18 (=1803) târîhinde Silahdâr Süleymân Paşa kendüye kaftancı etdiğünden sonra müstesnâ olup..." (s.169)

hîd Sultan III. Selim Han zamanıdır. Vâsıf'ın, III. Selim için toplam 532 beyitlik 5 medhiye 2 tarih kasidesi ve 9 tarih kıt'ası vardır. Şair,

"Hazret-i Sultân Selîm Hân-ı muallâ-şân kim
Hânedân-ı âl-i Osmân'un medâr-ı mefharı" (K.14/17)

"Ol Şehinşâh-ı cihân-bahş-ı kerem-perver kim
Eylemez kimseyi devrinde hazîn ü nâ-kâm" (K.15/25)

"Dergeh-i muhtereni Ka'be-i maksûd-ı ümem
Âsitân-ı keremi bûse-geh-i heft-ehrâm" (K.15/40)

"Bâ-husûs ola zamânunda Şeh meddâhun
Bir benim gibi suhan-perver-i makbûl-i avâm" (K.15/46)

"Bu bir eyyâm-ı şehen-şâh-ı adâletdir kim
Kimseden kimseye aslâ ne zarar var ne ziyân" (K.16/31)

"Ya'ni ol Pâdişeh-i kible-i hâcât-ı enâm
Çâre-sâz-ı zu'afâ melce-i sugrâ kübrâ" (K.17/36)

"Mûrdan ahkar ü nâçiz ü za'îfem gerçi
Ey Süleymân-ı zamân münkasem-i kân-ı atâ

Ravza-i saltanatun nahl-i kerem-kârısın
Sâye-i âtîfetünde ederem zevk u safâ" (K.17/51-52)

şeklindeki beyitlerin yer aldığı bu şiirlerinde duygularını çok hâlisâne ve samimî olarak dile getirir.

Bu padişaha sunulan kasidelerin yazılış tarihini tam olarak tespit etmek mümkün olmamakla birlikte, tarihlerinin hemen hepsi, aynı zamanda Mısır'ın müdafaa tarihi olan 1218/1803'de düşürülmüştür. Bu sebeple, "ömrünü iflâs ile ifnâ ettiği" bilgisine de nisbetle Sultan Selim ile samimî irtibatının saltanatının son yıllarına doğru olduğunu ihtiyat kaydıyla ifade edebiliriz. Fakat yine de, Vâsıf'ın, kardeşi meşhur bestekâr Sadullah Efendi'nin¹⁹ hocalığını yaptığı bir şehzâdenin saltanatu

¹⁹ Sa'dullâh Efendi, 1760-1854 yılları arasında yaşadığı söylenen, 1789lar öncesinde Şehzâde III. Selim'in musikî hocalığını yapmış ve dinî ve din dışı musikî bilgilerini veren bir zat olarak zikredilmektedir. I. Abdülhamid devrinde (1774-89) bestekâr olarak ün yapmış, III. Selim tahta çıkınca hocasını "imâm-ı sâni" yapmış, 1808'de II. Mahmud tahta geçince de Saray Baş İmamı, Musâhib, cariyelelere hoca ve Topal Kemânî Ali Efendi yerine" Ser-müezzîn-i Şehriyârî" olmuş, Saray'dan emekliye ayrılmış ve çok yaşlı olarak İstanbul'da ölmüştür. (Yılmaz Öztuna, a.g.e. c.2/249-50) Fakat bu bilgilerde muğlak yönler vardır. Sa'dullâh Efendi'nin III. Selim'e hoca olduğu tarihte, 1761 doğumlu

enasında 1803'te Silahdar Süleyman Paşa'nın kaftancısı oluncaya kadar ömrünü ziyan ettiği hükmü bize biraz muğlak görünüyor.

Bundan sonraki bilgilerimiz Sultan Mustafa'nın cülûs yıllarına rastlıyor.²⁰ Vâsıf, bu padişah zamanında "Enderun hizmetleri"²¹ nin en yükseklerinden olan ve doğrudan sultanın hizmetlerini gören *Has Oda*'ya alınmıştır. 1807'de "*Hunkâr Başlalası*", 1815'de "*Peşkir Ağası*" ve aynı yıl Has Oda kaidesince "*Anahtar Ağası*"

Şehzâde ile akran olması gerekiyor ki bu, doğum tarihinin biraz gerilere götürülmesini gerekli kılıyor. Ayrıca, belki Halil Paşa'nın düşmanları sebebiyle Enderun'a bile geçemeyen Vâsıf'ın yanı sıra, yine aynı zâtın akrabasından olmasına rağmen Sa'dullâh Efendi'nin Saray'da çok muteber mevkiler işgal etmesi düşündürücüdür. Sa'dullâh Ağa'lar veya başka bir Sa'dullâh Efendi ile karışma ihtimalini düşündüren bu biyografik bilgiler içerisinde katı olan, Sa'dullâh Efendi'nin klasik yolda, Vâsıf'ın kiler de dahil olmak üzere nefis şarkılar ve büyük formda eserler bestelediğidir.

²⁰ Letâ'if-i Enderûn'da bu yıllarla ilgili olarak "...22 (=1807) senesi cennet-mekân Sultan Mustafa Hân câlîs-i evreng-i taht-ı şâhî ve hâ'iz-i hilâfet-i baht-ı şâhânî olduklarında Mîr-i müşârinileyhi Has Oda'ya alarak mazhar-ı ni'am-ı nâ-mütenâhî edecek orada tevârîh ü kasâ'id ü gazeliyyâtı dahî ziyâde i'tibâr ve Vâsıf-ı Enderûnî denilerek Enderûn ü Bîrûn'da iştihâr bulduğundan..." denilmektedir. (s.169)

²¹ Vâsıf'ın terfilerine geçmeden önce 29 sene hizmet gördüğü saray kademeleri hakkında kısa bir bilgiyi faydalı görüyoruz: Enderûn-ı Hümayûn Koğuşları, küçükten büyüğe doğru, Küçük Oda-Büyük Oda-Doğancı Koğuşu-Seferli Koğuşu-Kiler Koğuşu-Hazîne Odası ve Has Oda olmak üzere 7 kısımdır. Büyük ve Küçük Oda'lar, 1675 tarihinde Edirne Sarayı, Galata Sarayı ve İbrahim Paşa Sarayı Mektebi teşkilâtıyla beraber lağv edilmiştir. (Vâsıf'ın daha sonraki iki koğuş ile alakası olmaması sebebiyle bunlar hakkında bilgi vermiyoruz. Kiler Koğuşu, sarayın mutfağı ve yemek odasıdır. Görevli kadrosunun başında Ser-Kılâr, sonra Kılâr Kethudâsı ve Kılâr hizmetlileri gelir. Bunlardan başka mutfağa bağlı dış işleri yürüten Aşçı, Ekmekçi, Sütçü, Buzcu, Balnumcu, Tavukçu v.s. gibi yine Kilerbaşı'na bağlı 12 bölük bulunurdu. Kilerin iç hizmetlileri ise Peşkir Başı, Mum Başı- Peşkir Şâkirdi, Tütüncü Başı, Bülbülcü Başı, Tepsici Başı, Yemişçi, Turşucu v.s.dir. Peşkir Başı terfi ederse Has Oda'ya geçer. Kiler Koğuşu'na Yavuz Sultan Selim devrinde Kiler Kethudâsı ve Peşkir Başı'ndan sonra, tepsicilik ve gece zabıtlığı yapan Anahtar Gulâmı eklenmiştir. Hazîne Odası, Fatih Sultan Mehmed zamanında kurulmuştur. Yöneticileri Hazînedar Başı ve Hazîne Kethudâsı'dır. Hazînedar Başı, genellikle Ak Ağa'lardan seçilirdi. Sonraları, dış hareminde olması ve haremle ilişkisi bulunmaması dolayısıyla 16.yy ortalarından sonra hadım olmayan ağalar da bu göreve atanır olmuştur. (Vâsıf'ın bu koğuş ile de alakası yoktur). Has Oda, Enderun Mektebi odalarının en yüksek kademesi olmakla kalmayıp eğitim ve öğretimde, uygulamalı idarecilik ağırlıklı bir tedrisât yürütülürdü. Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Eleman sayısı 40'tır. Bunların 6sını Ağa'lar, 12sini Eski'ler, 22sini de Gilman'lar teşkil ederdi. Bu büyük zabıtlar, Has Oda Başı, Silahdâr, Çuhadâr, Rikâbdâr, Tülbend Gulâmı ve Miftâh Gulâmı'dır. Padişah'ın 4 mühründen biri Has Oda Başı'nda bulunurdu. Bu makam, 1681'de lağv edilmiş, sonra tekrar canlandırılmışsa da eski itibarını kazanamamıştır. Has Oda Başı, Enderun'un teşrifâtçısı olarak Sadrazam, Şeyhülislâm, Dârüssade Ağası, Silahdar Ağa ve Bâbüssade Ağası'na Padişah huzurunda kürk giydirmek, Hazîne ve Seferli Kethudaları'na Silahdar'ın huzurunda hilat giydirmek gibi işlerde kullanılırdı. 18.yy'ın ilk yarısından itibaren Has Oda'nın mirleri, sırasıyla Silahdar, Çuhadar, Rikâbdar ve Tülbend Gulâmı olmuştur. Padişah'a arz sunabilme yetkisi olduğu için bunlara Arz Ağaları da denilmiştir. Has Oda'nın bu 4 önemli görevlisinden sonra Çamaşırcı Başı, Berber Başı, İbrîkdar Ağa, Peşkirci Başı, Şerbetçi, Baş Sofracı, Çeşneci, Turnacı Başı, Zağarcı Başı, Muhasebeci Başı, Tezkereci Başı, Tırnakçı ve bunların ikinci dereceleri gelirdi. Her oda 10' sınıfa bölünmüş, birinci derecede Oda Başı'na ikinci derecede Kethudaya bağlıdır. 10 kişilik gurupların başında kıdem ve kabiliyete göre bugün "*Pedagog*" diyebileceğimiz bir lala bulunurdu (İ.H.Uzunçarşılı, a.g.e., s.301-349 ; Emin Cenkmén, *Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri*, s. 134-171.)

ve “Kiler Kethudâlığı” hizmetlerinde bulunmuştur.²² 1815’te getirildiği Kiler Kethudâlığı Vâsıf’ın saraydaki son görevidir ve 4 seneden fazla bu hizmetde kaldıktan sonra, kendi isteğiyle 1819 (1234)’da Saray’dan ayrılarak Bolayır’da (Çanakkale) Şehzade Süleyman Vakfı tevliyeti ile şereflendirilir. 1808-1819 arasındaki 11 yıl, gerek ferdi gerek edebî hayatının belki en rahat ve itibarlı yılları kabûl edilebilirse de artık yorulmuş ve yaşlanmıştır. Saray’dan ayrılıp hâcegâna dahil olduğu yıllarda,

*“N’ola terk eyler isem yârı da yârânımı da
Felekün mihneti dünyâdan usandırdı beni” (g.136/6)*

diyen şair, ihtimâl 70 yaşına yaklaşmıştır. Mütevelliliği de uzun sürmez ve aynı yılın Receb’inde mütekaid olarak İstanbul’a döner²³ ve ömrünün kalan günlerini burada geçirir. Ölümünden çok kısa bir süre önce 29 Şubat 1823 (17 Cemadiyel-âhıra 1238) günü Tophane’de Firuz Ağa Camii yakınlarında, 12 saat süren büyük bir yangın çıktığını Cevdet Paşa’dan öğreniyoruz.²⁴ İzzet Molla’nın (1786-1829) *Mihnet-i Keşân*’ında yana yakıla verdiği malûmattan, Vâsıf’ın aynı mahalde bulunan konağının da hasar gördüğünü anlıyoruz.²⁵

²² Bu konuda, İbnü’l-Emin, 1807’den sonra Hunkâr Baş Lâlası olduğunu ifade ediyor. (s.1953) Sicill’de 230 (=1815) Rebi’ül-âhırında Peşkir Ağası olduğu (4/600), Letâ’if-i Enderun’da ise, 30 senesinde Has Oda kaidesince Anahtar Ağası iken Kiler Kethudâlığı’na terfi ettiği (s.169) ve bir başka yerde Kiler Kethudâlığı’ndaki devir teslimden bahsederken Osman Ağa’nın yerine Silahdar Beg Efendi’nin delâletiyle bu vazifeye atıldığı, hilat giydiği ve Padişah’ın (II. Mahmud) iltifatına mazhar olduğu anlatılır (s.151).

²³ Atâ..., a.g.e., c.3/151.

²⁴ Yaşlı bir kadının evinde başlayan yangın, bir koldan Fındıklı Hamamı’na, oradan Gümüşsuyu üstündeki mezarlıklara Karabaş Sokağı’ndan Bostancıbaşı’na, bir kol da Sormagır ve Alçak Dam’dan Beyoğlu’na bitişik Ermeni Kilisesi ve Bozahane’ye ulaşıyor. Pek çok ev ve dükkânla beraber Topçu ve Arabacı kışlaları, Dökümhane’nin bazı yerleri ve Sultan Süleyman’ın oğlu Cihangir adına yaptırdığı cami ile bir çok cami ve mescit yanar. (Târih-i Cevdet, c.6/2874) Cevdet Paşa, bu yangınların halkın gözünde genellikle sadrazamların başarsızlığına ve görevden alınmaları gereğine delâlet ettiğini de ifade etmektedir.

²⁵ İzzet Molla, hâmisî Hâlet Efendi’nin öldürülmesi üzerine yazdığı mersiye sebebiyle 27 Şubat 1823 (15 Cemâdiyel-âhıra 1238) tarihli bir fermanla Edirne’nin Keşan kasabasına sürülür. (İbrahim Necmi, Târih-i Edebiyat Dersleri, c.1/248.) Yangının çıkış tarihi iki gün sonradır. İzzet Molla, “Vürûd-i Mektûb-ı Mîr Vâsıf “bağlı altında duyularını şöyle anlatıyor:

*“Keşân’u duhûl eyledim ibtidâ/Edip pâsbân-ı felek bir nîdâ
Dedi semt-i Tophâne’de var harîk/Beni etdi deryâ-yı nâra garîk
Yanıp âhımızdan sipîhr-i berîn/Düşüp bir şerâre tutuşdu zemîn
Gelip hâura Vâsıf’ın hânesi/Dedim yandı o bîlbülün lânesi
Ezelden yanıkdır bizim hâneler/Diğer âteş ister mi vîrâneler
Sorum kimselerden suâl etmedim/Dili bend-i dâm-i melâl etmedim
Dedim ibtidâ kendi etsin rakam/Yazıp etmeyem ben de ihtâr-ı gam
Meh-i rûzede geldi nâmesi/Tutuşmuş konağı gibi hâmesi
Mezâmîn-i ihrâkı yazmış tamâm/Öperken tutuşdu leb-i ihtîrâm
Yanunca iki okkalık bir sepe/Demiş yandı Tophâne’de nûk ü bed*

Vâsîf ile İzzet Molla'nın dostluğu, Hâlet Efendi'nin II. Mahmud'un gizli müşaviri olduğu ve devlet idaresinde nüfuz kazandığı yıllarda Keçeci-zâde'ye devlet işlerini öğreterek onu Padişah'a takdim ettiği zamandan öncelere dayanmalıdır. 1810 (1225)'da yani Vâsîf'in Hunkâr Başlalılığı yaptığı yıllarda kendisinden 25 yaş kadar küçük olan İzzet Molla da Rikâb-ı Hümayûn Kethudalığı gibi Has Oda'nın Silahdar ve Çuhadar'dan sonra gelen en önemli mevkiine getirilmiştir.²⁶ İzzet Molla, Keşan'a geldiğinin ikinci günü Tophane'de yangın çıktığı haberini duyar. Aklına hemen Vâsîf'in konağı gelir, fakat acısını tazelememek için ilk mektubun ondan gelmesini bekler. 1238 Ramazan'ında yani 3 ay sonra Vâsîf'in yangının bütün teferuatını anlattığı mektubu gelir. Vâsîf, kendi derdini unutup eşin, dostun hâlinde haber vermektedir. Bu arada, İzzet Molla'nın konağının Beylerbeyi'nde olduğunu biliyoruz, fakat sürgüne gelirken vedalaşıp helâlleşmeye dahi fırsat bulamadığı ailesi, eniştesi Kadiasker Moralizâde Hamid Efendi'nin evinde kalmaktadır. Bu hanenin hangi mahalde olduğunu bilmemekle birlikte ihtimâl yangından müteessir olma durumu bulunmalı ki Molla,

*"Verip tesliyet bu dil-i zârıma
İlâc eyledi kalb-i bîmârıma"*

diyor. Fakat bu sözler, sadece Vâsîf'in sıhhat ve selâmetini öğrenmeden duyulan bir rahatlama ifadesi de olabilir. İzzet Molla, burada Vâsîf ve kendisinin II. Mahmud'un iki vassafı olduğunu fakat feleğin her ikisini de sağa sola dağıtıp perişan ettiğini söylüyor. Keçeci-zâde'nin macerası malûm olmakla birlikte Vâsîf'in, yârını, yârânını terk etmeyi düşünecek kadar muztarip olmasının sebepleri meçhûldür.

Hâtîmetü'l-eş'âr'daki "hânesinde gûşe-gîr-i ikâmet iken 1240 târîhinde dâr-ı bakâya rihlet etmiştir."²⁷ ifadesi, öldüğü zaman Vâsîf'in İstanbul'da bulunduğunu gösteriyor. Osmanlı Müellifleri de, bunu te'yid ediyor.²⁸ Mezarı, Üsküdar'da Kara-

*Ser-i şem'-i hâmem edip iltihâb/Bu beyt ile fer buldu bezm-i cevâb
İçinde anın beyt-i âşk olu/O âteş cihânı yakarsa n'ola
O mîr-i mükerrrem o zât-ı şerîf/Dahî eylemiş nice remz-i lutf
Ferâmûş edip kendinin derdini/Yazıp âlemin germi ile serdini
Verip tesliyet bu dil-i zârıma/İlâc eyledi kalb-i bîmârıma
Felek olsun anın çerâğı gibi/Dutuşsun adûlar konağı gibi
Verip fer Hudâ şem'-i ikbâlîne/Felek reşk ede bezm-i iclâlîne
Şeh-i âlemin iki vassâfıyız/Televvün ne-dân bende-i sâfıyız
İkimizi birden musâb etdi çarh/Duçâr-ı gam-ı ızırâb etdi çarh
Hoş indî hudûv-i cihân sağ olu/Dağıldıksa da böyle sağ ü sola
O Hâkân bu âlemde kim var olur/Felek Mustafâ'ya yine yâr olur
Ser-i kây-ı gamdan güzâr eyleriz/Felekden yine ahz-i sâr eyleriz"*

(Mihnet-i Keşân, s.95-96)

²⁶ S. Kemâl Tural, Mihnet-i Keşân'ın Yenileşme Tarihimizdeki Yeri, Türk Kültürü, Mayıs 76, s. 163/430.

²⁷ Fatin Dâvûd, a.g.e., s. 433.

²⁸ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., c. 2/431.

caahmet türbesi yakınlarındadır. Bursalı Mehmed Tahir'in, Eyüp'te Zal Paşa Camii karşısındaki dergâhta olduğu şeklindeki yanlış beyanı Sicill müellifi Mehmed Süreyya ve İbnü'l-Emin tarafından tashih ve tasrih edilmiştir.

İ Mezar taşında yâr-ı vefâdârı İzzet Molla'nın müellifleri derin derin tefekküre sevkeden ve başka hiç bir yerde mevcut olmayan bilgiler ihtiva eden ve divanına da aldığı 7 beyitlik kaside formunda çok mânidâr bir kitâbesi vardır. Molla, daima "Mîr" olarak andığı dostu, ağabeyi, sırdaşı, "Öperken tutuşdu leb-i ihtirâm" diyerek gönderdiği mektubu, saygıyla öpüp başına koyduğunu söylediği Vâsıf için şöyle ağlamaktadır:

*"Mîr Vâsıf dem-i fevtinden olunca âğâh
Yakdı âsârını da cân-ı ahıbbâ gibi âh*

*Azm-i dîvân-ı Hudâ eyleyene âsândır
Yani mecmû'a değil eylese dünyâyı tebâh*

*Düşmen-i şöhrat imiş elhak o dervîş-nihâd
Bu kadar olsa olur mahv-ı vücûd eyvallâh*

*İki cevherden ayırdı bizi bir günde felek
Biri mecmû'a-i zâtı biri nazmı ey vâh*

*Baksana GÜLŞEN-İ EFKÂR'ını kıldı sûzân
Eylemiş bâğ-ı fenâdan ne kadar istikrâh*

*Enderûn'da anı etmişdi çerâğ-ı hâssı
Hâcegân zümresine mülhak edip Şâhenşâh*

*Şu'arâ mâtemi edip yazdı mücevher târîh
Rûh-ı Osmân'a ede Vâsıf'ı tevfik İlâh" >*

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Vâsıf, "bâğ-ı fenâdan istikrâh eyleyerek" ölümünden bir müddet önce manzumelerinin hepsini olmasa bile bir kısmını yakmıştır. Gölpınarlı ve Tanpınar, Vâsıf'ın şiirlerini yakmasını, dindarlığı neticesi yaşayışı ile ilgili şuh ve biraz da edeb dışı sözlerden duyduğu nedamete bağlıyorlar.²⁹ Haluk İpekten de, "Vâsıf'ın hayatının sonlarında şiirlerini yeniden gözden geçirdiği, herhâlde fazlaca açık saçık olanlarını ve değersiz bulduklarını yaktığı anlaşılıyor."³⁰ diyor. Tahir Olgun ise Manzum Muhtıra'sında, bu konudaki kulaktan dolma, gayr-ı mevsuk Harâbât-vârî bilgisini şu şekilde ifade ediyor:

²⁹ A.Gölpınarlı, 19. Yüzyıl. Divan Şiiri, s. 11; A.H. Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s. 86.

³⁰ H.İpekten, a.g.e. s.3.

*"Derler ki Vâsîf Bey mevtine yakın
Olmuş yabancıyı şuurun aklın*

*Başlamış yakmağa şiirlerini
Alıp saklamışlar el defterini"*³¹

Vâsîf'ın, asrının modası tecennün illetine uğradığına ne dereceye kadar itibar edilebilir, bunu söylemek zor. Fakat yanmaktan korunan bir el defteri olduğu, sanat-kârâne bir hayâl değilse bu bize 5968 beyitlik Dîvânı'nın ölümünden 17 yıl sonra İstanbul'da ve Mısır'da hem de birbirinden çok farklı tasnif ve beyit adediyle nasıl tab' edilebildiğini izahta yardımcı olabilir.

Kitâbe üzerinde şahsa özel spekülâtif bir deneme yapmak gerekirse, öncelikle, 7 beyitte her biri Vâsîf'ın bir cephesini ifade eden 7 ayrı durum tespiti yapılıyor: İlk beyit, Vâsîf'ın kendinin de haberdar olduğu devasız bir hastalığı olabileceğini düşündürüyor. Zira 1819'da mütevellî payesiyle gittiği Bolayır'dan aynı sene içinde geri dönerek kalan ömrünü evinde geçirmek istiyor. Büyük bir yangında belki maddî-manevî pek çok ziyana uğruyor. Bu arada Tanpınar'ın da ifade ettiği gibi³²

"Ne emel kaldı derûnunda ne sevdâ-yı mecâz"

diyecek kadar yorgun ve bezgin bir ruh hâlinin mânidâr izlerini taşıyor. Eğer hastalık gibi maddî bir ızdırıp söz konusu değilse, öleceğini hissetme gibi manevî bir tazyîk ve şuur hâlinin mevcûdiyetinden bahsedilebilir. Çünkü kendini Hak katına çıkmaya hazırlamıştır.

3. beyitte İzzet Molla onun tabiatının ve mizacının çok önemli fakat üzerinde fazla durulmamış olan iki yönünden bahsediyor: "*düşmen-i şöhrer*" ve "*dervîş-nî-hâd*" olması. Gerçi Tanpınar, Vâsîf'ın kendini "*Dervîş Vâsîf*" diye takdiminin suretâ olduğunu söyler³³ ki haklıdır. Çünkü o, dervîş tavrılı değil, dervîş yaradılışıdır. Daha sonra bu konu üzerinde durmaya çalışacağız. Fakat burada birkaç örnek vermeden geçemedik. Şöyle diyor Vâsîf :

*"Vâsîf rind-i abâ-pûşa kabâ lâzım mı
Yakışır mı dil-i ehl-i dile zîbâ-yı heves" (G.56/7)*

*"Külâh ü hırkayı kıl terk nefse eyle külâh
Hevâ-yı tâc ü ridâya düşen riyâyâ düşer" (G.28/3)*

*"Olma dil-beste-i gîsû-yı izâr-ı ikbâl
Seni başdan çıkarır sonra o sevdâ-yı heves" (G.56/5)*

³¹ T.Olgun, a.g.e., s. 145.

³² A.H.Tanpınar, a.g.e., s. 86.

³³ A.g.e., s. 83.

"Fânî degül mi kâr-geh-i devr-i kâ'inât
Olsa aceb mi nakş-ber-âb izz ü câhımız" (G.55/3)

"Doğrul reh-i mahabbete ey dil reviş budur
Terk et cemî'-i varı bu yolda gidiş budur" (G.38/1)

"Gözün aç göz göre aldanma Vâsıf reng-i fânîye
Yarın ukbâda bugün nefisine uyanlar ağlarmış" (G.59/8)

İzzet Molla, bize Hakk'a yürürken ardında bırakacağı şiirlerin kendisine hâl-i hâzırda mevcut olandan da fazla şöhet ve rağbet getireceğine hükmettiğini söylüyor. Bir pişmanlıktan, şuurdan uzaklaşmadan bahsetmiyor, aksine büyük bir suur faaliyetini tarif ediyor. Üstelik şiirini zâtı kadar değerli görüyor ve her ikisinin de göç etmesinin bütün dostlarının canını yaktığını söylüyor. Eğer Vâsıf, zannolunduğu gibi edep dışı şiirlerini yakmış olsaydı, başta, gazellerinde bile Mollâ-yı Rûm'un adını anmadan sözünü noktalamayan Mevlevî şair İzzet Molla olmak üzere yârânı ona böylesine sahiplenip kedere gark olur muydu?

"Gülşen-i efkâr"ını yaktı derken muhtemelen, tıpkı kendi dîvânlarına "*Bahâr-ı efkâr*" ve "*Hazân-ı âsâr*" dediği üzere, Vâsıf'ın da sağlığında dîvânına bu ismi verdiğini ifade ediyor. Belki yanan şiirler, isminden müphem ilk gençlik şiirleriydi. Fakat Vâsıf'ın bugün eldeki neredeyse 6000 beyitlik dîvânı bile, normal iki dîvân hacmine sahiptir ve aynı yılda fakat mutlaka farklı musannifler tarafından tab' edilmiştir. Bu bakımdan Vâsıf'ın bu son hamlesinin "*edep dışı*" olarak vasıflanan eserlerine değil, mecmua-i hayatı olan bütün şiirlerine müteveccih olduğunu düşünüyoruz ve İzzet Molla'nın da dediği gibi bunu, "*mahv-ı vücûd*", bütün varlığından sıyrılarak Hakk'a iltica yolunda bir kurban vediası olarak telakkî ediyoruz.

Bu bahiste son bir söz söylemek gerekirse, rivayete göre Mevlânâ da yazdığı bir kısım şiirlerini yakma ihtiyacı hissediyor ve sebebi sorulduğunda "*Gökten geldi, göğe gitti.*" diyor.³⁴ Vallâhu a'lem...

3.2. Eserine Göre Hayatı

Vâsıf, örfî ve resmî planda tecdîcî bir çözümlüşün tesiri altındaki bir devirde eser verdiği gibi, ferd olarak da, içinde yetiştigi cemiyetin "*germ ü serd*"'ini, olması gerektiği gibi idealize ederek değil, aynen olduğu gibi, realize ederek yansıtmakla tavrını ortaya koymuş bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Dîvân'ında sıkça karşımıza çıkan kendi ağzından hayatıyla ilgili serzenişlerine kısaca işaret edebilmek için böyle bir başlık açmayı uygun gördük.

³⁴ A.Gölpınarlı, Mevlânâ Dîvânı, s. LXXXI.

*Necm-i bahtı dîn u menhûs olmasın bir kimsenin
Âdeme n'eylerse zîrâ baht-ı nâ-hemvâr eder*

*Âdetidir gerçi çarhun günde bin vaz'-ı girân
Ehl-i tab'a bâr eder ammâ bana her bâr eder" (K.26/38,40)*

diyerek talihsizliğini ve şairliği sebebiyle maruz kaldığı zorlukları dile getiriyor. Bunları klasik şiirde ortaklaşa görülen şikâyetler olarak kabûl etmemiz biraz zor görünüyor. Çünkü Vâsîf, bu kabil beyanlarında son derece samimî bir tavır sergilemekte, sadece memnuniyetsizliğini değil, yeri gelmişse şükran hislerini ve takdirlerini de aynıyla ifadelendirmektedir. Bu sebeple onun yakınmalarında hakikat payının mühim bir miktar teşkil ettiğine inanıyoruz.

Sultan III. Selim için yazdığı bir kasidesinde şöyle diyor:

*"Kılsam aceb mi şîve-i tebrîki ârzû
Ömrümde bana denmedi mübarekî" (K.19/35)*

Burada şair, çok samimî bir eda ile söylenilmesi pek de kolay görünmeyen bir itirafta bulunuyor: "Ömrümde kimse beni tebrik etmedi, bana, mübarek olsun, hayırlı olsun demedi." Bu çaresizliğin ve yalnızlığın bir beyanı olsa gerek.

Daha sonra çevresi bahsinde sıkça yer verileceği üzere Vâsîf bize ısrarla devrin fikrî yapısı ve telakkîleri hakkında belki her zaman diliminde karşılaşılabilecek ifadeler kullanır:

*"Bir devirde âleme geldik ki ayb oldu hüner
Bu vakitte cehli sermâye edenler kâr eder*

*Ben de eylersem n'ola cühhâl ile bey' ü şîrâ
Hevl-nâk olan bezîrgân ne ziyân ne kâr eder" (K.26/21-22)*

Burada şair bize, marifet ehlinin takdir görmemesi bir yana ayıplanacak hâle düştüğünü ve en vahimi onlarla mücadeleyle girecek cesareti ve mecâli olmadığını söylüyor. Fakat bu devre ve devrelere gelinceye kadar itibar gördüğü zamanlar da olmuştur:

*"Devletünde ben o hoş-gû şâ'irem ki bâ-husûs
Var iken ben gayrının ısgâ olunmaz sohbeti (K.20/111)*

Hatta bu fânî âlemde, ömrü oldukça unutamayacağı ikrâmlara ulaştığı da olmuştur:

*"Kîmyâ buldum sürüp yüz hâk-i pâ-yı lutfuna
İşim altun oldu takbîl ile pâ-yı devleti*

Şöyle şâd oldum ki takrîrinden âcizdir zebân
Haşra dek gitmez dimâğımdan bu lutfun lezzeti

Nice mesrûr eyledünse bendeni Mevlâ seniün
Gönlüne versin benim gönlümdeki keyfiyyeti” (K.20/113-115)

Fakat biz yine de,

“Emelün an-asıl âlemde elemdir aslı”

diyecek kadar madde ve mânâ doyunluğuna ulaşan zihniyete sahip bir rûhun, dünya hayatı içerisinde pek de bahtiyar olabilmesi ihtimâlini muhal görüyoruz.

Vâsıf'ın doğum tarihi hakkında kaynaklarda hiç bir bilgiye tesadüf edilememesi sebebiyle Enderun tarihlerinden istifadeyle bir neticeye gitmeye çalışarak bunu, 1750-53 arası olarak tahmin etmeye çalıştık. 1824'te öldüğünü bildiğimize göre, ihtimâl yaklaşık 71-74 yaşlarında iken veda ettiği hayatının herhâlde son yıllarına ait olmak üzere şu kabil beyanlarına rastlıyoruz:

“Umûm-ı hatt-ı nev-hîzünle rûyum n'ola zerd olsa
Geçip evvel-bahârı hüsnün eyyâm-ı hazân geldi” (G.129/3)

“Tâze sevmek dem-i pîrîde düşer mi Vâsıf
Gayrı vâzgeç ne zamân uslanacaksın a harîf” (G.68/9)

Vâsıf'ın dış görünüşü hakkında da bir şeyler söylemek gerekirse, İzzet Molla Dîvânı'nda yer alan “Hasb-ı hâl ez-zebân-ı fakîr ve Mîr Vâsıf-ı şîrîn-makâl” başlıklı iki şairin müştereken yazdığı bir kıt'adan bahsetmek gerekir:

“Ey Süleymân-ı zamân biz iki ehl-i suhanız
Cismimiz fîl kadar kısmetimiz mûr kadar
Bu cesâmet var iken bizde sen insâf eyle
Yok cihanda yerimiz hâne-i zünbûr kadar”

Bu renkli benzetmeler arasından iki meşhur şair, “Zamanın Süleymânı” olarak hitap ettikleri Sultan II. Mahmud'a latife yollu bir serzenişte bulunuyor, kısmetlerinin iri cüsselerine mütevâzin olmadığını ve dünyada zünbûr (=eşek arısı) evi kadar olsun bir haneye sahip bulunmadıklarını ifade ediyorlar. Keçecizâde'yi -hayâl sarrafı şairlerle iştigâlin verdiği itiyatla- bilemiyoruz fakat Vâsıf'ın daha sonra yanacak olan Tophane'deki konağının ihtimâl, bu ince serzeniş mısralarından sonra şahsına tahsis edildiği tahmininde bulunabiliriz.

4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Bir şairin “edebî şahsiyet”ini, mizac, karakter ve çevre dairesinde teşekkül eden bir değerler mecmuu olarak gördüğümüz için, bu perspektif dahilinde bir hat takip ederek bir neticeye varmaya çalışacağız:

4.1. Mizacı, Karakteri, Çevresi

Amaç, bir şairin edebî şahsiyetini ortaya koymaya çalışmak olmakla birlikte, bizi gerçek mânâda şiir değerlendirmesine götürecek olan, dikkati, şairden şiire yö-neltmektir. Bu suretle belki her şair hakkında şahsî fikir yürütmeler yerine, bütün bir klasik şiirimiz üzerinde objektif ve metotlu bir bakış açısının tesisi mümkün olabilir. Şiir, duygu ve düşüncenin kaynaştığı kesif bir dimağ faaliyetinin mahsûlü olduğuna göre, bizim şairi anlayabilmemiz, şiire yansımış bu duygu ve düşünce kompleksini ören ifade şekillerini ve imajları çözmemiz, bir bakıma ayırıştırılmamızla kâbil olabilecektir.

Söz konusu şiir, Vâsıf'ın şiiri olunca, bu karışım, kişinin hareket kabiliyetini fevkalâde azaltan çok unsurlu, çok cebheli ve mezlaka-i akdâma çok müsaid bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Vâsıf'ın şiirine ve şiiri hakkındaki mütâlaalara şöyle bir göz atarak aynı paralelde bir yoruma gitmek ne kadar kolay ve yanıltıcı ise, bu şiirdeki esas rûhu ve hüviyeti ortaya koymak da bir o kadar zor ve risklidir. Çünkü bu, yalnız Vâsıf'ın şiirini değil, bütün bir klasik şiirimizi çevreleyen bir töhmetler zincirini en azından gevşetmeye yönelik bir tavır mânâsına da gelmektedir. Dil ve kadem sürçmesi olmaksızın bunun başarılmasının farz-ı muhal kabûlinden olduğunu peşinen kabûl etmek gerekir. Fakat bunun bir şiir incelemesi denemesinden çok, bir vicdânî muhasebe ve hakkı teslim müzâkeresi olarak ele alındığının belirtilmesi zarûrîdir. Buna, bir bakıma “*şiirin romanını yazma*” da diyebiliriz.

Öncelikle şu tespiti yapmak gerekir ki Vâsıf'ın mizacı ve tab'ı hakkında hüküm vermeden önce bütün şiirlerini, kasidelerini, gazellerini, musammatlarını, tarih kıt'alarını dikkatle okumak gerekir. Onu sadece bir kısım gazel ve şarkılarıyla değerlendirmek, bizi yanlış neticelere sevk edebilir.

Vâsıf'ın edebî yönü ve mizacı hakkındaki bilgileri, tezkiresini 1796 (1211)'da tamamlayan, saray nüshasını Vâsıf'ın istinsah ettiği ve sonuna tezkireyi öven ve bitiş tarihine uygun olarak ismini "*Mir'âtü's-ş-şî'r*" koyduğunu belirten 10 beyitlik bir tarih kıt'ası eklediği Mehmed Âkîf'in tezkiresinde buluyoruz. Buradan öğrendiğimize göre, Vâsıf, henüz Galata Sarayı'nda talebe iken şiir yazmaya başlamıştır. Bu şiirlerin hangileri olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Kiler-i Hasssa'ya girdiği 1789 tarihinden itibaren şiirlerinin ise son derece yakıcı ve tesirli olduğunu söyleyen M.Âkîf, buraya Vâsıf'ın Padişah'a (III. Selim) takdim ettiğini söylediği ve kaside dediği fakat kaside formunda olmayan ve kasideleri arasında da yer almayan 5 beyit alıyor. Başka yerde kaydı olmadığı için metni buraya almakta fayda görüyoruz:

*"Hased bu ravzanun hâk-i bisât-ı i'tibârına
Ki basmış bağına bunca nihâl-i tâze bî-pervâ"*

*Düşümde görmedim böyle fezâ-yı gülşen-âbâdî
Garâbetden bu bir ta'bîri müşkil tuhfe-i ru'yâ*

*Bu havz-ı pür-safâ şol tıfla benzer kim açıp ağzın
Dem-â-dem dâye-i şîrîn dehânından diler mama*

*Kesilmez çeşm-i âşık-veş dem-â-dem eşk-i fevvâre
Dükenmez mâcerâsı var coşup giryân olur hayfâ*

*Nukûş-ı sakfına bin cân ile hayrân olup kaldım
Dedim şâbâş^{an} peh peh bu kasr-ı dil-güşâ hakkâ"*

Kaside ve tarihler arasında yer almayan bu metnin yakıldığı söylenilen şiirler arasında bulunması muhtemeldir.

Pek de iyi bir şair sayılamayacak olan ve kendisi de bunu hissettiği için şiir yazmak yerine tezkire tertibine niyet eden M.Âkîf, Vâsıf'ın şiirlerinin hakikî bir hayranıdır ve onun "*âşıkâne şiir*" konusunda ne kadar müşkül-pesend olduğunu bildiği hâlde "*küstâhâne*" "*-âbdır sensiz*" redifli 7 beyitlik gazelini tahmîse cür'et ettiğini söyler ve şiirin tamamını tezkiresine kaydeder.³⁵

M.Âkîf'ten sonra Hâfız Hızrî İlyas'ın eserinde de Vâsıf'ın şairliği ve mizacı hakkında bazı mütlâaya rastlıyoruz. "*Şu'arâ-yı asrun ercümendi*" dediği Vâsıf için

³⁵ Enderunlu Âkîf'in şiiri hakkında fikir vermesi bakımından ilk bendini alıyoruz:

*"Bana bu zevk-ı âlem hecr ile nâ-yâbdır sensiz
Dile endâh ü gamı hasretle bir ahibâbdır sensiz
Döker eşk-i tahassür dideler mîzâbdır sensiz
Dü çeşm-i giryê-kârından akan hûn-âbdır sensiz
Sîrişkim gâyi-yâ bir halka-i girdâbdır sensiz"*

farklı başlıklar altında bir kısım bilgi verir³⁶ Daha sonra "Sanatı" bahsinde bunların üzerinde teferuatıyla durulacaktır. Burada, şairin mizacı hakkında fikir verebilecek malûmâtı seçmeye çalışacağız.

Vâsıf'ın nükteye meyyâl meşrebi hakkında renkli bir tasvir çizen H. İlyas, onun sadece Padişah'a sunulan ciddî şeyler değil, ashâbına matuf hezliyat da kaleme aldığını ve kendisinin dahi dayanamayıp bunlara nazire söylediğini ifade eder.³⁷ Yine Letâif'den, Vâsıf'ın

*"Hiç sorma sakın hâl-i dil-i zâra karışmam
Küsdüm sana ben nâfile yalvarma barışmam
Ben haddimi bilirim herkesle yarışmam
Küsdüm sana ben nâfile yalvarma barışmam"*

murabba-i mütekerrir şarkısını Hazine'de görevli Sağır Hâce İzzet Beg'e takılmak için yazdığını öğreniyoruz.

Netice olarak Mehmed Âkîf'in, günlerinin ve gecelerinin dîvân okumak ve şiir sohbetleri yapmakla geçtiğini söylemesine nazaran³⁸ Vâsıf, kendine Enderun'da geniş bir çevre bulmuş veya kurmuştur. Hoş-sohbet, nüktedân, şarkı ve gazelleri turfanda meyva gibi erbabının ağzını tatlandıran ve şiir söylemede benzeri bulunmayan, şaka kaldıran ehl-i hâl kimselere takılmalarındaki inceliği ile meşhur şairin, bu meclislerde belki irticâlen söylediği ebyât-ı hezliyatı ahabınca "pek tuhaf" yani benzeri görülmemiş şekilde "orijinal" bulunmuştur.

³⁶ "...Mîr-i müşârûnileyhün eş'ârda nazîri nâdir olduğu âsârından zâhir olmağla Sarây-ı dil-ârâ'nun mîzâcına münâsib söylediği şarkî ve gazelleri ve fem ü gül-femde mahfûz ve mîve-i turfanda gibi erbâbı mahzûz olduğu için ..." diyerek şiirlerinden örnekler zikreder. Müellif ayrıca bize,"

*"Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner
Gâm ü şâdi-i felek böyle gelir böyle gider"*

diyerek yaptığı güfte gibi nice rengin mezâmîn Mîr-i müşârûnileyh tarafından tuhfe-i dergâh-ı Pâdişâh-ı rûy-ı zemîn kılındığından..." şeklindeki sözleriyle bu güzel musammatını Sultan II. Mahmud'a sunduğu bilgisini de veriyor. (s.119)

³⁷ "...Musâhib Hâtîf Efendi'ye hasb-ı hâl ve anın gibi arîf ü zarîf ehl-i hâl kimselere nazman ve nesren takıştığı resîde-i rûtbe-i kemâl olduğuna dâll olmağla der-hâtûr olan bir kaç tâne pek tuhaf ebyât-ı hezliyatı Letâ'if-i Vakâyı'a tahrîr ü Vâsıf'ı vasf etmeğe hakîr-i pür-taksîr bunları tedbîr etmiştir..." diyen müellif, Vâsıf'ın şeklen Nedîm'e nazire olan

*"Kırmızı aşî boyası rây-ı al olmuş sana
Acıyıp bakkalda pekmez sonra bal olmuş sana"*

matla'lı 10 beyitlik tehzîlî gazeline,

*"Hâtîf istersen gücen her gün darıl küs sen bana
İki tâne kirlî hânım kaşgaval olmuş sana"*

matla'lı 5 beyitlik bir gazel de kendi söyleyerek Dolamacı Hâtîf Efendi'ye iyice takıldıklarını anlatır. (s.168-170).

³⁸ "...İfâde-i akdâh-ı hasb-ı hâl-i meveddet ü mevâlât ve tettebbu'-ı devâvîn-i eş'ârile gerdiş-i piyâle-i mahabbet ile güzârende-i ezmine vü evkât ettiğimiz hılâlde..." (44a)

Vâsıf'ın şiirinde iki devre veya iki ruh hâli diyebileceğimiz müstehzî, pervâsız, lâubâli bir hâlet ile, hayatı ve sanatı aynı nisbette ciddiyeye alan vakur, elem-dîde ve mütevekkil bir tavır olgunluğu karşımıza çıkmaktadır. Eğer bu ayırımı yapmazsak, onun "gerçek şiirleri" diyebileceğimiz ikinci devre şiirlerini³⁹ gözden kaçırmış oluruz.

Bu, tabiatıyla kat'î hatlarla birbirinden ayrılması mümkün olabilecek bir tasnif değildir. Fakat bu şiirlerdeki kelime tercihi, ifade biçimi ve ses tonu, bariz farklar göstermektedir. Birinci devre veya birinci tarz diyebileceğimiz şiirlerde genelde isim, fiil, zarf, edat kelimelerin Türkçe ağırlıklı olduğu, cümle yapısının yazı dilinden çok, konuşma dilini andırdığı ve bir yârenlik üslubu taşıdığı görülürken, ikinci tarz şiirlerde Arapça, Farsça kelimelerin hatta çok nadir olmasına rağmen redif olarak dahi kullanılması, zincirleme izafetlere yer verilmesi hususu ve bilhassa muhtevada bir söyleyiş olgunluğu karşımıza çıkar. Bir misâl vermek gerekirse,

*"O fısıltıyı işitdim düşüp ardı sıra gittim
Yanılıp bir işdir etdim şu kadar kabâhatım var" (G.24/5)*

Bu bir birinci devre şiiridir, bütün dünyasıyla Türkçe konuşma dilidir.

*"Felekde her zaman bâlâ-rev olmaz pîrtev-i ikbâl
Şu'a-ı şem'-i rûşen-târ gâhî râst gâhî kec" (G.12/10)*

Bu ise, II. devreye ait bütün unsurları yerli yerinde bir şiir üslûbudur. Bu, I. ve II. tarz dediğimiz şiirlerdeki üslûp ve ses tonu birbirinden çok farklıdır. Bu farkı yalnızca Türkçe, Arapça-Farsça kelime tercihinin de indiremeyiz. Çünkü her hangi kelime ve cümle tekniği kullanılırsa kullanılsın her iki tarz şiirin de hemen bütününde büyük bir kullanım kolaylığıyla karşılaşırız. Esas fark, mânâdaki, ruhtaki tavır olgunluğudur. Yoksa izafetle, Arapça-Farsça kelime ile de "Vâsıf-âne" diye tanınan pek çok söyleyiş kendini gösterecektir:

*"Hayâl-i hâl-i la'lün kahve vü fikr-i femün tatlı
Anunçün kahve-nûşân etmez oldu gül-şekerden hazz" (G.65/2)*

*"Bûse-i kand-i lebin kılsam niyâz eyler itâb
Hasta-i hicrâna fikr et bu şekersiz çay ne gûş" (G.14/3)*

*"Bâdî bu güft ü gûya neşâtundurur sebeb
Dâmâd-ı bîkr-i fikrime vakt-i işâ mısın" (G.95/9)*

*"Dildâra nihânî ne desem gûş eder ağyâr
Bu tâ'ifün hiç seme vü sağırı yok mu" (G.136/7)*

³⁹ Meselâ, Gazeller, 2-6-10-12-16-17-18-23- 27-28-29-32-33-35-36-37-38-40-41-46-47-48-49-51-52-53-55-56-61-66-69-79-80-86-91-97-98-103-109-112-114-115-119-121-122-123-126-129-134139.

Buna bir de sîga farkını eklemek gerekir. I. devre şiirlerinde daha çok I. şahıs ve görülen geçmiş zaman kullanılırken, II. devre şiirlerinde genellikle geniş zaman ve III. şahsa yer verildiğini ihtiyâtı elden bırakmamak kaydıyla söylemek mümkündür. Ayrıca bu şiirlerde, hem-meclisinin seviyesine inmeye çalışma gayretiyle kullandığını tahmin ettiğimiz avâmî ifadelerle de rastlanmaz.

Bir de II. tavrı şiirlerine gerek teknik, gerekse muhteva açısından bir örnek verelim:

*"Bin necm-i baht doğsa eğer her şeb istemem
Bir iki günlük ömre celî kevkeb istemem*

*Ben feyz-yâb-ı bâb-ı cenâb-ı mahabbetem
Zâhirde kesb eyleyecek mekseb istemem*

*Rab eyledim derûnumu habl-i mukaddere
Gayra temelluk ile kaçık mezheb istemem*

*Kıl kendi dest-i kudret-i lutfunla feth-i bâb
Ben gayrıdan makâsıdımı yâ Rab istemem*

*Matlab odur ki ede teveccüh bi-lâ-taleb
Ey dil o kâmu pâ-yı taleble tep istemem*

*Vâsıf safâ-yı hâtırım âzâdelikdedir
Arz etseler manâsıb-ı kevnî hep istemem" (G.79)*

Vâsıf'ın şiiri üzerinde bir genellemeye gitmeden önce bu iki ayrı tavrı mutlaka ortaya koymak gereklidir. Fakat daha talebeyken küçük yaşlarda şiir yazmaya başladığını bildiğimiz ve 70 yaşlarında kısa sayılamayacak bir ömür sürdüğünü kuvvetle tahmin ettiğimiz Vâsıf'ın bu iki tarz şiirleri için tam bir devre tespiti yapabilmek zordur. Çünkü tarihi belli kasidelerinde, tarih kıt'alarında ve III. Selim tarafından bestelenmiş olması sebebiyle o döneme ait olduğunu kesinlikle bildiğimiz bazı şarkılarında da, bu yüksek ton ve olgun tavrıla karşılaşırız. Bu sebeple bu devrelerin, tam olarak hangi tarihleri ihtiva ettiğini söylemek mümkün görünmemekle birlikte, bunları olgunluk devri mahsûlleri olarak rahatlıkla kabûl edebiliriz. Bir de bu şiirlerde daha sonra bahsedileceği üzere, rûhen ve bedenen bir bedbinlik ve mecâlsizlik hatta pişmanlık şeklinde karşımıza çıkan psikolojik yaklaşımlar da, bu tasnifi destekler mâhiyettedir:

*"N'eydi şarâb-ı aşk ile ol neş'e bir zamân
Görmem o eski hâlleri şimdi bende ben" (G.90/6)*

*“Bir neş'e gördük ol da humârına değmedi
Bezmi-i cihânda böyle mi Vâsıf aceb safâ” (G.2/7)*

*“Emelün aynı elem olduğın idrâk edeli
Vâsıfâ cümle-i ââmî gönülden atdık” (G.72/9)*

*“Mücrimem müttehemem mürtekebem âsıyem
Ben a Vâsıf ne şekil etmeyem ısyânıma âh (G.121/9)*

Bu tespitten sonra Vâsıf'ın kendi kalemıyla çizdiği hatlar ile mizacını, karakterini ve çevresini belirlemeye çalışacağız.

Bize kendini şöyle tanıtıyor:

*“Vâsıf aceb efsûn mu okursun olur râm
Her şûh-ı perî-rûyla ülfet sana mahsûs” (G.62/9)*

Daha önce kaynaklarda zikredilen bilgilerle de paralellik arzettiği üzere, Vâsıf, insanlarla kolay ünsiyet peyda edebilen, yalnız yazmasını değil, güzel konuşmasını da bilen bir zâttır. Hoş sohbettir, güzel fikra anlatır:

*“Sen tek ağyârı alıp bezme mesel söyletme
Fıkra zevkunsu eger menkabe-hân işte kulun” (G.74/5)*

Fakat öyle mitolojik hikâyelerden pek zevk almaz:

*“Ol şehlevend-i nâzı açar bir hikâye aç
Zevk anlamamı makâle-i Giv ü Peşen'de ben” (G.90/3)*

Şiir meclislerinin aranılan sîmâlarındandır:

*“Vâsıf ahabb okumuş dün gazelim meclisde
Yine erbâb-ı safâya sözüüm andırdı beni” (G.137/7)*

Bu meclislerde karşılıklı nazire şiirler söylenir, hatta Vâsıf, bu işi iyi yapanlara ikrâm da bulunur:

*“Caba bir kahve-i tahsîn ana benden Vâsıf
Kim uyup keyfe bu beş beyti ederse tahmîs (G.57/5)*

Bu gazeller aynı zamanda birer mektup gibidir:

*“Arz et bu nazmı Ârif Efendi'yle Pertev'e
Yazmazsa da cevâbını kulsın nigâh âh” (G.122/9)*

*"Vâsîf aceb mi surh ile yazsam cevâbını
Bir bahrdır ki şîr-i muhîtün karası yok" (G.71/12)*

Dostlarının şîirlerini beğenmesi ise, onun için büyük caizedir:

*"Değmez suhan-ı bî-mezemiz câ'ize Vâsîf
Nakdiye-i tahsîn-i ahîbbâ sılamızdır" (G.46/7)*

Hatta bu mektup-gazeller vesilesiyle çeşitli dileklerini de menzil-i maksûda ulaştırır:

*"Nice matlûb-ı bûse etmeyem hâl-i lebinden ben
Aışdım hâlimi eş'âr ile iş'âra oldukça" (G.105/3)*

*"Vâsîf-ı zârı ne var şâyân-ı ihsân eylesen
Bende-i dîrînedir ey husrev-i şîrîn-dehen" (G.93/5)*

*"Sen de sitem ü cevri unut ba'dezîn ey şûh
Ben levh-i zamîrinde olan muzmeri sildim (G.83/6)*

*"Ne kırsam ikide birde benim hâtırımı
Gönlüm ey tıfl-ı ziyân-kâr oyuncak değil a" (G.106/6)*

*"Eğer var ise meylün hankâh-ı bezm-i rindâna
Kudûmunla müşerref kıl buyur lâkin pedersizce" (G.114/2)*

Ve dahi şîir fenninde üstad kabûl edilip vaktini ta'lim ile geçirmektedir:

*"Dükkânda şî'r meşk olmaz gel eve öğren
Bâzârda kâlâ-yı ma'ârif satılır mı" (G.124/9)*

Vâsîf, tip olarak bize kendini "âşık" diye takdim ediyor:

*"Âşık istersen eğer Vâsîf-ı zâr ile görüş
Yine ol sâ'ire nisbet biraz ehven gibidir" (G.42/7)*

*"Vâsîf n'ola hezâr-ı yek-reng-i aşk isem
Hem-neş'e buldum anı nevâ-yı suhanda ben" (G.89/8)*

Fakat bunun geçer akçe olmadığını da tehzîlî bir şekilde ifade eder:

*"Bir recâmü çümkü âşık add edip kayd etmediün
Defter-i uşşâkdan boz nâmunu huddâma yaz (G.50/2)*

"Vâsıf-misâl aşk ile ser-mest olmayan
Meyhâne-i mahabbete sersem gelir gider" (G.25/8)

"Rind ü zâhid sâmi'a-pîrâ-yı şevk olmaz bize
Rind-i aşkız gûşumuz efsâneye bîgânedir" (G.41/14)

"Zâhide olmaz ise hem-demı aceb mi ehl-i aşk
Zühd ü takvâ meşreb-i rindâneye bîgânedir"(G.41/11)

Yine de, kendi gibi olanların kıymetini bildiklerine inanır:

"Kadrimiz gevher-şinâs-ı derd olan idrâk eder
Tâc-ı fahr-ı rif'ate şâyeste cevherlerdeniz" (G.55/2)

"Vâsıf sebât râh-ı mahabbetde şartdır
Yokdur tarîk-ı aşkda rağbet döneklere" (G.119/10)

Ayrıca sağlam karakterli, sözünün eri, kalender tavırlı, irfan sahibi, müstağnî ve mütevekkil bir insandır:

"Ağyâra hiç ey gonca-fem esrâr açılır mı
Her şahsı fütâden gibi mahrem mi sanırsın" (G.99/5)

"Tîr istikâmetiyle bulur menzile vüsûl
Kadd-i dü-tâ-yı yaya sebeb i'vicâcıdır" (G.32/8)

"Kalenderân-ı hakîkî odur ki fânîde
Ne kayd-ı ser ne gam-ı derd-i mâsivâyâ düşer" (G.28/4)

"Her bâde-keş rind-i cihân-dîde olur mu
Erbâb-ı harâbâtı bütün Cem mi sanırsın" (G.95/3)

"Aranmaz neş'e vü temkîn rind-i lâubâlîden
Gehî mest ü gehî hüşyâr gâhî râst gâhî kec" (G.12/6)

"Vermezsin eğer rûhuma sıklet zurefâsan
Nûrum, benim indimde zarâfet budur işte"(G.120/11)

"Ger ilişme ta'n-ı ebnâ-yı zamâna Vâsıfâ
Tıfl-ı dilber sev mey iç kayd etme süd-i bâdemi" (G.135/5)

"Ârif olmaz terki de terk etmeyen âdem
Her tâc giyen zâhidi Edhem mi sanırsın" (G.95/5)

"Her kimiün çeşm-i harîsi ru'yet-i maksûd olur
Rûy-ı âmâli nihân-ı perde-i nâbûd olur" (G.40/1)

"Degül iş tarh-ı âsâr-ı cedîd ashâb-ı hayrâta
Gönül yapsın cihânda eyleyen vaz'-ı eserden haz" (G.56/3)

"Vâsıf tahammül eyle bu vaz'-ı zamâneye
Bir hâl var mı anda nihâyet görülmeyi" (G.126/9)

"Ehl-i derûn gamdan eder kesb-i inbisât
Gamı da ferah da ârif-i billâha hep safâ" (G.2/5)

"Ser-menzil-i murâda tecerrüdledir vüsûl
Pâ-der-gil eden âdemi bâr-ı sivâsıdır" (G.33/2)

"Fânî degül mi kâr-geh-i devr-i kâ'inât
Olsa aceb mi nakş-ber-âb izz ü câhımız" (G.55/3)

"Sil mâsivâyı safvet-i mir'ât-ı kalbe bak
Budur safâlar içre asıl müntehab safâ" (G.2/4)

"Dil-hastagân-ı âlem-i derd-i mahabbetün
Ma'cûn-ı sabr u eşk-i nedâmet devâsıdır" (G.33/4)

"Ma'mûrî-i derûnu eder nûr-ı vech ayân
Tarh-ı nev-i meîne alâmet sıvasıdır" (G.33/5)

"Kıl kendi dest-i kudret-i lutfunla feth-i bâb
Beñ gayrıdan makâsıdını yâ Rab istemem" (G.79/4)

Edebiyatımızda klasik gazel tarifi olan "güzellerle âşıkâne yârenlik etme", Vâsıf'ın gazellerinin büyük bir kısmının da tam tarifi gibidir. Şair burada son derece samimî bir eda içinde aklından geçeni ânında kağıda dökmüş gibidir. Günlük, hatta anlık heyecanlarını, neş'esini, kederini yani yaşayışını sade ve alışılmamış şekilde şiire sokmuştur. Biz bu psikolojik yaklaşımlardan Vâsıf'ın rûhî portresini şu şekilde çizmeyi deneyebiliriz:

Gerektiğinde sevgiliyle başbaşa kalabilmek için çevredekilere bir bahane uydurarak onları rahatça başından savabilir:

"Neş'emiz yok deyü ağyârı bezimden atdık
Neyse mahfî kalıp o mehle biz aldık satdık" (G.72/2)

Beyitlerde, klasik şikâyet mevzuları veya durum tespitleri yapılırken seçtiği kelimeler, belki pek çok şairde olduğu gibi, "huy, canın altındadır." düstûrunca bize

şuur altının ipuçlarını verir mahiyettedir. Meselâ, karanlık ve kapalı yer korkusunu ve evhamlılık hâlini (=anxiety),

*“Akreb-i turran hayliyle hirâsân hâtırım
Her dakîka korkduğum evhâma sor sorma bana” (G.5/6)*

*“Şöyle me'yûsam gözümden yok safâ-yı gülsitân
Öyle dil-tengem bu âlem çeşm-i sûzendir bana (G.6/2)*

şeklinde ifade ederken, herkesin, hatta kendi bahtının bile kendine düşman olduğu hissine (=paranoid thinking) de kapılır:

*“Gerdiş-i aksiyle çarhun sen henüz nâ-kâm iken
Her taraftan baht-ı bîdâdım da düşmendir bana” (G.6/3)*

Bazan daha çok alkol, ilaç ve uyuşturucu madde mübtelâlarında görülen marazî neş'eye (=euphorie) kapılır:

*“Görmeyem cân-ı leb-i yârı sakın ma'nâda
Vâsıf âyâ bu kadar neş'e nedir bende bu şeb” (G.11/7)*

Bize sık sık gördüğü rüyalardan bahseder:

*“Bir gice teşrîf edip mahfice çâker-hâneme
Sarmuşam tenhâ seni ey meh-likâ ru'yâ bu ya” (G.9/5)*

*“Gûşuma arz-ı visâl etdi uyurken dildâr
Bir yalan söyledi kâfir ki inandırdı beni” (G.137/6)*

Çevreyi umursamaz gibi görünür, lâkayd (=indifference), gamsız (=apathy) ve şakacı (=humor) bir tavır içindedir:

*“Seni ben bu gice doyunca sarayım da yarın
Diler ağyâra nîfâk eyle diler âhara geç” (G.13/4)*

*“O mehle sohbet-i halvâda germ-zevk olalı
Miyânımızda halâvet fıkır fıkır kaynar” (G.19/4)*

Fakat aslında mahçup tabiatlı, heyecanlı (=bashfulness) bir insandır:

*“O perî tab'ıma gâyetle muvâfık Vâsıf
Ülfet eylerdim eğer olmasa mâni' etrâf” (G.67/7)*

"Bin hicâb ile yüzüm kızdırıp öpdüm dehenin
Pek utandırdı beni ol gül-i şermende bu şeb" (G.11/4)

"Sarılam ellere nisbet dedi meclisde o şûh
Doğrusu bu keremi gâyet utandırdı beni" (G.137/4)

"Gelip lüknet zebân-ı âşıkâ vuslat telâşıyla
Dehânından çıkar güftâr gâhî râst gâhî kec" (G.12/3)

"O mehe açma telâşıyla recâ-yı vaslı
Sözlerim cümle bu şeb of ne de vâreste idi" (G.127/7)

Heyecanını da yatıştırması sebebiyle biraz alkol bağımlılığı olduğu düşünülebilir, ama iyi bir kahve tiryakisidir de. Aynı zamanda "afyon" mânâsına gelen "keyf" kelimesine de îhâm-ı tenasüp çerçevesinde şarap ve kahve yanında yer verir:

Vâsıf bezimde böyle gazel dehşet-i yârdan
Nûş etmeyince bir iki câm söylenilmiyor" (G.31/5)

"Keyfîm kaçır şarâb-ı leb-i yârı görmesem
Görmem cihânı sâgar-ı ser-şârı görmesem" (G. 20/2)

"Rindâna böyle göz mü karartırdı ehl-i keyf
Her yıl geleydi kahve Yemen'den ziyâdece" (G.112/8)

İyi huyludur, merhametlidir (=pity), fakat yapılan hayırsızlığı da unutmaz:

"Kim beni yıkdı ise ta'mîre sa'y etdim anı
Zâr zâr oldum dil-âzâr olmadım olmam yine" (G.117/7)

"Lâbüd kalır muhasamanun dilde ukdesi
Zahm-ı sinân onulsa da bâkî nişânesi" (G.140/4)

İz'an sahibi ve müdebbirdir:

"Cilve edişler nüvâzişler bakışlar handeler
Ben de bildim şübhesiz vaslun bana îmâ bu ya" (G.9/4)

"Mecbûr-ı hâl-i râyu olurdum ne hâl ise
Ben hâl-i zâr-ı Vâsıf-ı nâçârı görmesem" (G.80/10)

Kıskançtır, (=jealousy) sevdiğinin herkesle yüzgöz olmasından, onlara sır vermesinden hiç hoşlanmaz, hatta nefret eder, buna bir mânâ veremez ve kendini gadre uğramış hisseder:

"Hem benimle ülfet eyler hem olursun gayra râm
İşte menfûrüm olan evzâ'-ı nâ-ber-câ bu ya" (G.9/6)

"Ağyâra hiç ey gonca-fem esrâr açılır mı
Her şahsı fütâden gibi mahrem mi sanırsın" (G.99/5)

"Bana cevır ağyâra lutf etmekliğe bâ'is nedir
Ger cevâba kudretün varsa su'âlini var sana" (G.7/4)

Sevdikleri, hercayı oldukları gibi ahde vefâ da göstermezler. Bu sebeple artık onlara güvenleri kalmamıştır:

"Veremem nakd-i dili va'de-i vasl etsen de
Senden evvelki de bu dekle dolandırdı beni" (G.137/3)

Fakat bütün bunlara rağmen özür dileyince onları affetmeden de edemez:

"Bu şeb kendi gibi bir meh-veşe uyup gitmiş
Suçın afv eyledim geldi sabahdan i'tizâr etti" (G.133/8)

Geceleri de içine alan renkli bir hayatı vardır:

"Gezinirken Paşalîmân'ı suyunda ikimiz
Yanaşıp bir gice lîmân-ı visâle yattık" (g.72/3)

"Muglata etme Galata zevkine gitmiş deyü
Sirkeci'ye çıktı serd imiş havâ bundan galat" (G.64/4)

"Servîli'de geçen sene görmüş idüm seni
Ey şûh doğru söyle sen o dil-rübâ mısın" (g.94/7)

Bu bahis içerisinde yeri geldiği üzere, gerek klasik şiirimiz hakkındaki genel töhmetler, gerekse Vâsıf'ın içinde bulunduğu muhit açısından tasrîhi zor fakat zarurî bir hususa temas etme lüzûmunu hissediyoruz.

Vâsıf'ın şiirinde "tıfl, şûh, sâde-rûy" şeklinde genel ifadeler içinde verilen "sevgili" veya "dost" tarifi bize ilk planda "platonik" bir temâyülün îmâsı gibi görünürsa de, bu ancak bir terminoloji illizyonudur. Biz bu hususu, -belki biraz hususî ve yarı resmî kabûl edilebilecek misâllerle- tez de anti-tez de şaire ait olmak üzere sanatkârın kaleminden ortaya koymaya ve değerlendirmeye çalışacağız:

"Hat ber-âver şûha kılmazsamı aceb mi i'tibâr
Zîb-i destâr eylemez kimse gülün pejmürdesin" (G.101/4)

"Vâsîfâ sevmek ise kasdun o sâde-rûyu
Gelmeden hatt-ı siyâh-ı ruhu gel dâfere geç" (G.13/7)

"Hatı gelinceye dek dergehinden ayrılmam
Ederse râğbet eğer bende-i atîka o şûh" (G. 15/8)

"Tıfl iken vardı gözüüm hat gelicek sayd etdim
Vâsîfâ sen sonuna bak bu işün evveli var" (G. 23/7)

"Üç gün ülfet eyleyip bir şûh-ı çâr-ebrû ile
Vâsîfâ tavk-ı mahabbet geçdi nâçâr boynına" (G.110/8)

"Hat-ber-âverdeye meyl etmedim aslâ Vâsîf
İhtiyâr eylediğim ülfete şâyeste idi" (G.127/8)

"Benim gönliüm o çâr-ebrûyadır ammâ nedir çâre
Gönül bir sâde-rû Kartallı dilber ihtiyâr etti" (G.133/7)

"Verip sûret recâ-yı vasla Vâsîf arz-ı hâl etdi
O nev-hat kâtibiün dün gördü kaydın der-kenâr etdi" (G.133/9)

Bu ifadelerin îzâhı olmak üzere buraya Vâsîf'ın tercüme-i hâli sayabileceğimiz bir gazeliyle, yakın dostu Pertev Efendi'ye yazdığı gazel-i müzeyyel şeklindeki bir şiiri almakla iktifâ ediyoruz:

"Dîde-sûz-ı hatt-ı ruhsâr olmadım olmam yine
Gül için rencîde-i hâr olmadım olmam yine

Sây-ı sahn-ı bî-vefâya eyleyip atf-ı inân
Yârdan gayrıya ben yâr olmadım olmam yine

Mîve-i vuslat niyâzıyla edip teklîf-i hâm
Bir nihâl-i tâzeye bâr olmadım olmam yine

Meyl edip bir çâr-ebrûya hevâ-yı vasl ile
Âh ü zâr etmekte nâçâr olmadım olmam yine

Görmedim gül-gonca-i nâza açıp zâr-ı dilim
Mübtelâ-yı keyf-i esrâr olmadım olmam yine

Şem-i hüsn-i bî-vefya ne yanar pervâne-vâr
Beyhüde üftâde-i nâr olmadım olmam yine

Kim beni yıkdı ise tamîre sa'y etdim anı
Zâr zâr oldum dil-âzâr olmadım olmam yine

VÂSIFÂ ben ömrüm içre hat-ber-âver şûh ile
Âzîm-i seyr-i çemen-zâr olmadım olmam yine (G.117)

“Ne dem o gözleri mestâne gelir hâtırına
İbtidâ sunduğu peymâne gelir hâtırına

Dest-i cevrinde nice yıllar o kaşı yayun
Çekdiğim çille-i merdâne gelir hâtırına

Bir mesel söyler o şûhu sararım fikri ile
Günde yüz bin kadar efsâne gelir hâtırına

Beni sevmez deyü beyhûde sitem eylemesin
Sevmem ol meh-veşi de ya ne gelir hâtırına

Ne yalan söyleyim ol şûh ile hem-meclis iken
Ne bir ahbâb ü ne bîgâne gelir hâtırına

Hâniş-i zevk-ı visâlünle bilir misin aceb
Göricek ben seni cânâ ne gelir hâtırına

Derdimi dökmeğe dildâra tez elden Vâsîf
Mesken-i mahfî bizim hâne gelir hâtırına

Dünyede Pertev-i hoş-gû gibi şâ'ir olmaz
Yok eğer var ise bir tâne gelir hâtırına

O siyeh zülf-i perîşâna dokundukça sabâ
Hâl-i zâr-ı dil-i dîvâne gelir hâtırına

Âteş-i aşk ile ben yandığımı andıkça
Şem' ile hâlet-i pervâne gelir hâtırına

Bülbül-i gülşen-i aşkam ki gamıyla o gülün
Ne kafes ne heves-i lâne gelir hâtırına

Ne zamân sohbeti açılsa o şûh-ı mestün
Etdiği tavr-ı sefihâne gelir hâtırına (G.109)

Meselâ yine Vak'a-nüvis Pertev Efendi için yazdığı bir terkib-bendinde de,

“Nedir ey Pertev-i hurşîd-i cihân n'oldu sana

.....

Açılırdun bize ey gonca-dehen n'oldu sana

.....

Eyle üftâdene bu hâli beyân n'oldu sana

“Fikr-i zülfün ile zulmetde iken bu dil-i zâr

Yakışır mı bizi gördükçe gazab-nâk atvâr

Vâsıf-ı aşkuna merhamet et ey gonca-i ter

Sarıla hâle gibi sen mehe şeb-tâ-be-seher” (M.225/4)

şeklindeki bu kültürün âdâbına âşinâ olmayanlar için sevgiliye hitap gibi görünen bu mısralarda, hem dargınlığını îfâ eder, hem de barışıp sarışmak ister.

Meselâ Haşmet, Koca Râgıp Paşa sadriazam iken hacca gitmek için izin vermemesi üzerine aralarında başlayan kırıngınlığı da ifade eden ve Paşa'nın şiirine nazire olan gazelinde şöyle demektedir:

“İktisâb-ı safvet et bir kâmil-i rûşen-dil ol

Mihr-i âlem gibi pertev-bahş vâlâ-menzil ol

Geldi hat erdi zevâle âfitâb-ı tal'atun

Gündüz olmazsa gice bir yol kinâra mâ'il ol

Düşme vâdî-i niyâza etme ifnâ-yı vücûd

Âb-ı rûyun hıfz edip âb-ı hayâta nâ'il ol

Hâk-sâr ol sürme-âsâ çeşmine gir âlemün

Nûr-ı ayn-ı ibret ol sırr-ı şûûna vâsıl ol

Pertev-i hurşîd-mânend olma dil-hûn-ı zevâl

Neş'e-i feyz-i bahâr ol her giyâha şâmil ol

Keff-i yed et kâbiliyyetden derûnı Haşmetâ

Dest-res olmak dilersen devlete nâ-kâbil ol”

Burada son söz olarak şunu söylemek istiyoruz: Genel olarak sanatkârın eserinde samimî duygularını aksettirdiği kabûl edilir. Fakat şiirdeki teknik üstünlüklerin hele hele şairin hayatında yeri olmadığı hâlde şiirinde hayat bulan mânâlı duygu ifadele-
rinin farkına varılması her zaman o kadar kolay olmayabilir. Sanatta yaşayan duygu, mutlaka şahsî değil, objektif duygudur. Bütün varlığını, dikkatini meydana getir-
mekte olduğu esere yönelten iyi şairlerde bu objektivite kendiliğinden hâsıl olur. Bu sebeple tekniği ve objektif planı örter gibi gözüken şahsî plan, her zaman yanıltıcı olmaya açıktır.

Bir tarafta güzelliğin kesif ve kavî cazibesi, diğer tarafta onu tahrir eden bir süfliyetin aynı nisbette çekici büyüğü... Şair bize yeni bir estetik duyguyu tattırabilmek için daima bu zıt duyguların dengesinden yararlanacaktır. Vallâhu a'lem...

Tekrar mevzua dönecek olursak, her zevkın bir sonu, her işretin bir humarı olduğu üzere bir müddet sonra can sohbetleri ettiği, gazeller okuyup fıkralar anlattığı, hep beraber gülüp ağladığı bu meclisler Vâsıf için dayanılmaz bir hâl almaya başlar. İzzet Molla'nın

“Eylemiş bâğ-ı fenâdan ne kadar istikrâh”

dediği üzere bedbinlik, küskünlük ve uzlet hissi onun değişmez tavrı hâline gelir:

*“Erbâb-ı lutf u himmet o da bir zamân imiş
Biz görmedik inâyet o da bir zamân imiş*

*Yâr-ı kadîmin etmez imiş döstân fedâ
Yârânda müriüvvet o da bir zamân imiş*

*Şimdi münâfıkânedir ülfet zamânede
Ahbâb ile mahâbbet o da bir zamân imiş*

*Hâhiş ne bizde kaldı ne yâr ü yârânda
Cünbüş mahabbet ülfet o da bir zaman imiş*

*Ne zevkler eyledik şeb-i halvâda yâr ile
Ağz ağza tatlı sohbet o da bir zaman imiş*

*Kim şimdi nazm u nesre eder Vâsıf i'tibâr
Înşâ vü şî're rağbet o da bir zaman imiş (G.61)*

Bu içine sindiremediği, gönlüne sığdıramadığı “münâfıkâne ülfet” her fırsatta kaleminden kâğıtlara dökülür. Artık mârân gibi birbirini sokan yârâna “erbâb-ı sa-fâ” demez:

*“Zannetme uyar sîretine sûret-i ahbâb
Hep şimdi nifâkânedir ünsiyyet-i ahbâb*

*Basdırdı cihân kendüyi sahbâ-yı nifâka
Ayrılmağa yok mahşere dek niyyet-i ahbâb*

*Mârân gibi birbirini sokmakda bu yârân
Bir semm-i helâhildir adı sohbet-i ahbâb*

*İnsâf edelim kimde var ihlâs-ı mahabbet
Bîhûde degül mi sitem-i mihnet-i ahhâb*

*Dikdikçe dîker bezme gözün künc-i ümîdde
Bir gûşeyedir hep nîgeh-i dikkat-i ahhâb*

*Değmez elem-i külfetine ülfeti halkun
Râhat bulur âlemde eden uzlet-i ahhâb*

*Gayret komuyor der de eder gıybet e âğâz
İfşâ-yı uyûb etme midir gayret-i ahhâb*

*Bir kerre kişi düşmesin âlemde soyundan
Der-ân dağılır meclis-i cem'iyet-i ahhâb*

*Sanma bu teveccüh sana ey ebleh ü nâdân
Hep râbita vü fırsata dır râğbet-i ahhâb*

*Gelmez bu kemân-ı miheni çekmeğe tâkat
Zîrâ çekilir çille degül sıklet-i ahhâb*

*Terk eyle gönülden olup olanca vefâyı
Var ise eğer dâ'îye-i ülfet-i ahhâb*

*Sen Vâsıf'ı ağıyâra fedâ eyledün ammâ
Hoş imdi ya bir gün bilinir kıymet-i ahhâb" (G.90)*

Belki meclis yine aynı meclisdir fakat yârânı değişmiştir. Makam, mevki kav-
gası, birbirinin ayağını kaydırma davası, biricik sohbet mevzuları olmuştur:

*"Varken hased ebnâ-yı zamâna yaranılmaz
Zer saçsam eğer yerlere sağım la solum la" (G.107/6)*

*"Erbâb-ı câha arz-ı ta'ayyüş şî'âr imiş
Meclislerinde rûy-ı beşâret görülmedi" (G. 126/8)*

Biraz konu dışına çıkarak söyleyelim, bu meclislerin bir de, daha önceki asır-
larda haklarındaki telakî ve tefsirleri bildiğimiz ancak 19.yüzyılda bu tür ifadelerin
tam olarak neyi kastettiğini ve sebeplerini anlamamız için ciddi araştırmalara ihtiyaç
duyduğumuz "Etrâk-i bî-idrâk" olarak tavsif edilen ve alışılmamış bir zarafetsizlik
içinde çok kaba bir üslûpla bahsedilen, şehirli olmayan ve sohbetlerinde bulunması
istenmeyen Türkmen ahâlisi vardır:

"Ünsiyyet-i Etrâk'î bana eyleme teklîf
Ben ehl-i tabî'atdenim ey şûh o hödükdür" (G. 45/6)

"Hûbân-ı Sutanbûl'a uyar mı büt-i Etrâk
Mısır nice hem-cünbüş olur hargelelerle" (G. 115/4)

"Benzer mi bana ey perî üftâde-i Etrâk
Ben cânımı arz etdim o emrûd kakı verdi" (G. 131/6)

"Eylesem himmet taleb ehl-i himemden der-akab
Meclise Etrâk-i Anatoluyu ihzâr eder" (K.26/16)

Artık,

"İnledi sîne kemân gibi dil etdi feryâd
Enderûn'da idi hânende vü sâzende bu şeb" (G.11/6)

dediği musıkî meclisleri yoktur. Bu tebeddülât Vâsıf'ı hakikaten derin bir ıztıraba, ümitsizliğe ve pişmanlığa sevk etmiştir:

"Mir'ât-ı dilde sûret-i rü'yet görülmedi
Bir kerre rûy-ı şâhed-i devlet görülmedi

Hicrâna saldı fülk-i dili rûzgâr hayf
Bahr-ı emelde sâhil-i vuslat görülmedi

Kaldı humâr-ı yes ile bu bezm-gâhda
Peymâne-i be-dest-i selâmet görülmedi

Nâdîdedir vücûdu hemân kîmyâ gibi
Hiç kimseden cihânda hakîkat görülmedi

Mevkûf imiş firâk ile hüzne ribât-ı dil
Encâm-ı vâridât-ı küdüret görülmedi

Güm-kerde eylemiş sitem-i dest-i rûzgâr
Ser-rişte-i güşâyîş-i sohbet görülmedi

Hep zehr-i kînedir keremi ehl-i dânişe
Câm-ı felekde şerbet-i behcet görülmedi

Vâsıf tahammül eyle bu vaz'-ı zamâneye
Bir hâl var mı anda nihâyet görülmedi" (G.126)

Hayat ile muhasebeye girişmiştir:

“Bir neş’e gördük ol da humârına değmedi
Bezm-i cihânda böyle mi Vâsıf aceb safâ” (G.2/7)

“Keştî-i matlabı suyına girdi herkesün
Kaldım hevâ-yı kâm ü emelle dümende ben” (G.90/9)

“Geh nağme-i sürûr gehî şu‘be-i gumûm
Şeş-tâ-yı âlemi bulamam bir düzende ben” (G.90/8)

“Bütün âlem götürü bir yarım âha değmez
Ben edersem ederim yârıma cânânıma âh” (G.121/7)

“Nakd-i enfâsı hevâ vü hevese sarf etdim
Âh gafletle geçen ömr-i şitâbânıma âh” (G. 121/8)

Gönlüne tamamen bir istiğnâ hâli çökmüştür:

“Bin necm-i baht doğsa eğer her şeb istemem
Bir iki günlük ömre celî kevkeb istemem”

Vâsıf safâ-yı hâtırım âzâdeliktedir
Arz etseler manâsıb-ı kevni hep istemem” (G.76/1,6)

Bu ümitsizlik ve isteksizlik sebebiyle içinden şiir yazmak bile gelmez:

“Verdi fütûr tab‘ıma Vâsıf firâk-ı yâr
Cân istemez ki söyleyeyim bir gazel de ben” (G. 88/7)

Bir hayli de yaşlanmıştır:

“Umûm-ı hatt-ı nev-hîzûnle rûyum n’ola zerd olsa
Geçip evvel bahârı hüsnün eyyâm-ı hazân geldi” (g. 129/3)

Başka bir idrâk safhasına geçmiştir,

“Emelün aynı elem olduğun idrâk edeli
Vâsıf cümle-i âmâli gönülden atdık” (G. 72/9)

Ve çok farklı bir ses tonuyla konuşur artık:

“Ben göz açmam hâbdan bîdârdır gönlümdeki
Gerçi ben mestem velî hüşyârdır gönlümdeki

şair konumuna düşecektir. Halbuki iyi şair, zaman ve mekân tahdidi olmaksızın başkalarının da yaşadığı ve yaşayabileceği kalitede duygu tonlarını yakalayabilen, bunu yaparken de mütemadiyen konuştuğu ve yazdığı dili zenginleştirebilen insandır. Klasik şiirimize “*hayata kapalı*” damgasını vuranlarda, şairlerin sabit bir teknik içinde kendini aşma stillerini tam mânâsıyla kavrayamamalarının veya kasıtlı olarak kavramak istemeyişlerinin tesiri vardır. Burada şairin rolü, yaşayan dili kullanmak suretiyle insanlığın varlığını sürdürmesini sağlamaktır. Bu kadar hayatî bir vazife üstlenirken hayata kapalı kaldığı düşünülemez bile. Eğer böyle olsaydı zaten bir sanatkar olarak hayatında ve ölümünden sonra yaşaması mümkün olamazdı. Bu sebeple kültür tarihimizde bilhassa klasik şiirimizin mevki ve fonksiyonunu tam olarak belirlememiz lâzımdır. Zira o bütünüyle değişerek devam eden mevcudiyet safhalarımızın bir fotoğraf kadar sabit ve objektif manzaralar kesitidir.

Bir bakıma şair, şuuru yerinde ve zamanında çok iyi kullanabilen insandır. Bize lâzım olan, şiirde duygu ve düşüncelerin başıboş bir şekilde yer kaplaması değil, şahsiyetten, evrensel olabileceğe sıçrayıştır. Tabiatıyla bunun için eser sahibinin kaçabilecek bir şahsiyete ve duygu kesâfetine mâlik, hakikî bir şair olması gerekmektedir. İyi ve kötü şiir arasındaki fark, bundan kaynaklanmaktadır.

Bu sebeple şahsiyetinin şuura ve şiire yansımalarıyla meydana çıkan sanatı, dolayısıyla bize bizâtili şairin şahsî hüviyetini aksettirmektedir. Bu hüviyet ise gerçek şairler için ferdiyetten kurtularak milletlerin kültür hayatlarının devamlılığını sağlayan “*ideal şahsiyet*”ler olarak tarih sahnesindeki yerini alacaktır.

4.2.1. Sanatı Hakkında Bilgi Veren Kaynakların Değerlendirilmesi

Ölüm tarihi 1240/1824 olan Vâsîf, mecmua-i hayatı olan eserini, sağlığında tertip edip bastırma teşebbüsünde bulunmadığı gibi, miktarını bilemediğimiz bir kısmını da yakmıştır. Ölümünden 17 sene sonra 1857’de İstanbul’da ve Bulak’da, 1868’de tekrar İstanbul’da olmak üzere on bir yılda 3 kere basılacak kadar rağbet gören Dîvân’ı dolayısıyla şahsı hakkında az veya çok fikir serd eden kaynakların görebildiğimiz kadarını kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:⁴⁰

1. Enderunlu Mehmed Âkif	: Mir’ât-ı Şi’r	: 1796 (1211)
2. İzzet Molla (Keçeci-zâde)	: Mihnet-i Keşân	: 1823 (1238)
3. Ârif Hikmet (Bey)	: Ârif Hikmet Tezkiresi	: 1836 (1252)
4. Fatin Dâvûd	: Hâtimetü’l-eş’âr	: 1854 (1271)
5. Hâfız Hızrî İlyas	: Vakâyi’-ı Letâ’if-i Enderûn	: 1859 (1276)
6. Ziya Paşa	: Harâbât	: 1874 (1291)
7. Namık Kemâl	: Tahrîb-i Harâbât	: 1874 (1291)

⁴⁰ Vâsîf hakkında 1950 ve 1970 yıllarında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nde yapılan iki mezuniyet tezi [Vâsîf-ı Enderûnî’deki Halk Tabirleri, Nebahat Türköz 1947; Suphi Martağan, Vâsîf-ı Enderûnî, Hayatı ve Eserleri, 1950] görülemediği için bu listeye dahil edilmemiştir.

8. Tayyar-zâde (Ahmed) Atâ	: Târîh-i Atâ	: 1876 (1293)
9. Recâî-zâde (Mahmud) Ekrem	: Araba Sevdası	: 1895 (1293)
10. Muallim (Ömer) Nâcî	: Mecmua-i Muallimîn	: 1887 (1305)
.....	: Osmanlı Şairleri	: 1887 (1305)
11. Mehmed Süreyyâ	: Sicilli Osmânî	: 1893 (1311)
12. J.W.Gibb	: A History off Ottoman Poetry (London)	: 1909 (1901)
13. Mehmed Tahir (Bursalı): Osmanlı Müellifleri		: 1915 (1333)
14. S.N.Ergun	: Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edb. Tarihi	: 1931
15. Tahir Olgun	: Manzum Bir Muhtıra	: 1931
16. İbnül-Emin (M.K.) İnal	: Son Asır Türk Şairleri	: 1941
17. Âgâh Sırrı Levend	: Edebiyat Tarihi Dersleri	: 1941
18. Sedit Yüksel	: Vâsıf, Hayatı, Edebî Şahsiyeti	: 1944-45
19. Tevhide Bozoklu	: Enderunlu Vâsıf ve Eserinde Kadın	: 1946-47
20. A.H.Tanpınar	: XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi	: 1954
21. Abdülbakî Gölpinarlı	: Divan Şiiri (19.yy.)	: 1955
22. Vasfî Mahir Kocatürk	: Türk Edebiyatı Tarihi	: 1964
23. Nihad Sami Banarlı	: Resimli Türk E.Tarihi	: 1971
24. Halil Erdoğan Cengiz	: Divan Şiiri Antolojisi	: 1983
25. Hasibe Mazıoğlu	: Türk Edebiyatı-Eski Maddesi	: 1983
26. Haluk İpekten	: Enderunlu Vâsıf	: 1989

1. Enderunlu Mehmed Âkif : Mir'ât-ı Şi'r

Müellif, insanların pek azına Allâh'ın bir lutfu olan şiiir söyleme kabiliyetinden nasıpdâr olmadığı için kendisiyle beraber 24 Enderunlu şaire yer verdiği tezkiresinde Vâsıf hakkında diğerlerine nazaran daha fazla bilgi vermiştir. Vâsıf, 1789'da Kılâr-ı Hassa'ya girdiğinde Mehmed Âkif on senedir Enderunda bulunmaktadır. Bu tarihten itibaren yakın dost olmalı ki Vâsıf, dostunun 1796-7 (1211)'da tamamlayacağı ve Sultan III. Selim'e sunacağı bu tezkirenin saray nüshasının müstensihî olur. (Top. Sar. E.H. 1522) ve tezkirenin sonuna eseri öven 10 beyitlik bir kıta yazar.

Tezkirede, ele alınan şairlerin hepsinin müellifin dostu olması sebebiyle aşırı övgülerle dolu olduğu kabul edilmektedir. Uslûbu biraz ağır olmakla birlikte biz Vâsıf hakkında pek mübalağa ettiğine dair bir bilgiye rastlayamadık. Hayatı hakkında, Galata Sarayı Mektebi'nden sonra Enderun'a alınmaması konusunda şairliğini ve âlimliğini çekemeyenlerin sitemine uğradığını buradan öğreniyoruz. Onun için, "şâ'ir-i mâhir-i âteş-zebân" ve "her vâdîde akrânına fâ'ik" diyerek "gazel-i rengin ü pesendîde" olarak tavsif ettiği

*"Dü-çeşm-i girye-kârımdan akan hûn-âbdır sensiz
Sirişkim gûyiâ bir halka-i girdâbdır sensiz"*

matlalı gazelini tahmis ediyor.

Burada bizim için mühim bir husus, daha önce de zikri geçtiği üzere III. Selim'e sunulduğu söylenen ve beş beyti tezkireye alınan kasidenin, Dîvân'da mevcut olmamasıdır. Bunu, Vâsîf'ın, bir kısmını yaktığını bildiğimiz şiirlerinin, sadece Dîvân'ında yer alanlarla mahdud olmadığının bir işareti olarak kabûl edebiliriz.

Sanatı hakkında bize, "*tarz-ı âşıkâne vü şâ'irânede zâde-i tab'ı müşkül-peşend*" demekten başka bilgi vermiyor. Bu suretle şiirlerini Vâsîf'a pek beğendiremediği de anlaşılıyor.

2. İzzet Molla (Keçeci-zâde) : Mihnet-i Keşân, Dîvân

Hayatı kısmında bahsedildiği üzere Mihnet-i Keşân içerisinde Vâsîf'dan bahseden "*Vürûd-ı Mektûb-ı Mîr Vâsîf*" başlıklı bir bölüm vardır. 29 Şubat 1823'de Top-hane'de çıkan büyük yangında Vâsîf'ın da evinin yanması ihtimâliyle ye'se kapılır. Vâsîf'ın üç ay sonra gelen mektubu haberi doğrular fakat dostunu teskin de eder.

Burada "*mîr-i mükerrerem*", "*zât-ı şerîf*" dediği, derdiyle dertlendiği dostunun sanatı hakkında yazılma sebebine de bağlı olarak bir bilgi bulamıyoruz. Yalnız

*"Şeh-i âlemün biz iki vassâfıyız"
Televvün ne-dân ben-de-i sâfıyız*

*İkimizi birden musâb etdi çarh
Düçâr-ı gam-ı ıztırâb etdi çarh"*

diyerek ikisinin de Sultan II. Mahmud'un riyasız, samimî bendeleri olmasına rağmen feleğin sillesini yediklerini söyler. İzzet Molla, Hâlet Efendi'nin katlinden sonra düşmanlarının sâikiyle Keşân'a sürülmüş, Vâsîf ise kendi isteğiyle saraydan ayrılarak kendi hâlinde, münzevî bir hayat sürmeye başlamıştır.

*"Felek olsun anun çerâğı gibi
Tutuşsun adîvler konağı gibi"*

dediği vechile Vâsîf hâlâ bir düşman halkası içindedir, zaten bir sene sonra da vefat edecektir. "*Hazân-ı âsâr*" isimli II. dîvânında ise, "*Hasb-ı hâl ez-zebân-ı fakîr ve Mîr Vâsîf-ı şîrîn-makâl*" başlıklı müştereken kaleme aldıkları bir kıtada ise daha önce zikredildiği üzere zamanın Süleyman'ı dedikleri padişaha (II. Mahmud) seslenerek suhan ehli oldukları hâlde karınca kısmetli olduklarını ve dünyada eşek arısı kadar yerleri olmadığını söyleyip bahtsızlıklarından yakınırırlar.

Molla, Dîvân'ına da aldığı mezar taşı kıtasında en samimî ve derûnî bir ıztırapla can dostunun kendini ve kendi gibi sevenlerini mateme boğan ölümüne ağlar. Hakk'ın dîvânına çıkmaya hazırlanan her insan gibi, Vâsîf'ın da dünyaya ait fânî taallukatta gözü kalmamıştır. "*Mâl-ı dünyâ*" olarak "*mahv-ı vücûd*"a mâni gördüğü âsârını gözünü kırpmadan yakarak sevenlerini bir kere daha kahreder.

Ölümünden sonra şairliğiyle namını andırarak kulluğunun unutulmasına razı olmaz, fakat takdir, onun Türk kültür hayatındaki tam olarak hakkı teslim edilmiş mevkîinin sağlamlaşmasını sağlayacak berrak ve gür sesinin hepten hebâ olmasına müsaade etmemiştir.

Molla'nın,

"Düşmen-i şöhret imiş elhak o dervîş-nihâd"

diyerek çok veciz bir şekilde ifade ettiği yaradılıştaki sâfiyet, belki de onu asl-ı maksûdu olan dâr-ı bakâda ber-murâd etmeye kâfi gelmiştir inancındayız.

3. Ârif Hikmet Bey (Şeyhülislâm): Tezkire-i şu'arâ

Kendisi de bir şair olan ve kaside, gazel iç içe karışık şekilde tab' edilen dîvânında Vâsîf'a nazireleri de bulunan Ârif Hikmet Bey'in Tezkire'sinde onun hakkında *"Mîr Osmân Vâsîf Beg. Enderûn-ı şâhâne'den çıkmadır."* şeklinde sadece bir tek cümle yer almaktadır. Eldeki nüshaya göre, bu tezkire müsvedde hüviyetindedir. Şairlerin hayatları yazıldıktan sonra, şiirler için boş yer bırakılmıştır. Eğer tamamlanması mümkün olsaydı, müellifin hiç olmazsa Vâsîf'ın, beğenip nazireler söylediği şiirlerinden bir kaçını buraya alabileceği düşünülebilir.

4. Fâtîn Dâvûd: Hâtîmetül-eğ'âr

672 şairden bahsetmek suretiyle edebiyatımızın madde sayısı en fazla tezkiresi olmakla birlikte, sıhhatli bir araştırma tekniğine sahip bulunmamak sebebiyle pek çok yanlış ihtiva eden, tarafgirliği dolayısıyla madde ebatları arasında dengesizlik bulunan tezkirede, mutadî üzre Vâsîf'ın da sanatı hakkında bir bilgiye rastlamıyoruz. *"Mûmâ ileyhîin matbu bir kıt'a dîvân-ı eş'ârı vardır."* dedikten sonra,

*"Reh-i aşka gidenler başına derd ü belâ almış
Bu yolda ser verenler yarını bâd ü hevâ almış*

*Delinmiş göz göz olmuş tîr-i müjgânıyla ten gûyâ
Açılmış hâne-i deycûra revzen rûşenâ almış*

*Dökülmüş rûyına gîsûları baş gösterip her sû
Gidilmez şehr-i hüsnâ şimdi anı ejdehâ almış*

*Olur mu bîkr-i neş'e hiç zâ'il bezm-i âlemde
Demiyle pîr-i meyden duht-ı rez pek çok du'â almış*

*Demiş nabzım tutup dil-hastasına ol tabîb-i nâz
Sıcağım geçmiş anmâ Vâsîf'ım berd-i cefâ almış"*

şeklindeki bir şiiri “*gazel*” diyerek tezkiresine kaydetmiştir. Bu *gazel*, elimizdeki üç matbu ve bir seçme yazma nüshada yoktur. Ayrıca biz, 6000 beyte yakın bu *divânda* mahlasın “*Vâsıfım*” şeklinde halk şairlerini hatırlatır tarzda kullanıldığına hiç tesadüf etmedik. “*Vâsıf*”, “*Vâsıf-ı (zâr)*”, “*Vâsıfâ*” veya hâl eki almış şekillerin haricinde mahlas zikri olmaması nokta-i nazarı, kat’î olmamakla birlikte bizce bu *gazelin* *Vâsıf’a* aidiyetini şüpheli kılıyor. Sicill’de mukayyed ve *divân* sahibi olduğu söylenen üç “*Vâsıf*” daha vardır. Fakat biz İstanbul Kütüphaneleri’nde bu metinlere ulaşamadık. İhtimâl ki şiir, bu şahıslardan birine ait veya “bizim *Vâsıf*”ın yaktığı şiirlerden biri olsun.

5. *Hâfız Hızrî İlyas: Vakâyı-ı Letâ’if-i Enderûn*

II. Mahmud devrinde 11 yaşında iken Saray’a giren Hızır İlyas, 1812-1840 yılları arasında 28 yıl Hazîne-i Hümayûn’da vazife görmüş ve 1808-1828 devri hadiselelerini not ederek eserini meydana getirmiştir. İlk olarak 1808’de Kiler Kethudalığı’na getirilmesi (s.19-20), daha sonra da 1818’de Bolayır tevliyetine mevşûlü bahsinde olmak üzere (s.168-170) iki yerde *Vâsıf*’dan bahseder. İkinci bahiste bize sanatı hakkında mühim bilgiler verir. Saray’da şarkı ve gazellerinin dilden dile gezdiğini,

*“Mihneti kendüye zevk etmededir âlemde hüner
Gam ü şâdî-i felek böyle gelir böyle gider”*

nakaratlı müseddesinin bestelenerek Sultan III. Selim’e sunulduğunu,

*“Kırmızı aş boyası rûy-ı al olmuş sana
Acıyıp bakkalda pekmez sonra bal olmuş sana”*

matlalı *gazelini* Musahib Hâtif Efendi’ye takılmak için yazdığını,

“Küsdüm sana ben nâfile yalvarma barışmam”

nakaratlı murabba şarkısını ise Hazîne-i Hümayûn’da görevli hattat Sağır Hâce İzzet Bey e söylediğini buradan öğreniyoruz.

Vâsıf’ın Saray’daki rütbeleri ve vazife tarihleri hakkındaki tek bilgi kaynağımız da yine bu eser olduğu gibi, “*Vâsıf-ı Enderûnî*” olarak şöhret bulmasının, tarih, kaside ve gazellerinin ziyadece itibar kazanması tarihinin Has Oda’ya alınmasından yani 1807’den sonra olduğu kat’î bilgisine ulaştıran da bu iddiasız, mütevazı ve amatör işi, hacimli not defteridir. Burada hâfızlığını kuvvetli hafızasının bir delili kabûl edebileceğimiz müellifin, pek çok tezkirecimizden daha şuurlu, dikkatli ve sistemli şekilde, laf kalabalığına kaçmaksızın bizi gerekli bilgilere ulaştıran araştırmacı hüviyetine temas etmiş olalım.

✓ 6-7. Ziya Paşa: Harâbât ; Namuk Kemâl : Tahrîb-i Harâbât

Maalesef ki her ikisi de hakikî birer münekkid olan Ziya Paşa ve Namuk Kemâl'in gerek birbirleriyle olan fikir ihtilâfının yön verdiği hükümleri, gerekse yüklen-
dikleri "müceddid"lik vasıfları sebebiyle çok daha isabetli olması beklenen kanaat-
leri, bu hüviyetlerini çoğu zaman muhafaza edememiştir. Fakat yine de bir dîvânçe
meydana getirebilecek kadar klasik şiire âşina bir Bey'in ve bir "Harâbât" tertîb
edecek kadar titiz ve dikkatli bir Paşa'nın yani iki Osmanlı Efendisi'nin mevzumuz
dair ifadelerinin iktibasında ve yer yer bir arada mütalaasında fayda görüyoruz.

Harâbât mukaddimesinde, "Meydan şuarâsı" dediği halk şairlerinin şiiri "nü-
hâk"ı, (=eşek anırışı) dîvânlar ise "kebağcı dükkânı"nı andırır diyen Ziya Paşa, Şiir
ve İnşa'da da, "Melez Edebiyat" dediği klasik edebiyatımız içerisinde Necatî, Bâkî
ve Nef'î'nin şiirlerini Türkçe'den saymadığı gibi, İtrî'nin, ne tat aldıysa durmadan
"rabt-ı makâmât" eylediği Nedîm'in ve Vâsîf'ın şarkılarını da "bizim şiirimiz" ka-
bûl etmez. Aslında Paşa'nın burada ne demek istediği tam olarak anlaşılamıyor. İtrî
diyerek Dede Efendi mi kastediliyor, yoksa 1712'de ölen İtrî Vâsîf'ın güftelerini
tayı-ı ilhâm yoluyla mı besteledi, burası muğlak. Fakat asıl tuhaf olan Ziya Pa-
şa'nın şiirindeki Nedîm-Vâsîf çizgisindeki mahallî emârelerdir. Nitekim daha sonra
Harâbât'ın girişinde,

*"Vehbî ile Vâsîf'ı beğendim
Taklîd için onlara özendim
Der idim edip onları kırâat
Yâ Rab bu ne sihr ne kerâmet"*

der. Fakat sonra bu sihrin cazibesinden çabucak kurtularak

*"Vâsîf dahi bir latîf şâ'ir
Ma'lûmâtı velîk kâsır
Yârâ-yı tabî'at ile söyler
Gâyet de selâset ile söyler"*

*Vehbî gibi olsa ilmi kâmil
Nâbî'ye olur idi mümâsil
Vehbî'ye verilse tab'-ı Vâsîf
Bir şâ'ir olurdu tam ü ârif"*

şeklinde, hadis-i şerîflerdeki "*keşke şöyle olsaydı deme*"me ihtarına rağmen sanat-
kâr yanının ağır basması sebebiyle hilkat-i İlâhiyye'deki bozuk nizamı düzeltme (!)
yolundaki teklifleriyle birlikte kendi "*mükemmel*"ini tarife çalışır.

Paşa'nın bu ifadeleri üzerinde fikir yürütmeden evvel, bu konuda daha önce
serd edilmiş tetebbuatı zikr etmemiz gerekmektedir:

Bu beyana ilk itiraz, tabiatıyla tahripkâr takipçisi Namık Kemâl'den geliyor. "Malûmâtı az, selâseti çok" diyen Paşa'nın hükmünü, mutadî üzere hemen tersine çeviriyor ve "Vâsıf'ın eş'ârında cehline delâlet eder hiç bir söz olmadığı gibi, divânının nısfından ziyadesi dahi "Olma.sokak süpiürgesi kadın kadıncık ol" mısra'ı gibi selâset değil, envâ'-ı rekâket ile doludur." diyor. Aynı zamanda millî hüviyetimizi de temsil eden maneviyâtımıza hürmeti ve mukadddesat şuurunu sebebiyle hiç bir tanzimat edîbî ile mukayese edemeyeceğimiz hakikî bir müdekkak olan Muallim Naci ise, Namık Kemâl'in hükmünün yarısında isabet bularak "Vâsıf Divânı'nın yarısından ziyadesinin rekâket ile dolu olduğu kabûl olunabilir, fakat onun şiirinde cehline delâlet eder hiç bir söz olmadığı iddiası reddolunur...Kemâl Beyefendi Vâsıf hakkındaki "gayet selâsetle söyler" hükmünü açmakla haklı görünür fakat Vâsıf'ın şiirinde cehline delâlet eder bir şey olmadığı iddiasında bulunuşu enfûsî bir görüş kabîlindedir." demektedir.

Paşa'nın, Sünbül-zâde'nin ilmi ile, Vâsıf'ın şairlik tabiatını mezc ederek halk etmeği vehmettiği ve Nâbî'ye muadil tuttuğu "tam ve ârif şair" tipi için ise Namık Kemâl şunları söylüyor: "O (Vâsıf), kendine ve zamanın şive-i tekellümüne mutabık surette bir vadi açmak istemiş, efâil ve tefâil belâsıyla muvaffak olamamış. Vehbî değil, İbni Kemâl olsa idi, yine de Nâbî yolunda bir şâir olmasında bir ihtimâl yok idi. Çünkü Nâbî, sırf Acem mukallidliğini, Vâsıf ise yalnızca İstanbul Türkçesi şivesinde şiir söylemeği iltizam etmişler. Bu hâle göre Vâsıf, eğer temâyülât-ı mücidânesini evzân-ı Acem yerine parmak hesâbını iltizâm derecesine götürebileydi milletimizde meşhûr ve muktedir bir şâir olurdu. Yoksa tabiatı İstanbul'un şive-i elhân-ı nâzikânesiyle perverde olmuş bir çelebi, Hakîm Fârâbî'nin ilmiyle Zahîr-i Faryâbî'nin tabiatını cem' eylese yine Urfa ağzı nağme-sâzlığa meyl etmez.

Burada, mevzu dışına çıkarak şunu söylemek gerekmektedir: Ziya Paşa ve Namık Kemâl, arasındaki fikir müsademesinden klasik edebiyatımız büyük hasar görmüştür. Tanzimat nesli, hiç bir yönden kâmil bir tahsil göremeyen, vehhâm, acemî bir "ara nesil" olduğu, zihnî fonksiyonları ve şahsiyetleri devrin sosyal hayatı gibi durmadan tehâvüle uğradığı için, kendilerinden medet uman sonraki nesle son derece sıhatsız ve gayr-ı mevsuk bir fikir muzahrefâtı bırakmışlardır. Yeni bir edebiyat tesis etmeye çalışırken bilhassa birbirlerinin hatasını yakalamak uğruna bütün bir klasik an'anemizi hedef tahtasına çevirmişler, mecmualarını, yerlerde sürünen veya göklerde uçan hilkat garîbesi şair tarifeleriyle doldurmuşlardır. Bugün, körü körüne nakil âtâletinden sıyrılıp mevsuk ve makûl sistemli bir istidlâl metodu geliştirememenin samimî ızdırabını yaşayarak hâl, teceddüd ediplerinin klasik edebiyatımızın gülbahçelerine akıttığı zifiri^{40/1} temizlemeye uğraşıyoruz. Bu sözlerden kasıt, acısı çekilen muameleye mukabele eder beyanda bulunmak değildir. Bundan teeddüp ederiz. Ziya Paşa da, Namık Kemâl de birer Türk büyüğüdür. Osmanlı Paşasıdır ve Osmanlı'da "Paşa" kolay yetişmez. Her biri mutlaka şahsı ve milleti adına en iyisini

^{40/1} Mehmet Kahraman, Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar. İstanbul 1996.

Erdoğan Erbay, Eskiler ve Yeniler, Erzurum 1997.

yaptığına dair sağlam bir inanışla hareket etmiştir. Fakat bu, ilmî objektivite açısından kâfi değildir, hatta bâtıldır. Bu sebeple ve bilhassa yeni yetişen neslin zihnî sıhhat ve selâmeti için, eskiye tahammüllü ve onu kendi estetik kaideleri içinde değerlendirebilecek kadar sistemli bilgi sahibi müceddid araştırmacılara, şiddetle ihtiyacımız vardır. “Hür fikir, hür irfan ve hür vicdan”ın Avrupa gençliğini nelere sürüklediği ortadadır. Tahrip etmek, imha etmek yerine îmar etmeği, ihya etmeği yeniden öğrenmemiz gerekmektedir.

Mevzua dönmek gerekirse Namık Kemâl’in söylediği şudur: Nabî yolunda bir şair olmak, ne ilimle, ne üslup zarafetiyle ilgilidir. Vâsıf gibi İstanbul’un nazik musıkî nağmelerini andıran Türkçesini dinleye dinleye büyümüş bir Çelebi’nin şivesiyle, Farsça’nın baskın tesiri altındaki Urfa ağzının kulak tırmalayıcılığıyla gazel okumaya kalkan Acem mukallidi Nabî’nin şiirleri mukayese edilemez. Yani Kemâl Bey, tamamen, Nabî’nin bütün zarafetiyle,

“Kenârın dilberi nâzik olsa da nâzenîn olmaz”

dediği şeyi söylemeye çalışıyor.

Mesele kimin kime ne söylediği değil, bu hükümlerin ne gibi delillere dayandırılarak hangi metot çerçevesinde serd edildiğidir. Gâlib’in vasfında neredeyse bir risâle yazdığı (=Hüsün ü Aşk, Sebeb-i Te’lîf kısmı) Nabî’nin de Vâsıf’ın da ilmî seviyeden medh veya tenkid edilecek yönleri elbette ki bulunacaktır. Fakat sadece Ziya Paşa ve Namık Kemâl tarafından teveccüh görmeleri veya tard edilmeleri, edebî hüviyetlerinin tayininde birinci derecede yer işgâl etmemelidir, edemez.

Kemâl Bey’e göre, nazik İstanbul şivesiyle yazmasına rağmen Vâsıf’ın da çok büyük kusurları vardır: Bunlardan birincisi (cehâletine pek de uygun düşeceği üzere) “Parmak hesabı” yerine, “evzân-ı Acem” kullanmaktır. Namık Kemâl’de bu aruz aleyhtarlığının, yer yer bir fıkır-i sabit hâlinde tezahür ettiğini görüyoruz: Hâmid’e yazdığı bir mektupta, “*Dîvâne şiiri bir zincirden kurtarmak istersek, kırılacak bend-i âhenîn Acem evzânıdır.*”⁴¹ diyor.

Burada şunu belirtmeliyiz ki Köprülü’nün “*Tanzimat devrinin yetiştirdiği edebî şahsiyetler arasında millî lisan ve edebiyat mes’elesini en iyi anlayan, bu hususta en doğru ve en derin fikirleri ileri süren Ziya Paşa’dır.*”⁴² şeklindeki beyanına rağmen, biz ne Ziya Paşa’nın, ne de Namık Kemâl’in halk şiiri, hece vezni v.s. itibâl gösterilerinin samimiyetine inanıyoruz. Bu sadece eski olanı yıkmak ve İrânî’yi Frengî’ye tebdil gayretkeşliğinden başka bir şey değildir. Kaldı ki bu tercüme fikirlerde şahsiyetten önce Rousseau ve Fransız Romantizmin izleri tespit edilmelidir. Zira Hâmid ve Ekrem’in, Ziya Paşa ve Namık Kemâl’lerin bu tarz üç beş şiirinin, Batı’dan gelme fikirlerin tatbiki ve tazyiki ile yazıldığını biliyoruz. Kaldı ki teceddüd edebiyatı ediplerimiz, aruzun sihirli tesirinden kurtulamayarak hece veznini, şi-

⁴¹ F.Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, s. 306.

⁴² Aynı Müellif, a.g.e., s. 302.

irlerini “nühâk”a benzettikleri halk şairleri kadar kullanmakta bile muvaffak olamamışlardır.

Namık Kemâl'in “parmak hesabı teorisi, hararetle kabûl görür. Önce sabırlı şarkiyatçı J.W. Gibb'in “...as Kemâl Bey suggest, due to his lack of courage in not substituting for the Persian metres that purely syllabic system of scansion which the Turks call parmaq hisabi or “finger counting” and which alone is really in harmony with the Turkish language, where, properly speaking, there is neither quantity nor accentuation.”⁴³ diyerek 1900'lü yılların hemen başında tasdik ettiği bu hükmü, daha sonra 1928'de Köprülü de “Namık Kemâl'in Vâsıf hakkındaki bu mütalaasına tamamiyle iştirâk ediyoruz.”⁴⁴ ifadeleriyle destekler.

Bu konudaki son derece şuurlu ve objektif tek yaklaşım ise Tanpınar'dan gelir: “...Mr. Gibb ve profesör Köprülü'nün dikkatini çeken mütalaa, ilk bakışta haklı görülebilir. Çünkü Vâsıf, hakikaten halktan alınmış sade bir dil unsurunu kullanış şekli ve bizzat bu unsurun kendisi üzerinde dikkatle düşünülürse, mes'elenin sadece bir vezin mes'elesi olmadığı ortaya çıkar... Vâsıf'ı kendi ölçülerine eriştirecek şeyin hece vezni olmadığı, belki bizde mevcut olmayan nesir nev'ileri olduğu anlaşılır.”⁴⁵ Fakat burada da Tanpınar'ın, klasik edebiyatımız an'anesi içinde şiirin nesirden önce geldiği esasını unutmış görünmesi ve yine, sadece kendi idfiksleri çerçevesinde objektif olması tavrı ile karşılaşıyoruz.

Daha sonra Vâsıf'ın kendi ifadeleriyle etraflıca üzerinde durmaya çalışacağımız üzere, mesele, kat'iyetle bir hece-aruz meselesi değildir. Çünkü Vâsıf, hece vezniyle bile ifadesi çok zor olan hakikî Türkçe'yi aruzun çetrefil ipine inci gibi dizmiştir. O, bu mânâda bir bakıma Âkîf'in ve Yahya Kemâl'in yürüyeceği pürüzsüz zeminin gerçek hazırlayıcılarından biri olmuştur.

8. Tayyâr-zâde (Ahmed) Atâ : Târîh-i Atâ

Babası Lala Tayyar Paşa'nın sarayda görevli olması sebebiyle kardeşiyle birlikte hazırlık mektebinde okumadan Saray'a alınan nadir zevattan olan Ahmed Atâ, 1810 yılında doğmuş, 70 yıl gibi uzunca bir ömür sürmüştür. Babasının ölümünden sonra 1833 (1249)'de, Saray'dan 23 yaşında, emekli olarak ayrılmıştır. Yazılış tarihini kesin olarak bilemediğimiz eseri 5 cilttir. 1. cilt kanun ve yönetmeliklere, 2. cilt sadriazam, şeyhülislâm ve vezirler, 3. cilt, III. Selim'den Abdülmecid zamanı şahıs ve belgeleri, 4. cilt, padişah, şehzade ve Enderun şairlerinin şiirlerine, son cilt ise sonradan ele geçen mensur ve manzum eserlere ayrılmıştır.

Burada bizi ilgilendiren ilk bahis, Vâsıf'ın kısa bir süre sadriazamlık yapmış bulunan dedesinin kardeşi Bostancıbaşı Halil Paşa hakkında 3. ciltte başka hiç bir

⁴³ J.W.Gibb, A History off Ottoman Poetry, s. 280.

⁴⁴ F.Köprülü, a.g.e., s. 306.

⁴⁵ A.H.Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s. 87.

kaynakta rastlayamadığımız, çok tafsilatlı bilgilerin bulunmasıdır.⁴⁶ II. husus ise eserin son cildinde, “*Âsr-ı Bostancıbaşı Sadriazam Arnabud Halil Paşa Yeğeni Kılâr Kethudâsı Vâsıf Osmân Beg*” başlığı altında Vâsıf’ın kaside, gazel, tarih, muşammât, müfred muhtelif şiirlerine 29 sayfalık bir yer ayrılmış olmasıdır.⁴⁷ Daha önce de zikredildiği üzere bu şiirler, edebiyat mütehasşısı bir tezkire müellifi tarafından tertiplenmişcesine itina ile seçilmiştir. Fakat Vâsıf’ın bu şiirleri, niçin Enderun şairlerinin yer aldığı 4. ciltte değil de sonradan bulunan metinlerin toplandığı 5.ciltte yer almıştır, bunu bilemiyoruz. 4. cildin, Vâsıf Dîvânı’nın baskı tarihi olan 1841’den önce, son cildin ise daha sonra tertip edildiği düşünülebilir, fakat meselâ Dîvân’da 154 beyit olarak yer alan II. Mahmud vasfındaki

“Görmedünse hamle-i zirgâm-ı ejder-heybeti
Kıl temâşâ Hân Mahmûd-ı gazañfer-hey’eti”

matlı kaside burada 165 beyittir. 1810 doğumlu olduğuna ve Vâsıf da 1818’de Saray’dan ayrıldığına göre, müellifin şairi bizzat tanınması mümkün değil. Farklılıkları kulaktan dolma bilgilere dayanmıyorsa, şahıslar elinde Vâsıf’a ait bazı mukayyed mecmuanın bulunması zarureti ortaya çıkıyor.

9. Recâi-zâde (Mahmud) Ekrem : Araba Sevdası

Müellifin yaşadığı devirde, İstanbul’da tam olarak anlaşılıp sindirilemeyen alafranga hayat özentisinin Tanzimat nesli gençliğinin ve ailelerinin üzerindeki menfi tesirlerini anlatan Araba Sevdası, bilhassa o zamanki cemiyet ve kültür hayatımızdaki çözölmeyi aksettirmesi ve Avrupaî edebiyat meraklısı Tanzimat ediplerimizin portrelerinden bariz çizgiler taşıması bakımından tarihî bir ehemmiyeti haizdir.

Eser, önce 1895’te Servet-i Funûn’da tefrika edilmiş ve ertesi yıl kitap hâlinde basılmıştır. Recai-zâde, eserini kaleme aldığı esnada 45 yaş civarında olmalıdır. Burada bizim için mühim olan, eserde, 1868 (1285)’de üçüncü bir baskıya ihtiyaç gösterecek kadar revaçta olan Vâsıf Dîvânı’nın, “*Dîvân Edebiyatı*”nın yıkılması gerektiği hükmünün hâkim fikir olduğu romanın yazıldığı devir İstanbulu’nda hâlâ çok meşhur olarak takdim edilmesidir.

Romanda eski vezirlerden bir paşanın çocuğu olarak yarım yamalak bir tahsil gören ve babasının ölümünden sonra büyük bir serveti maharetle silip süpüren şımarık, haylaz, züppe ve iz’ansız bir Tanzimat kâtibi olarak tasvir edilen Bihruz Bey, asil bir ailenin kızı zannettiği uygunsuz bir hanıma tutulur. Bu sarışın hanıma gönderdiği aşk mektuplarını süsleyecek şiirler yazmak ister, fakat beceremez. Yerli yersiz kullandığı az buçuk Fransızca’sıyla şiir tercümesini dener, fakat bunlar da bir işe yaramaz. İşin kötüsü, Türklerden de hiç şair çıkmamıştır. Bundan sonraki bölümle-

⁴⁶ 3/151-152.

⁴⁷ 5/263-292.

ri, devrin cemiyet hayatını, kültür seviyesini ve Vâsıf'ın 1890'lar İstanbulu'nda mütalaa tarzını canlı bir şekilde yansıtmaya sebebiyle eserden kesitler hâlinde kaydetmekte fayda görüyoruz:

Bihruz Bey, tarama faaliyetine devam ederken kendi kendine dertlenir:

“-Ah, Türklerde adam gibi bir şair gelmemiş ki... Yalnız Vâsıf isminde birisi chansonnet (şarkı)'te epeyce ün kazanmışsa da onun yazdığı şeylerin de bir çoğu komik nev'inden. Sanki Türklerin Moliere'si olacak... “Sokak süpürgesi” filan gibi ignoble (bayağı) lakırdıları da şiire sokmak, hem de bunu bir kadına söylemek ne kadar bayağılık ...”

Bu arada yazar araya girerek Bihruz Bey'in, Türklerden hiç şair yetişmediği, yalnız Vâsıf diye meşhur biri olduğunu nereden bildiğini anlatarak bizi aydınlatır:

“Bihruz Bey, Türklerde adam gibi şair yetişmediğini ve çünkü Türkçe şiir söylenemeyeceğini yine kendisi gibi bir alafranga bozuntusu züppe beylerden iştmiş, Enderunlu Vâsıf'ın şarkıcılıktaki maharetini ise, çocukluğundan beri evlerine gelip giden okumuş hanımlardan dinleyip anlamış ve hatta şairin,

“Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol”

refrain (nakarat)ini içine alan manzumesini yine o hanımların ağzından bir çok defalar işiterek ezberlemiş, önceleri latîfe kabilinden saydığı bu refraini, alafrangalık yolundaki düşünce ve duyguları iyice körleştikten sonra münasebetsiz görmeye başlamış ve şairi, araya çalgılı gazinolarda da okuyan bir şarkıcı diye bellemiştir.”

Yazar gizli bir kameraman edasıyla gördüklerini nakletmeye devam eder. Bihruz Bey, Vâsıf'ı hatırlayınca Dîvân'ını dadısı Mişel'e arattırıp buldurur. Kitap, harem dairesinde odadan odaya gezmekten hayli yıpranmış vaziyettedir. Küçük Bey, Dîvân'ı gelişi güzel gözden geçirmeye başlar. Fakat anlamak şöyle dursun, doğru dürüst okuyamaz bile. Bir ara onları Çince bile zanneder. “*Quel drôle de langage*” (ne acayip dil) diye söylenir. Bu sırada karşısına çok garibine giden bir şiir çıkar:

“Çüb-ı müjeye n'ola dayansa niğeh-i yâr

Bâ zaf-ı savmı hasta-i bitâb u tûvândır

Kâfur gibi ten ile o bâlâ kad-i nâzik

San kâmet-i şem'-i asel-i câmi'-i ândır” (K.27/81-82)

Yazar bize kahramanının şiiri nasıl anladığını da tahammül-fersâ bir şekilde izah eder: Bihruz Bey “çüp” (çöp) kelimesini süpürge teli diye düşünmüş “müje” (kırpık) kelimesini de “meze” diye okumuştur. “savm”ı (oruç) “som” anlayıp “som hasta”, tepeden tırnağa hasta diye yorumlamıştır. Kâfur da olsa olsa Fransızca “amphre” (kâfuru) olmalıdır. Ve “Oruçlu olduğu için gücü, kuvveti tükenmiş bir hasta hâline geldiğinden, sevgilinin bakışının, bir az dinlenmek için kırpık çöpüne dayanması tabiidir.” şeklinde nesre çevirebileceğimiz o güzelim beyitlerin

ilkine şu mânâyı verir: “*Süpürge sapını çatal yerine kullanan aç kurt rakı mezesine nasıl dayanır.*” İkincisinden ise, Allâh’tan, hiç bir mânâ çıkaramaz. Kasideleri geçer, tarihlere gelir. “*Târîh-i kâh der kurb-ı Çamlıca-i sagîr*” başlığındaki “*Çamlıca*” kelimesini görünce eski bir dosta rastlamışçasına sevinir. Bu sefer de “*kâh*” ve “*sagîr*” kelimeleriyle başı derttedir. Aklına, daha önce adı “*Lugat-ı Osmânîye*” olduğu için ilgilenmediği, fakat iki ay önce “*Redhouse*” adlı bir İngiliz tarafından ter-tiplendiğini öğrenince itimâdını kazanan Türkçe “*dictionnaire*” gelir. Lugatı bulur, fakat “*kâh*” kelimesini bulamaz. Yazar İngiliz olduğu için lugata kusur bulmaz, her-hâlde yanlış basılmış “*gâh*” olacak der. “*sagîr*” kelimesini ise hemen bulur ve çok mutlu olur. Meğer “*Çamlıca-i sagîr*” “*Küçük Çamlıca*” demektir.

“*Bravo ... Demek kartiyemiz eskiden beri noble bir kartiye imiş ki şairlerin “description”larına kadar geçmiş.*” diyerek cıgıllıklar atar. Fakat şairin Çamlıca tas-virinden hiç bir şey anlamaz, canı sıkılır, tarihleri de geçer. Sıra gazellere gelmiştir. İlk gazeldeki

“*Bûs-ı la’lünle çıkar evce nevâ-yı âşıkân
Ey büt-i hânende ma’cûn-ı sadâ-efzâ bu ya*”

beytine gelir. Yazar, kahramanının iz’anındaki kıvraklığı ve devrinin espri anlayı-şındaki inceliği(!) göstermek üzere beyitten şu mânâyı istihsâl ettirir: “*Şair, acaba sevgilisine “Evce bite gark oldun... Artık senin hânende oturulmaz; bize gel.” mi demek istemiştir? Fakat bu lakırdıları “poezi”ye yakıştıramaz ve “Türkçe’de poezi yoktur, Türklerde şiir olmaz.” diyen dostu Sâfi Bey’in ne kadar haklı olduğunu anlar...*

“*Ben kesen-kes veremem sana cevâb ol şâhun
Geldi mi hatt-ı ruhu berbere sor sorma bana*”

“berber” kelimesini görünce “*Quelle bêtise, quel scandale*” (Bu ne rezâlet) diyerek gazeller bölümünü de geçer. Nihayet şarkılara gelince, keyfi de yerine gelir. 7 adet şarkıyı az buçuk okur ve nedense Vâsîf’tan 30 yıl önce ölen Fransızların meşhur li-rik vatan şairi Branje’yi hatırlayarak

“*İşte Türklerin Branger’i ...*” der. Şarkıların numaralarını yazdığı 7 adet kağıdı avucuna koyarak kur’a çeker ve kur’ada,

“*Bir siyeh-çerde civândır
Hüsnü mümtâz-ı cihândır*

*Aşkî gönümde nihândır
Bunca dem bunca zamândır*”

şarkısı çıkınca esas festival başlar. Yazar sayfalarca Bihruz Bey’in bu dört mısraı anlamak için çektiği meşakkati anlatır. Sonunda alır, Kalem’deki arkadaşlarına gö-türür. Her biri allâmelikte Bihruz Bey’i yarı yolda bırakan bu kâtibîn zümresinin şiir

üzerindeki teâtî harekâtı baygınlık verecek kadar uzun şekilde hikâye edilir. “Bir siyeh”, “bersiye”; “çerde”, “cerde” olur. Nihayet, Kalem’de mesafî esnasında geçen bu ateşli edebî münakaşa sırasında resmî evrak arasına gömülerek işini yapmaya çalışan, ömrünü Arapça, Farsça, edebiyat, musıkî gibi lüzumsuz malûmâta harcayarak geçirmiş, her nasılsa Almanca ve İtalyanca da bilen 55 yaşlarında işgüzar bir devlet memuru olan Naîm Efendi akıllarına gelir. Naîm Efendi, kağıda bakar bakmaz hafif perdeden bir şarkı tutturarak, “Ah... *Bu ne güzel şarkıdır. Güftesi Enderunlu Vâsıf’ın, bestesi de Dede Efendi’nindir. Vaktiyle pek meşhurdur.*” der. Kan ter içinde aradıkları kelimenin “bersiye” değil, “bir” ve “kara yağız” mânâsına siyeh-çerde olduğunu izah eder. Bihruz Bey ve şürekâ-yı allâmesi yine iknâ olmaz, bir iddialaşmadır gider. Bihruz Bey, “çerde” için “*lugata baktım, “cim”le olacak*” der, Naîm Efendi, “*Çimle olsa olsa pastırma olur, kelime olmaz.*” nüktesini patlatır, lugatı alır, kelimeyi bulur, gösterir ve aynı espri nezâketi içinde Arapça mânâsını kastedererek “*Bakar*”(=*marûf hayvan*) mısınız?” der, ve yazar, kahramanı Bihruz Bey’e mecmu’-ı cehâletıyla “*Bakarım tabii*” dedirtir. Bihruz Bey hâlâ teskin olmamıştır, Naîm Efendi’de, “*O zaman git Vâsıf’a sor*” der ve “*Sorarım tabii, nerde oturur, ne iş yapar?*” diyen Bihruz Bey’e şairin açık adresini verir: “*Karacaahmet’te oturur, şarkıcıdır.*” Allâh’tan Kalem Şefi ve Baş Kâtip içeri girer ve söz daha da fazla macun olmadan Karacaahmet’te noktalanır.5

Tanzimat devri cemiyet hayatının bir nevi video kaseti hüviyetinde olan romanlarımızın ufkumuzu renklendirmekteki rolleri inkâr edilemez. Bizi düşündüren, Türkçe’nin ilim dili olamayacağı söylenen 1990’lı yılların sonuna geldiğimiz şu günlerde aradan geçen koca bir asırda değişen hiç bir şeyin olmadığını görmektir. Hâlâ münevver çapında bile belki on asırlık bir edebiyat âbidesine su taşıyan, harç döken, taş koyan yüzlerce cefakâr dil ustamızı şuursuzluk buhranlarıyla körelen vicdanlarımızın karanlık zindanlarına -belki bizi yeniden diriltir vehmiyle- hapsetmiş durumdayız. Yalnız bir farkla ki artık Vâsıf’ı tek büyük Türk şairi zannetmiyoruz. Fakat bugün ondan anladıklarımız da yukarıdaki “*yanlışlıklar komedyası*”ndan büyük farklılıklar arzetmiyor.

Asıl acı olan, devrin eserlerine yansıyan bu insan tipleri, batılılaşmayı yanlış algılayan “*bir kısım yeni yetme*” değildir, onlar belki de geleceğe ışık tutacak meş’aledâr “*münevver*”lerimizin maalesef bizzat kendileridir. Burada, Yahya Kemâl’in, Recaî-zâde hakkında, Muallim Naci ve İsmail Safâ’nın başından geçen, misafirliğe gittiklerinde paltolarını çıkarmayı öğrenecek kadar alafangalılaşmadıkları için onlarla konuşmayarak gitmeye mecbur bırakmasını ve Veliahd Yusuf İzzet’in in Çamlıca’da yaptırdığı bir parka kondurduğu Türk’ün keremkârlığını temsil eden bir ikrâm büfesinde içtiği kahvenin parasını almak istemeyen garsona, kimse-nin kendini bedava kahve içmeğe mecbur edemeyeceğini söyleyerek parayı fırlatıp gitmesini anlattıktan sonra verdiği hükmü, şahsî fikri olarak nakletmiş olalım. “*Ekrem Bey, Araba Sevdası’ndaki Bihruz Bey’dir vesselâm.*”⁴⁸

⁴⁸ Edebiyata Dair, s. 290-291.

10. Muallim (Ömer) Naci Bey : Osmanlı Şairleri, Mecmua-i Muallimîn, Esâmî

Osmanlı Şairleri, Muallim Naci Bey'in, Mekteb-i Sultânî'de talebesi için hazırladığı ansiklopedik, muhtasar bir araştırmadır. Müellif, 38 şairin yer aldığı bu çalışmasını önce "*Nümûne-i intihâb*" başlığı altında "*Mecmua-i Muallimîn*"de (1887-8) yayınlamış, gerekli düzeltmelerden sonra ise "*Osmanlı Şairleri*" meydana çıkmış, bunu "*Esâmî*" takip etmiştir.

Bu, mukayese metoduna dayalı, objektif eserdeki Vâsîf'la ilgili hükümlere geçmeden önce, Muallim Naci hakkında bazı düşüncelerimizi ifade etme zaruretinin hissediyoruz:

Körü körüne değil de daha yerli, daha millî vasıflarla bezenmiş, doğru anlaşılmış bir yeniliğe taraftar olduğu için mutaassıp bir eski edebiyat müptelâsı olarak kabûl ve takdim edilen, Tanzimat sonrası edebiyatımızın belki de tek hâfız edîbi, her hâlî ve kâliyle "*muallim*" Naci Bey'in yeni nesle lâıykıyla tanıtılamadığı kanaatini taşıyoruz. Bunu önce, yıllarca ondan öğrendiklerini uygulayarak bir varlık ortaya koydukları hâlde "*Naci düşmanlığı*"nı bir gelenek, âdetâ bir meslek hâline getiren Servet-i fûnûn üdebâsı yaptı, sonra da bizler, okumayarak, ilgilenmeyerek onlara sessiz bir destek verdik. Edebî hüviyetli bir çalışma yapmaya çalışırken hep şairler için bir şeyler yaptığımız zehâbına kapıldık. Halbuki esas hizmet, onların ber-hayat değilken bile bizim manevî hayatımıza getirdikleridir. Bir Muallim Naci'nin, hangi mevzuda olursa olsun büyük bir şuurla, isabetle ve hepsinden mühimi her vesileyle umumî ahlâkı ıslâha yönelttiği vicdanıyla bize söylemeye çalıştıkları karşısında hissiz kalmak nasıl mümkün olabilir ? O, bütün bir Tanzimat nesli içinde göğsünü gere gere "*Ben bir Türk'üm*" diyen insandır. Âkîf'ten ve Yahya Kemâl'den önce bir "*Türk aruzu*"nun inşasında çok ter dökmüştür. Türkçe'nin o aslî mûnis cephesini yeniden ortaya çıkarabilmek için çok mücadele etmiştir. Bunu yaparken Arap diline, Acem aruzuna çatmak için değil, tamamen, Türkçe'nin, Türk insanının selâmeti düşüncesiyle hareket etmiştir. Tahsilli gençliğimizin Avrupa edebiyatçılarını Avrupa gençliği kadar tanıırken kendi şairlerimizden bîhaber yaşamaktan hiç bir rahatsızlık hissetmemeleri karşısında daima mahzun olmuş, devrin erkek şairleriyle yarışan kadın şairlerimizin böyle tahsilli ve şuurlu yetişmelerinden duyduğu memnuniyeti her fırsatta ifade etmiştir. Her şeyden mühimi o, çok güzel ahlâk sahibi, çok değerli bir insandır. Bize dünya üzerindeki en büyük vazifenin "*fazilet mücadelesi*" olduğunu fiilleriyle hatırlatmış, güzel düşünceli, güzel ahlâklı "*ideal insan*" tavrını yaşadığı müddetçe taviz vermeden sürdürmüştür. Burada, onun bu, muhlis, mütevekkil, muallim şahsiyeti karşısında samimî şükran hislerimizi -belki kâinat üzerindeki aynı hendeseye olan hayranlığımız sebebiyle ve mevzuu ve hududu çok aşma bahasına- izhar etmeden geçmek istemedik.

Vâsîf hakkındaki değerlendirmelerine geçecek olursak şunları söyleyebiliriz:

Naci, 1887'de bize matbu Vâsîf Dîvânı'nın piyasada mevcut olduğunu söyledikten sonra, şöhreti için şu yorumu yapıyor: "*Vâsîf'ın bu derece meşhur olmasına, şuh tabiatının mahsûlü olan şiirlerin sade ve hoşâ gider görünmesi esas olmuştur.*"

Vâsıf'ın şiirlerinin “sade” hatta tam tabiriyle “hâlis Türkçe” olduğu doğrudur. Bu konudaki teferuatı, Vâsıf'tan Yahya Kemâl'e uzanan hat üzerinde delillendirerek değerlendirmeye çalışacağız. Hatta bu hat dahilinde Muallim Naci'nin de yer aldığı inancını taşıyoruz. “Şuh tabiat”ına gelince, tabiatıyla bu, bir çırpıda böyle olmadığı iddia edilebilecek bir tavır değildir. Fakat daha önce temas edildiği üzere, Vâsıf'ın II. devre veya II. tavır eserleri diyebileceğimiz 50 gazeline, şarkı, kaside ve musammatlarına baktığımızda bu cazip fakat bir o kadar da yanıltıcı ânî tespitin çok da isabetli olmadığını görüyoruz. Belki Vâsıf'ın bilhassa şarkılarında “şuh” diyebileceğimiz tavrırları olmuştur, fakat onun “şuh-tabiat” olduğuna inanmıyoruz. Yukarıda zikri geçen şiirleri, bir arada okunup değerlendirildiği zaman, kasdımızın daha iyi anlaşılacağını umuyoruz.

Naci şöyle devam ediyor: “Eserinin çoğu, hususiyle gazelleri ve şarkıları çok çekici olmakla beraber lafzî, manevî bir çok hatalarla doludur. Bu türlü şeylerden ancak bu işe yeni başlayanlar geçici bir lezzet alabilirler. Hakikî zevk ehline gelince, bunlar Vâsıf'da cidden şiir denilecek pek az söze tesadüf ederler. Gerisini, “Nihayet o kadar vardır ki mevzûn ve mukaffâdır” mazmûnuna uygun bulurlar. Meselâ:

Mîve-i la'lin görüp ol bâğbân şûhun dedim
Şu kiras yerli midir cânım bana bir kıyye çek

sözünden ne zevk alınabilir? O şûh bağbanın kırmızı dudağını görünce “bu kiraz yerli midir” demek, sonra da “canım, bana şundan bir kıyye çek” ricasında bulunmak şairâne sayılacak şeylerden midir? Okka ile dudak satmak hangi şuh bağbanın elinden gelir? Şairin bu rivayetini işidip de gülmeyecek bir bağban tasavvur olunamaz. Haddi zatında âdi ve bayağı olan “dudağı kiraza teşbih” marifeti Nedim'in

Değişmezsem n'ola gül-bûs-ı la'le şemmi-i pistânın
Turuncu bâğ-ı hüsnün ey dil a'lâdır kirâsından

beytinde görüldüğü yolda olursa bir derece çekilebilir. Gönlnü “kebab kestâne”ye benzetmek hiç bir şairin hayâlinden geçecek zevzekliklerden midir? Vâsıf benzetiyor. Diyor ki :

Gayr-ıla mey gördüğün gördükçe çatlar reşk ile
Sûz-ı gayretle kebâb-kestâne kim gönliündür ol

beytinde “şarap, kebab, filan” münasebeti, “gayr-gayret” cinası gibi bir kaç sanat bulunsa yine mânâdaki hasisliği zerre kadar değiştiremez.”

Burada öncelikle şunu ifade etmeliyiz ki, bu değerlendirmeler eğer enfûsî saplantıları çok aştığına kâni olduğumuz Muallim Naci gibi bir şahsiyetin kaleminden çıkmasaydı bu açıklama faslına hiç gerek görülmeyebilirdi. Fakat şimdiki hâlde zaruret arzetmektedir.

Vâsîf'ın pek çok şiirinde lafzî ve hatta manevî hatalar bulunduğu şüphesiz ki doğrudur. Fakat önce Muallim Naci'nin tenkidlerinin ağırlık merkezini teşkil eden hususları iyice tespit etmemiz gerekir. O, münekkîd nazarıyla da beşer sıfatıyla da maddî veya manevî, eşref-i mahlûkat olarak yaratılmış insanın aslî tabiatına uymayan her çeşit süflîyete şiirde veya hayatta insiyâkî muhalefet içinde olan bir mizaca sahiptir. “Dudağı kiraza benzetmek” onun nazarında “haddi zatında âdi ve bayağı” bir teşbihtir. Bu hükmünde tamamen de haklıdır. Hatta biz ahlâkî estetik açısından Nedîm'in beytini dahi tahammül üstü buluyoruz. Fakat bizi asıl şaşırtan, Muallim Naci'nin o müthiş sezgi gücüyle esas üzerinde durulması gereken şiirler yerine, bu kabil örnekler üzerinde ısrar etmiş olmasıdır. Belki esas muhalefet ettiği, “bu işe yeni başlayan veya hakikî zevk ehli olmayan” diye tavsif ettiği Bihruz Bey'lerin dillerine peleseng ettiği şiirlerin bunlar olmasıdır. Çünkü Vâsîf'ın dîvânının ellerde ve dillerde gezindiğini biliyoruz ama, bu iltifata mazhar şiirlerin hangileri olduğunu bilemiyoruz. Bu sebeble Naci tarafından bu örnekler üzerinde durulmasının, lüzûmuna binaen olduğuna inanıyoruz. Fakat yine de, bir şairin şiirinden çıkarılan bir beyitle hâk ile yeksân edilmesine de, sultan kılınmasına da - hatta bu, Fuzûlî gibi her beyti bir âlem olan bir şahsiyet dahi olsa - ilmî objektivite açısından taraftar değiliz. Çünkü tercih ettiklerimiz ile ihmâl ettiklerimiz arasında kurduğumuz şahsî dengelerin bizi yanıltmayacağından her zaman emin olamayabiliriz. Bu noktadan hareketle Naci'nin ele aldığı iki beytin geçtiği gazeller üzerinde durmak istiyoruz.:

İlk beytin geçtiği gazel, daha sonra “Vâsîf Dîvânı”nda Sosyal ve Edebî Tenkid” başlığı altında üzerinde durmaya çalışacağımız 73 numaralı gazeldir:

*“Ne tekellüf et ta'âma sofraya zelbiyye çek
Ne kibâr olup cihânda kayd-ı huddâmiyye çek*

*Sîneye bir nev-resîde kâtib-i mâliyye çek
Câme biç arz-ı tuhaf kıl pîş-keş-i ra'biyye çek*

*Bezl ü isrâf et nümâyiş-yâb ahhâbun yesin
Sen her ay başı beyâza defter-i mâhiyye çek*

*Mîve-i la'lin görüp ol bâğbân şûhun dedim
Şu kiras yerli müdir cânım bana bir kayıye çek*

*Keyfîm olsun dersen âlemde eğer dört üstüne
Bâde nûş et tâze sev nargile iç enfiyye çek*

*Her gün ol şûh-ı cefâ-cû gayrıla zevk eylesin
Vâsîfâ bîhûde sen bâr-ı gamun yevmiyye çek”*

Bu gazel, Vâsîf'ın tamamen cemiyet, en azından cemaat hayatına yönelttiği tenkidî bir bakış açısının istihzâî tezahürüdür. Şair burada, örfe aykırı bir hayat ve

davranış tarzını telkin ediyor değildir. Bu vakıanın tespitidir, tenkididir. Vâsıf aslında fazla üzerinde durulmadığı üzere

“Bir gonca sevdim eyledim ağyâr âlemi”

mu‘ciz-kelâmını tekellüm edebilecek kadar incelmış bir zevkin ve örfî terbiyenin şairidir.

İkinci beytin seçilip çıkarıldığı gazel ise, pek çok bakımdan daha manidâr bulunabilecek 77 numaralı gazeldir:

*“Fikr-i la‘l-i yâr ile mestâne kim gönlümdür ol
Bâde-i şevk ile pür peymâne kim gönlümdür ol*

*Geh şikest ü geh harâb olur gehî eyler harâb
Hem kadeh hem bâde hem meyhâne kim gönlümdür ol*

*Gayr-ıla mey gördüğün gördükçe çatlar reşk ile
Sûz-ı gayretle kebâb-kestâne kim gönlümdür ol*

*Var mı benden gayrı boynu bağı bir benden deyü
Zülfün arayıp tarayan şâne kim gönlümdür ol*

*Zâhirâ baksan benimle ma‘nevî dildâr ile
Âşinâ tavrında bir bîgâne kim gönlümdür ol*

*İltifât-ı sohbet ü lutf-ı sitem-âmûz ile
Sûret-i ma‘mûrede vîrâne kim gönlümdür ol*

*Nakş-ı hulyâ-yı visâliyle perî-peykerlerin
Mülk-i Çîn-i tende mînâ-hâne kim gönlümdür ol*

*Bend olaldan perçem-i müşgîn-i târ-ı dilbere
Kayddan âzâde-ser dîvâne kim gönlümdür ol*

*Vâsıfâ ümmîd-i teşrîf-i hayâl-i yâr ile
Bir müferreh tarh-ı nev-kâşâne kim gönlümdür ol”*

İlk olarak görüldüğü üzere, bu gazelde bir kaç münasip imâleden başka vezin kusuru yoktur. Son derece sade ve beyaz Türkçe ile söyleyişler yanında, Arapça ve Farsça ibarelerden kurulu Türkçeleşmiş izafetlerde lafzen ve mânên yani teknik açıdan ve tahayyül cihetiyle çok kuvvetli bir âheng göze çarpmaktadır. Daha sonra temas edileceği üzere şair üzerinde belki Nedîm kadar kuvvetli bir tesiri söz konusu edilebilecek Nef‘î burada nezâketle yâd edilmiştir.

"Zâhirâ baksan benimle ma'nevî dildâr ile"

şeklindeki ihlâs ile bize, "Bir ben vardır bende, benden içerü" tarzı bir ifşaatın rûhî ipuçlarını taşımaktadır.

*"Bend olaldan perçem-i müşğîn-i târ-ı dilbere
Kayddan âzâde-ser dîvâne kim gönlümdür ol"*

derken

*"Gönlüme sâkiyi mi'mâr eyledim meyhânede
Allâh Allâh Ka'be imâr eyledim meyhânede"*

diyen Muallim Naci kadar derûnî sırlar ifşâ etmekte değil midir? Naci'nin "sâki"si ile Vâsîf'ın "dilber"i farklı tasavvur edilebilir mi? Vâsîf'ın "dîvâne" dediğine Naci, "meyhâne" dememiş mi?

Ve en çarpıcı olan bu gazel içerisinde Naci'nin seçtiği beyit haricinde "közlenmiş kestane kebabı" tarzında şiire sokulması yakışık almayan tek bir avamî ifade daha yoktur. Ve sırf bu beyit sebebiyle biz bu gazeli, II. tavrı şiirler arasına almadık. Bu beyit, âdetâ bu gazele ait değilmişcesine ortada durmaktadır, en azından beyitteki "mânâ hasisliği"ni bütüne teşmîl etmek, hakkaniyet ifadesi olmaz ki bu bizim için tahakkukuna çok ehemmiyet verilen hususların başında gelmektedir.

Tekrar Naci'nin değerlendirmelerine dönecek olursak, şöyle devam ediliyor:

*"Şem'-i bezm-i yâr olup sûzân ü giryân oldum âh
Reşk eder âlem çerâğ-ı hass-ı cânân oldum âh"*

matla'ı, en âşıkâne sözlerinden sayılır. Halbuki, I. mısraın mânâsı pek de anlaşılma-makta olduğu gibi "reşk eder âlem çerâğ-ı hass-ı cânân oldum" denilmesini takiben bir de âh çekmenin neden lâzımı geldiği bilinemiyor. Âlemin hasedini celbedecek su-rette "çerâğ-ı hâs-ı cânân" olduğunu beyan eden bir âşık, lakırdısına niçin âh ile son versin? Zaten II. mısra ile I. si arasında "çerâğ"dan başka birleşme vasıtası bulmak güç."

Bu beyit, II. tavrı şiirler arasında kabûl ettiğimiz

*"Şem'-i bezm-i yâr olup sûzân ü giryân oldum âh
Reşk eder âlem çerâğ-ı hâss-ı cânân oldum âh"*

*Ey gül-i şâd-âb ümmîd-i visâlünle bu şeb
Tâ seher mânend-i bülbül zâr ü nâlân oldum âh"*

*Püşt ber-dîvâr-ı hayret kaldım âyîne-misâl
Resm-i ebrû-yı hilâl-i yâra hayrân oldum âh"*

*Ba'd-ez-în cem'iyyet-i hâtır bana emr-i muhâl
Kim esîr-i dâm-ı gîsû-yı perîşân oldum âh*

*Sîh-i cevri cânıma kâr eyledi Vâsîf benim
Nâr-ı aşk-ı yâr ile bîryân ü sûzân oldum âh"*

şeklindeki 123. gazelin matla beytidir. Muallim Naci, münasebet zayıflığı açısından getirdiği tenkîdlerinde pek da haksız sayılamayacak olmasına rağmen, biz bu gazelin bir hikâyesi olabileceği ihtimâline de yer vermekte fayda görüyoruz: Vâsîf, 1789'da yani Sultan I. Abdülhamid'in saltanatının son yıllarında, Kılâr-ı Hassa'da görevli iken Has Oda'ya alınır. III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde de kasidelerinden ve tarihlerinden anladığımız kadarıyla itibar görmüştür. Fakat bunun yanında, daha önce de bahsi geçen,

*"Gayret komuyor der de eder gıybete âgâz
İfşâ-yı uyûb etme midir gayret-i ahhâb"*

*Değmez elem-i külfetine ülfeti halkun
Râhat bulur âlemde eden uzlet-i ahhâb"*

diye tarif ettiği, İzzet Molla'nın, Vâsîf'ın "istikrâh" ettiğini söylediği bir çevresi vardır. Vâsîf aslâ takdim edildiği gibi gamsız, vurdum duymaz bir insan değildir. Mizacı bahsinde bunun üzerinde duruldu. Dost geçinenlerin hasedkâr bakışları üzerinde iken, padişahıtan gördüğü itibarın tadını çıkaramaması, çok da uzak bir ihtimâl gibi gözüküyor. Ayrıca beyitte, yanma esnasında eriyen mumla yanıp yakılarak ağlayan ve âh eden âşık arasında güzel bir teşbih de bulunmaktadır.

Muallim Naci, bu örnekten sonra "zamanın bazı edipleri" dediği kimselerin Râgîp Paşa'nın

*"Geçse de zemm-i rakîbi hoş geçer tabîrde
Âşıkun hakkında zâlim âh bî-pervâ yürür"*

beytindeki "âh"ı bile yersiz saymak istediklerini hatırlatarak "Paşa"nın âhının "Bey"in âhından çok daha yerinde olduğunu söyler. Yani bu dikkat yerinde olmakla birlikte bize biraz zorlama gibi göründü.

Bundan sonra Muallim Naci, Vâsîf hakkındaki en râğbet görececek ve hatırdakalacak tenkidini yapıyor: "Vâsîf, tuhaf söylemek ister, fakat bir türlü söyleyemez. Sâbit, söyler, ekseriya güldürür, beğendirir. Vâsîf söyler, ekseriya beğendiremez, yalnız güldürür. Vâsîf'da Sâbit'in meselâ:

*Civâr-ı şâhda nutrîb terâne-senc olma
İşitmesin seni şeytan kulağına kurşun*

beyti kadar hoş giden bir söz bulunamayacağı iddia olunabilir. Ekseriya âşıkâne söylemek istediği sözler, gülünç olmak istidâdını gösterir. Kendisinin meselâ

Ey gül-nihâl doğrusu sâyende hâr-ı gamı
Geçdi derûna nevk-i dikenden ziyâdece

beyti bu takumdandır.”

-Ziyâdece- redifli bu gazel, Vâsıf'ın yakın dostu Pertev Efendi'ye naziredir. Muallim Naci, Vâsıf'ın beytindeki “nevk-i diken” izafetini de ele alarak bunun kaideye uygun olmadığını söylüyor. Namık Kemâl Tahrîb-i Harâbât'ta, Ziya Paşa'nın Sâmi ve Sâbit'i ayıplayıp İzzet Molla'yı medhetmesi üzerine, Keçeci-zâde'nin,

Bâğ-ı ma'nâ-yı hayâlîm o kadar nâzîkdir
Berg-i gül-berg-i ter-i tab'a batar lafz-ı diken

beytinde geçen “lafz-ı diken” ifadesini “fahiş bir hata” göstermesi üzerine, Muallim Naci de burada kaideye aykırı bir şey bulunmadığını izah eder. Biz yine, Râgıp Paşa'nın beytindeki “âh”ın tevilde olduğu gibi, burada da sırf “lafz-ı diken” ibaresinin yanlış kullanılmadığını göstermek için Vâsıf Dîvânı'nda buna benzer “diken”li bir izafetin bilhassa aranıp bulunduğu düşünüyoruz.

Sâbit için, “beğendirir, güldürür” ifadeleri hakkında ise, “Dere-nâme” ve “Berber-nâme” cümlelerinin malûmu olduğu üzere, Dîvân'ından bir kaç örnek vermekle yetineceğiz:

Şemîm-i sünbülünü sıdk ile niyâz ederiz
Soğan nudur başımız kim anı piyâz ederiz (150/1)

Piyâz-ı bedr ile milh-i nücûmu hâna koyup
Ta'ayyüş etmede bir baş soğanla çarh-ı hasîs (152/3)

Cûyun bulansa bâğda safrası çok mudur
Pîr-i felekde balgam-ı ber eyledi hurûş (163/3)

Bir tu demekle la'l-i melâhat-nisâr-ı yâr
Hep tuzlu balgam oldu rakîbün yüzüne bak (204/3)⁴⁹

“Vâsıf'ın en ciddi ve değerli eserleri terkib-bendi ile müessedesidir.” diyerek Vâsıf Dîvânı'nda bir kaç şiir olduğunu söylemeden önce, “Malûmatı eksik ama selâseti var” diyen Ziya Paşa'ya, Namık Kemâl'in “Cehline delil olabilecek tek sözün yok ama dîvânının yarısından çoğu rekâket timsâli” cevabına Naci, daha önce de geçtiği üzere şu itirazı getirir: “Vâsıf Dîvânı'nın yarısından ziyadesinin rekâket ile

⁴⁹ Sabit Divanı, /426, 427, 432, 452. Sivas 1991. (Haz.Turgut Karacan)

dolu olduğu kabûl olunabilir, fakat onun şiirlerinde cehline delâlet eder hiç bir söz olmadığı iddiası reddolunur. Bir kere şu matlaa bakılsın:

*Bak ne çakır keyf-i nâz olmuş o çeşm-i bâdemi
Bilmezem sarhoş-ı hûn-ı dil mi mest-i bâde mi*

Meselâ “çakır keyf-i nâz” Vâsıf’ın ilmine delâlet etmez zannederiz. Birinci “bâde-mi” ile “sarhoş” da size caba...Ya:

*Ey muğbece minnet ile yanmaksa elünden
Erbâb-ı harâbât yıkılsın temelinden*

implâsızlığına ne buyurulacak? Böyle şeylere “müsamaha” denilemez. Çünkü, o hâl-de müsamahanın cehilden beter bir şey olması lâzım gelir. Kemâl Beyefendi, Vâsıf hakkındaki “gayet selâsetle söyler” hükmünü açmakla haklı görünür, fakat Vâsıf’ın şiirlerinde cehline delâlet eder bir şey olmadığı iddiasında bulunuşu subjektif bir görüş kabîlindendir.”

Bunlar, Muallim Naci’nin belki de baştan beri en haklı ve tarzına en uygun tenkidlerdir. Zira gramer, aruz, kafiye hataları, onun tahammül edemediği kusurlardır. Hakikaten Vâsıf’ın şiirlerinde bu kabil telif zaafı vardır. Meselâ,

86. gazelde “risâle, lâle, bi’l-isâle” gibi kelimelerle “hayâl-sifâl-visâl” kelime-lerine getirilen datif ekleriyle kafiyeyle gidilmiştir.

101. gazelde “efsürdesin, âzürdesin, öldürdesin” kelimelerindeki bildirme ekleriyle perdesin, pejmürdesin, mürdesin, hurdesin gibi akuzatif formundaki kelimelerden redif teşkil edilmiştir.

63. gazelde de iki özürlü beyit karşımıza çıkar: Akşâmı, bayramı, aklâmı kelimelerindeki akuzatif ekleriyle, a’zâmı iyelik ve zîbâ mı soru ekiyle denklik düşülmüştür.

Şair iki beyitte de kafiye zaruretiyle “hâl” mânâsındaki Türkçe “ben” kelimesini “nun” ile kabûl ederek tertip etmiştir. (G. 42/3, 89/2)

*“Zihâm-ı lafzdan eş’âr-ı mustalah-gûda
İmâle sekte sekâmet fıkır fıkır kaynar” (G.19/9)*

dediğince kendi şiirinde de “sekâmet” diyebileceğimiz bu kabil kullanışlar vardır. Fakat bunların, Vâsıf’ın cehâletine delâlet olduğuna kâni değiliz. Çünkü o, istediği zaman çok kolay, çok güzel, çok Türkçe söyleyebilen şairdir. Namık Kemâl’in dediği gibi mes’ele, *heceyle yazsaydı olurdu, aruzla yazmış olmamış* mes’eleesi değildir. Biz aruzu, klasik edebiyatımıza esas olan bütün kaideler gibi muazzam bir disiplin sisteminin aksâmı olarak görüyoruz. Kelimeyi, aruz denilen çarkın dişlileriyle kırmadan törpülemeyi başarabilen şair, onu hâlis Türkçe’ye mâl etme yolunda büyük

bir adım atmış demektir. Halk şairlerimizden kuvvetle müteessir olan Vâsîf, onların parmak hesabıyla yaptığını aruz ile gerçekleştirmiştir. Bir kaç örnek verelim:

"Gülsün, sana gülmek yaraşır, sen gül efendim"
"Benzer ayın on dördüne ammâ on üçünde"
"İstesen de sen beni, ben küsdüm artık istemem"
"Niçün eller sözüne aldanıp küsdün behey nûrum"
"N'emden incindin efendim, bana bildir n'emden"
"Va'dünüz bûse mi vuslat mı efendim ne idi"
"Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner"
"Dîni ayrı kâfir olsa rahm eder feryâdına"
"Taşa kâr etdi, sana kâr etmedi âhım benim"
"Nevbahârî n'eyleyem gülzâr-ı hüsnün nevbahâr"
"Sirîşk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan"
"Görsem tahammül eyleyenim, bâri görmesem"
"Bir yalan söyledi şeytan ki inandırdı beni"
"Oldum yine bir olmayacak derde giriftâr"
"Bana yâr oldu var olsun"
"Küsdüm sana ben nâfile yalvarma barışmam"
"Gönül meyl etdi sevdim var mı çâre"

Burada son söz olarak şunu söylemeliyiz. "Osmanlı Şairleri", gençlerimizin, en az Avrupa edebiyatçıları kadar kendi şairlerimizi de tanınması hüsn-i niyetiyle ve eski tezkirelerimizin eksiklik ve yetersizlikleri giderilmeye çalışılarak hazırlanmış mukayeseye dayalı değerli bir eserdir. Ancak Ziya Paşa ile Namık Kemâl arasında âdetâ arabuluculuk yapan Muallim Naci'nin, yer yer Harâbât'a ve Tahrîbât'a (I,II) cevap verme gayreti, sözün yer yer tabîî mecrasından sapması neticesini doğurmuştur. Fakat aslâ, eserin kıymetini azaltacak bir nisbete sahip değildir, hâlâ gençlerimiz için bir el kitabı hüviyetini korumaktadır.

11. Mehmed Süreyyâ : Sicilli Osmânî

Vâsîf'ın sanatı hakkında Sicil'de hiç bilgi bulunmamaktadır. Kardeşi Sadullâh Efendi hakkında ise, torunu Hacı Sadık Bey'in, Bâb-ı ser-askerî süvari dairesinden olması sebebiyle epey bilgi verilmektedir.

12. J.W. Gibb : A History of Ottoman Poetry

Eserini 1900'lü yılların başında tamamlayan Gibb'in Vâsîf için muasır Tanzimat münekkidlerinden mülhem olarak pek de orijinal ve ibabetli sayılamayacak fikirlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Gibb, Vâsîf'ın İzzet Molla ile birlikte devrinin karakteristik sîmâlarından olduğunu kabul eder. İstanbul'da konuşulan günlük dili şiir diline geçirmeyi başardığını

ifade etmesine rağmen bunu hece vezni yerine aruz ile yapmaya çalıştığı için üstadı Kemâl Bey gibi hayıflanır. En karakteristik şiirleri olarak şarkılarını görürken onları sevimli fakat teknik olarak kusurlu bulur. Fakat aslında bestelenmek için yazılmış okunması kolay ve eğlendirici bu şiirlerde gizli bir tılsım bulunduğunu da ekler.

Namık Kemâl, Ziya Paşa ve Naci'nin Vâsıf merkezli hükümlerine yer verdikten sonra İstanbul'un alt tabakalarına mensup bir ailede geçen anne ile kızı arasındaki söz alış-verişlerine yer veren iki muhammesinden uzun uzun bahseder ve dîvândan 5 adet şarkısını, rubaî dediği

*"O gül-endâm bir al şâla bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün*

*Alıp âgûşa bu çağında miyân-ı nâzı
Saran ol serv-kadi Vâsıf öğünsün yürüsün" (Kl.70)*

kıt'asını ve anne ile kızı arasındaki diyalogun yer aldığı iki muhammesin tamamını Tarih'ine kaydeder.^{49/1}

13. Bursalı Mehmed Tahir : Osmanlı Müellifleri

Osmanlı Müellifleri'nde Vâsıf'ın sanatı hakkında, "*Vâsıf'ın şöhret kazanmasına, şuh tabiatının mahsûlü olan şiirlerinin sade ve hoş a gidici görünmesi sebep olmuştur. Na't ve kasidelerinden ekserisi yaradılış itibariyle şair olduğuna delâlet eder. Bununla beraber eserlerinde "za'f-ı te'lif" vesaire gibi bazı edebî kusurlar görülür.*" denildikten sonra münâcâtından, musammatlarından örnekler verilir.^{49/2}

Hakikaten, Vâsıf'ın kasidelerinde büyük bir söyleyiş kolaylığı ve musammatlarında bir tavır olgunluğu göze çarpar. Kabrinin mevkîi bahsinde yanılan müellif, bu konuda tam bir isabet kaydetmiştir.

14. Saadettin Nüzhet Ergun : Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi

Saadettin Nüzhet, bu muhtasar edebiyat tarihinde, 19. asır şairleri için, medresenin inhitatı ve kelimecilikten ibaret bir hâl alması sebebiyle bu müesseselerden yetişmiş klasik şairlerin de bu yola sevk olunduğunu söyler. Fâzıl ve Vâsıf Bey'lerde görülen "*edebiyatı samimiyete yaklaştırma*" temayülünün menşeinin Nedîm'e bağlı olduğunu fakat ondaki nezahetin bu iki şairde bulunmaması sebebiyle bayağılığa düştüklerini ifade eder. Ve Vâsıf için, "*En büyük merakı, kadın tabirlerini ede-*

^{49/1} 6/279 - 305.

^{49/2} 2/431.

biyata sokmaktır. Öyle manzumeleri vardır ki bunları, şairin sırf konuşma lisanını, basit ve ünnü tabaka tabirlerini edebiyata sokmak için yazdığı vazihan görünüür.”⁵⁰ nihaî hükmünü verir.

15. Tahir Olgun : Manzum Bir Muhtıra

Tahir Olgun, Harâbât’tan mülhem eserinde, 12 beyit içerisinde Vâsıf hakkında şunları söylüyor:

1. Osman Bey de İstanbulludur / Enderun’dan çıkma ocak yolludur
2. Sünbül-zâde gibi değildi âlim / Ocak bilgisiydi ondaki ilim
3. İstanbul Enderun nezâketinden / Devri hayâtının zerâfetinden
4. Beyânı demektir manzûmeleri / Sözleri mânâca değil ileri
5. Nedim’le Fâzıl’ın mukallididir / Benzetmede bile değil muktedir
6. Kısa vezinlerde şarkıları var / Okunmuş herkesçe duyulmuş bunlar
7. Şöhreti bu yüzden Enderunlu’nun / Yoksa yok değeri o kadar onun
8. Derler ki Vâsıf Bey mevtine yakın / Olmuş yabancısu şuurun aklın
9. Başlamış yakmağa şiirlerini / Alıp saklamışlar el defterini
10. Böyle bir hadise olmuşsa gerçek / Vâsıf akıllanmış sonunda demek
11. Hulâsa geçirmiş neş’eli hayat / Bin iki yüz kırkta eylemiş vefat
12. Üsküdar’da olan Karacaahmet / Mezarlığı olmuş ona da merkat”⁵¹

Klasik Edebiyatımız ile ilgili değerli dikkatlerin sahibi olan Tahirü’l-mevlevî, burada bizim için istifade edebileceğimiz fazla bir bilgi vermediği ve şahsî kanâat hâsıl edecek kadar mevzua dikkat hasr edilmediği âşikâr olduğu ve şiirlerini yakan bir şairi “sonunda akıllanmış” diyerek alkışlayabildiği için, bu beyanlar üzerinde fikir serd etmekte fayda görmüyoruz.

16. İbnü’l-Emin Mahmud Kemâl İnal : Son Asır Türk Şairleri

İbnü’l-Emin, Ata Tarihi’nden ve Enderun Tarihi’nden Vâsıf’ın hayatı ile ilgili malûmat serd ettikten sonra sanatı hakkında:

“O gül-endâm bir al şâla bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün”

beyti gibi dil-rübâ şiirlere nâdiren tesadüf olunur. Fakat,

“Bir şişe çekmek için elinden rakib-i dîn
Öpmüş ayağ-ı sâkîyi şap şap ne dersiniz”

⁵⁰ s. 636-637.

⁵¹ s. 145-146.

gibi şaçmalar mebzûldür. Şûh meşreb olduğundan perde-birünâne sözler söylemek-ten çekinmemiştir.” dedikten sonra Pend-nâme’sinden iki bend alarak bu manzume-lerde “hüsn-i ahlâka müteallık” parçalar olduğu gibi, “sevilmeyecek” sözler de bu-lunduğunu ifade eder.⁵²

Vâsıf’a ait kendi hattıyla seçme şiirlerinin yer aldığı tek yazma dîvân nüshası İbnü’l-Emin’in kitapları arasında bulunmaktadır. Bu vesikayı hıfz etmek suretiyle bize ulaştırması mühimdir. Buna rağmen bize şair hakkında kayda değer bir tespit bırakmamıştır.

17. Âgâh Sırrı Levend : Edebiyat Tarihi Dersleri

A.S. Levend’in, Tanzimata kadar ki 19. asır Türk edebiyatının “o devrin cemi-yet hayatı, en fazla olarak bu şahsiyetleri yetiştirebilirdi.” dediği mümessillerinden Vâsıf için şunları söylüyor: “Vâsıf’ın hususiyeti, manzumelerini sade bir lisanla yazmasında ve külfetsiz bir eda ihtiyar etmesindedir. Fakat bunu yaparken ibtizâle ve âmiyâneliğe düşmekten kendini kurtaramamıştır. Oldukça samimî ve neşeli yazı-larının yanında, kıymetten mahrum, alalâde manzumeleri çoktur. Hatta hatalı ve şi-vece bozuk lafızlarına da tesadüf olunur. Mamañih, perdebirunlukta Fâzıl, Sürûrî, Sünbül-zâde Vehbî derecesinde ileri gitmemiştir. (s. 404) ⁵³

Burada, A. Sırrı’nın bilhassa son hükmü üzerinde dikkatle durulması gerek-mektedir. Vâsıf’ın şiiri, mezkûr şairlerin eş’ârına ait hususiyetlerden ârî ve âzâdedir. O, bu bahiste tamamen kendine mahsus bir tavır sahibidir. Edebiyat incelemelerinde mukayese, hak bir usûldür ve şarttır. Fakat bizde, usûlleri tam tespit edilemediği ve klasik edebiyat mahsûllerimizin tam metinleri ortaya konmadığı için bu yol, pek çok şairimizi aynı genellemeler ve yer yer benzer ittihamlar altında bırakmıştır.

18. Sedit Yüksel : Enderunlu Vâsıf, Hayatı, Eseri ve Edebî Şahsiyeti:

İstanbul Üniversitesi’nde 1944-45 yılları arasında tamamlanan 67 sayfalık bir “Bitirme Tezi” olan eserde, Vâsıf’ın Türk Edebiyatı’ndaki yeri eserin ismi çerçeve-sinde ele alınarak incelenmiştir. Müellif, doğum tarihini 1780 (1195) olarak tahmin ettiği Vâsıf’ın sanatına dair bazı kat’î çizgiler çizmiştir.

“Vâsıf, bizde gününü gün etmeye bak” diyen halk felsefesinin adamıdır.” (s. 7) “O da Nedîm gibi Saray’ın malı idi.” (s. 8) “Bazan mizâhî olma cehdi kendisini yapmacılığa sevkemiştir.” (s. 9) şeklindeki naklî hükümlerin yanında,

“Tekiklerimizde Vâsıf’ın 1841 (1257) tarihinde Mısır’da basılmış olan dîvânı-nı esas ittihas ettik.” (s. 15) denilmesinden sonra burada “gazeliyat kısmında 121 tane gazel mevcuttur.” (s. 17) tespitinde bulunmaktadır. Halbuki burada biri müs-tezad olmak üzere 141 adet gazel bulunmaktadır.

⁵² s. 1951-1953.

⁵³ s. 399-406.

Yukarıda zikri geçen, Namık Kemâl'in, Vâsıf'ın hece veznini kullanması bahsinde yaptığı tenkide dair şöyle denilmektedir: "*Fakat devrin edebî an'anesi, eskiye bağlılık gibi sebepler Vâsıf'ı bu uyanıklığı göstermekten alıkoymuştur.*" (s. 21)

Daha önce de bahsi geçtiği üzere, Türkçe'yi aruz ipine itina ile diken sonraki şairlere bir bakıma yol göstericilik yapması bakımından, esas Vâsıf'ın bu şuurlu tercihindeki ısrarı "teyakkuz" olarak gördüğümüzü tekraren ifade edelim.

Anne tarafından memleketi olan Arnavutluk'ta "*Akındı Burnu*" nâm bir mevki bulunan Vâsıf'ın harmanlama izafet terkiplerinden misâl getirilerek hataları gösterilirken şu mısraa da yer verilir:

"Akındı-yı yem-i firkat fıkır fıkır kaynar" (s. 26)

Burada "Akıntı" diye okunarak hem teknik kusur, hem de şiire girmesi uygun olmayan kelimelerin istimâli olarak görülen bu mısraın aslı,

"Efendi bu yem-i firkat fıkır fıkır kaynar"

şeklinde dir. 1920'lerden sonra türeyen "tı-ti" ekinin "dı-dı" şeklinde bir dîvân metninde bulunmasının düşünülmesi ne dereceye kadar mümkün olabilir, bilinmez.

Kat'i olan şudur ki bu çalışma, Vâsıf Dîvânı'nın, -bütün aksaklık ve eksikliklerine rağmen- devrinin yaşayan hayatı içinden çıkmış tamamen orijinal bir vesikası olduğunu tevsîkda zamanında büyük bir boşluğu doldurmuştur.

19. Tevhîde Bozoklu: Enderunlu Vâsıf ve Eserinde Kadın:

İstanbul Üniversitesi'nde 1946-47 yılları arasında hazırlanan bir "*Bitirme Tezi*"dir. (Her bölüm kendi içine numaralandığı için resmî sayfa numarası yoktur. Toplam 50 sayfadır.) Giriş bölümünde Vâsıf devri siyasî, sosyal ve edebî durum üzerinde durularak şairin hayatı, sanatı, karakteri ve eseri hakkında bilgiler verilmiştir. "*Asıl Tez*" bölümünde Vâsıf devri kadın anlayışı tespit edildikten sonra "Pend-nâme"sini ihtiva eden iki muhammes, içindeki tabirler açısından bir tasnife tâbi tutulmuştur. Eserin "*Sonsöz*" bölümünde Vâsıf ve eseri hakkında şu neticeye varılmıştır: "*O da kendinden önce gelenlerin gittiği yoldan gitmiş ve dîvân edebiyatının dar hudutları dahilinde aynı kaidelere riayet ederek muayyen mazmun ve mecazlarla aynı mevzuları işlemiştir. Hatta bu işleyişte pek çok dîvân şairinin dîvânında kalmıştır. Klasik sanatın şekil mükemmelliğine erişemeyen Vâsıf, "saf şiir" bakımından da tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Buna mukabil Vâsıf'ın şiirindeki hususiyet, kendisinden öncekilerde göremediğimiz sosyal bir karakter taşımasıdır. Muhammeslerindeki zengin folklor malzemesi ile o devirde bilhassa İstanbul'da kadın hakkında neler düşünüldüğünü ve kadının sosyal hayattaki yerini buluyoruz Dîvân edebiyatının hiç bir şairinde bu kadar geniş ve esaslı materyele rastlanmanın imkânı yoktur. Binaenaleyh şiirindeki sosyal karakter ve halka doğru iniş Vâsıf'a üzerindeki başlı başına durulması icap eden bir şair ehemmiyeti kazandırmaktadır.*"

Bu çalışmada iki muhammes esas alınarak metinlerin an'anevî ve ıstılahî tabirlere kaynaklık etmesi yönü üzerinde durulmuş, "*Enderunlu Vâsıf ve Eserinde Kadın*" genel başlığına rağmen sadece mezkûr şiirlerden hareketle neticeye varılmaya çalışılmıştır.

20. Ahmed Hamdi Tanpınar :

Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nin 1956'daki ikinci baskısına Eski Türk Edebiyatı hakkında uzun ve muhtevalı bir giriş kısmı ilâve ettikten sonra, önceleri birer ansiklopedi maddesi olarak hazırlanan teceddüd edebiyatı mümessillerinin biyografik tahlillerine geçmeden evvel 19. asrın başı ile sonu arasında bir köprü olarak gördüğü Enderunlu Vâsıf ve Keçeci-zâde İzzet Molla'nın şahsı ve eseri hakkındaki mühim mülâhazalarını da eserine derc eder.

Tanpınar'ın Eski Türk Edebiyatı ile ilgili hükümlerinin yer aldığı giriş kısmından sonra "*50 yıl içinde cemiyetin geçirdiği buhranın insanı kendi taliyle baş başa bıraktığı*"nı söylediği XIX.yy.ın ilk yarısındaki Türk edebiyatını, hususî bir muhîtin yetiştirmesi olan insanla, klasik kültürün en sağlam izlerini taşıyan iki şahsı, yani Enderunlu Vâsıf ve Mevlevî İzzet Molla arasındaki çatışmanın hikâyesi olarak görür.

Tanpınar, "*berâber yaşayan ve eğlenen bir erkek kalabalığı olan Enderun terbiyesinin yetiştirdiği orta seviye adamı*" (s. 83) dediği Vâsıf için bazı mühim tespitlerde bulunmaktadır:

Tanpınar'ın Vâsıf'ta gördüğü en önemli özellik, şahsiyetinin çıkış noktasını teşkil edecek derecede kuvvetli bir "*Nedîm tesiri*"dir. Öyle ki bu tesir, onun hayata bakışında, dil karşısında takındığı tavırda, eserinin gelişme tarzında dahi kendini kuvvetle hissettirir. Zeki, meraklı, neşeli İstanbullu birer şehir çocuğu olmaları onları birbirine yaklaştırırken, Nedîm'in medrese tahsili görmesi, yaşayan hayat ve dil kadar, kendi kültürünün kaynaklarından da beslenmiş olmasına nazaran Vâsıf'ın, Enderun Mektepleri'nin az çok bozulmaya başladığı ve kültürün hayattaki yerini şehre terkettiği bir devirde yetişmesi onları farklılaştırmıştır. Bu sebeple Vâsıf'ın eserini, "*bir zevk çözümlüğüün vesîkası*" olarak görür. Onu, "*kültürünün yükünü sırtlamak yerine, üstünden atan adam*" diye vasıflandırır. Fakat halk hayatına, halk ifadelerine karşı duyduğu ve bir bakıma şiirini basitleştiren merak, onu, şiirin sınırlarını zorlayan belki bir "*örf romanı*" veya "*halk tiyatrosu*" gibi başka bir nev'in eşiğine getirdiğini düşünür. Ona, daha o devirde "*çekirdek hâlinde Hüseyin Rahmi'dir*" der. Gerek günlük hayatı ve sokağı ısrarla şiire sokması, gerekse şiirin ve değerlerin üzerinde serbestçe oynaması onu, edebiyatımızda "*hususî bir aksülame-lin adamı*" yapmıştır. Eseri bir bakıma "*geleneğin istifası*"dır. O, bir yandan "*eski*"yi kaparken bir yandan da yarımsız devamı mümkün olmayan bir "*yeni*"nin yolunu açar nihâî hükmünü verir.⁵⁴

⁵⁴ s. 81-87.

Tabîdir ki bir nefeste yahud bir kalemde Tanpınar'ın hükümleri üzerinde fikir yürütmek kolay bir mesaf değildir. Kaldı ki Vâsıf'taki Nedîm tesiri veya Namık Kemâl'in "*heceyle yazsaydı*" fikrine muhalefeti gibi hükümlerinde tam bir isabet bulunduğu da bir vakıdır. Fakat ilmî tedkikte yeri olmamakla birlikte biz de Tanpınar gibi tahmin hakkımızı kullanmak istersek, nasıl ki heceyle yazması kâbil ve dahi lüzumlu değil idiyse, bir "*örf romanı*" veya "*halk tiyatrosu*" gibi bir nevin mücidi olması da, klasik an'anemiz içerisinde onu şu anda bulunduğundan daha itibarlı bir mevkie yerleştirecek olmayabilirdi. "*Bir bakıma roman, hakikî problemlerine hayli çözümler arayan kompleksli, tatminsiz ve zavallı toplulukların samimî itirafnâmeleri olmuştur.*" diyen Cemil Meriç misâli, ruhî problemlerini ifşa ile hatta iftihar etme gibi sakat bir mantıkla uzaktan yakından alâkası olmayan bir milletin edebî tarihinde, bir "*örf romanı*"nın yeri bulunmayıp Osmanlı'da nesrin ve resmin olmamasına Yahya Kemâl ve Tanpınar'ın yaptığı gibi pek fazla hayıflanmamız gerektiğine inanıyoruz. Zira Tanzimat sonrası ithal fikirli, ithal acılı hasta ruhların anlatıldığı romanlarımız, mevcut hâl ile, te'hîri zarurî kılan mâzî arasındaki fikir ve fiildeki ulviyet farkını âdetâ resmeden birer ibret vesîkasıdır.

Tanpınar, Osmanlı'yı "*şüphesi îmânı kadar yaratıcı bir kültürden mahrum olmak*"la suçlar. Tanzimat neslinin, Ahmet Mithat'ın ifadesiyle "*müstağrib*"lerinin başarısının sırrı da, bi'n-netice -Batı günah çıkarma müessesesinde olduğu gibi- "*septik, huzursuz, kötümser, aşırı hissî, devamlı kendinden bahsetme ihtiyacında olan, talih karşısında çaresiz ferd*"in doğuşunu sağladığı içindir. Nedîm'i, "*kültür ve an'anenin yıgдықlarını aralayıp onların arasından konuşabildiği*" için takdir eder. Halbuki asırlık bir kültürün vedialarını rastgele istif edilmiş bir yığın olarak görmemiz kâbil olmadığı gibi, bunların yükünden kurtulmuş Tanzimat neslinin yukarıdaki vasıflarına binaen onlarla iftihar etmemiz de mümkün değildir. Çünkü ne kavillerinde ne fiillerinde tam bir istikrar vardır. Fakat her şeye rağmen onlar, faziletleri ve zaaflarıyla yine de "*Osmanlı*"dır. Henüz daha sonra gelecek nesiller gibi tam olarak bozulup aslından uzaklaşmamış, henüz îmânını tam olarak kaybetmemiş, -Cemil Meriç'in ifadesiyle söyleyeyim-henüz irfanı tâbiyet değiştirmemiştir. Hatta onları, Asya'nın tecrübeli aklı ve irfanı ile Avrupa'nın nev-zuhur fakat metodik fikriyatını birleştirmede yani "*şarkın akl-ı pîrânesi ile garbın bîkr-i fikrânesini müzdeviç kıma*"da samimî birer çöpçatan bile kabûl edebiliriz. Bu bakımdan biz Tanpınar'ın ideal olarak önümüze koyduğu "*yeni*"nin tavsifine bakınca Vâsıf'ın bu yönünde ve bu yolda istikamet tayin edici bir rol üstlendiğini kabûllenmekte güçlük çekiyoruz. Kaldı ki Tanpınar'ın, Vâsıf'ın kapadığını söylediği "*eski*"yi tarifte ve tahlilde de mühim perspektif hataları içinde bulunduğunu biliyoruz. Bunun teyidi için sadece Fuzûlî hakkındaki örfen ve aklın nâ-makûl hükümlerine bakmak dahi kâfi gelecektir.

Fakat her şeye rağmen Tanpınar, bizim için ihtiyatı elden bırakmaksızın her sadadaki fikirlerine müracaat edilmeden geçilmemesi gereken bir kaynak olma hüviyetini her zaman koruyacaktır. Bilhassa tarih sahasına ilmen ve irfânen vukfu "*Beş Şehir*" müellifine her zaman müstesna bir mevki temin edecektir.

21. Abdülbakî Gölpinarlı : *Divan Şiiri XIX.Yüzyıl*

Gölpinarlı, 19. yy. hakkında bilgi verirken, bu yüzyılda da yerleşmenin alabil-
diğine ilerlediğini fakat bu ilerleyişin Nedîm'de olduğu gibi estetik bir incelikte ol-
madığını, eskiyi tam tasarruf edemeyen Vâsîf'ın, taklîd ettiği eskiyi, giyime, kuşa-
ma, kadın konuşmalarına mahallî tabirlere varıncaya kadar yerleştirerek zamanın
özelliklerini tespit ettiğini söyler. Vâsîf maddesinde ise: “Vâsîf, arada bir güzel be-
yitler söylemekle beraber yüksek bir şair sayılamaz. Nedîm'in tesiri altında kalmak-
la beraber hiç bir vakit ona erişememiştir. Yalnız bu şairin büyük bir özelliği vardır
ki o da şudur: Vâsîf, alaycıdır. Bakışları orijinal değildir. Bilgisi, yüzdendir, derin ve
yaygın bir bilgiye sahip olduğunu sanmıyoruz. Meşrebi de şuhtur. Şimdi bu hususi-
yetlerin sonuçlarını verebiliriz. Alaycı olduğu için bir çok şiirleri hezl vadisine kaç-
mıştır. Hatta Nedîm'e yazdığı nazireler birer tehzil olmuştur. Bakışları orijinal ol-
madığından, bilgisi yüzde bulunduğundan eski İran şairlerini değil, Türk şairlerini
bile okuyup incelememiş, yalnız çağına yakın olanlarıyla çağdaşlarını okumuştur.
Fakat bu da, onların şiirlerini bazan hezl vadisinde, bazan alelâde taklîdle netice-
lenmiştir. Ancak bunun karşılığında o, halka inmeye mecbur olmuş, halk tabirlerini
kullanmış, mazmunlarını halk geleneklerinden almış, şarkılarında halka yayılmış,
alaylı şiirlerinde, kadınların konuşma tarzını, halkın giyim kuşam usûlünü, kumaş-
ları, hâsılı şehri canlandırmıştır. Bütün bunlar yüzünden, yüksek bir şair olmayan
Vâsîf, dîvân edebiyatında tek bir şairdir. Devrinin hemen bütün hususiyetlerini, dev-
rindeki kadın ve kız telakkisini, devrinin düşüncesini, tamamiyle onun dîvânında
bulmak mümkündür.” 55

22. Vasfi Mahir Kocatürk: *Türk Edebiyatı Tarihi*

Vasfi Mahir, Edebiyat Tarihi'nde Vâsîf için şunları söylüyor: “19. yy'da daha
çok yerleşen dîvân şiirinin en büyük temsilcisidir. Şiirlerinde İstanbul'un konuşma
diline, halk zevkine ve konularına geniş bir yer vermiş, halkın şairi olmak istediğini
söylemiştir. Nedîm yolunda biraz basit fakat daha yeni ve daha sade güzel şiirler
yazmıştır. ..(Pend-nâme'den bahisle) Bu çeşit şeyler Vâsîf'tan evvel de sonra da hiç
denenmemiş değildir. Fakat Vâsîf'ın manzumelerindeki canlılığı ve hoşluğu hiç biri
gösterememiştir. Meselâ Sermed, bunları taklîd ederek iki manzume yazmıştır ki
bunların yanında çok âdî kalır. Buna benzer her muhavere Vâsîf'ın şiiri cinsinden
olamıyor. Bu çeşidi daha yeni ve modern bir şekilde görmek için 1908'den sonra
Mehmed Âkîf'i beklemek gerekecektir.” 56

Vasfi Mahir'in bu çok isabetli hükümlerinin tevsıkı, Vâsîf'ın Pend-nâmesi'ne
ayırduğumuz hususî bir bölüm içerisinde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

55 s. 11.

56 s. 586-587.

23. Nihat Sami Banarlı : Resimli Türk Edebiyatı Ansiklopedisi

Nihat Sami, Vâsıf hakkındaki derlemesinde özetle şu ifadelerle yer veriyor: "Vâsıf, sade lisanla söylenmiş ve halk ifadesine yakın şiirleriyle oldukça mühim bir şöhret kazanmıştır. Kendisinden önce Nedim tarzını devam ettiren İstanbul şairlerinden Enderunlu Fâzıl Bey'in ve doğrudan doğruya Nedim'in tesiri altındadır. Ancak sihirli ifadesini kaybettiği anda perde dışı bir ifade derecesine düşmeye müsait olan Nedim tarzı söyleyişte Vâsıf Bey'in muvaffak olduğu terennümler pek azdır. Bu sebeple Vâsıf'ın açık saçıklığı yüksek bir sanatla birleştiremediği manzumelerinde, göze çarpar bir ifade zevksizliği ve beceriksizliği vardır.

Şiirlerini İstanbul Türkçesi'yle ve halk ağzı bir ifade ile söyleyen bu şairin, Dîvân şiirinde mahallileşmeye doğru giden yolu seçtiği fakat zevk ve sanat kifayetsizliği yüzünden bu yolda beklenen başarıya ulaşamadığı görülmektedir... Bununla beraber Vâsıf'ın, zarıf sayılacak manzum nükteleri de vardır." ⁵⁷

24. Halil Erdoğan Cengiz : Dîvân Şiiri Antolojisi

Halil Erdoğan Cengiz, genel olarak, Nedim yolunda yürüyerek halka inmeyi denemiş, İstanbul halkının günlük konuşma dilini şiire sokmayı başarırken basitliğe düşmekten kurtulamadığını söylediği Vâsıf için, "Enderunlu Vâsıf" başlığı altında özetle şunları söylüyor: "Vâsıf kadar beğenilmiş ve yine Vâsıf kadar yerilmiş şair sayısı pek azdır. Beğenilmiş diyoruz; çünkü, Vâsıf'ın şarkılarının, şiirlerinin çağında büyük rağbet gördüğünü biliyoruz. Yerilmiş diyoruz; çünkü, Vâsıf hem açık saçık eserleri yüzünden hem de dîvân şiiri değer ölçüleri içinde iyi bir şairde aranan niteliklere sahip olmamasından sık sık eleştirilmiş, beğenilmemiş, değersiz bir şair sayılmıştır.

Şayet dîvân şiirinin klasik ölçüleri ele alınırsa Vâsıf'a ikinci, hatta üçüncü derecede bir şairdir demekten başka çare yoktur. Dili, sade ama kusurlu, esprili fakat basittir. Teknik itinalı değildir. Hele bütün güzelliği yok gibidir. Vâsıf'ın şiiri çirkin fakat çarpıcı yanları bulunan bir sokak yosmasına benzer; ne kadar iyi giyinirse giyinsin davranışları kibar muhiti içinde sırtır. El öperken ayak çiğner. Bu yüzden de:

Ümîd-i mağfiretle der-geh-i ihsânına geldim
Günâhım yüklenip mânend-i merkeb ya Resûlullâh

beytinde olduğu gibi çoğu zaman hezle kaçır ve dîvân şairi için zevksizlik örnekleri teşkil eder.

Madalyonun bir tarafı böyledir. Diğer tarafına gelince; Vâsıf'taki kusurlar çoğu zaman bile(rek), isteyerek işlenmiş kusurlardır. Bunların büyük bir kısmı şairin yetersizliğinden ileri gelmez. Tuttuğu yolun, kişisel eğilimlerinin; bu arada özensiz,

⁵⁷ s. 832-833.

gelişigüzel ve fazla yazmış olmasının gereğidir. Önce hatırlamak gerekir ki Vâsıf, Nedîm ile Enderunlu Fâzıl'ın yolundadır. O, mahalleyi, sokağı, halkı dîvân şiirine sokmaya çalışan adamdır. Genellikle Vâsıf'ın şiirinde, çağının orta tabaka insanının duyusu, zevki, dili, kültürü, telakkîleri hâkimdir. Vâsıf, halk deyimlerine, günlük konuşma diline düşkündür. ...Esrîlerin kabalığı da günlük hayattan alınması sebebiyle bağlanabilir. Tanpınar'ın dediği gibi, Vâsıf, bu nitelikleriyle Dîvân şiirimizde boy gösteren bir Hüseyin Rahmi müjdecisidir. Aşkı tamamen cismanî aşktır. Karşımızda uçarı bir çapkın vardır. Vâsıf için amaç bu malzemeyi kullanmaktır. İşte bu şekilde Vâsıf halka yaklaştığı şiirlerinde yüzeyselleşir, derinliği anlaşılması kültür, bilgi isteyen söz oyunlarını bir yana bırakır görüldüğü, böylelikle âdetâ dîvân şiirinin koşmasını yazdığı, fakat bir yandan da halk şiirinin koşmasından farklı olarak dîvân şiirinin özelliklerini arayanları da tatmin edebildiği için şiirleri geniş kitleler tarafından okunmuş, sevilmiş, aranmış, şarkıları dilden dile dolaşmıştır. Vâsıf'ın halk şairi olmak istemediğini belirtmek yersizdir sanıyoruz. Çünkü o ne yaptı ise, sonuç olarak dîvân şiirinin sınırları içinde yapmıştır.

Vâsıf, Nedîm yolunda ileri bir aşamadır. Fakat Nedîm gibi zevk ve kültür süzgecini ustaca kullanamadığından sık sık zevksizliğe, bayağılığa düşmüş, estetik ölçütleri yitirmiştir. Ayrıca Nedîm kudretinde bir şair de değildir. Ancak şiirlerine yazılan nazirelerin onunki kadar başarılı olmaması Vâsıf'ın da orijinal bir yanı olduğunu gösterir.

Vâsıf dîvânı çağıyla ilgili zengin malzeme bakımından dikkatle incelemeye değer sanıyoruz.”⁵⁸

Buradaki hükümler daha çok sistemli bir “terkip” hüviyeti arzederken yer yer şahsî ve çok isabetli bir yön de kazanmıştır. Gerek sanatı hakkında kendimizin açtığı bahislerde gerekse kaynakların sevkıyla daha önce sık sık üzerinde durulmuş olması sebebiyle, onları sadece nakletmekle iktifa ettik.

25. Hasibe Mazıoğlu : Türk Ansiklopedisi (Eski) Maddesi

Müellif, 19.yy. hakkında bilgi verirken şunları söylüyor: “Bundan önceki yüzyıllarda gördüğümüz gibi bu edebiyat anlayışının verdiği imkân nisbetinde dilde sadeleşmeye, yerli konulara dönülmeye zaman zaman çalışılmış ise de, bu da yeterli olmamış, edebiyatı basitliğe ve zevksizliğe götürmüştür denilebilir ve “Sünbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl, Vâsıf, Refî'-i Kâlâyî ve Hızır-ağazâde Said” olarak sayılır.”⁵⁹

26. Haluk İpekten : Enderunlu Vâsıf

Vâsıf hakkında ilk ve tek müstakil kitabın sahibi H. İpekten, edebî şahsiyeti bahsinde özetle şunları söylemektedir:

⁵⁸ s. 652-653.

⁵⁹ s. 32/133.

"Vâsıf'ın şiirinin başlangıç noktası Nedim'dir. Gazelleri ve küt'alarının bazılarındaki bu devirde hâlâ etkisini sürdüren Nabi'nin hikmetli sözlerini anımsatan beyitlere rastlanırsa da gazelleri ve hâlâ etkisini sürdüren Nabi'nin hikmetli sözlerini anımsatan beyitlere rastlanırsa da gazelleri ve özellikle şarkılarında Nedim'in -daha çok Enderunlu Fâzıl'ın aracılığıyla gelen- etkisi açıkça görülür... Nedim'in yolunda olan Fâzıl, onu sürdürmekle birlikte çok yerde bayağılığa düşmüştür. Vâsıf'a ise Nedim'in basit bir kopyası gözüyle bakılabilir. Nedim'in medrese eğitimi görmüş bir bilim adamı olması yanında ince zekâsı, zevki ve dehâsı Vâsıf'ta yoktur... Vâsıf, Divan şiirinin kelimelerini, mazmunlarını öğrenebilmiş ama bunları derinliğine erişmeden biçimsel olarak kullanmıştır... Yalnızca Nedim'in yolunda daha basit şiirler söylemekle kalmıştır... Vâsıf'ta sanki iki ayrı şair elinden çıkmış gibi iki ayrı kalitede şiir görülür. Ününü gazel ve şarkılarıyla yapmıştır..."⁶⁰

Bu görüşlerin büyük bir kısmı, Vâsıf hakkında kalem oynatan hemen bütün mütehasşisların ortak fikirleridir. Vâsıf üzerindeki Fâzıl ve Nedîm tesirinden "*Selefî, Muasır ve Halefî Şairler Arasında Vâsıf*" babında bahsedilecektir. Burada şunu söylemek isteriz ki Dîvân'ın bütününden çıkardığımız ipuçları ile klasik şiirimiz içinde belki de başka bir örneği bulunmayan "*Vâsıf tarzı*" diyebileceğimiz bir şiirin tesisinde rol oynayan faktörleri ve sebeplerini def'aten ifade etmeye çalıştık. Bu tarzı, herhangi bir yolun devamı olarak ele almak yanıltıcı olabilir. Bu yol, -iyi veya kötü- müstakil bir yoldur.

Müellif, Vâsıf'ın şiirinin iki ayrı şair elinden çıkmışcasına farklılık arzettiğini söylerken ise haklıdır. Bu husus, bütün dîvânı içerisinde şiirlerin numaralarını da vermek suretiyle tasrih edilmeye çalışılmıştır. Bu aslında uzun bir sanat hayatı olan bütün şairler için söz konusu edilebilecek bir durumdur. Fakat Vâsıf'ın şiirinde bu kalite farklılığının bir tekâmülü mü, yoksa bir tefahhusu mu gösterdiği konusunda kesin bir şey söylemek zordur. Elimizdeki şiirler içerisinde en eskileri olan Sultan III. Selim için söylenilmiş kasîde, tarih ve şarkılar, bize üstad bir şairi göstermektedir. Bu sebeple "*kalite farkı*"nın şairin olgunluk seviyesinden çok, muhatabın mertebesiyle ilgili olduğunu düşünüyoruz.

4.2.2. Sanatı Hakkında Şairin Verdiği Bilgilerin Değerlendirilmesi

Bu bilgiler ışığında şimdi de şahsiyetinin şiire yansımaları olarak kabûl ettiğimiz "sanatı, hakkında şairin kendi mütâlaalarını bir değerlendirmeye tâbi tutmaya çalışacağız."

Burada her şeyden önce ifade edilmesi gereken Vâsıf'ın hassas mizacının aşka olan temayülünün, şiirine perdesiz olarak nasıl yansıdığıdır:

"Derûnumda ne rûtbe sırr-ı aşkı eylesen pinhân
Yine bir an olur kim Vâsıfâ elbet zebân söyler" (G.27/5)

⁶⁰ s. 7-16.

"Firkat-i cânân ile Vâsîf n'ola âh eylesem
Böyle gâhî zîver-i eş'âr olur âh-ı derûn" (G.97/9)

"N'ola te'sîr etse ehl-i aşka Vâsîf nazmumuz
Biz kemâl-i feyz ü lutf-ı Hakk'a mazharlardanız" (G.53/9)

"Fâş edip râz-ı derûnu bu kabâhat Vâsîf
Yalnız sende değil kilik-i füsûn-gerde de var" (G.20/6)

"Sözlerimi yârân-ı aşkadır lisân-ı hâl ile
Vâsîf-ı âteş-zebânı görmeyen görsün beni" (139/6)

Şiir, sevgilinin vasfını söylemek için bir vasıta aslında. Bu, Vâsîf'tan önce de sonra da bu şekilde olmuştur:

"Dilber dehenin fikr ederek eyledim inşâ
Bir başka eserdir bu da Vâsîf suhanımdan" (G.91/5)

"Vâsîf niçün evsâfını etmezler o şûhun
Üftâdelerün hiç acaba şâ'iri yok mu" (G136/9)

18. yy şairlerinden Eğrikapılı üstad hattat Rasim Efendi'nin,

"Kimi hem-râz edinsem vasfına âgâz eder yârün
Aceb ol mübtelâ-yı hüsnâ var mı mübtelâ çıkmaz"

şeklinde bir beyti vardır.^{60/1} Burada klasik şiirin "kendisinden özge herkesin hayran olduğu", "âlemin bir sır olarak bildiği ve inandığı" ve Fuzûlî'nin ve daha pek çok şairin "şâhed-i bâzâr" dediği bir sevgili tarifi vardır. Bunu tabîî planda düşününce ahlâkî ve estetik açıdan ne kadar seviye sukûtuyla karşılaşsak, manevî plana intikâl ettirince de o derece ulvî ve mücerred bir hakikate ulaşırız. Klasik edebiyatımızın anlaşılmasında bu hususun sistematik dökümler suretiyle vuzuha kavuşturulması zarureti vardır.

Şiirin bir yazılış sebebi de, tanzir geleneğini sürdürmedir:

"Vâsîf nazîre ister ise ey suhan-verân
Bu nev-zemînün alt tarafı şap ne dersiniz" (G.54/7)

"Seyr eyler iken gülşen-i eş'ârını Vâsîf
Hatt eylemiş ol gonca-dehen bu gazelünden" (G.92/6)

^{60/1} Şafak Kutlu, Râsim Divanı, İstanbul 1997 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

"Vâsıf ahhâb okumuş dün gazelim meclisde
Yine erbâb-ı safâya sözüüm andırdı beni" (G.137/7)

"Şi'r için ey perî Vâsıf'la ne lâzım ülfet
Şâ'ir-i nâdire-dân ister isen işte kulun" (G.75/9)

Şair bize kendi şiirini, fahriyenin çokça yapıldığı mahlas beyitleriyle daha dolaysız olarak şöyle ifade ediyor:

"Her bir suhanı gevher-i ummân-ı hünerdir
Sen Vâsıf'un eşâ'r-ı terin kem mi sanırsın" (G.95/9)

"Muhît-âsâ ihâta eyleyelden bahr-ı eş'ârı
Suyın buldurdu Vâsıf keşti-i güftâra oldukça" (G.105/9)

"Vâlî-i mülk-i nazm edeli şâh-ı ârifân
Destinde Vâsıf'un kalem-i zer livâsıdır" (G.33/6)

"Lü'lü-i lafzı çekip silk-i beyâna Vâsıf
Zâde-i tab'ıma cevher gibi takdım bu gece" (G.113/9)

"Geldi mi âleme Vâsıf gibi erbâb-ı suhan
Oku dîvânını şâ'irlere sor sorma bana" (G.3/7)

"Dürr-i şehvâr-ı kelâmı silk-i ta'bîre çekip
Bir dizi lü'lüye Vâsıf aynı şu bu koymuş ad" (G.16/10)

Bir kısım kasidelerinde de kendi şiirine güveninin daha yüksek bir ses tonuyla ifade edilişini görebiliyoruz:

"Kılsam inşâd-ı kasîde şöhre-i âfâk olur
Eylesem tarh-ı gazel kevnî pür eyler şöhreti" (K.20/151)

"Hem-nevâ-yı nutkum olsun mu kelâm-ı dîgerân
Var mı feryâd-ı hezâra savt-ı zâgun nisbeti" (K.20/150)

"Bî-kayd ü tekellüf ederem tarh-ı kasâ'id
Hâmem ki ne dem şevk ile der-zîb-i beyândır

"Vâdi-i tegazzülde ise tûti-i tab'ım
Şekker gibi bir matla' ile kand-feşândır" (K.20/78-79)

Fakat Enderun'da yetişmiş bu şairin şiirlerinde hemen daima o alçak gönüllü ve munis hüviyetini de hissederiz:

*"Olmaz nazîre nazm-ı Nedîm-i suhan-ver
Beyhûde Vâsıf âleme kendin öger gezer" (G.30/7)*

Biz Vâsıf'ta, yukarıdaki mısralarda ortaya konulduğu gibi yer yer mağrur bir eda ile karşılaşırken çoğu zaman da -bir bakıma memdûhun üstünlüğünü daha iyi aksettirebilmek için başvurulan bir paradoks olarak da mânâlandırılabilir- aşırı derecede mütevazı ve müstağnî bir tavır görüyoruz:

*"Biraz da gayrı târîh ü kasîde eylesem inşâ
Bana hasbî gazelden Vâsıfâ zîrâ usan geldi" (G.129/5)*

diyen şairin en az gazelleri kadar şahsiyetini yansıtan ve Nef'î perdesinde bir ses tonuna sahip olan kasidelerinden bunu örneklemeye çalışalım:

*"Nice ben medhine şâyân olayım hunkârım
Böyle güftâr-ı perîşânım ile bî-ma'nâ"*

*"Arz-ı ihlâs-ı ubûdiyyetim îmâ yoksa
Kanda ben kanda sûtâyîş-geh-i şî'r ü inşâ"*

*"Yok bizâ'am ki rakam-rîzi-i evsâfunda
Hâmem işkeste zebân ebkem ü aczîm icrâ" (K.17 /44-46)*

II. Mahmud'a yazdığı bir kasidesinde ise şöyle diyor:

*"Ancak emre imtisâlendir bu da yoksa kulun
Âcizem haddim midir sen gibi şâhun midhati"*

*"Ben hezâr-fenn-i mühendis-hâne-i nazmam ki kalem
Merkez-i efkârımın pergâr-ı san'at-perveri"*

*Cüz'î gevşetsem kemend-i gerden-i efkârımı
Der-akab âhû-yı endîşem gezer sahrâları"*

*Şol hayâl-bâz-ı tasavvur-gâh-ı ma'niyem ki ben
Perde-dâr-ı id-gâhımdır Kemâl-i Şüsterî" (K.14/114-118)*

Her ne kadar,

*"Eş'âr ile fahr eylemeği istemem ammâ
Fahriyye çe sûd âdet-i erbâb-ı beyândır" (K.27/77)*

şeklinde samimî hislerini dile getirirse de, kasidelerinin fahriyye bölümlerinde Nef'î ayârında belki daha da selfîs bir ifade gücü ile karşımıza çıkar. Memdûhundan izin isteyerek onu gerektiği gibi övemeyen şairlere meydan okur:

"Afv edersen vaz'-ı küstâh-ânemi şâ'irlere
Bir üzengi parladayım kim kamaşsın gözleri (K.14/103)

Varsa nazm-ı âb-dârım gibi âlemde salâ
Arasınlar Mâverâü'n-nehre dek bahr ü beri (105)

Örfen aldım Örfî'den meydân-ı nazmı söyleyün
Şâh-ı irfânım huzûrunda yer öpsün Enverî (112)

Taş dikdim menzil-i nazma dü-pây-ı hâmeden
Nâvek-i idrâkimün işte ayak şâhidleri" (113)

.....
"Afv edersen pâdişâhım vaz'-ı küstâh-ânemi
Eyleyem fahriyye vâdisinde arz-ı san'atı" (K.20/129)

Bir üzengi parlادıp menzil-gehe fahriyyeden
Süreym ser-hadd-i ma'nâya semend-i hinmeti (130)

Seyr edip kâlâ-yı nazm-ı şeh-pesendim hâsidiün
Pençe-i reşk ile çâk olsun libâs-ı nahveti" (131)

Bu enâniyyet degül hâşâ hüner gavgâsıdır
Ana da bâdî hemân bir şâ'iriyyet gayreti (132)

Nazmda bîhûde ben da'vâ-yı rüchân eylemem
Herkesün ma'lûmudur mişvâr-ı tâb ü tâkati (133)

Kaldı meydân bende Nef'î'den beri şimdi benem
Sandalî-i dânişün sâhib-kırân-ı san'atı (134)

Bülbül-i gülzâr-ı nazmam kim nevâya başlasam
Andelîbi mest eder güftârımın keyfiyyeti" (149)

....
"Şol kân-ı beyânım ki benim feyz-i İlâhî
Cevher gibi gencîne-i gönlümde nihândır (K.27 /63)

"Endâm-ı mezâmîne sözüm rûh-ı mücerred
Ecsâm-ı ma'ânîye özüm cevher-i cândır" (65)

*"Yüz vech ile aks etse aceb mi ruh-ı mazmûn
Mir'ât-ı dil-i pâküme feyz âyîne-dârdır" (67)*

*"Tab' u dehenim dürr ile leb-rîz iki deryâ
Efkar-ı dilim gevher ile pür iki kândır" (68)*

*"Ben gibi suhan-gû olamaz olsa da farzâ
Nazm-ı digerân şi'rime nisbet hezeyândır" (73)*

Burada da yapmamız gereken, bu kasidelerin yazılış tarihlerini ve telif sebeplerini de ihmâl etmeden, onları tasnif yoluna gidebilmektir. Fahrîye, "*âdet-i erbâb-ı beyândır*", "*enniyet*" değil, "*hüner kavgası*"dır, "*şairiyet gayreti*"dir diyen Vâsıf'ı hem estetik kaideler arasından bize sesini duyurabildiği hem de "*istesem yapıyorum ama âdet yerini bulsun diye, yoksa fahrîye, benim tarzım değil*" diyecek samimiyette acziyle, fakıyla iftihar edebilecek olgunluğa erişmiş olduğu için farklı bir zaviyeden ele almak gerektiği inancını taşıyoruz.

*"Bir devirde âleme geldik ki ayb oldu hüner
Bu vakitte cehli sermâye edenler kâr eder
Ben de eylersem n'ola cühhâl ile bey' ü şîrâ
Hevl-nâk olan bezîrgân ne ziyân ne kâr eder" (K26./21-22)*

diyen Vâsıf, hakikatan şairlik seviyesinin çok altında bir muhit içerisinde bu sanatı icrâ mecburiyetinde kalmıştır. Enderunlu Mehmed Âkîf'in Enderunlu şairlerini topladığı tezkiresine alınan şairlere bakılacak olursa ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılabacaktır. Ayrıca biz, hatta onlar için bile mübalağalı ve subjektif olarak tavzih edilen Enderunlu Fâzıl, Sâbit ve Surûfî tarzının, Vâsıf'ın şiirine mâl edilmek suretiyle ona menfî bir şöhrat izafe edildiğine inanıyoruz.

*"Âdetidir gerçi çarhun günde bir vaz'-ı girân
Ehl-i tab'a bâr eder ammâ bana her bâr eder" (K.26/40)*

dediği üzere takdîri böyleymiş diyeceğiz.

4.2.3. Diğer Sanat Dalları Karşısında Vâsıf

Vâsıf Dîvânı'nda muhtelif sanat sahalarıyla ilgili bahislerin, -belki pek çok şairimiz için olduğu gibi- sadece kelime oyunlarına vasıta bir zikir malzemesi olarak değil, bir mütehasşis şairin bizzat ilgili olduğu cephelerden getirilen tecrübî hususlar olarak karşımıza çıkması sebebiyle böyle bir başlık açma lüzûmunu hissettik.

4.2.3.1. Musîkî

Osmanlı Saray Üniversitesi olan Enderun, Hüsn-i hat ve sportif faaliyetleri dışında musîkî tedrisâtı açısından da mühim fonksiyonu bulunan bir müessesedir. Fakat Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin 1725'lerde kaleme aldığı ve yüze yakın bestecinin hayatları hakkında kısa bilgiler de verdiği "*Atrabü'l-âsâr fî Tezkireti Urafâi'l-edvâr*" adlı tezkiresinde 17. ve 18.yüzyıl besteci ve icracıları arasında en kalabalık grubu dînî meslek mensupları imam, hatip, müezzin, tarikat ehli şeyh ve dervişler ile ulemâ sınıfından kadı ve müderrisler teşkil ederken sadece on beş şahsın Saray'a mensup olduğunu görüyoruz. Osmanlı Saraylarında musîkî tedrisatın bir bölümü olduğu kadar, istidatlı talebenin tahsilinin devamı ise bir nev'i san'atın zekâtı olarak kabûl edilmiş ve tedrisatın haricinde de eskinin yeni nesle aktarılmasına bilmahsusa itina gösterilmiştir. Bu, bize, bizce mechûl sebeplerle Saray tahsilinden uzaklaştıracak olan Vâsîf'ın, daha sonra musîkî fenninde güftekar ve bestekâr bir mütehasşıs olarak karşımıza çıkmasında hatırdan uzak tutmamamız gerekecek bir husus olarak görünmektedir. Daha önce ayrı bahislerde ele alındığı üzre, Vâsîf'ın edebî şahsiyetinin teşekkülünde rol oynayan unsurlar üzerinde mütehasşısların mütâlaaları, onun, iyi tahsil görmemiş, kendini yetiştirmemiş, eski şairleri bile okumamış tam bir "*çözülmüş devri vasat insan tipi*" olduğu yönündedir. Biz ise burada daha hassas bir dengenin bulunduğuna dikkat çekmek istiyoruz.

Vâsîf'ın, şiiri, hattı veya musîkîyi, kendisinde mevcut olan değerleri ispat ve teşhir vasıtası değil, çevresine tutulmuş bir objektif olarak gördüğünü düşünmemiz için Dîvân'ı kâfi bir malzeme mecmuasıdır. Burada konu dışına çıkarak şunu söylemeliyiz ki Vâsîf, hiçbir nazım şekli içinde "*klasik*" olana tekrara yönelmemiştir. Bundan, eski şairleri okumadığı veya onların sahip olduğu techîzattan mahrûm bulunduğu neticesini istihşâl etmek pek insaflı bir düşünce tarzı olmaz. O, kalemiyle hayatta mevcut, fakat şiirde mahdud olana kapılarını açmıştır. Bu tavrın edebî kıymeti ve faydası başka platformlarda tartışılabilir ve tartışılmalıdır da. Fakat hatta çok yakınlarında bile "*klasik*" olana hâlâ son derece sâdik bir muhîf bulunmasına rağmen o, "*klasik*" değil, "*karakteristik*" olmayı -belki şahsından çok cemiyet nâmına- tercih ve tatbik etmiştir. Bu bakımdan rahatlıkla söyleyebiliriz ki Vâsîf Dîvânı, ne kendisinden önce ne devrinde ne de daha sonra -iyi veya kötü- bir benzerini daha gösteremeyeceğimiz, hakikaten "*nev'i şahsına münhasır*" bir eserdir.

Bu perspektiften Vâsîf'ın musîkî fennindeki mahareti veya aksi için söylenebilecekleri misâllerin delâletiyle bir neticeye vardırmaya çalışacağız:

Bu bahiste ilk örneğimiz, "Tarihler" arasında "1" numarayla yer alan ve "*Târîh berây-ı feth-i Mısır mültezem-i be-esâmî-i makâmât-ı musîkî der-vasf-ı Sultân Selîm*" başlığını ve 1803 tarihini taşıyan bir tarih kıtasıdır.

Bu 67 beyitlik uzun ve muvaffak manzumede şair, Mısır'ı Fransız işgalinden kurtaran Sultan III. Selim için âdetâ kaleminden dökülen nağmelerle bir musîkî âlemi tertîb eder:

*“Çalınsm çeng-i harbîler döğülsün kûs-ı şâdiler
Nidâ etsin münâdiler bugün edip ıtırâyı*

*Bugün çeng etdi ceng-âvâz olup sâzendeler dem-sâz
Nevâya eylesin âgâz işidip nâle-i nâyı*

*Kemân tanbûr ü üd ü çeng olup âhengine hem-reng
Çalınsm sâz-ı sîr-âheng-ber-i kânûn-ı şeş-târî*

*Misâl-i bülbül-i şeydâ olup hânendeler gûyâ
Okunsun fasl-ı şevk-efzâ tutup âfâk-ı diünyâyı*

*Gelip hengâm-ı şevk-âver cihânı kıldı ranâ-ter
Açıldı lâleler güller geyindi al hârâyı*

*Bahâr eyyâmı gül devri bıraksın dilberân cevri
Desin uşşâkına fevrî nedir derdiin be rüsvâyı*

*Bu hengâm-ı ferah-zâdır zamân-ı gussa-fersâdır
Tarab cümüş müheyyâdır yeter terk eyle şekvâyı” (T.1/1-7)*

Burada teknik ve muhtevanın ne kadar mûnis ve mutedil bir şekilde izdivaç ettirildiğini görmek mümkündür kanaatindeyiz. Eğer maksat, hüner göstermek olsaydı, Vâsıf'ın bunu usûlüyle yerine getirmesi herhâlde çok zor olmazdı. Onu, usûl-erkân bilmez bir kara câhil olarak göstermek istersek, onun kadrini takdîr edenlere de haksızlık etmiş oluruz. Zira, kendisi de şair ve musıkî-şinas olan sanatkâr ruhlu Sultan III. Selim, tanzîr ettiği şiirlerinin hayranı olduğu gibi onun,

“Bir nev-civâna dil mübtelâdır”

“Çünkü ey şîh-ı fedâyî”

“Her ne dem sâkî elinden sâgar-ı işret gelir”

“La'l-i cân-bahşunu sun bezmde ey şîh emelim”

“Sen Şeh-i hüsn ü bahâsın”

mısralarıyla başlayan şiirlerinin olduğu gibi daha pek çok manzumesinin de bestekâridir. Ayrıca bugün elimizde Zekâî Dede Efendi, Hâfız Abdullah Ağa, Sadullah Efendi, İsmail Dede Efendi, Kömürcü-zâde Hâfız Efendi, Hacı Ârif Bey, Santûrî Edhem Efendi gibi meşhur üstadlar tarafından bestelenmiş -İstanbul Kütüphaneleri'nde bulunan şarkı mecmualarının⁶¹ iyice taraması hâlinde daha da artması muhtemel- 50'nin üzerinde şarkısı bulunmaktadır. Hatta bazı şarkıların birden çok bestekârı bulunmaktadır. Meselâ,

⁶¹ Meselâ İ.Ü.Ty. 3664, 3721, 5643...

"Çözülme zülfiine ey dil-rübâ dil bağlayanlardan"

mütekerrir murabba'ı, Kömürcü-zâde Hâfız Efendi, Hacı Ârif Bey, K. Dağdeviren, A. Irsoy, A.R. Şengel ve M.N. Selçuk tarafından olmak üzere tam 6 kerre,

"Kim olur zor ile maksûdına reh-yâb-ı zafer"

mısrarıyla başlayan müseddesi,

"Ne beyân-ı hâle cür'et ne fiğâna tâkatım var"

"Ne zamân ol gözü mestâne gelir hâtırına"

gazelleri 4'er defa bestelenmiştir. Bu formda yüzlerce eser bulunurken daha önce bestelenmiş bir güfteyi yeniden ve tekrar-be-tekrar terennüm etme arzusunun izhârı, Vâsıf'ı bu vadiye hatırı sayılır bir sîmâ olarak yâd etmemizi zarurî kılan bir âmil olarak görünmektedir. Bugün elimizde olmamakla birlikte kendisinin de besteleri bulunduğunu ve kardeşi Müezzîn-başî Sadullah Efendi'nin de çok meşhur bir beste-kâr olduğunu da hesaba katarak klasik edebiyatımızın en çok şarkı yazmış ve Nedîm'den sonra en çok şarkısı bestelenmiş müellifi olarak ona istisnâî bir yer ayrılması gerektiği kanaatini taşıyoruz.

Burada, son söz olarak Vâsıf'ın şarkı-musammatlarının dışında musıkî terimlerinin ustaca serpiştirildiği beyitlerinden örnekler vererek bu bahsi noktalıyoruz:

*"Dokundukça tel-i hicrânıma tanbûr-veş inler
Bu sâz-ı sîneme engüşt-i gam mızrâbdır sensiz" (g.52/4)*

*"Yatıp tanbûr-veş âgûş-ı şevka çalmadan oynar
N'ola kılsa tel ehli hat-ber-âver tâzelerden haz" (g.65/6)*

*"Ney gibi Huseynî'ye çıka nâle-i uşşâk
Günden güne germiyyet-i hüsn-i hasenimden" (g.91/4)*

*"Bûs-ı lebünle çıkar evce nevâ-yı âşıkân
Ey büt-i hânende macûn-ı safâ-efzâ bu ya" (g.9/3)*

*"Tahrîk edip seherde usûliyle bülbülü
Tutdurdu gülsitânda makâm-ı sabâ sabâ" (g.1/6)*

*"Ney-veş nevâya başlayalı Vâsıf aşk ile
Bir nağme-i karâr ne sende ne bende var" (g.21/10)*

*"Dinlesinler perde-i sâzı sarîr-i hâmeden
Şeh-levendân böyle görse matla'-ı şevk-âveri" (K.14/45)*

*"Andelib-i gülşene dem-sâz olup nây ü kemân
Evce çıksın nağme-i âvâze-i hânendegân" (M.20/2)*

*"Çü tanbûr inleyip sâz-ı negamla
Teline değme ey mutrüb sitemle
Def-âsâ sîne-germ etdün elemle
Senün ey şûh mutrüb dâd elinden" (M.109/4)*

*"Senünçün beslemiş gülşen bu gûn-â-gûn ezhârı
Senün zevkun için meşk eylemiş bülbül Nevâ-kâr'ı"*

4.2.3.2. Hüsn-i Hat

Hüsn-i hat da, Enderun tadrîsâtının bir rûknü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün için "*Vâsîf*" deyince edebî açıdan medhe şâyân bir şahsiyet tahayyül etmekte zorlanıyor olmamıza rağmen Vâsîf, kendi muhîtinde hakikaten üstad bir şair, mahîr bir hattat ve zevk-ı selîm sahibi bir musıkî-şinas olarak kabûl ve itibar görmüştür. Gerek Vâsîf'ı ve muhîtini bizzat tanıyan Tezkireci Mehmed Âkîf ve Tarihçi Hızır İlyas'ın, gerekse Vâsîf'ın Saray'dan çerağ edildiği yıllara yetişen kendi de bir Enderunlu olan Atâ'nın beyânâtı ışığında bunu katıyen görüyoruz. O, her nev' meclisin sadrında oturan, takdîri ahıbbâsını mes'ûd eden "*dervîş-nihâd*" ve "*düşmen-i şöhr*" bir şahsiyettir.

Hüsn-i hat fennindeki maharetine gelince, bu konuda tahsîsî bir tarama yapmaktaki birlikte bugün onun kaleminden çıkmış birkaç esere sahip bulunuyoruz.

Vâsîf, Enderunlu Mehmed Âkîf'in 1796/1211'de tertîb ederek Sultan III. Selim'e sunduğu "*Mir'ât-ı şîr*" adlı tezkiresinin ilk müstensihidir. Bu eser bugün Topkapı Sarayı Ktb. E(manet) H(azine) 1522 numarada bulunmaktadır.

Yine bir Saray nüshası olan Molla Câmi'nin Mevlânâ'ya ait iki beyte dair manzum şerhinin Hoca Neş'et tarafından yapılan Türkçe mensur tercümesinin hattı da "*Osmân Vâsîf-ı Kilârî*" imzasıyla şaire aittir. Eser, E.H. 1501 numarada kayıtlıdır.

Kasideler arasında 14 numarayla yer alan bir îdiyye, yine şairin kendi hattıyla beyaza geçirilerek Sultan Selim'e arz edilmiştir. H.1208 numarada kayıtlı olan bu kasidenin baş kısmına şair daha sonra 23 beyit daha eklemiştir.

Bunun yanı sıra İbnü'l-Emin, bize kendi kütüphanesinde bulunan 1797/1213 yılında istinsah edilmiş yine Vâsîf hattıyla bir Seyyid Vehbî Dîvânı nüshasından bir de Vâsîf'ın kendi el yazısıyla kendine ait birkaç kasidesinin bulunduğu bahsediyor. İbnü'l-Emin kitapları arasındaki Seyyid Vehbî Dîvânı'ndaki hat Vâsîf'inkine pek benzemiyor. 2611 numarada bulunan 30 varaklık yazma ise Vâsîf'ın seçme şiirlerini ihtiva ediyor ve hattı onun hattına çok benziyor. Fakat sonunda "*Eser-i hâme-i Dervîş Ali e'l-Mevlevî*" şeklinde bir kayıt var. Bu bakımdan eğer İbnü'l-Emin'in kastettiği nüsha bu değil ise şairin kendi hattıyla muhtasar bir yazma nüshasının daha

olması gerekiyor. Taranması hâlinde Vâsıf hattıyla olan eserlerin sayısının artması zayıf bir ihtimâl gibi görünmüyor.

Dîvân'da musıkî ile ilgili terimlerde olduğu gibi hüsn-i hat terimleri de îhâm vasıtasıyla çok sayıda beyitte karşımıza çıkmaktadır:

*"Kilk-i dür-pâşıma inşâ-yı Utârîd hayrân
Hâme-i mucize-perdâzıma teshîr aklâm"* (K.15/60)

*"Vâlî-i mülk-i nazm edeli şâh-ı ârifân
Destinde Vâsıf'un kalem-i zer livâsıdır"* (g.33/6)

*"Bulsa güzeste şûh-ı kalem n'ola i'tibâr
Metn-i kemâl-i hüsne hat-ı nev havâşîdir"* (g.34/3)

*"Şûh-ı kitâba yaraşır hüsn-i hat"
Mu'teber eyler büt-i aklâmı hat"* (g.63/9)

*"Ol mehün mecmûa-i ruhsâr-ı bî-hâlinde hat
Rezm-i vaslından ibâret sanki şîr-i bî-nukat"* (g.64/1)

*"Rık'a vü nesh ü sülüis dîvânı talîk ü celî
Ol şeh'e mahsûsdur her gûne hatt-ı anberîn"* (T.33/13)

4.2.3.3. Spor

Milletlerin millî kültürlerini yaşatmak için meydana getirdikleri eserler, bugün, "mitoloji" adı altında bir ihtisas sahasına sahiptir. Bizim de millî kültür hazinelerimiz olan "*Destan*"larımız ve bütün yazılı eserlerimiz, millî olanı, bize has olanı tanıtmaya yolunda âdetâ bir hizmet seferberliği içindedir. Onlara bu açıdan bakıldığı takdirde, gerek islâmiyetten önce gerekse daha sonraki asırlarda "*Alp-Eren*" veya "*Alp-Gâzi*" şahsiyeti çerçevesinde ve tam bir "*sporcu*" hüviyetinde hayatın maddî ve manevî cephesini bir potada yoğuran bir millet portresiyle karşılaşırız. İslâmiyet'in "*Alp Türk*"ler için ne büyük bir güç kaynağı olduğunu bildiğimiz gibi, "*Alp Türk*"lerin de İslâmiyet için ne büyük bir kazanç olduğunu, yalnız Cengiz istilâsına kadar ayakta kalan Abbâsî Devleti hizmetinde Haçlı ordularına karşı verdikleri mücadeleye bakarak bile söyleyebiliriz. Fizikî güçlerini maneviyâtıyla takviye eden bir millete kolay karşı konulamayacağına tarih şahadet etmektedir. Kasdımız, tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren kendi başlarına amatör bir "*spor tarihi*" meydana getirebilecek kadar çok başarıya imza atmış bir milletin, altı asır boyunca cihana hükmedecek bir devlet kurma safhasında, genel olarak "*spor*" dediğimiz bir faaliyete nasıl işlerlik kazandırdığını, bir 18-19. asır dîvânına yansımış satırlar vasıtasıyla aksettirmeye çalışmaktır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki mevcut Türk devletlerinin hepsinde bilhas- sa Osmanlı Devleti'nde "*spor*", teorik ve pratik cephesiyle ilmî şekilde ele alınan bir tür "*savaş eğitimi*" olarak kabûl görmüştür. Saray Mektepleri, gençlere her spor türünün kendine has teknik bilgilerini tatbikâtıyla öğretme amacıyla kurulmuştur. Spor eğitimi, dînî ve millî gelenekleri öğretme, uygulama ve birbiriyle kıyaslama usûlüne dayalı tam bir sistem çerçevesinde gerçekleşmekteydi. Her eğitim dalının ayrı yönetmelikleri, çalışma sahaları ve yarış meydanları vardı. Bu sportif savaş eği- timi stratejisinin bu derece başarıyla yürütülebilmesindeki anahtar ise, bilginin, emeğin ve başarının hakettiği ölçüde ödüllendirilmesi esasına dayanmasıydı. Bu yö- nüyle Saray Mekteplerine bugünkü mânâda tam bir "*Spor Akademisi*" gözüyle ba- kabiliriz. Şu farkla ki burada spor, Kur'an ilimleri, hüsn-i hat, musıkî ve edebiyatla beslenen sıhhatli ve aktif gençlerin, ruhlarındaki enerjinin, kinetik hâle geçerek be- denlerinden dışarı aksetmesi faaliyetiydi.

Bu saray sporlarını, güreş, cündilik (binicilik), kemankeşlik (ok atıcılığı), cirid atıcılığı, tüfenk atıcılığı, gürz kaldırma, lâbut atma, mızrak fırlatma, tomak oyunu, top oyunu ve koşu olarak sıralayabiliriz. Burada, bu sporların saray çevresinde ve dışındaki tarihçesine girecek değiliz. Bu bahiste son yıllarda himmet mahsûlü bir eser kazandık. Gerekli bilgi için buraya başvurulabilir.⁶²

Biz, bu sporların Sultan III. Selim ve II. Mahmud zamanına rastlayanlarını, Vâsîf Dîvânî'na aksetmiş bir kesit çerçevesinde ele alarak iyi bir spor eğitimi almış ve bunun yanında çok dikkatli bir spor münekkidi olan Vâsîf'ın bu devir faaliyetlerini resimleştirmek suretiyle spor tarihimize yaptığı katkılardan bahsetmeye çalışacağız:

Şehzâdeliği döneminde spor yaptığına dair elimizde bilgi bulunmayan III. Se- lim, padişah olduğu 7 Nisan 1789 Salı gününü müteakip 13 Nisan'da Eyüp Sultan Türbesi'ne giderek kılıç kuşanır. Padişah olarak ata ilk binişini 20 Nisan'da yapar, "*sünnet-i seniyye*" diyerek ok ve 1790'da da tüfenk atıcılığına başlar.⁶³ Rûz-nâme- cileri Lebîb ve Ahmed Beyler sayesinde bu bahiste bir hayli bilgi sahibiyiz. Bu yıl- lar, Osmanlı ordusunun Tuna boylarında ve Kafkasya'da Avusturya ve Rusya ile çok zor şartlarda savaştığı yıllardır. Fransız İhtilâli'nin tesiriyle ve Prusya, İspanya ve İngiltere'nin baskılarıyla 4 Ağustos 1791'de Zıştovi Anlaşması imzalanır. Rusya ile Yaş Anlaşması'nın sağlanması ise 92 Ocak'ının 10. gününe kadar uzayacaktır. Bu yıllar aynı zamanda, uzun süre ne ile iştiğâl ettiğini bilmediğimiz Vâsîf'ın Sa- ray'a alındığı yıllardır. Sultan Selim'in saltanatının bu ilk dokuz yılı anlaşmalar mu- vacehesinde dışarıda sakin geçer. Bu suretle Padişah'ın bazı sportif faaliyetlerine şa- hit oluyoruz. Bu faaliyetlerden bize İshakiye Kasrı yakınlarında bir, İhlamur'da iki, Levent Çiftliği'nde İncir Köy'de ve Göksu'da diktilen birer "*anıt taşı*" ve üzerin- deki kitâbeler kalmıştır. Bu kitâbelerin müellifi, Vâsîf'tan eski bir Enderunlu olan devrinde çok meşhur ve kuvvetli bir şair sayılmasına rağmen bizim pek âşinâ olma- dığımız Şair Râûp Paşa-zâde Nâşid (İbrahim) Bey'e (Öl: 1791) aittir. Vâsîf tarafın-

⁶² Âtîf Kahraman, Osmanlı Devleti'nde Spor, Ank. 1995.

⁶³ Tarih-i Lebîbâ, 117b-118a

dan II. Mahmud için kaleme alınan cirid merasimleri ise daha renkli tasvîr edilir. Kasrın penceresinden gizlice seyrederek bize naklettiği bir müsabaka şöyle cereyan etmektedir:

*"Cümle erbâb-ı rumâhu cem' edip ol şeh-süvâr
Sâha-i Gülhâne'ye sürdü semend-i rağbeti*

....

*Sanki meydân-ı hüner bir bahr-ı pür-cûş u hurûş
Anda her musrî bir at başlı devlet forveti*

....

*Ben verâ-yı revzen-i kasrı kılıp câ-yı karâr
Eyledim gâyet hafî zîr-i kafesden rü'yeti" (K.20/15,45,49)*

Bayramların ikinci günü, Gülhane'deki Kabakalanı'nda Sadriazam, Şeyhülislâm ve Kaptan-ı deryâ'nın hazır bulunduğu spor merasimlerinde Enderunlu cündîlerin cirid oynaması ve oyundan sonra "*Dârüssaâde Ağası Yeri*"nde sadriazamın cirid oynayan Enderunlu ağalara bahşîş vermesi âdet değil kanun idi. Bayramın üçüncü günü de Eski Saray Alanı'nda (=Tepebaşı) sadriazam cündîleri Bamyacı ve Lahana-cı diye ikiye ayırıp padişahın önünde cirid oynatır ve bahşîş verirdi. Bu da kanun gereği olup her bayram mutlaka tatbik edilirdi.⁶⁴ Naşid'in manzumelerinde genişçe anlatılan bu merasimler,^{64/1} "*Rûz-nâme*"lerde kayıtlı olduğu gibi Avrupa'dan gelen ressamlar tarafından resmedildiği de belirtilmektedir.

Sultan Mahmud'un 1812'den itibaren günlüğünü tutan Hızır İlyas Efendi, onun 12 Haziran 1812 Perşembe günü Büyükdere Çayırı'ndaki ve 18 Haziran 1816 Salı günü Beşiktaş Sarayı'nın yanındaki Çiniliköşk Meydanı'ndaki cirid oyunlarını tafsilatıyla nakletmektedir.⁶⁵

Atlı cirid oyunu, 2 Kasım 1816'da Sultan Mahmud Çerağan Yalısı'nda bulunurken yapılan bayram ciridinde Harem ağalarından meşhur cündî Şuayb Ağa'ya kin besleyen Seferli Çopur Hasan adlı birinin onu atından düşürerek aldığı yaradan ölümüne sebep olması üzerine padişah tarafından men' edilmiş ve Sultan Mahmud da o tarihten sonra ok atmaya başlamıştır. 1826'da Saray müesseselerindeki hizmetliler azaltılırken aynı yılın Ekim ayında cirid oyunu tamamen kaldırılmış yalnız menzil ciridi (yaya ciridi) ve lâbud atma müsabakaları tertib edilmiştir.

Askerin tüfenkle eğitimine hız kazandıran Sultan Yavuz Selim ve Sultan Kânûnî Süleyman devirlerinden sonra Osmanlı spor tarihinde halka açık tüfenk atışlarının yaptırılması fikri Sultan III. Selim'e aittir. Yeğeni Sultan Mahmud da tüfenk atışına heves etmiş ve kısa sürede çok başarılı atışlar yaparak taş dikmiştir.⁶⁶

⁶⁴ Tarih-i Ata, I/182-231.

^{64/1} Ömer Zülfe, Enderunlu Naşid (İbrahim) Divanı, İstanbul 1997, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁶⁵ Vakâyı'-ı Letâif-i Enderun, s. 111-112.

⁶⁶ Sultan Mahmud zamanında Hasoda'daki Tüfenkçibaşı'ya bağlı Hazine ve Seferli Koğuşu'dan kabili-

Vâsıf'ın tarih kıt'alarına baktığımızda bilhassa 1811 yılına ait bu atışlarda ilgili bir çok manzumeye rastlıyoruz. Meselâ, Sadriyazam Seyyid Mehmed Paşa'nın da Silahdar iken Südlüce ile Karaağaç arasındaki tepede tüfenkle atış yapıp taş diktğini gören Sultan Mahmud'un menzil bozmak için hemen tüfengini eline aldığını buradan öğreniyoruz:

*"Karşıdan gördü Silahdâr'ı Mehmed Paşa
Eylemiş nasb-ı nişân bunda Mühürdâr esbak*

*Emr edip husrev-i âlem dahı dikdirdi sebû
Yüz yigirmi yedi hatveye o menzilden ırak*

*Emr-i şâhî ile oldukda mesâfe menzil
Geldi başdan başa bin doksan adım iki ayak" (T.51/6,7,12)*

II. Mahmud'un kırdığı testi menzili 1090 adım iki ayak olduğuna göre Seyyid Mehmed'in menzili 963 adım, iki ayak olmaktadır.

Topkapı Sarayı'nın Marmara Denizi tarafındaki bahçesi içinde İshakiyye Kasrı önünde dikilmiş ayak yeri uzaklığı 954 adım (III. Selim'inkinden 20 adım fazla) olan ve Sultan Mahmud tarafından diktirilen taşın kitabesi de 1811 (1226) tarihiyle Vâsıf'a aittir:

*"Hâkân-ı zî-seyf ü kalem dâdâr-ı Efridûn-alem
Sultân Mahmûdü's-şîyem yektâ hidûv-i kâm-rân*

....

*Dokuz yüz elli dört geze dikdi nişânı merkeze
Ehl-i kemâle cerbeze göstermek için nâgehân*

....

*Vâsıf cihâna eyle fâş târîhimi seyr et de şaş
El-hak hünerde dikdi taş iclâl ile Şâh-ı cihân" (T.49/1,9,11)*

İshakiyye Kasrı'ndaki Sultan Selim'in diktirdiği taş üzerinde lahana olduğu gibi Sultan Mahmud'un taşının üzerinde de bir tabak bamyâ sembolü vardır. Her iki padişahın da muayyen bir alayın daimî mensubu olduğuna dair bir bilgi bulunmaması sebebiyle bu sembollerin mânâlandırılması mümkün olmamaktadır. Bu iki padişah zamanında Naşid'in anlattığı üzere Lahanacı ve Bamyacı diye adlandırılan iki alay arasında devamlı müsabakalar yapılırdı.

yetli 20-30 kişi bulunuyordu. (Tarih-i Ata, I/196). Bu dönem tüfenkler, ağızdan dolma olup nişan olarak genellikle içi su dolu bir testi kullanılırdı. (Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtı'ndan Kapıkulu Ocakları, s. 332-336). 1826'da Kiler, 1831'de Seferli Koğuşları'nın kaldırılmasıyla tüfenk atıcılığı da sona ermiştir. Sadriyazam bu atıcıları Saray'dan çıkararak süvarî ve piyade olarak Râmî, Selimiye Kışalaları ile Levend Çiftliği'nde er ve subay olarak eğitmiş ve istihdam etmiştir. (Vakayı'-ı Letâîf-i Enderun, s. 379-433)

Yine aynı yerde beyaz mermerden başka bir anıtın kitabesi de yine aynı tarihle Vâsıf'ındır:

"Şehriyâr-ı bü'l-ma'ârif pâdişâh-ı zü'l-fünûn
Hazret-i Sultân Mahmûd Hân-ı himmet-iştihâr

...
Bir gün ol yektâ-süvâr-ı vâdî-i fenn ü hüner
Pîş-gâh-ı Kasr-ı İshakıyye'de edip karâr

Tam dokuz yüz elli dört gez menzili edip hisâb
Dikdi tavuk beyzasın ol dâver-i himmet-şi'âr

Destine şeş-hâneyi alıp iki kurşûnda
Kıldı kışr-ı beyzayı işkeste lâkin kaldı zar

Def'a-i sâlişde hurd edip vasatdan beyzayı
Taş dikdi sâha-i san'atda Şâh-ı Cem-vakâr

Vâsıfâ kilik-i mücevherle yaz târîhini
Bu mahalde beyza kırdı Pâdişâh-ı kâm-kâr" (T.30/1,13-17)

Aynı senenin Mayıs ayı başında Sultan Mahmud, Beşiktaş Sahil-Sarayı'na geçer. Bir Pazartesi günü biniş yaparak İhlamur'a gelir. Yanında Enderun ağalarından ünlü atıcılar vardır. Sultan, önce 1163 adıma koydurduğu nişanı vurur, daha sonra testiye 1343 adıma diktirir ve beşinci atışında bu menzili de bozar. Bu atıştan sonra atıcı ağaların menzili 80 adım geri çekerek yarışmalarına izin verir. Testi sırayla 1133, 1156, 1169 ve 1199 adıma alınır. Sarayın en iyi atıcılarından ve Sultan Mahmud'un ıslahat hareketlerinin de baş muhaliflerinden olan Başçuhadar Seyyid Ömer Ağa, menzili 1218, Vekil-i Genc Ağa 1238, Yeniçerilerin lağvına önyak olan Berberbaşı Ali Ağa da 1249 adıma çıkartır. Bunun üzerine Sultan Mahmud menzili yüz adım daha arttırarak 1349'a getirtir ve testiye kırarak kendisine ait rekoru yenilemiş olur:

"Şâh-ı İskender-tüvân şâhen-şeh-i iklim-i şân
Hazret-i Sultân Mahmûd Hân hüdîv-i mülk-i dîn

...
Bir sebû dikip bin üç yüz kırk üç adım menzile
Def'a-i pencümde kırdı bâ-tüfeng-i âteşin

...
Zamm edip Berberbaşı Ağa da on bir gez tamâm
Bin iki yüz kırk dokuz oldu ki elliye karîn

...
Her biri bozmuş iken menzil bu vâdîde henûz
Menzil-i Şâh-ı cihân'da kaldı bir yüz gez zemîn

....

Söylesin Vâsıf dahı târîh-i cevher-dârını

Menzili bozdu Şehen-şâh-ı himem-şân âferîn" (T.33/1,17,26,29,35)

Yine 1811'de Yıldız Köşkü yakınında Hacı Hüseyin Bağı tarafındaki tepenin üzerine koydurduğu bir deve kuşu yumurtasını vurur. Ayak yeri ile nişan yeri arasındaki mesafe 1155 adım olarak ölçülünce memnun olur ve bu yere bir nişan taşı dikilmesini emreder. Tabiatıyla kitabe şiiri de Vâsıf'ın hünerli ellerine bırakılır:

"Şehen-şâh-ı felek-şân Hazret-i Sultân Mahmûd'un

Sezâ tahrîr olunsâ nâmı levh-i mihr-i rahşâna

....

Ayândır işte bir gün ol şeh Kasr-ı Yıldız'da

Alıp dest-i hümayûnına ikbâl ile şeş-hâne

Kılıp fermân-ı dikkat bin yüz elli beş adım câya

Bir a'lâ beyza-i murg-ı şütiir dikdirdi meydâna

Kırıp ol beyzayı ibkâ-yı nâm için bu menzilde

Hüner meydânına hakkâ nişân vaz' etdi merd-âne

Nice tahsîn edip târîh-i a'lâ yazmayam Vâsıf

Söz olmaz hiç kemâl-i Şâh-ı vâlâ-re'y-i Cem-şâna" (T.48/1,12-15)

Sultan Mahmud, Çamlıca'nın havasını ve buradan İstanbul'u seyretmeyi çok sevmiş. Hatta hastalanınca buradaki köşke gelmiş, son Cuma namazını cemaatle kılabilmesi için yattığı odanın penceresi açılarak bir minber yaptırılıp son hutbesini buradan dinlemiş ve birkaç gün sonra yine bu köşkte vefat etmiştir. (1839) Annesi Mihri-mah Sultan, oğlunun bu çok sevdiği mahalle bir köşk yaptırmış ve Vâsıfda 42 beyitlik

"Ne dil-cû kasr-ı vâlâ kıldı inşâ Vâlîde Sultân

Ne rengîn ü müzeyyen cilve-gâh-ı tâc-dâr oldu" (K.22/42)

maktalı kaside formunda bir manzumeye inşa tarihini ebedileştirmiştir. Sultan Mahmud bu güzel mahalle bir de taş dikilmesini arzu eder ve bin adımdan vurduğu bir yumurta yerine bir taş diktirir. Fakat bu taşın kitabesinin müellifi Vâsıf değil yine bir Enderunlu şair olan Ârif'dir.

Bunlardan başka bir de bugün eski Sa'dâbâd Kasrı yerine 1953'te yapılan İstihkâm Okulu'nun bahçesinde 1812 tarihli ve kitabesi Vâsıf'a ait bulunan

"Şehen-şâh-ı ser-efrâzî husrevânun şâh-ı mümtâzı

Mülûkûn şâh-bâzı Hân Mahmûd-ı hüner-perdâz" (T.47/1)

matlalı bir taş bulunmaktadır.

Bu tafsîlâtan hareketle şunu söyleyebiliriz ki Sultan Mahmud'un tertib ettiği birer Saray eğlencesi gibi görülen bu merâsimlerin arkasında Osmanlı tarihinde stratejik ehemmiyeti haiz bazı hadiselerin bulunduğu söylenebilir. II. Mahmud, Enderun koğuşlarına zekî, becerikli, gözü pek ve güvenebileceği genç sporcuları toplayarak dışarıdan bakıldığında padişah binişlerde eğleniyor zannedilirken aslında sporculardan oluşan bir çekirdek gerilla teşkilâtı kurmaya çalışıyordu. Nitekim daha sonra bu çekirdek güçteki kabiliyetli kişiler, gerek gizli hizmetlerde, gerek süvarî sınıfının eğitiminde hatta devlet idaresinde söz sahibi olacaklardır.⁶⁷

4.2.4. Selefî, Muasırî ve Halefî Şairler Arasında Vâsîf

Bu bahiste, hususî bir araştırmaya gidilmemesi sebebiyle bir iddia taşımaksızın sadece dîvândaki işaret ve îmalârı değerlendirmeye çalışarak şöyle bir tasnifte bulunabiliriz:

Zikir olunacak şairlerin hemen hepsinde söz edileceği gibi Vâsîf'ta diğer şairlerin tesiri, hiç bir zaman aynı vezin ve kafiye harfî harfine nazire söyleme tarzında kendini göstermez... Bu, genelde “*edasını taşımak*” diyebileceğimiz bir tarzda, tab'ına ve zevkine uygun bulduğu şairi andırma, yâd ettirme şeklinde ortaya çıkar.

Bilhassa kasidelerin fahriyye bölümlerinde Örfî, Kemâl, Enverî, Zahîr gibi Nef'iden beri padişahların seyisliği bile yakıştırılmayan İran şairlerinden bahsettiğini görürüz:

“Örfen aldım Örfî'den meydân-ı nazmı söyleyün
Şâh-ı irfânım huzûrunda yer öpsün Enverî (K.14/112)

“Şol hayâl-bâz-ı tasavvur-gâh-ı ma'nîyem ki ben
Perde-dâr-ı îd-gâhımdır Kemâl-i Şüsterî” (K.14/118)

“Re'yine hayrân Aristo fikrine mâ'il Zahîr
Fazlına dil-beste Seyyid hattına meftûn Dede” (K.20/12)

Bir tarih kıt'asında Firdevsî'den sitayiş yollu bahsedilir:

“Bu mânend-i cihân mâ-beyni tavsîf ü sitâyîşde
Olur Firdevsî âciz kanda kaldı Vâsîf-ı nâlân” (T.18/71)

Bir başka tarih kıt'asında

“Hazret-i Peygamber'e bahş eyleyip Vâsîf kulin
Cennet-i a'lâda hem-sâye kıla Hassân ile” (T.65/74)

⁶⁷ Vakayî'-ı Enderun, s. 343-385,426-433.; Uzunçarşılı, a.g.e. s. 522.

diyerek Hz.Peygamber'in memdûhu olma şerefine nâil olmuş Hassan bin Sabit ile haşır olunmak isterken diğerinde, yeni yapılan Beşiktaş Sahil-Sarayı'nın eyvanını, Buharalı Şevket'in Dîvân'ına veya Hayâlî Bey'in bir beytine benzeterek onları anar:

*"Ya şeh-beyt-i Hayâlî'dir yahod Dîvân-ı Şevket'dir
Muhayyel nakşlarla bu nev-eyvân-ı hezâr-elvân" (T.18/59)*

Birer yerde farklı bir telaffuzla Ali Şîr Nevâyî ve Nedîm'den ve İbni Kemâl'den bahseder:

*"Mîr Ali Şîr-i Nevâyî bî-nevâ kalır Nedîm
Bülbül-i nutkum nevâ-yı nagme-i eş'âr eder" (K.26/86)*

*"Mekteb-i fazlında ol şâhen-şeh-i sâhib-kemâl
Ez-ser-i nev başladır İbni Kemâl'i ebcede" (T.20/13)*

Zikri geçen şahıslar ile Vâsîf'ın şiiri arasında doğrudan bir irtibat kurulacağını söylemek iddialı olur. Onun şiiri üzerinde daha bariz bir tesir icra ettiğinden bahsedebileceğimiz şairleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Necâtî

Kudem'dan, Vâsîf üzerinde izlerinden bahsedebileceğimiz ilk şair Necâtî'dir. Biz Necâtî tesirini önce Dîvân'ın bütününde varid olan vezin veya lugat ne olursa olsun "*Türkçe söyleme*", halkın dilinde yaşayan kelimeyi, deyimini, vecizeyi, âdetleri şiire sokma yönünde görüyoruz. Yer yer,

*"Beni ağlan beni kim üstüme gelmez ölice
Bir avuç toprak atar bâd-ı sabdan gayrı"*

diyen Necâtî'yi meâlen çok hatırlatan

*"Bana acı bana kim nâleme cânân kulak vermez
Yine gül gûş urur hâr-ı hezâr-ı zâra oldukça" (g.105/6)*

veya yine lafzen olmasa bile mânên

*"Zikri hayr olsun yine gam külbe-i ahzânda
Pek unutmaz hâtırım gâhîce istifsâr eder" (K.12/37)*

gibi beyitlerde hiç olmazsa bir "*eda benzerliği*"nden söz edilebileceğini zannediyoruz.

Nef'î

Bundan sonra, daha önce de zikri geçtiği üzere bilhassa kasidelerinin fahriyye bölümlerinde karşımıza çıkan Nef'î tarzı ses tonundan kuvvetle bahsedebiliriz. Bu bir benzerlikten çok, bir söyleyiş ortaklığıdır. Kendisine gelinceye kadar boş kalan kaside meydanını Nef'îden devr aldığını söyleyecek kadar iddialı bir tavırdan, hatta kalbî bir Nef'î hayranlığından burada rahatça bahsedebiliriz.

*"Nazmda bîhûde ben da'vâ-yı rûchân eylemem
Herkesün malûmudur mişvâr-ı tâb ü tâkati*

*Kaldı meydân bende Nef'î'den beri şimdi benem
Sandalî-i dânişûn sâhib-kırân-ı san'atı" (K.20/133-134)*

*"Varsa nazm-ı âb-dârım gibi âlemde salâ
Arasınlar Mâverâü'n-nehr'e dek bahr ü beri" (K.14/105)*

*Örfen aldım Örfî'den meydân-ı nazmı söyleyün
Şâh-ı irfânım huzûrunda yer öpsün Enverî" (K.14/112)*

şeklindeki beyitlerinde görüleceği gibi, kasidelerinin büyük kısmına yansımış bir "Nef'î-pesend"lik göze çarpmaktadır. Mısır fatihi Kapudan Hüseyin Paşa için söylediği fetih tarihinde ise, Nef'î'nin meşhur Sultan II. Osman medhiyyesinin matla beytini uzun terciine vasıta beyti yaparak şu şekilde tazmîn eder:

*"Vasf-ı şânun bunca sâl evvel edip gûyâ murâd
Eylemiş bu matla'ı Nef'î senün hakkında yâd*

*Âferin ey rûzgârun şeh-siivâr-ı saf-deri
Arşa as şimden geru tîg-ı süreyyâ-cevheri" (T.7)*

Böylelikle Lehistan Seferi'nden hâsılasız dönen bir padişaha fazla geldiğini düşündüğü bu beyti, gerçek muzaffer bir komutana iade ettiğini de ince bir ihsasla ifadelendirmiş olur. Aynı kaside içerisinde yer alan

"Bir gazâ etdün ki hoşnûd eyledün Peygamber'i"

mısraını da bir müsebbainda tazmîn eder.

Bir gazelinde de,

*"Geh şikest ü geh harâb olur gehî eyler harâb
Hem kadeh hem bâde hem meyhâne kim gönlümdür ol" (G.77/2)*

diyerek bize yine Nef'î'yi andırır.

Fakat şunu da belirtmek gerekir ki Nefî ve Vâsıf'ın mizaç ve karakterleri arasında mühim farklar vardır. Vâsıf'ın devrinin şartları ve müsaadesiyle hezle yönelen kalem işlerinde Nefî'nin fitrî hecâv psikolojisinin izi bile yoktur. Hele her an bir sevk-i tabîî ile küfre kadar varabilen Erzurumlu şairin galiz ifadeleri, -kötü şöhretine rağmen- bir İstanbul efendisi olan Vâsıf'ın şiirine tamamen yabancısıdır.

Nâbî

Edâ değil, fakat bir hayâl ve mânâ benzerliğini de Nâbî için söz konusu edebiliriz: Meselâ,

*"Tevbe-i meyde sebât-ı kademümden sorma
Onu sâkî-i gül-çihrenün ibrânu biltür"*

diyen Nâbî'yi, Vâsıf ,

*"Dün şikest-i tevbeye meclisde bâdî n'olduğın
Var o şûhun etdiği ibrâma sor sorma bana"*

diyerek hatırlatır. Veya Nâbî'nin meşhur

*"Hâzır ol bezm-i mükâfâta eyâ mest-i gurûr
Rahne-i seng-i siyeh penbe-i mînâdandır"*

beytindeki muhatabı değiştirerek Vâsıf aynı tehdîdi şu şekilde söyler:

*"Hâzır ol vaktüne elbet ey sipihr-i kîne-cû
Tîşe-i âhum seni bir gün harâbe-zâr eder"*

Nedîm

{Zikredebileceğimiz bir diğer isim, Vâsıf'ın, isminin en çok beraber anıldığı ve hakikaten şairin de onu kendine üstâd edindiği Nedîm'dir. Köprülü, Vâsıf'taki Nedîm tesiri için meâlen, "Enderunlu Fâzıl ve bilhassa Enderunlu Vâsıf, Nedîm'in levhalar hâlinde yerli hayatı aksettiren şiirlerindeki bu temayülü, mübtezel ve âdî mahsûller hâline koymuştur." ⁶⁸ diyor.

Def'aten ifadeye çalıştığımız üzere burada zikri geçen şahısların dîvânları her yönüyle incelenmeden onlar hakkında "mübtezel", "âdî" gibi sıfatlar kullanılması yanlışlıcı olabilir.)

İlk gazeline,

⁶⁸ F.Köprülü, a.g.e., s. 294.

*“Dilberün ebrusu vasfıyla gerekdir ibtidâ
Ya’ni “bismillâh” ile lâzım demekdir ibtidâ”*

diyerek başlayan bir Fâzıl, en azından biraz daha dikkatli bir tedkîki hakediyor görünmektedir. Vâsıf’ın ise, ne 200’e yakın şarkısında, ne 141 adet gazelinde “mübtezal” ve “âdî” diyebileceğimiz tek bir beyte bile rastlayamayız. Meselâ, Nedîm tarzı şuh ve canlı söyleyişlere sahip kabûl edilen Çelebi-zâde Âsım’ın (1685-1760)

*“Gündüzü hurşîd-rûlar cilvesi germ-âbede
Giceler meh-pârelerle sohbet-i halvâsı var*

*Sîne-ber-sîne yatıp bir pister içre subha dek
Yârdan kâm almağa bâ’is şeb-i yeldâsı var”*

mısraları gibi perde dışı ifadeleri Vâsıf aslâ şiire sokmamıştır. Dîvânındaki belki en müstehcen ifade, murabba bir şarkısında geçen

“Sıkıştırdım sarıldım öpdüm aldım koynuma yatdım”

şeklindeki datifli yer tamlayıcısı hariç Türkçe fiillerden kurulu nakarat mısraıdır. Bu sebeple parçadan bütüne gitmek, her zaman sıhhatli neticeler veremeyebilir.

Vâsıf, Nedîm’i, biri gazelde, biri kasidede olmak üzere iki yerde anıyor. Gazel beytinde,

*“Olmaz nazîre nazm-ı Nedîm-i hüner-ver
Bîhûde Vâsıf âleme kendin öğer gezer” (G.30/7)*

derken kasidenin fahriyye bölümünde yer alan beyitte ise,

*“Mîr Ali Şîr-i Nevâyî bî-nevâ kalır Nedîm
Bülbül-i nutkum nevâ-yı nağmesin eş’âr eder” (K.12/86)*

diyerek Nedîm’i Nevâyî’ye tercih eder şekilde bir ifade kullanmış. Ayrıca Dîvân’da,

*“Kılmış cihânı müşterî kâlâ-yı vaslına
Âyâ o şûh kangı diyârın kumâşdır” (g.34/2)*

gibi beyitler yanında bir de,

*“Germ idi ülfetimiz sayf ile geldikde şitâ
Girdi mâbeynimize oldu bürûdet peydâ” (K.17/1)*

matlalı Nedîm’inkinden daha samimî ve makûl bir de şitâiyyesi ve yine Nedîm’in

*"Bağdeten sâbit olup gurre firâşında imâm
Hâb için yatmış iken etdi terâvihe kıyâm"*

matlalı Ramazâniyye"sini andıran

*"Devr ederken gece meclisde şarâb-ı gül-fâm
Der-i hum-hâneye mühr urdu gelip mâh-ı siyâm"(K.15/1)*

ve

*"Yevm-i şekdir deriken umde-i zühhâd-ı cihân
Dogup isbât-ı kadem kıldı hilâl-i Ramazân"(K.16/1)*

şeklinde başlayan iki ayrı kasidesi vardır.

Nedîm'in,

*"Güllü dîbâ geydün ammâ korkaram âzâr eder
Nâzenînîm sâye-i hâr-ı gül-i zîbâ seni"*

beytindeki sevgili tahayyülü, Vâsîf Dîvânî'nda

*"Ten-i nermînüne ey nahl-i gül-i âzâde
Bâr olur belki reg-i bûy-ı semenden sâde" (M.27/4)*

şekline dönüşür ve beyaz gül damarındaki kokudan dokunmuş elbiseli bir dilber olarak karşımıza çıkar.

Bu örnekleri hayâl benzerliğinden ifade yakınlığına kadar ele alabiliriz:

*"Niçün sık sık bakarsın öyle mir'ât-ı mücellâya
Meger sen dahı kendi hüsnüne hayrân mısın kâfir"*

nükte ve beyânını Vâsîf, mükerreren işler:

*"Dâ'imâ düşmez elünden mir'ât
Yoksa mecbûr musun sen de sana" (M.14)*

*"Kendi dahı fütâde-i mihr-i cemâlidir
Düşmez elinden âyîne hiç gösteriş budur" (G.39/3)*

*"Ne aceb düşmese dildârun elinden mir'ât
Hüsnüne meyl ü mahabbetde o da ben gibidir" (G.42/4)*

"Yine oldum esîri âh bir şûh-ı sitem-kârun"

ifadesi Vâsîf'da,

"Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum" (M.98)

şekline girer.

"Belâsın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir"

hitabını Vâsîf,

"Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende" (M.144)

hükmüne çevirir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte bunları taklid formunda değil, takdîr mahiyetinde birer tahattur vasıtası olarak ele alabiliriz kanaatindeyiz.

Şeyh Gâlib

Vâsîf üzerinde, belki Nedîm kadar mühim bir tesiri de Şeyh Gâlib icra etmiştir. Vâsîf'ı Nedîm'in basit, Keçeci-zâde'yi de Galib'in vasat bir taklîdi olarak gören Köprülü'nün⁶⁹ dikkate sunduğu vechile Vâsîf'ta, belki de Mevlevîliğe intisap etmiş yakın dostu İzzet Molla vasıtasıyla bir Gâlib tesirinden bahsedilebilir. Dîvân'da,

*"Musanna' bir gazeldir Es'ad'ı tanzîrdir Vâsîf
Sezâdır etseler tahsîn bu nazmuma suhan-gûlar" (G.17/5)*

dedikten sonra Gâlib'in meşhur

*"Cânlar üzmüş zulmet-i hecrinde gîsû koymuş ad
Âhlar almış gam-ı aşkında ebrû koymuş ad"*

matlı gazeline

*"Kâleb-i sîme döküp billûr-ı bâzû koymuş ad
Reng alıp bîy-ı semenden sâk-ı bî-mû koymuş ad" (G.16/1)*

diye başlayan bir nazire söyler. Gâlib'in,

"Ey nihâl-i işve bir nev-res fidânımsın benim"

mısrayıyla başlayan o beş bendlik harika şarikısını, ona yakın bir edâ ile

⁶⁹ F.Köprülü, a.g.e., s. 219.

*"Nice çekmem senün ben çilleni kaşı kemânımsın
Hadeng-i çeşm-i Tatar'un gibi dilde nihânımsın
Katı vâfir zamândır bâ'is-i ârâm-ı cânımsın
Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın" (M.115)*

şeklinde farklı vezinle de olsa dörtlük hâlinde tanzir eder. Pek çok dîvânda karşımıza çıkmakla birlikte

*"Âh mine'l-ışkî ve hâlâtîhi
Ahraka kalbi bi-harârâtîhi
Mâ nazari'l-aynı li-gayrıküm
Aksamu billâhü âyâtîhi" (M.223)*

Arapça ibarelerini, Mevlânâ'dan başlayan bir çizgi üzerinde Gâlib ve tarîkı tesirine bağlayabiliriz.

Fakat biz, Vâsîf ile Gâlib arasında söz konusu edilebilecek bir mutabakat arayışını, daha çok aynı memdûhu övmeleri vesilesiyle ortaya çıkan paralel söyleyişler arasında aramak gerektiği kanaatini taşıyoruz ki bu da ancak ayrı ve mustakil bir değerlendirmeyle varılabilecek bir neticedir.

Vak'a-nüvis Pertev Efendi

Dîvân'da en çok ismi geçen şair ise Vâsîf'ın yakın dostu olduğunu, ismini zikrettiği şiirlerinden anladığımız Vak'a-nüvis Pertev Efendi'dir.

*"Sad âferîn Pertev'i tanzîre Vâsîfâ
Her kim bulursa söz bu suhandan ziyâdece" (G.112/9)*

diyerek tanzîr ettiği Pertev'den, gerek isim zikrederek gerekse ihsas yoluyla bahseder. Biz bu ihsaslardan hareketle Pertev Dîvânı'nı taradığımızda orada Vâsîf'ın ismine rastlayamadık. Fakat Vâsîf'ın şiirlerindeki ipuçları, onlar arasındaki yakın dostluğa işaret etmektedir. Pertev, bize, Vâsîf'a nazaran derûnundakileri daha az şiire yansıtan bir şahsiyet olarak göründü. Katî bir şey söylenmesi mümkün olmadığı için burada benzerliğini tesbît ettiğimiz gazellerle, Vâsîf'ın bu bahisteki ifadelerini kaydederek mülâhaza hanesini açık bırakıyoruz:

Pertev şöyle diyor:

*"Yandı bu bu dâg dâg-ı köhenden ziyâdece
Geçdi bu fîr-i cân geçenden ziyâdece"*

Vâsîf ise şöyle mukabele ediyor:

"Yanmazsın ey dil ol niehe benden ziyâdece
Bende mahabbet âteşi senden ziyâdece" (g.112/1)

Vâsıf'ın,

"Arz et bu nazmı Ârif Efendi'yle Pertev'e
Yazmazsa da cevâbını kılsın nigâh âh" (G122/10)

şeklindeki talebine Pertev, çok "âh"lı bir gazelle cevap vermiştir:

....
"Hayr eylemez rehâ dahı bulursa dîdeye
Bîçâre oldu hatda nigâh âh âh âh

Pertev de bana eyleme çok âh ü vâh der
Âh etmeyem de n'îşleyem âh âh âh âh"

Vâsıf, Pertev'in

"Neş'elendün mi şarâb-âvere sor sorma bana
Dest-i sâkîde dönen sâgara sor sorma bana

matlalı 5 beyitlik gazeline önce,

"Kime mecbûram o sîmîn-bere sor sorma bana
Derdim ol şûh-ı perî-peykere sor sorma bana" (G.3/1)

"Câm-ı la'lün mey-i şevk-encâma sor sorma bana
Neş'e-i bûs-ı lebün sâgara sor sorma bana"(G.4/1)

"Sırr-ı la'lün mey-i şevk-âvere sor sorma bana
Keyf-i sahbâyı şarâb-âşâma sor sorma bana" (G.5/1)

matlalı 7, 9 ve 7 beyitlik üç gazelle tanzîr eder, fakat burada Pertev'in ismini anmaz.
Daha sonra aynı gazeli başına üç mısra eklemek suretiyle tahmîs eder:

"Fesûn ey gonca-i zîbâ gibi bir yana dü-rev
Boylu boyunca yat âgûşuma gel cüz'ice sev
Vâsıf'ı eyleme refîâruna dil-beste vele
Serv-i pâmâl-i hırâmın bilirem çün Pertev
Sen inanmazsan eğer ar'ara sor sorma bana" (M.219)

Ayrıca Pertev'in,

*"O zâlim kim beni zülfü gibi pür-pîç ü tâb ister
Dilim sîm-âb-ı bî-ârâm-veş pür-ıztırâb ister"*

matlalı gazelinesi de

*"Bu vîrân-hâne-i dil çekdi Pertev bunca germ ü serd
Sirişk-i âteşînler gördü nice âh ü serd ü berd
Yine bilmez hele vîrân ü ma'mûr olduğum bir ferd
Yapılmazsa n'ola Vâsîf dil-i vîrân-ı ehl-i derd
Felek ehl-i dilün kâşâne-i kalbin harâb ister" (M.218/5)*

şeklinde 2., 3. ve 4. mısralar kendine ait olmak üzere tahmîs ediyor. Bir terkîb-bendinde ise Pertev'i şöyle anıyor:

*"Nedir ey Pertev-i hurşîd-i cihân n'oldu sana
Nedir ey lem'a-i mihr ü meh amân n'oldu sana
Açılırdun bize ey gonca-dehân n'oldu sana
Eyerim gûşuna girmez bu figân n'oldu sana
Ne bu âzâdelik ey serv-i revân n'oldu sana
Senden ey şeh talebim bu ki hemân n'oldu sana
Eyle üftâdene bu hâli beyân n'oldu sana
İşte dergâhuna geldim deme şöyle böyle
Bâri lutf etmez isen hışm ile olsun söyle" (M.225/4)*

224. ve 225. Terki b-bendler de yine aynı minval üzere dir. Ancak isim zikredilmediği için buraya almadık. Biz bu üç musammatta da Vâsîf'ın sebebini anlayamadığı bir küskünlük hâ linden şekvâ eyleyerek büyük bir ıztırap çektiği neticesini çıkarıyoruz.

Pertev'in,

*"Cânân rehinde sâye-veş üftâde bende ben
Cân ü serin veren de benem dil veren de ben"*

*"Her kaçan şem' ile pervâne gelir hâtırına
Hep sürâhî ile peymâne gelir hâtırına"*

*"Binle cânlar almaga uşşâkı ihyâ koymuş ad
İki hûnî şâh-bâza çeşm-i gûyâ koymuş ad"*

matlalı gazelleriyle Vâsîf'ın

*"Verdi fütûr tab'ıma Vâsîf fîrâk-ı yâr
Cân istemez ki söyleyeyim bir gazel de ben" (g.88/7)*

*"Dünyâda Pertev-i hoş-gû gibi şâ'ir olamaz
Yok eger var ise bir tâne gelir hâtırına" (G.109/8)*

*"Dürr-i şehvâr-ı kelâmı silk-i ta'bîre çekip
Bir dizi lû'lü'ye Vâsıf aynı şu bu koymuş ad" (G.16/1)*

beyitlerini muhtevi gazelleri arasında bir benzerlik görüyoruz.

Bir de Vâsıf bir beyitte,

*"Bilmem ammâ Hazret-i Pertev gibi Vâsıf dahi
Âşinâya âşinâ bîgâneye bîgânedir" (G.41/8)*

şeklinde Pertev'den bahsediyor. Fakat Pertev Dîvânı'nda bu redifte bir şiire rastla-
yamadık.

İzzet Molla (Keçeci-zâde)

Keçeci-zâde, "Hayatı" bahsinde üzerinde durulduğu üzere, Enderunlu tezkire sahibi M.Âkif ve tarih yazarı Hızır İlyas ile birlikte Vâsıf'ı bizzat tanıyarak hakkın-
da beyanda bulunan şahıslardan biridir. Yaşca Vâsıf'tan küçük olmasına rağmen
çok iyi anlaşılmış olduklarını, hatta Vâsıf'ın Saray'dan ayrıldıktan sonraki son 4-5
senesini belki de Molla'nın telkîn ve teşvîkiyle bir müşid himâyesinde ve Hak yo-
lunda geçirdiğini söyleyebiliyoruz. Keçeci-zâde'nin Vâsıf hakkında mektubunda ve
mezar taşı kitabesindeki beyânâtını biliyoruz. Dîvân'ında da Vâsıf'ın

*"Gül-i gülzâr-ı gamam hârım ile eğlenirim
Ândelîb-i elemem zârım ile eğlenirim" (G.87)*

matlalı gazeline ismini de anarak şöyle bir nazîresi vardır:

*"Gonca-i dâg-ı dil-i zârım ile eğlenirim
Kendi üşküfte-i gülzârım ile eğlenirim*

*Geh miyânın sararım gâh alırım âgûşa
Künc-i hulyâda bile yârım ile eğlenirim*

*Her birin târ-ı hayâle geçirip külbemde
Cevher-i çeşm-i dürrer-bârım ile eğlenirim*

*Va'de-i vasluna ma'nâ veririm gönlümde
Giceler bîhüde efkârım ile eğlenirim*

*Bir uzun söz açarım kâkül-i yâra dolayıp
Çâre var mı dil-i nâçârım ile eğlenirim*

Gönül eğlencesidir yâr sitem-kâr ise de
Mihnet-i şûh-ı dil-âzârım ile eğlenirim

Günde bin kerre eder câm-ı dilim işkeste
İzzet o tıfl-ı ziyân-kârım ile eğlenirim

Vâsıf'un bir gazel-i tâzesi varsa okurum
Yoksa mecmû'a-i eş'ârım ile eğlenirim

Feleki hiçe sayıp sâye-i Mevlânâ'da
Nakd-i gencîne-i âsârım ile eğlenirim

Bunun dışında, Vâsıf'ın

"Gül-berg-i rûyu verd-i gülistânı andırır
Gül-nâr-ı la'li la'l-i Bedahşân'ı andırır" (G.48)

"Fikr-i la'l-i yâr ile mestâne kim gönlümdür ol
Bâde-i şevk ile pür peymâne kim gönlümdür ol" (G.77)

"Hiç kâr eylemedi Hazret-i Sultân'ıma âh
Eylerim eylediğim âh-ı firâvânıma âh" (g.121)

"Vasf-ı kaddiyle sözüüm musra'-ı berceste idi
Okunur râst makâmında güzel beste idi" (g.127)

matlı gazelleriyle, Molla'nın

"Eşkim demem ki mevce-i tûfânı andırır
Tûfân belki dîde-i giryânı andırır"

"Söylenen Mecnûn gibi dîvâne kim gönlümdür ol
Korkudur etfâli bir efsâne kim gönlümdür ol"

"Bilirem hiç eser etmez dil-i cânânıma âh
Âteşimden ederim kendi dil ü cânıma âh"

"Kasd-ı cân ü dile ebrûları peyveste idi
İki şemşîr-i kazâ birbirine beste idi"

beyitlerini muhtevî gazelleri arasında benzerlikler görünmektedir.

Dîvân'da,

*"Gel bahs edelim İzzet Efendi'ye şü'âl et
Vâsıf Beğ'ün âsârı yabana atılır mı" (g.124/10)*

şeklinde bahsolunan "İzzet Bey" in kimliğini tesbât edemedik. Ne Keçeci-zâde'nin ne de Beğlikçi İzzet Bey'in dîvânında buna mümâsil bir şiire raslayabildik.

Bundan başka Vâsıf Dîvânı'nda zikri geçen şahısları şöyle sıralayabiliriz:

Râsıh

*"Sad âferîn ki Vâsıf zemîn-i Râsıh'da
Nikât ü remz ü nezâket fıkır fıkır kaynar" (G.19/10)*

*"Vâsıf bu zemîn-i nevi arz eyle muhîta
Tanzîr eder ol Râsıh-ı ferzâneden evvel" (G.76/7)*

diyerek iki beyitte de Râsıh'dan bahseder ve onu "zemîn" sahibi bir şair olarak gördüğünü ifade eder.

Sâbit

Bir beyitte, Muallim Naci'nin "söyler, beğendirir, güldürür" dediği Sâbit'in de, "mânânın usta binicilerine dar gelecek müstakil bir tarzı olduğu" söylenilerek anılır:

*"Teng iken fâris-i mâ'nâya zemîn-i Sâbit
Edhem-i kilki o vâdîde dahi oynatdık" (G.72/8)*

Halîm Giray

Kendinden bir sene evvel vefat eden Fehîm'in peyrevi olarak sebk-i Hindî tarzında az sayıda fakat muhtevalı şiirleri bulunan Halîm Giray'ın,

*"Figân kim olmadı mahrem hayâle dîdelerim
Gamundan aglamasın mı bu hâle dîdelerim"*

matlalı 8 beyitlik gazeline

*"Geçirse gözden aceb mi Halîm'ün eş'ârın
Temâyîil eyledi bu kuhl-ı le'âle dîdelerim" (G.86)*

maktalı 15 beyitlik bir nazîre söyler.

Edîb

Edîb'den, kalbî bir sevk-ı tabîî ile gazellerinden birine yazılan bir nazîre vesîle-siyle bahsedilir:

*"N'ola nazm-ı Edîb'i ıztırârî eylesem tanzîr
Zemîn-i dil-nişîni hâtıra şevk-efgen olmuştur" (G.37/9)*

Münîf

Münîf'i, kendisinden daha nâzik bir şair olarak anar:

*"Vâsıf suhanda aczîm ayân bu ri-yâ degül
Benzer mi hiç Münîfe hasîr-i kaba-saba" (G.1/10)*

Ârif Efendi

Daha önce Pertev Efendi bahsinde zikredilen bir beyitte, yine Enderunlu bir şair olması muhtemel bir Ârif Efendi'den bahseder:

*"Arz et bu nazmı Ârif Efendi'yle Pertev'e
Yazmazsa da cevâbını kılsın nigâh âh" (122/9)*

Sırrî (Üsküdarlı)

Bir beyitte, Sırrî'ye de bir nazire meydana getirdiğini söylemektedir:

*"Sırrî'ye nazîre n'ola tarh eylese Vâsıf
Levh-i hünere hâme-i i'câz-eseriyle" (G.114/7)*

Hızır Aga-zâde Sa'îd

Haleflerine gelecek olursak, Vâsıf'tan daha sonraki yıllarda Saray'a hizmet etmiş bir Enderun müntesibi olan Sa'îd (Öl:1837), Vâsıf'ın o çok meşhur ve hakika-ten güzel,

*"O gül-endâm bir al şâla bürünsün yürüsün
Ucu gön-lüm gibi ardınca sürünsünsün yürüsün*

*Alıp âgûşa bu çağında miyân-ı nâzı
Saran ol serv-kadi Vâsıf öğünsün yürüsün"*

*"Bâg-ı âlemde şehâ su gibi hükmün yürüsün
Önüne sedd olanı Hak yüzü üstü sürüsün"*

şeklinde başka bir tarzda tanzîr etmiştir.

Sermed

Sermed (Öl:1847)'in hacimli fakat edebî değeri pek yüksek olmayan dîvânında, Vâsîf'ın Sultan II. Mahmûd için yazdığı bir murabba-şarkısının nakarat mısraını

*"Aceb mi telh-kâm-ı dehr iken şîrîn-dimâg oldum
Dem-i cân-bahşun ihyâ eyledi âlemde sag oldum
Adûnun sînesine lâle-veş şekl-i dâg oldum
Senün ben sâye-i lutfunda Hunkâr'ım çerâg oldum*

...
*"Senün vasfında Vâsîf söylemiş bir mısra '-ı bâlâ
Edip Sermed kulun tahsîni-i Şâh-ı cihân-ârâ
Safâ vü şevk ile dillerde böyle söylenir hâlâ
Senün ben sâye-i lutfunda Hunkâr'ım çerâg oldum"*

şeklinde tasmîn ettiği "Vâsîf-ı Merhûm'un mısraını tasmîndir" ser-levhalı ve yine Sultan II. Mahmûd'a sunulan bir şarkısı vardır. Ayrıca Sermed, Vâsîf'ın ana ile kızı arasındaki muhavereden mülhem bir annenin ağzından kızına ve oğluna murabba tarzında iki nasihat-nâme yazmıştır.⁷⁰ "Letâyif-gûne-i Vâsîf-ı merhûma nazîre-i murabba" olarak "Bir kadının ağzından kızına nasihat verdiği" ve "Bu dahi oğluna nasihat" başlıklı 16 ve 8 bendlik iki manzumenin birer bendini örnek olarak alıyoruz:

*"Acırım ben senün elbette geçen genç yaşuna
Düzgün olmazsa siyeh rasdıkı gel çek kaşuna
Ben sana ibret olup sen dahi kız kardaşuna
Nene lâzım kocaya varma kızım taş başına"*

*"Dinle gel sohbetimi cân ü gönülden her ân
Şimdiki gibi degül dönmeli hergün devrân
Pek ayıbdır karı yanında girip de dursan
Oğlum evlenme sakın sonra olursun pişmân"*

Bu fasılda, bundan daha mühim olan bahis Vâsîf'ın sesinin kendinden sonra hangi tonda devam edebildiği, son asır kadın şairlerimiz, Encümen-i şuarâ Namık Kemâl, Ziya Paşa, Muallim Naci'de ve nihayet Yahya Kemâl'e uzanan bir hatta Vâ-

⁷⁰ Bu konudan görebildiğimiz kadarıyla ilk olarak Vasfi Mahir Kocatürk Edebiyat Tarihi'nde bahsetmiştir. (s. 597-598).

sıf'ın oynadığı roldür. Bu meyanda fazla mesâî sarfedilmemesi sebebiyle sadece, İzzet Molla'nın yeğeni şair Leylâ Hanım'a, Ziya Paşa'ya ve Yahya Kemâl'e ilham veren birkaç şiirinden bahsederek bu mevzuu noktalayacağız:

Leylâ Hanım, Vâsıf'ın

*“Görenler düşde câm-ı la‘l-i alın kanlar aqlarmış
Ucundan gamzenün kanlar dökülür cânlar aqlarmış”*

*“Mestâne revîş yosma kıyâfet budur işte
Reftârına bend olduğum âfet budur işte”*

matlı gazellerin tanzîrinde

*“Aceb haddün midir Leylâ cenâb-ı Vâsıf'ı tanzîr
Ona var ise benzer işini âlemde saglarmış”*

ve

*“Leylâ olup ehl-i hünerün afvına magrûr
Vâsıf Begg'i tanzîre cesâret budur işte”*

diyerek onu samimiyetle üstad olarak tanıdığını ifade etmektedir.

✓ Ziya Paşa'nın meşhur terkib-bendinin ilham kaynakları arasında bulunduğunu düşündüğümüz Vâsıf'ın 95. gazelini buraya almakta fayda görüyoruz:

*“Bu dâ'ire-i gurbeti âlem mi sanırsın
Envâ'-ı gam-ı mihneti dem mi sanırsın*

*Gam ana denir ki vere şâdî negam-âsâ
Zu'munca gönül sen de gamun gam mı sanırsın*

*Her bâde-keş rind-i cihân-dîde olur mu
Erbâb-ı harâbâtı bütün Cem mi sanırsın*

*Tahsîl-i kemâlât ile kâmil olur insân
Her bir har-ı lâ-yefhemi âdem mi sanırsın*

*Ârif olamaz terki de terk etmeyen âdem
Her tâc giyen zâhidi Edhem mi sanırsın*

*Mâtem mi eder îd-ı visâle eren ârif
Âşk meh-i şevvâli muharrem mi sanırsın*

*Zevkun degül ey sôfi senün câm-ı mahabbet
Bu âb-ı hayâtı acabâ sem mi sanırsın*

*Sussak seni ilzâm için ey münkir-i nâdân
Bî-ma'nî sözünle bizi mültzem mi sanırsın*

*Her bir suhanı gevher-i ummân-ı hünerdir
Sen Vâsıf'ın eş'âr-ı terin kem mi sanırsın"*

Ziya Paşa'nın bilhassa

*Dehri arasan binde bir âdem bulamazsın
Âdemî görünen harları âdem mi sanırsın*

*Her şahs-ı harîmi Hak'a mahrem mi sanırsın
Her tâc giyen çulsuzu Edhem mi sanırsın*

beyitlerini ve sadece lafız olarak değil muhtevasıyla Vâsıf'ı çağrıştıran mısralarını hatırlayalım.

*"Vehbî ile Vâsıf'ı beğendim
Taklîd için onlara özendim
Der idim edip onları kırâat
Yâ Rab bu ne sihir ne kerâmet"*

itirafının hudutları ötesinde Ziya Paşa'nın tavır ve tarzında Vâsıf'ın mühim tesiri vardır. Fakat Paşa, kendisine yakın bulduğu bu şahsı değerlendirmede

*"Vâsıf dahi bir latîf şâir
Malûmâtı velik kâsır"*

demek suretiyle onun -güzel veya çirkin- getirmeye çalıştığı yeni sesi ve nefesi tanıyamayarak isabet kaydedememiştir.

Vâsıf'ın, üstad şairimiz Yahya Kemâl üzerindeki tesirinden bahisle birkaç söz söylemek gerekirse, Vâsıf'ın,

*"Kanı ey mâh senünle Yeniköy'den beride
Bir kayıkda iki bût var idi bizden geride
O vesîleyle söz açdım sana geldi yeri de
Yazmış idim o sözü kalmış öbür anteride
Va'dünüz bûse mi vuslat mı unuttum n'eydi"*

şarkı bendini Yahya Kemâl'in

*"Hani bir gündü gelirken Yeniköy'den beride
İki Rum dilberinin sandalı bizden geride
Bir ricâm oldu sözün geldi münâsib yeri de
Öbür entârîde kalmış şu akıl defteri de
Va'diniz bûse mi vuslat mı unuttum ne idi"*

şeklinde, yeniden tanzim etme arzusu izhar ettiğini biliyoruz.⁷¹

Ayrıca biz, "Akıncı" şiirinin o meşhur,

*"Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı ilerle
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kâfilelerle"*

beytinin, Vâsıf'ın aynı vezindeki

*"Bu şeb tutuşup âh-ı derûn velvellerle
Şâhenşeh-i aşk etdi sefer meş'alelerle"*

matlarıyla başlayan 115. gazelinden alınan ilhâmla yazılmış olabileceği ihtimâli düşünülebilir.

Burada son bir bahis olarak, Vâsıf'ın şiirlerine ilhâm kaynaklığı ettiğini düşünebileceğimiz bazı halk şairlerimizin söyleyişlerine yer vererek aradaki benzerliğe işaret etmek istiyoruz:

Meselâ Emrah'ın,

*"Sevdi gönül bir püseri
San'atı terzi güzeli
Medhine bir muhtasarı
Şerh ederek söylemeli"*

veya Bayburtlu Zihnî'nin

*"Akka'da bir Rum güzeli
Vasfını tezkâr edelim
Sun'-ı Hudâ lemyezeli
Halka bedîdâr edelim"*

şeklindeki semaîleri Tokatlı Âşık Nûrî'nin

⁷¹ Yahya Kemâl, Bitmemiş Şiirler, s. 43.

*"Ey şûh-ı cenânım çeşmi fettânım
Gâyet sevdi cânım seni dil-rübâ
Oldup mübtelâ"*

şeklindeki yedekli musammat koşması, veya Gedayî'nin

*"Sevmişem bir cânı bir nev-civânı
Bulunmaz akrânı dürdânedir bu"*

şeklindeki yine musammat koşması veya Âşık Ömer'in,

*"Aşkın ile ciğeri büryân ararsan işte ben
Sen gibi bir âleme sultân ararsan işte ben
Senin aşkınla habîbim dilde râhat kalmadı
Gönlü pür-gam dîdesi giryân ararsan işte ben
Âşıka kan ağlatır cânân ararsan işte sen"*

şeklindeki musammat dîvânı, veya müellifi meçhul türkülerimizdeki

*"Bir dahı saz almam ele
Mâ'ilem ben tatlı dile
Siyah saçı ince bele
Tarayıp bezenim gitmiş"*

veya

*"Çü sana gönlüm mübtelâ düştü
Derd ü gam bana âşinâ düştü"*

*"Vay küçük hanım
Pek sevdi cânım
Kaldır kamayı
Kan oldu yanım"*

gibi mısralarda, Vâsîf'ın şiirini andırır ifadelerin çokça bulunduğu ve bu bakış açısının Nedîm'in şiirini değerlendirirken de kullanılması gerektiği kanaatini taşıyoruz. Bunun yanı sıra bilhassa

*"Cemâli îd-ı ekberdir
Kerem etmek mukarrerdir
Cemâlin özge dilberdir
Düşürdün beni gavgaya"*

veya

*"Menendin yok melâhatte
Zarîfâne nezâkette
Hemân bâğ-ı letâfette
Salın serv-i hırâmanım"*

gibi mısralarının ötesinde, hatta Vâsîf ile İzzet Molla'nın II. Mahmud için tertip ettiği,

*"Ey Süleymân-ı zamân biz iki ehl-i suhanız
Cismimiz fîl kadar kismetimiz mûr kadar
Bu cesâmet var iken bizde sen insâf eyle
Yok cihânda yerimiz hâne-i zünbûr kadar"*

şeklindeki kıt'a ile, III. Ahmed devrinde ölen ve şiiirlerinin enderun cündîleri tarafından bilindiğini bildiğimiz ve Vâsîf'ın şiiiri üzerinde epeyce tesiri olduğuna inandığımız Gevherî'nin,

*"Gevherî âlemde mûruz
Süleymân'ımızdan dûruz
Biz bir nâfile Mansûr'uz
Hayâldir dârımız bizim"*

mısraları arasında dahi en azından bir çağrışım benzerliğinden bahsedilebileceğini, söyler isek herhâlde çok mübalağa etmiş olmayız.

Mükerreren ifade edelim ki bu bahiste, mevcut ve harc-ı âlem işaretleri değerlendirmenin ötesinde hususî bir mesaî sarfedilmemiştir. Fakat ayrı ve tahsîsî bir platformda yapılacak tedkiklerin, her konuda olduğu gibi bu bahiste de bizi daha doğru ve yeni bilgilere ulaştıracağına olan inancımızı da burada belirtmiş olalım.

4.2.3.5. Enderunlu Şairler Arasında Vâsîf

Bugün için müstakil olarak Enderunlu şairler hakkında bilgi veren Enderunlu Ahmed Refî'in, Sâlim ve Râmiz tezkireleriyle Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-âsâr'ından ve Müstakim-zâde Süleyman'ın Tuhfe-i hattâtîn'inden istifade ederek bu sahaya giren şair, hattat ve musîkî-şinasları topladığı ve kendi hattıyla 1719/1131'de tertip ettiği *"Enderunlu Şairler, Hattatlar ve Musîkî Sanatkârları Tezkiresi"*⁷² ile def'aten bahsi geçen yine bir Enderun müntesibi olan Mehmed Âkîf'in *"Mir'ât-ı şîr"*⁷³ nam 1796/1211 telif tarihli eseri elimizde bulunmaktadır.

⁷² Enderunlu Mehmed Refî, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktb. 1479. Bu eser, şair ve bestekâr Avni Ak-tunç'un isteği üzerine Rıfkı Melûl Meriç tarafından 1956 senesinde yeni harflere aktarılmıştır. (İstanbul Enstitüsü Dergisi, c.II, s. 139-168). Biz bu metinden istifade ettik.

⁷³ Ali Emiri Ktb. Tarih 773/44a.

İlk zikredilen tezkirede aynı zamanda üçü münşi, üçü hattat, biri sâzende, biri tarih-şinas, biri âlim olmak üzere 10 Enderunlu şairden bahs olunmuştur. Bu şairlerin isim ve mahlasları şu şekildedir:

Kâtibü's-sır Ali Ağa (=Fâ'iz, öl: 1142/1729), Mîr Ebu Bekr Ferîd (=Şâhid, öl: 1181/1767), Kapudan-ı Deryâ Mahmûd Paşa (=Mâcid, öl: 1159/1746), Seyyid Ahmed Ağa (=Vesîm), Mîr Huseyn (=Hüsni), Mîr İbrahim Sıdkî Bey (=Sıdkî), Sîm Ahmed Ağa (=Lebîb, öl: 1174/1760), Mehmed Çavuş (=Reşîd), Derviş Ömer Çelebi (=Ömer), Ebu Bekr Çelebi (=Eyyûbî).

Bunlar içerisinde şairlik yönü en kuvvetli olan ve dîvânı da bulunan Seyyid Vesîm Ahmed Ağa'dır. Diğerleri, daha çok bestelenmek için güfte kabîlinden şiir yazan şahıslar olarak görünmektedir. Fakat, tezkirenin telif tarihinden sonra 20-40 yıl daha yaşayan bu şairler o sırada herhâlde gençlik çağlarını idrâk etmektedirler. Bu sebeple buradaki bilgiler, ne Vâsîf'ın Enderun içerisinde müteessir olduğu şahısları tesbît etmemizde ne de genel olarak edebiyat tarihimize herhangi bir ilâvede bulunmamıza yarayacak teferruattandır. Asıl itibariyle mevzumuzla münasebetdâr olması açısından zikretmek mecburiyetini hissettik.

Mehmed Ârif'in daha muhtevalı olan tezkiresinde ise, "*Ârif, Hasan, Yavuz, Nazîf, Ali Fâ'ik, Şâkir, Nedîm Mahmûd, İbrahim Ferîd, Mustafa Nasfet, Fâzıl, Esâd, Reşîd, Hamîd, Fennî, Vâsîf, Feyzî, Ârif, Ra'îf, Râsîh, Kâmil* ve kendisiyle birlikte 24 şairin biyografisi ve şiirleri hakkında bilgi bulunmaktadır.

Vâsîf, bu tezkirenin sonuna telif tarihini de düşürerek kaside formunda 10 beyitlik şöyle bir manzume eklemiştir:

*"Bu tezkire-i silk-i dürer-bâr-ı nevâdır
Taktîm-i şehen-şâh-ı cihân olsa sezâdır*

*Her vecd ile şâyeste-i tahsîn olur elbet
Zîrâ bu nev-âyîn-i tuhaf başka edâdır*

*Her mısra-ı bercestesi bir nahl-i letâfet
Her beyti birer matla'-ı hurşîd-i ziyâdır*

*Her bir suhanı gevher-i deryâ-yı maârif
Her bir sözü dîbâce-i fenn-i bülegâdır*

*Her safhası bir gülşen-i dîvân-ı belâgat
Her bir varakı reng-i diger cilve-nümâdır*

*Bu nazm-ı selîs ile bu âsâr-ı latîfün
Ser-levha-i dîbâce-tırâz-ı şuarâdır*

*Bir mevhibedir tab'ına bu feyz-i îlâhî
Kilk-i hünerün reşk-fezâ-yı fuzalâdır*

*Eylerse eğer tab'-ı dürer-bârını tahsîn
Sanma sözünü Vâsıf-ı zârûn ki riyâdır*

*Bu kavlime hep müttefik ashâb-ı dakâyık
Kesk ile degüldür bu sana dâd-ı Hudâ'dur*

*Âkif bulalı bu eserün sûret-i itmâm
Târîhine mirât-ı şîr dense sezâdır"*

Vâsıf'ın müellifini bu kadar övdüğü bu tezkire, aynı zamanda Vâsıf hakkında en sitâyiş-kâr ifadeleri bulduğumuz bir eserdir de. Âkif, Vâsıf'ı, bu tezkirede yer alan ve gelmiş geçmiş Enderunlu şairler içerisinde en kudretlisi bir üstad-şair olarak vasfeder.

Biz, bu şahıslar içerisinde bizi bir neticeye vâsıl edebilecek olduğunu düşünmemiz sebebiyle sadece, kötü şöhretlilik açısından Vâsıf'la aynı talihi paylaşan Enderunlu Fâzıl'ın şiiri ve görebildiğimiz kadarıyla Vâsıf üzerindeki tesirinden bahsetmeye çalışacağız:

Fâzıl-ı Enderûnî

¶ Nedîm yolunun müdavimi Enderunlu Fâzıl, (Öl: 1810) Enderunlular silsilesinin Vâsıf'la mukayese edilebilecek tek mümessili gibidir. Fâzıl, Akkâ'da Osmanlı Devleti'ne isyan ettikleri için öldürülen bir sülâlenin torunu olmasına rağmen eğitimi Devlet'e en yakın müessese olan Saray okulunda tamamlamıştır. Fakat mizacen Enderun hayatına intibak edememiş 12 yıl Saray'dan uzak kaldıktan sonra III. Selim'in himâyesinde tekrar bazı memuriyetler almış, Rodos'a sürülmüş, gözlerinin kör olması sebebiyle affedilerek İstanbul'a dönmüş ve orada ölmüştür.¶

Bizce, Fâzıl da Vâsıf gibi, devrinde en muteber makamların dağıtıldığı bir merci olmasına rağmen bir sonraki yüzyılda hatta küçültücü bir etiket olarak kabûl edilen "*Enderûnî*" nisbesinin ağır tazyîkı altında kalmak suretiyle şairlik kudreti tavzih edilememiş bir şahsiyettir.

Dîvân'ının besmelesi olan ilk gazeli şu beyitlerle başlıyor:

*"Dilberün ebrûsı vasfıyla gerekdir ibtidâ
Yani bismillâh ile lâzım demekdir ibtidâ*

*Ben o cânânı sana bilmem nice tarîf edem
Rûz u şeb âvâre-i aşkı melekdir ibtidâ*

.....

*Ben fem-i dildârı terk etmezdim ammâ n'eyleyem
Nefy ü isbâtı henûz mevhûm-ı şekdir ibtidâ"*

Bugün klasik edebiyatımızın nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda fikir birliğine varamadığımız remizleri, burada sarîh şekilde ve usûlünce ifadelendirilmiştir. Bu asır, fikrî ve hissî mükâlemenin remizler ardında yapılmasına tahammülü olmayan bir devirdir. Şair, düşünüp hissettiklerini “klasik”in zincirlerini kırarak söyleme -tabir yerindeyse- cür’etini kendinde görmektedir artık:

*“Ol gedâyam ne mâl ü ne dahı câhım var
Mâl ü câhun yerine dilde bir Allâh’ım var*

*Ben ki ol bâdiye-peymâ-yı tarîk-ı aşkam
Hamdû lillâh dil-i dâna gibi hem-râhım var*

*Benem ol perde-keş-i dergeh-i kenz-i mahfî
Belî ol perdenün ardında benim Şâh’ım var*

*Rûzgâr içre ben ol bâd-ı hevâ ber-bâdam
Nefes eyler bana dünyâda hemân âhım var*

*Benem ol hufte-i bîdâr-ı cihân ey Fâzıl
Sûretâ gâfilem ammâ dil-i âgâhım var”*

Burada terennüm edilen sevgilinin vasıfları spekülâtif yorumlara meydan veremeyecek kadar açıktır. O, bütün âlemin meftûnu olduğu bir “mâh” yani “Allâh (c.c.)”tır.

*“Olsa dünyâ n’ola başdan başa meftûn sana
Çünkü ey şûh bütün âleme bir mâh yeter”*

....

*N’eyleyem gayrılarun himmet ü lutfın Fâzıl
Her umûrumda bana Hazret-i Allâh yeter”*

18. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Vâîf, O’nun zikr-i revâcî hakkında şu yorumu getiriyor:

*“Bu cilde vü hırâm u bu esbâb-ı hüsn ile
Sermâye etse vechi var ehl-i suhan seni”⁷⁴*

Bu sevgiliye vâsıl olmak için geçilmesi aşılması gereken zorlukların şuurundadır:

*“Aşk-ı cânân ile ey dil iki dünyâdan geç
Yani bir Yûsuf için iki Züleyhâ’dan geç*

⁷⁴ Hanife Koncu, İstanbul 1998. (Basılmamış doktora tezi.)

*Hâhiş-i cân var iken destüne girmez cânân
Cândan geçmez isen bârî bu hulyâdan geç"*

Ve bu dünyada maruz kaldığı maddî-manevî ızdırapların sebebini veciz bir şekilde özetler:

*"Bir nigâh-ı yâra Fâzıl sad cihân etdim fedâ
Câhilân-ı ehl-i dünyâ hep itâb eyler bana"*

¶ Biz ne Vâsıf'ı, ne Fâzıl'ı, ne de daha pek çok şahsiyeti maneviyat cephesinden tam olarak tanıyabilmiş durumdayız. Onların muhalif yönlerini ön plana çıkararak telif sebepleri üzerinde bile durmadığımız muhtevassız manzumeleriyle umûmun nazarına takdîme yöneliyoruz. Bu, mukayese tekniği açısından da yanılıcı bir usûl olmaktadır.)

ζ Bu zaviyeden bakıldığında, Vâsıf'ın Fâzıl'dan aldığı sadece serbest bir düşünce mantığı ve avâmî bir söyleyiş tarzı değildir. Tevekkül, kadere rıza, elindekine kanâat, riyadan ikrâh gibi şahsiyetinin teşekkülünde rol oynayan değerler açısından da bu iki merdûd şair arasında yakın bir münasebet vardır. Bu sebeple Fâzıl ve Vâsıf Dîvânları'nın mukâyesesi, ancak müstakil bir başlık altında ayrı bir mesâinin konusu olabilir. Burada, benzer söyleyişlerine birkaç örnek verilmekle iktifâ edilecektir:

"Dil düşdü ka'r-ı çâh-ı zenehdân-ı dilbere"

*"Âlemde neler çekdim efendim düşe kalka
Delv-i dili ben çâh-ı zenehdan çıkarınca" (G.104/3)*

*"Yanagından beli bir bûsecik ister cânım
Şimdi olmazsa eger mevsim-i bayram olsun"*

*"Geçen aya eyledün mahsûb dünkü bûseyi
Bir dahı ver de bugün mâhiyyeyi bayrama yaz" (G.50/3)*

4.2.3.6. Güzel Söyleyişlerden Örnekler

Vâsıf'ın "Sanatı" hakkındaki son sözü, Dîvân'ından güzel bularak seçtiğimiz söyleyişlerinden bir kısmıyla noktalamak istiyoruz:

*"Aks-i hüsnün seyr ise maksûdun al bak gönlüme
Böyle bir mir'ât-ı sâf-ı bî-misâlim var sana" (G.7/5)*

*"İftirâkun cânıma kâr etdi kıldım arz-ı hâl
Ey şeh-i mülk-i hüsn sende sana şekvâ bu ya" (G.9/8)*

"Hatt-ı nev dâ'ire-i hüsnüine vermez noksân
Reng-i sevdâ-yı kelef mâh-ı münevverde de var" (G.20/2)

"Şîve-i nâz ile temyîz olunur ehl-i hüsiin
Yoksa bu nakş-ı eser çeşm-i musavverde de var" (G.20/5)

"Ben bî-had âh etmede sen cevri bî-hisâb
Encâmını şümâr ne sende ne bende var" (G.21/5)

"Sen neş'e-mend-i sâgar ü ben mest-i la'lünem
Hergiz yine humâr ne sende ne bende var" (G.21/8)

"Ne beyân-ı hâlê cür'et ne figâna tâkatim var
Ne recâ-yı vasla gayret ne firâka kudretim var" (G.24/1)

"Kâlâ-yı ömrü bey' ü şirâya çü tâcirân
Bu kâr-gâh-ı âleme âdem gelir gider" (G.25/5)

"İnan olmaz ne kâfirdir o şühun çeşm-i sehhâr
Dil-i bîçâreye her bir nîgehde bin yalan söyler" (G.27/2)

"Kimün ki bahtı kavî ola tâlî'i yâver
Der-i hümmâ-yı felekden serine sâye düşer" (G.28/2)

"Tutsam aceb mi başa berâber mahabbetiin
Uşşâkun aşkı ey gül-i ter serde tâcîdır" (G.32/2)

"Rûz-ı cemâli hatt-ı siyeh şâm kılmadan
Satsın mîetâ'-ı nâzı zamân-ı revâcîdır" (G.32/7)

"Tîr istikâmetiyle bulur menzile vüsûl
Kadd-i dü-tâ-yı yaya sebeb i'vicâcîdır" (G.32/8)

"Gül-bang-i âh ü nâle açar gonca-i dili
Verdi eden küşâde hezârun nevâsîdır" (G.33/3)

"Seniün hâl-i izârundan nişân anberde kalmışdır
Benim süz-ı derûnumdan eser micmerde kalmışdır" (G.36/1)

"Yanıp Ken'ân-ı sabr ol Yûsuf-ı hüsnün firâkıyla
Boyumca nâr-ı hasret âteşin pîrâhen olmuşdur" (G.37/5)

"Bin nakd-i câna bey' olunur her metâ'-ı vasl
Bâzâr-ı şehri aşkda dâd ü dihiş budur" (G.38/2)

"Gülzâr-ı dilde gonca-i dâğ-ı mahabbeti
Eşkimle n'ola besler isem perveriş budur" (G.38/3)

"Turra-i dilberde etme cüst ü cû murg-ı dili
Bülbül-i gülzâr-ı firkat lâneye bîgânedir" (G.41/5)

"Gül demem gülde bu hande bu letâfet olamaz
Edemem ey gül-i ter ben sana hüsnün ta'rîf" (G.68/5)

"Yâr ile terk-i ülfete ağyârdır sebeb
Gülçîn-i kâm olurum eğer hârî görmesem" (G.80/9)

"Bir gonca sevdim eyledim ağyâr âlemi
Şekvâ-yı hâr eden de benem gül diken de ben" (G.89/7)

"Bir gonca-i gülzâr-ı cefâyam ki hezârân
Yanıp yakılır ârız-ı âteş-figenimden" (G.91/2)

"Gülzâr-ı dehre verd-i ruhun verdi velvele
Gül-berg-i ter mi gülşen-i hüsn ü bahâ mısın" (G.94/5)

"Hem bana âh etme dersin hem olursun gayra râm
İşte bu sûret ile nâçâr olur âh-ı derûn" (G.97/6)

"Gerçi te'sîr eylemez dildâra ammâ Vâsîfâ
Bana künc-i gamda yâr-ı gâr olur âh-ı derûn" (G.98/9)

"Bin hâr-ı sitem geçdi ciğer-gâhuma Vâsîf
Bir goncayı gülzâr-ı emelden koparınca" (g.104/5)

5. VÂSİF DÎVÂNÎ'NDA SOSYAL ve EDEBÎ TENKÎD

Bundan önceki bahislerde yeri geldiğince, devir hakkındaki gerçek hayat kesitlerinin, meclislerin ne şekilde tarif edildiğine temas edildi. Fakat bunların, nazım şekli tahdidi tanımaksızın her şiirin içinde kendini belli etmesi sebebiyle bu husus için bir başlık açma ihtiyacını duyduk.

5.1. Sosyal Tenkîd

Dîvân'da karşılaştığımız tasvirler, kaderden şikâyet, devirden bîzâr olma şeklindeki klasik yakınmalardan çok, hayatın içinden fişkırcasına ortaya çıkan hayat sahneleri gibidir. Meselâ, Vâsîf'ın Kâim-makam Bekir Paşa için yazdığı 102 beyitlik bir kasidesi vardır ki bütün yönleriyle onu bir sosyal tenkid tablosu kabul edebiliriz. Bir sâkî-nâme hüviyetinde başlayan manzumede şair şöyle demektedir:

*“Mey odur kim kûze-i işkestesinden ârifân
Dide-dûz oldukça seyr-i âlem-i envâr eder*

*Mey ana derler ki sâkî bu harâb-âbâdda
Katresin nûş eyleyenler terk-i kâr ü bâr eder*

*Mey midir ol kim cihânda nef'i yok def'-i gama
Mey bizim bildiğimiz def'-i gam ü ekdâr eder*

*Mey o meydır yine ammâ neş'e ol neş'e degül
Neş'e zîrâ sâhibin oldukça bî-efkâr eder” (K.26/3-6)*

Bunu, Dîvân'ının pek çok yerinde dile getirdiği üzere Vâsîf, hep değişen, bozulan, kirlenen, eskisi gibi olmayan şeylerden bahseder. Sazda, sözde, neyde, meyde

artık o alıştığı güzellikleri bulamamaktadır. Devamlı bundan yakınır. Halbuki o, mutlu olduğunda bunu da cân ü gönülden ızhâr edecek yapıdadır. Meselâ, II. Mahmud devrinde yazdığı bir kasidesinde,

*"Kîmyâ buldum sürüp yüz hâk-i pâ-yı lutfuna
İşim altun oldu takbîl ile pâ-yı devleti*

*Şöyle şâd oldum ki takrîrinden âcizdir zebân
Haşra dek gitmez dimâğımdan bu lutfun lezzeti*

*Nice mesrûr eyledünse bendeni Mevlâ seniin
Gönlüne versün benim gönlümdeki keyfiyyeti"* (K.20 /126-128)

veya III. Selim'e yazdığı bir kasidede,

*"Ravza-i saltanatun nahl-i kerem-kârısın
Sâye-i âtûfetünde ederim zevk ü safâ (K.17/52)*

dediği üzere şair sadece şikâyet etmeği değil şükran duymayı da bilmektedir. Bu sebeple işaretlerini dikkat nazarında bulundurmakta fayda görüyoruz.

Şair, bir mânâ veremediği hâletleri şu şekilde sıralıyor:

*"Ne meyinde neş'e ne nûşında âlem var aceb
Neş'esinden pîr-i mey rindânı hâhiş-kâr eder*

*Nâşı nîş ü îşi hammârına değmez âlemiün
Keyfî âteş gibi ikbâl etmeden imrâr eder*

*Sâkiyâ lutf eyle Allâh içün âgâh et beni
Bu ne meydîr kim benî ne mest ü ne hüşyâr eder*

...
*Eylesem himmet taleb ehl-i himemden der-akab
Meclise Etrâk-i Anadolu'yu ihzâr eder*

*Kime hâlim söylesem sabr eyle sır var bunda der
Bu nasıl sırr-ı garîb âyâ ki kim ızhâr eder*

*Bir devirde âleme geldik ki ayb oldu hüner
Bu vakitte cehli sermâye edenler kâr eder*

*Ben de eylersem n'ola cühhâl ile bey' ü şirâ
Hevl-nâk olan bezirgân ne ziyân ne kâr eder*

Ne hüner kadrin bilir var ne ma'ârif-âşinâ
Şimdi ebnâ-yı zamâne rağbet-i eşrâr eder

Bir alay nâdâna dūş olduk ki ehl-i dânişi
Suhre vü tavr-ı sefhâneyle istihkâr eder

Bulsa cühhâl-i zamâne nüsha-i mergûbeyi
Hatt-ı butlân gibi vaz'-ı rahne-i dîvâr eder

Kim okur kim dinler eş'ârı kim alır kim satar
Şimdi dūnân iddihâr-ı pâye-i bisyâr eder

Bir varakda görse farzâ şî'ri zann eyler şa'îr
Öşr-i ma'şârını hulyâsında der-anbâr eder

Beyt yâd olsa bezimde kâbil-i süknâ mı der
Nazm anılsa intizâm-ı hâlden ahbâr eder

Allâh Allâh etdiler cûda sefhâhat tesmiye
Bu nasıl bühtândır ki hâsid-i gaddâr eder

Şunda ihsân mı ne derler bir lafız vardı aceb
Görmez olduk kimler ile vakti istimrâr eder" (K.26/10-30)

III. Selim için yazdığı bir kasidede de,

("Bir alay sersem suhan-gû add edip kendilerin
Cilve-gâh-ı nazmun olmuşlar fazîlet-güsteri

Her biri zu'munca Firdevsî-i Tûsî-i zamân
Her biri aklınca vaktün feylesof-ı ekberi

Mâ-melek sarf eyleyip Şeh-nâme-i unvânına
Vermek ister nazmına bu tarza zîb ü zîverî)(K.14/82-84)

dedikten sonra, akıllıların, kendisini de onlardan saymasından korktuğunu söyler:

"Havfım oldur eslah-ı mevcûd-ı ehl-i nazm iken
Âkûlân add ede anlardan bu abd-i kemteri" (K.14 /102)

Hakikî şairlerin âkıbeti için de ciddî endişeler taşımaktadır:

"Böylece germ-mend olursa kaht-ı erbâb-ı suhan
Zümre-i nazm-âverân terk-i diyâr ü dâr eder

*Gayret-i akrân zîr tengnâ-yı âlemi
Bî-kesûn çeşmine hırmân ile teng ü târ eder*

...
*Âdetidir gerçi çarhun günde bin vaz'-ı girân
Ehl-i tab'a bâr eder ammâ bana her bâr eder" (K.26/34,35,40)*

diyerek canlı bir şekilde anlatılan bu tablodan, daha önce "safâ ehli" dediği meclis erbâbının yerini, şiddetle muhalif olduğu ve "Etrâk-i Anadolu" diye tavsif ettiği "Türkmen" ahâli almıştır. Hüner erbabı ayıplanır olmuş, cehâlet sahipleri kâra geçmeye başlamıştır. Maarif ehli ise, onların maskarası olmuştur. Artık ne şiir okuyan, ne dinleyen vardır, değil okumak, şiiri görseler "şa'îr" (=arpa) sanırlar.

Devir, Han Mahmud-ı Adlî zamanıdır fakat en azından

*"Ararlar nüsha-i adli gezerler câ-be-câ ammâ
O nüsha var ise sandûk-ı İskender'de kalmıştır" (G.36/2)*

diyen şairin muhitinde adâletin ismi bile anılmaz olmuştur. Nizamın ise,

*"Denilir bozdular bîkr-i nizâm-ı âlemi şimdi
Nizâm ancak efendi sûret-i defterde kalmıştır" (G.36/3)*

denildiği üzre ancak ismi kalmıştır.

Sosyal hayatın Bâkî'lerden, Nâbî'lerden beri şikâyet mevzuu edilen bir cephe-sine de şöyle temas eder:

*"Öyle âh ü vâh ile etmez nigâh-ı iltifât
Pâk zer ister gazel almaz zamâne dilberi*

*İddihâr-ı zerledir tahsîl-i âmâl-i cihân
Niçe bir böyle tehî hemyân gezmek serseri" (K.14/53,54)*

Yolsuzluk alıp yürümüştür, halkın parası su gibi zenginlerin cebine gitmektedir:

*"Nasîb-i agniyâdır ihtiyâc erbâbının nakdi
Olur deryâya cârî ol sebebden sû-be-sû cûlar" (G.17/3)*

Halka ise ikrâm olarak yalnızca bayramlarda bâdem şekeri dağıtılmaktadır:

*"Perde-i nâmûs-ı bâb-ı i'tikâfı çâk edip
Tağdırlar halka câmi'lerde bâdem şekeri" (K.14/59)*

Devir,

*"Hazret-i Sultân Selîm Hân-ı mu'allâ-şân kim
Hânedân-ı âl-i Osmân'un medâr-ı mefhârı" (K.14/17)*

dediği III. Selim'in tahta geçtiği devirdir fakat, şair her bakımdan mazur gördüğü Padişah'ın maneviyâtını bize mübalağasız olarak tarif eder:

*"Çeşm-i insâfî terâzû-yı ayâr-ı ma'rîfet
Kalb-i sâfî cevher-i âyîne-i İskenderî (K.14/58)*

*Şîve-i eltâfınun efgendesi kevn ü mekân
Şâhed-i ahlâkının dil-bestesi ins ü perî (K.14/73)*

*Sen o Zullullâh-ı âlemsin ki kulmuş Hak seni
Taht-ı devletde delîl-i zübde-i Peygamberî "(97)*

*"Ol Şehinşâh-ı cihân-bahş-ı kerem-perver kim
Eylemez kimseyi devrinde hazîn ü nâ-kâm (K.15/25)*

*Lutf u ihsânına pâyende umûr-ı devlet
Adl ü insâfına vâbeste nizâm-ı eyyâm (27)*

*Dergeh-i muhteremi Ka'be-i maksûd-ı ümem
Âsitân-ı keremi bûse-geh-i heft-ehrâm (40)*

*"Bu bir eyyâm-ı Şehinşâh-ı adâletdir kim
Kimseden kimseye aslâ ne zarar var ne ziyân (K.16/31)*

*Çeşm-i insâfına rûşendir anun hâl-i garîb
Dest-i ihsânına vâbestedir ebvâb-ı cihân" (37)*

*"Ya'ni ol Pâdişeh-i kible-i hâcât-ı enâm
Çâre-sâz-ı zu'afâ melce-i suğrâ kübrâ" (K.17/36)*

Bu ifadelere "sitayiş" nokta-i nazarından bakmıyoruz. Zira devrinde şahsı adına çok rahat ettiğini söylediği "Adlî" mahlasıyla meşhur II. Mahmud için böyle bir tek beytine dahi rastlamıyoruz. Üstelik Vâsîf'ın ömrü, Sultan'ın 1826'dan sonraki meş'um icraatını görmeye de vefa etmemiştir. Buna rağmen nezaretinde geçirdiği 1808-1818 arası 10 sene için dahi cem'iyeti şâmil tek bir medih cümlesi sarfetmemiştir.

Burada bir de yine III. Selim devrinde yazdığı ve Nedîm'inkini andıran iki Ramazaniyye'sinde çizdiği canlı hayat portrelerinden de biraz örnek vermek istiyoruz:

*"Yevm-i şekdir der iken umde-i zühhâd-ı cihân
Toğup isbât-ı kadem kıldî hilâl-i ramazân*

*Meh-i nev sanma semâda görünür şekl-i hilâl
Meş'al-i mağfiret-i luf-ı Hak eyler leme'ân*

*Şîve-i afv-ı Hudâ'dır nazar erbâbına bu
Ramazânun ne bilir kadrini ehl-i isyân*

*Bâd-ı gufrân-ı Hudâ kim seherî esdikçe
Gûyiyâ berg-i ma'âsî dökülür şekl-i hazân*

*Böyle bir mâh-ı mübârek ola mı mü'mine hiç
Şem'-i gufrân-ı Hudâ her şeb olur şu'le-feşân*

*Gicelerde pür olup cümle kanâdîl-i menâr
Câmi'ân olmada reşk-âver-i havrâ-yı cihân*

*"Gûşe-i savma'aya çekdi yine kendilerin
Hîlesinden hele setr-i sipere mü'tekifân*

*Dideler rûşen efendi ramazân geldi deyü
Ehl-i keyfe biri nâgeh olıcak müjde-resân*

*Dedi yâhû bize doğruca cevâb eyle meded
Hâne-i kalbe düşürdün yine havf u halecân*

*Alimallâhu ta'âlâ bu sözün sağı sana
Gözün aç yarın efendi ramazândır ramazân" (K.16)*

Diger kasidede ise mâh-ı ramazânı şöyle anlatıyor:

....
*"Ehl-i İslâma ibâdet için ammâ her sû
Verdiler câmi'-i zîbendelere istihkâm*

*Donanıp cümle kanâdîl menâr ü mescid
Meş'al-efrûz-ı merâm oldu umûmen İslâm*

*Ni'met-i savm ile in'âm-ı cenâb-ı Hak'dan
Kâm-yâb oldu cihân hâsılı ber-vefk-ı merâm*

*Ba'dezîn biz de bu şevk ile varıp yüz sürelim
Harem-i perde-i mahbûb-ı Hudâ'ya her şâm*

*Mağfiret-hân olalım hüzn ile şeb-tâ-be-seher
Edip ihlâs-ı derûn ile terâvihe kıyâm*

*Evvel ihdâ edelim sıdk ile nâçîz-âne
Rûh-ı pâkine hezârân tahıyyât ü'selâm*

*Sonra el kaldıralım bâr-geh-i Mevlâ'ya
Arz-ı hâl eyleyelim maksadımız bi'l-itmâm" (K.15)*

Burada karşımıza çıkan, renkli hayat sahnelerinin yanısıra belki daha mühim olarak yaklaşan, büyük bir kolaylıkla akıp giden ve bizde "*Fatih Kürsüsü'nde*" Mehmed Âkif okuyormuş hissini uyandıran bir tahkiye uslûbuyla karşılaşılıyor olmamızdır.

5.2. Edebî Tenkîd

Burada, çok fasılda geçtiği üzere devrin yaşayan edebiyatı ve şairleri hakkında verilen bilgileri tekrarlamayacağız. Giriş kısmında da temas edilmeye çalışıldığı gibi Gâlib'de dahi görebildiğimiz estetik kaideyi esnetme, bir bakıma onlarla eğlenme yönünde sarfedilmiş belki devrin şiir anlayışındaki seviye kaybının bir neticesi olarak ortaya çıkmış bulunan, sebeplerini tam olarak izah edebiliyor olmamamıza rağmen, geleneğe değil belki mevcut olana farklı reaksiyon örnekleri olarak kabul edilebileceğini düşündüğümüz beyitlere yer vereceğiz.

Meselâ, sevgilinin saçının tellerine asılı binlerce aşğın gönlü bulunması edebî an'anesini şöyle ifade ediyor:

*"Asılır günde tel-i turra-i yâra bin dil
Sanki her pür-ham-ı zülfinde hezâr çengeli var" (G.23/4)*

*"Görmeden kimse latîfeyle çalıp gönlümü yâr
Saklamış zülfine dünyâyı arandırdı beni" (G.137/5)*

*"Kıldûn girifte zülf-i siyeh-târa gönlümü
Havfım budur ki oynayamam böyle telde ben" (G.85/5)*

Meclise yeni gelecek olan sevgiliye usûl, erkân öğreterek şu ihtarda bulunuyor:

*"Eğer var ise meylün hânkâh-ı bezm-i rindâna
Kudûmunla müşerref kıl buyur lâkin pedersizce" (G.114/2)*

Âşğın vuslat talebiyle ağlayan gönlünü ve durmadan âh etmesini takdîm şekli ise şöyle:

*"Ağlarsa n'ola hâhiş-i hân-ı visâl ile
Tfîl-i diliin ne yapsın önünde maması yok" (G.71/5)*

*"Cânun ne vakt ister ise Vâsıf eyle âh
Yokdur tarîk-ı aşkda hiç resm-i âh âh" (G.122/10)*

Üstelik bu gönlü kırık âşık pek de akıllı sayılmaz:

*"Ne kırırsın ikide birde benim hâtırımı
Gönlüm ey tıfl-ı ziyân-kâr oyuncak değil a" (G.106/6)*

*"İki gül-bûse-i rûyın alıp dil verdi üftâde
Bu yüzden ey perî aklınca o divâne kâr etdi" (G.133/5)*

Ağyârın müzevirliğinden de şöyle dert yanar:

*"Dildâra nihânî ne desem gûş eder ağyâr
Bu tâ'ifenün seme vü sağırı yok mu" (G.136/7)*

Aşk ise şöyle tarif etmektedir:

*"N'ola alırsa mahabbetle fitili Vâsıf
Aşk kandîl-i dil-i âşıka revgan gibidir" (G.43/7)*

*"Bir acı dâğlı tatlı marazdır ki aşk-ı yâr
Tıb-hâne-i felekde aransa devâsı yok" (G.71/8)*

*"Ser-menzil-i visâle mahabbetledir vüsûl
Şeh-râh-ı aşkun öyle tarîk-ı sapası yok" (G.71/9)*

Sevgilinin evsâfı ve itiyâdı konusunda da renkli teşbihlerini esirgemez:

*"Hayâl-i hâl-i la'lün kahve vü fikr-i femün tatlı
Anunçün kahve-nûşân etmez oldu gül-şekerden haz" (G.65/2)*

*"Hattun n'ola soğutsa mahabbetden âşıkı
Berde'l-acûza gâlib olan karakış budur" (G.39/6)*

*"Bûse-i kand-i lebin kılсам niyâz eyler itâb
Hasta-i hicrâna fikr et bu şekersiz çay ne güç" (G.14/3)*

*"O çeşm-i siyâhun nigehtir pür-gazabından
Su gibi eriyip dil-i bî-tâb akıverdi" (G.130/7)*

Mecnun'un tercüme-i hâline de kendine göre bir yorum getirmeyi ihmâl etmez:

*"Başından savdı akl ü fikrin ağyâr add edip yoksa
Gam-ı Leylî ile sanma akl-ı Mecnûn'a ziyân geldi" (G.130/4)*

6. VÂSIF DİVANI'NDA MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

6.1. Mahallî Dilin Edebî Dile Aksetmesinde Gelenekten Gelen Özel- likler

Bugün, Türkçe'nin bazı lehçelerinin bir "edebî dil" mahiyeti arzemesinin 15-16 asırlık - belki de çok daha fazla - bir mâzisi bulunduğunu biliyoruz. İslâm medeniyetine mensup dillerin de tesiriyle, klasik bir "Türk Edebiyatı" teşekkül ettirebilecek kadar olgunlaşması ise, en azından 10 asırlık bir zaman diliminin geçmesini gerekli kılmıştır. Bu mâzî elverişliliğine rağmen, "gerçek Türkçe"nin mânâ ve mahiyetini tam olarak ortaya koyabilecek bir malzeme zenginliğine sahip değiliz. Bilhassa 13. asra kadar olan bilgilerimiz, katî neticelere varmamız için yeterli görünmemektedir. Eldeki mevcut malzemenin değerlendirilmesi ise, bir edebî nazariyeler hududunun ötesinde, sosyolojik ve psikolojik tahlillere dayanan bir alt zemine ihtiyaç göstermektedir. Bir Dede Korkut'un hazırlayıcısı olan Orhon Âbideleri'ndeki, Kutadgu Bilig'deki, Dîvânü Lugâtî't-Türk'teki o muntazam Türkçe'nin, Selçuklu sultanlarının destanını Farsça yazma tedârikine düşen - veya düşürülen - Dehhânî'ye nasıl ilham vermediğini, Sultan Veled'in kendi ana dilini iyi bilmemeyi kendine ve milletine nasıl reva gördüğünü, Mes'ud b. Ahmed'in "Türk dili geñ deǵul tengdürür" "Delim türlü tagyır tebdil olur/ Bu Türk'ün dili bir aceb dil olur" diyebilmesinin nasıl bir mukayese mantığına ihtiyaç gösterdiğini, öncelikle bu tarz bir tahlil suretiyle geliştireceğimiz bi- taraf bir "ilmî şuur"la anlayabiliriz. Köprülü'nün dilince soracak olursak, Orhon Âbideleri'ndeki millet ve dil şuurundan, "Türklerle gönül akmadığı", "Türk'ün dahi kendi dillerini bilmediği" bir duruma nasıl gelinmiştir? Türkçe'nin "o ulu menzilleri"nin keşfi, "Türk dilince Pârsîca'dan, Tâzî'den latîf" söz söylenebileceğinin idrâki neden bu kadar uzun zaman almıştır? Koca Sinan Paşa'ya "Câmi-i envâr-ı ulûmu Türk diline sıkıştırdım" diyerek âdetâ tazarru'a sevk eden, Sarıca Kemâl'e üstelik Türkçe'yi gayet iyi kullanmasına rağmen "Bu Türkî dil be-gâyet sert dildir/Söz ehli iş bu dilden hacildir" diye mahcubiyet izharında bulundurtan se-

bepler nelerdir? Hemen aynı asırda Nevâyî'ye Arapça ve Farsça karşısında Türkçe'nin ilk müdafaa-nâmesini yazdıracak milliyet şuurunun gelişmesinde coğrafi şartların ve muhîtin tesiri ne nisbattedir? Dîvân'ında İran'ın mitolojik mâzisine râğbet etmeyen ve sadece Türkçe Dîvân'ı değil, bütün eserleriyle Türkçe'ye gülbahçeleri hediye eden Fuzûlî'ye bile, gül bitirmeye çalıştığı şeyin "*diken*" olduğu vehmini veren nasıl bir atmosferdir? Husrev ü Şîrîn'inde Husrev'i öven Şeyhî için, "*Öger gebri görün Şeyhî sefihî/ Oda yansın anın şehri vü dîhî/ Çekip nazmeylemiş gerçi şedîdi/ Resûl'ün nâmesin yurtan pelîdi*" diyen "*Basit Türkçe*"ci Mahremî, "*Çü şemşîr-i hûn-rîz-i Osmâniyân/ Zuhûr etdi rûchân-ı Türkî-zebân*" diyen Nev'î yâdigârı Atâyî, "*Kasîde gazel tarzına Rûmiyân/ Verirler Acemler kadar gerçi şân*" diyen Nâdirî üzerinde lâyıkıyla durabildik mi? Yıllarca "Urfa"lığını "şair"liğinin önüne geçirdiğimiz "*Kâ'iliz nağme-şinâsânına İstanbûl'un/ Çiğner ağzında Yahûdileri Çingâneleri*" "*Ba'de leke hitâblarından gelir mi hiç/ Lafz-ı a canım, ay efendim halâveti*" diyen Nâbî'nin "gerçek Türkçe"ye düşkünlüğünü tam olarak kavrayabildik mi? Türkçe'yi aruz ipine inci gibi dizmenin sırrını keşfettikleri hâlde Nâilî'yi, Fehîm'i, Neşâtî'yi bir başka üslûba iten ne gibi psikolojik âmiller olmuştur?

Bütün bunlar, yaklaşık bir asırdır zihinlerimizi meşgûl etmesine rağmen, henüz geliştiremediğimiz -belki bir "*edebî metin incelemesi metotları*" gibi- sabit bir sistem sebebiyle hakikî cevaplarına ulaşamadığımız sorulardır. Türkçe'yi Arapça ve Farsça'ya göre kıymetsiz, âhengsiz ve ifade yönünde kâbiliyetsiz gören bu düşünce tarzının teşekkülünde rol oynayan âmiller, psikolojik şartlar muvacehesince ortaya konulmadıkça, bir kaç hâyîde misâlle bu bahiste söz sarfına cehd etmek bize çok sıhhatli ve ilmî bir yol gibi görünmemektedir.

Burada şunu da belirtmemiz gerekir ki, bir bakıma mahallî olmak, millî kültür açısından incelikten ve işlenmişlikten mahrûm olmak demektir. Düşüncede, kültürde belki mezhepte dar anlayışlılığı beraberinde bulundurmaktır. Mekândan çok, zamanı ilgilendiren bir anlayış farklılığı olduğu için de, tarihî bilgilerimizin, geleneğe ait özelliklerimizin devrine göre farklı süratte aşındırılması mânâsına gelmektedir. Bu bakımdan "*millî*" olan ile "*mahallî*" bulunanı mutlaka birbirinden ayrı tutmamız gerektiği kanaatindeyiz.

Bu sebeple burada sadece, dil ve kültür açısından yerli olanı edebî dile işlemek hususunda "Nedîm tarzının basit, mütezel hatta âdî" - yani bir bakıma olması gerektiği gibi - bir mukallidi olarak görülen Vâsîf'ın şiirinde, - yer yer üstadına da atıfta bulunarak - bu bahse delâlet eden unsurları göstermeye çalışacağız.

Köprülü, edebî eserin râğbeti ve kıymeti arasındaki nisbete işaret ederken iki tarz eserden bahseder: Biri, uzun zaman dikkat çekmemesine rağmen sonradan nüfuz sahası oluşturan; diğeri ise, zamanında çok râğbet görmesine rağmen kısa sürede unutilan eserler. Bunlardan birincisine Fuzûlî'nin gazellerini, ikincisine de, Vâsîf'ın şarkılarını örnek gösterir.⁷⁵ Tabî'dir ki bu, eserlerin mahiyetinden çok, himmet erba-

⁷⁵ Köprülü, a.g.e., s. 41.

bının dakık nazarlarının isabet gücüyle yakından ilgili bir husustur. Fuzûlî'nin şiiri, gelişen bilgi ve bilgiyi tanıma kâbiliyetimize' bağlı olarak her seferinde yeni bir dikkatini keşfedeceğimiz kadar derin ve âlem-şümûl bir varlık anlayışının beslediği bir olgunluktur. Anlaşılmasının zaman alması, klasik şiir mabedimizi klasik kâideler, mazmun gayretkeşliği, hayata kapalılık gibi markalarla mühürleme kolaylığına meyl etmemiz sebebiyle edindiğimiz peşin hükümlere bağlıdır. Vâsıf'ın şiirinde ise mazmunun ismi dahi geçmez, klasik kâidelere riayet konusunda da pek tutucu sayılmaz, hayata kapalı demek için ise insaf gerekir. Yani anlaşılmasına mâni hiç bir hususiyet taşımaz, misliyle işimizi kolaylaştıracak şekilde tanzim edilmiştir. O hâlde, önce rağbet görmesini, sonra unutulmasını ne ile izah edebiliriz? Fuzûlî zamanında mevcut olmayan Namık Kemâl, Ziya Paşa, Recai-zâde Ekrem, Naci hatta Gibb gibi bir "edebî metin tedkik encümeni" ile aynı asrı paylaşması mı şiirine rağbet kazandırmıştır? Hâl bu ise, devrinde tam mânâsıyla anlaşılabilmesi için söyleyeceklerimiz neler olmalıdır? Gâlib, Nedîm'in tavrı için, kendine de ta'rizde bulunarak,

*"Sâlik-i tavr-ı Nedîm oldun bu düşmezdi sana
Hem-zebân olmaz mısın Gâlib suhan-gûlarla sen"*

diyor. Kendine has bir tarzı olduğu, fakat şair sayılmayacağı hükmünü Nedîm hakediyor mu, yoksa Gâlib'in şiirden anlamadığını mı düşünmemiz gerekiyor? Klasik edebiyat an'anemiz dışında bir klasik sayabileceğimiz Nedîm bile kendini,

*"Değildir öyle pek üstâd şâ'ir gerçi anımâ kim
Yine eş'ârı tab'a hoş gelir bilmem ne hâletdir"*

diye tavsif ederken bu bahiste kimi otorite kabûl edeceğiz?

Şu hâlde, herhangi bir bahiste hüküm verebilmek için önce kıyas ölçülerimizi belirlememiz gerekmektedir. Misâl olarak Nedîm,

*"Gerdeninden sînesinden bûseler etmişdi va'd
Cümlesinden n'eyleyim kâfir peşimân oldu hep"*

deyince zarafet, Vâsıf,

*"Bûse-i kand-i lebün kılsam niyâz eyler itâb
Hasta-i hicrâna fıkır et bu şekersiz çay ne güç"*

deyince bayağılık veya Nedîm,

*"Bana pistanla turunc olsun hemân dem n'eyleyim
Ruhları gül çeşmi bâdâm olsa da mâni' degül"*

*"Limonî hatâyîde o pistâna nigâh et
Hiç böyle celi şa'şa'a nârenc bulunmaz"*

*“Ne berg-i güldür o leb çiğnesem şeker sanırım
Ne goncadır o dehen koklaşamı şarâb kokar”*

deyince zevk inceliği, Vâsıf,

*“Mîve-i la‘lin görüp ol bâğbân şûhun dedim
Şu kiraz yerli midir cânım bana bir kıyye çek”*

diye söyleyince âdilîk, perde-birunluk olabiliyor. Nedîm,

*“Havzın safâsını edemem hiç sana beyân
Düşdük bugün o şûh ile zevrakda yan-be-yan”*

deyince halk ağzı kullanış oluyor, Vâsıf, üstelik sadece bir yerde

*“Bakun hem çün benefşe yâsemen oldu teni gûyâ
O dem ki sînesi berg-i semenle yan-be-yan geldi”*

deyince cehâlet nişanesi sayılıyor. Nedîm,

*“Bezm-i tahkîkde cân gûş u gönül dîde gerek
Görünen gûş ü çeşim meclis-i taklîde gerek*

deyince kâide kırıcılık, Vâsıf ,

*“İftirâkun cânıma kâr etdi kıldım arz-ı hâl
Ey şeh-i mülk-i hüsün senden sana şekvâ bu ya” (G.9/8)*

deyince acemîlik oluyor.

Sayıları bile hemen hemen aynı olan Nedîm ve Vâsıf'ın gazellerinde bu kabil denkliklerden bahis açmak için derin bir araştırma gerekmez. Vâsıf'ta Nedîm tesiri, hatta hayranlığı mevcuttur. Fakat kasdımız, metin mukayesesi değil, benzer hüviyetteki iki eserin mütalaası bahsindeki metotsuzluğa işaret etmektir. İbrahim Necmi, ders kitabında Nedîm ve mukallidlerini şöyle değerlendirmiş: “Nedîm'in o şuh ve zarîf şiirleri arasında, kendisini yanlış anlayıp fena taklîd eden muakiplerinin eş'ârındaki müfsid-i ahlâk şehevât-ı nefsânîyye musavvirliği, hiss-i ahlâkîyi rencide edecek kadar vuzuh ile mevcut değildir. (s. 185)

Halbuki biraz önce Namık Kemâl, “Nedîm Dîvânı, anadan doğma soyunmuş bir kız resmine müşâbih lâkin müfsid-i ahlâk olduğu için nedîm-i efkâr etmek câiz değil”⁷⁶ diyecektir.

⁷⁶ Edebiyat Hakkında Bazı Mülâhazat, Makâlât-ı Siyâsiyye ve Edebiyye, s. 126.

Burada yapmamız gereken “*müfsid-i ahlâk, şuh, zarîf, cehl, zaaf*” olanın sınırlarını tayin etmek ve mutlaka çifte standarttan uzak kalmaya gayret ederek her kim bu sınırı aşmış ise aynı mütalaaya tâbi tutmaktır.

Bu bahiste son söz olarak Ahmet Haşim’in - sonradan inkâr etse de - Yahya Kemâl için söylediği bir sözü hatırlamak lâzımdır: “*Son senelerde şair (muhaarir)imizin kolları Nedîm’i belâhete karşı saklayan kalenin kapı kanatlarını araladık-tan sonradır ki cüceler o şiirin bahçelerine girebildiler. Fakat bu girenlerden bir çoğunun anlayışı, çini duvar üzerinde kirli el izleri gibi ancak Nedîm’i telvîs etmiştir. (Piyâle Mukaddimesi)* Yani Nedîm’in anlaşılması, ancak Yahya Kemâl’in, eski şiirin rûzgârıyla onun eseri üzerindeki toz bulutlarını dağıtmasından sonra gerçekleşebilmiş, şifâhî sohbetleri vesilesiyle de Nedîm’in sanat değeri tebârüz ettirilmiştir. Vâsîf üzerinde ise Tanpınar’ı dahil etmezsek ciddî ve tahsîsî bir değerlendirmeye sahip değiliz. Dîvânını tanımıyoruz ve zihinlerimizde devamlı tekrar edilegelen üç beş şiirinden ve hâyide bazı mütalaalardan başka bir bilgi bulunmuyor. Bu durum, sayılarını dahi tam olarak bilemediğimiz daha nice müellif için de aynıyla vâkidir. Bu “*anlama faaliyeti*”ni standart ölçülere tâbi kılabilmek için, metinleri gelenekten, müelliften ve devirden gelen özelliklere göre dikkatle tasnif ve tahlil etmemiz gerekmektedir. İndî hükümlerden uzak kalabilmenin ancak bu suretle mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

Bu düşünceden hareketle burada metinde geçen geleneğe ait ve devrin getirdiği mahallî diyebileceğimiz hususları tespit etmeye çalışacağız.

6.1.1. Âdet ve İnanışlar

Orientalizm çerçevesi bir bakış açısıyla yüz yılı aşan bir süredir hayata kapalı olduğu ileri sürülen klasik edebiyatımız bilhassa dîvânlarımız, bilakis devrini hatta çağını aksettirmede birer maharet âbidesi olarak karşımızda durmaktadır. Vâsîf Dîvânı ise bu hususta devrin, muhîtin ve şahsiyetin elvermesi sebebiyle bizim için son derece istifadeli bir malzeme mecmuasıdır.

Burada Dîvân’ın bütününden seçmeğe çalıştığımız örneklerle edebî bir metnin, geleneğin az veya çok uzantısı olan günlük hayatı yansıtmadaki rolü ve hüviyetini muhtelif kaynakların da yardımıyla⁷⁷ kısmen de olsa ifade etmeye gayret edeceğiz.

Bu hacimli Dîvân’ın bize göre en mühim hususiyetlerinden biri, gerek gazel ve şarkılarında hatta kaside ve tarihlerinde klasik bir şiir mecmuasından çok, muhabbet meclislerinin, kahvehanelerin, mesîrelerin resm edilmişçesine canlı tasvirlerinin yer aldığı bir albümü andırmasıdır. Şimdi bu resimlerden bazı kesitleri ehemmiyetine göre tasnif ettiğimiz örnek beyitlerle gösterebiliriz:

⁷⁷ A. Vefik Paşa, Lehçe-i Osmânî; Ahmet Talat Onay, Mazmunlar; (Kemâl Üçok, Görüp İştiklerim; Veled Çelebi İzbudak, Tuhfetü’l-erbain’den nakil); Ş. Sami, Kâmûsü’l-alâm.

Mükeyyefât ve Meclis Aksâmına Dair Hususlar

(Dîvân'da âlât-ı meclisten olan keyif verici maddelerden yani arak, şarap, müselles, esrar, beng, afyon, macun, boza, tütün, tönbeği, enfiye, kahve v.s.den sık sık bahis açıldığına şahid oluyoruz. Meselâ, bugün bize artık pek âşına gelmeyen eskiden yaldızlı kâğıtlara sarılarak satılan ve "**habb-ı müzehheb**" denilen afyon haplarını şair bize şöyle takdîm ediyor:)

*"Necm-i feleki görse sanıp habb-ı müzehheb
Neş'eyle hemân nagme-serâ-yı hezeyândır" (K.27/21)*

↳ "**Necm-i şeker**" de denilen bu hapların ana maddesi olan afyon, avuç içinde tükürük ve tarçın ile iyice yoğurulup kıvama getirildikten sonra yani siyah anber rengi alınca altın yaldızlı kâğıtlara sarılarak kullanıma hazır hâle getirilirmiş. Bugün lugat olarak yabancı olsa da günlük hayatımızda ağırlığını kaybetmemiş olan bu madde-nin halk diline bir hediyesi de, "**hapı yutmak**" tabiridir.)

Afyon şurubu ve keten yaprağıyla yapılan bir nevi macun olan ve tiryakilere kahveden evvel ikrâm edilen maddelerden biri de "**berş**"tır:

*"Kalb edeli şurb-ı meyi berşe gice mestân
Tiryâki-i menhûs gibi menkabe-hândır" (K.27/19)*

Bu arada külli mükeyyefât gibi berş kullananın da dilinin çözüldüğü ifade ediliyor.

↳ "**Macûn**" için ise şair, kendine göre tadını lâıykıyla ifade edecek bir teşbîhe başvuruyor ve şuarânın, hem musıkînin hem de macûnun tesiriyle tabir câizse nasıl "**uçtuklarını**" anlatıyor:

*"Bûs-ı la'lünle çıkar evce nevâ-yı âşıkân
Ey büüt-i hânende macûn-ı sadâ-efzâ bu ya" (G.9/3)*

Ma'cûnun teskin edici hüviyeti de dikkat nazarına sunuluyor:

*"Verir kalbe ferah ma'cûn-ı kırmız gibi emdikçe
N'ola uşşâki etse bûs-ı kand-i la'l-i terden hazz" (G.65/5)*

Dîvân'da kırk yıl hatırı olan kahvenin bahsi de hatırı sayılacak kadardır. "**Kahve**", nargile ile birlikte zevki tamam ettiği gibi afyonkeşi memnun etmenin de esaslı unsurlarındandır:

*"Zevkı mahfî edelim gitsin izin ver agyâr
Kahve nargile duhân ister isen işte kulun" (G.75/8)*

"Afyon-hâr ağırlamak ahafdır ki gıdâsı
Bir fincan ağır kahve vü bir lûle dımandır" (K.27/27)

Yine Dîvân'dan öğrendiğimize göre kahvenin o yıllarda Yemen'den idhâlinde aksamalar söz konusudur:

“Rindâna böyle göz mü karardı ehl-i keyf
Her yıl geleydi kahve Yemen'den ziyâdece” (G.112/8)

Burada kahvenin, içindeki kodein sebebiyle şuuru uyandırıcı fonksiyonuna da işaret edildiğini görüyoruz.

Ayrıca, asırlarca misk, anber, fülül olarak vasedilen sevgilinin beni, artık kahve çekirdeğine teşbîh edilegelmektedir:»

"Hayâl-i hâl-i la'lün kahve vü fıkır-i femîn tatlı
Anunçün kahve-nûşân etmez oldu gül-şekerden hazz" (G.65/2)

Keyfi tamam etmenin reçetesi de Ziya Paşa'dan önce şu şekilde ortaya konur:

“Keyfün olsun der isen âlemde ger dörd üstine
Bâde-nûş ol tâze sev nargile iç enfiyye çek” (G.73/5)

Bu rindan meclislerinin bir eğlencesi de “kadeh üzerine şiir yazılması”dır:

"Söyleyip vasf-ı mey-i la'linde Vâsıf bir gazel
Yâdigâr-ı bezm-i rindân et kenâr-ı câma yaz" (g.50/10)

“Helva sohbetleri” de devrin bir hususiyeti olarak def’aten karşımıza çıkmaktadır:

"Ne zevkler eyledik şeb-i halvâda yâr ile
Agz agza tatlı sohbet o da bir zamân imiş" (G.61/5)

"O mehle sohbet-i halvâda germ-zevk olalı
Miyânımızda halâvet fıkır fıkır kaynar" (G.19/4)

"Halva aşı oldukda tamâm herkese kış kış
Fursat düşürüp vuslatı sardım hele sardım" (M.81/4)

Burada tıbbî bir veri olan tatlının dimağ üzerindeki müsbet tesiri de ifade edilmiştir.

Meâlen mükeyyefât ve meclis aksâmına dahil edilebilecek bir tavsif de “dilber, şuh, yosma ...” adlarla anılagelen “sevgili” olsa gerektir:

“Rûzedir ruhsârı gülzârdır şebi
Kırmızı yâkûtdur la‘l-i lebi
Görmedim ol şûh-ı zarâfet-meşrebi
Hüsnü pırlanta gibi pür-âb ü tâb” (M.22/2)

denilen sevgilinin mavi gözlüsü de vardır ve yaşanan hayatın içinden seçildikleri bellidir:

“Bu sûret-i dil-câ ile terfî‘-i hicâb et
Göksu‘ya gel ey çeşm-i kebûd âlem-i âb et” (M.28/1)

“Çok görüp bir nîm nigâhı Vâsıf o çeşm-i kebûd
Geçdi dün Göksu‘da yanımdan akar sular gibi” (Kı. 68/2)

Nazarla İlgili İnanışlar

Dîvân‘da bilhassa ana ile kızı arasındaki muhâvereyi ihtiva eden meşhur muhammeslerde ve gazellerde İslâmiyet‘e sonradan karışan nazar ve muska inanışına sıkça temas edilmiştir.

Bir telakkîye göre bilhassa mavi ve çekik gözlerde, baktığını eritecek kadar kuvvetli bir tesir hassası vardır. Buna maruz kalmamak için “*maâşallâh*” denilmesi, evlere “*maâşallâh levhası*” asılması, mavi boncuk, eski pabuç teki veya kapıya ge-yik boynuzu asmak âdet olmuştur. Nazarı değen kişinin bakışlarındaki tesir ilk sefe-re mahsus olduğundan, göz alıcı âlet-edevâtla bu ilk bakışın yönü bu unsurlara çeki-lererek bertaraf edilebileceğine inanılmıştır.

Nazara mâni olduğuna inanılan unsurlardan biri de “*kaz ayağı*” denilen beş parmak şeklinde küçük mavi boncuklardan yapıp beze dikilen bir işlemedir. Bun-dan şu şekilde bahsetmektedir:

“Fevk-ı beyn-i ebruvânında degül cây-ı çiçek
Hıfz için yavuz nazardan nakş olunmuş pây-ı bat” (G.64/2)

“Ya nazardan hıfz için zer-hâl ile pîşânına
Kaz ayağı yazdı atfâl-i sipihriün mâderi” (K.14/32)

Pend-nâme‘de bahsi geçen “*çörek otu*” da aynı hassaya sahip olarak kabûl edilmiştir. Mavi boncuk ve kaplumbağa kabuğu ile birlikte bir kese içine konup ço-cuğun başlığına veya zıbınlarına tutturulduğunda onu nazardan koruduğuna ina-nılmaktadır.

Nazara karşı bir tedbir de yine muhammeslerde “*kömür söndürmek*” şeklinde geçen, bugün “kurşun dökmek” tabir ettiğimiz bâtil âdettir.

“Vefk” tabir edilen âyetler veya esmâ-i hüsnâ tahririyle meydana getirildiğinde faydadan hâlî kabûl edilemeyecek olan “*muska*”(=*nusha*) adeti, Hind inanışları arasında yer alan cifrın kâğıda işlenmesi suretiyle maalesef her devirde müstamel olmuştur.

Bir müşkilinin halli için şair pazıbende takılan vefk ve cevşenden şu şekilde bahsetmiştir:

“Maksadun çekmekse âgûşa o şûh-ı ser-keşi
Vefk-ı bâzû-yı niyâzı sâ'id-i ibrâma yaz” (g.50/6)

“Tîr-i gam yagsa derûn-ı dile etmez te'sîr
Câme-i aşk benim gönlüme cevşen gibidir” (G.43/5)

Yeni Aya Bakmanın Uğur Getirmesi

Hilâlin görülmesi ânında altın, gümüş gibi değerli bir madene bakılmak suretiyle tutulan dileğin yerine geleceği, bugün de halk arasında kabûl gören inanışlarıdır:

“Bahtım müsâid oldu şereflendi tâli'im
Gördüm o mâh-ı hüsnü bugün bir mahalde ben” (g.88/2)

“Şeb-i firâkda sevdâ-yı ebruvânunla
Sabâha dek nigerândır hilâle dîdelerim” (g.86/7)

Şâm Şehrinin Bereketi

Şâm; Mekke, Medîne ve Kudüs'ten sonra muhterem kabûl edilen, cennetin üstünde veya altında olduğuna, Mehdi'nin buradan zuhûr edeceğine inanılan bir şehirdir. Bir hadîs-i şerîf'te⁷⁸ Peygamber Efendimiz, (s.a.v) “*Yâ Rabbî! Şâm'ımızı ve Yemen'imizi mübârek kıl.*” diye duada bulunmuştur. Bu husus, Şâm ve Yemen'in Arap Yarımadası'nın ticaret ve rızkının temininde oynadığı rol ve bilhassa ikliminin itidâli ile izah edilmiştir. Nitekim, ashâb, “*Necd'imizi de mübârek kıl.*” diye duada bulunmalarını istemesine karşılık, Peygamber Efendimiz, (s.a.v.) “*Necd'de fitneler ve zelzeleler vardır, şeytanın askeri de oradan çıkar.*” buyurmuşlardır.

Vâsıf, sevdiğinin “Şâm-ı şerîf” demesini safderunlukla vuslata îmâ anlayarak tevriyeli şekilde onun meymunetinden bahseder:

“Kasdı îmâ-yı şeb-i vasl degül de o mehün
Niçün esnâ-yı kelâmunda dedi Şâm-ı şerîf” (G.68/2)

⁷⁸ Buhârî, İstiskâ 441.

Kurban Bayramı'nda Yağmur Yağması

Halk arasında Kurban Bayramı'nın rahmeti beraberinde getirerek akan kanları temizlediği inancı bugün de mevcuttur:

*"N'ola giryân-ı şevk-ı îd-ı vasl-ı yâr isen Vâsıf
Müicerrebdır ki bârân mübtelâ-yı îd-ı Kurbân'dır" (g.35/12)*

Yılanın Zehrini Kertenkeleden Alması

Rûmî Nisan'ın 18., Milâdî ayın 1. Günü yılanın ağzına düşen yağmur tanesinin zehir olacağı inancı yanında, halk arasında yılanın zehrini kırkayak nevinden olan sarı çiyen veya kertenkeleden aldığı inancı da yaşamaktadır:

*"Tahrîk eder erbâb-ı garaz ehl-i fesâd
Mârun olur efzûn semî kertenkelelerle" (g.115/5)*

*"Çörek sanıp acından halka-i mârî zehirlendi
Hudâ muhtâc-ı kurs-ı engerek etdi o nân-kûrî" (T.2/32)*

Yakutun Hârâreti Azaltması

Kırmızı, sarı, gök rengi, ateşe dayanıklı, bütün taşlardan ağır, erimez, elektriği iki saat kadar muhafaza eden, kışın suya atıldığında donmayı engelleyen ve en makbûlü kırmızısı olan yakutun, vesveseyi ve harareti azaltma hassası, bugün tibben kabûl gören bir realitedir:

*"Fehm edip teşne-i peymâne-i aşk olduğumu
Sundu yâkût-ı lebin agzıma kandırdı beni" (G.138/2)*

Sofra (süs) Çiçeği

Türkler'de şarabın unnâb, nilüfer, gül, limon, erguvan gibi taze bitkilerden yapılı makbûl olduğu gibi bardakta su içinde bu çiçeklerin süs olarak muhafaza edilmesi veya başa ilıştırılması de hâlâ revaçta olan bir âdettir:

*"Hâtırmıdan n'ola çıkmazsa hayâl-i perçemün
Beslenir mînâ-yı dilde tâze sünbüller gibi" (Kı.49/2)*

*"Gördükde habâb-ı mey-i nâb anlama sâkî
Başındaki duht-ı rezûn elmâs çiçeğidir" (G.44/4)*

*"Saçlı sünbül takınıp başuna gîsû yerine
Ârızun bülbüle arz et gül-i hoş-bû yerine" (Kı.50/1)*

Mumla Davet

Eskiden hurmetli zevat arasında davet, mumun dibini kırmızıya boyayıp göndermek suretiyle yapılmış. Halk arasında bugün de davetsiz misafir için “*dibi kırmızı mumla davet mi ettik?*” tabiri vardır:

*“Her gice o meh parladıp al bâde-i Kumla”⁷⁹
Davet eder uşşâkı dibi kırmızı mumla” (G.107/1)*

Kölelerin Küpe Takması

Eskiden Doğu’da esirler, köle olduklarını ifade etmek üzere kulaklarına “men-güş” denilen küpeler takarmış. Hacı Bektaş-ı Veli’nin müridleri ve Haydarîler’de de bu âdet vardır.

*Yaratıp Hak bana bir râh-ber-i âgâhı
Bende-i halka-be-güş etdi dil-i güm-râhı*

Kukla

Rivayete göre “İşâk” denilen bir Türk kabîlesi “*kurçak bebek*” dedikleri keçeden yapılma kuklalara taparmış. İstanbul’da yaygın olmak üzere “*bebek, köçce, mücessem bebek*” denilen oyuncakları oynatmak suretiyle tertîb edilegelen bir eğlence âdeti, Dîvân’da müstezâd bir gazelde şu şekilde anılmaktadır:

*Gel meclis-i ma’hûda küçük yağlı kavukla
Mânende-i kukla (G. 141/3)*

Sîne-Kemân

Sîne-kemân, kontrebasa veya viyolensele benzer, yere dayanarak çalınan rebaba boyun ve perde ilâvesiyle vücuda getirilmiş Tanzimat’tan sonra yerini Saray viyolenseline bırakan Türk icâdı bir sazdır. Sîne de, iki teli çok kalın altı telli ve tellerinin altında altı eşit boyda âhenk teli bulunan Avrupa’da Alto-keman denilen sazdır. Bu saz, Dîvân’da pek çok yerde tevriyeye de müsâid şekilde zikredilmiştir:

*“Her nagme-i dil-sûzu eder kâğıdı raksânı
Gûyâ ki sarîr-i kalemim sîne-kemândır” (K:27/72)*

*“İnledi sîne-kemân gibi dil etdi feryâd
Enderûn’da idi hânende vîi sâzende bu şeb” (G.11/6)*

⁷⁹ Kumla, şarabı ve rakısıyla meşhur Gemlik’e bağlı bir köydür.

"Bezme gel alıp ele sîne-kemân
Eyle gamzen okına sînem nişân" (M.30/2)

Tavşan

1908'e kadar Akdeniz Adaları'ndan bilhassa Sakız Adası'ndan İstanbul'a gelen köçek Rum çocuklarının zevk erbabı arasındaki yaygın adıdır. "Çengî-beçe, sâ-kî ve tavşan"a genel olarak "kebgân" denilirmiş.

﴿ "Beççe-i tavşanı tavşan kanı bâdeyle hemân
Taş yatur sayd edelim kâm alalım subh u mesâ" (K.17/24)

"Bir nev-edâ Rum dilberi
Yok misli mânend-i perî
Sevdim o âhû-peykeri
Âh o nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları

Sünbül mü bu gîsû mudur
Tavşan mıdır âhû mudur" (M.202/1,4)

"Sevdi gönlüm bir gül-i nâzik-teri
Parlar âyîne gibi sîmîn-beri
Kâfirün kâfûra benzer her yeri
Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi
Kıldı aşkıyla cihânı serserî (M.203/1)

"Mest olup açdıkça o sîmîn teni
Sanır Ada tavşanı gören seni" (M.57/4)

Pîr-i Mugân

Eskiden Anadolu'da meyhaneciler Ermeni ve bilhassa Rum olduğu için bu şekilde ve kâfir v.s. sıfatlarla veya müslüman olmayan müşebbehünbîhlerle anılagelmiştir:

"Cem gitti ise gam yeme ey pîr-i mey dahı
Bu bezm-gâh-ı işrete çok Cem gelir gider"

Dâyî

Dâyî eskiden Cezayir korsanlarına verilen addır.

"Gönlüm ey dilber-i dâyi-refîâr
Eyledün kendüne üftâde vü zâr" (M.36/1)

*Dâyî-i Cezâyir-i nazmam ki felekde
Keşf-i beyânında suhan dal-yatâgandır* (K.27/75)

Şahne

(Belde muhafızı olup devriye gezen subaşı, ases gibi halkla yakın temastaki memurların genel adıdır. Meyhane ve işret meclislerini dağıtıp ehlini kolluklara götürdüğü için şahneler, her devirde şairlerin serzenişlerine uğramıştır.)

*"Neş'elense kişi ger keyfe uyup ber-takrîb
Şahne-i renc-i humâr eyler o sâ'at te'dîb"* (M.220/2)

*"Cihânı bin yaşasın cûy-ı eşkle kandırdı
Su nâzırı olalı bi'l-isâle dîdelerim"* (G.86/3)

Bazı yeniçeri ağalarının, sadriazam ve hatta padişahın dahi tefişe çıkması vâkidir. Bu durumda padişahın bir münasebetsizliğe şahid olmaması için, ayrıca seferlerde ve hacca gidişlerde, Nedîm'in,

*"Hac yollarında meş'ale-i kârbân gibi
Erbâb-ı aşk içinde nümâyânsın ey gönül"*

dediği gibi, gece yapılan yürüyüşlerde meş'ale yakılması da âdetlendirdi:

*"Bu şeb tutuşup âh-ı derûn velvelelerle
Şâhen-şeh-i aşk etdi sefer meş'alelerle"* (G.115/1)

Kayık Çeğitleri

18-19. asır mehtap safâlarının vazgeçilmez unsurları olan kayıkların isimleri zikredilerek bu yeni moda âdetlerden bahsedilmiştir:

*"Beklesem bir iki çift kayık ile iskelede
Yarın eyler misiniz üç sularında teşrîf"* (G.68/7)

*"Mahfî koyalım yağlı piyâdeyle Bogaz'a
Bir âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde"* (M.143/3)

*"Hırsız küreği'yle yanaşıp yalıya tenhâ
Bir âlem-i âb edelim biz de felekde"* (M.143/4)

*"İsmarlayıp üç çifte yılan dilli piyâde
Mehtâb edelim bu gece ey mâh-ı felek-tâb"* (M.19/5)

Cebe

(Cebe, halka ve zincirden yapılmış bir nevi zırhın adıdır. Halk arasında “beleş, bedava” mânâsına kullanılan “caba” kelimesinin de “cebe”den muharref olduğu söylenilmektedir.)

“Tîr-i müjgân kavs-ı ebrû şeş-per ü tîr-i nigâh
İntizâr etse n'ola uşşâkına satsa cebe” (G.111/3)

“Gördükde sâgar-ı gülî şebnemle pür-arak
Mestâne bezm-i bâga dağıtdı caba sabâ” (g.1/7)

Bahariyye Kesdirmek

Baharın gelişini tebşîr ve tebrîk için baharlık yeni esbab edinilmesi de âdettendir:

“Ten-i nermînine ey nahl-i gül-i âzâde
Bâr olur belki derim bûy-ı semenden sâde
Bunu ölçer biçerim kâr-geh-i hulyâda
Bu sene sana bahâriyye ne kesdirsem aceb” (M.27/4)

Mendile Zerrîn Oya İşlemek

Altın işlemeli mendil, İstanbul nezâhatinin âdetâ sembolüdür:

“İşledip mendiline zerrîn oya
Ârız-ı tâbânuna vermiş foya” (M.22/3)

Nişanda Gerdanlık Takmak

Nişanlanan kıza, halk arasında muhtelif isimlerle anılan boyun zîneti takılması da âdettendir:

“Ana gerdanlığı ağzımla takıp Vâsıf-vâr
Çün nişân bağlılığı boynuna sarılsam her bâr” (M.144)

Sarığa Gül Takmak

Bu pek çok divânda karşımıza çıkan çok eski asırlardan kalma bir âdettir:

“Cûlar gibi gülzâr-ı safâya ak efendim
Destâr-ı perîşânuna güller tak efendim” (M.85/1)

Havayî Fişek Atmak

Batı'nın günlük hayata hediye ettiği eğlence unsurlarından biri de havayî fişektir. Şair sevgilisine "felek-meşreb" diyerek fişeklerin menzilin ve döne döne gittiklerini de anlatıyor:

"Meyl edeli o şûh-ı felek-meşrebe gönül
Âhım şerârı döndü havâyî fişeklere" (G.118/4)

6.1.2. Atasözleri ve Veciz Söyleyişler

"Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner" misilli hikmet-âmîz söz îrâd etmekte mahir bir şair olan Vâsıf'ın Dîvânı'nda çoğu bugün kullanılmayan veya farklı şekillerde telaffuz eden "Atasözü" formunda veciz ifadelere rastlıyoruz. Bunlar, Sabit v.s.de olduğu gibi şiirde darb-ı mesel kullanmış olmak için değil, hadisenin mahiyetini tarif ederken istifade etme amacına hizmet etmektedir. Bir kısmını kendi tasnifimizle alfabetik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

Aslanla Kedi Bir Olmaz

"Ola hem-pervâz-ı ankâ nice mümkündür zübâb
Hırrenün şîr-i jiyân ile olur mu nisbeti" (K.20/57)

Ateşle Pamuk Bir Arada Olmaz

"El-hazer sût-ı derûnumdan amân yaklaşma
Âteşün penbe ile olmaz oyunu zîrâ" (K.17/29)

Atın Süsü, Yelesidir

"Esbâb-ı hüsnüür güzele zülf-i siyeh-târ
Esbâna gelir revnak-ı diğer yeleslerle" (G.115/6)

Bir Çiçekle Yaz Olmaz

"Zînet-i sebz olarak kaldı hemân bir çemşîr
Bir çiçekle yaz olur mu bu meseldir farzâ" (K.17/7)

Deliye Bile Kendi Akl Güzeldir

"Mihnet-i aşkı eder zevk-ı cihâna tercîh
Beğenir aklını kendi gibi dîvâne gönül" (g.78/6)

Deliye Kalem Verilmez⁸⁰

“Arz-ı hâlün n’eyle tahrîr eylesin gönül sana
Bu meseldir ki kalem divâneye bîgânedir” (g.41/3)

Âşinâya Âşinâ Bîgâneye Bîgânedir

“Bilmem ammâ Hazret-i Pertev gibi Vâsıf dahı
Âşinâya âşinâ bîgâneye bîgânedir” (G.41/8)

Hayır Sahibi, Arkasında Eser Bırakandır

“N’ola vakf eylesem delv-i dili çâh-ı zenehdâna
Eder ashâb-ı hayr âlemde sa’y âsâra oldukça” (G.105/8)

Kel Başa Şimşir Tarak Yakışmaz

“Tutalım âlemi çemşîr ile pür eyleseler
Yakışır mı yine hiç kel başa çemşîr ammâ” (K.17/8)

Köre Renk Farketmez

“Ya ne rütbe güç bunu nâdâna tefhîm eylemek
Kûr-ı mâder-zâda var mı vasf-ı elvânun yeri” (K.14/100)

Hırsız Mehtâbı Sevmez

“Siyeh-kârân aceb mi etmese rûşen güherden haz
Eder mi düzd-i şeb-rev rûşenâyî-i kamerden haz” (G.66/1)

İnsanı Cömertliği Hatırlatır

“Kalsa aceb mi şöhreti dillerde Hâtem’ün
Merd-i sahîyi akıbet ihsânı andırır” (G.48/6)

Kış Gütmeden Bahar Gelmez

“Soguk bakma ısınmak muhtemeldir hattı geldikde
Mürûr etmezden evvel müddet-i sermâ bahâr olmaz” (G.49/3)

⁸⁰ Bu sözün aslı Farsça’ “Divânerâ kalem-nist.” şeklindedir.

Kendi Düşen Ağlamaz

“Böyledir resm-i mahabbet ağlamaz kendi düşen” (M.66/5)

Mısrî At Menzil Tanımaz

“Bâr-gîr-i gam olur mu hiç sebük-rûhân-ı aşk
Esb-i Mısrî sahn-ı menzil-hâneye bigânedir” (G.41/12)

Nefsine Uyanın Sonu Husrandır

“Gözün aç göz göre aldanma Vâsıf reng-i fânîye
Yarın ukbâda bugün nefsine uyanlar ağlarmış” (59/8)

Ok Yarası Kapansa Da İzi Kalır

“Lâbüd kalır muhâsamanun dilde ukdesi
Zahm-ı sinân onulsa da bâkî nişânesi” (G.140/4)

Sel Gider, Kum Kalır

“Seyl gider kum kalır âhır buna âlem derler
Eyleme âşık-ı üftâdeni agyâra fedâ” (K.17/33)

Su, Bulanmayınca Durulmaz

“Bulanmayınca durulmaz su zevka bak âşık
Felekde cemre-i evvel daha havâyâ düşer” (G.28/5)

Terbiyeyle Mermer Yumuşamaz

“Kâbiliyyet dâd-ı Hak'dır tab'a yoksa zûr ile
Terbiyet mümkün mi nerm etmek tûbâ'-ı mermeri” (K.14/ 101)

Yemeğe Tat Veren Tuzdur

“Hicrân-ı câ-be-câ tuzudur hân-ı ülfetün
Lezzet veren efendi nemekdir yemeklere” (G.119/7)

Yetim Boynu Büküktür

“Billâh bakar acırım şöyle tıfla kim
Hem-çün yetim boynunu bükmüş babası yok” (G.71/4)

Yeni Bina Sıvasından Belli Olur

*"Mamûri-i derûnu eder nûr-ı vech ayân
Tarh-ı nev-i metîne alâmet sıvasıdır" (G.33/5)*

6.1.3. Deyimler

Vâsıf Dîvânı, o günün İstanbul'unun aslında birer mecazlı söyleyiş olan deyimlerini, halk ağzı ifadelerini yansıtmaları açısından da çok zengin bir malzeme kaynağıdır. Örneklerin çok fazla olması sebebiyle burada daha çok yardımcı fiille kullanılan deyimlerin bir kısmına yine alfabetik olarak yer verilecek, isim-deyimler, sözlük kısmında değerlendirilecektir:

Ağzını Aramak

*"Dehenün dün gice kim öpdü uyurken bilemem
Âşıkun ağzın ara âhara sor sorma bana" (G.3/6)*

Ağzı Sulanmak

*"Çarhuun yüzü kandil-i nücûm ile donandı
Câm-ı felekin bezmimize ağzı sulandı" (M.24/2)*

Aklı Kalmak

*"N'ola hayrân olursam rûz u şeb âyine-veş Vâsıf
Hayâl ü akl ü fikrim sûret-i dilberde kalmışdır" (G.36/5)*

Aklına Yelken

*"Olsa gark-ı yem-i hicrâne yine şen gibidir
Zannım ağyâr biraz aklına yelken gibidir" (G.43/1)*

Alıp-Satmak

*"Neş'emiz yok deyü ağyârı bezimden satdık
Ne ise mahfî kalıp ol mehle biz aldık satdık" (G.72/2)*

Ardına Düşmek

*"Pek öyle tıfl-ı dilün Vâsıf ardına düşme
Varır inâdına bir şüh-ı bî-vefâya düşer" (G.28/7)*

Ardı Sıra Gitmek

“O fısıltıyı işitdim düşüp ardı sıra gıtdim
Yanılıp bir işdir etdim şu kadar kabâhatim var” (G.42/5)

At Oynatmak

“Teng iken fâris-i manâya zemîn-i Sâbit
Edhem-i kilki o vâdide dahı oynatdık” (G.72/8)

Ayağını Kesmek

“Kes bir kadem akdem ayağın elle rakîbi
Uşşâk ola vâreste bu bezmîn keselinden” (G.92/3)

Ayağıyla(kısmetini) Tepmek

“Matlab odur ki ede teveccüh bi-lâ-taleb
Ey dil o kânu pâ-yı taleble tep istemem” (G.79/5)

Bakıvermek

“Bilmezse n'ola hâl-i dil-i âşık-ı zârı
Dikkatle nigâh etmedi şöyle bakıverdi” (G.131/2)

Bel Bağlamak

“Söyle niçün bağlamazsın bel bana
Etme bu cevr ü cefâyı gel bana” (M.111/1)

Caba Dağıtmak

“Gördükçe sâgar-ı güllü şebnemle pür-arak
Mestâne bezni-i bâga dağıtdı caba sabâ” (G.1/7)

Cin Çarpmak

“Şeytanlık edip cin gibi çarpar sıvıştırdım
Celb-i dil-i âşıkda bu hâlet sana mahsûs” (G.62/6)

Çakmak= Kadeh Tokuşturmak

“Dil matlabın açmazdı sana çakmadan ammâ
Geldikde yeri sohbet-i vaslun çakı verdi” (G.131/4)

Çakır-Keyf Olmak

"Bak ne çakır-keyf-i nâz olmuş o çeşm-i bâdemi
Bilmezem sarhôs-ı hûn-ı dil mi mest-i bâde mi" (G.135/1)

Çayıra Salmak

"Geldikde hat-ı sebzi kılıp yâra latîfe
Uşşâkını gayrı çayıra sal deyüverdim" (G.84/5)

Çehre Etmek (= surat asmak)

"Ben de olsam sana üftâde suyunca gidemem
Çehre etse ne kadar Vâsıf'ı ta'yîb edemem" (M.59/4)

Dile Düşmek

"Dile düş hâl-i ruh-ı yâra diyü ben mi dedim
Ne darılmış o perî bunda kimiün medhali var" (G.24/5)

Dona Kalmak

"Dil kebâb olmuş idi nâr-ı firâkunla velîk
Dona kaldım seni ağyâr ile gördüm tenhâ" (K.17/30)

Elinden Düşmemek

"Kendi dahı fütâde-i mihr-i cemâlidir
Düşmez elinden âyîne hiç gösteriş budur" (G.39/3)

İk Vık İstememek

"Bir visâl içün bana ey meh-rû ik vık istemem
Ben bozuşdum bakma şimden sonra sık sık istemem" (M.80/1)

Kaç-Tut Demek

"Geh şikâra çıkalım dâ'ire-i kuhsâra
Diyelim tazıya tut tavşana hem kaç ar:ımâ" (K.17/23)

Kapağı Atmak:

"Atmış kapağı hâne-i ağyâra olup mest
Açılmış o sandûka-i ser-beste iştidim" (G.85/6)

Karda Gezip İzini Göstermemek

"Bilirim karda gezer izini göstermez
Dâm-ı tenvîrine aldanma anun murg-âsâ" (K.17/31)

Gam Yememek

"Eğerçi cümleden ber-ter günâhım
Velîkin gamı yemem hiç Pâdişâh'ım" (M.2/4)

Karınca Kaderince:

"Çün karınca kaderince ede ihdâ-yı hulûs
Bendene şimdi budur bâdî-i cür'et mahzâ" (K.17/50)

Keyfî Dört Üstüne Olmak

"N'ola dört üstüne zevk olsa bu tarh-ı tarab-zâda
Ferah şâdî safâ neş'e bu kasra rûkn-i çâr oldu" (K.22/35)

Kılı Kırk Yarmak

"Her bir kılını kırk yarıp etdim nice efkâr
Tâ turra-i cânânı miyânınca yarıncâ" (G.104/4)

Kıymet Bilmemek

"Gerçi sen bilmezsin ammâ kıymetimi
Ben senünçün çâk çâk-i gayretem" (M.11/2)

Kulak Asmamak

"Var yok ne ise sohbe zâhid kulak asma
Söz remz-i muammâ-yı dehendir varamazsın" (G.100/5)

Peylemek

"Eğer sen olmasan biz öyle zevk u şevki n'eylerdik
Dahî zevkun birisi bitmeden birini peylerdik" (M.41/3)

Pişmiş Aşa Soğuk Su Katmak

"Gelmemiş beynehümânuzda bürûdet başıma
Katdı ağyâr âkıbet soguk su pişmiş aşâ" (M.12/4)

Silmek (süpürmek)

“Çeşmân-ı siyeh-mestini gördükde olup keyf
Ol neş'e ile birden iki sâgarı sildim” (G.83/2)

Sözden Dönmek

“Ver bana bir bûse varsa kâbili
Dönmem ölsem de sözünden hâsılı” (M.21/6)

Sözü Çevirmek

“Ruhsârına gül-penbe dedim çeşmi karardı
Der-ân çevirip ben de sözü al deyüverdim” (G.84/3)

Suyunca Varmak:

“Suyunca varıp her dem o mehûn ney ü meyle
Bas bâd-ı havâ sırmalı sanat budur işte” (G.120/5)

Soyundan Düğmek

“Bir kerre kişi düşmesin âlemde soyundan
Der-ân dağılır meclis-i cemiyet-i ahbâb” (G.10/8)

Şapa Oturmak:

“Muhâlif rûzgâr ile yem-i unumân-ı firkatde
Benim keşfi-i maksûdum nişîn-i şapdır sensiz” (G.52/6)

Taş Yatur

“Beççe-i tavşanı tavşan kanı bâdeyle hemân
Taş yatur sayd edelim kâm alalım subh u mesâ” (K.17/24)

Tel Kırma

“Halâs-ı câna sermâye iken arz-ı peşimânî
Yine tel kırdı kâfir bilmeyip bu lutf-ı uzumâyı” (T.1/58)

Tevbe Kırma

“Cür'et gelir mi idi şikesti-i tevbe
Meclisde dünkü şûh-ı kadeh-kârı görmesem” (G.80/8)

Uykuya Varmak

"Keyfimce bu şeb câm-ı mey-i lalüne kandım
Uykuya varır varmaz o neş'eyle uyandım" (M.23/3)

Üstüne Sağlık

"Bîmâr-ı nigâhun elemiyle dil-i âşık
Vermez dil ağır hasta yatur üstüne sağlık" (G.70/1)

Yakıvermek

"Cânım gülerek âteş-i aşka yakıverdi
Hem sîneme dâğ açdı o büt hem yakı verdi" (G.131/1)

Yolunu Gözlemek

"Aceb kandan zuhûr eyler deyü hasret-keşün Vâsıf
Ümîd-i makdemünle nâzır-ı ebvâbdır sensiz" (G.52/7)

Yüz Suyu Dökmek:

"Lebiyle âb-ı hayâtun döker yüzü suyun
Durur o çâh-ı zenehdânda akan sular" (G.18/3)

Yüz Yazmak:

"Yazıp yüzümü Esmâ Hanım kâkülümü kes
Bir âşinâya varacağım sen çıkarma ses" (M.217/17)

Zevke Zanbak Sığmamak:

"Bu gice zevkımıza doğrusu zanbak sığmaz
O gül-i al ile gülzâra varıp yan yatdık" (G.72/4)

6.1.4. Mitolojik ve Naklî Telmihler

Klasik edebiyat metinlerimiz, 17. asırda aksülamel buluncaya kadar daha çok İran'ın "Şeh-nâme" kaynaklı mitolojik kahramanlarının baskın vasıfları vasıtasıyla onların teşbihin kuvvetli unsuru olarak ele alındığına daha sonra da, millî değerlere sahip çıkma açısından gelişen bir şuurla tahtlarından indirildiğine dair pek çok misâl doludur. Vâsıf'ta bu tarz telmihler, yerine göre bilginin zikri ve tafsîli için kullanılmıştır. Ekserî tarih kıt'aları ve kasidelerinde karşımıza çıkan bu söz düşürmelerinden birer misâl vermekte fayda görüyoruz:

Aristo-Eflatun

"Aristo'ya eder erbâb-ı dikkat re'yini tercîh
Felâtûn'a bulur ehl-i basîret rühdini rüchân" (T.18/26)

Behrâm

"Düşmesin yoksa hadeng-i nigeühin sînesine
Dest-i Behrâm'dan ey kaşı kemân yay düşer" (G.29/2)

Behzâd-Mânî

"Görüþ Behzâd resm-i nakş ü elvânın kalem silsin
Bilip Mânî kusûrın çeksin Erjeng'e hat-ı butlân" (T.18/60)

Cem

"Cem gitti ise gam yeme ey pîr-i mey dahı
Bu bezm-gâh-ı işrete çok Cem gelir gider" (G.25/7)

Dârâ

"Adû-yı dîni sedd ü bende çekmekde bunun zîrâ
Hüveydâdır hezâr İskender ü Dârâ'ya rüchânı" (K.18/10)

Erdeşîr

"Meydâna ol şâh-ı dilîr esbîn sürünce hem-çü şîr
Görse kalırdı Erdeşîr engüşt-i hayret ber-dehân"

Gîv ü Peşen

"Ol şeh-levend-i nâzı açar bir hikâye aç
Zevk anlamam hikâye-i Gîv ü Peşen'de ben" (G.90/3)

Hâtem

"Kalsa aceb mi şöhreti dillerde Hâtem'ün
Merd-i sahîyi âkıbet ihsânı andırır" (G.48/6)

İsfendiyar-Efrâsiyâb

"Çıksa seyrâna rikâbında yürür İsfendiyâr
İnse bir câya semendin gezdire Efrâsiyâb" (T.43/4)

İskender

"Ararlar nüsha-i adli gezerler câ-be-câ ammâ
O nüsha var ise sandûk-ı İskender'de kalmışdır" (G.36/2)

Nerîmân

"Peygâra kulsa ger heves eyler Nerîmân ana pes
Ankâya nisbetle meges âcizdir elbet bî-gümân" (T.49/5)

Ruyîn-ten

"Kılsa gazabla ger nigâh fûlâd erir bî-iştibâh
A'dâyı çigner çün giyâh ol şâh-ı Rûyîn-ten-tüvân" (T.49/3)

Rüstem

"Rüstem anunla hem-cidâl olmak degüldür ihtimâl
Ol husrev-i sâhib-kemâl alsa ele seyf ü sinân" (T.49/6)

Naklî telmih olarak ise sadece Hz.Yûsuf'un ve Nemrûd'un isimleri anılır. Hüd-hüd'den, Bezm-i ezel'den ve Âb-ı hayat'tan bahsedilir. Bir yerde de Cengiz anılır:

Hz.Yûsuf

"Yanıp Kenân-ı sabr ol Yûsuf-ı hüsnün firâkıyla
Boyumca nâr-ı hasret âteşin pîrâhen olmuşdur" (G.37/5)

Nemrûd

"Düşmesin yoksa gönüller o bütün sevdâsına
Kâfirün nâr-ı firâkı âteş-i Nemrûd'dur" (G.40/2)

Hüdhiüd

"Hüdhiüd gibi peyâm-ı bahâr-ı visâl ile
Pervâz-ı şevk edip geliyor ez-Sabâ sabâ" (G.1/8)

Bezm-i ezel

"Neşvân olur kıyâmete dek âşıkun yeri
Bir katra içse bezm-i ezelden şarâb-ı aşk" (G.69/4)

Âb-ı hayât

"Zevkun degül ey sôft seniün câm-ı mahabbet
Bu âb-ı hayâtı acabâ sem mi sanırsın" (G.95/7)

Cengiz

"Bulup iklîm-i dili alsa girây-ı gamzen
Çeşm-i Cengiz'üne beğim ülke-i Nogay düşer" (G.29/4)

6.1.5. Yer Adlarıyla İlgili Telmihler

Vâsîf Dîvânı'nda yer adlarının zikri suretiyle tariflerin zenginleştirilmesi hususuna da sıkça rastlıyoruz:

Şâm

"Sevdâ-yı zülf-i yâr ile tâ-be-diyâr-ı Şâm
Her şeb nesîm âh çeker gâh eser gezer" (G.30/4)

Keşmîr

"Perî-râyân-ı Keşmîrî olur pek cezbeli ammâ
Kulun eyler efendim gibi şûh-ı sîm-berden hazz" (G.66/4)

Semerkand

"Gird-i la'linde degül hatt-ı siyâh ol mâhun
Vasf-ı kand-i lebi yazıldı Semerkand'a bu şeb" (G.11/2)

Bedahşân

"Gül-berg-i râyu verd-i gülistânı andırır
Gül-nâr-ı la'li la'l-i Bedahşân'ı andırır" (G.48/1)

Yemen

"Bir sûde-reng-i neş'e ki la'linde o mehiin
Gördüm ne la'lde ne akîk-ı Yemen'de ben" (G.89/6)

İstanbul

"Ya şûh-ı sitem-kâr ya hercâyîdir elbet
Ümmîd-i vefâ etme Sitanbul güzelinden" (G.92/5)

Huten

"Hep bakılsa kâkül-i pür-çini sevdâstıyladır
Eylemez bîhüde geşt-i deşt âhû-yı Huten" (G.93/3)

Aden

"Görmeyen la'lünde dendânın temâşâ eylesin
Hokka-i la'le nihâde olduğın dürr-i Aden" (G.93/4)

İsfahan

"Ne mümkün çâr-bâğ-ı İsfahân olsun buna hemtâ
Bu zîbâ kasr anunla dahı rû-be-rû ibâr oldu" (K.22/27)

Çîn

"Mest olup açılsa n'ola âyîne-i sîne
Benzer bütün endâmı perî-hâne-i Çîn'e" (M.158/2)

6.2. Devir Özellikleri

6.2.1. Kıyâfetler

Vâsîf Dîvânı, âdetâ gerek Saray erkânı gerekse sair İstanbul hanım ve beylerinin gardroplarının renkli ve canlı şekilde yer aldığı bir fotoğraf sergisi gibidir:

Dalgalı Sırma Kolan

"Mevc urur sarma hevâstıyla belin elde telâş
Dalgalı sırma kolan ister isen işte kulun" (G.75/6)

Kalenderî Tarzı Müşgî Aba, Özbek Tâc

"Tarz-ı Kalenderiyye koyup saçlı sünbülü
Geydirdi tâc-ı Özbek ü müşgîn abâ sabâ" (G.1/5)

Lâhûrî Şal

"Mû-miyân-ı nâzuna şâyeste âgûşum gibi
Bir yeni çıkma tuhaf lâhûrî şalım var sana" (G.7/2)

Destâr

"Neşât-ı bâde-i la'lünle rindân bezm-i işrete
Girer mestâne ser-destâr gâhî râst gâhî kec" (G.12/5)

Kâtibî Destâr

"Birden görünce bilmez idim bî-vakit seni
Başındaki bu kâtibî destârı görmesem" (G.80/6)

Gülgülî Dülbend

"Berg-i gül-i terle deheninden teri sildim
San gülgülî dülbend ile verd-i teri sildim" (G.83/1)

Telli Pûşî

"Ol şûh-ı kapudan-beçeyi sarmadan agyâr
Sar telli puşî gibi mukaddemce belinden" (G.92/4)

Fes

"Zîr-i fesde kâkül-i şebbüyını etdim hayâl
Güyyâ bitmiş sifâl-i cennet içre fesleğen" (G.93/2)

Atlas-ı Zer-Târ

"Sen hemân eyle derûnun şüste-i cây-ı hulûs
İster isen atlas-ı zer-târ giy ister kebe" (G.111/5)

Zümürrüdî, Müşgî Şâl; Tenzûyî Şalvar

"Giymiş ol meh zümürrüdî şâl anteri
Serve dönmüş kâmet-i nâzik-teri" (M.22/5)

"Al etme ihmâl /Lâzım be-her-hâl
Müşgî yeni şâl /Tenzûyî şalvar" (M.37/5)

Fermene

"Kesdirip tenzûyî şâldan fermene
Yaraşır kesdirsem o sîmîn tene" (M.63/4)

Canfes

"Çemenî canfes ey serv-i ser-efrâz geydün
Nâzdan nesc olan elbiseni az geydün" (M.27/2)

6.2.2. Yiyecek-İçecekler

Sadece kılık kıyafet gibi dışa yönelik unsurların tarifi yanında, daha çok "mahallî" sayılabilecek yiyecek ve içecek maddelerinin Vâsıf Dîvânı'nda sıkça zikredildiğini görüyoruz:

Armud Kaki

"Benzer mi bana ey perî üftâde-i Etrâk
Ben cânımı arz etdim o emrud kaki verdi" (G.131/6)

Bal-Pekmez

"Kırmızı aşî boyası rûy-ı al olmuş sana
Acıyıp bakkâlde pekmez sonra bal olmuş sana" (G.8/1)

Kirli Hanım, Kaşkaval

"Dal-kelle tâs destünde tulumbacı iken
İçi kokmuş kirli hanım kaşkaval olmuş sana" (G.8/6)

Sünbülüyye, Süd

"Kirli fesden perçemün çıkmış dürülmüş lif gibi
Sünbülüyye kır bıyık süd ak sakal olmuş sana" (G.8/8)

Zelbiyye

"Ne tekellüf et ta'âma sofraya zelbiyye çek
Ne kibâr olup cihânda kayd-ı huddâmiyye çek" (G.73/1)

Çay

"Bûse-i kand-i lebün kulsam niyâz eyler itâb
Hasta-i hicrâna fîkr et bu şekersiz çay ne güç" (G.14/3)

Hummâs Şerbeti

"Kanamam bûse-i kand-ı dehen-i dildâra
Aşk bu şerbet-i hummâsa dadandırdı beni" (G.138/3)

Kiras

"Mîve-i la'lin görüp ol bâgbân şûhun dedim
Bu kirâs yerli midir cânım bana bir kıyye çek" (G.73/4)

Yaprak Aşı

"Öpmek için kirâs-ı lebün vaz'-ı şefeteyn
Güyâ nihâl-i tâze-rese yaprak aşıdır" (G.34/5)

Kahve

"Zevkı mahfî edelim gitsin izin ver ağyâr
Kahve nargile duhân ister isen işte kulun" (G.75/8)

Gül-şeker

"Hayâl-i hâl-i lalün kahve vü fikr-i femün tatlı
Anunçün kahve-nûşân etmez oldu gül-şekerden haz" (G.65/2)

Şıra

"Hemşîreleriün şîre sıkıp bezmi donansın
Ey mugbeçe sen dîde-i rindâna koruk sık" (G.70/3)

Kestane

"Gayrıla mey gördüğün gördükçe çatlar reşk ile
Sûz-ı gayretle kebâb kestâne kim gönlümdür ol" (G.77/3)

Şeftali

"Şeftâlû alırken edip arz ârızın ol şûh
Dedi sana al işte bir a'lâ sulu buldum" (G.81/4)

Kand-i Nebât

"Mâ'il-i bûs-ı lebün kand-i nebât
Neş'e-i la'l-i terün âb-ı hayât" (M.14/2)

Misket Elması

"Âşıkâ reng ise n'ola matlabı
La'li mül elma-yı misket gabgabı" (M.196/1)

Çilek

"Hat nev-bahâr-ı hüsnün edip câ-be-câ
Dönmüş arada mîve-i la'lün çileklere" (G.118/3)

"Destî bin doksan adım dûra konup zann oldu
Bitdi kûhsârda bir kırmızı yabanî çilek" (T.53/13)

Çilek Şekerlemesi-Semen Hamûresi

"Sorulsa Vâsıf-ı zâra lebân bostânun
Çilek şekerlemesi ya semen hamûresidir" (K.31/2)

6.2.3. Mesîreler

Vâsıf Dîvânı, İstanbul'un mesirelerinin en çok zikredildiği metinlerden biri olsa gerektir:

Bebek

"Sâgar çekelim sâkî-i sîmîn-bilekden
Yelken edip aklı binelim semt-i Bebek'den" (M.19/4)

Beşiktaş

"Eğer verseyse Yıldız Köşkü fer semt-i Beşiktaş'a
Bu süy-ü Üsküdar'a zîb-bahş-ı iftihâr oldu" (K.10/20)

Çerâğân, Lâlezar

"Mevsimi geldi gülistân vaktidir
Lâlezâr'a gel Çerâğân vaktidir" (G.54/1)

Galata, Sirkeci

"Maglata etme Galata zevkına gitmiş deyü
Sirkeci'ye çıkdı serd imiş havâ bundan galat" (G.64/4)

Göksu

"Gül mevsimidir ey perî nûş-ı mey-i nâb et
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd âlem-i âb et" (M.28/1)

Gülşen-ârâ, Neşât-efzâ

"Güzel kasr-ı Neşât-efzâ nişîmen-gâh-ı zîbâdır
Gül-i bâg-ı keremsin cılve-gâhun Gülşen-ârâdır" (M.42/1)

İstinye, Kandilli

"Vâsıf binelim kayığa İstinye Koyu'ndan
Sâgar çekelim şevk ile Kandilli suyundan" (M.28/5)

Kalender Bahçesi

"Âlem-i âb eyle Göksu'dan olup zevrak-süvâr
Kıl Kalender Bağçesi'n tâ subha dek cây-ı karâr" (M.78/3)

Kartal

"Bil maskat-ı re'sim dedi ol şûh-ı güzeşte
Ânîde bakıp rûyına Kartal deyiverdim" (G.84/6)

Kumla

"Her gice o meh parladıp al bâde-i Kumla
Davet eder uşşâkı dibi kırmızı mumla" (G.107/1)

Paşalimanı

"Gezinirken Paşalimânı suyunda ikimiz
Yanaşıp bir gice lîmân-ı visâle yattık" (72/3)

Sadâbâd

"Uyup ahhâba sen de seyr-i Sadâbâd'a gitdikçe
Sirişk-i çeşminiün bak farkı var mı çağlayanlardan" (M.103/2)

Servîli

"Servîli'de geçen sene görmüştüm seni
Ey şûh doğru söyle sen o dil-rübâ mısın" (G.94/7)

Südlüce

"Yakdun süd iken ağzımı inanmam sana ey şüh
Kaymak ye varıp Südlüce'ye sen bu ağızla" (G.108/2)

Sürûr-âbâd

"Çıkıp seyr-i fezâ-yı bâğ u râğa izz ü devletle
Sürûr-âbâd'a teşrîf eyle hunkârım meserretle" (M.153/1)

Tarabya

"İşte mey-i mahbûb-ı tarab cümle müheyyâ
Meh-pâreciğim gel edelim azm-i Tarabya" (M.143/4)

Tozkoparan

"Az gelir her ne kadar medhine etsem âgâz
Basdı işveyle hemân Tozkoparan'ı desem az" (M.195/8)

Üsküdar

"Bu tarz-ı nev mülûkî kasr-ı âlîniün binâsıyla
Değişdi şimdi nâmu eski dârun Üsküdar oldu" (K.22/19-20)

Vefa

"Gice gündüz görüp semt-i Vefâ'da
Kim olmaz Vâsıf o şûha fütâde" (M.110/4)

Yeniköy

"Kanı ey mâh geçen şeb Yeniköy'den beride
Bir kayıkda iki meh var idi bizden geride" (M.201/2)

6.2.4. Devrinin Sosyal ve Siyasî Cephesini Yansıtmaları Açısından Kasîdeleri ve Tarih Kıt'aları

6.2.4.1. Kasîdeler

Vâsıf Dîvânı'nda toplam 27 adet, kasîde nazım şekliyle yazılmış şiir vardır. Kasîde-beçe diyebileceğimiz hayatı ve sanatı bahsinde üzerinde durduğumuz bu şiirlerden, ikisi münâcât, sekizi Hz. Peygamberimiz (s.a.v) vafında, biri Hz.Hu-

seyin'in kızlarının medfun olduğu rivayet edilen mahalli tezyîn vesîlesiyle Sultan Mahmûd ve biri de Mevlânâ bâbında olmak üzere onbiri na'ttır. Yedi tanesi Sultan Selim vâsfinda olan kasîdelerden altısı medhiye, diğeri ikisi de Mısır'ın fethi ve padişahın yeni yılını tebrik vesîlesiyle kaleme alınmış iki tarih kasidesidir. Altı Sultan Mahmûd kasîdesinin de ikisi, biri Şehzâde Murâd'ın doğumu ve diğeri yeni yıl tebriki olmak üzere tarihtir. Son iki kasîdenin biri Sadriazam Kâim-makâm Bekir Paşa hakkında, diğeri ise Sadriazam Ziya Paşa vâsfinda bir Ramazaniyedir.

Na't ve münâcâtları bir tarafa bırakacak olursak bu 14 medhiye kasîde, bizim için devrinin sosyal ve siyasî yapısına ayna tutucu mâhiyyettedir. Aynı zamanda Vâsîf'ın şair olarak kudretini ölçmede merkez olarak kabûl edilmeleri lüzûmuna da işaret etmek zarûridir.

Dîvân'da 13 numara ile yer verdiğimiz kasîde, Hırka-i şerîf'e takılan Sultan Selim'in tuğrası vâsfindadır. Şair bu 12 beyitlik medhiyyede 4 beyit içerisinde "Selîm Hân" lafzının harflerini muhtelif teşbihler ile zikrederek bize tuğranın âdetâ resmini çizer:

*"Perîşân-zülf-i dehre şânedir dendâne-i sîni
Ki üstün lânu kasr-ı şâna bâdi-i metânettir*

*Dü zîbâ cevher-i yâsî gül-i maksûda şebnemdir
Çü mîl-i sürme mîmi çeşm-i halka ankâ-yı sıhhatdir*

*Sevâd-ı nokta-i hâsî ruh-ı unvâna müşğîn-hâl
Derûn-ı nûnu fağfûr-kâse-i sahbâ-yı himmetdir*

*Eğer teşbîh olursa kâmet-i hûbâna ber-câdir
Kad-i mevzûn-ı elfî hem-çü elf-i istikâmetdir" (K.13/3-6)*

Belki de muvaşşahın ismi konulmamış bir şekli olan bu tabloda şair, tuğradaki elfin nundan sonra geldiğini bile ifadelendirmiştir.

125 beyitlik bir îdiyye (=îd-i fîr) olan renkli ve âhenkli 14. kasîde⁸¹ Nef'î-vârî bir hitapla nesîbsiz olarak

*"Bârekallâh ey sipihriün mâh-ı hurşîd-efseri
Şarka garba verdi şânun pertev-i İskenderî"*

şeklinde başlar, 15 beyit padişahın atı, kılıcı gibi savaş aksâmı övülür. 16. beyitte

*"Dâver-i gerdûn-haşem encüm-sipâh-ı muhteşem
Tâc-bahşâ-yı ser-i Cem zîb-i taht-ı serverî"*

⁸¹ 24. ve 46. beyitlerinde matlaı yenilediği için Topkapı Sarayı Ktb. H.1208 numaradaki yazmada, 24. beyitten itibaren yer almakta ve H.İpekten de bu kasîdeyi matbu dîvânda olmayan yeni bir metin olarak takdîm etmektedir. Tabiatıyla kasîdenin ilk şekli bu olup başına sonradan 23 beyit ilâve edildiği de düşünülebilir.

denilerek tam olarak medhiyeye girilir. 23. ve 46. beyitlerle iki kere matla yenilenip âhenk tazelenerek 83 beyit medhe devamla

*"Nim açıldıkça girîbânî nebâtî câmenîün
Tûtîye âyîneçilik öğredir sîmîn beri*

*Ol bütün gâyet yakışmış cilve-i endâmına
Sırmalı tavşan kanı nîm-ten şarâbî anteri"* (48-49)

şeklinde bize Sultan Selim'in o bayram ne giydiği, rengine kadar anlatılırken

*"Mâh-ı şâm-ı saltanat pîşinde peyk-i şeb-revi
Mihr-i subh-ı ma'delet yanında hudmet-perveri"* (68)

Sultan'ın peykinin zenci, has hizmetlilerinin ise ak ağalardan olduğu dahi benzetme edası içerisinde ihsas edilir.

*"Afv edersen vaz'-ı küstâh-ânemi şâ'irlere
Bir üzengi parladayım kamaşsın gözleri"*

diyerek başlanılan 100-120. Beyitler arası ise, renkli bir fahriyyeye ayrılmıştır. 20 beyitlik bu "üzengi parlatma" faaliyetinde şair bizce mühim bir tasrihte bulunur:

*"Benden öğrensün çeşîd-i nazm-ı nev-îcâdı halk
Benden alsın kâle-i irfân alan şimden gerü"* (117)

Nazım meydanını örfen Örfî'den aldığını, Enverî'nin huzurunda yer öpmesini, Kemâl'in onun tasavvur ipinde hayâl oynatamayacağını söyledikten sonra "çeşîd-i nazm-ı nev-îcâd" olarak tavsîf ettiği "Vâsîf tarzı"nın esas muhatabı zikredilir: Halk... Bu bize şairin tavr u tarzını yönlendirmede bütün bir sosyal-siyasî muhîtin ötesindeki bir tesiri göstermektedir.

Son 5 beyit ise,

*"Geçdi Vâsîf hod-fürûşî geldi hengâm-ı du'â
Gayrı ihlâs ile aç dest-i tazarru'-güsteri"*

şeklinde bir geçişle duaya ayrılmıştır. Şair burada fahriyye için "hod-fürûşî" dediği üzere bunun kendini pek de uygun bir tarz olmadığına da ifade eder.

15. kasîde 68 beyitlik son derece samimî bir üslûbla yazılmış bir Ramazaniyyedir. Burada Ramazan ayının gelmesiyle müslim-gayr-ı müslim bütün erkânın, harâbât ehlinin v.s.in hâli tasvîr edilir:

*"Terk edip câm-ı sabûhu üdebâ-yı rindân
Tevbe-i ahd-i Nasûh etmeğe eyler ikdâm*

*Verdi şol rütbede safvet mey-i tahkîkî
Kalmadı hâtır-ı âlemde humâr-ı âlâm*

*Bâde-i feyz-i Hudâ ile cihân pür-neş'e
Neşve-i câm-ı hakikatle safâ-yâb eyyâm*

*Ne sanâdid-i sûver kaldı ne büt âlemde
Güyyâ oldu sanem-hâne nukûş-ı evhâm*

*Ehl-i İslâm'a ibâdet için ammâ her sû
Verdiler câmi-i zîbendelere istihkâm*

....
*Badezîn biz de bu şevk ile varıp yüz sürelim
Harem-i perde-i mahbûb-ı Hudâ'ya her şâm*

*Eşk-i hasret dökelim çeşm-i nedâmetlerden
Dergehinde olalım nakd-i şefâ'atle be-kâm"*

23. beyitle medhiyyeye giriş yapılır. Sultan Selim'in hem kılıcını hem kalemini nasıl aynı maharetle kullandığı uzun uzun tasvîr edilir. 47. beyitte,

*"Benem ol nâdire-gû şâir-i bî-hemtâ kim
Ser-be-ser mülk-i ma'ânî-i kalem emrime râm*

diyerek 17 beyitlik fahriyyeye girişilir. Son 4 beyit ise duadır.

Şairin, dindar padişaha 44 beyit olarak takdîm ettiği 16. kasîde de, yine bir "mâh-ı siyâm" sitâyiş-nâmesidir. Ramazan,

*"Mîvesi bende-i mukbil şeceri sâ'imler
Ravza-i mağfîret-i Hazret-i Hak'dır ramazân*

...
*Böyle bir mâh-ı mübârek ola mı mü'mine hiç
Şem'-i gufrân-ı Hudâ her şeb olur şu'le-feşân"*

gibi samimî ifadelerle tasvîr edildikten sonra ehl-i keyf'in bu aydaki hâli isim zikretilerek mizahî şekilde hikâye edilir.

57 beyitlik 17. Kasîde Nedîm'inkine nazaran daha makûl ve mutedil sayılabilecek bir şitaiyyedir. Kış mevsimi, "güneşin şerîf zâtının münâfık bir sîmâya bürünmesi" olarak tasvîr edilir.

*“Şöyle kızdırmış idi beynimiz akd-i ülfet
Teb-i hurşîd-i mahabbetle yanardık gûyâ
N’eyleyem katdı soğuk su yine pişmiş aşâ
Geldi o zât-ı şerîfe münâfık sîmâ” (2-3)*

Şimdi,

*“Hep yalan oldu o gül-geşt-i fezâ-yı gülşen
Ne temâşâ-yı çemen kaldı ne dillerde safâ” (15)*

diyerek veda edilen dış âlemden kapalı mahallere dönülür:

*“Gehî hum-hânede reşk-âver-i câm-ı bâde
Gâhî de hânede ahhâb ile zevk-ı halvâ” (22)*

Kara kışın vücut üzerindeki tesiri artistik bir benzetmeyle anlatılır:

*“Dil kebâb olmuş idi nâr-ı firâkunla velik
Donakaldım seni ağğyâr ile gördüm tenhâ” (30)*

Bu tarz şiirler yazmaktaki gâyesi de şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Arz-ı ihlâs-ı ubûdiyyetim îmâ yoksa
Kanda ben kanda sitâyîş-geh-i şî’r ü inşâ” (45)*

Ve padişahın medhinin neredeyse farz gibi bir boyun borcu olduğu söylenir:

*“Nice evsâfını yâd eylemeyem her demde
Farz gibi boynuma borç oldu benim medh ü senâ”(53)*

Sultan Selim hakkındaki son iki metin, birer tarih kasîdesidir. 38 beyitlik 1803 tarihli 18. kasîde, Mısır fethine dairdir.

1 Temmuz 1798’de, Sultan Selim’in büyük hayranlık beslediği, bütün Avrupa’nın ona sırtını döndüğü bir sırada müttefiki olarak kalmak istediğini bildirdiği N.Bonapharte’in suret-i hakdan göstererek Mısır’ı işgâli üzerine Ehram’lar ve Nil nehri arasında 13 temmuz 1798 günü yapılan savaşta Fransız ordusu, düzensiz Çerkes askerlerini yenmesine rağmen sonunda Akkâ’da Cezzâr Ahmed Paşa komutasındaki 3700 kişilik Nizâm-ı cedîd birliğine mağlup olarak Mısır’dan çekilmek zorunda bırakılır. 3 yıl 2 ay 1 gün süren Fransız işgâlinin 27 Haziran 1801’de sona ermesi üzerine İstanbul’da 4 gün 4 gece şenlik yapılır ve Sultan Selim’e bu savaşta ki dirayetli stratejisi sebebiyle “Gâzî” unvanı verilir. Vâsıf, bu zaferi toplam 137 beyitlik 5 tarih kıtasıyla da ayrıca övmüştür. Sultan Selim bu 18. kasidede,

*"Eğer gûş etmediünse vak'a-i ceng-i Nerîmân'ı
İşit evsâf-ı nâm-ı Hazret-i Sultân Selîm Hân'ı*

*Şeh-i mansûr ü gâlib şehriyâr-ı maşrık u mağrib
Hıdîv-i Cem-menâkub zîb-i evreng-i Süleymân'ı" (1-2)*

olarak Doğu'nun ve Batı'nın hâkimi olarak anılır,

"Dür-i tâc-ı hilâfet âb-rûy-ı nesl-i Osmânî"

olarak övülür. Fransa'nın tavrı ise şu şekilde anlatılır:

*"Kıyâs et bundan ol şâh-ı dilîrûn zûr-ı bâzûsın
Franca kâfirî gelmişdi Bahr-ı emsâr'a pinhânî*

*Girip İskenderiyye suyına keşti-i hud 'ayla
O kavm-i fitne-cûyân etmiş idi bâgy ü tugyânî*

*Edip balyos çün İblîs telvîs-i derûn evvel
Hezâr igvâ ile başdan çıkardı şeyh-i urbânî*

*Fesâda Sâlihiyye vâdisinden eyleyip âgâz
Berây-ı gaflet ibrâz etdi halka sahte fermânî*

*Külâh ile alıp Akkâ'yı takye kapmak isterken
Koyup şabkayı gıtdi ser-bürehne semt-i Sûdân'ı*

.....
*Görünce böyle zûr-ı pençe-i İslâm'ı havfından
Ye'isle etdi tâ dâmânına çâk-i girîbânî"*

Bu feth ile Sultan Yavuz Selim'in fetihlerini ince bir mukâyeseyle şu şekilde ifade eder:

*"Şebîh olmaz bu feth-i Şeh Selîm-i Evvel'e zîrâ
Bu bir feth-i digerdîr sehl ile bâ-avn-i Sübhânî*

*O şehdir hal' edip Mısır'ı yed-i İslâm'dan aldı
Bu irsâl eyleyip ser-askerin kahr etdi udvânî"*

Sultan Selim hakkındaki son kasîde ise, 44 beyitlik mübârekî redifli 1802 senesi için yazılmış bir yeni yıl tebrîki tarihidir.

Sultan Mahmûd vâsfindaki kasîdelerin ilki 169 beyitlik bir rumhiyyedir:

*"Görmedünse hamle-i zirgâm-ı ejder-hey'eti
Kıl temâşâ Hân Mahmûd-ı Gazanfer-heybeti"*

Beytiyle doğrudan medhiyyeye geçilen kasîdede Sultan Mahmûd'un 12 beyit boyunca İran'ın meşhur mitolojik kahramanlarına olan üstünlüğü tasvîr edilir. Daha sonra Gülhane'de yapılan bir rumh müsabakası anlatılır. Burada her biri bu fende maharet sahibi ve aynı zamanda Padişah'ın ehl-i sohbeti olan 15 erbâb-ı rumhun isimleri, duruş yerleri ile zikredilir.

*"Her süvârînün elinde nîze mânend-i sûtân
Mürtesim levh üzre gûyâ bir donanma sûreti"*

*Bir de ikişer ikişer eyleyip arz-ı hüner
Lu'b-ı rumha sonra topdan verdiler germiyyeti"*

dedikten sonra

*"Her birine çeşm-i insâf ile dikkat eyledim
Cümleden bâlâ vü ber-ter ol şehün mâhiyyeti"*

denilir.

*"Var o şehde öyle Mısrîler ki tar'îfi muhâl
Her birinün başka seyr ü reng ü hüsn ü zîneti"*

şeklindeki beyitte padişahın Mısır atlarının nakline geçilir. Bunlar arasında "Ha-beş" isminde olan birini şair şöyle tarif eder:

*"Cünbüş ü cilve zamânı şekl-i hûbâna girer
Rûzgârı kesdirir vakt-i şitâb-ı şiddeti"*

Sultan Mahmûd'un nasıl bir vakitte padişah olduğu anlatılır:

*"Bir vakitte eyledün kim taht-ı şâhîye cülûs
Kevne gelmişdi perîşânîyle hummâ hâleti
Bir taraftan leşker-i küffâr ile ceng ü cidâl
Bir taraftan eşkıyâ vü hâricînün sıkleti"*

Bu kasîdeyi yazma sebebini de şöyle izah eder:

*Ancak emre intisâlendir bu da yoksa kulun
Âcizem haddim midir sen gibi şâhun midhati"*

Mevkıinden bahseder:

*"Devletünde ben o hoş-gû şâireni ki bâ-husus
Var iken ben gayrının ısgâ olunmaz sohbeti"*

ve kasîdeyi "at-tut" ibaresindeki istihzâ tevriye ile şöyle bitirir:

*"Sen de at tut sâyesinde Vâsıf ol şâh-ı cihân
Kâm alıp der-zîr-i rân etdikçe rahş-ı devleti"*

23 beyitlik 21 kasîde,

*"Böyle târîh arz edip her yıl desinler şâ'irân
Sa'd ola Mahmûd Hân'a sâl-i nev ikbâl ile"*

şeklindeki makta beytinde ifade olunduğu üzere mutad bir yeni yıl tebrik tarihidir.

42 beyitlik 22. Kasîde, Yıldız Köşkü'ünden ve dahi Çâr-bâğ-ı İsfahan'dan daha muhteşem olarak

*"Mahalli muteber hâki mu'anber resmi ra'nâ-ter
Binâsı bî-bedel bir cilve-gâh-ı şehriyâr oldu"*

şeklinde vasıflandırılan Üsküdar'daki Vâlide Sultan Kasrı'nın inşâsı medhinde bir tarihtir.

8 beyitlik 24. kasîde-beçe Şehzâde Murâd'ın 1811/1226'daki sadece padişah babasını değil, Devlet-i Âliyye'nin bakâsı açısından bütün halkı mesrûr eden doğumuna düşürülmüş

*"Hân Mahmûd'un murâdın eyledi Yezdân atâ
Eyledi mesrûr kevnî makdem-i Sultân Murâd"*

maktalı tarihtir.

13 beyitlik 24. kasîde, inşâ sebebinin

*"Uluvv-i rütbesin i'lân için nüh-tâk-ı bâlâya
Bu evvân-ı felek-peyvestün etdi tarhunı fermân"*

şeklinde ifade edildiği Topkapı'daki yeni kasr için söylenilmiştir.

46 beyitlik 25. Kasîde, Sahâbe-i kirâm'dan Ebû Saîd e'l-Hudrî'nin türbesinin tamirini anlatmak için yazılmıştır

102 beyitlik 26. Kasîde Kâim-makâm Bekir Paşa medhindedir. Daha önce de bahsi geçtiği üzere bu, devir tenkîdi açısından mühim bir kasîdedir. Şair için bu zamanın ne içki ne sohbet meclisleri eskisi gibidir:

*"Ne hüner kadrin bilir var ne ma'ârif-âşinâ
Şimdi ebnâ-yı zamâne ragbet-i eşrâr eder*

*Bir alay nâdâna dîş olduk ki ehl-i dânişi
Suhre vü tavr-ı sefîh-âneyle istihkâr eder"*

Felek de bu sırada şaire elinden gelen zulmü etmektedir:

*"Âdetidir gerçi çarhun günde bin vaz'-ı girân
Ehl-i tab'a bâr eder ammâ bana her bâr eder"*

Felekle arasını ancak Sadriazam Bekir Paşa'nın bulacağı ümîdiyle onu medhe başlar:

*"Fasl ederse ger senünle ey felek davâmızı
Âsaf-ı devrân Bekir Paşa-yı Cem-girdâr eder*

*Var mıdır gök-kubbenün altında akrânım dese
Rûyına karşı felek âyîneyle dest-kâr eder"*

90 beyitlik 27. ve son kasîde ise Sadriazam Ziya Paşa'ya yazılmış bir ramazaniyyedir.

6.4.2.2. Tarih Kıt'aları

Vâsıf Dîvânı'nda Sultan III. Selim için kıt'a nazım şekliyle ve hepsi Mısır'ın fethi için düşürülmüş 1218/1803 tarihli sekiz tarih vardır. 67 beyitlik ilk tarih, her beyitte musîkî makamlarının isminin zikredilmesiyle renklendirilmiş âhenkli bir metindir Her ne vesîleyle yazılıyor olursa olsun yaşanan andan bariz kesitler ve işaretleler sunmak suretiyle bizi o mekâna ve zamana götürmesi, şairin kaleme aldığı kaside ve tarihlerin ortak özelliğidir.

Meselâ, fetih sırasında Sultan Selim'in kullandığı kılıcı şöyle tarif ediyor:

*"Murassa kabzalı seyf-i Acem'le ol Şeh-i Gâzî
Eder fermân-beri şâh-ı Şifâhân ü Buhârâ'yı"(T.1/16)*

Fransa'nın Mısır'ı işgâli tarihî aybını ve Sultan Selim'in tavrını ise şöyle tasvir ediyor:

*"Müberka'ken arûs-ı gül-izâr-ı mülkü al ile
Açıp sayd eyledi Efrenc o iklim-i dil-ârâyı" (24)*

*Haff tekli ile bend eyleyip kendine Urbân'ı
Mısır'dan tâ-be-Akka kıldı zabt etrâf ü enhâyı*

*O Şâh-ı pür-himem gûş eyledikde sadr-ı uzmâsın
Sipeh-sâlâr edip gönderdi ecnâd-ı tüvânâyı*

*O rütbe kırdılar kim leşker-i a'dâyı öğrendi
Bu aslı fer'i yok kizb ü ferîb-i hîle-pîrâyı*

İkinci tarihte tarihî bir tesbitte bulunulur:

*"Ser-â-pâ millet-i Efrenc egerçi hasm-ı devletdir
Bu ammâ yetmiş iki milletün merdûd ü menfûrî (T.2/29)*

*Cihâna etdi kâfirler nice nireng ü al ammâ
Bize ettiği reng efsürde eyler reng-i asfûrî" (T.2/44)*

Fakat bu nâ-hak işgâlin tarih düşürecek hadise bulamayan ve tahsisât-ı âsitâne-den mahrum kalan şairler için iyi bir yönü de olmuştur:

*"Kemend-endâz-ı encüm olmuş idi teng-destîden
Ferâmûş eyleyip nazm-âverân manzûm ü mensûrî" (45)*

Bu "fetih"ten sonra ise şairler bir meşgale bulmuştur:

*"Feth edip zabt eyledikde Mısır'ı ol şâh-ı cihân
Lâzım oldu sâl-i fethin zabt her bir şâ'ire" (T.3/11)*

*"Gûş edince bu peyâm-ı hayrî erbâb-ı hüner
Yazdılar târîh izhâr eyleyip şevk-ı azîm" (T.5/4)*

Sekizinci tarih, III. Selim'in kızkardeşi Beyhan Sultan'ın Akandî'de yaptırdığı çeşmeye aittir.

1808-1822 arasındaki tarihler Sultan Mahmud'a ve devrinin hadiselerine dair-
dir. 1808 tarihleri Sultan Mahmud'un cülûsu, Cihangir ve Soffa Camii'nin tamiri ve
kızı Fatıma Sultan'ın velâdetine aittir.

1809 tarihlerinin ilki Sultan Selim'in katlinden sonra kısa bir süre tahta oturan
IV. Mustafa'nın Hazine Odası'na ihsanda bulunması üzerine yazılmıştır, kalanlar
Sultan Mahmud'un icraatıyla ilgilidir. Beşiktaş Sahil-Sarayı'nın inşası için yazılmış
74 beyitlik bir kıt'ada ve Ayasofya Camii'nin tamir tarihinde Padişah için şu cümle-
lere yer verilir:

*"Safâ-yı hâtırı mir'ât-ı ilhâm-ı îlâhî'dir
Aceb mi kalbine aks etse sırr-ı zâhir ü butlân" (T.18/13)*

*"Hubb-ı Fahrî'l-mürselîn ile derînu tâb-nâk
Nûr-ı tevhîd ile kalb-i rûşenî pertev-feşân*

*İ'tikâd-ı pâk îmânî kavî ahdi mefîn
Afvî gâlib hulkü hûb ef'âl-i hayrî bî-kerân" (T.19/12-13)*

Burada ıslahat hareketleri sebebiyle "Gavur Sultan" olarak namlanan Sultan Mahmud'un bir başka cephesi ile karşılaşmış oluyoruz.

Aynı yıl tahtına bir şehzade bekleyen Sultan'ın "Âişe" diye isimlendirilen bir kızı daha olur.

1810 tarihlerinin başında Sultan Mahmud'un hangi vakıata dair olduğunu tesbit edemediğimiz yedi zaferine îmâ olmak üzere "Heft-nusret" terkibiyle tarih düşürülen 23 beyitlik bir kıt'a. Burada da Padişah'tan aynı minval üzere,

*"Gelmemiş bunca zamân taht-geh-i saltanata
Böyle bir husrev-i zühed-âdet ü takvâ-âlûd" (T.24/10)*

şeklinde bahsediliyor. Bu yılın tarihleri içinde Üsküdar'daki Miskinler İmarethane-si'nin tamiri, Yuşa Hazretleri'nin türbesinin tamiri, Bâb-ı Âlî'nin itmamı ve bir çeşme tarihi bulunmaktadır.

1811 yılı, ilgili bahiste üzerinde durulduğu üzere, Padişah'ın sportif faaliyetleri açısından hareketli bir yıldır. Aynı zamanda Vâsıf'ın kızlarının velâdetlerinden sonra

*"Dâ'imâ kalb-i hümayûnun ferah-nâk eyleyip
Kıla Rabb'ım nice şeh-zâdeyle mesrûrû'l-fu'âd" (T.37/15)*

diyerek tebrik ve tesellî ettiği Sultan Mahmud ve devletinin bakâsını dileyen teb'ası için çok uğurlu bir yıldır. İki bayram arasında gerçekleşen Şehzade Murad'ın doğumu için Vâsıf 71 beyitlik uzun ve muhtevalı bir tarih kıt'ası yazar ve

*"Du'âlar eyleyip Mevlâ'dan isterlerdi şeh-zâde
Hem 'âlem hasr-ı matlab eylemişdi bu temennâyâ*

*Kabûl edip du'â-yı mü'minîni Hazret-i Mevlâ
Atâ kıldı efendim sana bir necî-i şeref-mâyê" (T.38/59-60)*

şahsının ve ümmet-i Muhammed'in hislerine tercüman olur.

1812'de Seferli Odası'nın Şirvanî camekânının ve Cebe-hane'nin tamir edildiğini tüfenk atış müsabakalarına devam edildiğini ve Rebi'ü'l-evvelin 10. Gecesi Şehzade Bayezid'in âlemi teşrif ettiğini öğreniyoruz. Velâdet tarihinde Vâsıf, mâni-dar bir niyazda bulunur ve

*"Vâlid ü mevlûdu Mevlâ hatâdan hıfz edip
Nice emsâliyle mesrur ede ber-vefk-ı ümîd" (T.54/12)*

diyerek âdetâ Padişah'ı ihtiyatlı davranmaya davet eder.

1813'te Sultan Mahmud'un Osman ve Abdülhamîd adını verdiği iki şehzadesi dünyaya gelir. Şehzade Abdülhamîd'in bir ikinci vakti velâdeti, Batha'da bir din düşmanının idamı ile aynı saatte iki müjdeden biri olarak Padişah'a ulaşır. Aynı yıl Kurban Bayramı'nın ikinci günü Taybe'nin anahtarının teslim alınmasına, Ali Bey'in Silahdar olmasına, Şemsî Paşa Kasrı'nın Kapısı için, Ağa Camii'nin tamirine ve birkaç çeşmenin imarına tarih düşürüldüğünü görüyoruz.

1814'te Yeni Cami'nin yapılışına 1815'te Galata'da Kalekapısı Mevlevihanesi'nin tamir ve tezyinine, bir de Şeref-âbâd Mescidi'nin tamirine düşürülmüş tarihlere rastlıyoruz.

1817 ve 1818 yılları arasındaki tarihler, Vâsîf'ın Saray'da geçirdiği son zamanlarına aittir. 1817 Ramazan'ı Saray odalarının ikram ve bahşişlere gark edildiği bir ay olmuştur. Kilâr-ı Hümâyûn'da kethudaya bin sairilere onar kuruş olarak kılınan bahşiş, Seferli Odası'nda kethudaya beş yüz, saire onar kuruş ve Hazine Odası'nda ise kethudaya beş yüz, başefendiye yüz, saire ise yirmişer kuruş olduğunu tarihlerden öğreniyoruz. Vâsîf'ın Saray'dan ayrılmadan yazdığı son tarih ise ıslahat hareketlerinde aceleci isabetsiz kararlar verdiğini düşündüğü Padişah'ın karşısında yer alan fakat adâletli ve güvenilir bir insan olası sebebiyle II. Mahmud tarafından bertaraf edilmeyen ve Vâsîf'ın her bahiste hürmetle yâd ettiği meşhur cündî Başçuha-dar Seyyid Ömer Ağa'nın vefatına aittir.

Saray hizmetinden ayrıldıktan sonra Bolayır tevliyeti ile meşgûl iken şiir yazıp yazmadığını kat'iyen bilemediğimiz Vâsîf'ın ölümünden dört sene önceye rastlayan bu zaman diliminde birkaç çeşme tarihi yazdığını biliyoruz. 1822'de ise uzun yıllar devletin başına büyük dertler açan ve içten çözülmesinde mühim bir rol oynamış olan Tepedelenli Ali Paşa'nın⁸² katlinden sonra kalemi eline alır ve şunları söyler:

...
*"Böyle akrânı bulunmaz şeh-i bî-hem tâya
Oldu âsî Tepedelenli denen Bektaşî*

*N'olduğu bellî degül mülhid-i bî-mezheb iken
Oldu tuğyân edip encâmî buğâtun başı*

⁸² Tepedelenli Ali Paşa (1774-1822), Kütahya Mevlevihanesine mensup bir aileden gelmekte olup önce-leri devlet kademelerinde iyi hizmetler görmüştür. Fransızların Mısır'dan çıkartılması hususunda gösterdiği başarıdan dolayı III. Selim tarafından vezirlikle payelendirilmiştir. Fakat aynı yıllarda Fransızlarla münasebete girerek Ponqueville konsolosu olmuş onlarla arası açılınca İngilizlere yanaşmıştır. Bir devlet ülkesi kadar geniş mülke sahip olan bu çok yönlü şahıs, Nişancı Hâlet Efendi'nin de gayretleriyle vezaretten azl edilerek Tepedelen'de ikâmetine emr olunmuş, emre itaat etmeyince de idâmı için ferman çıkmıştır. 24 Kanun-ı sani 1238'de bir kurşun ile öldürülmüştür. (İ.A. 1/343-348).

*Millet-i Rûm'a karâbetle verip bir sûret
Cem' kıldı başına tâ'ife-i evbâsı*

*Yanya'dan Yaş'a kadar tohm-ı fesâdı ekdi
Kâfir'ün bir yere toplandı kurusu yaşı*

....
*Ger hayâtında o hunzîri göreydim der idim
Ey kenîsâ-yı inâd ü hıyelün ferrâsı*

*Nene lâzımdı senün leşker-i tuğyân a Yezîd
Başlı başuna varıp sen paça bumar taşı*

*Görüp âhır kılığın haddüni bildün mi papas
Meclis-i hezlün eyâ mashara-i kallâsı*

*Kuvve-i kâhire-i pâdişehi gördün mü
Anladun mı ne imiş devlet ile perhâsı*

*Sen tutuldukda olup şâd gürûh-ı şu'arâ
Dediler mergüne târîh ferahdan nâsî*

*Yazdı bir beytde Vâsıf da dü-târîh-i tamâm
Vâsıl-ı sem'i olunca haber-i meşş-i Yaş'ı*

*Müjde katl oldu cedelde Ali Paşa-yı anûd
Verdi topdan bütün evlâd ü ıyâli başı (T.82)*

Bu tarihlerde Vâsıf, âdetâ manzum bir rûz-nâme yazarı olarak karşımıza çıkar. Ancak bu şiirlerdeki samimî ve objektik uslûba bakarak onun Padişah'a yaranmak veya caize koparmak için kalemini âlet etmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir sahâbeden veya evliyaullâhtan zâtların türbeleri için bile hulûs-ı kalb ile onlarca beyit yazabilen bir şahsın, kaside ve tarih yazma geleneği içinde üstelik her türlü manevî değerın ulviyetini kaybetmeye başladığı bir devirde hususî bir mevkîe sahip görülmesi gerektiği inancını taşıyoruz.

6.2.5. Kadının Cemiyet Hayatındaki Yeri ve Fonksiyonu Açısından Pend-nâme'si

Vâsıf'ın tahsîli ve ilmî hüviyeti konusunda, mütehasşısaların ittifâkan birleştikleri nokta, onun, devrine kadarki klasik şairlerimizin tedarikinde bulunan aklî ve naklî ilim sahâlarından bî-haber olmasının yanısıra, bu ilimlere sahip kudemânın dîvânlarına da bîgâne olduğu şeklindedir. Esasen Vâsıf Dîvânı'nın genel hüviyeti, gerek şeklen, gerekse muhteva açısından bu hükümleri ancak destekleyecek mâhiyet-

tedir. Fakat burada gözden uzak bulundurulmaması gereken husus, Vâsıf'ın bu tedarikten hakikaten mahrûm mu bulunduğu, yoksa devrinin tahdîdi belli şiir tarzına, bilhassa kendi şiirine, ilhâmını büyük nisbette halk şairlerinden alarak farklı bir mecrâ mı vermeye çalıştığının hakkâniyetle tesbîtidir. Dîvân'ın bütününe göz önünde bulundurduğumuzda şekli kusurların da, muhteva sathîliğinin de bahislerinde temas edildiği üzere cehâlet nişanesi kabûl edilemeyeceğini söyleyebiliriz. Bilhassa kasîdeleri, tarih kıt'aları ve musammatlarının mühim bir kısmındaki ifade gücü, bize istenirse, her yaş devresinde vâsıl olunan edebî seviyeyi göstermesi açısından mühimdir.

Burada bizim ifade etmeye çalıştığımız, Vâsıf'ın bil-mahsûsa klasik istilâhı ve malûmâtı zikr etmeyerek hatta hıfz ederek muhtînin ve devrinin hususiyetlerini halk tabakasını esas alarak bize bir ayna netliğinde aksettirmekteki titizliğidir.

"*Sosyal Tenkid*" başlığı altında Dîvân'ındaki daha çok gazel ve kasîdelerinden hareketle nüktedanlığı ve mizah istidâdı hakkında fikir verilmeye çalışılmıştır. Bu bahiste sadece *Tahmîs bâ-istilâhât-ı zenân der-vâdî-i nush u pend ez-dehân-ı vâlîde*" ve "*Cevâb-nâme-i pesendîde-eser ez-dehân-ı duhter-i zîbende-güher*" diye Dîvân nüshalarında "*Tahmîs*" olarak isimlendirilmiş 33 ve 32 bentlik iki muhammes esas alınacaktır.⁸³

19. asır Osmanlı medeniyeti dairesinde mizahî bir perspektiften bize seyrettirilen, cemiyetin orta hâlli kesimini teşkil eden tabakadaki bu kadın portrelerine gelinceye kadar tarihî seyri içerisinde cemiyet hayatındaki kadın tasnîfâtına temas etmek gerekirse şunları söyleyebiliriz:

Göçebe cemiyetlerde akrabalığın ana tarafına dayandırılması sebebiyle karşımıza çıkan ilk müeyyideler, "*mâderî*" kânûnlar" olmaktadır. İzdivaç şekilleri ve akrabalık münasebetleri açısından gayr-ı ahlâkî olan bu sistem içerisinde kadın, kendi kanına mensup âile teşkilâtının idarecisi ve kanun koyucusudur. Güney Afrika, Amazonlar, İskitler, Kuzey Amerika ve Hind kadınlarına baktığımızda, harpleri sevk ve idare etmelerinin yanında dînî ibadetlerin dahi mes'ûlü olduklarını görüyoruz. Ancak aşîret nüfuslarındaki çoğalma ve iş bölümü mecburiyeti ve en mühimi dînî perspektif, hâkimiyeti yavaş yavaş kadından erkeğe taşımıştır. Bundan sonra en ağır şartlarıyla kendini gösteren "*pederşâhî*" idare sistemi, İslâmiyete, gelinceye kadar aklanması mümkün olmayan kara sayfalarla doludur. "*Devlet*"in doğuşuyla aşîretler ortadan kalkınca sözlü nizam yerini yazılı kanunlara bırakır. Roma Kanunları'na göre, kendisine hürriyet verildiği an, zulüm ve istibdâdına hudut tayin edilemeyecek olan kadınlar, ölünceye kadar baba ve koca vesâyeti altında bırakılıyordu. Aşırı ihtişam ve sefâhatin dejenere ettiği marazî kadın ve erkek tipleri, Roma'nın medenî dünyaya bıraktığı bir mîrâs oldu. Hz. İsâ'nın şeriatıyla hiçbir alâkası bulunmayan, Yahudilik ve Yunan felsefesinin birleştirilmesinden doğan ve kökü eski Mısır,

⁸³ "Enderunlu Vâsıf Dîvânı'nda Kadın" isimli tezde, bu muhammesler üzerinde terminolojik olarak durulmuştur.

Hind ve Bâbil medeniyetlerine dayanan muharref Hristiyanlık'ın kadın telakkisi, Hristiyan erkeklerin ehven-i şer kabîlinden izdivaç ettiği, günahı yeryüzüne indiren ve erkeği saptırmaya memur, aldatıcı bir mahluk olduğu ve fitnelerini yaymamaları için manastırlarda bulundurulmaları gerektiği şeklinde idi.

Türklerin tarihine baktığımızda, Orta Asya'daki animist ve ana merkezli eski Türk inançlarıyla başlayıp Şamanizm ve Budizm ile mistikleşen, Zerdüştilik ve Maniheizm ile beslenen, Yesevî ile yarı İslâmî unsurlar taşıyarak Horasan Melâmetliliği'nin Kalenderâne tavrını da mezc ederek geline Anadolu'da, Neo-Platonik, eski Payen ve Hristiyan dönemi mahallî kültürlerle tanışma 15.yüzyılda İran Hurûfliliği, 16.yüzyılda Safevî Şîililiği motifleriyle Türk heterodoksisinin bugün bildiğimiz çehresi kazanılmış oldu.⁸⁴

Sûfilik yoluyla Anadolu'ya gelen inançlar sistemi içerisinde “Müslümanlık” ile örtülü Şamancı izler, Yeni Eflatuncu, hatta Manîci ve Budacı unsurlar Yahudi+Hristiyan karışmaların mevcudiyeti artık inkâr edilemez bir netlik kazanmıştır. Bu “sûfî müslümanlık”ta kadın, eski şamanist izlerin de tesiriyle “İslâm”ın tavzih ettiği mânâda bir hüviyete sahip değildir. Nassa dayalı İslâm ise, toprağa nazaran daha uzakta ve daha az fonksiyonel (gök-) baba'ya karşılık, uzanılabilir yakın-lik tabiatla aynileşmiş (toprak-)ana merkezli inanışlara tamamen zıt bir anlayışla mücehhezdir.

Heteredoks inanışlı Türkler için “İslâm”, uzak ve insana ilgisiz gök-tanrı'nın insana yaklaşması,yeni bir tertip ve ona bağlı kaidelerle yeryüzüne inmesi mânâsına geliyordu. Kâinatın “iyi ve kötü”yü idare eden çok güç merkezli hayat anlayışı hayır ve şerrin bir olan Allâh'tan geldiğine îmân suretiyle geçerliliğini kaybediyor, ana merkezli kan bağıını öne çıkaran “Animistik Türk Rûhu”, baba merkezli, inanç eksenli kardeşliği vaz' eden “Müslüman (-Türk) Rûhu”na dönüşüyordu. Böylelikle göçebe pagan dönemin her ihtiyaç anında ulaşabileceği “müennes unsur”, “müzekker unsur”un, yani bir bakıma his, aklın, şuuraltı, şuurun, tehlike, emniyetin himaye ve denetimine girmiş oluyordu.⁸⁵

Bu ânî değişme iki cins arasına bir mesafe getiriyordu. Baba, kendine verilen yeni tavrı ve vazifeleri benimsemekte zorlanırken ana ise kendini terk edilmiş, eski kudsî rolü elinden alındığı için değersizleşmiş ve baskı altında hissediyordu. Ferdî şuurun anadan kaçıcı ortak şuurdan uzaklaşması baba merkezli mantığın, yaratılış emniyeti açısından bir tehdit teşkil ediyordu. Bu sebeple erkek unsur, ferdî şuurun kadın unsura meylini engelleyici ve kısıtlayıcı yasak ve müeyyidelere baş vuruyordu. Ana'ya yaklaşmak, erkeğin kendi zayıflığını kabûl etmesi mânâsına geliyordu. Ana-merkezli erkek şuur, ana'sının desteği olmazsa çok zayıftı, ana ise, aksine çok güçlüydü. Ona yakınlaşmak, benimsemesi gereken baba merkezli temâyülün tama-

⁸⁴ Ahmet Yaşar Ocak, Türk Sûfililiğine Bakışlar,31-36.; Irene Melikoff, Uyur İdik Uyardılar (Çev: Turan Alptekin) /31.

⁸⁵ Bilgin Saydam, Deli Dumrul'un Bilinci, /169-181.

men sönmesi demek olabilirdi. Bu sebeple *yutulma-tutulma-hapsedilme korkusu; korunma, esirgenme-beslenme* ihtiyacını bastıracaktı. Baba ve oğul'un ana ve eşe karşı bu uzak ve baskıcı tavrı, bir zamanların iyi ana ve eşini, ikiz değerli ve çatışmacı bir tipe dönüştürecektir. Aslında ana ve eşin yeni kimliği, eskisine nazaran daha bütünleştirici olduğu hâlde, koca ve baba tam benimseyemediği yeni tertibin kendine yakıştırdığı tavrı taşıyamayacak kadar zayıf ve hazırlıksız olan koca ve baba'nın tek silahı olan "*baskı*" sebebiyle bir ara çözüm olarak yaşatılan "*iyi anne*" bir çeşit yarılma ile "*kötü eş*" hâsıl ediyor, "*iyi anne*"sine sadık oğul ise onun benzer parçası "*kötü eş*"i kendinden uzak fakat denetim altında tutarak bir bakıma babasının baskısı altında ezilen annesinin intikamını da ondan alıyor ve "*İslâm*"laşmaya çalışan Türk erkeğinin şuuru çok uzun bir sıçrama yapmak zorunda kalıyordu. Bir yanda şuur altından getirdiği ana himayeli temâyül, diğer yanda varoluşun tek şartı olarak kendine sunulan baba dirayetli şuur hattı arasındaki gerilme bir anda aşılabilecek bir durum olmaktan çok uzaktı. Şuuraltı ve şuurun tabii bir seyir takip edilerek en azından paralelleştirilinceye kadar beklenerek aşılması gereken bu gerilme, "*yeniye intibak*" değil, sadece "*aynen montaj*" suretiyle çözülmeye çalışılınca ortaya kararsız ve güvensiz bir denge çıkaracaktır. Eski ve yeni şuur sistemi arasındaki uçuruma düşmemek, eskiyi hatırlatacak ve cazibedar olan her şeye karşı şiddetli bir savunmaya geçiş tehlikesi doğuracaktır.

Ana ve baba ilgisindeki bu hassas denge(sizlik)nin oğula yansımaları, ona bir gelişme modeli sunacaktır. Kadın-ana, kendine kocadan daha yakın, daha muhtaç ve bunu koca gibi red ve inkâr etmeyen oğul üzerinden eski "*tanrıça-vârî*" gücünü harekete geçirmek isteyecek, oğul da, bu gücün şuursuz taşıyıcısı olacaktır. Bütün ataerkil topluluklar için geçerli olan bu teori, "*yeni sistemin eski anası*" için ise, mutlak değer arz etmektedir.

Ancak ananın baskı ve değersizleştirmeden kurtulmak için seçtiği, kocanın kan bağına oğul yoluyla kendine ekleyerek güç ve yetkisini eşitleme zannına dayalı şuuraltı tavrı, çözüm olmaktan çok problemin asıl kaynağı olan kocanın güç ve yetkisini pekiştirici bir rol oynadığı gibi ananın, kız-gelin hüviyetindeki kendi cinsinin müdafaasına ihaneti de beraberinde getirmektedir.

Ana'nın bu yeni sistemde bilhassa yaşlılık devresinde tek emin gücü, oğul(lar)u olduğu gibi tek hâkimiyet sahası da önce kızı ve hassaten gelinidir. Oğul, bu hâkimiyette mühim bir rol oynadığı için onun anaya mutlak sadakatinin temin edilmesi gerekmektedir. Çünkü ana için oğul, alçalmış statüsünün yükselmesi, kendine eş olarak gösterilmeyen saygının ana olarak kazanılması adına tek şanstır. Bu çaresizlikle ana, bazan oğulu, koca ve babanın -Oedipus kompleksinin tam tersi ve tamamlayıcısı şeklinde- rakibi hâline getirecek Rüstem'in, babası Zâl'i bilmeden öldürmesi gibi, babayı oğula kırdıracağıdır. Daha sonra etimolojik bir eşitlemeyle yönlendirilmiş kadın-ana=kaynana, oğul'un esas ilgi kaynağı olma hüviyetini korumak için gençler arasındaki romantik aşkın doğmasını engellemek isteyen üst-tertip ile iş birliği yaparak karı-koca ilgisini değersizleştirmeye çalışacaktır. Oğul, ananın "*kendilik nesnesi*" fonksiyonundadır. Bunun dışına çıkmaya çalıştığında annenin "kendini

geri çekme" cezasıyla karşılaşır. Oğulun daimî ihtiyacı olan "*annelik fonksiyonu*"nun geri çekilebileceği korkusu onu, "*mutlak-fert*" olma gayretinden men' edecektir. Ana ve baba'nın "*ortak annelik*" fonksiyonu üstlendiği erken dönemden çıkış, oğul için büyük bir çıkmazdır. Erken dönemde kendine yeni bir güç verilmiş olan baba da oğulu anadan uzaklaştırarak icabında zorla, kendi gölgesine çağırma-tadır. Oğulun ana'dan uzaklaşması, bunun müsebbibi gördüğü baba'ya olan öfkesini artırırken, onun, kendi gözündeki "*kötü-sert-cezalandırıcı-uzak ve zayıf*" baba tiplemesini aynıyla oğul'a, yani kendine empoze edecektir. Artık baba-merkezli yönelme çağı gelen oğul için bu anne gözlemleri baba tipi, mutlak, güçlü ve sıcak değil, aksine sert, cezalandırıcı ve uzaktır.

Başlangıçta, bu yansımasız görüntü, bu sefer ana sığınmalı oğul tipiyle karşılaşan babanın, onu, eşin portresiyle aynileştirerek eşe olan tepkisini "*küçük ana*" formundaki oğula yansıtması şeklinde kendini gösterecek ve bu durum, haksız ve bencil ana'nın, haklı ve fedakâr bir rolde görüneceği fâsit bir daire meydana getirecektir. Fakat baba da, ananın menfî sevkîyatıyla da olsa, oğulun gelişme aşamasında çok önemli fonksiyonunu üstlenememiş, aksine varlığını ve gücünü yasaklar ve cezalar-dan aldığı için dayanak yerine bir tehdit kaynağı durumuna düşmüş ve düşürülmüş olacaktır.

Geleneğe bağlı eğitimli müslüman aile yapısında bu problemler oğulun, eş+anne'den kopmak mecburiyetinde kalmadan ferdî şuurunu geliştirebilmesi ve uygulamaya geçirebilmesi yani baba merkeze yönlendirici ana merkezin boş kalmaması, kadın+erkek=anne+baba yani kadın ve erkeğin "*ben*"lerinin eksik yönlerini tamamlayarak mevcudiyet ve mecburiyetlerini tasdik ederek korku ve tahakküm hissinden kaynaklanmaksızın "*tamam biz*"e dönüşmelerine el vermek suretiyle çözülmeye çalışılmıştır.

Bu geçiş dönemi nazariyelerinden sonra kadının İslâmîyet'teki mevki ve fonksiyonlarına âyet-i kerîmelerin ışığı altında baktığımızda onun, eş, evlat, vâris hatta câriye olarak müstesna bir yere sahip kılındığını görüyoruz:

"Allâh taâlâ, (mal ve mevki bakımından) bazıınızı bazıınıza üstün kıldığı şeyleri temennî etmeyin. Erkekler için (cihad ve sair hayırlı işler gibi) kazançlarından nasipleri vardır. Ve kadınların da (iffet ve zevclerine itaat gibi) kazançlarından nasipleri vardır."⁸⁶

"(Erkek ve kadından) Her biri için ana, baba ve akrabaların bıraktığından (hisselerini alacak olan) vârisler kıldık."⁸⁷

"Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız Allâh'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz" ⁸⁸

⁸⁶ 4 "Nisâ" 32.

⁸⁷ 4 "Nisâ" 33.

⁸⁸ 4 "Nisâ" 19.

“İçinizden îmanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan îmanlı genç cariyelerinizden alın. Hep aynı köktensiniz.”⁸⁹

“Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kızkardeş kızları, süt analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kındı.”⁹⁰

“Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin, çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.”⁹¹

“Erkek olsun kadın olsun her kim mümin olarak iyi işler yaparsa cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”

“Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: Onlara ait hükmü size Allâh açıklıyor: Kitap’ta kendileri için yazılmışı (mîrâsı) vermeyip nikâhlamak istediğimiz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkın-da size okunan âyetler Allâh’ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır.”⁹²

Belki, kadının ahlâkî ve hukukî statüsünü, bugün Batı’nın “Feminizm”i paralelinde müdafaaya giriştiğimizden çok daha sıhhatli bir şekilde teminat altına alan İslâmiyet’in getirdiği bu âlem-şümûl sistem, ne yazık ki ihdâsından yarım asırlık bir süre geçmeden, Emevîlerin hilâfetinden itibaren, yavaş yavaş tatbik sahasını kaybetmeye başlar. Gittikçe tekemmül eden Emevî saraylarının Bizans saraylarından farkı kalmamıştır. İran ve Anadolu Selçukluları’nda ve verâseten maalesef Osmanlı saraylarında da kadının aynı teşrîfat tarzı içerisinde yer aldığını görüyoruz.

Saraydan, orta tabakaya ve muhammeslere dönecek olursak, burada, bir erkeğin bakış açısından olmasına rağmen, 18-19. yüzyıl İstanbul’undan bir kesit olmak üzere objektiften yansırçasına canlı ve renkli kadın fotoğraflarıyla karşılaşıyoruz.

Vâsıf bize daha önce Enderun’da erkekler arasında müstamel lisanı aksettirdiği üzere, burada da kadınlar arasında kullanılan tabirleri, halk inanışlarını, örf ve âdetleri, ictimâî sınıflar arası farklılıkları, orta hâlli bir âile hayatından hareketle ve en mühimi, mümkün mertebe bir kadın bakış açısıyla nakletmektedir.

Bu, toplam 65 bendlik manzume, âdetâ sahnelenmek üzere kaleme alınmış bir orta oyunu, bir meddah hikâyesi hüviyetinde olup Ahmed Râsim’in ve Hüseyin Rahmi’nin tasvirlerini hatırlatır pasajlarla doludur.

Mekân, İstanbul’un kenar mahallelerinde şehnişinli, bahçesi tahta perdeli orta hâlli bir âile evidir. Bu evin, büyük ablası halk arasında “küçük tevbe” denilen “cumâde’l-ûlâ”da gelin olmuş, 15 yaşında yani evlenme çağına gelmiş bir kızı vardır. Her gün “tümen tümen” görücü, kızı görmeye gelir. Kız, nakış işlediği gergefin ba-

⁸⁹ 4 “Nisâ” 25.

⁹⁰ 4 “Nisâ” 23.

⁹¹ 4 “Nisâ” 22.

⁹² 4 “Nisâ” 127.

şından kalkar, “*canfes*” elbiselerini yahut “*patestê sivâyî*”lerini giyer, “*boyun altın-ları*”nı, cevahirlerini takıştırarak görücüye çıkar. Gelenler, burunlarının uçlarıyla birbirlerine kızın dişlerinin seyrekliğinden, ağzının büyüklüğünden, yaşının geçkinliğinden üstelik kıza duyuracak şekilde bahsederler.

Yakın komşuları, kızın ulemâdan birine verilmesini isterler. Çünkü bu sâyede onlar da yalıya taşınma fırsatı bulabilcektir. Annesi de kızına iyi bir kısmet bulabilmesi ve evlendikten sonraki hayatı hakkında bazı nasihatlerde bulunur: Sözünde durmasını, kaynanasının rızasını gözetmesini, ne çok açık ne fazlasıyla zâhîde olmasını söyler, “*kâküllerini bağla*”⁹³ diyerek erinden gayrısına meyl etmemesini tavsiye eder. Anne, eyâlet beylerinin gedikli askerleri olan “*Paşalı*” veya “*Pırpırî*” denilen asker taifesini de uygun damat olarak görmez. Tımar ve zeâmetleri bulunması, ayrıca tedrisattan ücret almaları ve irtikâbından sual edilmemeleri sebebiyle en makbûl aday, “*Mevâlî*” denilen müderris ve kadılardır.

Fakat genç kız, annesinin nasihatlerini kulağına küpe yapacak fînette değildir. Etrafta araba ile seyre giden konu-komşuyu görerek özenir. Ev işlerini yapmaktan bıkmıştır. 20. yaş dışı çıkmadan önce, hayatını yaşamak hevesindedir. Evlenip halâyık olmak, külhanlarda pişmek, pamuk elleriyle iplik eğirmek, yufka, makarna açmak ona göre değildir. Gözü, görenin boyuna posuna, kaşına bıyığına, dal-fesine “*peh_ peh*” diyeceği bir “*nev-civan*”dadır.

Anne,

“*Olma sokak süpürgesi, kadın kadıncık ol*”

dedikçe kızı,

“*On beş yaşında kendime bir oynaş arayım*”

diye sızlanır. Nihayetinde şair araya girerek

“*Gavgayı kessin eyle nene Vâsıf'a su'âl*
Gör imdi sen mi fâhişe yoksa ben mi mal
Ana kalırsa der: İkiniz de kuru kaval”

sözleriyle bu ağız dalaşını noktalar. Burada, erkek çocuğu olmayan iki kız evlat annesi, evine ve geleneklerine bağlı, itaatkâr, vasat bir ev kadınının kız çocukları üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı daha çok kendisi ve muhitindeki statüsü açısından değer taşıyan telkinlerine karşı, ondan daha farkı şartlar içerisinde ve her istediği yapılarak yetiştirilmiş daha modern ve dolayısıyla daha serbest yaşamak isteyen ki-

⁹³ (Eskiden, metinde “*Seviciler*” diye geçen sınıf müstesna, bütün kadınların alınlarının üstündeki saçı öne doğru tarayıp kaşlarının üstünden düz olarak kesip ortadan ayırarak renkli kordelalarla bağlaması, ahlâkî bir kâidedir. Ahmed Râsim'in “Hamamcı İffet”inde, İstanbulda “*Zurefâlık*”, Anadolu'da ise, “*Rezâlet Yârenlik*” olarak bilinen bu kadim ve sapkın âdeti yaşatan istisnâî sınıftan bahs olunmak-tadır.)

zının, yer yer edep hudutlarını da aşarak ortaya koyduğu itirazî tavrıyla karşılaşırız. Daha sonra Sermed'in manzumesinde ise nasihatlerin anadan oğula yöneltilerek ana-kız-oğul üçgeninin tamamlandığını görüyoruz. Önceki devirlerde bilebildiğimiz kadarıyla bu kabil tedariklere gidilmemesi, kanaatimizce çözülme devrinde alafrangalaşma adına sergilenen ahlâk sukûtunun bir tezahürü olarak ele alınabilir.

Metnin bir orta-oyunu hüviyeti arzetmesine binaen bu eski, “eğlendirirken eğitme” âdetine dair birkaç söz söylemek gerekirse, rağbet derecesine nazaran araştırmacılara 19. asır mahsûlü gibi görünen “Orta Oyunu” geleneğinin başlangıç tarihinin Anadolu Selçuklu Türkleri'ne kadar çıkarılabileceğini gösteren vesikalar vardır.⁹⁴ Kılıç Aslan'ın, gut hastalığı sebebiyle tebası arasında komik mizansenlerle düzenlenen eğlencelerin, ilk orta oyununun tohumlarının atılmasına sebep olduğu söylenebilir. Bundan sonra Evliya Çelebi'de “kol oyunları” denilen düğün eğlencelerinin varlığını görüyoruz. 19. asırda resmî olarak “orta oyunu” adını alan aslında tulûata dayanmasına rağmen devamlı tekrar edilmek suretiyle hafızalarda yer eden bu geleneğin, “yazıcı oyunu”, “büyücü oyunu” gibi metinleşmiş örneklerine de rastlıyoruz.⁹⁵

Bir 19. yüzyıl dîvânında, bu geleneğin bir bakıma devamı kabûl edebileceğimiz bir tarzda işlenmiş bir örneğini, müellifinin devrinin gerçeklerine karşı gösterdiği hassasiyetin bir işareti olarak ayrı bir bahis açmak suretiyle göstermeye çalıştık. Bu, metnin edebî bir değer taşıması ile değil fakat cemiyet hayatının bir kesitini daha tanıtmasıyla ilgili bir tedariktir.

⁹⁴ F.Köprülü, Meddahlar, Türkiyat Mecmuası, S.14.; Refik Ahmed Sevengil, Eski Türk Dram Sanatı, s. 28-32., Nevin Nureddin, Alexius'un Sancıları.

⁹⁵ Selim Nüzhet, Gerçek Türk Terasası, R.A.Sevengil, Türk Tiyatrosu Tarihi I, İğras Kunoş, Türk Halk Edebiyatı, s. 76-97.

7. MÜNDERİCÂTA DÂİR TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Ağaç: Yayın ağaçtan yapılan gövde kısmı.

Alay Çizgisi: Cirid alanında tarafların bulunduğu bölgeyi ayıran çizgi.

Alay Durak Çizgisi: Alay çizgisinden 10 m. kadar içerde cirid sınır çizgisinden ise 10 m. önde bulunan çizgi.

Ana Taş: Okun ilk düştüğü yere dikilen taş.

✕ **Aşırma:** Bir çeşit yaşmak.

Ayak Taşı: Okun atılacağı yeri belirleyen ve üzerine basılarak ok atılan taş.

Ayak Şâhidi: Okun atıldığı taşın iki yanında bulunanlar.

Cift: Menzil bozarak taş dikme hakkı kazanan kişinin varlıklı olmaması hâlinde okun düştüğü yere yığılan çevreden toplama taşlar.

Bamyacılar: Ankara Savaşı'ndan sonra Şehzâde Mehmed'in Amasyalılar'dan kurduğu atlı bölüğü. Lahanaacılar ile birlikte, 18.yüzyıldan itibaren, saray eğlencelerindeki müsabık gruplardan birinin genel adı. Kiyâfetleri ve alay bayrakları kırmızıdır.

Cirîd: Arapça soyulmuş ağaç dal. 100-120 cm. boyunda, bir ucu 3,5 diğeri ucu 2,5 cm. kalınlığında soyulmuş, düzgün meşe dalından yapılan oyun çubuğu. 4 yaşımdan küçük olmayan, orta boylu, başı yumuşak Arap veya Türkmen atları üzerinde oynanır.

Çakmaklı: Çakmak taşıyla ateşlenen 40 hareketli tütüncü çeşidi.

Çelebi: Aslı Moğolca çalabı. Kibar, nâzik, zarif kişi.

Çevgân: Cirîdi çelmek veya yerden almak için kullanılan bir ucu eğri değnek.

Çile: Yayın ip, sinir, deri veya ibrişimden yapılan kiriş kısmı.

Darb: Tunç kalkanlar, cam bardaklar, aynalar ve tunç ziller hedeflenerek yapılan ok atışı.

Dal-fes: Üstüne bir şey sarılmamış fes.

Destâr Bozdu: Baş taşın yanında bekleyen havacıların menzil bozma anında başlarındaki dülbendleri sallayarak işaret vermeleri.

Dökül: Çağatayca'da "yürek çarpıntısı" demektir. Ok atışı yapılacak zamanda hava-ya ipek mendil atılarak rüzgârın yönünün belirlenmesi.

Dört Kaşlı Yosma: Bıyıkları yeni çıkmış genç Çâr-ebrû.

Eksikli: Kadına dînî vecibeleri yerine getirmekteki noksanından dolayı verilen bir sıfat.

Filinta: Bir çeşit kısa tüfenk.

Fino-fes: Üstüne ekseriyetle pullu yemeni sarılan, yana doğru eğerek giyilen küçük kalıpsız fes.

Harharî: Sürekli olması sebebiyle böyle anılan atlı cirîd oyunu. Orta Asya Türkleri'ndeki çevgân ve gök börü'nün karşılığıdır.

Hasba: Kızamık lekesi, veba çıbanı olan kadın.

Havacı: Okun düştüğü yerde durmak üzere seçilen iki ehil kişi.

Hava Yeri: Okun düştüğü yer.

Horata: Alay, şaka.

Hünkâr Ayağı Menzili: İlk defa Ok Meydanı'nda ayak taşı koydurup ok atan IV. Murad'ın menzili.

Kabza: Ana taşın 40 adım sol kısmı.

Kak: Elma, armud kayısı gibi meyvelerin kurusu.

Kapsüllü: Çapı, 17-17,5 mm., kurşun ağırlığı 25-28 gr. olan ve 300m.'ye ulaşan tüfenk çeşidi.

Kaval: Ağzından doldurularak fitille ateşlenen ve namlusunun içi yivsiz olduğu için bu ad verilen tüfenk çeşidi.

Kebele: Halk ağzında senet.

Kemankeş: Oku, hedefi delip geçecek şekilde isabet ettiren okçu. Hedefin arka yüzünden uç göstermeyen okçuya kemankeş denilmez.

Kemik: Yayın mında boynuzundan yapılan gövde kısmı.

Kepâze: Sert yay.

Kırnak: Şuh edalı ve fazla hareketli kadın, halayık.

Koca Kütük: Evde bulunan en büyük erkek, âile reisi.

Koçu: Kenarı yüksek, üstü örtülü, yanları yaylı perdeli kibar arabası.

Korvet: (=corvette) Ufak torpido muhribi.

Koşu: Ok atma yarışması. Bu yarışmalarda başarılı olanlara verilen hediyeye de (öndül=ödül) bu ad verilmiştir.

Kurs u Tenzû: Yakıldığı zaman öd gibi güzel koku veren iki madde.

Kurukaval: İçî boş, mânâsız söz veya kişi.

Küçük Tevbe: Halk arasında bilhassa Rumeli'de Arabî ayların altıncısı olan Cumâde'l-âhire'ye verilen ad. Cumâde'l-ulâ'ya da "Büyük tevbe" denir.

Lahanacılar: Şehzâde Mehmed'in Ankara Savaşı'ndan sonra Merzifonlulardan kurduğu atlı bölüğü. 18.yüzyıldan itibaren Saray eğlencelerinde Bamyacıların müsabık rakibi. Kıyafetleri ve bayrakları yeşildir.

Matûf: Motuf, bunak.

Menzil Bozma: Okun baş taşı geçmesi yani menzilin 1000-1100 olması.

Menzil Cırıdı: Yaya cırıdı, bir çizgiden cırıdı en uzağa atma yarışı.

Ozan: Geveze, boşboğaz, dalkavuk meddah.

Ok Ayaklamak: Okun temren kısmının tamir edilmesi.

Pırpırî: Omuzlarındaki nişanlara atıfla halk arasında asker taifesinden bir kısmına verilen ad.

Putu Oku: Ayasofya'daki putların nişangâh hâline getirilmesi sebebiyle bu adı aldığı söylenilen nişana atılan ok. Aslında Çağatayca "Buta" kütük demektir. Nişan yerine konulan kütüğe atılan oklara "Buta Oku" denilir. Dede Korkut'da da bu mânâyâ kullanılır. Boyları 10,5 ile 11 tutam arasındadır.

Ra'biyye: Baharlık elbise.

Salka Düşmek: Okun şast veya kabza dışına düşüp geçersiz sayılması.

Sandık: Boyu 4, eni 2,5 ve yüksekliği 3 karış olup içi ağzına kadar pamuk çekirdeğiyle doldurularak ok taliminde kullanılan tahta hazne.

Seydî: 60 adımlık mesafe içinde üç hedefi, at koştururken tüfenk, ok ve kılıçla vuran kişiye verilen pâyeye.

Sinir: Kiriş yapımında kullanılan öküz ve ineklerin ayak bileğinden diz kapağına kadar olan bacak kemiğinin bitişiğindeki kas.

Sofa: Ok atışının yapıldığı mahal.

Sokak Süpürgesi: Evde oturmayan, çok gezen kadın.

Su Kepâzesi: İlk defa kullanacakların talim yaptığı en yumuşak yay.

Şast: Ana taşın 40 adım sağına kadar olan mahal.

Şeş-hâneli: Ateşlenmesi 26 hareketle gerçekleştirilen tüfenk çeşidi.

Târ-pûş: Kadınların başlarına giydikleri fes.

Taş Dikmek: En az 900 gezin üzerinde atış yapmak. İlk menzil taşı Bursa Atıcılar Meydanı'nda, son menzil taşı ise 1836'da II. Mahmûd tarafından Ok Meydanı'na dikilen taştır.

Temren: Çağatayca temür-en. Okun ağırlığının 1/8'i ağırlığında demir uç. 2,3,4 köşeli, yassı, zeytûnî olmak üzere altı çeşittir.

Tutam: Yayın boyunu ölçmede kullanılan uzunluk ölçüsü.

Tutkal: İnek ve öküzlerin bacaklarındaki kaslardan yapılan sinirlerin uçlarından kesilen ve adına "paça" denilen kısımdan mamûl yapışkan madde.

Üstüfe: Osmanlılar döneminde Saraylı ve çok zengin hanımların elbise yapmak için kullandığı genelde sarı tonları hâkim, zemini tamamen telli veya iki atkı arası telli, ipek bezemeli bir kumaş. Halk arasında "üstübü" olmuştur.

Yanşak: Çok söyleyen, geveze, ağzı yayık kadın.

Yelek: Seher, Kuğu, Sultanî Kuğu, Karabatak, Kartal, Kaz gibi kuşların kanadından koparılarak okların gezlerinin dudaklarına 3,4 tane yapıştırılan kuş kanadı. Ağırlığı takıldığı okun temreninin 1/8'i kadardır.

Yelloz: Rüzgara göre uçan. Mecâzen kendi havasında gezen kadın.

Yosma: Çapkın, genç erkek.

Zelbiyye: Helva nev'inden bir tatlı.

8. NÜSHALAR TRANSKRİPSİYON ve METİN HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Enderunlu Vâsıf'ın şiirlerinin toplandığı, ölümünden sonra tertib edilen biri Kahire'de ve ikisi İstanbul'da basılmış olan üç dîvân nüshası vardır.

"*Dîvân-ı Gülşen-i Efkâr-ı Vâsıf-ı Enderûnî*" şeklinde başlık atılan nüsha, 1257 (1841) Bulak baskısıdır, ta'liktir, 312 sayfadır. "Vâsıf Osmân Bey Dîvânı" diye isimlendirilen ve aynı tarihte basılan nüsha ise nesihtir ve 371 sayfadır. Bulak baskısı nüsha aynı isim ve tasnifle 1285'de İstanbul'da ta'lik hat ile aynen ve tekrar basılmıştır. Bu durumda elimizde farklılık arzeden iki nüsha bulunmaktadır. Halûk İpekten, Bulak baskısının aynı yıldaki İstanbul baskısına nazaran daha çok şiir ihtiva ettiğini söylüyor. Fakat bu tam olarak yerinde bir tesbit kabûl edilemez. İki nüsha arasında "fazlalık"tan ziyade "farklılık"tan söz edilebilir. Meselâ bizim "Muhtelif Kıt'alar", "Beyitler" başlığıyla yer verdiğimiz 76+17 şiir, Bulak baskısında çok eksiktir. "Lugaz-ı Mesnevi" ise yoktur. Buna mukâbil bu nüshadaki gazel ve musammat sayısı Bulak'a nazaran eksiktir. Ayrıca Bulak nüshası ihtiyat kaydıyla bir genellemeye gidilebileceği üzere İstanbul baskısına nazaran daha itinalıdır. Burada kasideler ve tarihler müstakil başlıklar altında verilmiş ve kafiye olarak kıt'a kabûl edemeyeceğimiz kaside formunda dört tarih manzumesi hariç doğru olarak tasnif edilmiştir. İstanbul baskısında bu hususta lâkayd davranıldığı gibi metnin altında verilen tarihlerin büyük bir kısmı da hatalıdır.

İki nüsha arasındaki bir diğer fark da Bulak baskısında -Dîvân'ın isimlendirilmesinde de görüldüğü gibi- bilhassa tarih manzumelerindeki başlıklar Farsça kaidelere göre verilirken İstanbul baskısında ise daha çok Türkçe ifadeler kullanılmıştır. Bu sebeple biz metinlerin başlıklarını verirken zaten şaire ait olmayan ve ölümünden on yedi sene sonra müretteplerin tercihinine dayanan bu isimlendirmeleri biri birinin nüsha farkı şeklinde göstermek yerine daha düzgün ve tafsilatlı olanını tek başlık olarak vermeyi uygun gördük.

İki nüsha arasında kelime bazında bariz farklardan söz etmek pek mümkün değil. Ancak Bulak baskısında bilhassa gazellerde beyit sayılarının daha mahdut olduğunu görüyoruz. Bu noktada İstanbul'daki mürettibin yer yer daha çok malzemeye sahip olduğunu düşünebiliriz kanaatindeyiz. Bu sebeple nüsha farkı olarak yalnız eksik beyitleri gösterdik.

Bunlardan başka Vâsîf'ın seçme şiirlerinden tertib edilmiş İbnül-Emin'in "kendi hattıyla" dediği fakat "Dervîş Alî e'l-Mevlevî" şeklinde ketebe kaydı bulunan bir nüshaya İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne nakledilmiş İbnül-Emin kitapları arasında 2611 numarada tesadüf ettik. Bu nüshada 13 tarih (1b-15b), 5 musammat (15b-19a), 24 gazel (19a-24b), 22 şarkı (24b-33a) olmak üzere 64 şiir bulunmaktadır. Seçilen şiirler daha çok II. Mahmud devrine ait revaçta diyebileceğimiz örnekler olup problemlerimizi halletmede bize pek yardımcı olmamıştır. Ancak ilk defa burada zikredilmek suretiyle yeni bir bilgi hüviyeti taşımaktadır.

Bunun yanı sıra her iki baskıda da noksanlık veya vezin ve kafiye aykırılığı gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır. Meselâ, Bulak'ta

"Mir'ât-ı dilde sûret görülmedi

Bir kerre rûy-ı şâhed-i devlet görülmedi" (G.126/1)

şeklinde veznen noksan, İstanbul baskısında ise,

"Mir'ât-ı dilde sûret-i ümmûd görülmedi"

şeklinde kafiye aykırı olan mısraı biz,

"Mir'ât-ı dilde sûret-i [rü'yet] görülmedi"

tarzında idareten tamamlamaya çalıştık. Sayıları pek de az olmayan bu kabil diğer ek-sik ve yanlışları da [] içinde daha çok zarf fonksiyonlu mânâya büyük ölçüde tesir etmeyen ilâvelerle genişletmeye gayret ettik.

Metinde takip edilen transkripsiyon sistemi ve imlâ hususunda şunları söyleyebiliriz:

Bir 19.yy. metnini Latin harflerine aktarmak hasebiyle tam olarak klasik transkripsiyon sistemi tatbik edilmemiştir. "*Etdi, edip etmişdir*" gibi kelimelerde bugünkü imlâyâ yakın şekiller tercih edilirken mânâ karşılığına sebebiyet verebilecek ikinci teklik şahıs iyelik ve genitif ekleri yuvarlak ve $\tilde{n}$ işaretiyle, üçüncü teklik şahıs iyelik eki ise karışıklığa mahal vermeyecek yerlerde ses uyumuna göre yuvarlak veya düz alınmıştır.

Bunun dışında ğ (gayın) harfleri korunurken kef ile telaffuz edilen kelimelerde (=ettiği) ğ ile gösterilmiştir. Bu misilli yabancı menşeli "meger, degül..." gibi kelimelerin aslı şekli ise korunmuştur.

"Tugra, yagma, gavga, talan, ordu ..." gibi Türkçe veya Türkçe'ye yapı ve menşeye bakımından yakın dillerden geçmiş kelimelerde uzun vokal kullanılmamıştır. Buna mukâbil aslen Türkçe olmasına rağmen "*dağ (=yara)*", "*Hülegü*" veya "*kurşun*" kelimelerine ise edebî dilde ve umumî teâmülde işlendikleri hâliyle "*Dâğ, Hulâgû, kurşûnî*" şeklinde yer verilmiştir.

Ayrıca birinci teklik şahıs iyelik eki -(i)m ile bildirme eki (em)'yi karışıklığa mahal vermemeğe açısından tefrik etmekte fayda görülmüştür.

DÎVÂN-ı GÜLŞEN-i EFKÂR-ı VÂSİF-ı ENDERÛNÎ

KAŞİDELER.

1¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Yok elimde 'acdden gayrı yarar nesne saña
Ben ne yüzle varayım dergâhuña yâ Rabbenâ
2. Sen yaratduñ cismi sen etdüñ 'atâ cânı baña
Ben nice utanmadan saña diyem cânım fedâ
3. Ey beni lutfıyla yokdan var eden Rabb-i Ğafûr
Mağfîret kıl eyledikte 'azm-i iklim-i bakâ
4. Rüyuma urma 'uşât içre günâh-ı bî-hâdim
Etme rüsvâ Rûz-ı maşşer'de be-hakķ-ı enbiyâ
5. Tâkatim yok yanmağa yâ Rab yerime lutf edip
Defter-i 'ısyânımı yak nâra ver rûz-ı cezâ
6. Bir tehî-dest-i 'amel tüccâr-ı cins-i tâ'atem
Ğâr-sû-yı 'afvda sermâyedir cürmüm benim
7. Dergeh-i ihsânûña geldim niyâz-ı 'afv ile
Kılma yâ Rab VÂŞİF'ı dergâh-ı lutfuñdan cüdâ

2²

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

- - * - - * * - - * - * -

1. Başş eyleyip günâhımı mesrûr eder misin
Yâ Rabb Ğarâb kalbimi ma'mûr eder misin
2. Vakt-i ecel müyesser edip hüsn-i hâtime
İmânım ile kalbimi pür-nûr eder misin

¹ Münâcât ü na't-ı Şevket-i Rûm Mîr Osmân Vâsîf merhûm (gafere lehu).

² Münâcât.

3. Rûz-ı kıyâmet 'arşa-geh-i hevl-nâkde
Peygamberinden ümmetini dür eder misin
4. Edip zühür mâye-i mihr-i Muḥammedi
Tab'ım mişâl-i cilve-geh-i hür eder misin
5. Bir dem gelir mi nûr-ı tecelli-i feyz ile
Genc-i derûnu şu'le-geh-i Tûr eder misin
6. Maḳrûn iken 'inâyet-i ehl-i başirete
Etmez güşâd çeşm-i dilim kûr eder misin
7. Kâlin İlâhî hâl edip encâmî VÂŞIF'un
Maḥşerde ehl-i hâl ile maḥşûr eder misin
8. Na't-ı Resûl Ḥazretine ḥaşr edip sözüm
Ser-levḫa-i ceride-i meşhûr eder misin

33

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Ben ol pervâne-i şem'-i firâkam yâ Resûlallâh
Yanıp yakılmada her dem mezâkım yâ Resûlallâh
2. Olaldan silsile-bend-i maḥabbet gerden-i şevkâm
Senûn 'aşkuñ ile Mecnûn-siyâkam yâ Resûlallâh
3. Hevâ-yı nefis ile düşdükçe girdâb-ı mecâzibe
Ḥurûş etmekdedir mevc-i merâkım yâ Resûlallâh
4. Reh-i Mi'râc-ı 'aşkuñda ümid-i pây-bûsuñla
Mişâl-i rik pâmâl-i Burâk'am yâ Resûlallâh
5. Beni rü'yâda bârî eyle didâruñla kâm-âver
Kemâle erdi zirâ iştîyâkım yâ Resûlallâh
6. Kuluñ dervîş VÂŞIF gibi şeh-râh-ı tarikatde
Sevenlerle seni var ittifâkım yâ Resûlallâh

³ Na't.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

* - - - * - - - * - - - * - -

1. Tütiyâ-yı hâk-i pâyuñçün döküp eşkin çü Nil
Yâ Resûlallâh meded kan ağılıyor çeşm-i 'alil
2. Sen İmâmü'l-enbiyâ'sın Seyyidü'l-kevneyn'sın
Maḥrem-i râz-ı Ḥudâ'sın hiç saña olmaz 'adil
3. Sen dururken kimden ümmid-i şefâ'at eyleyem
Yâ kime boynum büküp yalvaram ey nûr-ı Cemil
4. Defter-i a'mâlim oldu pür-sevâd-ı seyyi'ât
Yok şevâbım zerrece var ise de şey'-i ḳalil
5. Vezn olunduḳda zünûbum keffe-i mizânda
Her günâh-ı bî-kerânım ola bir bâr-ı şaḳil
6. Ben ne yüzle varayım böyle huzûr-ı 'İzzet'e
Yâ n'olur ḥâlim ḡazab eylerse Mevlâ-yı celil
7. Vây eger Rûz-ı cezâ'da şâhib olmazsañ baña
Olmaya hiç ben gibi bir kimse rüsvây ü rezil
8. Ümmetüñdenken senüñ ben ey Şefi'ü'l-müznibin
'Arş-i maḥşerde lâyıḳ mı ḳalam ḥôr u zelil
9. VÂŞIF'ı naḳd-i şefâ'atle ḥalâş et el-amân
'Âcizân-ı ümmete her vech ile sensin kefil

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - -

1. Cenâbuñdur şeh-i pâkize-meşreb yâ Resûlallâh
Cemâlüñdür meh-i tâbende-kevkeb yâ Resûlallâh

⁴ Na't.

⁵ Na't.

2. Şafâ-yı tal'at-ı rüyuñla 'âlem ğarķ-ı nûr oldu
Mişâl-i mäh-ı enver doğduğuñ şeb yâ Resûlallâh
3. O ebr-i rahmet-i Raĥmân u maĥbûb-ı Ĥudâ'sın kim
Yüzüñ şuyına ĥalk oldu cihân hep yâ Resûlallâh
4. Felekde pâdişâh olsam da etmem i'tibâr ancak
Ėapuñda kulluğuñdur baña maţlab yâ Resûlallâh
5. Degül mâl ü menâl ü cân u başım tek qabûl eyle
Fedâ yoluñda ser-cümle ced ü eb yâ Resûlallâh
6. Egerçi vardır 'âlemde hezârân rû-siyeh ammâ
Benim gibi yok 'ısyândan mürekkeb yâ Resûlallâh
7. Ümîd-i maġfiretle dergeh-i iĥsânüña geldim
Günâhım yüklenip mânend-i merkeb yâ Resûlallâh
8. Edebsizdir deyü etme nigâh-ı luţfdan maĥrûm
Beni feyzuñla kıl merd-i mü'ebbed yâ Resûlallâh
9. Rezil etme şınarım* 'âcizân içre şefâ'at kıl
Cezâ-yı cürmüm olduĥda müretteb yâ Resûlallâh
10. Niyâzı VÂŞIF'uñ senden budur kim feyz-ı luţfuñla
Dem-â-dem ola zıkr ü fikri yâ Rab yâ Resûlallâh

66

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Dilerler gerçi hep ümmet şefâ'at yâ Resûlallâh
Ben ammâ mücrimem ġâyet şefâ'at yâ Resûlallâh
2. Felekde devlet olmaz ümmetüñ olmak gibi ammâ
Aşıl maĥşûd olan devlet şefâ'at yâ Resûlallâh
3. Ėadışiyle kılan va'd-i şefâ'at ehl-i ısyâna
Eder elbette bî-minnet şefâ'at yâ Resûlallâh

⁶ Na't.

* şınar: akran.

4. Güneh-kârâna kâr-ı şa'b ise de terk-i menhiyyât
Degül Sultânüm'a zaḥmet şefâ'at yâ Resûlallâh
5. Ne rütbe olsa bir 'âşî vü sünḥ-âlûde-i 'ısyân
Eder ğarḳ-ı yem-i rahmet şefâ'at yâ Resûlallâh
6. Şefâ'at suçluya derler ben ise müznibem ğâyet
Edersin sen baña elbet şefâ'at yâ Resûlallâh
7. Baña mu'tâd olan ḥâlet günâha meyl ü ḥ'âhişdir
Saña ma ḥûş olan ḥâlet şefâ'at yâ Resûlallâh
8. Nice bu bendi-i 'âciz gibi şâyân-ı nîrânı
Eder şâyeste-i cennet şefâ'at yâ Resûlallâh
9. Yaḳar mı Ḥazret-i Allâh nâra hiç bu 'âşiyi
Ederken Ḥazretüñ himmet şefâ'at yâ Resûlallâh
10. Şefîḳ ü müşfikım mādâm sensin nâra ben yanmam
Bu da'vâya benem ḥuccet şefâ'at yâ Resûlallâh
11. Cenâbuñdan be-ḥaḳḳ-ı Çâr-yâr ümmîd eder VÂŞİF
'İnâyet merḥamet şefḳat şefâ'at yâ Resûlallâh

77

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Tülü' etdi bu şeb çün mâh-ı enver yâ Resûlallâh
Cihânı kapladı nûruñ ser-â-ser yâ Resûlallâh
2. Sen ol şâhen-şeh-i *levlâk*' sin Mi'râc-ı ḳadründe
Felek nüh-pâyeli bir köhne minber yâ Resûlallâh
3. Sen ol sultân-ı evreng-i nübüvvetsin ki 'arş üzre
Melekler etmede tavşifün ezber yâ Resûlallâh
4. Peyemberlik n'ola ḥatm olsa sende mâ-teḳaddemden
Ki sensin mebde'i cümle peyember yâ Resûlallâh

⁷ Na't.

5. Ziyâret-gâh-ı ser- hayl-i melâ'ik ravza-i pâküñ
Tavâf-ı dergehüñdür hacc-ı ekber yâ Resûlallâh
6. Kerem-kârâ zülâl-i feyz-ı lutfuñdan naşib eyle
Baña yek kaçre nûş-ı âb-ı Kevşer yâ Resûlallâh
7. Yeter güm-geşte-râh-ı müstakim olduk 'inâyet kıl
Edip feyzuñ bize hâdî vü rehber yâ Resûlallâh
8. Girân geldi ger ammâ kâtibine yazmada zenbim
Pür oldu fark-ı 'ışyanımla defter yâ Resûlallâh
9. Ümid-i mağfiretle na't-i pâküñ nazm edip geldim
Beni 'afv-ı Hudâ'ya eyle mazhar yâ Resûlallâh
10. Suhan bilmem velikin gülşen-i nazm-ı mediñünde
Zebânım şevk-ı na'tüñ bülbül eyler yâ Resûlallâh
11. Lisân-ı hâl ile güyânuñ olsam dañı kabrimde
Senüñ meddâñuñam tâ Rûz-ı maşşer yâ Resûlallâh
12. Hediyeyle varıp bir mür divân-ı Süleymân'a
Eder kem-kadr iken kadrini ber-ter yâ Resûlallâh
13. Süleymânlar Süleymânı'sın ey sulţân-ı ins ü cinn
Kuluñ ednâdan ednâ 'abd-i kem-ter yâ Resûlallâh
14. Kâbul et tuñfe-i nâçizimi noķşânıma bakma
Saña geldim mişâl-i mür-ı aħkar yâ Resûlallâh
15. Şefi'-i müznibînsin VÂŞIF'uñ yok şübhesi ammâ
Göñül şâfi' cevâb-ı lutfuñ ister yâ Resûlallâh

88

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Derûnumda firâkuñla elem var yâ Resûlallâh
Göñülde iştîyâk-ı dem-be-dem var yâ Resûlallâh

* Na't.

2. Temevvüc-gâh-ı 'aşkıñda kemîne kıatreym amma
Nihân hün-âbe-i giryemde nem var yâ Resûlallâh
3. Derûnum yaralandı hançer-i 'aşk-ı mecâziyle
Dilimde bir oñulmaz zaım-ı gam var yâ Resûlallâh
4. Ne yüzle eyleyem da'vâ-yı 'aşkıñ her nefes dilde
Hezârân ârzü-yı mültezem var yâ Resûlallâh
5. Baña ümmet demeñ de kendi lûtfuñdur senüñ yoksa
Benim ümmetliğe lâyıķ nerem var yâ Resûlallâh
6. Ne takrîb ile tahsîl-i takarrüb eyleyem ben kim
Ne fikr-i şeb ne zıkr-i şubh-dem var yâ Resûlallâh
7. Yüzüñ şuyına halk olduğu 'âlem naşş ile şâbit
Senüñ şânuñda âyât-ı muhakkem var yâ Resûlallâh
8. Ne gam tâb-ı şemisden mücrimâna sâye-bân olmuş
Livâü'l-hamd nâmında 'âlem var yâ Resûlallâh
9. Bu tire rûyu kıl pûşide dâmân-ı şefâ'atle
Morardıkda yüzüm reng-i baķam-vâr yâ Resûlallâh
10. Ne VÂŞIF-veş cihânda 'abd-i âbık yaradılmışdır
Ne ben gibi güneş-kâr-ı ümem var yâ Resûlallâh

99

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şemi'-dân eyledim ihdâya cür'et yâ Resûlallâh
Murâdım dergeh-i 'ulyâña hıdmet yâ Resûlallâh
2. Degüldür ravzaña şâyeste dest-âvîz-i nâçizim
Qabûlüñle kıl ihsân ü 'inâyet yâ Resûlallâh
3. Kimim var Hâzretüñden gayrı hâlim eyleyem i'lâm
Cenâbuñdandır ancak lûtf u himmet yâ Resûlallâh

⁹ İstimdâd ez-Risâlet-penâh der-zımn-ı irsâl-i şem'-dân.

4. Daḥilek el-amān şad el-amān dergāhuña düşdüm
Terahḥum kıl baña eyle şefâ'at yâ Resûlallâh
5. Dü-'âlemde kıl istişhâb Ḥân-ı Maḥmûd-ı 'adlî'yi
Senûndür evvel ü âhırda devlet yâ Resûlallâh

1010

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. El-amān ey Ḥazret-i peygamber-i 'âlî-cenâb
Kıl şefâ'at bendeñe ihsân edip rûz u hisâb
2. Ravza-i pâküñe ihdâ-yı şemi'-dân kılmadan
Tuḥfe 'arz etmek degül kaşdım mürâdım intisâb
3. Yâ Ḥabîballâh müştâk-ı cemâl-i pâkiñem
Dide pür-nem ḥasret-i rüyuñla dil pür-ıztırâb
4. Yâ Resûlallâh şâhib çık bu 'âciz bendeñe
Çekmeyem dünyâda vü 'uqbâda sāyeñde ḥicâb
5. Ümmetüñden bir ğarîbüñdür niyâzın kıl kabûl
'Adlî Ḥân Maḥmûd'u eyle dâreyinde kâm-yâb

1111

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Bu meşhed kim ziyâret-ğâh-ı erbâb-ı maḥabbetdir
Ğubâr-ı 'anberîni kuḥl-ı erbâb-ı başiretdir
2. Nefes yâhû tehîdir şanma etrâfında bu câyuñ
Mişekk-i âşiyân-ı tütîyân-ı bâğ-ı cennetdir
3. Veren feyz u şeref bu gülsitân-ı cennet-âsâya
İki gül-ğonca-i gül-naḥl-i gülzâr-ı siyâdetdir ✓

¹⁰ Niyâz-ı Hazret-i Risâlet-penâh.

¹¹ Na't-ı diğەر.

4. Şehîd-i Kerbelâ Sulţân Hüseyn'ün duhterânından
İki sulţân medfûn olduğu bunda rivâyetdir
5. Bu câya ihtirâmı Gâzî Hân Mahmûd-ı Adlî'nün
Delil-i yümn ü tevfiķ-ı saâdetdir kerâmetdir
6. Bu cây-ı pâki tezyîn etmeden ol kûţb-ı devrânun
Murâdî hânedân-ı Mefhar-ı kevneyn'e hürmetdir
7. O haķân-ı kerâmet-şân ü 'ârif şâh-ı âgâhuñ
Bu hîzmetde muvaffaķ olduğu bî-reyb ü minnetdir
8. Ola şad sâl ma'mûr ü mu'ammer taht-ı 'âlîde
Vücûd-ı lâzime'l-mevcûdu Mevlâ'ya emânetdir

12¹²

Mefâ'ilün / fe'îlâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ * * _ _ * _ * _ * * _

1. Sirişk-i dîde-i terdir şarâb-ı Mevlânâ
Müdâm laht-ı cigerdir kebâb-ı Mevlânâ
2. Cihânda görmez ebed câm-ı hüzn hüşyârî
O cân kim ola mest ü harâb-ı Mevlânâ
3. Ne feyzdir bu ki şâh-ı cihâne baş kesmez
Küleḥ-be-ser fuķarâ-yı cenâb-ı Mevlânâ
4. Felekde bir kapûya intisâb ise kaçduñ
Gel işte dergeḥ-i feyz-iktisâb-ı Mevlânâ
5. Cebîn-sây ola gör âsitân- devletine
Murâduñ ise eger intisâb-ı Mevlânâ
6. Gönülden olsa n'ola feth-i bâb-ı ehl-i niyâz
Küşâdedir der-i devlet-me'âb-ı Mevlânâ
7. Mişâl-i nây dem-â-dem miyân-beste gerek
Maķâm-ı hîdmete derviş-i bâb-ı Mevlânâ

¹² Na'r-ı cenâb-ı Mevlânâ.

8. O yanık 'âşık-ı şu 'le-nihâda 'aşk olsun
Ki yana yana ola feyz-yâb-ı Mevlânâ
9. Derûnî yan yakıl ol şem'-i 'aşka pervâne
Merâmuñ olmağ ise intihâb-ı Mevlânâ
10. Biri birine girer nüh felek semâ 'ından
Urursa çarha bezim âfitâb-ı Mevlânâ
11. Füyûz-ı mihr ile eyler tenûre-bend-i şafâ
Meh-i nevi dil-i mihri iltihâb-ı Mevlânâ
12. Ziyâ-yı cebhesi pertev şalardı hırşîde
Ger olsa ref' ruğundan nikâb-ı Mevlânâ
13. Hilâl 'aşk ile ism-i Celâl'e başlardı
Cemâl-i şemsi yağar sûz-ı tâb-ı Mevlânâ
14. Çün âh-ı 'âşık-ı Mevlâ kıbâbe-i 'arşa
Resândır ed'îye-i müstecâb-ı Mevlânâ
15. Rümûz-ı vahy-i Hudâ mağz-ı naşs-ı Sübhân'dır
Nikât-ı ma'ni-i nazm-ı kitâb-ı Mevlânâ
16. Mişâl-i kuhl cevâhir verir 'uyûna ziyâ
Gubâr-ı merkad-i gerdûn-ı kıbâb-ı Mevlânâ
17. Verir çü nâfe-i âhû-yı 'Adn büy-ı şafâ
Meşamm-ı 'âşık müşgîn-türâb-ı Mevlânâ
18. Olur mu sıfr-ı hayâl ile VÂŞIFÂ ta'dâd
Kerâmet ü kerem-i bî-hisâb-ı Mevlânâ

1313

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kıyâş etme cenâheyn-i nişân-ı şân ü şevketdir
Süzülmüş şayd-ı murgı nâm içün 'ankâ-yı devletdir

¹³ Derân-ı Hırka-i Şerîf'e ta'lik olunmuş cennet-mekân Sultân Selîm Hân Hazretleri'nün tuğraları vasfında inşâd olunan kasîde.

2. Hümâdır der-kafe nâm-ı hümâyün zeylde yâhod
Nukûş- reng-i gün-â-gün ile tãvûs-ı cennetdir
3. Perîşân-zülf-i dehre şânedir dendâne-i sîni
Ki üstün lâmı kaş-ı şâna bâdî-i metânetdir
4. Dü zibâ cevher-i yâsı gül-i makşûda şebnemdir
Çü mîl-i sürme mîmî çeşm-i halka 'ankâ-yı şîhâtdir
5. Sevâd-ı nokta-i hâs ruh-ı 'unvâna müşgîn-hâl
Derûn-ı nûnı fağfûr kâse-i şahbâ-yı himmetdir
6. Eger teşbih olunsa kâmet-i hûbâna ber-câdır
Kad-i mevzûn-ı elfi hem-çü elf-i istikâmetdir
7. Ba'id olmaz biri biriyle hançer hançere gelse
O keskin zülfeler kim gamze-i yâra işâretdir
8. Çü seyf-i elf-i İslamböl tîg u hançeri güyâ
Çekilmiş beyza-i fülâddan şemşîr-i nuşretir
9. Edüp tahrîr levh-i mihre VÂŞIF vaşf-ı tuğrasın
Cenâb-ı Hân Selîm'e 'arz ü taqdîm ile fîrşatdır
10. Vücûd-ı lâzime'l-mevcûd ol Şâh-ı kerem-kârûn
Kemâl-i şîhâtdir ile Hâzret-i Hakk'a emânetdir
11. Derûn-ı hırka-i pâk-i Resûl'e vaz'-ı tuğradan
Murâd ol Şeh'ün deryûze-i nakd-ı şefâ'at dir
12. O Sultân-ı melâ'ik- hayl ü şahib-tâc-ı levlâk' ün
Hemîşe müznibîne kârı ihsân ü 'inâyetdir

1414

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bârekâllâh ey sipihruñ mâh-ı hırşîd-efseri
Şarka garba verdi şânuñ pertev-i İskender'i

¹⁴ Kasîde-i medhiyye der-evsâf-ı jerîf-i Hudâvendigâr-ı esbak Şehîd Sultân Selîm Hân-ı sâlis.

2. Kuvvet-i Şîr-i Hudâ var sende kim kılduñ zebûn
Pençe-i kahrûnda nice Kahramân ü şaf-deri
3. Şaklanır burc-ı esedde düş olup teb-lerzeze
Hışm ile hırşide gösterseñ hilâl-i hançeri
4. Germi-i peykânı nesr-i ıfâ'iri eyler kebâb
Çarha pür-tâb etdirirseñ tîr-i âteş-şes-peri
5. Başdırınca farkadâna pâyın esb-i şevketüñ
Oldı naķş-ı na'li çarhuñ mihr ü mäh-ı enveri
6. Seyr eden şîr-i süvâr-ı eblak-ı gerdün şanır
Raķş ile olsañ fûrûğ-ı şâha-i cevân-geri
7. Kan yerine nevk-i şemşîrûnden ol dem zehr akar
Sell-i seyf edip sürerseñ esb-i ejder-peykeri
8. Hûn-feşânlıgla ne ma'nî tutsa da yek-pâre reng
Hoş-nümâ etmez mi vesme ebruvân-ı dilberi
9. Çarha 'aks etse ziyâsı gâhî hûn-âlûd iken
Döndürür hep şîşe-i haccâma çeşm-i aķteri
10. Ra'd-veş şîf-ı tûfenginden kıyâmetler kıpar
Dehşet-i gülbangi gösterdikde havl-ı maşşeri
11. Dânesi darb-ı nişân eyler şeb-i târikde
Dîde-i necm-i sihâm olsa sipîhr üzre yeri
12. Nîm-i şeb düd-ı kebûd-ı tûpını şanır gören
Bir bulutdur ki çeker evc-i semâya ejderi
13. Sensin ol düldül-süvâr-ı 'arşa-i iclâl kim
Nuķra-i meh raķşuñ bir sâde raķt-ı Hayderi
14. Şafha-i mihre 'Ufârîd böyle taķrîr eylemiş
Vaşfuñ ey âsumân-ı şevketüñ nûr ü ferî
15. Menba'-ı adl ü 'inâyet âb-rüy-ı salţanat
Gülşen-i şâd-âb-ı dîn ü devletüñ verd-i terî

16. Dâver-i gerdün-ğaşem encüm-sipâh-ı Muhteşem
Tâc-bağşâ-yı ser-i Cem zib-i taht-ı serveri
17. Hâzret-i Sultân Selim Hân-ı mu'allâ-şân kim
Hânedân-ı âl-i 'Osmân' uñ medâr-ı mefharı
18. Ol şehen-şehdir ki ednâ bendesi mecd ü şeref
Dergeh-i iclâlinüñ iqbâl kem-ter çâkeri
19. Hüsrev-i şâhib-kırân kim kıldı devrinde felek
Tâli'-i a'dâyı nâzır çeşm-i naşs-ı ekberi
20. Feyz-i Hâk'la qalbi ilhâma mağaldır şübhesiz
El-melikü mülhemün ¹⁵ esrârınuñdur mazharı
21. Nâm ü şânıyla Selim-i Şâliş-i ecdâd-pezir
'Aql-ı evvel şâni-i zihn ü fetânet perveri
22. Bir cihân-ârâ müselleş vefk-ı devletdir meger
Rub'-ı meskûnu musahhar etmege engüşteri
23. Kim Süleymân gibi böyle rûzgâra hüküm eder
Bağr ü berri eylemiş zir-i nigîn-i dâveri
24. Şâm-ı 'idüñ doğdı bayram nâm bir meh-peykeri
Mehdi evc-i mâh bânü-yı mihirdir mâderi
25. Meh degül şevkıyla Nâhid-i felek mendiline
Tağdı 'idiyye muşarra' yarım ay bir cevheri
26. Mihr-i mir'ât-ı zâmir-i enverinde cilve-ger
Şûret-i edvâr-ı çarhuñ oldu sırr-ı muzmeri
27. Gurre-i şevvâl zann etmeñ berây-ı tehniyet
Şundu sâkı-i felek rindâna sîmîn sâğarı
28. 'İd-gehde lem'a-i encüm kıyâs etmeñ gice
Çıkdı remmâl oynına çengi-i çarhuñ Ülker'i

¹⁵ "İlhâm edilmiş melik."

29. Mâh-ı nev şanmañ sırtıdıkda şebân ki şevkıla
Zengi-i şâmuñ göründü hâdeden dendânları
30. Yâ sipihre kurdı mi 'mâr-ı kazâ bir çetr-i nûr
Kârvân-ı rûzenüñ geçsin diye şeh-benderi
31. Telli bir uç gösterir yâ hûd felek destârdan
Yâ hûd etmiş bir cilâlî mûmı zib-i kâtméri
32. Yâ nazardan hıfz içün zer-hâl ile pîşânına
Kaz ayağı yazdı etfâl-i sipihrüñ mâderi
33. Yâ tehi kaldıkda meyden tâb-ı rûz-ı rûzede
Fevci-i çarhuñ yubüsetden açıldı çenberi
34. Kırdı câm-ı tevbeı sâkî-i devrân şubh-dem
Parladıp zer-kâse-i mihr-i şubûh-ı enveri
35. Dîdeler rûşen yine doğdu hârebâtuñ günü
Ba'dezîn taqvâ-fürüşuñ yokdu âlemde yeri
36. Müjdeler olsun eyâ aḥbâb-ı bezm-i ibtilâ
Gitdi rûze geldi rûz-ı 'îd-ı fîtruñ demleri
37. Cûş-ı meyden oldu gam gark-âb-ı tûfân-ı 'adem
Buldu suyn zevrak-ı şahbâ açıp yelkenleri
38. Çarḥ gök-ḳandîl zemîn gök sūr-nây u ṭabl-ı 'îd
Çala-boru etdi devrân şâgar-ı rengîn-teri
39. Cûş-ı meyden oldu gam gark-âb-ı tûfân-ı 'adem
Buldu suyn zevrak-ı şahbâ açıp yelkenleri
40. Sû-be-sû meclis-be-meclis mevc-i feyz-ı bâdeden
Ḳanlı ırmaḳ gibi yek-reng oldu 'arzuñ her yeri
41. Var ise az çok kırıklık şunda câm-ı tevbeden
Yoksa feyz-ı 'îd ma'mûr etdi ehl-i dilleri
42. Bâḡi-i ekdâra bir ḥışn-ı ḥaşin oldu neşât
Ḡayrı ser-hadd-i derûna giremez gam leşkeri

43. Sür-ı 'id-ı vaşl-ı dilber zevk u şevk-ı 'ış u nüş
Biz ki rindiz keyfimiz dört üstüne şimden geri
44. Söyleyün hengâmıdır kılsın cihânı pür-ıtarab
Nağme-senc-i nây ü tanbûr ü kemân gelsin beri
45. Diñlesinler perde-i sâzı şarîr-i hâmeden
Şeh-levendân böyle garrâ mañla'-ı şevk-âveri
46. Zîb-i bezm-i 'id edince bir şeb ol meh-peykeri
Şâ'im-i hicrânı olduk tām otuz gün serseri
47. Bağ lisân-ı hâl ile gerd-i lebinde beñleri
Çağırır güllâc-fürûşân gibi dûrdan müşteri
48. Nîm açıldıkça giribânı nebâtî câmenün
Tûtiye âyinecilik öğredir simîn beri
49. Ol bütûn gâyet yakışmış cilve-i endâmına
Şırmalı tavşan kanı nîm-ten şarâbî 'anteri
50. Böyle mestâne hıram etdikçe deyr-i 'işveden
Der-be-der eyler bütün ruhbânı belki derd eri
51. Ayağı yer mi başar rindân-ı 'aşkuñ şevkıla
Dal-fes sâğar be-kef geldikçe bezme ol peri
52. Âh kâfir bi-vefâ nâr-ı gamuñla sü-be-sü
Dil harâbe-zârdır mânende-i yangın yeri
53. Öyle âh ü vâh ile etmez nigâh-ı iltifât
Pâk zer ister gazel almaz zamâne dilberi
54. İddihâr-ı zerledir tañsîl-i âmâl-i cihân
Nice bir böyle tehi hemyân gezme serseri
55. Yok mu vicdânunda şofiler kadar akl-ı ma'âş
Cerr ile icrâ ederler şan'at-ı kîmyâ-geri
56. Şöfiyân hep dâ'iresinden uşul-i devr ile
Devr-i ebvâba çıkar tebrike bayram günleri

57. Çilleden çıksa n'ola zühhâd-ı mecnûn-menkâbet
Ay başında hiddet-efzâdır cünûnuñ ekseri
58. Çeşm-i inşâfı terâzû-yı 'ayâr-ı ma'rifet
Kâlb-i şâfı cevher-i âyine-i İskender'i
59. Perde-i nâmûs-ı bâb-ı i'tikâfı çâk edip
Tağdırlar hâlka câmi'lerde bâdem şekeri
60. Niyet-i hayr ile tahrîr eyleyip bir kâğıda
Âsitân-ı pâdişâhiye nihâde kıl seri
61. Ben ne hâkem yüz sürem derseñ ğubâr-ı pâyına
Hâki altun eyler iksîr-i nigâh-ı dâveri
62. Sürme-i gerd-i kudûmu nûr-ı çeşm-i kâ'inât
Nağş-ı pâyı 'ayn-ı aşruñ 'aynek-i rûşen-geri
63. Mağdem-i iclâline ser-dâde Mirrîh-ı felek
Dâmen-i ikbâlîne rû-sûde çarhuñ ahteri
64. Fevz-ı nuşret nâme-i 'unvânınuñ müsveddesi
Peyk-i hikmet haţtunuñ imzâ-yı ilhâm-perveri
65. Böyle yazmış levha-i mahfûz-ı dehre âsumân
Vaşf-ı şân u şevket-i Sultân-ı zerrîn-efseri
66. Şeb-çerâğ-ı bezm-i devlet Hâzret-i Sultân Selim
Maşrık-ı şubh-ı sa'âdet 'âlemüñ zib ü ferî
67. Lem'a-tâb-ı rûyınıñ zer-pâş-ı mihr âyinesi
Cebhe-i pür-nûrınıñ kerrübiyân reşk-âveri
68. Mâh-ı şâm-ı saltanat pîşinde peyk-i şeb-revi
Mihr-i şubh-ı ma'delet yanında hıdmet-perveri
69. Bâl-i 'ankâ-yı felek ferrâş-ı taht-ı şevketi
Târ-ı şeh-perr-i hüma hâşâk-i cârüb-ı derî
70. Mihr ü meh bir çift rikâb-ı eşheb-i mâhiyyeti
Nağd-i encüm miğ-i sümm-i edhem-i çâbük-teri

71. Kubbe-i gerdün-ı 'âlem har-geh-i har-bendesi
Rub'-ı meskûn-ı cihân ıstıabl-ı esb-i lâğarı
72. Yek-dem-i ihsânınuñ sıfr-ı kevâkib cümlesi
Müfredât-ı lûtfınuñ eflâk dilli defteri
73. Şive-i el tâfinuñ efgendesi kevn ü mekân
Şâhed-i ahlâkınuñ dil-bestesı ins ü perî
74. Hilmi hizbü'l-bahr-h'ân olsa huruş-ı kulzüme
Döndürür hayretle süd dökmüş kediye şarşarı
75. Düşse bir ednâ şerer tennür-ı kahrından yeme
Sü-be-sü mânend-i berķ biryân eder mähileri
76. Himmeti ger nemle-i nâçize verse takvıyet
Hamle eyler mâr-ı germâ-dideye eñ ahķarı
77. Darbe-i şemşir-i Mirrih-intikâmından anuñ
Eşkıyânıñ işte cânı varsa kırtarsın seri)
78. Tığ-ı âteş-tâbı nâr-ı hırmen-i şûr u fiten
Şesper-i berķu's-sihâmı Zülfekâr-ı Hayderi
79. Bir taraftan cünd-i ervâh-ı melâ'ik rehberi
Bir taraftan kuvvet-i bâzû-yı nuşret yâveri
80. Rüzgârıñ Kahramân-ı şâh-ı Nirem-şatveti
Rezm-gâhuñ şalvet-ârâ şaf-şiken şir-i neri
81. Nâm ü şân ü rif'ati ol rütbe ber-ter kim anuñ
Medhîni 'acz-âver-i takrîr eder şâ'irleri
82. Bir alay sersem suhan-gü 'add edüp kendilerin
Cilve-gâh-ı nazmuñ olmuşlar fazîlet-güsteri
83. Her biri zu'mınca Firdevsî-i Tûsî-i zamân
Her biri 'aķılınca vaķtıñ feylesof-ı ekberi
84. Mâ-melek şarf eyleyip Şeh-nâme-i 'unvânına
Vermek ister nazmına bu tarza zîb ü zîveri

85. Kimi kıaddũn mihr ü mâha nisbet eyler kiminũn
Kân ü yemdir zib-i eş'âr-ı talâkât-perveri
86. Kân nedir kîmyâ ne ma'nâ mevc-i deryâdan ne sũd
Kimse feyz almış mı yemden devr-i Âdem'den beri
87. Yek-nesakdır luţfı şâh-ı 'âlemũn ammâ yemũn
Câ-be-câ iħrâc olur ceyb-i şadefden cevheri
88. Yem-himem kân-ı 'atâ kulzüm-nevâl ta'bîrini
Kaht-ı mazmûndan eder nazm-âver anuñ ekşeri
89. Mâha nisbet zâtını teşbih nâkışdır henüz
Şeb-be-şeb nokşân bulur mâhuñ şu'â-ı enveri
90. Şişe-bâz-ı bezm-i devletdir o encüm-ħaşmete
Meh dedigũn yâdigârı 'id-gâhuñ kaşmeri
91. Eyleyen zer-pâş-ı destũn pençe-i şemse şebîh
Zerre derk etmez zevâl-i tâb-ı mihr-i ħâveri
92. Nâm-ı ferr ü ihtîşâm ü şân bilmez n'eydigin
Beñzeden dârâtına Dârâ vü Şâh ü Kayser'i
93. Dar atar kendi diyâr ü dârına Dârâ eger
Görse bu dârât ile ol dâver-i dâd-âveri
94. Ey seĥâ vü cûdını Ĥâtem'le ta'bir eyleyen
Bu bilişle kendũni deryâya at şimden geri)
95. Ĥâtem-i ednâ ile mühr-i Süleymân bir midir
Ol Süleymân-ı zamân Ĥâtem bir ednâ çakeri
96. Ĥusrevâ rüşen-dilâ şâhib-kemâlâ serverâ
Ey kemâl-i luţf u ihsân-ı İlâh'uñ mazharı
97. Sen o Zıllullâh-ı 'âlemsin ki kılmış Ĥaķ seni
Taht-ı devletde delîl-i zübde-i peygamberi
98. Kanda kenz-i dürr-i deryâ kanda genc-i naķd-i cân
Kanda mihr ü mâh-ı gerdün kanda çarhuñ aĥteri

99. Neşr-i lutfuñ kişveristân-ı taḥayyülden ba'id
Baḥr-ı cûduñ öyle bi-ma'nâ taşavvurdan'beri
100. Yâ ne rütbe güç bunu nâdân tefhîm eylemek
Kür-ı mâder-zâda var mı vaşf-ı elvânuñ yeri
101. Kâbiliyyet dâd-ı Hâk'dır ṭab'a yoksa zür ile
Terbiyet mümkün mi nerm etmek tıbâ'-ı mermeri
102. Ḥavfum oldur aṣlah-ı mevcûd-ı ehl-i naẓm iken
'Âkılân 'add ede anlardan bu 'abd-i kemteri
103. 'Afv ederseñ vaż'-ı küstâḥ-ânemi şâ'irlere
Bir üzengi parladayım kim kamaşsın gözleri
104. Âsiyâb-ı ma'niyem fikr-i dakîkım bâ-ḥuşuş
Devletüñde iftḥâr edüp ögünse var yeri
105. Varsa naẓm-ı âb-dârım gibi 'âlemde şalâ
Arasınlar Mâverâ'ün-nehre dek baḥr ü beri
106. Mihr-i enver kilik-i bîkr-i fikrimüñ meşşâtası
Meh 'arûs-ı ḥâmenüñ ḥalḥal-ı zînet-perveri
107. Gonca-i maẓmûnumuñ çeşm-i kevâkib şişesi
Sünbül-i efkârımuñ mergül-ı ḥavrâ katmeri
108. Gülsitân-ı ṭab'umuñ her güşesi bir bağ-ı feyż
Toḥm-ı endişem o bâğuñ bir nihâl-i nev-beri
109. Rüstem-i zür-âver-i naẓmam cüyüş-ı nuṭkumuñ
Maṭla'um ser-askeri farkında levḥa miğferi
110. Şeh-süvâr-ı ma'niyem cünd-i mezâmîn ü nikât
Zîr-i râyât-ı zâmirimde gönüllü 'askeri
111. Kişveristân-ı belâgat bir feẓâ-yı ma'reke
Ol feẓânuñ nâṭıkam bir dâyi-i dal ḥançeri
112. 'Örfen aldım 'Örfi'den meydân-ı naẓmı söyleyüñ
Şâh-ı 'irfânam ḥuzûrumda yer öpsün Enveri

113. Taş dikdim menzîl-i nazma dü pây-ı hâmeden
Nâvek-i idrâkümün işte ayak şahidleri
114. Ben hezâr-fenn-i mühendis- hâne-i nazmam ki kalem
Merkez-i efkârumuñ pergâr-ı şan'at-perveri
115. Cüz'i gevşetsem kemend-i gerden-i efkârımı
Der-'akâb âhû-yı endişem gezer şahrâları
116. Teng-i kâlâ-yı kemâlün nâtıkam istifcisi
Kâr-gâh-ı iştirânun sözlerim şeh-benderi
117. Benden öğrensın çeşid-i nazm-ı nev-icâdi halk
Benden alsın kâle-i 'irfân alan şimden geri
118. Şol hayâl-bâz-ı taşavvur-gâh-ı ma'nîyem ki ben
Perde-dâr-ı 'id-gâhımdır Kemâl-i şeşteri
119. Şol hüner-senc-i terâzû-yı hayâlem kim benim
Telde oynar cân-bâz-ı nuţkumuñ şakirdleri
120. Ey resen-bâz-ı tahayyül gayrı bes kavgayı kes
Sen terâzûyı bırak da menzıl alsın digeri
121. Geçdi VÂSİF hod-fürüşî geldi hengâm-ı du'â
Gayrı ihlâş ile aç dest-i tazarru'-güsteri
122. Tâ ki şu verip şafaqdan tîğ-ı hûn-âşâmına
Takına Mirrih-ı çarh 'idiyye zerrîn hançeri
123. Ol cihân-gîr-i zamânun 'arşa-i peykârda
Ola çekdikçe gazabla Rüstem-âne şeşperi
124. Kelle-i düşmen fedâ-yı nîze-i hâşm-efgeni
Cân-ı a'dâ şu 'me-i şemşîr-i âteş-peykeri
125. Her demi 'id-ı tarab her rûzu nevrûz-ı neşât
Her şebi şâm-ı ferah her vakti sûr-ı serveri

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Devr ederken gice meclisde şarâb-ı gül-fâm
Der-i hum- hâneye mühr urdu gelip mäh-i şıyâm
2. Dest-i mi'mâr-ı füyûzât-ı kaderle cümle
Yapılıp ehl-i harâbât-ı 'imâret-encâm
3. El yudu fıskıye-i meyden ayağ-ı sâkî
Âb-ı rüyıyla vuzû' etdi bütün rind-i enâm
4. El alıp her biri bir mürşid-i feyz-âverden
Mescide doğru ayaklandı gürüh-ı sersâm
5. Terk edip câm-ı şabûhu üdebâ-yı rindân
Tevbe-i 'ahd-i naşûh etmege eyler ikdâm
6. Kesb edip her biri bir şüret-i zibâ-yı şalâh
Oldular nâsiye-fersâ-yı Hudâ-yı 'allâm
7. Verdi şol rütbede şafvet mey-i tahkîkî kim
Kalmadı hâtır-ı 'âlemde humâr-ı âlâm
8. Bâde-i feyz-ı Hudâ ile cihân pür-neş'e
Neşve-i câm-i hakîkatle şafâ-yâb eyyâm
9. Yıkılıp büt-gede vü mey-gede âteş-gede hep
Kaldı der-rahne-i divâr-ı ferâmûş aşnâm
10. Mâye-i feyz-ı Hudâ'dır bu şetâret ancak
Ne mey-i câm-ı şabûhu ü ne keyfiyyet-i şâm
11. Ne şanâdîd-i şuver kaldı ne büt 'âlemde
Güiyâ oldu şanem-hâne nukûş-ı evhâm
12. Ehl-i İslâm'a ibâdet için ammâ her sū
Verdiler câmi'-i zibendelere istihkâm

¹⁶ Ramazâniyye der-sitâyiş-i Hudâvendigâr-ı esbak Sultân Selîm Hân (aleyhi rahmeti ve'l-gufrân).

13. Donanıp cümle kanādîl-i menâr ü mescid
Meşal-efrûz-ı merâm oldu 'umümen İslâm
14. Oldu şol rütbede revnak-dih-i 'âlem rûze
Rûz-ı firûza döner tâ-be-seher zulmet-i şâm
15. Behre-yâb-ı ni'am-ı mağfiret etdi halkı
Şerefine bu mehûn lutf-ı Hudâ-yı 'allâm
16. Ni'met-i şavm ile in'âm-ı cenâb-ı Hak'dan
Kâm-yâb oldu cihân hâşılı ber-vefk-ı merâm
17. Ba'dezîn biz de bu şevk ile varıp yüz sürelim
Harem-i perde-i maḥbûb-ı Hudâ'ya her şâm
18. Eşk-i ḥasret dökelim çeşm-i nedâmetlerden
Dergehinde olalım naqd-i şefâ'atle be-kâm
19. Mağfiret-ḥ'ân olaım ḥüzn ile şeb-tâ-be-seher
Edip ihlâş-ı derûn ile terâvîḥe kıyâm
20. Evvel ihdâ edelim şıdk ile nâçizâne
Rûḥ-ı pâkine hezârân taḥiyyât ü selâm
21. Şoñra el kaldıralım bâr-geh-i Mevlâ'ya
'Arz-ı hâl eyleyelim maḥşadımız bi'l-itmâm
22. Edelim ya'nî ḥulûş ile Şeh-i zî-şâna
Her dem ed'iyye-i tevfiḳ-ı meserret-encâm
23. Ol şehen-şâh-ı zamândır ki du'â-yı hayrı
Vaḳt-i mefrûzada hep lâzime-i zimmet-i 'âm
24. Ol şehen-şâh-ı cihân-perver-i deryâ-dil kim
Dest-i kulzüm-keremi sâ'ili lutf u in'âm
25. Ol şehen-şâh-ı cihân-baḥş-ı kerem-perver kim
Eylemez kimseyi devrinde ḥazîn ü nâ-kâm
26. Şâhed-i ḥilkat-i zibendesi cân-baḥş-ı cihân
Şûret-i himmet-i şâhânesi lezzet-dih-i kâm

27. Luṭf-ı ihsânına pâyende umûr-ı devlet
'Adl ü inşâfına vâ-beste nîzam-ı eyyâm
28. Şeh-süvâr-ı 'alem-efrâz-ı şecâ'at kim anuñ
Eylemiş Hâk yed-i ikbâline teslim-i zimâm
29. Râkib-i eşheb-i devlet ki rikâbuñda olur
Rüstem ü Sâm ü Nerimân kemer-beste ğulâm
30. Peyk-i püyân-ı sebük-seyri cihân-gîr-i kazâ
Kâşîd-ı tîz-revi reh-ber-i tevfiğ-ı merâm
31. Eylemiş levha-i ta'zîme bu resme inşâ
Vaşf-ı şâh-ânesini kilik-i debîr-i eyyâm
32. Şeh-i zibende-ğaşem kâfile-sâlâr-ı kerem
Husrev-i mülk-i himem pâdişeh-i vâlâ-nâm
33. Şâhib-i tîğ u kalem Hâzret-i Sultân Selîm
Râyet-efrâz-ı ümem dâver-i nuşret-encam
34. Tîğînuñ şa'sa'ası havşala-sûz-ı düşmen
Nîze-i şu'le-fürûşu dil-i a'dâya sihâm
35. Deşne-i şevketi ħûn-pâş-ı ciger-gâh-ı 'adû
Şeş-per-i dehşeti düşmen-şiken-i şîr-i enâm
36. Berğ-ı sîz-ı ğazabı Zühre-şikâf-ı Rüstem
Kahr-ı âteş-fikenî dâğ-zen-i sine-i Sâm
37. Zağm-ı seyfi ile pür-yara derûn-ı Mirriğ
Bîm-i şemşîr-i kazâsıyla kan ağlar Behrâm
38. Tağt-ı firûzu firûzende-i mihr-i şevket
Kuvvet-i tâli' i şu'le-fiken-i zûlmet-i şâm
39. Mihr-i ikbâli zıyâ-pâş-ı cihân-ı şevket
Mah-ı inşâfî cilâ-dâde-i nûr-ı islâm
40. Dergeh-i muhteremî Ka'be-i mağşûd-ı ümem
Âsitân-ı keremî büse-geh-i heft-ehrâm

- ✓ 41. Çarh ise tâbi '-i ahkâmı kazâ huddâmı
Bahtı ol gûne müsâ'id felek ol mertebe râm
42. Her ne emr eylese fermân-ber ü maḥkûmu kazâ
Her ne emr eylese me'mûr-ı umûru ahkâm
43. Hükümü ger istese ta'bir-i mizâc-ı 'unşur
Ḥâki bād âteşi âb âbı eder âteş-fâm
44. Husrevâ tâc-verâ dâver-i gerdün-ḡadrâ
Ey güzide şeh-i vâlâ-yı ḡudâvend-i be-nâm
45. Sen o memdûh-ı şeref-güster-i 'âlemsin kim
Midḡatûñi gevheri müstaḡni-i fikr-i evhâm
46. Bâ- ḡuşuş ola zamânuñda şehâ meddâhuñ
Bir benim gibi suḡan-perver-i maḡbûl-i 'avâm
47. Benem ol nâdire-gü şâ'ir-i bî-hemtâ kim
Ser-be-ser mülk-i ma'ânî-i ḡalem emrime râm
48. Benem ol ḡvâce-i bâzâr-ı belâḡat ki budur
Her ḡumâş-ı suḡanım râyic-i kâlâ-yı be-kâm
49. Benem ol ḡülşen-i endişe ki her bir suḡanım
Oldu bir bûlbûl-i ḡülzâr-ı lisân-ı A'câm
50. Nuḡḡ-ı 'İsî-nefesim zindeḡi-i ḡülşen-i feyż
Dem-i nâgeh-resim âlâyış-i ezḡâr-ı kelâm
51. Gülsitân-ı fuḡalâyam ki fezâ-yı dilde
Naḡl-i endişem eder 'ar'ara ta'lim-i ḡırâm
52. 'Aḡl u idrâkime nisbetle feşâḡat bir cüz'
Gevher-i ḡab'ıma ḡıymetle belâḡat bî-nâm
53. Tercümân-ı suḡanım nâḡıka-cünbân-ı ḡayâl
Muḡteżâ-yı ḡıredim 'aḡl-ı kül-i tiz-ifhâm
54. Sözüümüñ her biri bir mu'cize-gü efsûn-ger
Nuḡḡumuñ her biri bir şu'le-ver-i mâh-ı tamâm

55. Beytimüñ her biri bir maṭla‘-ı mihr-i envār
Naẓmımuñ her biri bir sāḥir-i şāḥib-ḥuddām
56. Sözlerim münteḥab-ı dürc-i kitāb-ḥāne-i feyẓ
Nāṭıķam mevhibe-i dād-ı Ḥudā-yı ‘allām
57. Görünür çeşmime zāhirde liķā-yı maẓmūn
Uyusam düşde olur ṭabıma ma‘nī ilhām
58. Dil-i feyẓ-āverime baḥr-ı ma‘ānī teşne
Ṭab‘-ı fen-perverime bende rümüz-ı ibhām
59. Naẓmımuñ remz-i mezāyāsını derk etmekde
‘Aķl-ı küll ‘āciz ü der-mānde ḥıred bī-ārām
60. Kilk-i dūr-pāşıma inşā-yı ‘Uṭārīd ḥayrān
Ḥāme-i mu‘cize-perdāzıma teşḥir aķlām
61. Ḥaṭırım cilve-geh-i şüret-i Behzād-ı ḥayāl
Dilim āyine-i esrār-ı nuķūş-ı evhām
62. Māverā-yı suḥanım maḳsim-i āb-ı ‘irfān
Feyẓ-ı mecrā-yı dilim lüle-i Kevşer-dih-i kām
63. Meşrebim menba-ı iksir-i ḥayāt-ı ma‘nī
Himmetim mecmu‘-ı mecrā-yı füyüzāt-ı enām
64. Muḥlaşım VĀŞIF-ı dāniş-ver-i ‘aķl-ı evvel
Maḳsadım ḥayr du‘ā-yı şeh-i nuşret-encām
65. Ol du‘ā kim olup āşār-ı icābet-maḳrūn
Maẓhar-ı devlet-i tevfiķ ola ber-vefķ-ı merām
66. Tā ki bu ‘ālem-i ekvān-ı şeref-pirāya
Gerdiş-i çarḥ ile pūr-sāl gele çün mäh-ı sıyām
67. Ede Ḥaķ ‘ömrini efzūn cihān durduķca
Ola her vech ile dil- ḥvāh-ı murādıyla be-kām
68. Baḥt ü iķbal ile taḥtında muķim olduķca
Her şebi leyle-i Ḳadr ola nehārı bayram

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yevm-i şekdir der iken 'umde-i zühhâd-ı cihân
Toğup işbât-ı qadem kıldı hilâl-i ramazân
2. Meh-i nev şanma semâda görünür şekl-i hilâl
Meş'al-i mağfiret-i luğf-ı Hâk eyler leme'an
3. Çekilip kâfile-i pîş-i güneş-kârâna
Tevbe-kârân-ı 'uşât üzre beşaretler 'ıyân
4. Şive-i 'afv-ı Hudâ'dır nazar erbâbına bu
Ramazânun ne bilir qadrini ehl-i 'ısyân
5. Mîvesi bende-i muğbil şeceri şâ'imler
Ravza-i mağfiret-i Hâzret-i Hâk'dır ramazân
6. Biz o bağ içre nihâl-i güneş-âlüdeleriz
Rağmet-i 'afv-ı İlâhî n'ola etse cereyân
7. Bâd-ı gufrân-ı Hudâ kim seheri esdikce
Güyyâ berg-i ma'âşî dökülür şekl-i hâzân
8. Böyle bir mâh-ı mübârek ola mı mü'mine hiç
Şem'-i gufrân-ı Hudâ her şeb olur şu'le-feşân
9. Gicelerde pür olup cümle kanâdîl-i menâr
Câmi'an olmada reşk-âver-i havrâ-yı cinân
10. Güşe-i şavma'aya çekdi yine kendilerin
Hîlesinden hele setr-i sipere mu'tekifân
11. Dideler rüşen efendi ramazân geldi deyü
Ehl-i keyfe biri nâgeh olıcağ müjde-resân
12. Dedi yâ hû bize bir doğru cevâb eyle meded
Hâne-i kalbe düşürdüñ yine havf u halecân

¹⁷ *Sitâyiş-i mâh-ı sıyâm der-evsâf-ı Şâh-ı Şehîd Sultân Selîm Hân-ı sâlis.*

13. 'Alimallāhu ta'ālā bu sözüñ şağı saña
Gözüñ aç yarın efendi ramazandır ramazân
14. Güş edince suhan-ı müjde-res-i mezbûru
Tâhir'üñ 'aqlı başından gide yazdı o zamân
15. Dedi şap şağa birâder n'idelim çâresi ne
Tutalım şavmını ammâ yiyelim gâhî nihân
16. Hubb-ı 'anberse vefâ eyleyelim keyfimize
Kalmadı fûrkat-i afyon ile hiç tâb ü tüvân
17. Kurulurduk kanı biz keyf ile mânende-i şîr
Kürbe-i gûşe-nişîn etdi bizi şimdi zamân
18. Ben inansam dedi Tâhir ki dürüğü bu sözü
Anı ben öldürürüm şimdi olur ortada kan
19. Be-meded dün gice yandı dağı kândil-i berât
Allâh Allâh bize dek etmek içündür bu yalan
20. Yoksa şa'bân-ı şerîfüñ 'adedin bilmiyoruz
Elli dördünde degül mi hele Hâcî Ramazân
21. İki menhûs-ı cihân 'arbede-cû tiryākî
Bir uğursuz yola olmuşdu şitâb ile revân
22. Güft ü gülârla olup balta-zen-i düşmen-i keyf
Vasaî-ı râha dağı yetmeden ol masharayân
23. Tutuşup süz-ı harâretle elinden feneri
Havf ile zulmet-i şebde çıka yazdı iki cân
24. Birisi der ki birâder bulamam hânemi ben
Bu hirâs ile muhâl oldu baña gitme inan
25. Baña esb-i nerimi sür getir aḥbabım iseñ
Olalım râkib-i rahş-ı hünere cilve-künân
26. Pek niyâzımdır efendim ola âheste-reviş
Saña hem-pâ ola her ḥaṭvede yanî hayvân

27. Edeyim tatlı hikâyet ben aña yolda naķil
Sözüme güş ura hem açmaya her ferde dehân
28. Aña ben rākib olup sên de rikābımda yürü
İkiñiz de beni diñleñ ben olam menķabe-ķvân
29. Güş edince bürüdü Tāhir-i bî-cānı celāl
Gīdi menķūs-ı mülevveş yeter etdüñ hezeyân
30. Dedim aña bire ĥavf etme efendi gidelim
Sāye-i ma‘delet-i Şeh’de cihân emn ü emân
31. Bu bir eyyām-ı şehen-şāh-ı ‘adāletdir kim
Kimseden kimseye aşlā ne żarar var ne zıyân
32. Hāşılı hem-reh olur gürg ile güşfend-i za‘if
Sāye-i ‘adli Şeh’üñ etdi cihāna sereyân
33. Sell-i seyf-i zafer ol mālîk-i mülk-i hüner ol
Mazhar-ı luţf-ı Hudā olduĝu bî-şübhe ‘ıyân
34. Nükte-fehmân ü kâdir-dân ü hüner-mend-i kemāl
Gelmedi dehre daĝı böyle şeh-i nâdire-dân
35. Hüsrev-i devr-i zamân Hāzret-i Sultân Selim
Nāme-i nāmına fermân-ber olur kevn ü mekân
36. Şeh-i gerdün-ĥaşem fahr-ı selāţin-i selef
Leşker-endüh-ı himem pâdişeh-i Cem-‘unvân
37. Çeşm-i inşāfına rüşendir anuñ ĥāl-i ĝarib
Dest-i inşāfına vâ-bestedir ebvâb-ı cihân
38. O kerem-kâr-ı ‘atā-baĥş-ı şeh-i zî-şānuñ
Eşer-i luţfu olur münteşir-i ‘ālemiyân
39. Hāk-i pâyı eşeri kuĥl-ı cevāhir-veş olur
Kuvve-i bâşıra-i cilve-geh-i çeşm-i cihân
40. Yeter ıtnâb-ı suĥan vaķt-i du‘adır ĝayrı
Ki budur ĥātime-i ķā‘ide-i nükte-verân

41. 'Alimällāhu ta'ālā hele VĀŞİF kuluñuñ
Şeher ü nīm-şebi hep budur evrād-ı zebān
42. Eyle dil- h'vāh-ı şehen-şāhı müyesser her dem
Hurmet-i şāh-ı şefā'at-ger için yā Mennān
43. Tır-i maqşūdına āmac ola cān-gāh-ı 'adū
Ola günden güne hem düşmeninüñ qaddi kemān
44. Feraḥ u zevk ile yā Rabb açılıp şekl-i bahār
Gonca-i baht-ı şehī dā'im ola ḥande-künān

17¹⁸

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Germ idi ülfetimiz şayf ile geldikde şitā
Girdi mābeynimize oldu bürüdet peydā
2. Şöyle kızdırış idi beynimiz 'aḳd-i ülfet
Teb-i ḥurşid-i maḥabbetle yanardık gūyā
3. N'eyleyem katdı soğuk şu yine pişmiş aşā
Geldi o zāt-ı şerife o münāfık sīmā
4. Şararıp şoldu 'aceb ḥastadır ezhār-ı çemen
Şadme-i berf ile titrer donarak ser-tā-pā
5. Döndü şoyğun veren abdāla nihāl-i güller
Eli bögrinde kalıp bülbulün eyler ḥulyā
6. Serviler berf ile hep dīv-i sefide dönmüş
'Aḳlı tārāc eder ol rütbe mehābet-efzā
7. Zinet-i sebz olarak kaldı hemān bir çemşir
Bir çiçekle yaz olur mu bu meşeldir farazā
8. Tūtalım 'ālemi çemşir ile pür eyleseler
Yakışır mı yine hiç kel başa çemşir ammā

¹⁸ Kasīde-i şitāiyye der-sitāyiş.

9. Kâsdı kavurdu bizi gerçi kim eyyâm-ı harîf
Esdi şavurdu şitâ da bizi âhır güyâ
10. Beynimizde bu soğukluk kalır ise böyle
Şelç-i gam 'âleme eyler bizi elbet rüsvâ
11. Rûzgâr olsa müsâ'id bize bir dem bârî
Görsek evvelki nüvâzişlerini ahyânen
12. Görmez olduk katı çokdan beridir nermiyyet
O havâlar dem-i sermâ ile hep oldu hebâ
13. Kâdâdır şimdi 'âceb zevk u şafâ gülzârı
Kânda gül kânda tarab kânda hezâr-ı şeydâ
14. Yel eser şimdi yerinde kanı ol demler âh
Nây ü tanbûr ü kemân ile gezerdik zirâ
15. Hep yalan oldu o gül-geşt-i fezâ-yı gülşen
Ne temâşâ-yı çemen kaldı ne dillerde şafâ
16. Ba'dezîn biz de harâbâta varıp yüz tıtalım
Edelim bârî harâbatı bu yüzden ihyâ
17. O da bir zevk-ı diger başka bir 'âlemdir kim
Sâki-i muğ-beçeler döndürür elde minâ
18. Dağl olur mu hele rindâna sen inşâf eyle
Gele âğuşına biñ nâz ile elde şahbâ
19. 'Arağ-efşân ola ruhsârı perişân gisû
Şabr olur mu dayanır mı buña zühd ü riya
20. Meclis âmâde müheyyâ mey-i bādî-i neşât
'İş u nûşa dem olur mu dağl bundan a'lâ
21. Âteşin câm ile gayrı varalım qorlanalım
Dil-i 'âşık gibi pür-süz olalım ser-tâ-pâ
22. Gehi hum-ğânedede reşk-âver-i câm-ı bâde
Gâhi de ğânedede aħbâb ile zevk-ı ħalvâ

23. Geh şikāra çıkalım dā'ire-i kuhsāra
Diyelim taziya tūt tavşana hem kaç ammā
24. Beççe-i tavşanı tavşan kanı bādeyle hemān
Taş yatur şayd edelim kām alalım şubḥ u mesā
25. Geyelim cāme-i rindāneleri şām ü seḥer
Dondurur yoksa bizi şiddet-i berd ü sermā
26. Bir gāzel-bend-i laṭif ile dedim cānāna
Eyledim ya'nī uşūliyle ḥulūşum imā
27. Şoğumak mümkün olur mu baña senden cānā
Āteş-i 'aşkuñ ile sīne yanarken ḥālā
28. Micmer-i ḳalbe bıraḳduñ yine bir āteş kim
Laḥt-ı dil pāre-i 'ūd oldu yine şubḥ u mesā
29. El-ḥazer sūz-ı derūnumdan amān yaklaşma
Āteşüñ penbe ile olmaz oyunu zīrā
30. Dil kebāb olmuş idi nār-ı firākuñla velik
Dona ḳaldım seni aḡyār ile gördüm tenhā
31. Bilirim ḳarda gezer de izini göstermez
Dām-ı tezvīrine aldanma anuñ murḡ-āsā
32. Kimsenüñ tarlasına yağmaz olursa yağmur
Saña da neşv ü nemā vermez o ey naḥl-i cefā
33. Sel gider ḳum ḳalır āḥır buña 'ālem derler
Eyleme 'āşık-ı üftādeñi aḡyāra fedā
34. Tā-be-key bihūde pendüñ niçe bir tül-ı emel
O cefā-cū ile VĀŞIF yeter etdüñ ḡavḡa
35. Ba'dezīn medḥ ü şehen-şāha ser-āḡāz eyle
Farz gibi cümleden evvel bu ehemdir zīrā
36. Ya'nī ol pādīşeh-i ḳible-i ḥācāt-ı enām
Çāre-sāz-ı zu'afā melce-i suḡrā kübrā

37. Mâlik-i mülk-i ümem husrev-i seyyâre-şâsem
Şâhib-i tîğ u 'âlem pâdişeh-i mülk-ârâ
38. Hâtem-i ülke-i himmet Cem ü Dârâ-şâşmet
Mâlik-i mülk-i şahâvet şeh-i dihîm-i 'atâ
39. Şeref-i nûr-ı şehir pertev-i envâr-ı Kadir
Maîla'-ı şems ü kamer dâver-i ferhunde-liqâ
40. Şâhib-i tab'-ı fehîm Hazret-i Sultân Selîm
Kerem-i Rabb-ı rahîm 'âleme sensin maîzâ
41. N'ola ser-tâc-ı şehin-şâh-ı cihân-gîr olsañ
Efser-âsâ heme baş üzre yerüñ var şâhâ
42. İ'tikâdım budur 'âlemde benim sultânım
Bir yere gelse cihânda fûşehâ vü bülegâ
43. Şevket-i yek-demini vaşf edemez bir vaşşâf
Şâ'ib 'Örfi vü Kelîm ebkem olur belki şehâ
44. Nice ben medhûñe şâyân olayım hunkârım
Böyle güftâr-ı perîşânım ile bî-ma'nâ
45. Arz-ı ihlâş-ı 'ubüdiyyetim imâ yoksa
Kanda ben kanda sitâyîş-geh-i şî'r ü inşâ
46. Yok bizâ'am ki raqam-rîzî-i evşâfuñda
Hâmem işkeste zebân ebkem ü 'aczm icrâ
47. 'Afvuñâ ben kuluñ ammâ ki yine mağrûrem
Husrevâ her ne kadar bilmez isem hûsn-i edâ
48. Bakma noqşânıma şevketli kerâmet-kârım
Bu mişîl bende haîâ eyler ise şâh 'atâ
49. Bilmesem kıssa-i mûr ile Süleymân'ı eger
Cür'et eyler mi idim hiç 'inâyet-baîşâ
50. Çün qarınca kaderince ede ihdâ-yı hûlûş
Bendeñe şimdi budur bâdî-i cür'et maîzâ

51. Mürdan aḥḳar ü nâciz ü za'ifem gerçi
Ey Süleymân-ı zamân münkasem-i kân-ı 'atâ
52. Ravza-i salṭanatuñ naḥl-i kerem-kârisın
Sâye-i 'âıfetüñde ederem zevk u şafâ
53. Nice evşâfuñu yâd eylemeyim her demde
Farz gibi boynuma borc oldu benim medḥ ü senâ
54. Nitekim ḥikmet-i Bârî ile her sâl-i sa'id
Çü ta'âḳub edeler birbirini şayf u şitâ
55. Eyleyip ḥıfz-ı emânında cenâb-ı Müte'al
Verd-i maḳşûduña göstermeye berd ü sermâ
56. Baş edip cümle murâdâtını dil-ḥ'âh üzre
Dilerim 'ömr-i 'azizüñ kıla efzün Mevlâ
57. İ'tidâl üzre geçip pâdişhim eyyâmuñ
Şadme-i ḳahr ile maḳhûr ola her dem a'dâ

1819

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Eger güş etmedüñse vaḳ'a-i ceng-i Nerimân'ı
İşit evşâf-ı nâm-i Ḥazret-i Sultân Selim Ḥânı
2. Şeh-i mansûr ü gâlib şehriyâr-ı maşrıḳ u maḡrib
Ḥıdîv-i Cem-menâkıb zîb-i evreng-i Süleymân'ı
3. Nizâm ü dîn ü devlet mâye-i terkîb-i emniyyet
Vekîl-i Ḥazret-i şâh-ı risâlet zıll-ı Yezdâni
4. Şeh-i gerdün-rütbet pâdişâh-ı 'âlem-i himmet
Dür-i tâc-ı ḥulâfet âb-ı rûy-ı nesl-i 'Osmâni
5. Cihân-gîr-i ğazanfer-fer şeci'-i Ḳahramân-peyker
Ebû'n-naşr-ı muzaffer efser-efrûz-ı cihân-bâni

¹⁹ Târîh berâ-yı feth-i Mısr der-sitâyiş-i merhûm Sultân Selim Ḥân (aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân).

6. Şehen-şâh-ı hezârân-fen hıdîv-i seyf-i haşm-efgen
Dilir-i şaf-şiken şâhib-kırân-ı şahın-ı şec'ânî
7. Odur şâhib-kırân-ı nâm-ver kim zûr-ı tığıyla
Ser-i gâltide-i a'dâyı etdi güy çevgânı
8. Odur Dârâ-yı iklim-i zafer kim vakt-i heycâda
Tanîn-endâz eder âfâkı kûs-ı şevket ü şânı
9. Ne lâyıkdır berây-ı sedd anı İskender'e teşbih
Ne şâyandır demek dârât için Dârâ'ya der-bânı
10. 'Adû-yı dîni sedd ü bende çekmekde bunuñ zîrâ
Hüveydâdır hezâr İskender ü Dârâ'ya rüchânı
11. Derûn-ı düşmene 'aks eyler elbet şüret-i haşyet
Keşide edicek âyine-âsâ seyf-i bürrânı
12. Ne mümkündür halâş olmak rezimde tığ-ı kahrından
Eger her bir 'adû-yı kîne-cünüñ olsa biñ cânı
13. Kıyâs et bundan ol şâh-ı dilirûn zûr-ı bâzûsın
França kâfiri gelmişdi baħr-ı Mısr'a pinhânı
14. Girip İskenderiyye şuyına keşti-i ħud'ayla
O kavm-i fitne-cüyân etmiş idi baġy ü tuġyânı
15. Edip balyos-çün iblis telvîs-i derûn evvel
Hezâr iġvâ ile başdan çıkardı şeyh -ı 'urbânı
16. Fesâda Şâlihiyye vâdisinden eyleyip âġâz
Berây-ı ġaflet ibrâz etdi halka sâhte fermânı
17. Fezâ-yı remlede reml ile fehmi edip kâra baħtın
Baķâ'yı aldı ġayfâ Ġazve'den geçdi o Naşrânı
18. Külâh ile alıp 'Akka'yı taķye kapmak isterken
Ėoyup şapķayı gitdi ser-büreħne semt-i Sûdân'ı
19. Şehen-şâh-ı cihân ġuş eyleyip serdâr-ı zî-şânın
Sipeh-bend naşb edip gönderdi ecnâd-ı firâvânı

20. O zirgām-ı degā vardıkda şir-âne celâdetle
Nuḥustîn ḥamlede yûzdi 'adû-yı kine-cüyânı
21. Temevvüc eyleyip deryâ-yı tûfân- ḥîz cünûd-ı dîn
Mişâl-i âsiyâ ser-geşte kıldı ceys-i tuğyânı
22. Tüfeng ü ḥarbe-dârı şanma dest-i cünd-i kâfirde
Ṭayandı za'f-ı ḥarb ile 'aşâya cünd-i ḥusrânı
23. Çü murğ-ı per-şikeste düşdü dâma ḥod-be-ḥod küffâr
Olup bend-i kudûmu ḥalka-i ṭabur-ı ḥızlânı
24. N'ola nûş edip âb-ı tiğı yerse dâne-i tûpu
Bu şuya kendi âb ü dânesi çekdi 'adûvânı
25. Havâdan dâne-i ḥâven şer-i a'dâya düşdükçe
Gören cünd-i melâ'ik recm eder zann etdi Şeyṭân'ı
26. Rezim-gâh-ı 'Ariş'de bir qarış yer kalmadı kınsız
O kâfir-mâcerânun Nîl-gün câri olup kıanı
27. Hemân-dem 'aks edip peymâne-i âyîne dönderürdi
'Adûnuñ ḥün-ı al-ı gerdeni gerdün-ı gerdânı
28. Mişâl-i nâsere girdikde ḍarb-ı sikke-i seyfe
Başıldı ḳalba çıkdı kıp-kızıl nîreng-i fettânı
29. Görünce böyle zûr-ı pençe-i İslâm'ı ḥavfindan
Ye'isle etdi tâ dâmânına çäk-i giribânı
30. Gelip feryâd-güyân kâfir ordu-yı ḥümâyûna
Zemîne oldu rû-sûde edip 'arz-ı peşimânı
31. Der elbet Kâhramân olsa 'adû el arḳası yerde
Çekince ol şeh-i şâhib-ḳırân şamsâm-ı 'uryânı
33. Şalâdır işte meydân-ı şemşir-i şehen-şâhi
Bütün gelsin cedel-gâh-ı cihânun cünd-i cünbânı
34. Şebîh olmaz bu feth-i Şeh Selim-i Evvel'e zîrâ
Bu bir feth-i digerdir sehl-ile bâ-'avn-i Sübhânı

35. O şehdir hal' edip Mısr'ı yed-i İslâm'dan aldı
Bu irsâl eyleyip ser-'askerin kahr etdi 'udvânı
36. Hücüm-ı şavlet-i şâh-ânesiyle darb-ı şemşiri
Harâbe-zâr eder böyle giderse Kâfiristân'ı
37. Sezâ âvîze-i çarh olsa VÂŞİF feth târihi
Hüsâmın tak-ı 'arşa aşdı hakkâ aldı meydânı
38. Sakıt vâkı' olup şit-ı seyifden ümm-i dünyâya
Düşürdü Nil'e eyyâm lâşe-i 'udvân-ı nâdânı

1216/1801

1920

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Der ihtizâz-ı kaddüne tûbâ mübâreki
Ey serv-i nâz kâmet-i bâlâ mübâreki
2. Leylâ-yı hattun oldu süveydâ mübâreki
Mecnûn-ı 'aşka mâye-i sevdâ mübâreki
3. Hüsnuñ giyindi hıl'at-i sebzîn hatt degül
Oldu bu yılda manşibuñ ibkâ mübâreki
4. Açmış mişâl-i gonca seni ey nihâl-i nâz
Bu nev-zuhûr gül-gülü hârâ mübâreki
5. Tarh etdi müşk-i Rûmî'yi şeb-büy-ı perçemün
Ey gül bu tarh-ı sünbül-i büyâ mübâreki
6. Açduñ kelâma gül-femün ey gonca-i edeb
Söz yok bu feth-i beyt-i mu'ammâ mübâreki
7. Ebrû degül şabâhat için kâtib-i kader
Çekmiş berât-ı hüsnuñe tuğra mübâreki
8. Gözden nihân eyledi bir nîm-nigâhını
Çeşm-i sipâha sürme-i ahfâ mübâreki

²⁰ Târîh-i sâl-i nev der-sitâyiş-i merhûm ve muğfûr Sultân Selim Hân.

9. Etdi o şüh mest olup sînesin güşâd
Bahtuñ açıldı ey dil-i şeydâ mübârekî
10. Mâlik olursa bu sene kim büseñe senüñ
Reşk ü hasedle der añâ dünyâ mübârekî
11. VÂŞIF gâzelle vaşf-ı gül ü mül degül murâd
Kaşdım hıdîv-i 'âleme maḥzâ mübârekî
12. Tenşîṭ-ı ṭab'-ı pâk-i hümayündür garaḥ
Bu nazmı böyle etmeden imlâ mübârekî
13. Tebrîk-i sâl-i şâh-ı cihân-bân için bu yıl
Târîhimüñ redîfi de ḥaḳḳâ mübârekî
14. Ol şehriyâr-ı 'âlem-i himmet ki görse der
Dârât ü nâm ü şânını Dârâ mübârekî
15. Kıldı Hudâ yegâne-i vâdi-i şân seni
Ey nâm-dâr-ı ḥusrev-i yektâ mübârekî
16. Kadd-i bülend-i şānuña kâlâ-yı nuşreti
Ḥayyât-ı feth eyledi iksâ mübârekî
17. Yazdıḳça emr-i kişver-i a'dâyı zabt için
Olur ḥaṭında zîver-i imzâ mübârekî
18. Bâ-yümn-i zât-ı pâküñe bu feyz ü nuşreti
Feyyâz-ı muṭlak eyledi i'tâ mübârekî
19. A'dâ-yı dîne gâlib olup gâzilikle nâm
Alduñ be-'avn-i Ḥazret-i Mevlâ mübârekî
20. Nāmuñ selâmet ile Ğazî-i Ḥān Selim
Buldu henüz ism ü esmâ mübârekî
21. Teslim oldu seyfüñe beydâ-yı Darvegir
Meydân sende ey şeh-i bālâ mübârekî
22. Edip ḡubâr-ı pây-ı cüyüşuñla rû-siyâh
Kılduñ cünüd-ı düşmeni rüsvâ mübârekî

37. İlhām olursa her ne dil-i feyż-bahşına
Oldur murādım işte Hüdâyâ mübârekî
38. İbrām degül efendimi ihtâr maqşadım
Kıldım faqat murādımı inhâ mübârekî
39. Başla du‘āya müjde saña oldu ey kalem
Dâ‘î-i hâş-ı şâh-ı mu‘allâ mübârekî
40. Ebnâ-yı dehre tâ ki be-her sâl ü nev-bahâr
Zib-i lisân-ı şevk ola tâ bâ-mübârekî
41. Güldükçe gülsitân-ı şafâda desin hezâr
Vaqt-ı bahâr-ı mevsim-i zibâ mübârekî
42. Bahtuñ güşâd ü hâtırıñ şâd ede Hüdâ
Dedikçe her yıl ehl-i temennâ mübârekî
43. Ben de bu iki mışra‘-ı târih-i tâm ile
Dedim mişâl-i tûti-i güyâ mübârekî
44. Gülzâr-ı mülk-i şevkda ey şâh-ı kevn-kâm
Zib ü tarabla sâl-i ser-efzâ mübârekî 1217/1802

20²¹

Fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Görmedünse hamle-i zırgâm-ı ejder-hey‘eti
Kıl temâşâ Hân Maḥmūd-ı ḡazanfer-heybeti
2. Erdeşir’e dehşet-efgen hamle-i şirânesi
Nirem ü İsfendiyâr’a hayret-efzâ şatveti
3. ‘Ömrü olduğca künâmından urüc etmezdi şîr
Görse ol Ḥaydar-şecâ‘at şâh-ı ejder-şavleti

²¹ *Kasîde-i rumhiyye der-sitâyiş-gerî-i cenâb-ı Şâh-ı devrân İskender-tüvân ma‘ârif-unvân Sultân Maḥmūd Hân-ı adlî-şân (eyyedallâhu‘l-müste‘ân). Bu kasîde matbu nüshalarda eksiktir. 29-41 ve 81-154 arasındaki beyitler Ata Tarihi’nden alınarak tamamlanmıştır.*

4. Nizeyi elden koyup olur siper ber-dest-i havf
Görse Rüstem ol şehiün destinde rumh-ı şevketi
5. Heft- h'âna okusa meydân o şâh-ı kahramân
Fikr-i nevkiyle gelirdi Sâm'a hummâ nevbeti
6. Zür-ı bâzûsın bileydi Zâl bîm-i cân ile
İzûrârî ihtiyâr eylerdi künc-i 'uzleti
7. Görse tâb-ı süz-ı hışt-ı hışmın Âhen-ten yanar
Bu meşeldir âteşüñ penbeyle olmaz lu'beti
8. 'Afv-ı nâ-kâbil cerâyimdendir 'indimde benim
Sâm'a teşbîh eylemek ol şâh-ı Dârâ-şaşmeti
9. Hep tekaddüm bi'z-zamândır Rüstem'i zikre sebeb
Yoksa Sâm ü Rüstem'üñ yokdur o şâha nisbeti
10. Rüstem ü Sâm'ufî ne cânı var dayansın çarbına
Kim ki Rüyintên getirsin pençesine tâkati
11. Kahramân'ufî haddi mi ola muqâbil rumhına
Behmen'üñ câ'iz mi anuñla cidâle cür'eti
12. Sîne germek rumhına Gerşâsb'ufî sersemliği
Karşu durmak tîgına Efrâsiyâb'ufî töhmeti
13. Bildiğim serverse ol dâdâr-ı zür-âver benim
Cümlesin eyler zağım-dâr-ı sinân-ı şavleti
14. Oldu gayrı muktezâ tarif ü tavşif eyleyem
Añlasınlar kimdir ol şâh-ı gâzanfer-kuvveti
15. Cümle erbâb-ı rumâhı cem' edip ol şeh-süvâr
Şâha-i Gülhâne'ye sürdü semend-i rağbeti
16. Her biri ammâ muqarreblerden ehl-i ma'rifet
Her birisi fenn-i rumhuñ merd-i şâhib-şan'atı
17. Şaff olup durdu kenâr-ı sâhada ser-tâ-be-pâ
Verdiler tertîb ile alaya zîb ü zîneti

18. Geçdi şaffuñ başına ol kahramân şâh-ı cihân
Verdi aşhâb-ı temâşâyâ tezelzül heybeti
19. Yanına alıp Silâhdâr'ı 'Alî Beg bendesin
İltifât-ı pâdişâh-âneyle verdi 'izzeti
20. Turdu Ser-berber 'Alî Ağa anuñ şol yanına
Oldu emre muntazır açıp dü çeşm-i diğketi
21. Turdu anuñ da yesârına Vekîl-i Genc Ağa
Sâye-i şâhîde zabt etdi semend-i rif'ati
22. Var idi beş on da ağa-yı harîm-i hâşdan
Her biri yanî o şâh-ı 'âlemüñ hem-şoğbeti
23. Baş-muşâhib Şâkir Ağa idi anuñ birisi
Var idi fenn-i fûrûsiyyetde gâyet şöreti
24. İki Kûçek Beşir Ağa vü İbrâhîm Ağa
İçlerinde bunlaruñ yok hem-'inân-ı himmeti
25. İki Selmân ü Sa'dullâh Ağa kim anlaruñ
Cündilikde sâ'ire olmuşdu zâhir sebketi
26. İki Şâlih Ağa ile anuñ Kâmil Ağa
Bunlaruñ şâyeste-i tahsîn idi her şan'ati
27. İki Cevher Ağa ile 'Alî Ağa idi
Başka idi bunlaruñ mişvâr-ı zûr ü mikneti
28. İki de anuñ 'Abdullâh Ağa 'Osmân Ağa
Bunlaruñ gâyet pesendideydi tarz u hâleti
29. İki 'Anber Ağa ile Hâfız 'İsâ Ağa
Ditredirdi ol fezâyı bunlaruñ da dehşeti
30. İki Mercân Ağa vü Fellâh 'Abdullâh Ağa
Bunlar idi fenn-i rumha verdi hürde lubeti
31. İki Tâhir Ağa vü hem dahı Maḥmûd Ağa
Ḥaznedârlı verdi hem-pâsına hayli mikneti

32. İkisi İlyās Ağa'yla 'Alā'eddin Ağa
Dāvud Ağa ile vardı bunların da şöhreti
33. Ger Şu'ayb Ağa ile Hālid Ağa mümtāz idi
Lîk Kōko Mercān Ağa da hı ederdî nisbeti
34. Var idi bizden de bir çok fārisü'l- hayl-i be-nām
İftihāran yād olunsun onların mâhiyyeti
35. Haydar Ağa Lezgî Mehemmed Ağa Hasan Ağa
Kula 'Abdullāh Ağa'dır bunların hem-şöhbeti
36. Māhir-i Huseyn Efendi'dir Kitābcı-zāde kim
Tarz-ı çālākide verdi cinsine çok hayreti
37. Süslü Muştafā Tatar Hān-zāde Ahmed Beg da hı
Verdiler alaya el-hāk bir güzel germiyyeti
38. Aşkar Ağa İsmā'il Ağa Kaço Hasan Ağa
Darb-hör Reşid Ağa akrān idiler gāyeti
39. Topçu Şākir'le 'Arab-oğlu Cesür Ahmed Ağa
Fenn-i zūr bāzide bunlar eylemişdi sebkati
40. Yeñiçeri Şākir'le Şagır Nāşid ü Fettāh Ağa
Bunların da var idi rumh oynamakda kudreti
41. Zenci 'Abdullāh Ağa Uzun Çetin Hasan Ağa
Kaşvaṭa-zāde Hasan Beg'ün güzeldir sür'ati
42. Dört nefer de var idi Kāşif ki anlar cā-be-cā
Şaf miyānında ṭurup beklerdi lu'be nevbeti
43. Birisi Seyyid Hasan Kāşif 'Ömer Kāşif biri
Bunların meşhūr idi zūr u kemāl-i şan'atı
44. Mîr 'Alî Kāşif'le 'Osmān Kāşif anlar ikisi
Şan'at icrāsı içün kollardı semt-i furşatı
45. Şanki meydān-ı hüner bir baḥr-ı pür-cüş u ḥurüş
Anda her bir Mısrî bir at başlı devlet ḳorveti

46. Keşti-i taht idi gūyā başda esb-i husrevî
Ejder-i bahriye mânend idi nakş u hey'eti
47. Her süvârînüñ elinde nîze mânend-i sûtûn
Mürtesim levh üzre gūyā bir donanma şüreti
48. Bir de ikişer ikişer eyleyip 'arz-ı hüner
Lu'b-ı rumha şofra topdan verdiler germiyyeti
49. Ben verâ-yı revzen-i kaşrı kılıp cây-ı karar
Eyledim gâyet hafî zir-i kafesden rû'yeti
50. Her birine çeşm-i inşâf ile dikkat eyledim
Cümleden bâlâ vü ber-ter ol şehüñ mâhiyyeti
51. Bir kurum bir semt-i a'lâ var ki maşşûş ol şehe
Sâ'ir erbâb-ı hünerde görmedim ol hâleti
52. Cânibeyninde görüp cevân-ı rumhın per gibi
Ben ferîşte şandım ol şâh-ı melâ'ik-haşleti
53. Ol hıdivüñ var bir iki lu'b-ı nev-icâdı kim
Meşş u icrâya dağı Kâşifler'ün yok kudreti
54. Gerçi mâhirdir bu fende Mîr 'Alî Kâşif velî
Nisbet olunsa anuñ şâh-ı cihâna şan'atı
55. Farkı hâricde ne günâ ise şâhuñ mîr ile
'Aynihi şan'atda da ol mertebe hayşiiyyeti
56. Şan'at-ı meşhûresi mestûr olup Kâşifler'üñ
Kıldılar da'vâ-yı merdiden ferâgat gâyeti
57. Ola hem-pervâz-ı 'ankâ nice mümkündür zübâb
Hirrenüñ şîr-i jeyân ile olur mu nisbeti
58. Kâdri elbet başkadır bâlâ ile bâlâ-terüñ
Cümleye fâ'ıkdur ol şâhuñ kemâl ü şöhreti
59. Ne ola simurg-ı ikbâlüñ uçursam medhîni
Ejder-i perrâna gâlibdir hücûm ü şavleti

60. Añdırır şāhın ile halka kebüter hâletin
Halka-i devr-i kebîr içre o şāhuñ hâleti
61. Gūyiyā şāh-ı felek-şān başda şehbāz-ı hüner
Şanki bir şāhın alayıdır bu nev şaf lu 'beti
62. Şāh-ı 'ālem şöylece bir şan'at icrā kıldı kim
Herkesüñ kaldı dehânında benân-ı hayreti
63. Her dü esbüñ nañl ile kıldı miyânından güzār
Şaf tamām olduğda rûy-ı arza kıldım dikkati
64. Hürde-resm-i şāl mār-piç yılan kavı gibi
Nağş-ı pây-ı eşhebi verdi zemîne zîneti
65. Şöyle yektâ fâris-i fendir ki farzâ esbinüñ
Olsa minâ-kârî sâ'at zarfı cāy-ı lu 'beti
66. Bir hüner icrâ eder kim ol şeh-i şāhib-licām
Ne olur lağzide-pā rahşî kırar ne sâ'ati
67. Kõnşa gerçi bir zerre pâyıyla rikābı beynine
Şarkdan ğarba varınca kılsa seyr-i sür'ati
68. Zîr-i pâyında ne zerre incinir ne pâyınuñ
Zerrece olur rikābından nümâyân fûrkati
69. Ger tesādûf etse çeşm-i mûra miñ-ı tevseni
Etmeden mûru habîr icrâ eder biñ şan'atı
70. Var o şehde öyle Mısrîler ki ta'rîfî muhāl
Her birinüñ başka seyr ü reng ü hüsn ü zîneti
71. Ben birin nañl eyleyem kıl sâ'irin andan kıyās
Var Habeş nāmında bir Mısrî-i dil-keş hey'eti
72. Cünbüş ü cilve zamānı şekl-i hûbāna girer
Rûzgārı kesdirir vaqt-i şitāb-ı şiddeti
73. Seyr ü reftarı beni şol rûtbe mecbûr etdi kim
'Āşıkun işden degül dildāra mecbûriyyeti

74. Devr-i çeşm-i mûru eyler sâl-i kâmilde tavâf
Hürde-reftâra eger tebdil ederse sür'atı
75. Dağı rüy-ı arzâ zıll-ı dâverî 'aks etmeden
Dürdan olur 'iyân ĩrân zemîni sebkatı
76. N'ola tercih eylesem akrânına ol dâveri
Var mı eslâfında bu rütbe hüner cem'iyyeti
77. Şöyle çâlâk ü sebük-pâ kim eğer şâh-ı cihân
Eylese kalbinden irhâ-yı 'inâna niyyeti
78. Böyle hengâm-ı cevânide şeh-i 'âlem gibi
Var mı tahsîl eylemiş mecmû'-ı fenn ü şân'atı
79. Zûr-ı bâzûsıyla zabt etdi hüner meydânını
Ki melik oldu bu vâdinün fezâ-yı haşmeti
80. Gayra şab olan hüner ol dâvere teshîl olur
Bir reh-i âsân bulur her fende tab'-ı devleti
81. Nize silkip at çıkardıkça alay-ı haşmına
Her gören tahsîn eder ol şâh-ı ejder-şavleti
82. At kopardıkça alaydan ayrılıp ol yekke-tâz
Kal'a olsa kal' eder haşmı hücum ü kudreti
83. Haşmı tursun Kâf'dan Simurg-ı perrânı alır
Etmesin tahrik bir kerre rikâb-ı himmeti
84. Pençesinden kurtarılmış yok mişâl-i şîr-i ner
Rumh-ber-kef sürmesin haşmına esb-i şevketi
85. Görseler Efgâniyân eylerdi feryâd ü figân
Ol dilâver Kahramân-şân şâh-ı şaf-der midhâti
86. Yalnız bir ben miyem meddâh-ı şânı ol şehûñ
Mâhdan mâhiye dek ma'lûmdur mâhiyyeti
87. Söylenen dillerde şimdi ol şehûñ destânıdır
Rüstem ü Sâm'un ferâmûş oldu nâm ü şöhreti

88. Şehriyârânun ser-efrâzı mülükün serveri
Husrevân-ı Âl-i 'Osmân'un şeh-i Cem-rütbeti
89. Ol şehen-şâh ibni şâhen-şeh ki olmuş irş ile
Taht-ı devlet meskeni tâc-ı hilâfet zîneti
90. Kendi dâ'im ber-çarâr-ı taht-ı temkîn ü vakâr
Seyr eder âfâkı hem-vâre semend-i fikreti
91. Yekke-tâz-ı şâhn-ı himmet kim tamâm-ı 'âlemi
Zir-i pây-ı hükmü kıldı raşş-ı sa'y ü gayreti
92. Dest-i tahsini koyup Cem sine-i inşâfına
İrtikâb eylerdi dergâhında ednâ hidmeti
93. Dâverâ dâd-âverâ şâhib-serir ü serverâ
Ey cihân-ı 'izz ü şânun şâh-ı 'âli-himmeti
94. Kahramân sen şâha derler ki alıp nîze be-dest
Teng edersin haşmınun başına şâhn-ı vüs'ati
95. Ol şeh-i şâhib-kırânsın sen ki zür u heybetün
Nice yüz biñ Kahramân'a verdi havf ü dehşeti
96. Nâm ü şân-ı serveri haqq-ı şarihündür senün
Haqq 'atâ kılmış saña bu zür u nâm ü kuvveti
97. Her ne kârı fikr ederseñ kalbüne ilhâm olur
Her neye sa'y eyleseñ tahsil edersin gâyeti
98. Dâd-ı Haq'dır zâtuña bu rütbe feyz ü iktidâr
Kimsenün kesb etmeğe yokdur yedinde kudreti
99. Mümkün olsa zât-ı şâh-âneñ temâşâ eyleseñ
Añlasañ bir kerre vicdânundaki keyfiyeti
100. Yok 'adilün kim şafâ-yâb eylesin Allâh seni
Saña maşşûş eylemiş Mevlâ bu tarz ü hâleti
101. Bir hüner kim Kâf'dan Kâf'a olur neşr ü 'ıyân
İbtidâ sen şâh-ı 'ârifdendir elbet neş'eti

102. Bir ziyâ kim mihr-i 'âlem-tâbdan eyler zuhûr
Nûr-pâş olur cihâna tâb u feyz ü behceti
103. Bir re'iy kim eylese kalb-i hümayûna tûlû'
Burc-ı hürşîd-i isâbetdendir anuñ tal'atı
104. Mihr-i feyz evc-i sa'âdetden tûlû' eyler şanır
Seyr eden rûy-ı hümayûnuñda nûrâniyyeti
105. Zıll-ı Hâk'sın n'ola cem' olsa cemâlûñde senûñ
Âfitâbuñ pertevi mâh-ı münîrûñ şafveti
106. Rûh-ı 'âlemsin sezâdır tûtsalar cândan 'azîz
Hâk senûñ zâtuñla ihyâ kıldı cism-i devleti
107. Sen veliyyü'n-ni'met-i bî-minnetisin 'âlemûñ
Halka lâzımdır gözetmek hâk-ı nân ü ni'meti
108. Başı tâcısın cihânuñ 'âlemûñ sulţânısın
Saña ihsân eylemiş Mevlâ bu kadr ü rif'atı
109. Hüsrevân eyler neseble iftihâr ammâ senûñ
Şânuñ eslâf-ı mülûke verdi fahr u 'izzeti
110. Bir mekânda cem' olup farzâ mülûk-ı mâziye
Görseler sende bu isti'dâd ü feyz ü himmeti
111. Zâtuña lâyıķ görüp tahtı yine bi'l-ittifâķ
Destûñe teslim ederlerdi zimâm-ı devleti
112. Zann eder misin ki var mişlûñ müdârâdır sözüñ
İrtikâb etmem huzûruñda hoş-âmed şoĥbeti
113. Var ise ger bendeñi tekzîb eden gelsin beri
Şâhed-i idrâkimûñ işbâta vardır hucceti
114. Bir vakitde eyledûñ kim taht-ı şâhiye cülûs
Kevne gelmişdi perîşânîyle hummâ hâleti
115. Bir taraftan leşker-i küffâr ile ceng ü cidâl
Bir taraftan eşkıyâ vü hâricînûñ şıkleti

116. Derd-i gün- -gün-ı  f ku  m d v t n bulup
Re'y   tedb r  le def' etd  n hez r n 'illeti
117. Ref' olup re'y-i hüküm- nefile d ny dan fes d
Bulmada günden güne ebd n-ı ' lem     ti
118. Bulsun  s yi  cih n olsun seferler ber- araf
' lem etsin 'ahd-i eyy mu da zev  u r  ati
119. Ba  cih na ol zam n n mu  ne g n  neşr olur
N'eymi   skenderlik ' lemede g r rl r himmeti
120. Ser-fir z-ı  usrev nsın cümleden m mt zsın
Görmedim  ayrıda sende gördüğüm  ay  yyeti
121. Mid at  nde bi   as de yazsalar günde senün
Bi nde bir söz  anu a   yeste olmaz   yeti
122. Anca  emre imti  alendir bu da yoksa  ulu n
' cizem  addim midir sen gibi   hu n mid  ti
123. Ben ki ' czim eylemem i r r  an ı   'ir  n
Ola va  -ı  usrev- ne de kel ma  udreti
124. Devletünde ben o  o -     'irem ki b - u    
Var iken ben  ayr n n      olunmaz  o  eti
125.  ltif t-ı    i r y-ı d ni e    inedir
Verir elbet vech-i isti'd da   sn-i   reti
126. K my  buldum sürüp yüz   k-i p y-ı l tfu a
  im altun oldu tak bil ile p y-ı devleti
127.   yle   d oldum ki tak r rinden ' cizdir zeb n
   ra dek gitmez dim   mdan bu l tfu n lezzeti
128. Nice mesr r eyledünse bende i Mevl  senün
G  l  e versin benim g  l mdeki key  yyeti
129. 'Afv ederse  p di   m v z'-ı k st   - nemi
Eyleyem f  riyye v d sinde 'arz-ı   n'atı

130. Bir üzengi parladıp menzil-geh-i fahriyyeden
Süreyim ser-ḥadd-i ma'nāya semend-i hîmmeti
131. Seyr edip kâlâ-yı nazm-ı şeh-pesendim ḥasidüñ
Pençe-i reşk ile çâk olsun libâs-ı naḥveti
132. Bu enāniyyet degül hâşâ hüner ğavgasıdır
Aña da bâdî hemânâ şâ'iriyet ğayreti
133. Nazmda bihüde ben da'vâ-yı rüçḥân eylemem
Herkesüñ ma'lûmudur mişvâr-ı ṭab' u ṭâkati
134. Kaldı meydân bende Nef'i'den beri şimdi benem
Şandâlî-i dānişüñ şāhib-kırân-ı şan'atı
135. Kahramân-ı fikrimüñ ma'nâ zebün-ı pençesi
Heft- ḥ'vân-ı nuṭkumuñ maẓmûn esîr-i ḥidmeti
136. Edhem-i endişemüñ remz ü mezâyâ reşmesi
Tevsen-i efkârımuñ nûkte palân-ı zîneti
137. Eylesem raġbet şikâra olur âhû-yı ḥayâl
Rüstem-i endişemüñ şayd-ı kemend-i fikreti
138. Ḥâme aldıkça ele ḥuvvârî-i nuṭkum olur
Mısr-ı nazmuñ fâris-i nîze be-dest-i şöhreti
139. Ben o Behzâd-ı ḥayâlem resm-i nazma başlasam
Nağş eder kilkim der-ân biñ esb-i cādû şüreti
140. Ben o nîze-bâz-ı güftâram ki merd-i nâṭıkam
Şahn-ı şî'rûñ dāyî-i ḥançer be-dest-i mikneti
141. Her iki beytûñ miyânında beyâz bir levḥ olur
Raḥş-ı eş'aruñ şabâḥü'l-ḥayr-ı vech-i behceti
142. Pehluvân-ı şāh-ı nazmım küştî-girân-ı hüner
Seyr edip bâzû-yı idrâkimde zûr u kuvveti
143. İttifâkı eyleyip el arḳası bir de baña
Şan'atımla öñdül-i taḥsîni aldım ğâyeti

144. Nice demlerdir ki zabt etdim suhan meydânını
Şâh-ı 'irfân tab'ıma hâş etdi deşt-i şöhet
145. Zib-bağş-ı mesned-i nazm oldum isti'dâd ile
Geydi tab'ım Bâb-ı 'âlî-i hünerde hıl'atı
146. Fikr-i âhar beñzemez cevân-ı rağş-ı tab'ıma
Esb-i tâhûn ile Mısrî'nüñ bir olmaz lu'beti
147. Âb vermek rûy-ı maзмûna rikâbuñ neşvesi
Rûh-bağş etmek kelâma tab'ımuñ hâşiyeti
148. Mültezem 'indimde maзмûn u hayâlûñ zübdesi
Mürtesem tab'ımda ma'nâ vü me'âlûñ şüreti
149. Bülbül-i gülzâr-ı nazmam kim nevâya başlasam
'Andelîbi mest eder güftârımuñ keyfiyeti
150. Hem-nevâ-yı nuţkum olsun mu kelâm-ı digerân
Var mı feryâd-ı hezâra şavt-ı zâğûñ nisbeti
151. Kılısam inşâd-ı kaşide şöhre-i âfâk olur
Eylesem tarh-ı gazel kevnî pür eyler şöhreti
152. Bakma çiğnet ata geç âğyâr-ı kej-düm-îneti
'Âşıkûñ at boynına varsa günâh ü diyyeti
153. Ahrec-i gül-gün ile ol şûh yoşmayı gören
Şanır ebri kâğıd üzre mürtesem gül şüreti
154. Bakmış oldum yañılıp ol şeh-süvâr-ı 'işveye
Tolu-dizgin dilden alıp gitdi şabr u tâkati
155. Dürdan iki rikâbı bir edip kılma şitâb
Gel biraz alışdır 'uşşâk ile rağş-ı ülfeti
156. Pek üzengi germe söz diñle niyâz-ı 'âşıkâ
Şeh-levendim çek licâm-ı esb-i nâz ü nahveti
157. Gönlin al köstekle evvel soñra kayd etme kır at
Zümre-i üftâde senden etmesin mi nefreti
158. Nice şalmam çayıra haţtuñ gelince ben seni
Baña gem çek âharuñ ol sine-bend-i halveti

159. Böyle dizgin aşırı düşmez yürümek 'aşıkā
Her zamān karşı çıkıp etme bu cezā vü hiddeti
160. Rumh mümkün mi gırāra ola güncāyiş-pezîr
Dilde 'aşkı ketme 'uşşākuñ 'abeşdir gayreti
161. Çek licām-ı kilki ıştır-ı devāta eyle bend
Erdi pâyāna ğazel buldu kaçide ğayeti
162. Hakk'a el aç kıl du 'ā şıdk ile şāh-ı 'āleme
Söz tamāmında du 'adır şā 'irānuñ 'ādeti
163. Tā ki her gün mihr olup bir nize miqdārı refî
Eyleye āfākı isti 'āb-ı nūr-ı tal 'atı
164. Her ne süya 'azm ederse ola nuşret rehberi
Her ne cāyı kıl sa me'vā bula şevk u rāhatı
165. Rumh-ı kahrı zaḥm-dār etsin derūn-ı düşmeni
Nize-i ḥşımı helāk etsin 'adū-yı nekbeti
166. Rām edip dil-ḥ'āhı üzre eşheb-i maḳşūdını
Atı oynagı kıla Hakk milket-i her milleti
167. Taht-ı 'ālî-baht-ı ḥākānide bā-kayd-ı ḥayāt
Eyleye Mevlā be-kām ol şāh-ı 'ālî-himmeti
168. Ān-be-ān olsun ziyāde zevk u şevk-ı ḥātır
Gün-be-gün olsun füzūn ikbāl-i şān ü şevketi
169. Sen de at tut sāyesinde VĀŞIF ol şāh-ı cihān
Kām alıp der-zîr-i rān etdikçe rahş-ı devleti

21²²

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gül gibi açılmış endāmuñ bu rengin şāl ile
Başka şüret bağlamış ḥüsnuñ bu şāl-ı al ile

²² Tārîh berāy-ı vürūd-ı sāl-i cedîd.

2. Kime bu imā-yı çeşm ey gonca-i zibā-yı al
Kimüñ alduñ aldayıp gönlin yine bu al ile
3. Göz süzüp 'uşşāka böyle etme mestāne nigāh
Delme bu çağında bagr-ı 'āşıkı pergāl ile
4. Beñzemez hūbān-ı ğayra zevk-ı būs-ı gül-femüñ
Olamaz hem-çāşnī lezzetde sūkker bal ile
5. Lezzeti kand-ı muşaffā būyu hoş rengi laţif
'Anberin gül şerbeti gūyā lebūñ bu hāl ile
6. Beş diyen alır bu sūk-ı 'aşkdır işte beġim
Gevher-i dil gezmede elden ele dellāl ile
7. Geh hayāl ü mü-miyān ü gāh ilişdim zūlfine
Derde şaldım başımı ben bu dil-i meyyāl ile
8. Ne murādım söyleyebildim ne hālīm ol mehe
Geçdi vaktim gāh hulyā vü gāh ihmāl ile
9. İki yıldır faş ederdim yāra agyārı daġı
Dün gece def' eyledik meclisden istişkāl ile
10. VĀŞIFĀ tenşit-ı tab'-ı şāh-ı 'ālemdir ġaraz
Tarġ-ı tārīh-i ġazel tebrik-i mäh ü sāl ile
11. Ya'ni şāh-ı mülk-i şān Sultān Maġmūd Hān kim
Yok 'adili hūsn-i aġlāk ü hūlūş-ı bāl ile
12. Vaşf-ı hāl-i zūhd ü taqvāsında 'ācizdir zebān
Hālī ta'rīf olma hiç mümkün mi kıl ü kāl ile
13. Gerçi hep mevşūfdur 'iffetle hākān-ı selef
Şüphesiz mecmū'ına ġālīb bu hūsn-i hāl ile
14. Nisbet olmaz kadri eslāf-ı mülūke ol şehūñ
Neşvede mäh-ı diger bir mi meh-i şevvāl ile
15. Ka'bı 'ālī öyle kim olur mücelled biñ kitāb
Vaşf-ı şān ü şevketin yazsam eġer icmāl ile

16. Himmet anda lutf u ihsân anda şefkat andadır
Kadr ü şânı eylemez nisbet kabûl emsâl ile
17. Zât-ı vâlâsı müreccahtır hezâr İskender'e
Himmet ü ikbâl ü şân ü şevket ü iclâl ile
18. Sâm kimdir şân-ı Efrîdûn ne şey' Dârâ nedir
Cümleye fâ'îk bu nâm ü şân-ı a'le'l-âl ile
19. Seyfi kâtı' öyle kim şad merhale yerde eder
Hükmini icrâ bir ednâ bendesin irsâl ile
20. N'ola gâlibdir desem Ristô'ya re'y ü dânişi
'Akl-ı Eflâtûn bir mi fikret-i atfâl ile
21. Hall ü 'ağde öyle kâdirdir ki yüz biñ 'ukdeyi
Hall eder bir zufr re'y ü diğkat-i hallâl ile
22. Müstedâm-ı 'ömr ide tahtında Mevlâ nice sâl
Tâli'-i mes'ûd ile baht-ı hümâyûn-fâl ile
23. Böyle târih 'arz edip her yıl desinler şâ'irân
Sa'd ola Maḥmûd Ḥân'a sâl-i nev ikbâl ile

1226/1811

22²³

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Cihâna Gâzî Ḥân Maḥmûd o dem kim baht-ı yâr oldu
Şeref kesb etdi tâc-ı şâhî tahtuñ bahtı yâr oldu
2. Yüzü güldü cihânuñ hâtırı şâd oldu dünyânuñ
Açıldı gül gibi kalbi enâmuñ neş'e-dâr oldu
3. Cihân ma'mûre-i şevk u meserret oldu vaktinde
Derûn-ı 'âlem envâ'-ı feraḥla pür-mesâr oldu
4. 'Aceb mi bulsa âsâyiş cihân 'ahdinde ol şahuñ
Ḥiyâm-ı himmeti mecmû'-ı nâsa sâye-dâr oldu

²³ Kasîde berây-ı sitâyîş-i Kasr-ı Vâlîde Sultân.

5. O hâkân-ı kerîmüñ sâye-i luğf-ı 'amîminde
Elem bigâne şadî âşinâ-yı her diyâr oldu
6. Hâdeng-i himmetiyle bâb-ı 'adl ü dâd olup meftûh
Der-i zulm ü sitem mesdûd ü zâlim târumâr oldu
7. Nice kılmaz şenâ halk-ı cihân ol şâh-ı vâlâya
Ferahla sâye-i luğfında herkes kâm-kâr oldu
8. Cihân meddâhı olsa ol şehuñ şâyestedir billâh
Ki eyyâmında emniyyetle 'âlem dem-güzâr oldu
9. Muğaddemde muvaffâk olduğu zâhir idi ammâ
Mü'eyyed olduğu şimdi be-ğâyet âşikâr oldu
10. O şahuñ neşr edip Hâk nâm ü şânın Kâf'dan Kâf'a
Cihânda Ğâzî elķâbı ile şöhet-şî'âr oldu
11. Ne oldu kimseñüñ meşhûdu eslâfında aķrânı
Ne böyle bir hıdîv-i 'âlem-ârâ nâm-dâr oldu
12. O hırşîd-i cihân-tenvîre bir fer verdi kim Mevlâ
Sipîhr-i şâna nûr-ı vechi mâh-ı tâb-dâr oldu
13. N'ola günden güne tâbende olsa mihr-i iķbâlî
Cemâl-i bahtına şems-i şeref âyîne-dâr oldu
14. O rûtbe şânı bâlâdır ki ol şâh-ı felek-câhuñ
Şüreyyâ kâh-ı iclâlînde kandîl-i fenâr oldu
15. O rûtbe sa'yi ber-terdir ki âbâdî-i mülke
Serây-ı 'âlem 'ahdinde güzel ma'mûre-zâr oldu
16. Nice şâh-âne me'vâlar olup inşâ zamânında
Yeñilendi cihân hem-revnaķ-ı vaķt-i bahâr oldu
17. Hırşuşan ol hıdîv-i 'âlem-ârânuñ şafâsiyçüñ
Bu eyvân-ı ferah-zâyı binâya ibtidâr oldu
18. Cenâb-ı Vâlîde Sultân-ı 'iffet-şân edip inşâ
Şehen-şâh-ı cihân-ârâya andan ber-güzâr oldu

19. Bu tarz-ı nev mülûkî kaşr-ı 'âlinüñ binâsıyla
Değişdi şimdi nâmı Eskidâr'ın Üsküdâr oldu
20. Eğer verditse Yıldız Köşkü fer semt-i Beşiktaş'a
Bu süy-ı Üsküdâr'a zib-bağış-ı iftihâr oldu
21. Bunun beyne's-Süreyyâ ve's-serâ yok farkı Yıldız'la
Bu kaşr-ı Yıldız'a nisbet meh-i pertev-nişâr oldu
22. Felek sen söyle gördüñ mü cihânda mişl ü hemtâsın
Edersin 'âlemi seyrân bunca rûzgâr oldu
23. Temâşâyâ sezâ 'âlemde bu eyvân-ı bâlâdır
Havernağ dîde-i rağbetde şimdi hâr ü zâr oldu
24. Yazanlar çil sütün evşâfın etmiş hâbbeyi kûbbe
O bu kaşruñ yanında dâne-i hardal şümâr oldu
25. Bu 'âlî kûbbenüñ gök kûbbenüñ altında mişli yok
Bu hem gâyet müzeyyen hem meñin ü üstüvâr oldu
26. O rûtbe verdi hüsn ayva gülü kim sakfına gûyâ
Bir açık câmeli zibende şüh-ı şîve-kâr oldu
27. Ne mümkün çâr-bâğ-ı İsfahân olsun buña hemtâ
Bu zibâ kaşr anuñla dahî rû-be-rû 'ibâr oldu
28. Nihâl-i şahñ-ı bâğî kâmet-i dilber gibi mevzûn
Kirâs-ı alı la'l-i dil-rübâ-veş âb-dâr oldu
29. Mağallî mu'teber hâki mu'anber resmi ra'nâ-ter
Binâsı bî-bedel bir cilve-gâh-ı şehriyâr oldu
30. Nigâr-ı hurde-kârı çün rızâyî şâl fermâyiş
Su etrâfında sakfuñ şanki bir dil-cû kenâr oldu
31. N'ola gülse açılsa her gelen bu kaşr-ı zibâyâ
Müferrih nağş ile gülşen gibi her dem bahâr oldu
32. Kenâr-ı şuffası zevk u şafâyâ mesken-i ârâm
Derûn-ı revzeni bād-ı şabâyâ reh-güzâr oldu

33. Ne hâcet bülbül-i güyâya bu kaşruñ derûnında
Görenler gonca-i taşvîr-i rengîn hezâr oldu
34. Söze sâza münâsib bir maķâm-ı dil-keş olmuş kim
Şarîr-i dergehin sîtin işitdim sâz-kâr oldu
35. N'ola dört üstüne zevk olsa bu tarh-ı tarab-zâda
Ferah şâdi şafâ neş'e bu kaşra rûkn-i çâr oldu
36. Bu bir mişli bulunmaz beyt-i şevketdir ki mazmûnu
Kudûm-ı Hâzret-i şâhen-şeh-i 'âlî-tebâr oldu
37. Sürûruñ meskeni şevkuñ mekânı neş'enüñ kânı
Meserretten mü'eşşeş tarh-ı ferrûh-iştihâr oldu
38. Bu bir gâzî hıdiv-i âlemüñ me'vâ-yı 'adlidir
Tehî mi böyle şâyân-ı nigâh-ı i'tibâr oldu
39. Hâķ 'izz ü âfiyetle pîr ede taht-ı hilâfetde
Desinler yüz yıl ol şâh-ı cihân sağ oldu var oldu
40. Nice böyle eşer inşâ kılıp zevk etsin 'âlemde
Anuñ zevkı cihānuñ zevkına zîrâ medâr oldu
41. Bu iki mışra'-ı târih-i garrâ beyt-i müfredde
Kulu VÂŞIF'dan evşâfında kaşruñ yâdigâr oldu
42. Ne dil-cü kaşr-ı vâlâ kıldı inşâ Vâlide Sultân
Ne rengîn ü müzeyyen cilve-gâh-ı tâc-dâr oldu

1228/1813

23²⁴

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Mâh-ı nev gibi tulû' edip bu şeb Sultân Murâd
Hâķ murâdın verdi Maḥmûd Hân'a ber-vefķ-ı murâd
2. Yalnız kalb-i hümayûnu degüldür şâd-kâm
Bu meserret cümle nâsi eyledi mesrûr ü şâd

²⁴ Târîh-i diğer velâdet-i Şeh-zâde Sultân Murâd.

3. Mevlidi halkuñ murâdı olduğın imâ edip
Eyledi şâh-ı cihân Sultân Murâd ismiyle yâd
4. Bahr girdâbın felek mâhın kılıp deff-i sürûr
Zir ü bâlâ rakşa âgâz etdi bâ-şevk-ı fu'âd
5. Hattır-ı 'âlem nice şâd olmasın güller gibi
Gülşen-i devletde oldu bir gül-i nevres güşâd
6. Haşra dek evlâd ü ensâbıyla şâh-ı 'âlemi
Eyleye revnak-ı tırâz-ı saltanat Rabbü'l-'ibâd
7. Ben de VÂŞİF her velâdetde yazıp târih-i tâm
Dürr-i vaşfın eylesem âvîze-i gûş-ı bilâd
8. Hân Maḥmûd'uñ murâdın eyledi Yezdân 'aṭâ
Eyledi mesrûr kevnî maḥdem-i Sultân Murâd

1226/1811

24²⁵

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı refî'ü's-şân hâkân-ı bülemd-'unvân
Hudâvend-i cihân-bân Ḥazret-i Sultân Maḥmûd Hân
2. Nazîri yok ḥudiv-i 'âlem-ârâ şâh-ı bî-hemtâ
Yegâne dâver-i mülk-i himem dâdâr-ı yemm-ihsân
3. Ne rütbe midḥat ü tavşif olunsa zâtı şâyândır
Ki i'mâr etmede şâhn-ı cihânı ol şeh-i devrân
4. O şâhuñ nev-be-nev âşâr ü hayra şarf-ı himmetden
Murâdı mülkin etmek sū-be-sū ma'mûr ü âbâdân
5. Ne cây ü mevkî'ı kılma nigâh-ı lutfâ erzânî
'İmâretle olur mağbûṭ-ı çarḥ ol mesken-i virân
6. 'Ulüvv-i rütbesin i'lân içün nüh tâḳ-ı bālâya
Bu eyvân-ı felek-peyvestüñ etdi tarḥını fermân>

²⁵ Târiḥ berây-ı inşâ-kerden-i Kasr-ı cedîd der-Bâb-ı top.

7. Ne zibâ düŖdü ammâ resm-i bünyân-ı nev-icâdı
Ne ra'nâ-ter yapıldı bu mu'allâ kâh-ı nev-bünyân
8. N'ola Ŗâyeste-i taħsîn olursa resm-i dil-cûsu
Bu kaŖrı Ėâyet a'lâ yapıldı ol Ŗâh-ı felek-'unvân
9. Binâsi mürtefi'dir Ŗöyle kim baħsañ derûnından
Bulur medd-i nazar tâ mâverâ-yı Kâf'da pâyân
10. Bu rif'at bu Ŗeref çok mu bu nüzhet-gâh-ı bâlâya
Ki bânisi ola bir böyle vâlâ Ŗâh-ı Cem-destân
11. Hağ etmiş Ėün Ŗeh-i Ŗâhân-ı 'âlem zât-ı vâlâsın
KaŖırlar Ŗâhı olsa kaŖrı da ol dâverüñ Ŗâyân
12. Sürür ü Ŗevğ u Ŗâdilerle bu eyvân-ı a'lâda
Meserret-yâb ola her dem o Ŗâhen-Ŗâh-ı himmet-Ŗân
13. Sezâ cevher kalemle yazsalar târihini VÂŖIF
Ne bâlâ bi-bedel kaŖrı Ŗeref-zâ yapıldı Maħmûd Hân 1225/1810

2526

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* * _ _ * _ * _ * * _

- 1.. Gel eyâ kil-k-i maħmedet-âyîn
BaŖla evŖâf-ı Bû Sa'id'e hemîn
2. Hâzret-i Bû Sa'id-i Hudri kim
Bâğ-ı aşhâbda gül-i nesrîn
3. Meclis-i Hâzret'e o kân-ı Ėayâ
Nice âdâb ile olurdu yakîn
4. Ŗohbetinden o Ŗâh-ı kevneyn'ün
Buldu 'izz ü Ŗerefde ol temkîn
5. O Ŗeref-yâb-ı Ŗohbet-i 'âlî
Faħr ederler anuñla muħteremîn

²⁶ Ayvansaray Kapısı dahilinde Afik Mustafa mahallesinde Ashâb-ı kirâm'dan Ebû Sa'id e'l-Hudrî (radıyallâhu anhû'l-Bârî) Hâzretleri'nün Türbe-i sa'âdetlerine ta'mîr târihidir.

6. Feth-i İstanbul'u Resûl-i Hâk
Eylemişdi hadîsde tebyîn
7. Bu beşâretten ol dilir-i Hudâ
Nice dem eyler idi âh ü enîn
8. Fî-sebillâh cihâd eyleyerek
Geşt ederdi cihânı nice sinîn
9. Azm edip fethine bu iklîmüñ
Geldi aşhâb-ile be-'avn-i Mu'în
10. Fethine sa'y ederken ol hışnuñ
Feth-i bâb oldu aña huld-ı berîn
11. 'Azm-i firdevs edip o şâh-ı cinân
Câme-h'vâb oldu cismine bu zemîn
12. Kâl'a cidârı beynine der-hâl
Defn edip kaldı mâ'adâ gam-gîn
13. Dağ ı aşhâbdan nice server
Her biri bir makâma oldu defîn
14. 'Âkıbet fethini cenâb-ı Hâk
Etdi Sultân Mehemmed'e ta'yîn
15. Çünkü feth oldu şehr-i İstanbul
Nûr ile tıldu şan bu hışn-ı haşîn
16. Ba'dezâ bu şeh-i hüceste-hışâl
Yanî sultân-ı dîn o şâh-i güzîn
17. Kâbr-i aşhâbı eyleyip teftiş
Eder idi dü çeşmini temkîn
18. Hem niyâz eyler idi şeyhinden
Keşf ola tâ kûbûr-ı merhûmîn
19. Her birin eyledi anuñ ta'yîn
Hâzret-i Şeyh Akşemseddîn

20. Habbazā ol şeh-i 'adālet-gir
Etdi her kabri tekye-i şirîn
21. Cümleten Bū Sa'id-i Hudrî'ye
Bu 'aceb sakfı eyledi tezyîn
22. Merkad-i pâki Ka'be-i sâlik
Göremez anı dide-i hod-bîn
23. Ehl-i 'aşkuñ harâret-i kalbin
Tesliyet-bağş olup eder teskîn
24. Türbe-i pâki hem behişt-âsâ
Nice olmaz o hâke vaz'-ı cebîn
25. Bu merākıdda gel niyâz eyle
Her murâda ki dilde ola mekîn
26. İsti'ânet edip bu aşhâbdan
Oğu ervâh-ı pâkine Yâsîn
27. İştibâh etme ey dil-i nālân
Olur anda du'â kabûle qarîn
28. Nice dersin ki müstecâb olmaz
Diye ervâh-ı mü'minîn âmin
29. Bir nice müddet idi ey müştâk
Tutmuş idi harâba türbe yüzün
30. Bu makâmı görünce böyle harâb
Dil-i vîrânemiz olurdu hâzîn
31. Hâmdü lillâh bir kerîmü's-şân
Bir kerem-kâr-ı 'âlem-i tekvîn
32. Ser-i bostâniyân olup hâlâ
Mülhem oldu emânete ol emîn
33. Bü'l-'aceb eyledi bu ta'mîri
Der gören aña şad hezâr tahsîn

34. Der ü divâr ü saḳfı ser-tâ-pâ
Şimdi evvelkiden ziyâde metin
35. Bu ne tevfiḳ-ı Ḥazret-i Bârî
Bu ne ta'lim-i ḥâş-ı ehl-i yakîn
36. Bu işâretdir aña ba'de'l-yevm
İntizâm üzre ola devlet ü dîn
37. Ey kerem kânı Ḥazret-i Mevlâ
Maḫhar et luṭfuña anı her hîn
38. Hem o zâtı ḳarîn-i 'izzet ḳıl
Ola kevne hemîşe rûkn-i vekîl
39. Eyle yâ Rab o gevher-i şâfi
Şadef-i devlet içre dürr-i semîn
40. Ola lâyıḳ şefâ'ate her dem
O vücûd-ı şerîf-i yevmü'd-dîn
41. Ḥazret-i pâdişâh-ı heft-iḳlîm
Muştâfâ Ḥân o şâh-ı nusret-bîn
42. Ola devrinde 'âlem âsûde
Döne maḳşûdu üzre çarḫ-ı berîn
43. Nice ḫayrât edip o medfende
Ḳala bâḳî cihânda ol âyîn
44. Ḥaḳḳ ta'zîm edip ol aşḫâba
Oldu ecdâdı cümle manşûrîn
45. Ḥazret-i pâdişâhımız da edip
Olsa dâ'im zamânı feth-i mübîn
46. Gel tamâm et kelâmını VÂŞIF
Ola Bârî her işde aña mu'in
47. Ta'mîre yazdı târiḫ VÂŞIF görünce bî-bâk
Biñ yüz sekizde cânâ pâk oldu ravza-i pâk

1108/1697

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Sâgar-ı kāmım ne dem sâkî-i mey ser-şâr eder
Tab'ımı ser-mest-i cām-ı neşve-i didâr eder
2. Öyle sâkî-i şarâb-ı feyz kim qandil olup
Cāmını aşhâb-ı 'irfân 'aynını ebşâr eder
3. Öyle mey kim eyleyip deryâ gibi cûş u hurûş
Bezme her dem cür'ası bârân-ı feyz işâr eder
4. Mey odur kim küze-i işkestesinden 'arifân
Dide-düz oldukça seyr-i 'âlem-i envâr eder
5. Mey aña derler ki sâkî bu harâb-âbâdda
Kahtresin nûş eyleyenler terk-i kâr ü bâr eder
6. Mey midir ol kim cihânda nef'i yok def'-i gama
Mey bizim bildiğimiz def'-i gam ü ekdâr eder
7. Mey o meydır yine ammâ neş'e ol neş'e degül
Neş'e zirâ şahibin oldukça bî-efkâr eder
8. Râh oldur kim gıdâ-yı rûh olur her kahtresi
Kâse-i la'l-i lebin nûş edeni ser-şâr eder
9. Yoksa rindân-ı zamānuñ mey dediği yâdigâr
Âdemi rüsvâ-yı her hum-âne-i bâzâr eder
10. Ne meyinde neş'e ne nûşında 'âlem var 'aceb
Neş'esinden pîr-i mey rindânı h'vâhiş-kâr eder
11. Nûşı niş ü 'îşi hammârına değmez 'âlemüñ
Keyfi âteş gibi ikbâl etmeden imrâr eder
12. Sâkiyâ luţf eyle Allâh içün âgâh et beni
Bu ne meydır kim beni ne mest ü ne hüşyâr eder

²⁷ Kasîde der-medh-i Kâ'im-makâm Bekir Paşa.

13. Böyle 'lem b-meze meclis teh alırsa ger
Cmesin rindn-ı rehn-i ne-i ammr eder
14. Bir arafdan sz-ı m bir yanadan nr-ı elem
Bua ne temkn  ne br u taamml kr eder
15. Rh-rev oldua ser-add-i merma li'im
Reh-gzr-ı km-ı ye'si henn dvr eder
16. Eylesem himmet aleb ehl-i himemden der-'ab
Meclise Etrk-i Anaolu'yı izr eder
17. Kime lim söylesem br eyle sır var bunda der
Bu naıl sır-ı arb y ki kim ır eder
18. Olmayıp i bu keyfiyyetde alırsa bu sır
'lemi hep mbtel-y neş'e-i esrr eder
19. Ger arb olsa yeridir bu sipihrn arı kim
Gerdiş-i 'aksi cihn cndan bzr eder
20. Görse tel ehline ip kmaz resen-bz-ı felek
Bulsa bir ndn amm 'leme serdr eder
21. Bir devirde 'leme geldik ki 'yb oldu hüner
Bu vkitde cehli sermye edenler kr eder
22. Ben de eylersem n'ola chhl ile bey'  r
Hevl-nk olan bezirn ne ziyn ne kr eder
23. Ne hüner drin bilir var ne ma'rif-in
Şimdi ebn-y zamne rağbet-i err eder
24. Bir alay ndna d oldu ki ehl-i dnii
Sure v avr-ı sefih-neyle istikr eder
25. Bulsa chhl-i zamne nua-y mergbeyi
-ı buln gibi vz'-ı rane-i dvr eder
26. Kim our kim dinler e'rı kim alur kim atar
Şimdi dnn iddir-ı pye-i bisyr eder

27. Bir varakda görse farzâ şî'ri zann eyler şa'ir
'Öşr-i ma'sârını hulyâsında der-anbâr eder
28. Beyt yâd olsa bezimde kâbil-i süknâ mı der
Nazm añılsa intizâm-ı hâlden aḥbâr eder
29. Allâh Allâh etdiler cûda sefâhat tesmiye
Bu nasıl bühtândur ki ḥâsîd-i ḡaddâr eder
30. Şunda iḥsân mı ne dirler bir lafız vardı 'aceb
Görmez olduk kimler ile vaḡtı istimrâr eder
31. Pek kibâr oldu kerem-dih şimdi kimler söyleşir
Kimseye yüz virmeyip çîn-i cebîn ızḥâr eder
32. Ey görüşdük bir zamân in'âm ile lîk aña da
Şimdi şorsañ ülfet-i dirînemiz inkâr eder
33. Kâ'il olduk sâde bir taḥsîne kendin ol dahı
Nâza çekdi bir nigâh-ı iltifâta 'âr eder
34. Böylece germ-mend olursa ḡaḡt-ı erbâb-ı suḡan
Zümre-i nazm-âverân terk-i diyâr ü dâr eder
35. Ğayret-i akrân zirâ tengnâ-yı 'âlemi
Bî-kesûñ çeşmine ḡırmân ile teng ü târ eder
36. Ğamze-mânend ictinâb-ı bî-vefâ olsa eḡer
Dil tek ü tenhâ kimûñle şoḡbet-i dildâr eder
37. Zîkri ḡayr olsun yine ḡam külbe-i aḡzânda
Pek unutmaz ḡâtırım ḡâhîce istifsâr eder
38. Necm-i baḡtî dün u menḡûs olmasun bir kimsenûñ
Âdeme n'eylerse zirâ baḡt-ı nâ-hem-vâr eder
39. Bî-vefâlık gerçi şânından degül ammâ velev
ḡam ferâmûş eylemek ḡaşd etse baḡt iḡtâr eder
40. 'Âdetidir gerçi çarhuñ günde biñ vaḡ'-ı girân
Ehl-i ṡab'a bâr eder ammâ baña her-bâr eder

41. Hâzır ol vaktüne elbet ey sipihr-i kîne-cû
Tire-i âhım seni bir gün harâbe-zâr eder
42. Faşl ederse ger senüñle ey felek da'vâmızı
Âşaf-ı devrân Bekir Paşa-yı Cem-girdâr eder
43. Kesb-i şân-ı rütbe-i kâ'im-makâmî edeli
Dâmenin takbîl-i ikbâl etmeğe ısrâr eder
44. Âşaf-ı yektâ-yı dâna-dil ki lutf-ı Hâk ile
Kâr-bân-ı feyz-ı nuṭṭın kâfile-sâlâr eder
45. Şadr teşrif-i kudümüyla edip kesb-i şeref
Maḳdem-i pâkine fers-i atlas-ı zer-târ eder
46. Cevher-i nâdide-i mühr-i Süleymânî'dir ol
Faşş-ı şadrı revnaḳ-ı diğerle cevher-dâr eder
47. Her kimüñ merkûzdur taḅ'ında feyz-i İzidi
Hâḳḳ anı elbette tevfiḳıyle behre-dâr eder
48. Şayd-gâha 'âzim olursa rikâbında felek
Tâli' ü ikbâl-i dâmen der-miyân a'yâr eder
49. İnhizâm-ı düşmene etse teveccüh der-'aḳab
'Arşa-i rezmi nücüm-ı ḳahrı âteş-zâr eder
50. Ḳahramân-ı rezmdir kim Rüstem-âne şavleti
Ḥânümân-ı düşmen-i dîni harâbe-zâr eder
51. Şöyle kâr eyler 'adüya tiğ-ı ser-tizi anuñ
Etse anı zülfeḳâr-ı Ḥaydar-ı kerrâr eder
52. Ḥadde-i fülâd-ı ḳahr-ı âşiyânından çekip
Zür ile kec-tinetân-ı fitneyi hem-vâr eder
53. Ḳıldı 'adli ol ḳadar âfâḳı yek-reng-i vifâḳ
Beççe-i âhû künâm-ı şırde ref-târ eder
54. Takviyet-baḥş olsa nâçiz-âne ednâ himmeti
Bâzı maḡlûb-ı piristü-beççe-i nâçâr eder

55. Şöyle derrāk 'aqlı kim şart-ı nîzâm-ı 'âlemi
Hayl-i erbâb-ı hikem fikrinden istifsâr eder
56. Müdde 'i i 'lâm-ı hâle etmeden şakq-ı sefe
Fehm edüp kaçd-ı derûnın lûtfını der-kâr eder
57. Şâhid-i re' y-i Aristô turra-i tedbîrini
Eşheb-i idrâkine şâbâş ile ifsâr eder
58. Cevher-i derrâk-i efkârını Bukrât-ı hâkim
Hasta-i fakra 'ilâc-ı şerbet-i dînâr eder
59. Ehl-i hikmet olsa re'yinden eğer vâye-pezîr
Kâr-gâh-i re'yde kerrât ile bâzâr eder
60. Nağme-senc-i mûsikî olsa felek serhengine
Üstühân-ı şeh-per-i simurgı mûsikâr eder
61. Etse ta'bir-i mizâc-ı 'unşura emri şudûr
Bâdı hâk eyler türâbı âb ü âbı nâr eder
62. Olsa ger perverde-i inşâfı verd-i gülsitân
Dâmen-i şad-çâkini tahtlîş-i dest-i hâr eder
63. Olsa müşg-efşân zülfü şâhed-i ahlâkının
'İtr-ı şâhi-veş meşâm-ı dehri sünbül-zâr eder
64. Çıkça gülzâra temâşâyâ şafâ-yı bâl ile
Bülbül ü gül birbirinden zâtın istiğbâr eder
65. Var mıdır gök-kubbenüñ altında akrânım dese
Rûyına karşı felek âyineyi dest-kâr eder
66. Şebt-i âşâr etse gâhî zâde-i tab'ın felek
Taht-gâh-ı nazma şad ikbâl ile Dâdâr eder
67. Neşre âgâz eylese vak'a-nüvisân-ı dehîr
Der-'akâb tayy-ı sicill ü şafha-i tûmâr eder
68. Sübhâ ber-dest-i nedem devrinde çarh-ı kîne-cû
Ehl-i nazma etdiği vâz'ından istiğfâr eder

69. Şive-i maşşūd-ı naḥl-i kāmı ger ḥam etse de
Zümre-i ehl-i kelāmı yine ber-ḥor-dār eder
70. Dest-i cūdu nice teşbih olunur kâna k'anuñ
Etdiği iḥsânı ne kân ne yem-i zehḥâr eder
71. Bu gidişle nām-ı cūd-ı Bermekî'yi ṭayy edip
Dergehinde Ḥâtem'i kâse-be-kef cerrâr eder
72. Kâbil-i iḥşâ degüldür mevc-i iḥsânı anuñ
Ol ki Mecnûn-veş şümâr-ı gavṭa-i ebḥâr eder
73. Âşafâ rûşen-dilâ düstür-ı vâlâ gevherâ
Ey ki zâtuñ âlemi mecbûr-ı midḥat-kâr eder
74. Midḥatüñde bir suḥan-ver k'ide tahrik-i zebân
Feyz-ı evşâfuñla nuṭkın lü'lü'-i şehvâr eder
75. Şānuña şâyân elfāzı lügatlar yazmamış
N'eyle bilmem şâ'irân evşâfuñı tezkâr eder
76. Ḥâmeler lağzide-pây-ı ḥufre-i takrirdir
Zümre-i nazm-âverân külliyyen 'aciz iẓhâr eder
77. Hiç ne mümkin göz ere pehnâ-yı medḥ-i zâtuña
Edhem-i kilik-i suḥan-ver biḥüde ılğâr eder
78. Ḥaşra dek güyende-i evşâfuñ olsa şâ'irân
Bahırdan yek kaṭre zib-i sāhil-i efkâr eder
79. Olsa meddâhuñ benim gibi suḥan-ver bâ-ḥuşuş
Nāmuñı tahırir-i ṭāk-ı künbed-i devvâr eder
80. Ḥāmeyi der-dest etdikçe ḥuzûr-ı ṭab'ıma
Mazhar-ı endişe biñ mazmûn-ı nev iḥzâr eder
81. Daḥı bir mışra' sünüḥ etmezden evvel ṭab'ıma
Kâtib-i ilhām şebt-i şafḥa-i âşâr eder
82. Eyledikçe şafḥa-i faḥriyyede kilikim ḥırâm
Şâhed-i ma'niye meşḥ-ı şive-i reftâr eder

83. Zühre gûş etse şarîr-i hâme-i efkârımı
Nâl-i kîlk-i bîkr-i fikrim çengine evtâr eder
84. Lehce-i ta'bir-i renginim hezârân reşk ile
Nağş-ı şad elvân-ı çini şüret-i divâr eder
85. Şâfiyye mir'ât-ı tab'ım şöyle kim şâfiyyetin
Şorsalar 'uqbâda rûh-ı Enverî envâr eder
86. Mîr 'Alî Şîr-i Nevâyî bî-nevâ kalır Nedim
Bûlbûl-i nuţkum nevâ-yı nağmeyi eş'âr eder
87. 'Andelîbân-ı nezâket devşirip güller gibi
Gonca-i gülzâr-ı fikrim zîver-i destâr eder
88. Cilve-gerdir tâ o rûtbe feyz-i Hâk tab'ımda kim
Nâţkâm leyl ü nehâr ilhâm ile güftâr eder
89. Kâle-i maзмûn-ı tab'ım bender-i endişeme
Kışveristân-ı feyîzden deng ile tesyâr eder
90. İşte meydân-ı hüner nuţk-âverâna eş-şalâ
Kim benim gibi felekde vaz'-ı nev-âşâr eder
91. İşte mîzân-ı suhan işte mihekk-i tecrübe
Zür-ı tab'ım var ise gelsin eğer inkâr eder
92. N'eyleyem ammâ bu zür-ı tab'ı nâr-ı 'aşk ile
Dil mişâl-i lâle şad dâğ-ı derûn ızhâr eder
93. N'isleyem mecbûruyam bir zâlimün kim fûrkâtı
Künc-i gamda çeşme-i âfâkı teng ü târ eder
94. Bir gâzelle n'ola vaşf etsem o şûh-ı serkeşi
Mübtelâyân-ı maḥabbet midḥat-i dildâr eder
95. Çeşm-i maḥmûru Kıyâmet fitnessin bîdâr eder
Gamze-i pür-şûru sûr-ı maḥşeri bî-kâr eder
96. Atsa mânend-i Hülâgü çeşm-i Tatar'ı okın
Dest-i Kıpçak'ı esîr-i nazra-i şehhâr eder

97. Şâne-veş şad çāk olur dāmān-ı şabrım her ne dem
Ol perî ziver be-düş-ı turra-i tarrâr eder
98. Deyr-i şahbâ-ğâne-i gamda o kâfir-mâcerâ
Halka-i zülfin esîr-i 'aşkına zünnâr eder
99. İntizâr-ı vaşlı ol Leylâ-nigâh-ı 'işvenûñ
'Âşıkı Mecnûn-mişâl üftâde-i kuhsâr eder
100. VÂŞIF ıtnâb-ı suhan bes geldi hengâm-ı du'â
Zeyl-i nazmında du'âyı şâ'irân tekrâr eder
101. Serverâ bu kâbiliyyet sende kim mevcûddur
Hak seni elbet qarîn-i yümn-i feyz-âşâr eder
102. Mesnedüñde müstedâm-ı 'ömr ede Mevlâ seni
Bu du'âyı bendegân-ı devletüñ tezkâr eder

28²⁸

Mef'ûlû / mefâ'îlû / mefâ'îlû / fe'ûlûn

- - * * - - * * - - * * - -

1. Şad şükr gelen mâh-ı şerîf-i ramazândır
Hakkuñ ni'am ü rahmeti mebzûl-i cihândır
2. Mebzûl olursa n'ola in'am-ı İlâhî
Mecmû'-ı cihân ni'met-i Hak' a nigerândır
3. En'am-ı Hudâ olduğı bu mâh-ı şiyâmuñ
Dikkatle nigâh eyleyene günden 'ıyândır
4. Rûzu ruh-ı dilber gibi rûşen-ter ü şeffâf
Şâmı çü-ham-ı zülf-i siyeh müşg-feşândır
5. Şıbyân-ı heves ni'met-i şavm ile demekde
Bu şeb beni cânım nene sâhûrda uyandır
6. Bir ni'met-i Hak'dır ki vürüd-ı meh-i rûze
Tahtında hezârân kerem ü lutf nihândır

²⁸ Kasîde-i ramazâniyye.

7. Şanma meh-i nev doğdu pül-i nûrdur andan
Cünd-i şeh-i gufrân-ı İlâhî güzêrândır
8. Miftâh-ı der-i kenz-i 'aţâsıdır İlâh'ıñ
Zann etme hilâl-i meh-i rûze leme'ândır
9. Açıldı yine mışra'-ı dervâze-i gufrân
Hak'dan taleb-i mağfirete vakt ü zamândır
10. Bil kadrini zîrâ ki bu şehriñ şeb-i Qadr'i
Bî-şek sebep-i mağfiret-i 'âlemiyândır
11. Bârân-ı sirişk ile dökülse n'ola 'ısyân
Berg-i güneş ü ma'siyete vakt-i hâzândır
12. Her câmi'-i zibende birer kaş-ı feyiz-bağş
Fevvâre-mişâl 'ayn-ı cihân havz-ı cinândır
13. Fevkinda nücüm-ı felek-âvîhte-i kândil
Güyâ ki hilâli dökülen âb-ı revândır
14. Câmi' degül ol şu'le-i la'lîn-i kanâdil
Dâğ-ı dil ü girye-i mestân-ı zamândır
15. Pây-ı hum-ı seng-i Ayasofiya'da şimdi
Mey-hvâre çü tāk-ı rez-i ter girye-künândır
16. Sanma yed-i zâhiddde görüp sübhâ-i mercân
Hep dide-i rindândan akan kaşre-i kândır
17. El yumağ için nûş-ı mey-i rûh-fezâdan
Rindân-ı vakit râh-rev-i şâd-ı revândır
18. Her dem kulağ ursa n'ola ger müjde-i 'ide
Hamyâze-i çün-ı aşam gûş-ı girândır
19. Kalb edeli şürb-i meyi berşe gice mestân
Tiryâkı-i menhûs gibi menkabe-hvândır
20. Etrâfına keyf ehli n'ola göz kulağ olsa
Gûş ü nigeşi vakf-ı minârât-ı ezândır

21. Necm-i feleki görse şanıp habb-ı müzehheb
Neş'eyle hemân nağme-serâ-yı hezeyândır
22. Yaklaşdı yine rûze deyü der-seher-i 'id
Keyf ehli tamâm bir sene vakf-ı halecândır
23. Tiryâkiye tâ kim ramazân geldi denilse
Lâ havle-künân der eleminden ne zamândır
24. Tedkik-ı nazar eyle şu takvime birâder
Üftâde-i havf etme bizi belki yalandır
25. Amma yürümüş bu sene sür'atle mübârek
Ya sa'y ü ya sâ'ât-i gurûb-ı ramazândır
26. İşlerse ciğer-gâhına gamla n'ola bu dâğ
İşler yine imsâk-i duhân ile dumandır
27. Afyon-h'vâr ağırlamak ahâfdır ki gıdâsı
Bir fincan ağır kahve vü bir lüle dumandır
28. Gösterme şakın sofrada bir şöfuya yoksa
Dil-sir olamaz tâ-be-pilav yahni kapandır
29. Bulsa yemeğe niyyeti var lafz-ı ta'âmı
Ehl-i şikem ol rütbe gedâ-çesm-i harândır
30. Hayrına çıkar şanma menâr üzre mü'ezzîn
Aşşâma kadar düd-ı ta'âma nigerândır
31. Gördükçe hilâl-i feleki gürsene-çesmân
Ser-sofra-yı çarh üzre şanır pâre-i nândır
32. Kurs-ı mehe bir diş bileyiş var iken anda
Mehdir o degül nân deyü gel erseñ inandır
33. Nişfiyye şanır encümü encümse felekde
Memdühuma zerrîn tabak u sini-i h'vândır
34. Zann etme meh-i nev gice ol ziver-i şadruñ
Şeb-diz-i şeref-güsterine sîm palândır

35. Zer kâh-keşân-ı felek-i devlet ü iqbâl
Mısrî-i celâl-vechine bir telli qolandır
36. Mâhiyyet-i kadri felek-i şân ü şerefde
Mânend-i meh-i rûze müşâr ile benândır
37. Bir Âşaf-ı Cem-şân ki dârâtına Dârâ
Biñ reşk ü hasedle ser-engüşt-i keşândır
38. Paşa-yı Ziyâ nâmına tâb-ı ruḥ-ı re'yi
Envâr-ı mihir gibi ziyâ-pâş-ı cihândır
39. Fermânını neşr etmek için nuşret ü rif'at
Püyende-i her sū iki Tatar-ı devândır
40. Şâyân ne kadar eylese da'vâ-yı teferrüd
Yektâ dūr-i pâk-i şadef-i kûlzum-i şândır
41. Ol şadr-ı mu'allâ kim aña şahn-ı rezimde
Kavs-ı kuzah ü târ-ı meh-i tîr ü kemândır
42. Deryâ-yı himem kân-ı kerem ma'den-i ihsân
Şadrû'l-vüzerâ-yı şeh-i zîşân-ı zamândır
43. Mâh-ı nev ile tabla-i ḥurşîd o dilire
Hengâm-ı cedel biri siper biri sinândır
44. Şavlet-ger-i 'udvân-ı Gâzanfer-fer-i devrân
Destûr-ı zamân şaf-şiken-i düşmen-i cândır
45. Merd-âne vü şîr-âneliğin Rüstem'e teşbîh
Bir kerre ḥayâl et ne gâlaṭ vehm ü gümândır
46. Ben difilemedim menkabe-i Rüstem-i Zâl'i
Zîrâ o bizim bildiğimiz eski yalandır
47. Rüstem buña derler ki cedel-gâh-ı cihânda
Küffâra hücum etmede çün şîr-i jeyândır
48. Şanma dem-i peygâr-ı beyâbân-ı Mısr'da
Âvâze-i ṭabl mün'akis-i kûh-ı kerândır

49. Küffârı düşürmüşdü kırıp süy-ı figâna
El-ân gelen gûşa o feryâd ü figândır
50. Vaktinde çaķ ol rütbe ki emniyyet-i 'âlem
Şeh-bâz kebûterle hem-âgûş-ı amândır
51. Şol mertebe yek-reng-i vifâķ oldu kim azdâd
Gürgân-ı gezende bere vü mişe şubândır
52. Fer buldu zamânında za'ifân o kadar kim
Mûrân ü meges hamle-ger-i pîl-i demândır
53. Devrinde anuñ kimseyi dil-hûn edecek yok
Var ise de tîr-i müje-i sîm-berândır
54. İhsân ü 'aţâyâda hele Hâtem ü Ma'nî
Nisbet aña bî-ma'nî suhandır hezeyândır
55. Hâtem ne demekdir nice biñ Bermekî-i vakt
Andan taleb-i kâm ile deryûze-gerândır
56. Bir demde eder biñ gül-i âmâli muţarrâ
Bâġ-ı emele tâ o kadar feyz-resândır
57. Feyz-ı nefesiyle açılır ġonca-i maķşûd
Güyâ dem-i 'İsî-nefesi bâd-ı vezândır
58. Bihûde midir nâdire-sencân-ı zamâne
Vaşfiyla nice demdir anuñ raţb-ı lisândır
59. Bir râyız-ı yekrân-ı hüner-ver ki nazımda
Çün edhem-i Mısrî kâlemi cilve-künândır
60. At oynadamaz fâris-i meydân-ı belâġat
Pehnâ-yı mediġinde cihân cümle beyândır
61. Huvvâri-i kilk-i hünerüñ niyyeti ayrı
Faġriyyeye bu maţla' ile 'aţf-ı 'inândır
62. Sûr-ı suhan etsem yaraşır bunca zamândır
Mihr-i hünerim bîkr-i mezâmîne nişândır

63. Sulţān-ı beyānam ki benim feyz-ı İlāhî
Cevher gibi gencine-i gönlümde nihāndır
64. La'lin midādım ile her heft hayālim
Hüsn-i büt-i endîşe-i renginime āndır
65. Endām-ı mezāmîne sözüm rûh-ı mücerred
Ecsām-ı ma'āniye özüm cevher-i cāndır
66. Kāşāne-i dil yoşma meh-i ma'niye mesken
Gülzār-ı derûn şûh-ı mezāmîne mekāndır
67. Yüz vech ile 'aks etse 'aceb mi ruh-ı maẓmûn
Mir'ât-ı dil-i pâkime feyz âyine-dârdır
68. Tab' u dehenim dürr ile leb-rîz iki deryâ
Efkâr-ı dilim gevher ile pür iki kândır
69. Divân yoludur arası ebyâtımuñ andan
Ecnâd-ı mezâyâ-yı taḥayyül güzerāndır
70. Beyti her iki mısrâ'ımuñ mükhülle-i sîm
Anuñla nigeḥ-düz-ı hüner kuḥl-keşāndır
71. Her elfi ḥased-baḥş-ı kad-i dilber-i ra'nâ
Her bir nuḳaṭı reşk-i siyeh-ḥâl-i bütāndır
72. Her nağme-i dil-sûzu eder kâğıdı rakşân
Güyâ ki şarîr-i kalemim sîne kemāndır
73. Ben gibi suḥan-gü olamaz olsa da farzâ
Nazm-ı digerân şî'rime nisbet hezeyāndır
74. Hem-reng-i gül-i nazmım olur mu suḥan-ı gayr
Bu 'ıtr-ı şehen-şâhî o dehen be-lisāndır
75. Dâyi-i Cezâyir-i nazmam ki felekde
Keşti-i beyānumda suḥan dal-yatağandır
76. Nādān edemezse n'ola mâhiyyetim idrāk
Mihr-i hünerim ehline gün gibi 'iyāndır

77. Eş'âr ile fahr eylemeği istemem ammâ
Fahriyye çe sûd 'âdet-i erbâb-ı beyândır
78. Bî-ķayd ü tekellûf ederim tarh-ı kaşâ'id
Ħâmem ki ne dem şevķ ile der-zib-i beyândır
79. Vâdi-i tegazzülde ise tûfî-i şab'ım
Şekker gibi bir maşla' ile ķand-feşândır
80. Şa'bânım o meh-rûya ki nâmı Ramażân'dır
Eşk-i terim anuñçün üç aylarda revândır
81. Ğüp-ı müjeye n'ola dayansa nigh-i yâr
Yâ za'f-ı şavım ĥasta-i bî-tâb ü tüvândır
82. Kâfûr gibi ten ile o bâlâ-ķad-i nâzik
Şan ķâmeti şem'-i 'asel-i câmi'-i ândır
83. Mânend-i 'akîde lebini etmeye mi bûs
Şavm-ı emeli söyleyemem mühr-i dehândır
84. Ebrûları Ğün mışra'-ı dîvân-ı hilâlî
Bir beyt-i muĥayyeldir o da vaşf-ı kemândır
85. Ben şaklamam ol ġamzesi Tatar'uñ elinden
Ħâlim yaman ammâ yine kim yahşî yamandır
86. Her 'uźvına vaķtiyle nigâh etdim o şûĥuñ
Nokşân yeri yok var ise de ĥayli cevândır
87. Eylerse n'ola ġamzesi cân ü dile te'sîr
Şemşîr-i nigâhına dili seng-feşândır
88. VÂŞIF yeter ıtñâb ser-âġâz-ı du'â ķıl
Zîrâ ki du'â lâzıme-i vaķt ü zamândır
89. Tâ her sene ķandil-i nücûm ü meh-i ġarrâ
Feyz-ı ramażân ile źiyâ-baĥş-ı cihândır
90. Her rûz u şebîn 'id ü Ķadir eyleye Mevlâ
Mecmû'-ı cihâna bu du'â vird-i zebândır

GAZELLER

1

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Atfâl-i nevbahâra çıkıp akrabâ şabâ
Elinden öpdü [şoñra] dedi merhabâ şabâ
2. Nev-zâd-ı bâğı eyleyüp evlâd-ı ma'nevî
Terbiyyesiyle oldu muqayyed baba şabâ
3. Tevcîh-i câh-ı gülşen edüp şâhed-i güle
İlbâs kıldı bir güne a'lâ kabâ şabâ
4. Büy-ı vefâdan añladı yok lâlede eşer
Reng-i nuķuş-ı ülfeti eyledi hebâ şabâ
5. Tarz-ı Kalenderîye koyup saçlı sünbülü,
Geydirdi tâc-ı Özbek ü müşgî-'abâ şabâ
6. Tahrik edip seherde uşûliyle bülbülü
Tutdurdu gülsitânda makâm-ı şabâ şabâ -
7. Gördükde sāgar-ı gülü şebnemle pür-'arâķ
Mest-âne bezm-i bâğa dağıtdı caba şabâ
8. Hüdhüd gibi peyâm-ı bahâr-ı vişâl ile
Pervâz-ı şevķ edip geliyor ez-Sebâ şabâ
9. Berg-i gül üzre vaşf-ı haķ-ı 'arızın yazıp
'Arz-ı kaşide kıldım o gül-rûya bâ-şabâ
10. VÂŞIF suhanda 'aczim 'ayân bu riyâ degül
Bezer mi hiç Münif'e haşir-i kabâ şabâ

229

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Versin ķo bezme her gice bintü'l-'ineb şafâ
Meşrebce şüh cāriyedir nāmı Şeb-şafâ

2. Āyinelendi 'aks-i cemāl-i feraḥla dil
Keyfimce verdi nūṣ-ı mey-i cām-ı leb şafā
3. Atsın hicābı gūlsūn açıl-sın zamānıdır
Etsin o tāze ḡonca-i bāḡ-ı edeb şafā
4. Sil māsivāyı şafvet-i mir'āt-ı ḡalbe bak
Budur şafālar içre aşıl mūntehab şafā
5. Ehl-i derūn ḡamdan eder kesb-i inbisāt
Ḡam da feraḥ da 'arīf-i āḡāha hep şafā
6. Dār-ı fenānuñ odu iken 'ālem-i miḥen
'Aḡlı olan cihānda eder mi taleb şafā
7. Bir neş'e gördük ol da ḡumārına değmedi
Bezm-i cihānda böyle mi VĀŞİF 'aceb şafā

330

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Kime mecbūram o sīmīn-bere şor şorma baña
Derdim ol şūḥ-ı perī-peykere şor şorma baña
2. 'Āşıkuñ ḡāmetini cev-r ile kim dal etdi
Şu duran dilber-i dal-ḡançere şor şorma baña
3. Doğrusu 'āşıkı sevmez mi sever mi bilemem
Anı sen var o ḡadi 'ar'ara şor şorma baña
4. Ben kesen-kes veremem saña cevāb ol şūḡuñ
Geldi mi ḡaṭṭ-ı ruḡı berbere şor şorma baña
5. Seni şayd eyleme mümkün mi dedim dildāra
Dedi bīn nāz ile sīm ü zere şor şorma baña
6. Dehenūñ dün gice kim öpdü uyurken bilemem
'Āşıkuñ aḡzın ara āḡara şor şorma baña

7. Geldi mi 'āleme VĀŞIF gibi erbāb-ı suhan
Oķu divānını şā'irlere şor şorma baña

4

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Cām-ı la'lüñ mey-i şevķ-āvere şor şorma baña
Neş'e-i būs-ı lebüñ sāğara şor şorma baña
2. Lebüñ emmek emeli 'ālemüñ ey şüh ammā
Baña el vermez o söz āğara şor şorma baña
3. Fesleğen zülfüme gül rüyuma bezer mi deyi
Sünbül-i tāzeye verd-i tere şor şorma baña
4. Seyre çık gülşene var 'arızuñ 'arz et bāğa
Var mı rüyun gibi gül güllere şor şorma baña
5. Saña ben şive-i refāruñı ta'rif edemem
Servden eyle su'al 'ar'ara şor şorma baña
6. Müşg-i ter hāl-i 'izāruñla degüldür hem-bü
İ'timād etmez iseñ 'anbere şor şorma baña
7. Sine-i şāf-ı bilüruñı dün āyinede sen
Gördüğüñ dilber-i simin-bere şor şorma baña
8. Var mıdır yok mu zamirimde senüñ būs-ı lebüñ
Cāy-gir-i dil olan muzmere şor şorma baña
9. Saña VĀŞIF mı gönül verdi muķaddem ben mi
Eski kimdir yeñi kim deftere şor şorma baña

531

Fā 'ilâtün / fā 'ilâtün / fā 'ilâtün / fā 'ilün

_ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Sırr-ı la'lüñ cām-ı şevķ-encāma şor şorma baña
Keyf-i şāhbāyī şarāb-āşāma şor şorma baña

2. Dün şikest-i tevbeye meclisde bâdî n'olduğın
Var o şūhuñ etdiği ibrâma şor şorma baña
3. Ol mehtûñ şeb-reng-i zülf ü lezzet-i kand-i lebin
Ey şabâ uğrarsañ ehl-i Şâm'a şor şorma baña
4. Şayda ol âhū-yı vahşinūñ tarîk-ı eshelin
Bezm-i meyde bâde-i gül-fâma şor şorma baña
5. Sine-i billüruñ 'uşşâka ne şüret verdüğün
Ey perî âyine-i endâma şor şorma baña
6. 'Akreb-i tırrañ hayâliyle hirâsân hâtırım
Her daқиқа korkduğum evhâma şor şorma baña
7. VÂŞIFÂ kâm aldım 'âlemden cihândan ba'dezin
İntizâr-ı kâmı bir nâ-kâma şor şorma baña

6³²

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Yâr ile âteş-mekân olsam da gülşendir baña
Lâkin ansız gülşen-i 'âlem de külhandır baña
2. Şöyle me'yûsam gözümde yok şafâ-yı gülsitân
Öyle dil-tengem bu 'âlem çeşm-i süzendir baña
3. Gerdiş-i 'aksiyle çarhuñ ben henüz nâ-kâm iken
Her tarafından baht-ı bî-dâdım da düşmendir baña
4. Âh-ı dil-süz-ı niyâzım etmedi hayfâ eşer
Nerm iken âgyâra yâruñ kalbi âhendir baña
5. Dest-i cevrinde kemân-veş keşmekeşde kalmadan
Tir-âsâ atılıp dūr olmağ ehvendir baña
6. Süz-ı hicrânūñla cânâ dağdağam şöyle kim
Hasret-i tarf-ı nigâhuñ âteş-efgendir baña

7. Kaldı VÂŞİF taḥammül yâr ise etmez nigâh
Gûşe-i fûrkât anuñcün şimdi meskendir baña

7

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Meyle şâyân ey gönül bir verd-i alım var saña
Bülbül olmaḵsa murâduñ gül-nihâlim var saña
2. Mü-miyân-ı nâzuña şâyeste âgüşüm gibi
Bir yeñi çıḵma tuḥaf lâhûri şalım var saña
3. Naḳd-i âh ü sîm-i eşḵ ü nuḵra-i dâğ-ı dilim
Tek ḳabûl et verecek bir ḥayli mâlim var saña
4. Baña cevra aḡyârı lutf etmeklige bâ'îş nedir
Ger cevâba ḳudretüñ varsa su'âlim var saña
5. 'Aks-i ḥüsnüñ seyr ise maḳşûdu al baḳ gönlüme
Böyle bir mir'ât-ı şâf-ı bî-mişâlim var saña
6. Ḥaḳkıḡı ḥaḳḳ eyle ḥaḳḳında dil-i divânenüñ
Ey şeh-i ḥübân-ı 'âlem 'arz-ı ḥâlim var saña
7. VÂŞİF'a yüz verip açılmazsın a şad-berg-i nâz
Bir iki gündür bu yüzden infi'âlim var saña

8³³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kırmızı aşî boyası rûy-ı al olmuş saña
Acıyıp baḳḳâlde pekmez şofra bal olmuş saña
2. Nezle indikde ḳışın taḥlîl içün dendânuñ
Bir saḳaḳ buzu ḳırılmış som ḥulâl olmuş saña

³³ Musâhib Hâtîf Efendi'ye hezl-gûne söyledîğidir.

3. Söz yok âhûdan 'ibâret herze-i ma'tûhuña
Nokta bî-manâ kelâm-ı bî-me'al olmuş saña
4. Terkiye mir'ât aşılmaz sen deli misin herif
Her sözüñ sedremeki bilmem ne hâl olmuş saña
5. Pirrilikden bakıyye evde kalmış bir yelek
Eskiyip aştarı kirli dest-mâl olmuş saña
6. Dal-kelle fâs destüñde tulumbacı iken
İçi koçmuş kirli hânım kaşkaval olmuş saña
7. Bağ a şaşkın ol gözü şehlâyı seyr etsin deyü
Bir kırık gözlük iki çeşm-i peşâl olmuş saña
8. Kirli fesden perçemüñ çıkmış dürülmüş lif gibi
Sünbülüyye kır bıyık süd ak sakal olmuş saña
9. Âhuvân-ı Çîn ile gelmiş geyikler bir yere
Üşmek ister başuña kaçmak muhâl olmuş saña
10. Ağarıp kabı dökülmüş zağra şanma Hâtifâ
Sen bir uncu bârgiri kürküñ çuval olmuş saña

9

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Mülk-i hûbîde şeh-i hüsn ü bahâ hâlâ bu ya
Saña tarîf etdigim şüh-ı vefâ-a'dâ bu ya
2. Zib-i hüsnümdür haç-ı vechim deyü tevcîhi ko
Nuşa-i ruhsâre-i haç-ı haçâ mahzâ bu ya
3. Bûs-ı la'lüñle çıkar evce nevâ-yı 'âşıkân
Ey büt-i hânende ma'cûn-ı şadâ-efzâ bu ya
4. Cilve edişler nüvâzişler bakışlar hâdeler
Ben de bildim şübhesiz vaşluñ baña imâ bu ya

5. Bir gice teşrîf edip mahfice çâker-hâneme
Şarmışam tenhâ seni ey meh-likâ rü'yâ bu ya
6. Hem benimle ülfet eyler hem olursun gayra râm
İşte menfürum olan evzâ'-ı nâ-ber-câ bu ya
7. Hânümân-süz-ı taḥammüldür cefâ-yı dâ'imüñ
Yoksa gâh etseñ cefâ gâhî vefâ a'lâ bu ya
8. İftirâkuñ cânıma kâr etdi kıldım 'arz-ı hâl
Ey şeh-i mülk-i ḥüsün senden saña şekvâ bu ya
9. Her şeb ol mâh-ı felek-meşreble hem-âgûş iken
Şimdi yüz döndürdü bizden VÂŞIFÂ dünyâ bu ya

10

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * - - * * - - * * - -

1. Zann etme uyar şüretine sîret-i aḥbâb
Hep şimdi nifâk-ânedir ünsiyyet-i aḥbâb
2. Başdırdı cihân kendüyi şahbâ-yı nifâka
Ayrılmağa yok maḥşere dek niyyet-i aḥbâb
3. Mârân gibi birbirini şokmada bu yârân
Bir semm-i helâhildir adı şoḥbet-i aḥbâb
4. İnşâf edelim kimde var iḥlâş-ı maḥabbet
Bihûde degül mi sitem-i miḥnet-i aḥbâb
5. Dikdikçe diker bezme gözin künc-i ümidde
Bir güşeyedir hep nigh-i diḳḳat-i aḥbâb
6. Değmez elem-i külfetine ülfeti ḥalkuñ
Râḥat bulur 'âlemde eden 'uzlet-i aḥbâb
7. Gayret ḳomuyor der de eder ḡrybete âğâz
İfşâ-yı 'uyûb etme midir ḡayret-i aḥbâb

8. Bir kerre kişi düşmesin 'âlemde şoyından
Der-ân dağılır meclis-i cem'ıyyet-i aḥbâb
9. Şanma bu teveccüh saña ey ebleh ü nādān
Heh râtıba vü furşatadır rağbet-i aḥbâb
10. Gelmez bu kemân-ı miḥeni çekmeğe tâkât
Zirâ çekilir çille degül şıklet-i aḥbâb
11. Terk eyle gönülden olup olanca vefâyı
Var ise eğer dâ'ıye-i ülfet-i aḥbâb
12. Sen VÂŞIF'ı ağıyâra fedâ eyledün ammâ
Hoş imdi ya bir gün bilinir kıymet-i aḥbâb

11³⁴

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Emmedün mi o mehün kând-i lebin sen de bu şeb.
Bize gelmişdi geçen gice 'aceb kânda bu şeb
2. Gird-i la'linde degül ḥatt-ı siyâh ol mâhuñ
Vaşf-ı kând-i lebi yazıldı Semerkand'a bu şeb
3. Ref' edip zülf-i siyâhın ayuñ on dördü gibi
Eyledi 'arz-ı cemâl ol meh-i tâbende bu şeb
4. Biñ ḥicâb ile yüzüm kızdırıp öpdüm dehenin
Pek utandırdı beni ol gül-i şermende bu şeb
5. Biñ bir olsun biñ ise şâhım esir-i zülfün
Gel efendim beni de kendüñe kıl bende bu şeb
6. İnledi sine kemân gibi dil etdi feryâd
Enderün'da idi sâzende vü ḥânende bu şeb
7. Görmeyem câm-ı leb-i yârı şaķın ma'nâda
VÂŞIF âyâ bu kadar neş'e nedir bende bu şeb

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Döker ruhsâra zülfin yâr gâhî râst gâhî kec
Olur mânend-i sünbül-zâr gâhî râst gâhî kec
2. Dile müjgânı ol şehlä nigâhuñ işler işler kim
Olur her naqş-ı süzen-gâr gâhî râst gâhî kec
3. Gelip lüknet zebân-ı 'âşıka vuşlat telâşıyla
Dehânından çıkar güftâr gâhî râst gâhî kec
4. Bir ay-ı nevi bir bûse eğer ger olsa da dogru
Olur nahl-i kad-i dildâr gâhî râst gâhî kec
5. Neşât-ı bâde-i la'lüñle rindân bezm-i 'işretde
Girer mestâne ser-destâr gâhî râst gâhî kec
6. Aranmaz neş'e vü temkîn rind-i lâ'ubâlıden
Gehî mest ü gehî hüşyâr gâhî râst gâhî kec
7. Olur tâbi' hevâya müstakîmü't-tavr olanlar da
Yürür tîr olsa da hem-vâr gâhî râst gâhî kec
8. Çeker zühhâdı da râh-ı haţâya nefs-i emmâre
Gider yol üzre elbet târ gâhî râst gâhî kec
9. Bulunmaz şâf-dil vaz'-ı bed ü nîk-i ahibbâdan
N'ola aqsa yeme enhâr gâhî râst gâhî kec
10. Felekde her zamân bâlâ-rev olmaz pertev-i iqbâl
Şu'â'-ı şem'-i rûşen-târ gâhî râst gâhî kec
11. N'ola ta'lik ile naqş olsa bu gâzel çeb-râst
Resimdir yazılır eş'âr gâhî râst gâhî kec

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Saña kim dedi ey ağyâr beni dilbere geç
Geçdüğüñcün beni ol nañl-i cefâya yere geç
2. Saña bir şu vereyim eşk ile ey hañcer-i âh
Sen de sañt-ı dil-i dilber gibi bir mermere geç
3. Eşk-i çeşmim dökeyim dâğ-ı dilim 'arz edeyim
Seyre çık bârî biraz ey perî dağ ü dere geç
4. Seni ben bu gice doyınca şarayım da yarın
Diler ağyâra nifâk eyle diler âhara geç
5. Va 'de-i bûs-ı lebûñle yeter aldatduñ
Zevklenme bizi geç gayrı behey mashâra geç
6. Sâhte mañviyyet ile etme yerûñ haşr-ı haşır
Bürüyâyı kı da şofî şu küçük mindere geç
7. VÂŞIFÂ sevmek ise kaşduñ o şâde-rûyu
Gelmeden hañt-ı siyâh-ı ruñu gel deftere geç

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Böyle bilmezdim o meh-rûya mañabbet ay ne güç
Şimdi bildim n'eydiğün 'âlemde firâat ay ne güç
2. Çille-i hecrûñ hadengi kâmetim etdi kemân
Ey kaşı ya bu çekilmez sañt âhen yay ne güç
3. Söyledirse 'aşıkı vuşlat sühûlet kesb edip
Yâr vermezse eğer 'arz-ı merâma rây ne güç
4. Bûse-i kand-ı lebin kılsam niyâz eyler 'itâb
Hasta-i hicrâna fikr et bu şekersiz çay ne güç

5. Atdı yüz gün soñraya vaşlın gelip yüz vermedi
Kendi gülsün oynasın ğayrıla sen gün şay ne güç
6. Bozuşup bir hafta ülfet eder etmez yâr ile
Derd-i fûrkat çekme VÂŞIF üç sene dört ay ne güç

15

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ ** _ _ * _ * _ ** _

1. Bakıp hürüş-ı yem-i dide-i ğarîka o şüh
Yazar tesellî-i hâtır için nemîka o şüh
2. Yanardı âteş-i hicrâna va'd-i bûse ile
Şu sepmeseydi lisânen dil-i harîka o şüh
3. Nihâl-i şerha gül-i zahm ü lâlê-zâr-ı dâğ
Donatdı sinemi mânende-i hadîka o şüh
4. Mişâl-i 'akreb o sâ'at soğar görüp ağıyâr
Benimle bir yere gitse yarım dakika o şüh
5. Girişdi şöhbete ağıyâr ile hıyânetine
Nigâh eder mi hiç üftâde-i sadîka o şüh
6. Baş ağrıdıp alır elbet ne varsa 'aşıkda
Bilir ne derd-i şudâ' u ne hüd şakîka o şüh
7. Refîk olup o siyeh zülf düzd-i ğamze ile
Nukûd-ı gönîlümü etdi benim serîka o şüh
8. Hâtı gelinceye dek dergehinden ayrılmam
Ederse rağbet eğer bende-i 'atîka o şüh
9. Geçip ezâ vü cefâdan maḥabbet eyler idi
Seveydi VÂŞIF-ı ğam-ḥ'ârı fi'l-ḥaḳîka o şüh

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kâleb-i sîme döküp billür-ı bâzû koymuş ad
Reng alıp bûy-ı semenden sâķ-ı bî-mû koymuş ad
2. Zabt için iklîm-i hûsnü kilik-i küttâb-ı kader
Levha-i ħurşide tuğra çekmiş ebrû koymuş ad
3. Bend-i enhâr-ı edâdan gülsitân-ı şîveye
Şu verip ol serv-kad reftâr-ı dil-cû koymuş ad
4. Âteş-i Nemrûd ü nâr-ı düzaķı ol muğbece
Şu 'le-zâr-ı meşrebinde cem' edip hû koymuş ad
5. Bûy-ı 'ıtr-ı zülf ü ħâlin kâse-i müşginde
Mezc edip 'anber-fürüşân ķurs u tenzû koymuş ad
6. Halka-i mâr-ı siyâhı sîmiyâ ile o şûĥ
Halka sünbül gösterip mergûl-i hoş-bû koymuş ad
7. Baĥt-ı Kays'ı zulmet-i leyli cemâl-i Leyli'yi
Başına cem' eyleyip ol şûĥ gîsû koymuş ad
8. Püte-i berg-i semende ķâl edip bûy-ı gülü
Sîm-i ķeb-râst eylemiş icâd pehlû koymuş ad
9. Lâlenüñ rengin gülün bûyın meyün keyfiyyetin
Ķarmadan taķtîr edip ol mâh-rû leb koymuş ad
10. Dürr-i şehvâr-ı kelâmı silk-i ta'bîre çekip
Bir dizi lû'lüye VÂŞIF 'aynı şu bu koymuş ad

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. O kudretten mûkaĥķal ķeşmüñe dil-beste âĥûlar
Nigâĥuñdan oķurlar nuşķa-i efsûnu câdûlar

2. Gice ser-mest iken gülşende almış nühket-i zülfün
Meşâm-ı ehl-i 'aşkı eyliyor ta'tır şeb-bûlar
3. Naşib-i aġniyâdır ihtiyâc erbâbınuñ naġdi
Olur deryâya câri ol sebebden sũ-be-sũ cûlar
4. Hâķikatte mecâzı etme isti'mâl her yerde
Ruġuñ ister mi ġâze hiç diler mi vesme ebrûlar
5. Muşanna' bir ġazeldir Es'ad'ı tanzîrdir VÂŞİF
Sezâdır etseler tahsîn bu nazmıma suġan-gûlar

1837

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ ** _ _ * _ * _ * _ *

1. Hâyâl-i gülşen-i vaşl-ı bûtân-ı dil-cûlar
Aġıtdı her tarafımdan sirişkden cûlar
2. O bũy-ı šurra ki ben buldum anı rũz-ı vişâl
Ne gördũ sũnbũl anı ne iştidi şebbûlar
3. Lebiyle âb-ı ġayâtuñ döker yüzũ şuyın
Durur o çâh-ı zeneġdânda aķan şular
4. Kũşâde-çeşm gerek šâlib-i vuķũf-ı zamir
Eder bu nũkteyi imâ dũ çeşm ile Hũ'lar
5. Ne piç ü tâb çeker sũz-ı âhdan VÂŞİF
Ĥicâb olur ruġ-ı dildâra gerçi ġisûlar

19

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ ** _ _ * _ * _ * _ *

1. Gõñũlde feyz-i maġabbet fıķır fıķır kaynar
Şarâb-ı kõhnedir elbet fıķır fıķır kaynar

2. Firāk-ı yār ile her dem hūrūş-ı giryemden
Efendi bñ yem-i firķat fıķır fıķır ķaynar
3. Ol āfitāb-cemālũñ nigāh-ı şũhından
Kirişme nāz ü nezāket fıķır fıķır ķaynar
4. O mehle şoķbet-i ħalvāda germ-zevķ olalı
Miyānımızda ħalāvet fıķır fıķır ķaynar
5. O rütbe geċdi sıcağım o şũĥ dellāke
Derũn ċũ germi-i ħalvet fıķır fıķır ķaynar
6. N'ola ħarāret-i bādeyle tepse dilde heves
Havā temũzda ġāyet fıķır fıķır ķaynar
7. 'Aceb mi ekşise nũş-ı mey ile bed-mestũñ
Bulunca mi 'de ruķbet fıķır fıķır ķaynar
8. İnanma ħā'ine tiryāk-ı zehr-i zaķm ise de
Her 'użv-ı mār nihāyet fıķır fıķır ķaynar
9. Zihām-ı lafzdan eş'ār-ı muşţalaķ-ğũda
İmāle sekte seķāmet fıķır fıķır ķaynar
10. Şad āferin ki VĀŞIF zemĩn-i Rāsıĥ'da
Nikāt ü remz ü nezāket fıķır fıķır ķaynar

20

Fe 'ilātũn / fe 'ilātũn / fe 'ilātũn / fe 'ilũn

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Deme 'ālemde semen sĩne siyeh-ċerde de var
Böyle maķbũb ne ġöklerde ne yerlerde de var
2. Ĥaţţ-ı nev dā'ire-i ĥũsnũñe vermez noķşān
Reng-i sevdā-yı kelef māĥ-ı mũnevverde de var
3. Āb ü tāb ile imiş surĥ ruķũnda revnaķ
Yoksa ĥumret ġüzelim lāle-i aķmerde de var
4. Meşķ-ı sıĥr etmek iċũn Bābil'e 'arz etmek 'abes
'Amel-i sıĥr-i fũsũn dĩde-i dilberde de var

5. Şive-i nâz ile temyîz olunur ehl-i hüsn
Yoksa bu nakş-ı eşer çeşm-i muşavverde de var

6. Fâş edip râz-ı derûnu bu kabâhat VÂŞIF
Yalnız sende degül kîlk-i füsün-gerde de var

21³⁸

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Ey sîne dâğ-ı yâr ne sende ne bende var
Bir verd-i ber-güzâr ne sende ne bende var
2. Hağ geldi hüsn-i dilbere gül geçdi ey hezâr
Evvelki âh ü zâr ne sende ne bende var
3. Sen zülf-i yâra beste gönül nefse ben zebûn
Âgreb ki bîm-i mâr ne sende ne bende var
4. Girdi tabî'atıyla miyâna müfârağat
Tedbîr-i ihtiyâr ne sende ne bende var
5. Ben bî-ğad âh etmede sen cevri-i bî-hisâb
Encâmını şümâr ne sende ne bende var
6. İncâz-ı va'd ü h'vâhiş-i vaşl oldu ber-çaraf
Ümmîd-i i'tizâr ne sende ne bende var
7. Bir vâkt hüsn ü 'aşk ile meşhûr-ı kevn idik
Şimdi o iştihâr ne sende ne bende var
8. Sen neş'e-mend-i sâğar ü ben mest-i la'lüñem
Hergiz yine humâr ne sende ne bende var
9. Olsa 'aceb mi âyîne-veş sîne-şâf-ı kâm
Bir yüzden igbirâr ne sende ne bende var

10. Ney-veş nevāya başlayalı VÂŞİF 'aşk ile
Bir nağme-i karar ne sende ne bende var

22

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - -

1. Gül-ħande eşk-i al ne sende ne bende var
Şâdi vü infî'âl ne sende ne bende var
2. Hep ders-i ĥaţţ ü zülf idi meclisde bahşimiz
Şimdi o kıl ü kâl ne sende ne bende var
3. Ben mübtelâ-yı ĥâl-i lebûñ sen ĥarîs-i mey
Hiç meyl-i ĥüsn-i ĥâl ne sende ne bende var
4. Ey dil recâ-yı vaşlı kim açsın o meh-veşe
Feth-i fem-i maķâl ne sende ne bende var
5. Ben fûrķatûñle zârda sen ģayr-ıla kârda
Ĥayretdeyim kelâl ne sende ne bende var
6. VÂŞİF ne çâre ol bûte meyl eylemiş kibâr
Taĥlişine mecâl ne sende ne bende var

23³⁹

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Kim görüp de demiş o serv-ķadûñ ince beli var
Ortada müy-ı miyân yok evet öyle beli var
2. Hem-ser olsa feleke çok mu havâ-yı âhım
Serde endîşe-i ģisû ile sevdâ yeli var
3. Gice 'azm etse dile n'ola ĥayâl-i dildâr
Şu'le-i âĥ-ı derûnum gibi bir meş'ali var

4. Aşılır günde tel-i tırna-i yâra biñ dil
Şanki her pür-ham-ı zülfinde hezâr çengeli var
5. Dile düş hâl-i ruḥ-ı yâra deyü ben mi dedim
Ne darılmış o perî bunda kimüñ medhali var
6. Emel-i vaşl-ı elem fûrkat ü bîm-i aḡyâr
'Aşıkun yâr ile beyninde ne çok engeli var
7. Tıfl iken vardı gözüm ḥaṭ gelicek şayd etdim
VÂŞIFÂ sen şofına bak bu işün evveli var

24

Mütefâ'ilün / fe'ülün / mütefâ'ilün / fe'ülün

* * - * - * - * * - * - * - -

1. Ne beyân-ı ḥâle cür'et ne fiğâna tâkatim var
Ne recâ-yı vaşla ḡayret ne firâka kudretim var
2. Yanayım mı ḥasretüñden geçeyim mi ülfetüñden
Hele derd-i fûrkatüñden saña pek şikâyetim var
3. Nice etmem âh ü eḡḡân beni yâra geçdi yârân
Nigeh etmez oldu cânân buna pek kaşâvetim var
4. Düşüp ol cefâ-şi 'âra gönül oldu pâre pâre
Çekerim ḡamuñ ne çâre geçemem maḥabbetim var
5. O fısıltıyı işitdim düşüp ardı sıra gitdim
Yañılıp bir işdir etdim şu kadar kabâhatim var
6. Gice bir yere varılmış orada biri şarılmış
Ya baña niçün darılmış duyurım ferâsetim var
7. Geziyordun eşbeh eşbeh dedi kim ki gördü peh peh
Berî gel ki saña ey meh daḡı çok ḥikâyetim var
8. Lebün olmuş 'ayn-ı şerbet gönül istek etdi ḡâyet
Beni nâra yakduñ elbet operim ḥarâretim var

9. O meh işte baña nisbet ediyor señünle ülfet
Baña VÂŞIF açma şöhet saña pek 'adâvetim var

25⁴⁰

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - * - * -

1. Çeşm-i hayâl-i yâr ile giryem gelir gider
Süy-ı kenâra cezr ile meddim gelir gider
2. N'ola hayâl-i çeşmi dile gelse gitse tiz
Çübük Tatar bir kadem ağdem gelir gider
3. Gelmez kaťâr-ı şevk u ferať bu diyâra hiç
Şehr-i derûna kâfile-i ğam gelir gider
4. Var mı gelir gider deyü şeh-râh-ı şevkdan
Semt-i dili tefahhüşa mâtem gelir gider
5. Kâlâ-yı 'ömrü bey' ü şirâya çü tâcirân
Bu kâr-gâh-ı 'âleme âdem gelir gider
6. Dil-bend-i nakş-ı nahvet eden sâde-levh kibâr
Dehre tamâm-ı kibr-i Muhatşem gelir gider
7. Cem gitdi ise ğam yeme ey pîr-i mey dağı
Bu bezm-gâh-ı 'işrete çok Cem gelir gider
8. VÂŞIF-mişâl 'aşk ile ser-mest olmayan
Meyhâne-i maħabbete sersem gelir gider

26⁴¹

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Mecbûr gönül yâra ne derlerse desinler
Yâr açdı baña yara ne derlerse desinler

⁴⁰ 6B-

⁴¹ 4B-

2. Şimden gerü bâkim ne benim seng-i ta'andan
Dil verdim o dildâra ne derlerse desinler
3. Kaydım degül eylerse de yârân beni ta'yib
Cân sevdi nedir çâre ne derlerse desinler
4. Cânân ile cân şoĥbetidir 'âşıkâ maṭlûb
Güş urma sen âgyâra ne derlerse desinler
5. Vazgeçdi gönül ba'dezîn âgyâra izindir
Ḥaĥķımda o ġaddâra ne derlerse desinler
6. Bir bûse ver al gönلümü alış veriş olsun
Uy sen de bu bâzâra ne derlerse desinler
7. Sen taķvîyet-i ülfete sa'y et ne vazîfeñ
VÂŞİF o sitem-kâra ne derlerse desinler

27⁴²

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. O ĥünî dideler ĥ'âb içre hep zulm-i nihân söyler
Dem-â-dem leşker-i müġgânı da nâdîde kıan söyler
2. İnan olmaz ne kâfirdir o şūĥuñ çeşm-i seĥĥârı
Dil-i biçâreye her bir nîgehde biñ yalan söyler
3. Şikâyet eylemez 'uşşâkı aşlâ tîr-i cevrenden
Baña yâ ġamzeler imâ eder yâ ebruvân söyler
4. Şunup zehr-âb-ı ġam üftâdegâna bezm-i naĥvetde
Ne kıanlar içdiġin ol zâlimüñ pîr-i muġân söyler
5. Derûnumda ne rütbe sırr-ı 'aşķı eylesem pinĥân
Yine bir ân olur kim VÂŞİFÂ elbet zebân söyler

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ * _ * _ * _ * _

1. Cihân ki va'd-i vişâlünde hâk-i pâya düşer
'Aceb fütâde-i 'aşka o gün ne pâye düşer
2. Kimün ki bahtı kavî ola tâli'i yâver
Per-i hümâ-yı felekden serine sâye düşer
3. Külâh ü hırkayı kıl terk nefse eyle külâh
Hevâ-yı tâc ü ridâya düşen riyâya düşer.
4. Kalendarân-ı haķîki odur ki fânide
Ne kayd-ı ser ne ğam-ı derd-i mâsivâya düşer
5. Bulanmayınca durulmaz şu zevka bak 'âşık
Felekde cemre-i evvel dahı havâya düşer
6. Her âfitâb-cemâle görürsünüz düşemez
Düşerse kur'a-i dil bir gözü elâya düşer
7. Pek öyle tıfl-ı dilün VÂŞIF ardına düşme
Varır 'inâdına bir şüh-ı bi-vefâya düşer

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Ele takbîl-i leb-i la'l-i teri pay düşer
Dest-bûsı düşemez düşse bize pây düşer
2. Düşmesin yohsa hadeng-i nıgehün sinesine
Dest-i Behrâm'dan ey kaşı kemân yay düşer
3. Keyf-i bâdeyle kefi dide-i sarhōşuñda
Ħançer-i ğamzeñi kim görse deyip vây düşer

4. Bölüp iklim-i dili alsa giray-ı gâzeñ
Çeşm-i Çengiz'üne beğim ülke-i Noğay düşer
5. O meh-i muṭrıb uşüliyle miyân-bendin atıp
Gırıra hüsñ ile evce çıkıyor ay düşer
6. Şaramam vuşlatuñı etmeyicek istimzâc
Baña ızñ isteme ey şüh saña rây düşer
7. Hüsñüñe mağrûr olup etme gedâñı taḥķır
İ'tibârından olur dem ki beğim pây düşer
8. Ḥayrı terk eyle ki şerr etmeyesin demek 'abeş
Bir ḥayır ola mu'âdil dü şere cây düşer
9. VÂŞİF ol mertebe zârım ki kef-i ney-zenden
Dem olur nâle-i cân-gâhım ile nây düşer

30⁴⁴

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Mestâne ğamzeñ 'âleme ḥançer çeker gezer
'Uşşâķ-ı zârũñ anuñ içün hep kaçır gezer
2. Gitmez yanından ol perî-zâdı üzer gezer
Kâfir rakîb var ise bir şey sezer gezer
3. Sâyeñ dahı fütâde-i mihr-i ruḥuñ mıdır
Her rûz zîr-i pâyuña [meh gibi] düşer gezer
4. Sevdâ-yı zülf-i yâr ile tâ-be-diyâr-ı Şâm
Her şeb nesim âḥ çeker gâḥ eşer gezer
5. Biz bilmeziz faķat ne kumâş olduĖuñ senüñ
Eller metâ'-ı vuşlatuñı örseler gezer
6. Bir büsesine nâ'il olan yârũñ 'idde
Mânend-i ṭabl sine-i ḥoşın döğer gezer

⁴⁴ B-

7. Olmaz nazîre nazm-ı Nedîm-i suhan-vere
Bihûde VÂŞİF 'âleme kendin öger gezer

31

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Her bir merâm yâra tamâm söylenilmiyor
Olmazsa yâr 'âşıkâ râm söylenilmiyor
2. Muhtâc bûs-ı lâ'line yârûñ recâ-yı vaşl
Mest olmadıkça aşl-ı merâm söylenilmiyor
3. Tenhâda bulsam ol perî-zâdı telâşdan
Lüknet gelip zebâna kelâm söylenilmiyor
4. Dağl etme baña derd-i dilin söylemez deyü
'Âşık ne yapsın âh a paşam söylenilmiyor
5. VÂŞİF bezimde böyle gazel dehşet-i yârdan
Nüş etmedikçe bir iki câm söylenilmiyor

32

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Zann etme süz-ı 'aşk yakıp cânı acıdır
Dâğ-ı maḥabbet acı velî tatlı acıdır
2. Tutsam 'aceb mi başa berâber maḥabbetüñ
'Uşşâkuñ 'aşkı ey gül-i ter serde tâcıdır
3. Bulsam şifâ-yı şadr n'ola la'lüñ emmede
Derd-i derûnumuñ emi gönîlüm 'ilâcıdır
4. Pek de rübûde olma gönül iltifâtına
Reng-i nüvâziş ol gül-i nâzuñ mizâcıdır
5. Haṭṭı benefşe tırrası şebbü 'izârı gül
Kaddi o verd-i tâze-resüñ gül ağacıdır

6. Doğmuş sipihr-i ħüsne hilâl-ebruvân-ı yâr
Ayuñ bu gün efendi ħisâb ile kaçırır
7. Rûz-ı cemâli ħaţtı siyeh-şâm kılmadan
Satsın metâ'-ı nâzı zamân-ı revâcıdır
8. Tîr istiķâmetiyle bulur menzile vüşûl
Ķadd-i dü-tâ-yı yaya sebep i'vicâcıdır
9. Ķam gelse beyt-i ħâţrı kendüye mülk eder
Güyâ sarây-ı dilde meserret kirâcıdır
10. Dür etme bâb-ı lutfdan ey ħusrev-i cemâl
VÂŞIF ħuluñ ħapuñda bir eski kiracıdır

33

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Yoldan kıoyan fütâdeyi 'aşkı hevâsıdır
Reh-zen kışıye hep revîş-i nâ-sezâsıdır
2. Ser-menzil-i murâda tecerrüdledir vüşûl
Pâ-der-gil eden âdemi bâr-ı sivâsıdır
3. Gül-bang-i âh ü nâle açar ĝonca-i dili
Verdi eden küşâde hezâruñ nevâsıdır
4. Dil-ħastagân-ı 'âlem-i derd-i maħabbetüñ
Macûn-ı şabr ü eşk-i nedâmet devâsıdır
5. Ma'mûrî-i derûnu eder nûr-ı vech 'ayân
Tarħ-ı nev-i metîne 'alâmet sıvasıdır
6. Vâlî-i mülk-i nazm edeli şâħ-ı 'ârifân
Destinde VÂŞIF'uñ ħalem-i zer livâsıdır

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Koca sebû ki bint-i 'ineb hem-firâşdır
Hâlâ babası hum Adalar'da subâşdır
2. Kılmuş cihânı müşteri kâlâ-yı vaşlına
Âyâ o şüh kangı diyârûñ kumâşdır
3. Balsa güzeste-şüh-ı kalem n'ola i'tibâr
Metn-i kemâl-i hüsne hat-ı nev havâşdır
4. Bir nîm nigâh ile geçinir rûy-ı dilbere
Bî-mâyeğân-ı 'aşkuñ o vech-i ma'âşdır
5. Öpmek içün kirâs-ı lebûñ vaz'-ı şefeteyn
Güyâ nihâl-i tâze-rese yaprak aşdır
6. Gelmez efendi 'âşık-ı didârdan zarar
Anlar harîm-i vuşlat-ı yâra tavâşdır
7. Şehlâ-nigâh tâze denen dil-rübâlaruñ
Çağı geçince nâmı ya kördür ya şaşdır
8. Ağyâra koqladır mı femin hiç o verd-i nâz
Yok aşlı VÂŞIF'uñ bu abeş bir telâşdır

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Bu cây-ı gâmze kim tiğ-ı kazâ-yı 'id-i kurbândır
Sever öyle anuñçün dil fedâ-yı 'id-i kurbândır
2. O göz göz dâğlar çeşm-âşinâ-yı 'id-i kurbândır
Anuñçün 'âşıkân dide-güşâ-yı 'id-i kurbândır

45 j-

46 j-

3. N'ola kurbân-ı ğamze giyse düşde kanlu pîrâhen
Şehîd-i 'aşka bu hîl'at [ki] cāy-ı id-i kurbândır
4. O meh kanda ise kadaysa da gelsin iki desti
Gelen zîrâ dem-i 'iş u şafâ-yı 'id-i kurbândır
5. Degüldür cā-be-cā dâğ-ı dil-i kurbâniyân-ı 'aşk
O hûn-âlûdegî naķş-ı hînâ-yı 'id-i kurbândır
6. Hâṭ-ı gerd-i leb-i la'lini şanma hûn-ı kurbânla
Semerkand üzre yazılmış du'â-yı 'id-i kurbândır
7. Yeri var aş erip germ-iştihâ-yı kebş-i cân olsa
O tıfl-ı nâza hûn-ı dil ğidâ-yı 'id-i kurbândır
8. Dem-i bismil nuķûd-ı eşk-i çeşmi miş-i kurbânûñ
'Azîz başı içün kurbân-bahâ-yı id-i kurbândır
9. Yemiş cerbin geçen bayramda nûş-ı cām-ı la'lûñçün
O dem bu demdir agyâr imtilâ-yı 'id-i kurbândır
10. Degüldür seyr-i dâğ-ı lâle-zâr-ı sinemûñ vakti
Bu dem lâle dem-i yâķût-nümâ-yı 'id-i kurbândır
11. 'Aceb mi kan dökülse kabza-i sikkîn-i ğamzeniden
Bu hûn-rizî belî ber-muķtezâ-yı 'id-i kurbândır
12. N'ola giryân-ı şevķ-ı 'id-i vaşl-ı yâr iseñ VÂŞIF
Mücerredir ki bārân mübtelâ-yı 'id-i kurbândır

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Senûñ hâl-i 'izâruñdan nişân 'anberde ķalmışdır
Benim süz-ı derûnumdan eşer micmerde ķalmışdır
2. Ararlar nuşa-i 'adli gezerler nâ-be-câ ammâ
O nuşa var ise sanduķ-ı İskender'de ķalmışdır

3. Denilir bozdular bîkr-i nizâm-ı 'âlemi şimdi
Nizâm ancak efendî şüret-i defterde kalmıştır
4. Müheyyâ bezm-i 'işret bir kadehle al elim sâkî
Benimle yâr beyninde hemân bir perde kalmıştır
5. N'ola hayrân olursam rûz u şeb âyine-veş VÂSİF
Hayâl ü 'aql u fikrim şüret-i dilberde kalmıştır

3747

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Fezâ-yı gülsitân ol verd-i ala mesken olmuştur
Anuñçün bülbül-âsâ cilve-gâhım gülşen olmuştur
2. Degül hâl-i siyeh dilden hayâl-i rûyu geçdikçe
Süveydâ-yı derûnum 'aks edip müşğîn ben(ñ) olmuştur
3. Duyunca seyr içün ruhsârını kandil-i didemde
Müjem 'ayn-ı fitil-i rûşen eşkim revğan olmuştur
4. Gönülde rûyını görsün deyü beytü'd-derûnumda
Ser-â-pâ dâğ-dâğ-ı sîne revzen revzen olmuştur
5. Yanıp Ken'an-ı şabr ol Yûsuf-ı hüsnüñ firâkıyla
Boyumca nâr-ı hasret âteşin pîrâhen olmuştur
6. 'Aceb mi keşret-i peykân-ı gamzeñ zırh-ı cân olsa
Senüñçün ey cefâ-cû bâña 'âlem düşmen olmuştur
7. N'ola naqd-i sirişkim şu yerine harc edersem ben
Bu ısrâfa sebep bir dilber-i simîn-ten olmuştur
8. Vücûd-ı sim-günün eyledikde ol peri teslim
Görenler VÂSİF'ı şandı emîn-i ma'den olmuştur
9. N'ola nazm-ı Edib'i ızırârî eylesem tanzîr
Zemîn-i dil-nişini hâtura şevk-efgen olmuştur

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Doğrul reh-i maḥabbete ey dil reviş budur
Terk et cemî'-i varı bu yolda gidiş budur
2. Biñ naḳd-i cāna bey' olunur her metâ'-ı vaşl
Bâzâr-ı şehr-i 'aşḳda dād ü dihiş budur
3. Gülzâr-ı dilde ḡonca-i dâḡ-ı maḥabbeti
Eşkimle n'ola besler isem perveriş budur
4. Sevdâ-yı zülf-i Leylî ser-i Ḳays'ı kıldı cāy
Murḡānuñ aña eylediḡi serzeniş budur
5. Zaḡm açma ḡalka niş-i zebānuñla hem-çü mār
Dâḡ-ı derûn-ı 'āleme ol merhem iş budur
6. Ey dil cihānda maḳşaduñ olmaḡsa kām-yāb
Düşme pey-i murāda murāda eriş budur
7. Çekdüñ kemān-ı şabrı benāḡuş-ı kāma dek
VÂŞIF tamām çille-i dehri çekiş budur

39⁴⁸

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Gül bûse-i 'izârını al dil ver iş budur
Bâzâr-ı vaşl-ı yârda alış veriş budur
2. Yem dökme va'd-i ḡuşḳ ile şun mîve-i lebûñ
Tıfl-ı dili sevindirecek yem yemiş budur
3. Kendi daḡı fütāde-i mihr-i cemālidir
Düşmez elinden āyine hiç gösteriş budur

4. Bak hançer-i nigâhına bînâ-yı ğamzeye
Zâğanda tîğ ü deşne odur işte şiş budur
5. 'Âşıkla gördüm ol büt-i râmîş-geri dedim
Sen buña varsa sine-kemânsın kiriş budur
6. Hattûñ n'ola şogutsa maḥabbetden 'âşıkı
Berdü'l-'acûza ğâlib olan qarakiş budur
7. Ağyâr yâra bu şeb ümîd-i vişâl ile
Çok vardı geldi öpmedi zannım geliş budur
8. Mir'ât-ı derûn tutup urur baḥr-ı 'işveye
Dedim efendim işte baḳuñ inci diş budur
9. Gîsü-yı yâra bağlanalı derd-i ser verir
Ağyâra rûz u şeb [edilen] serzeniş budur
10. VÂŞIF bu şeb o mäh-veşüñ zevkına gidip
Gönlümce 'âşık işte cihânda demiş budur

40

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Her kimüñ çeşm-i ḥarişi rü'yet-i maḳşûd olur
Rûy-ı âmâli nihân-ı perde-i nâbüd olur
2. Düşmesin yoḥsa gönüller ol bütüñ sevdâsına
Kâfirüñ nâr-ı firâkı âteş-i Nemrûd olur
3. Katline emr etse 'uşşâkuñ nihânî ğamzeler
Tîğ-ı çeşmi tarfatü'l-'ayn içre ḥün-âlûd olur
4. Nâ-be-câdır bu dil-i bîmâra tedbirüñ senüñ
Ḥastaya vaz'-ı atıbbâ dahı derd-efzûd olur
5. Şöyle süzânam ki VÂŞIF âteş-i hicrândan
Her şeb âh-ı âteşinimle cihân pür-dûd olur

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Dil ki şahbâ-yı leb-i cânāneye bigānedir
Şiše-i işkeste-veş meyhāneye bigānedir
2. Neş'e-yâb olma ne mümkin fûrkat-i la'lûn ile
Bunca demlerdir lebim peymāneye bigānedir
3. 'Arz-ı hâlûn n'eyle tahrîr eylesin gönül saña
Bu meşeldir kim kalem divāneye bigānedir
4. Yok degül mâ-beynimizde âşinâlık var iken
Yok yok ammâ aňlasam bilmem neye bigānedir
5. Turra-i dilberde etme cüst ü cû murğ-ı dili
Bülbül-i güلزâr-ı fûrkat lâneye bigānedir
6. Dîdeden çıkmaz iken bir dem hayâli kim demiş
Ol perî-i Çin mînâ-hāneye bigānedir
7. Sevr-i çarhı dâğ dâğ eylerdim ammâ n'eyleyem
Töp-ı âh-ı âteşinim dāneye bigānedir
8. Bilmem ammâ Hâzret-i Pertev gibi VÂSİF dağı
Âşināya âşinā bigāneye bigānedir
9. Bülbüle maşşûşdur feryād nāra yansa da
Nāle-i âh ü figān pervāneye bigānedir
10. Zevk-yâb-ı künc-i gam kaşr-ı neşâti n'eylesin
Sâkin-i beytü'l-hazen kâşāneye bigānedir
11. Zâhide olmaz ise hem-dem aceb mi ehl-i 'aşk
Zühd ü takvâ meşreb-i rindāneye bigānedir
12. Bârgîr-i gam olur mu hiç sebük-rûhân-ı 'aşk
Esb-i Mısrî şahn-ı menzil-hāneye bigānedir

13. N'ola biñ hâlf etse her bir vadine nev-devletân
Muntazam şöhet fem-i mestâneye bigânedir

14. Pend-i zâhid sâmi'a-pîrâ-yı şevk olmaz bize
Rind-i 'aşkız güşumuz efsâneye bigânedir

42⁴⁹

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Diyemem sine-i berrâkı semenden gibidir
Yâsemen belki o gül-nahl-i semen-ten gibidir

2. Zülfü sünbül deheni gonca-i ter sâkı semen
Tepeden tırnağa dek her yeri gülşen gibidir

3. Çeşm ebrü vü ruh u la'line söz yok ammâ
İçlerinde yine hâl-i siyehi ben gibidir

4. Ne 'aceb düşmesê dildârûñ elinden mir'ât
Hüsnine meyl-i maḥabbetde o da ben gibidir

5. Reng ü bü-yı gülü ta'rife ne zahmet çekeyim
Gül benim bildiğim ey gonca-dehen sen gibidir

6. Yem döküp tutmağa 'uşşâkı ne hâcet ey şüh
Şayd-ı murğ-ı dile hâl-i ruḥuñ erzen gibidir

7. 'Âşık isterseñ eğer VÂŞIF-ı zâr ile görüş
Yine ol sâ'ire nisbet biraz ehven gibidir

43⁵⁰

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Olsa ğarḳ-ı yem-i hicrâna yine şen gibidir
Zannım aġyâr biraz 'aqlına yelken gibidir

⁴⁹ 7i-

⁵⁰ 3B-

2. Elem ü neş'esi üftâdenün olmaz ma'lûm
'Âşıkun hânesi de hâlet-i şîven gibidir
3. Aranır mı suhan-ı mest-i pey-â-peyde me'âl
Şoḥbet-i ehl-i hevâ-bestede dir ten gibidir
4. Eylesem n'ola ḥadeng-i suhanuñdan feryâd
Her sözüñ cânıma kâr etmede temren gibidir
5. Tîr-i ğam yaġsa derûn-ı dile etmez te'sîr
Câme-i aşk benim gönlüme cevşen gibidir
6. Ne kadar sevse de etmez yine lutf ile nigâh
Yoşma şûhuñ bakışı 'âşıka düşmen gibidir
7. N'ola alırsa maḥabbetle fitîli VÂŞIF
'Aşk kândil-i dil-i 'âşıka revġan gibidir

44⁵¹

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bugün daḡı sâķi çekilen dün gicekidir
Âlemde velî neşe-yi mey dün gicekidir
2. Kâlâ-yı vişâline n'ola müştêri olsa
Dil şimdi bedestân-ı talebde ḡvâceġidir
3. İhrâķ-ı kebîr âteş-i hicrânıma nisbet
Yazlarda zuhûr eyleyen âteş böceġidir
4. Gördükde ḥabâb-ı mey-i nâb añlama sâķi
Başında o duḡt-ı rezûn elmâs çiçeġidir
5. Şeyḡ oġluna şâyestedir 'âşık geçinirsem
Dil tıflı ki meydân-ı maḥabbet köçeġidir
6. Çok görme mey-i câm-ı lebûn VÂŞIF-ı zâra
Biçârenün ol neş'e görüp göreceġidir

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. La'lün hased-i la'li ile şuyu düşükdür
Güya leb-i rengin-teri yâkût yüzükdür
2. Da'vâ edemem yok deyü ammâ fem-i yârı
Var ise de yokdur diyecek rütbe küçükdür
3. Zann etme olur süz-ı dile bâ'ış-i teskîn
Bir kat dahı âh âteş-i hicrâna körükdür
4. Feryâd-ı girift olsa da dünyâya mü'eşşir
Nây-ı dil-i nâlanıma nisbet ne düdükdür
5. Düşmez şıgar-ı sinnüñe kesr-i dil-i 'aşık
Ey meh şakın üftâdelerün gönli büyükdür
6. Ünsiyyet-i Etrâk'ı baña eyleme teklif
Ben ehl-i tabî'atdenim ey şüh o hödükdür
7. Neş'e göremez mest-i mey-i aşk-ı mecâzî
Bu mey-gedenün meclis-i şahbâsı sönükdür
8. Koy dest-i dirâzî[yi] ser-i dâmen-i kâra
Zirâ felekün câme-i ikbâli çürükdür
9. Maзмün-ı nev elbet bulunur levh-i dilinde
VÂŞIF ne kadar olsa yine eski kütükdür

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Rindiz feraḥ u zevḳ u şafâ kâfilemizdir
Bâr-ı gama lâkaydî-i dil râhilemizdir

⁵² 5,8 B-⁵³ j-

2. Yāruñ ğam-ı hicrānı degül yalnız işğāl
Yārān ğamınuñ bārı da bir ğā'ilemizdir
3. Şekvā ne revā zaḥm-ı ḥadeng-i siteminden
Cevrin çekeriz ol qaşı yayuñ çilemizdir
4. Bülbül gibi biz mutekif-i ma'bed-i aşkız
Şeb-tā-be-seḥer āh ü nevā nāfilemizdir
5. Müştākız o meh-rüya felekde o kadar kim
Her rüz-ı firākı sene-i kāmilemizdir
6. Vādī-i emelde yeridir yol alamazsak
Pāy-ı taleb-i kāmda terk ābilemizdir
7. Değmez suḥan-ı bī-mezemiz cā'ize VÂŞIF
Naḫdiyye-i taḥsîn-i aḥibbâ şılamızdır

47

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ * _ * _ * _ * _

1. Ne dem ki meclise ol dil-rübā gelir görünür
Derûna şevk u dü çeşme zıyâ gelir görünür
2. Taşavvur eyleyicek ḥüsn-i vech-i berrâkı
Secencel-i dile bir kevn-nümâ gelir görünür
3. Piyâle-i lebüñi nüş ederse ḥasta göñül
Urûk-ı cisme dem-i iştihâ gelir görünür
4. Zamân olur ki zemistân-ı ğam gider ey dil
Bahâr-ı gülşen-i behcet-fezâ gelir görünür
5. Ederse va'deyi incāza ol perî-peyker
Nihâñi ḥānemize VÂŞIFÂ gelir görünür
6. Pesend ederse eder ḥvâce-i hüner ḥālâ
Bu nev-nesic-i suḥan pür-bahâ gelir görünür

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Gül-berg-i rüyu verd-i gülistânı aındırır
Gül-nâr-ı la'li la'l-i Bedahşân'ı aındırır
2. Tavr u edâsın aınladamam ben size faķat
Reftâr ü nâzı serv-i ħırmânı aındırır
3. Gözden nihân etse de rüyın şehâb-ı ħatt
Bu ħüsn ü ân ol meh-i tâbânı aındırır
4. Düşmekde ħâk-i pâyına ol serv-ķâmetüñ
Dâmân-ı nâzı 'âşık-ı ħayrânı aındırır
5. İbķâ-yı nâma bâiş olur cevher-i ħüner
Elbet cihânda mâ'rifet insânı aındırır
6. Kalsa aceb mi şöhreti dillerde Ĥâtem'üñ
Merd-i saĥîyi âķıbet iĥsânı aındırır
7. Yârân n'ola bilmez ise şimdi kıymetin
Bir vaķt olur ki VÂŞIF'ı dîvânı aındırır

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Felekde kim demiş uşşâķa şüh-ı şehriyâr olmaz
Niķün şehri sevip dil mülk-i aşķa şehriyâr olmaz
2. Nigâh-ı iltifât arz-ı ħulûş imâ-yı pinhâni
Felekde 'âşık-ülfet böyle şüh-ı şive-kâr olmaz
3. Şoĥuk bakma ısınmak muĥtemeldir ħattı geldikde
Mürür etmezden evvel müddet-i sermâ bahâr olmaz
4. Çekip ur sine-i üftâdegâna ħanķer-i ħamzeñ
Cihânda 'âşķa bundan güzide ber-güzâr olmaz

5. İlişme fikr-i zülfünle perişân-ı hâl 'uşşâka
Pek öyle başına mecnûn-ı 'aşkuñ aklı yâr olmaz
6. Murâdı pâye-i bûs-ı kudûmuñ etmedir ihrâz
Tehî üftâdegânûñ pây-mâl-i reh-güzâr olmaz
7. Niçün ey serv-kad tekdir edersin bendeñi böyle
Naşıl 'âşık görüp ağıyar ile yârın çenâr olmaz
8. Bütün nâdân-ı şohbet nâ-şinâsî re'y-ı ülfetdir
Anuñçün devlet-i hüsnüñde 'âşık müsteşâr olmaz
9. Şikâyet şöyle dursun VÂŞIFÂ cevri ü ezâsından
Gamından ölse rindân-ı maḥabbet yâra yâr olmaz

50

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Benden ey ḥâme o şûḥa bir maḥabbet-nâme yaz
Sâz ü söz ḥâzır buyursun meclis-i aḥşâma yaz
2. Bir recâmı çünki 'âşık add edip kayd etmedün
Defter-i uşşâkdan boz nâmımı ḥuddâma yaz
3. Geçen aya eyledün maḥsûb dünkü büseyi
Bir daḥı ver de bugün mâhiyyeyi bayrama yaz
4. Lezzet-i ḳand-i lebûñ gibi nebât olmaz senüñ
Var ise şübheñ sözümde gelsin ehl-i Şâm'a yaz
5. Göz belirdip tiğ-ı ḡamzemle kıyarım câna der
Gel yiğitseñ eyle ihtâr 'âşık-ı vehhâma yaz
6. Maḳşaduñ çekmekse âḡuşa o şûḥ-ı serkeşi
Vefḳ-ı bâzû-yı niyâzı sâ'id-i ibrâma yaz
7. Hecr-i yâr ile geçen eyyâmımı edip hisâb
Dökeyim sıfr-ı nem-i eşkimi sen ey ḥâme yaz

8. Yâr vaşlıyla be-kâm etmek kûrâr üftâdesin
Durmasın gelsin bu sâ'at 'âşık-ı nâ-kâma yaz
9. Beñzemez vâkı-i şitâya geşt-i deşt ü bağ ile
Olur oldukça sebeb def-i ğam ü âlâma yaz
10. Söyleyip vaşf-ı mey-i la'inde VÂŞIF bir ğazel
Yâdigâr-ı bezm-i rindân et kenâr-ı câma yaz

51

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Feyz-i suhanuñ İsi-i Meryem bile bilmez
Engür-ı lebün lezzetini Cem bile bilmez
2. Mağrem olamaz zerre kadar la'lüne ağıyâr
Ol gonca-i nâideyi şebnem bile bilmez
3. Hañ-ı lebidir hüccet-i tekmil-i melâhat
Bu hâlet-i feyz-âveri hurrem bile bilmez
4. Bî-tâb şehir-hiz-i melâhatde yaturken
Ol dilber-i h'âbideyi öpsem bile bilmez
5. Hicrân u sitem cismi nizâr eyledi VÂŞIF
Me'nûsum iken görse eğer ğam bile bilmez

52

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Dü çeşm-i girye-kârımdan akan hün-âbdır sensiz
Sirişkim güyiyâ bir halka-i girdâbdır sensiz
2. Şifâ-sâz ol yetiş gel ey tabîb-i derd-i pinhânım
Göñül rencür-ı hasretidir yatur bî-tâbdır sensiz
3. Bisât-ı istirâhat görmez oldum şâm-ı hecründe
Hayâlünle gözüm tâ subhâ dek bî-h'âbdır sensiz

4. Dokundukça tel-i hicrânıma tanbûr-veş inler
Bu sâz-ı sîneme engüşt-i gam mızrâbdır sensiz
5. Pey-â-pey meclis-i gamda humâr-ı keyf-i hasretten
Baña peymâne-i leb-rîz-i mey zehr-âbdır sensiz
6. Muḥâlif rûzgâr ile yem-i ummân-ı fûrkatde
Benim keştî-i maḫşûdum nişîn-i şapdır sensiz
7. Aceb қandan zuhûr eyler deyü hasret-keşûn VÂŞIF
Ümîd-i maḫdemûnle nâzır-ı ebvâbdır sensiz

53

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Başı üzre 'âlemün cây eden efserlerdeñüz
Şâh-ı 'aşkuñ sāyesinde çarḫa hem-serlerdeñüz
2. Sikke-i sulṭân-ı 'aşq eyler bizi elbet 'azîz
Ma'den-i himmetde perverde olan zerlerdeñüz
3. Qadrimiz gevher-şinâs-ı derd olan idrâk eder
Tâc-ı fahr-ı rif'ate şâyeste cevherlerdeñüz
4. Etmeziz bir ferde dünyâ-yı denîde ser-fürü
Bir pula şaymaz cihânı eyle kemterlerdeñüz
5. Mûrdan 'âcizleriz şûretde ammâ manevî
Zûrına dağlar taḫammül etmeyen erlerdeñüz
6. Hâk-i pây-ı 'âşikânız gayra pâ-mâl olmayız
Hâkiz ammâ kuḫl-ı çeşm-i cân olan yerlerdeñüz
7. Hâtır-ı işkestemizdendir cihâna feth-i bâb
Âşinâ vü yâda biz meftûḫ olan derlerdeñüz
8. Âteş'atma ta'n edip şöfi bizi zirâ ki biz
Bir şerârı biñ gice cân yaḫan aḫkerlerdeñüz

9. N'ola te'sir etse ehl-i 'aşka VÂŞIF nazmımız
Biz kemâl-i feyz u lutf-ı Hakk'a mazharlardañız

54

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Geldi bahâr mevsimi aḥbâb ne dersiñiz
Gitsek mi [şahn-ı] gülşene yap yap ne dersiñiz
2. Bir şîşe çekmek için elinden rakib-i dün
Öpmüş ayağ-ı sâkiyi şap şap ne dersiñiz
3. Ol la'l-i yâra dikkat-i tâm eyleyen zevât
Reng ü büy ile dâne-i 'unnâb ne dersiñiz
4. Levh-i cemâle sâye-i ḥat verse n'ola zîb
Lâzım degül mi nushada i'râb ne dersiñiz
5. Düşdükçe şubḥ-ı rûyına şeb-reng-i zülf-i yâr
Râh-ı nigâha perde olur ḥ'âb ne dersiñiz
6. Kim nûş ederse câm-ı leb-i yârı dem çeker
Sarḥôş eder mi âdemi vişnâb ne dersiñiz
7. VÂŞIF nazîre ister ise ey suḥan-verân
Bu nev-zemînün alt tarafı şap ne dersiñiz

55

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Zülmet-resân-ı 'âlem olup düd-ı âhımız
İntâc-ı maṭlab etmedi baḥt-ı siyâhımız
2. Şükrâne-i kudûmına cân eyleriz fedâ
Âyîn-i 'aşk içinde budur resm-i râhımız
3. Fânî degül mi kâr-geh-i devr-i kâ'inât
Olsa 'aceb mi naḳş-ber-âb 'izz ü câhımız

4. Etmiş sülâf-ı şâf-ı şafâ dün rakîb ile
Mestî-i çeşm ü humret-i ruhdur güvâhımız
5. Etmiş ihâta zülf-i siyâh rüy-ı alını
Olmuş nihân zîr-i hicâb içre mâhımız
6. Etsek metâ'-ı vaşla nuķūd-ı vücûdu şarf
Gencînelerde hâşıl olur mı refâhımız
7. VÂŞIF nedir kabâhat ü 'işyânımız 'aceb
'Afv eylemez o şüh-ı sitem-kâr günâhımız

56⁵⁴

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Çekerim bunca zamândır çile-i yay-ı heves
Hâtırimdan çekilip gitmedi hulyâ-yı heves
2. Düşürür 'arbede-i ye's ü ümîd-i emele
Kişinüñ derde şalar başını gavğa-yı heves
3. Câhilün câh-ı hevâsıyla der-i güşında
Çalınır şubh u mesâ nevbet-i sûr-nây-ı heves
4. Yañılır meyl eder elbette hevâ vü hevese
Vâhdır şarf-ı hevâ sehvdîr imlâ-yı heves
5. Olma dil-beste-i gîsü-yı 'izâr-ı iķbâl
Seni başdan çıkarır şöñra o sevdâ-yı heves
6. Etse de terk-i sivâ ile hevâyî şöfi
Yine rengîne-i şüfî eder imâ-yı heves
7. VÂŞIFÂ rind-i 'abâ-pûşa kabâ lâzım mı
Yakışır mı dil-i ehl-i dile zibâ-yı heves

Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Çurup o mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefis
Eyledik cılve-geh-i 'aşkı yeñiden te'sis
2. Her tel-i zülfüne dil-beste senün bir Leyli
Saña 'âşık olanuñ 'aşkı degül Kays'a maķıs
3. Bulduran keşt-i iķbâle şuyın 'âlemde
Kullanır zevrak-ı âmâlini mânend-i re'is
4. 'Âlemi ezdiren ol muğ-beçe-i bâde-fürüş
Nâmu şimden gerü izlâle ne hâcet İblis
5. Caba bir kâhve-i tahşin aña benden VÂŞIF
Kim uyup keyfe bu beş beytim ederse tahmıs)

58⁵⁵

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şunup cām-ı lebin 'âşıklarūñ gönlin ele almış
Gören var kim demiş kim dest-i sâkide ayaklarmış
2. Şanırdım dâğ-dâğ-ı bāğ-ı sînem şür-ı ğamdandır
Maķabbet lâle-zârında meĝer yanmış çerâĝlarmış
3. O demler kim aķıp çağlardı cüy-ı eşkim 'aşk ile
Meĝer bilmez mişim demler o demler çağlar o çağlarmış
4. Degül haţt-ı siyeh dirine 'âdetmiş güzellerde
Berây-ı mâtem-i hûbî cemâli kâra bağlarmış
5. Peyâm aldım gönül divânesinden bu seher VÂŞIF
Maķabbet şehrinün dil-ĥastagânı cümle şaĝlarmış

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Görenler düşde cām-ı la'l-i aluñ kanlar ağlarmış
Ucından ğamzenüñ kanlar dökülür cânlar ağlarmış
2. O rütbe zālīm ü hūn-riz imiş kim çeşm-i fettānuñ
Nigāh-ı mestinüñ etdiği kanlar kanlar ağlarmış
3. Geçen berrāk deñizli dil-rübā nakl etdi meclisde
Leb-i la'lin-i yāra reşk ile mercanlar ağlarmış
4. Felekde girye şânından degülken hil'at-i cāhuñ
Sitem-kārāne ilbās olunan kaftānlar ağlarmış
5. İşıtdim bir tabīb-i hāzık-ı hüsnüñ dehānından
Devāsız derdine 'āşıklarūñ dermānlar ağlarmış
6. Degül şebnem gözinden yaş gelirmiş cūş-ı handeyle
Gülermiş gonca-i terler gül-i handānlar ağlarmış
7. Behāyimden şayarmış şahş-ı bī'-irfānı 'ārifler
Degül insānlar ol zümreye hayvānlar ağlarmış
8. Gözüñ aç göz göre aldanma VĀŞIF reng-i fāniye
Yarın 'uqbāda bugün nefsine uyanlar ağlarmış

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Va'd-i 'idiyyesi būs-ı leb ü gerden mi imiş
Luṭfı 'āşıkına birden iki yerden mi imiş
2. Lezzetinden eridi kand-i lebi ağzımda
Şorsam o māh-veşüñ la'li şekerden mi imiş

56 j-

57 j-

3. Meve mi düşmüş o mestâne nigâhuñ meyli
Neş'e meclisde bu akşâm o haberden mi imiş
4. Leb-i yemde bu şeb ol mâhı balıklar gördüm
Yine âyâ gelişi şayd-ı ağardan mı imiş
5. Çekinip geçmeğe dün bendeñi şofî mi sebev
Yine ey meh bize bu depme o hardan mı imiş
6. Ne niyâz etdi eşer kâfire ne eşk ü ne âh
Bilmem âhen mi dili saht hacerden mi imiş
7. Almayıp nakd-i dili ol perî-i simîn-ten
Yoğ ise masrafı mirâş-ı pederden mi imiş
8. Neye mâ'ildir 'aceb VÂŞİF o hûbân-ı kalem
Şi'r ü inşâ da bu 'âlemde hünerden mi imiş

61

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Erbâb-ı lutf u himmet o da bir zamân imiş
Biz görmedik 'inâyet o da bir zamân imiş
2. Yâr-ı kadîmin etmez imiş döstân fedâ
Yârânda mürüvvet o da bir zamân imiş
3. Şimdi münâfık-ânedir ülfet zamânede
Ahbâb ile maḥabbet o da bir zamân imiş
4. H'vâhiş ne bizde kaldı ne yâr u ne yârânda
Cünbüş maḥabbet ülfet o da bir zamân imiş
5. Ne zevkler eyledik şeb-i ḥalvâda yâr ile
Ağz ağza tatlı şöḥbet o da bir zamân imiş
6. Kim şimdi nazm u neşre eder VÂŞİF i 'tibâr
İnşâ vü şi're rağbet o da bir zamân imiş

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Meclisde bu revnak bu şetâret saña mahşûş
Bu nâz ü bu nezâket bu leţâfet saña mahşûş
2. Her dilbere bir gûne edâ hõşdur ammâ
Dâ'i reviş ü yoşma kıyâfet saña mahşûş
3. Elbette mürâ'at olur üftâdeye lâkin
Bu rütbe nüvâziş bu ri'âyet saña mahşûş
4. Hiç söz mü olur nutk-ı dürer-bârûña ey şüh
Bu muntazam inci gibi şöhet saña mahşûş
5. Meclisde benimle meşelâ şöhet ederken
Ebrû ile etrâfa işâret saña mahşûş
6. Şeytânlık edip cin gibi çarpar sıvırsın
Celb-i dil-i 'âşıkda bu hâlet saña mahşûş
7. Hep tevbeldir gerçi ki gerçek söze hübân
Lâkin bu yalan va'de-i vuşlat saña mahşûş
8. Cevr 'âdet-i dirîne-i hübândır ammâ
Bu mertebe 'uşşâka eziyyet saña mahşûş
9. VÂŞIF 'aceb efsûn mu okursun ki olur râm
Her şüh-ı perî-rüy ile ülfet saña mahşûş

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Râm edip ol dilber-i nâ-kâmı hatt
Şâd-kâm etdi dil-i nâ-kâmı hatt
2. Ol mehûn âfâk-ı hüsn ü ânınuñ
Rûz tâb-ı rüyıdır ahşâmı hatt

3. Hâli pinhân etdi hat çıkdı yüze
Hâl-i rüyından dağı zibâ mı hat
4. Mihr-i hüsnin kaplayıp ebr-i hicâb
Ol mehe göstermedi bayramı hat
5. 'Âşıkun fehm etdi şoğuk bakdığın
Çekdi hüsne tüylü bir ikrâmı hat
6. Lekelense n'ola şahş u hüsn-i yâr
Oldu zirâ bâ'is-i ithâmı hat
7. Dilde efkâr elde mü çini telâş
Gâlibâ ol meh-veşün âlâmı hat
8. Büseye hat-ı lebûn yer koymadı
Men' için geldi şarâb-ı şâmı hat
9. Şüh-ı küttâba yaraşır hüsn-i hat
Mu'teber eyler büt-i aklâmı hat
10. Pek bayılmam sâde-rüyâna velî
Gevşedir geldikde her a'zâmı hat
11. Şaramazdım tâ bu rütbe vaşlını
Verdi VÂŞİF cür'et-i ibrâmı hat

64

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ol mehûn mecmû'a-ı ruhsâr-ı bî-hâlinde hat
Remz-i vaşlından 'ibâret şanki şi'r-i bî-nuqat
2. Fevķ-ı beyn-i ebruvânında degül cây-ı çiçek
Hıfz için yavuz nazardan nakş olunmuş pây-ı bat
3. Büseden râcihtir 'indimde der-âgûş-ı miyân
Rütbe-i bâlâdan a'lâdır baña hâl-i vasat

4. Mağlaṭa etme Ğalaṭa zevkine gitmiş deyü
Sirkeci'ye çıḳdı serd imiş havâ bundan ğalaṭ
5. Bunca yıldır yârdan ümmîd-vâr-ı vuşlatam
Bu sene VÂŞİF daha bir bûsesin aldım fakat

65

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kim eyler bûse vermezse o naḥl-i 'işve-gerden ḥazz
Olur mu bâğ-ı 'âlemde nihâl-i bî-semenden ḥazz
2. Ḥayâl-i ḥâl-i la'lün ḳahve vü fikr-i femûn tatlı
Anuñçün ḳahve-nuşân etmez oldu gül-şekerden ḥazz
3. Vişâlün müjde kıldı ḥatṭ-ı rüyuñ geldi 'uşşâḳa
Görüp mektûb-ı ḥüsnün eyledik hep bu ḥaberden ḥazz
4. Perî-rüyân-ı Keşmîrî olur pek cezbeli ammâ
Ḳuluñ eyler efendim gibi şüh-ı sîm-berden ḥazz
5. Verir ḳalbe feraḥ ma'cûn-ı kırmızı gibi emdikçe
N'ola 'uşşâḳı etse bûs-ı ḳand-i la'l-i terden ḥazz
6. Yatıp tanbûr-veş âğuş-ı şevḳa çalmadan oynar
N'ola ḳılsa tel ehli ḥat-ber-âver tâzelerden ḥazz
7. Verip bir cüz'i perçem VÂSİF'a biñ serzeniş etdün
Nice etmez şikâyet kim eder bu derd-i serden ḥazz

66

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Siyeh-kârân 'aceb mi etmese rûşen güherden ḥazz
Eder mi düzd-i şeb-rev rûşenâyî-i ḳamerden ḥazz
2. Güzer-gâh-ı fenâda düşme ḳayd-ı ḥvâ n-ı elvâna
Eder merd-i sefer bir zâd-ı râh-ı mâ-ḥazardan ḥazz

3. Degül iş tarh-ı âsâr-ı cedîd aşhâb-ı hayrâta
Göñül yapsın cihânda eyleyen vaz'-ı eşerden hazz
4. Hünerdir parlatan ehl-i kemâlün râğbet ü şânın
Cihânda herkes eyler cevher-i tâbende-ferden hazz
5. Bilen gevher-şinâs-ı ma'rifetdir. VÂŞIF'ın kâdrin
Eder ehl-i ma'ârif elbet erbâb-ı hünerden hazz

67

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Var iken sende bu âyine gibi sine-i şâf
Sine-şâf olmama lââyık mısın eyle inşâf
2. Baña mâhiyye iki büse ver al nakd-i dili
Edelim ahz ü atâ ol baña ey büt şarrâf
3. Varsa zer ver leb-i la'linini bûs et sözü kes
Yoksa ol mûğ-beçe-i bâde-fürûş almaz lâf
4. Hüsni hûb ülfeti hoş tavrı güzel meşrebi şüh
Yok kuşûru faķat ince beli ayva gibi nâf
5. Öyle çok 'âşıkı var ki rakam olsa meşelâ
Ne şığar levhe biter ne aşarât ü âlâf
6. Ne yalan söyleyim ol serv-i revânı severim
Bu sözüñ doğrusu bunda ne riyâ var ne hilâf
7. O perî tab'ıma gâyetle muvâfık VÂŞIF
Ülfet eylerdim eğer olmasa mâni' eţrâf

68

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yakışır olsa göñül kâfiye-i 'aşka redif
Mâ'il-i kıt'ası kıldı beni bir şüh-ı zarif

2. Kaydı imā-yı şeb-i vaşlı degül de o mehûñ
Niçün esnâ-yı kelâmında dedi şâm-ı şerif
3. Bezme sâlûs-ı mürâyî gibi şıklet vermez
Rind-i mey-nüş-ı sebük-bâruñ olur rûhı hafif
4. Gayrıdan fenn-i cefâyı neye lâzım taşşıl
Yeñiden eyler o meh nuşa-i cevri taşnif
5. Gül demem gülde bu hânde bu leţâfet olamaz
Edemem ey gül-i ter ben saña hüsnuñ ta'rif
6. Meclis âmâde dolu bâde müheyyâ söz ü sâz
Buyuruñ hâne sizüñ var mı arada teklif
7. Beklesem bir iki çift kayık ile iskelede
Yarın eyler misinüz üç şularında teşrif
8. Büse-i gonca-femûñ bârî yalandan va'd et
Aşlı var yok ne ise 'âşıka lâzım taltif
9. Tâze sevmek dem-i pîride düşer mi VÂŞIF
Gayrı vazgeç ne zamân uşlanacağsın a herif

69

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Geldi hurûş u cûşa yine dilde âb-ı 'aşk
Etdi esâs-ı şabr u şekibi harâb-ı 'aşk
2. Mihr-i ümîdi ziver-i âgûş-ı vaşl eder
Bir dil ki ola zerre kadar feyz-yâb-ı 'aşk
3. Ferhâd ü Kays olmadılar harfe muhtali'
Gerçi okudu her birisi bir kitâb-ı 'aşk
4. Neşvân olur kıyâmete dek 'âşıkun yeri
Bir katre içse bezm-i ezelden şarâb-ı 'aşk

5. Bigāneden olur heme rû-pûş imtinâ
Erbâb-ı hâle etmede ref'-i niķâb-ı 'aşķ
6. Bir dil ki ola âyine-veş pāk jengden
Verir meh-i ümîdine nûr âfitâb-ı 'aşķ
7. Feyz-i mü'eşşirât-ı havâş âzmüdedir
VÂŞIF ederse n'ola eğer şeyh ü şâb-ı 'aşķ

70

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bimâr nigāhuñ ele miyle dil-i 'aşķ
Vermez dil ağır hasta yatar üstüne sağlık
2. Gördüñ mü mükâfâtı olup mest yıkılduñ
Kim dedi saña hâtır-ı 'uşşākuñı yak yık
3. Hemşirelerüñ şire şıkıp bezmi donatsın
Ey muğ-beçe sen dîde-i rindāna kōruk şık
4. Fırşatdır amān olmadan ol şüh hâ-âver
Öp okşa sıkışdır ısır em la'lini şık şık
5. Ol lāle-ruhuñ âteş-i 'aşķına düşelden
Her dāğ-ı derün oldu birer tâze şakāyık
6. Söyle sebebin VÂŞIF'a ey dilber-i 'ayyâş
Çeşm-i siyehüñ mest de gamzeñ niye ayık

71⁵⁸

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Bir tâzenüñ ki şive vü nâzı edāsı yok
Biñ lutf etse günde baña iķtizāsı yok

2. Şol dil-rübâ ki perçeminüñ mübtelâsı yok
Kayd etmesin cihânı başında belâsı yok
3. Yan gel serây-ı dilde her ay ey hayâl-i yâr
Bâd-ı hevâ bu hâne senüñdür kirâsı yok
4. Billâh bakar bakar acırım şöyle tıfla kim
Hem-çün yetim boynını bükmüş babası yok
5. Ağlarsa n'ola h'vâhiş-i h'vân-ı vişâl ile
Tıfl-ı dilüñ ne yapsın öñinde maması yok
6. Çek ölme derd-i fûrkati 'uşşâkuñ ey rakîb
Saña hâzırda bundan iyi bed-du'âsı yok
7. Yok demez öpdürür lebini varsa bu sene
Ol nev-nihâl-i bâğ-ı vefânuñ kirâsı yok
8. Bir acı dağlı tatlı marâzdır ki 'aşk-ı yâr
Tıb-hâne-i felekde aransa devâsı yok
9. Ser-menzil-i vişâle maḥabbetledir vüşûl
Şeh-râh-ı 'aşkuñ öyle tarîk-ı şapası yok
10. Nevmiñde güç rûfû-yı teselli tedârîki
Çâk-i libâs-ı köhne-i ye'süñ yaması yok
11. Ben iftirâ edip diyemem çaldı gönlümü
Zîrâ ki düzd-i ğamzesinüñ şâbıkası yok
12. VÂŞİF 'aceb mi surḥ ile yazsam cevâbını
Bir bahrdır ki şî'r-i muḥîtinüñ karası yok

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Dağıtıp zülfini sevdâ-yı hicâbı atdık
Fülk-i şahbâ ile başdan kara yâra çatdık

2. Neş'emiz yok deyü ağyârı bezimden şatdık
Neyse mahfî kalıp o mehle biz aldık şatdık
3. Gezinirken Paşalimânı şuyında ikimiz
Yanaşıp bir gice limân-ı vişâle yatdık
4. Bu gice zevkımıza doğrusu zanbak sığmaz
O gül-i al ile gülzâra varıp yan yatdık
5. Bu şeb ağlar görüp ağyârı ğam-ı reşkinden
Biz dağı yâr ile gülşende gülüşdük yatdık
6. Giry-e-i bülbülü gülşende alıp maşharaya
Güldüre güldüre ol gonca gülü çatlatdık
7. 'Âlemün çeşmine bir gonca için hâr oldu
Seveli ol gül-i zîbâ-yı cihâna batdık
8. Teng iken fâris-i ma'nâya zemîn-i Sâbit
Edhem-i kilki o vâdide dağı oynatdık
9. Emelün 'ayn-ı elem olduğın idrâk edeli
VÂŞIFÂ cümle-i âmâli gönülden atdık

73

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ne tekellûf et ta'âma şofraya zelbiyye çek
Ne kibâr olup cihânda kayd-ı huddâmiyye çek
2. Sîneye bir nev-resîde kâtib-i mâliyye çek
Câme biç 'arz-ı tuhaf kıl pîş-keş-i ra'biyye çek
3. Bezl ü işrâf et nümâyiş-yâb ahbâbuñ yesin
Sen her ay başı beyâza defter-i mâhiyye çek
4. Mîve-i la'lin görüp ol bâğbân şûhuñ dedim
Şu kirâz yerli midir cânım baña bir kıyye çek

5. Keyfim olsun derseñ 'âlemde eğer dört üstine
Bâde nûş et tâze sev nârgile iç enfiyye çek
6. Her gün ol şüh-ı cefâ-cû gayrıla zevk eylesin
Sen gam-ı dünyâyı böyle VÂŞIFÂ yevmiyye çek

74

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Derse bu kavlime bir kimse yalan işte kuluñ
Saña hem bende hem efgende inan işte kuluñ
2. Göñül al ey perî var ise 'akâra hevesüñ
Saña sermâye vü irâd-ı dükân işte kuluñ
3. Varsa 'âlemde şalâ ben gibi 'âşık şâdık
Ara şor saña izin işte cihân işte kuluñ
4. Nâr-ı 'aşkımla yanar yok nice dersin ciğerim
Beri ez-cümle bu âteşle yanan işte kuluñ
5. Tek sen ağıyârı alıp bezme meşel söyletme
Fıkra zevkuñsa eğer menkabe-h'vân işte kuluñ
6. Beklerim bir yere gitmem başuñ ucında senüñ
Şubha dek ister uyu ister uyan işte kuluñ
7. VÂŞIF'ı defter-i 'uşşâkuña tek kayd eyle
'Âşık ister iseñ ey tâze cevân işte kuluñ

75

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. 'Aşk ile şu'le-feşân ister iseñ işte kuluñ
Sinesi dâğ-ı nişân ister iseñ işte kuluñ
2. Söylemem yoksa derûnumda ne sırlar vardır
Vâkıf-ı râz-ı nihân ister iseñ işte kuluñ

3. Gülşen-i hüsnüñe ey gonca-i gülbin-i nâz
Bülbül-i tâze-zebân ister iseñ işte kuluñ
4. Va'd-i vaşluñ işidip girye-i şevk aldı beni
Bî-bedel şâd-ı revân ister iseñ işte kuluñ
5. Tâlib-i câme-i 'idiyyeye lâzım mı zemîn
Emr kıl her ne zamân ister iseñ işte kuluñ
6. Mevc urur şarma hevâsıyla belin elde telâş
Dalğalı şırma kolan ister iseñ işte kuluñ
7. Yakışan ince bele şalı sıkı şarmalıdır
Şarsın ey müy-miyân ister iseñ işte kuluñ
8. Zevkî mahfî edelim gitsin izin ver ağyâr
Kahve nârgile duhan ister iseñ işte kuluñ
9. Şi'r için ey perî VÂŞIF'la ne lâzım ülfet
Şâ'ir-i nâdire-dân ister iseñ işte kuluñ

76

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Her müyüñ arayıp taradım şânedan evvel
Yok zülfüne düşmüş dil-i divânedan evvel
2. Bir şeb ki vere bezme zıyâ şem'-i cemâlün
Kim cân atamaz âteşe pervânedan evvel
3. Rengîn bir edâ var idi sende beğenirdim
Ey şüh bu refât-ı levend-ânedan evvel
4. Sarhoş olayım bir ayak evvel deyü yârün
Öpdüm lebinî bezimde peymânedan evvel
5. Seyr eyler iken hâl-i ruhuñı turraña düşdü
Üftâde-i dâm oldu gönül dânedan evvel
6. Her şubh çeker sîneye bir serv-i hırâmı
Erbâb-ı riya sübha-i şad dânedan evvel

7. VÂŞIF bu zemîn-i nevi 'arz eyle muhîte
Tanzîr eder ol Râsîh-ı ferzânedan evvel

77

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Fikr-i la'l-i yâr ile mestâne kim gönlümdür ol
Bâde-i şevk ile pür peymâne kim gönlümdür ol
2. Geh şikest ü geh harâb olur gehî eyler harâb
Hem kadeh hem bâde hem meyhâne kim gönlümdür ol
3. Ğayr-ıla mey gördüğün gördükçe çatlar reşk ile
Sûz-ı gayretle kebâb kestâne kim gönlümdür ol
4. Var mı benden ğayrı boynı baĝlı bir bendeñ deyü
Zülfün arayıp tarayan şâne kim gönlümdür ol
5. Zâhiren baksañ benimle ma'nevî dildâr ile
Âşinâ tavrında bir bigâne kim gönlümdür ol
6. İltifât-ı şoĝbet ü lutf-ı sitem-âmiz ile
Şûret-i ma'mûrede virâne kim gönlümdür ol
7. Nakş-ı hulyâ-yı vişâliyle perî-peykerlerün
Mülk-i Çin-i tende minâ-hâne kim gönlümdür ol
8. Bend olaldan perçem-i müşĝin-i târ-ı dilbere
Kayddan âzâde-ser divâne kim gönlümdür ol
9. VÂŞIFÂ ümmid-i teşrîf-i hayâl-i yâr ile
Bir müferreh tarh-ı nev kâşâne kim gönlümdür ol

78

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - - * * - - - * * - - - * * -

1. Diyemez hâli bulup hâlini cânâna gönül
Korkum oldur ki bu hâl ile kıyar cânâ gönül

2. Döndü sūz-i ğam-ı hicrân ile biryāna göñül
Ben de bilmem ki bu nāra nice bir yana göñül
3. Cüst ü cū etmek için kişver-i hâtırdı seni
Gitdi bir cānibe dil ey perî bir yana göñül
4. Gâh ğarķ-ı yem-i eşk ü gehî müstağrak-ı hūn
Atılır has gibi 'ummāndan 'ummāna göñül
5. Neş'e-yâb-ı nigeħ ü mest-i leb-i yâr olalı
Devr eder şevķ ile meyhâne-be-meyhâne göñül
6. Miħnet-i 'aşķı eder zevķ-ı cihāna terciħ
Beğenir 'aķlını kendi gibi dīvāne göñül
7. O perî-peykeri dil sevdi ğamuñ ben çekdim
Eder 'ālemde ne eyler ise insāna göñül
8. Dil-i VĀŞIF olalı beste-i dām-ı zūlfūñ
Saña meyl eylemedik ķalmadı bir dāne göñül

79⁵⁹

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Biñ necm-i baħt doĝsa eğer her şeb istemem
Bir iki günlük 'ömre celî kevkeb istemem
2. Ben feyz-yâb-ı bāb-ı cenāb-ı maħabbetem
Zāhirde kesb eyleyecek mekseħ istemem
3. Rabķ eyledim derūnumu ħabl-i muķaddere
Ġayra temelluķ ile kaçık mezheb istemem
4. Kıl kendi dest-i ķudret-i luţfuñla feth-i bāb
Ben ğayrıdan maķāşıdımı yā Rab istemem
5. Maţlab odur ki ede teveccūħ bi-lā-ţaleħ
Ey dil o kāmı pây-ı ţaleble tep istemem

6. VÂŞİF şafâ-yı hâtırım âzâdelikdedir
'Arz etseler menâşib-ı kevnî hep istemem

80

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Şabrım yanar hırâm-ı kad-i yârı görmesem
Görsem tahammül eyleyemem bârî görmesem
2. Keyfim kaçar şarâb-ı leb-i yârı görmesem
Görmem cihânı sāğar-ı ser-şârı görmesem
3. Olmaz felekde zerrece ârâm u râhatım
Bir gün eğer nüvâziş-i dildârı görmesem
4. Gelmezdi i'timâd o bütün va'd-i vaşlına
İmâ-yı tarf-ı dîde-i şehhârı görmesem
5. Dil-bend-i iltifâtı olurdu o meh-veşûñ
Dil-dâdesine etdiği âzârı görmesem
6. Birden görünce bilmez idim bî-vaķit seni
Başuñdaki bu kâtibi destârı görmesem
7. Dil olmaz idi böyle hevâ-dâr-ı kâmetüñ
Ey serv-i nâz sende bu reftârı görmesem
8. Cür'et gelir mi idi şikesti-i tevbeye
Meclisde dünkü şûh-ı kadeh-kârı görmesem
9. Yâr ile terk-i ülfete ağıyardır sebeb
Gül-çin-i kâm olurdu eğer hârı görmesem
10. Mecbûr-ı hâl-i rûyu olurdu ne hâl ise
Ben hâl-i zâr-ı VÂŞİF-ı nâçârı görmesem

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

/ - - * * - - * * - - * * - -

1. Keyfiyyet-i la'linde o şûhuñ mülû buldum
Ruhsâr-ı 'araḡ-nâkine beñzer gülû buldum
2. Gül-penbeye mâ'il idi ki ol gül-'izâruñ
Tâb-ı mey ile şimdi veli gülgülü buldum
3. Çokdan dolaşır zihnime lâkin bulamazdım
Gisûña müşâbih bu gice sünbülü buldum
4. Şeftâlû alırken edip 'arz 'ârızın ol şûḡ
Dedi saña al işte bir a'lâ şulu buldum
5. VÂŞİF gibi nâlede vü mehcûr gülinden
Gülzâr-ı maḡabbetde faḡaḡ bülbülü buldum

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Ḥaṭı geldikte o gül-rûya şarıldım yatdım
Düşünüp ağladığım günleri güldüm yatdım
2. Öyle keyf etdi beni kim ruḡ-ı ḡoy-kerde-i yâr
Mey-i al ü 'araḡı biri birine ḡatdım
3. Yaramaz bir işe tıfl-ı dile baḡdım yaramaz
Bir hûnerli güzel üstâda verip uşlatdım
4. Çıkarıp ḡârice kem gözle nigâḡ ettiḡini
Meclis-i yârdan aḡyârı bu şeb uğratdım
5. Dönüp ol mâḡ-veşûñ başına meclisde bu şeb
Şem'-i ruḡsârına pervâneliḡim añlatdım
6. Büy-ı mey var deyü al ile dehân-ı yârı
Bûs edip ḡand-ı leb-i la'l-i terin aldatdım

7. Görmedim zaḥm-ı maḥabbet gibi bir tatlı acı
N'eyse her bir acıyı tatlıyı VÂŞİF tatdım

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Berg-i gül-i terle deheninden teri sildim
Şan gülgülü dülbend ile verd-i teri sildim
2. Çeşmân-ı siyeh-mestini gördükde olup keyf
Ol neş'e ile birden iki sāgarı sildim
3. Dün ḥ'âhiş-i vaşl ile saña nâme yazarken
Yañlış yazılıp doğrusu bir kaç yeri sildim
4. Üftâde-i hecrüñ olalı ey büt-i bî-dād
Verdim ne qarâr âha ne çeşm-i teri sildim
5. Ta'dād edemem 'ömrden eyyâm-ı firâkı
Şıfra çıkarıp cümleten ol günleri sildim

✓ 6. Sen de sitem ü cevri unut ba'dezîn ey şüh
Ben levḥ-i zamîrimde olan muzmeri sildim

✓ 7. Yok gâyeti baqđım ki ğam-ı 'aşk-ı mecâzuñ
Mecmû'a-ı dilden elem-i dilberi sildim

8. Zâğandadır açdım pasını şimdi o şüh
Ey çarḥ-ı cefâ-cû gözü aç ḥançeri sildim

9. Medyûn idi yüz bûse baña VÂŞİF o meh-veş
Geldikde ḥatı yüzü alıp defteri sildim

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Kâlâ-yı dili istedi yâr al deyiverdim
Kâlâ nedir al işte bir al şâl deyiverdim

2. Gördüm nîgeh-i mesti eder vuşlatı işrâb
Cür'et gelip ol mâha bu şeb kal deyiverdim
3. Ruhsârına gül-penbe dedim çeşmi karardı
Der-ân çevirip ben de sözü al deyiverdim
4. Ol mihr-i ruhu zerre degülmiş nazarında
Ben ise aa nakd-i dili mâl deyiverdim
5. Geldikde hat-ı sebzi kılıp yâra laîfe
'Uşşâkui gayrı çayıra sal deyiverdim
6. Bil maskât-ı re'sim dedi ol şüh-ı güzeste
Ânide bakıp rüyına Kartal deyiverdim
7. Bildim ne şekerdir lebûn emdikde ben ammâ
VÂŞİF o nedir dedi aña bal deyiverdim

85

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Dil verdiğün ol çeşm-i siyeh-meste işitdim
'Âşıklığüñ ey gönca-i nev-reste işitdim
2. Üftâdesi mihr olsa da bu tâb-ı hüsünle
Etmezmiş o meh-pâre nîgeh peste işitdim
3. Vaşfında o bâlâ-kad ü mevzûn hırâmuñ
A'lâ yine bir mışra'-ı ber-ceste işitdim
4. Mumcu o ocağ-zâdeye yanmak hevesiyle
Kullukda yemiş bir iki zer-deste işitdim
5. Oldı azacık güş-zedim şaklama söyle
Hakkuñda havâdiş gibi bir nesne işitdim
6. Atmış kapağı hâne-i ağıyâra olup mest
Açılmış o şandûka-i ser-beste işitdim

7. Gördün mü bu günlerde beğim VÂŞIF-ı zârı
Bilmem nicedir hâli biraz hasta işitdim

86⁶⁰

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ ** _ _ * _ * _ ** _

1. Alınca ol gül-i alı hayâle didelerim
Derûn-ı havzda döndü sıfâle didelerim
2. Görüp şarâb-ı lebûn çün piyâle didelerim
Boyandı kandil olup hûn-ı ala didelerim
3. Cihânı bîñ yaşasın cûy-ı eşkle kandırdı
Şu nâzırı olalı bi'l-işâle didelerim
4. Degül sefid-i sirişkim şu verdi penbe ile
O nâ-tüvân nigh-i hasta-hâle didelerim
5. Döküp nuķûd-ı sirişkin o merdüm-i çeşmim
Bebek Koyu'nda koyuldu vişâle didelerim
6. Dü-çeşm-i fitne nigâhuñ görelden iki gözüm
Düşürdü mülk-i dili ihtilâle didelerim
7. Şeb-i firâķda sevdâ-yı ebruvânuñla
Şabâha dek nigerândır hilâle didelerim
8. Raķib ile beni bir görme deyü dört gözle
Baķar dem-â-dem o şehlâ gazâla didelerim
9. Nigâh rûz-ı haķ-ı rûyuñ olup 'aynuñla
Eder mütâla'a 'ayn-ı risâle didelerim
10. Ümid-i bûs-ı kudumuñla ey süvâri-i nâz
Rikâbuña dikilir çün düvâle didelerim
11. Görürse bir n'ola reng-i ruķuñla lal-i teruñ
Nigâh eder mi meye bi-nevâle didelerim

12. O nevbahâr-ı firâkam ki oldu hasret ile
Sevâd merdûmegim dâğ-ı lâle didelerim
13. Füsûn-ı hâme-i VÂŞIF ile olup gûyâ
Henûz başladı sihr-i halâle didelerim
14. Geçirse gözden 'aceb mi Hâlim'ün eş'ârın
Temâyül eyledi kuhl-ı le'âle didelerim
15. Beyâza kilik-i müjeyle çekerse de yeri var
Baķıp bu nazm-ı cevâb u su'âle didelerim

8761

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Gül-i gülzâr-ı ğamam hârim ile eğlenirim
'Andelîb-i elemem zârım ile eğlenirim
2. Yârdan yâr ile ğayruñ günü zevķ ile geçer
Ben bütün gice ğam-ı yârım ile eğlenirim
3. Yâr ağyârı eĝer eyler ise eĝlence
Ben de fikr-i ğam-ı aĝyârım ile eğlenirim
4. Senün olsun gül-i bâĝ-ı tarabuñ ey bûlbûl
Ben gül-i bâĝ-ı şeker-bârum ile eğlenirim
5. Bu ne sırdır sitemi cânıma kâr etmiş iken
Yine ol şûh-ı sitem-kârım ile eğlenirim
6. Vaşl-ı yâr ile geçen 'ömrümü der-hâtır edip
Demi bîñ cân değer efkârım ile eğlenirim
7. Hiç bir eĝlenecek şey bulamazsam VÂŞIF
Kendi mecmû'a-ı eş'ârım ile eğlenirim

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Gül gibi rüy-ı al siyeh kaç göz elde ben
Bu hüsn ü ânı görmemişem bir güzelde ben
2. Bahtım müsâ'id oldu şereflendi tâli'im
Gördüm o mâh-ı hüsnü bu gün bir mahalde ben
3. Bir zevk verdi kand-ı kelâmuñ dimâğa kim
Bilmem o tadı ne şeker ü ne 'aselde ben
4. Bir nev nigâh bilmediğim tâze bir edâ
Seyr eyledim bu şeb o meh-i bî-bedelde ben
5. Kılduñ girifte zülf-i siyeh-târa gönülümü
Havfum budur ki oynayamam böyle telde ben
6. Atdı o mâh-rû gelecek 'ide vuşlatın
Kaldım o intizâr ile tûl-ı emelde ben
7. Verdi fütür tab'ıma VÂŞIF firâk-ı yâr
Cân istemez ki söyleyeyim bir gâzel de ben

8962

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Telhî-i şâm-ı hecr ile kaldım mihende ben
Kanda nebât-ı kand-ı lebin bûs kanda ben
2. Ol sâde-rüy olsa n'ola hâlden tehi
Görmüş mü kimse berg-i ter-i yâsemende ben
3. Gelmiş hat-ı 'izârı velî çağı geçmemiş
Bağdım geçerken ol perî-rüya geçende ben

4. Gāhī nūvāziş 'āşıkā geh gūş-māl eder
O şūh muṭrıbı bulamam bir düzende ben
5. Şemm-i gül-i 'izārını kılman tehi ümid
Büy-ı vefā sezindim o gönca-dehende ben
6. Bir sūde-reng-i neş'e ki la'linde ol mehūn
Gördüm ne la'ide ne 'aķık-ı Yemen'de ben
7. Bir gönca sevdim eyledim ağıār 'ālemi
Şekvā-yı hār eden de benim gül diken de ben
8. VĀŞIF n'ola hezār-ı yek-reng-i 'aşk isem
Hem-neş'e buldum anı nevā-yı suḥanda ben

9063

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Būs-ı lebin değışmez isem n'ola kanda ben
Gördüm bu şeb o mähda bir tatlı ḥande ben
2. Ey serv-ḳad bu şive-i reftārı doğrusu
Bir sende bir de görmüş idim nārvende ben
3. Ol şeh-levend-i nāzı açar bir ḥikāye aç
Zevḳ anılamam maḳāle-i gīv ü peşende ben
4. Ol mū-miyānı şarma mı ey dil taḥayyülün
Bir ince fikr eyliyorum fehmlle sende ben
5. Būs eyledikde la'lini ol şūh-ı nev-ḥaṭuñ
Şandım şarāb-ı şevḳa döşendim cemende ben
6. N'eydi şarāb-ı 'aşk ile ol neş'e bir zamān
Görmem o eski ḥālleri şimdi bende ben
7. Zülfün 'izāra dökme beni şayd-ı bend için
Kılman girifte gönlümü öyle kemende ben

8. Geh nağme-i sürür gehî şu'be-i gumûm
Şeş-tâ-yı 'âlemi bulamam bir düzende ben
9. Keştî-i matlabı şuyına girdi herkesün
Kaldım hevâ-yı kâm u emelle dümeñde ben
10. Yârân-ı şehr-i 'aşkda hem-hâl kalmadı
VÂŞIF bu şüret ile garîbim vañanda ben

91

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Āzürde cihân gamze-i hâtır-şikenimden
Rencidedir 'âlem nigeñ-i pür-fitenimden
2. Bir gönca-yı gülzâr-ı cefâyam ki hezârân
Yanıp yakılır 'arız-ı âteş-figenimden
3. Āyîne-i şâfam belî ammâ bu ne esrâr
Şüret göremez kimse bu billûr tenimden
4. Ney gibi Hüseyinî'ye çıka nâle-i 'uşşâk
Günden güne germiyyet-i hüsn-i hasenimden
5. Dilber dehenin fikr ederek eyledim inşâ
Bir başka eşerdir bu da VÂŞIF suñanımdan

92⁶⁴

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Ey muğ-beçe minnet ile yanmaksa elinden
Erbâb-ı harâbât yıkılsın temelinden
2. Al şeyhden el çek ayağı pîr-i muğândan
Her neşveyi tañşiline sa'y et mañalinden

3. Kes bir kadem aḳdem ayağın elle rakîbî
'Uşşâḳ ola vâreste bu bezmûn keselinden
4. Ol şüh-ı ḳapudân-beḳeyi şarmadan aḡyâr
Şar telli pûşî gibi muḳaddemce belinden
5. Ya şüh-ı sitem-kâr ya hercâyîdir elbet
Ümmîd-i vefâ etme Sitanbul güzelinden
6. Seyr eyler iken gülşen-i eş'âr'ı VÂŞIF
Ḥatt eylemiş ol ḡonca-dehen bu ḡazelinden

93

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şerm-i la'lûnle senûn etdikde teşrif-i çemen
Ḡonca çekdi hırḳaya başını ey gül-pîrehan
2. Zir-i fesde kâkül-i şeb-büyını etdim hayâl
Ḡüyiyâ bitmiş sifâl-i cennet içre fesleḡen
3. Hep bakılsa kâkül-i pür-çini sevdâsıyladır
Eylemez bihûde geşt-i deşt âhû-yı Ḥuten
4. Görmeyen la'lûnde dendânın temâşâ eylesin
Ḥoḳḳa-i la'le nihâde olduḡın dürr-i 'Aden
5. VÂŞIF-ı zârı ne var şâyân-ı ihsân eylesen
Bende-i dirînedir ey ḡusrev-i şîrin-dehen

9465

Mef'ûlü / fâ 'ilâtü / mefâ'îlü / fâ 'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Ol şüh-ı bî-vefâya ḡönül mübtelâ mısın
Sen tâ bu rûtbe cevır ü cefâya sezâ mısın

2. Bülbul mişâli sen yine feryâda başladuñ
Ol gül-nihâl-i 'işveden ey dil cüdâ mısın
3. Her bir telinde biñ dil-i 'uşşâk bestedir
Ey zülf-i yâr başına halkuñ belâ mısın
4. Aldı başımdan 'aqlımı reftâr-ı dil-keşuñ
Ser-tâ-be-pây ey kad-i dil-cû edâ mısın
5. Gülzâr-ı dehre verd-i ruhuñ verdi velvele
Gül-berg-i ter mi gülşen-i hüsn ü bahâ mısın
6. Kad çekdi bâr nahl-veş aldıkça gözyaşım
Ey eşk-i dide bâdî-i neşv ü nemâ mısın
7. Servili'de geçen sene görmüş idüm seni
Ey şüh doğru söyle sen ol dil-rübâ mısın
8. Tâ vermedikçe nakd-i dili olmadım be-kâm
Ey vaşl-ı yâr sen baña bād-ı hevâ mısın
9. Bâdî bu güft ü gûya neşâtuñdurur sebeb
Dâmâd-ı bîkr-i fikrime vaqt-i 'işâ mısın
10. Almaz zebâna ismüñi VÂŞIF o meh-liķâ
Bilmem ki lafz-ı lutf mı harf-i vefâ mısın

9566

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bu dâ'ire-i ğurbeti 'âlem mi şanırsın
Envâ'-ı ğam u miñneti 'âlem mi şanırsın
2. Ğam añâ denir kim vere şadî neĝam-âsâ
Zu'muñca göñül sen de ğamuñ ğam mı şanırsın
3. Her bâde-keş-i rind cihân-dide olur mu
Erbâb-ı harâbatı bütün Cem mi şanırsın

4. Taḥṣīl-i kemālāt ile kāmīl olur insān
Her bir ḥar-ı lā-yefhemi ādem mī ṣanırısn
5. ‘Ārif olamaz terki de terk etmeyen ādem
Her tāc geyen zāhidi Edhem mī ṣanırısn
6. Mātem mī eder ‘id-i viṣāle eren ‘ārif
‘Āşık meh-i şevvālī muḥarrem mī ṣanırısn
7. Zevkūñ degül ey şōfī senüñ cām-ı maḥabbet
Bu āb-ı ḥayātı ‘acabā sem mī ṣanırısn
8. Şussak seni ilzām içün ey münkir-i nādān
Bī-ma‘nī sözüñle bizi mülzem mī ṣanırısn
9. Her bir suḥanı gevher-i ‘ummān-ı hūnerdir
Sen VĀŞİF’uñ eş‘ār-ı terin kem mī ṣanırısn

96⁶⁷

Mefâ‘lün / mefâ‘lün / mefâ‘lün / mefâ‘lün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Nice düzd-i nigāhım büse-çin-i rüy-ı yār olsun
Sen ey zülf-i siyeh ser-ḥadd-i ḥüsñinde ḳaraḳolsun
2. Göñülde süz-ı firḳat sinede dāğ-ı ğam-ı ḥasret
Sen ey nār-ı maḥabbet ḥāṭır-ı ‘āşıkda ḳulḳulsun
3. Sen et çeşm-āşināyī göz göre ağıyāra da ey şūḥ
Benim lāyık mıdır gördükde reşkimden gözüm dolsun
4. Seni yolındadır pinhān-ı penbe etmek ey şerḥa
Vişāl-i yāra zirā sinede kesdirme bir yolsun
5. Diyem verd-i ‘izārı ḥüsñ-i ta‘bīr ile zerd olsun
Ben ‘aşḳ ile şarardım ol daḥı sağdan şağa şolsun
6. Yeter yoldu bu yolda ḥaṭṭını mü-çin-i ğayretle
Çerāğ et şoffa-i terke biraz da varsın ot yolsun

7. İřitdim kendi gibi bir cefā-cū űūha dil vermiř
Ha űöyle VĀĖİFĀ ol bī-vefā etdiđini bulsun

9768.

FĀ 'ilĀtūn / fĀ 'ilĀtūn / fĀ 'ilĀtūn / fĀ 'ilūn

- * - - - * - - - * - - - * -

1. řanma yār üftādeye her bār olur āh-ı derūn
Vakt olur 'uřřāk-ı zāra bār olur āh-ı derūn
2. Derd-i hicrānuñla āh eylerdim ammā korkarım
řevk-bařř-ı hĀtır-ı āđyār olur āh-ı derūn
3. Ben ne rütbe yārdan ketm etmeğe sa'y eylesem
Dāđ-ı sinemden yine ızhār olur āh-ı derūn
4. 'Aşk yakdı cānımı āh eyledim ey hecr-i yār
Sen de yakarsañ eđer tekrār olur āh-ı derūn
5. Bu televvünle seni gördükçe ey gül-berg-i nāz
Geh siyeh geh al gehi jengār olur āh-ı derūn
6. Hem baña āh etme dersin hem olursun ğayra rām
İřte bu řüret ile nāçār olur āh-ı derūn
7. şehr-i dilden kārban-ı 'aşk etdikde ğüzer
Bī-tekellüf kĀfile-sālār olur āh-ı derūn
8. Derd-i dilden āh mümkün mi ğaber-dār etmemek
İç yüzinden vākıf-ı esrār olur āh-ı derūn
9. Fürkat-i cānān ile VĀĖİF n'ola āh eylesem
Böyle ğāhi zīver-i eř'ār olur āh-ı derūn

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Bâ'îş-i hañt-ı ruñ-ı dildâr olur âh-ı derün
Perde-i mir'ât-ı hüsni-i yâr olur âh-ı derün
2. 'Âkıbet sevdâ-yı zülf-i yâr ile başdan çıkıp
Sûhte-i 'aşka siyeh-destâr olur âh-ı derün
3. Perçemüñ yadıyla âh etdikçe ey çeşm-i kebûd
Gökde gök kândilli sünbül-zâr olur âh-ı derün
4. Zikri hayr olsun dile ceyş-i ğam etdikçe hücum
Tîğ-ber-kef vâkı'-ı ekdâr olur âh-ı derün
5. Dâr-ı dilden taşra kendin atmasın da n'ışlesin
Keşret-i âlâmdan bizâr olur âh-ı derün
6. Hâsret-i rüyunla âgyâr duymadan âh eylesem
Bâğ-ı dilde gülbin-i bî-hâr olur âh-ı derün
7. Def'-i âlâm eylemekde hükm eder şahbâ kadar
Gâh ü bî-gâh olmasa düşvâr olur âh-ı derün
8. Pek de âh u vâhına bakılmaz ey meh 'âşıkun
Semt-i mülk-i 'aşkda bisyâr olur âh-ı derün
9. Gerçi te'sîr eylemez dildâra ammâ VÂSIFÂ
Baña künc-i ğamda yâr-ı ğâr olur âh-ı derün

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Meclisde bu keyfiyyeti her dem mi şanırsın
Sensiz görülen demleri de dem mi şanırsın

2. Giryem görüp ey gönca-dehen hânde edersin
Bilmem ki yem-i eşkimi şebnem mi şanırsın
3. Yüklendi gam-ı 'âlemi bi-neş'eliğinden
Pîrân-ı hevânûn kadini hâmi mi şanırsın
4. Ağyâr gıyâbuñda fenâ söylüyor ey şüh
Gıybet mi sözüm mâ-vaqa'-ı zem mi şanırsın
5. Ağyâra hiç ey gönca-fem esrâr açılır mı
Her şahsı fütâdeñ gibi mahrem mi şanırsın
6. Dil-beste-i zülfün olup el kayda düşer mi
Bendeñ gibi sen herkesi sersem mi şanırsın
7. Pendin niçün etmezsin 'aceb ey perî işğâ
VÂŞİF kûlunuñ sözlerini kem mi şanırsın

100⁷⁰

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Ey şüh işine 'âşık-ı zâruñ yaramazsın
Gâyetle güzel tâzesin ammâ yaramazsın
2. Yüz biñ dil-i işkeste yatar her ser-i mûda
Ey şâne niçün zülfin arayıp taramazsın
3. Sende bu denâ'at var iken şöfî o şühûñ
Bel bel beline nâfile bakma şaramazsın
4. Ol tâze nihâlün bu yazın mîve-i vaşlın
Bihûde taleb etme gönül kôparamazsın
5. Var yok ne ise şöhbete zâhid kulağ aşma
Söz remz-i mu'ammâ-yı dehendir varamazsın
6. Bel bağlama ser-rişte-i gîsû-yı ümîde
Gavğa-yı emelden başını kurtaramazsın

7. On büseyi birden baña va'd eyledüñ ammâ
Bir dânesini şöñra aşığı veremezsin

8. Pek inceden ince arama VÂŞİF o şühûñ
Sen bahş-i miyânında kılı kırk yaramazsin

101

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şöfi geyseñ de uşanmazsın maḥabbet perdesin
Saña süz-ı 'aşk eşer etmez dimâğ-efsürdesin

2. Bu kıba şöfi edip ber-düş-ı naḥvet zâhidâ
Rindi arduñdan düşer mi kendine öksürdesin

3. Var iken ağyâr gülmezsın yüzine 'âşıkun
Var işe ey gül-beden sen ḥardan âzürdesin

4. Ḥaṭ-ber-âver şüḥa kılmazsam 'aceb mi i'tibâr
Zîb-i destâr eylemez kimse gülün pejmürdesin

5. Zerd edip derd-i maḥabbetle o şâh-ı ḥüsñ ü ân
Kıldı vakf-ı mümiyâ üftâdegânuñ mürdesin

6. Bildiğim derd işe derd-i 'aşk 'abeşdir ictinâb
Şağ iken geçmez gönül senden meger öldürdesin

7. Mihr-i 'âlem-tâb-ı evc-i feyz imiş her zerresi
Şimdi bildim VÂŞİFÂ esrâr-ı 'aşıkun ḥurdesin

102

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Mâdâm ki sen 'âşıkuna yâr degülsin
Ey şüh-ı sitem-kâr baña yâr degülsin

2. Sevdâ-zede-yi zülf-i siyeh-kâr degülsin
Sen bencileyin kayda giriftâr degülsin

3. Olduñsa gönül 'aşka düçâr eyleme şekvâ
Sevmekde o çâr-ebrüyı nâçâr degülsin
4. Açılmadıñ ey dil olalı mest-i maḥabbet
Bu bâdeyi nûş edeli hüşyâr degülsin
5. Çek şîreyi çekme ğamı ey rind-i kadeḥ-nûş
Vaḳf-ı elem-i ḥâne-i ḥammâr degülsin
6. Açmam saña söz 'aşkdan ey zâhid-i nâdân
Bu bahşde sen kâbil-i güftâr degülsin
7. Koy da'vî-i ḥestiyi gönül maḥv-ı vücûd et
Yoksuñ sen a divâne şaḳın var degülsün
8. Ey murğ-ı seḥer ğam-zede-i ḥârsın ammâ
Pervâne gibi muḥterik-ı nâr degülsin
9. Şükr eyle ki âzâde-i dildârsın ey dil
VÂŞİF gibi rencide-i aġyâr degülsin

103

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bulmayınca şâf-dil bir şâde-rû mânend-i cû
Etme rizân eşk-i çeşmi sû-be-sû mânend-i cû
2. Ârzü-yı kâmdan şâf eyle sineñ tâ ola
Mihr-i 'âlem-tâb-ı vuşlat rû-be-rû mânend-i cû
3. Nâ'il-i âb-ı ḥayât-ı ḥikmet olmaz Hızr-veş
Etmeyen yekser cihâmı cüst ü cû mânend-i cû
4. Pây-büs-ı vuşlata şâyed seni şâyân ede
Ḥâk-i râh-ı yâra ol fersûde-rû mânend-i cû
5. Çâre-cü-yı derd-i bî-dermân olan VÂŞİF gibi
Geşt eder bu şeş cihât kû-be-kû mânend-i cû

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn

- - * * - - * * - - * * - -

1. Biñ göz yaşı döküm kadi ol hadde varınca
Serper çıkar elbette nihâli şuarınca
2. Çün berg-i hazân-dide şarardım şola yazdım
Bir kerrecik ol naḥl-i ḥurâmânı şarınca
3. 'Âlemde neler çekdim efendim düşe kalka
Delv-i dili ben çâh-ı zeneḥdan çıkarınca
4. Her bir kılını kırk yarıp etdim nice efkâr
Tâ ṭurra-i cânânı miyânınca yarınca
5. Biñ ḥâr-ı sitem geçdi ciğer-gâhıma VÂŞİF
Bir goncayı gülzâr-ı emelden koparınca

Mefâ'ilûn / mefâ'ilûn / mefâ'ilûn / mefâ'ilûn

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Acır ma'sûḫ 'uṣṣâkuñ derûnu yara olduğça
Eder te'sîr anuñcün âh-ı 'âşîḫ yâra olduğça
2. Degül sevdâ-yı ḥâm ümmîd-i şeftâlû ḥaṭ-âverden
Gelir elbette mîve bâğdan bâzâra olduğça
3. Nice maṭlûb-ı bûse etmeyem ḥâl-i lebinden ben
Alışdım ḥâlîmi eş'âr ile iş'âra olduğça
4. 'Aceb mi mübtelâ-yı cām-ı la'l-i dil-rübâ olsam
Cihânda neş'e-yâb-ı kâmdır mey-h'vâre olduğça
5. Olur bir gün gönül olmaz deyü me'yûs-ı kâm olma
Vesîle-cüy-ı vaşl-ı yâr ol ey biçâre olduğça
6. Baña acı baña kim nâleme cânân kulak vermez
Yine gül gûş urur âh-ı hezâr-ı zâra olduğça

7. Düşer yâ gird-i girdâba ya uğrar kıra sevdâya
Dil-i üftâdede sevdâ-yı zülf-i kıra oldukça
8. N'ola vakf eylesem delv-i dili çâh-ı zenehdâna
Eder aşhâb-ı hayr 'âlemde sa'y âsâra oldukça
9. Muhi't-âsâ ihâta eyleyelden baır-ı eş'ârı
Suyın buldurdu VÂŞİF keşti-i güftâra oldukça

106

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Murg-ı dil şayd olacak mertebe aımak degül a
Halka-i zülf-i siyâhı o mehuñ fak degül a
2. Bu nasıl büs ediş ey zâhid-i bed hırcasına
O büt-i gönca-femüñ gerdeni kıymak degül a
3. Dâstânım niçün ısgâdan edersin ibâ
Kıssa-i 'aşkıdır âvâze-i laklak degül a
4. Seyr edip rakş-ı hırâmuñ nice açmaz şöfi
Gören ey meh seni oynar bile azmak degül a
5. Zinet-i câme degül hüsn-i edâdır maılab
Mivedir lâzım olan nahıde yaprak degül a
6. Ne kırsın ikide birde benim hâtırımı
Gönlüm ey tıfl-ı ziyân-kâr oyuncak degül a
7. Gönlün olursa da olmazsa da vaşla sağ ol
VÂŞİF'ün saña recâ etmesi muılak degül a

107

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün
_ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. Her gice o meh parladıp al bâde-i Kümle
Da'vet eder 'uşşâkı dibi kırmızı mumla

2. Yem dökme inanmam bu yalan va'd-i vişâle
Murğ-ı dil-i âvâre tutulmaz bu tutumla
3. Sulţân-ı mahabbet bâña bir dâğ edip ihsân
Yanıklar ocağında çerâğ etdi yolumla
4. 'Ummân-ı hâkîkatde nedir kâdri mecâzuñ
Bir mi şayılır fırtına-i yem o lokumla
5. Döksün a gözüüm eşk-i dü-çeşmin kı fütâdeñ
Deryâlara nokşân mı gelir iki yudumla
6. Varken hâsed ebnâ-yı zamâna yaranılmaz
Zer saçsam eğer yerlere sağım la şolumla
7. Evvel nigehimde o kaşı yaya uruldum
Yâruñ şuçu ne kendimi ben urdum okumla
8. Nem varsa şarıp şarmalayıp yârıma verdim
Bir kerre şaraydım belini iki kolumla
9. Dünbâle-veş ayrılmasam ardından 'aceb mi
Koynumda büyütdüm anı cânımla gözümle
10. Dâm-ı hıyele bend edip o çeşm-i gâzâlî
Bezm-i meye VÂŞIF bu gice vardım avımla

108

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Sâkî kadehi bâde-i la'lüñle ağızla
Şunma tehî câm-ı meyi gel yarım ağızla
2. Yakduñ süd iken ağzım inanmam saña ey şüh
Kaymak ye varıp Südlüce'ye sen bu ağızla
3. Hiç gerdenine sinesi teşbih olunur mu
Hem-çâşnî kim derse yoğurtlar süd ağızla
4. Gerçi aña da ağız olur tesmiye ammâ
Bir mi fem-i minâ leb-i deryâda ağızla

5. Bilmezsin a belki ruḥını öpdürür ol şüh
VÂŞIF varalım yalvaralım hep bir ağızla

10971

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Ne dem ol gözleri mestâne gelir hâtırına
İbtidâ şunduğu peymâne gelir hâtırına
2. Dest-i cevrinde nice yıllar o kaşı yayuñ
Çekdiğim çille-i merdâne gelir hâtırına
3. Bir meşel söyler o şüh şararım fikri ile
Günde yüz biñ kadar efsâne gelir hâtırına
4. Beni sevmez deyü bihüde sitem eylemesin
Sevmem ol meh-veşi de ya ne gelir hâtırına
5. Ne yalan söyleyim ol şüh ile hem-meclis iken
Ne bir aḥbâb ü ne bigâne gelir hâtırına
6. H'vâhiş-i zevk-ı vişâlünle bilir misin 'aceb
Görücek ben seni cānā ne gelir hâtırına
7. Derdimi dökmeğe dildāra tez elden VÂŞIF
Mesken-i maḥfi bizim hâne gelir hâtırına
8. Dünyada Pertev-i hoş-gü gibi şā'ir olmaz
Yok eğer var ise bir tâne gelir hâtırına
9. O siyeh zülf-i perişāna dokundukça şabā
Ḥāl-i zār-ı dil-i divâne gelir hâtırına
10. Āteş-i 'aşk ile ben yandığımı andıkça
Şem' ile ḥālet-i pervâne gelir hâtırına

⁷¹ Bu gazel, ilk olarak Küçük Mehmed Ağa tarafından Pesendide Hafif, ikinci olarak Sa Efendi tarafından Zengüleli Sâznâk Hafif, üçüncü olarak Ali Salâhî Bey tarafından Şe. Aşır Aksak Şarkı, Y.Kip tarafından Muhayyer-Beûselik Aksak şarkı olarak bestelenmiştir. 8,9,10,11,12 B-

11. Bûlbûl-i gülşen-i 'aşkam ki gamıyla o gülün
Ne kafes ne heves-i lâne gelir hâtırına

12. Ne zamân şöhbeti açılsa o şüh u mestün
Etdiği tavır-ı sefiḥ-âne gelir hâtırına

110⁷²

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kandasın ey dil şarılmış yârûñ ağıyâr boynına
Öldür ağıyarı vebâli varsa şar yâr boynına
2. Gerdenin kendi gibi bir tâze dilber dişleyip
Tağdı güyâ bir dizi lü'lü'-i şehvâr boynına
3. Çıkmadıkça cân-ı üftâde ḥalâş emr-i muḥâl
Geçmesin bir kez kemend-i zülf-i dildâr boynına
4. Gerdeninde bir şuda şafvet ki ey mihr-i cemâl
Tâbiş-i reşk ile bağıdıkça erir qar boynına
5. Ben n'ola pişin ḥaber alsam ruḥuñ öpdüklerin
Borç kımaz ehl-i nifâk ey meh-ruḥsâr boynına
6. Gerdenün emmek 'aceb mi borç olursa boynına
Ḥidmeti borçdur efendinün emekdâr boynına
7. 'Âşıkun meclisde şardıkça kolin yâr boynına
Seyr eden şanır şarılmış bir beyâz çâr boynına
8. Üç gün ülfet eyleyip bir şüh-ı çâr-ebrû ile
VÂŞIFÂ tavk-ı maḥabbet geçdi nâçâr boynına

111

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. İktirân etmiş rakib-i naḥs o nâzik-meşrebe
Seyr ederken uğramış ḥurşid burc-ı 'akrebe

2. Her civāna olma dil-bend-i hevā yek-reng ol
İ'tikādı olmayan taklîd eder her mezhebe
3. Tiri müjgân kıvısı ebrû şesşer-i tîzi nigâh
İhtirâz eyle n'ola 'uşşâkuña şatma cebe
4. Hâyli-i 'uşşâkı semend-i nâza çiğnetmek için
'İşveden tertîb kılmış şeh-süvârım debdebe
5. Sen hemân eyle derûnuñ şüste-i cây-ı hülûş
İster iseñ atlas-ı zer-târ gey ister kebe
6. Leyli-i zülfiyle etmiş Kays'ı ser-bend-i cünûn
Teşne etmiştir nice Ferhâd'ı o şîrin lebe
7. Ol perî-zâdı rakîb efsûn ile teşhîr eylemiş
Gâhî ohşar leblerin gâhî şunar el gâbgaba
8. VÂŞIFÂ mürşid bulunmaz olsa şâhib-terbiye
Kesb ederdi ehl-i dil gitdikçe 'âlî mertebe

112

Mef'ûlû / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Yanmazsın ey dil ol mehe benden ziyâdece
Bende maḥabbet âteşi senden ziyâdece
2. Ey gül-nihâl doğrusu sâyeñde hâr-ı ğam
Geçdi derûna nevk-i dikenden ziyâdece
3. Söz yok semen de şâfdır ammâ o gül-femûñ
Safvet teninde berg-i semenden ziyâdece
4. Dendân-ı yâra gerçi girân-kâdr diyemem
İşte şu var ki dürr-i 'Aden'den ziyâdece
5. Var dâğ-ı 'aşkı dilde vü sinemde de velî
Burc-ı gönülde rahne bedenden ziyâdece

6. Bir iki şişe bâde idâre eder mi hiç
Bezme gelen efendi gidenden ziyâdece
7. Mâ-beyn-i dilberânda âgyârı vaşf edip
Pek de uçurmam ammâ zegandan ziyâdece
8. Rindâna böyle göz mü kıartırdı ehl-i keyf
Her yıl geleydi kahve Yemen'den ziyâdece
9. Şad âferîn Pertev'i tanzîre VÂŞIFÂ
Her kim bulunsa söz bu suhandan ziyâdece

113

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. Âteş-i 'aşka ciğer-gâhımı yakdım bu gice
O güle karşı şitâb-âne ocakdım bu gice
2. Nâr-ı hicrâna düşüp bağrımı yakdım bu gice
Eriyip şem'-i firâvân gibi akdım bu gice
3. Şevk-ı vaşlıyla o mâhuñ felege hem-ser idim
Rûy-ı 'arz-ı ğama yıldızdan uzakdım bu gice
4. Mey-i la'inde görüp 'aks-i ruhın bûs etdim
Câm-ı 'aşkı o mehûñ şevkına çakdım bu gice
5. Gön'lümü yâra verip nakd-i maḥabbet aldım
Gevher-i mu'teberim rehne bıraktım bu gice
6. Vechin 'aks etdirip âyine-i kalbe yârûñ
Mâha mir'ât-ı mücellâ ile bakdım bu gice
7. Rişte-i ülfeti kaç'â sözümü kesdirdim
Yâr u âgyâr miyânında bıcakdım bu gice
8. Derd-i ser verse n'ola sūzişim âgyâra bu şeb
Miḥ-ı kahrı Yezid'ûñ başına kaqdım bu gice
9. Lü'lü-i lafzı çekip silk-i beyâna VÂŞIF
Zâde-i ṭab'ıma cevher gibi taqdım bu gice

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Bize bir meclis olsa sâkıyâ maḥfî kedersizce
Ne devletdir kişinüñ sevdiği gelse ḥabersizce
2. Eger var ise meylün ḥānḳāh-ı bezm-i rindāna
Ḳudümünle müşerref kıl buyur lâkin pedersizce
3. Şakın vehm eyleyip rāh-ı 'adūdan ihtirāz etme
Buyur ba'de'l-'işā bî-bāk ü bî-pervā fenersizce
4. Ḥafice bâde-nüş oldukça zāhid mest olup yatsa
Bize teslim-i vuşlat olsa dilber sîm ü zersizce
5. Şoyunup câme-ḥ'âb içre felekde sāye-veş VÂŞIF
Der-âgüş eylesem ol māh-ı tâbânı kemersizce

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bu şeb tutuşup āh-ı derün velvelelerle
Şāhen-şeh-i 'aşk etdi sefer meş'alelerle
2. Sen şarkıya āgāz kıl ey dilber-i muṭrıb
Şöfi neğama başlamadan ḳulkulelerle
3. Kendün gibi şehri ile et şohbet ederse
Lāyık mıdır ülfet saña bu kerselelerle
4. Ḥübān-ı Sitanbul'a uyar mı büt-i Etrāk
Mısrî nice hem-cünbüş olur ḥargelelerle
5. Tahrik eder erbāb-ı ğaraż ehl-i fesādı
Māruñ olur efzün semi kertenkelelerle
6. Esbāb-ı ḥüsündür güzele zülf-i siyeh-tār
Esbāna gelir revnaḳ-ı diğer yeledlerle

7. Bu şeb çekeyim sîneye ben yârı da VÂŞİF
Sen kal yine hoş imdi be dursun helelerle

116

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Zaḥm urmuş idi ḥaṇçer-i Mirrîḥ-eşeriyle
Kalmış o cerâḥat daḥı ḥâṭırda yeriyle
2. 'Uşşâkı helâk etmededir ğamzeleriyle
Âdem nice ülfet edebilsin o perîyle
3. Ḥâkister ederdî tenimi sûz-ı maḥabbet
Def' etmese dil âteşini eşk-i teriyle
4. İçmişler içenler mey-i vaşlın gice yâruñ
Kaldı yine miḥnet-zede dil derd-i seriyle
5. Elbette olur mâlik-i keyfiyyet-i câvid
Bir dil ki ḵanâ'at ede ḥün-ı cigeriyle
6. Bir âh edelim miḥnet-i gerdündan ey dil
Dünyâyı fûrûzân ede kemter şereriyle
7. Sırrî'ye nazîre n'ola tarḥ eylese VÂŞİF
Levḥ-i hünere ḥâme-i i'câz-eşeriyle

117

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Dîde-sûz-ı ḥatt-ı ruḥsâr olmadım olmam yine
Gül içün rencîde-i ḥâr olmadım olmam yine
2. Sûy-ı şahn-ı bî-vefâya eyleyip 'atf-ı 'inân
Yârdan ğayrıya ben yâr olmadım olmam yine
3. Mîve-i vuşlat niyâzıyla edip teklîf-i ḥâm
Bir nihâl-i tâzeye bâr olmadım olmam yine

4. Meyl edip bir çār-ebrūya hevā-yı vaşl ile
Āh ü zār etmekde nāçār olmadım olmam yine
5. Gördüğüm gül-ğonca-i nāza açıp zār-ı dilim
Mübtelā-yı keyf-i esrār olmadım olmam yine
6. Şem'-i hüsn-i bī-vefāya ne yanar pervāne-vār
Bīhüde üftāde-i nār olmadım olmam yine
7. Kim beni yıkdı ise ta'mīre sa'y etdim 'anı
Zār zār oldum dil-āzār olmadım olmam yine
8. VĀŞIFĀ ben 'ömrüm içre hat-ber-āver şūh ile
'Āzim-i seyr-i çemen-zār olmadım olmam yine

118

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * * * - - * - * -

1. Dāğ açma nā'l kesme o simin bileklere
Bulur bahāne kâlede herkes beneklere
2. Duyup firâş-ı vuşlat-ı ağıyāra girdiğin
Reşk-i hâsedle düşdü fütāde dōşeklere
3. Haṭ nevbahār-ı hüsnün edip sebz cā-be-cā
Dönmüş arada mīve-i la'lün çileklere
4. Meyl edeli o şūh-ı felek-meşrebe gönül
Āhım şerārı döndü havā'i fişeklere
5. Yer yer şehāb şanma firākıyla ol mehūn
Çıkdı duhan-ı āh-ı derūnum feleklere
6. Mümkin degül ifāde o bī-raḥma ḥālīmī
Tutmaz kulaḫ recālara bakmaz dileklere
7. Zann etme oldu va'd-i vişālünle dil-ferīb
VĀŞIF gelir mi ey gül-i zibā bu deklere

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Hiç nuş ü pend eder mi eşer taş yüreklere
Mümkün mi şûr süde-derün-ı miheklere
2. Nefsinde fark-ı nîk ü bed-kâra sa'y eder
Çeşm-i daķık ile bakanlar eleklere
3. Olur cihânda 'ilm ü hüner mâye-i şeref
Baķ reng ü büy zînet ü şandır çiçeklere
4. 'İzzet baķılsa dâmen-i zilletde müstetir
Maḥşûş cây-bûsa nigâh et eteklere
5. Tiryâķ-ı nefis terk-i hevâ vü hevesdedir
Olur hevâ-yı büy-ı fenâ sem semeklere
6. İsrâr-ı fışķ tâbda mâr-ı nefes olur
Şiddet verir ḥarâret-i şems engereklere
7. Hicrân-ı câ-be-câ tuzudur ḥ'ân-ı ülfetüñ
Lezzet veren efendi nemekdir yemeklere
8. Ser-ḥadd-i kâma yol bulamaz bî-sebeb kişı
Muhtâc menzil almada nâzik belekler
9. Şarf-ı irâdedir sebep-i feth-i bâb-ı kâm
Vâbestedir küşâdı derüñ zenberekler
10. VÂŞİF şebât râh-ı maḥabbetde şartdır
Yokdur tarîķ-ı 'aşķda raġbet döneklere)

120⁷³

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Mestâne reviş yoşma kıyâfet budur işte
Reftârına bend olduğum âfet budur işte

2. Bir büsesi biñ gence bedeldir hem ucuzdur
Ol sîm-tenüñ hüsine kıymet budur işte
3. Ay başına doğru baña bir büse verir yâr
Ebrû ile etdiği işâret budur işte
4. Kesmiş sözü ağıyâra görüşmem deyü ol şüh
Söz yok ne diyem bu söze şöhet budur işte
5. Şuyınca varıp her dem o mâhuñ ney ü meyle
Baş bād-ı havâ şırmalı şan'at budur işte
6. Göñlüm ne yalan söyleyim olmuş saña mâ'il
Ey serv-i revân doğru rivâyet budur işte
7. Kendüñ gibi bir dilbere meylüñ haber aldım
Gördüm ki begim derd-i maḥabbet budur işte
8. Ḥâırda güzâr eyler iken vuşlatı yâruñ
Maḥfice bu şeb geldi kerâmet budur işte
9. Hem-neş'e-i şahbâ-yı lebüñdür görünüşde
Câm-ı mey ile bâde-i ülfet budur işte
10. 'Uşşâkı fedâ eylemek âyîn-i köhendir
Ḥübânda pek mültezem 'âdet budur işte
11. Vermezsin eger rûḥuma sıklet zürefâsañ
Nûrum benim 'indimde zarâfet budur işte
12. Bir sâkî-i nev-res iki cândan aḥbâb
Keyfimce benim meclis-i 'işret budur işte
13. Nüş eylemiş ağıyâr o bütüñ şerbet-i la'lin
Yandım işidip bende ḥarâret budur işte
14. Aḥşâm o mehüñ nev-ḥatın evşâf-ı ruḥında
VÂŞİF kalemüñ yazdığı şüret budur işte

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Hiç kâr eylemedi Hâzret-i sulţânıma âh
Eylerim eylediğim âh-ı firâvânıma âh
2. Ağlarım âh ederim ol mehe etmez te'sîr
Gelmesin dideme nem uğramasın yanıma âh
3. Yıkılıp sakfı devirdi ser-i endüh-ı-ğamı
Ger sütün urmasa beyt-i dil-i vîrânıma âh
4. Bim-i tîğ-ı nîgeh ü sûz-ı gam-ı hecrüñle
Dâğ açar şerha çeker sine-i sûzânıma âh
5. Ne dem âh etsem olur zülfü perişân yârufı
Güyyâ bād-ı şabâdır o perişânıma âh
6. Çarh-ı ğaddâr ü sitem-kâra bilirdim işimi
Gelse bir kez yañılıp hâtır-ı nālânıma âh
7. Bütün 'âlem götürü bir yarım âha değmez
Ben edersem ederim yârıma cânânıma âh
8. Nakd-i enfâsı hevâ vü hevese şarf etdim
Âh ğafletle geçen 'ömr-i şitâbânıma âh
9. Mücrimem müttehemem mürtekibem 'âşiyem
Ben a VÂŞİF ne şekil etmeyem 'ışyânıma âh

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

_ _ * _ * _ * _ _ * _ _

1. Kılısam 'aceb mi rûyına karşı günâh âh
Yüz biñ günâha bir gün olur 'özü-h'âh âh

⁷⁴ 3,7 B-⁷⁵ 10 B-

2. Bir dilberün firākı ğamıyla dü gāh āh
Perde-birün-ı sâz-ı derün oldu āh āh
3. Bārân-ı eşki 'aşık-ı zâruñ hevâsıdır
Zirâ sipihri kapladı ebr-i siyâh āh
4. Bir rûy-ı iltifâtına şâyeste olmadı
Pür-çin-i ğayret olsa 'aceb mi cibâh āh
5. Ey mülk-i nâz ü 'işve baña bā-berât-ı hâṭ
Tevcih olundu devlet-i hüsnuñde cāh cāh
6. Biñ va'd-i bûs-ı femle kapanmak muhâldir
Bir kez küşâde olmayagörsün şifâh āh
7. Āh eyledikçe yâd-ı ham-ı zülf-i yâr ile
Gülzâr-ı dilde sünbül olurdu giyâh āh
8. Mizâb-ı dîdeden-yeri var aksa cûy-ı eşk
Devr-i müdâma başladı dülâb-ı çâh āh
9. 'Arz et bu nazmı 'Ārif Efendi'yle Pertev'e
Yazmazsa da cevâbını kılsın nigâh āh
10. Cānuñ ne vâkt ister ise Vâşif eyle āh
Yokdur tarîk-ı 'aşkda hiç resm-i āh āh

123

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şem'-i bezm-i yâr olup süzân ü giryân oldum āh
Reşk eder 'âlem çerâğ-ı hâşş-ı cānân oldum āh
2. Ey gül-i şâd-âb ümmîd-i vişâlünle bu şeb
Tâ seher mânend-i bülbül zâr ü nālân oldum āh
3. Püşt-ber-divâr-ı hayret kaldı âyine-mişâl
Resm-i ebrû-yı hilâl-i yâra hayrân oldum āh

4. Ba'dezîn cem'ıyyet-i hâtır baña emr-i muhâl
Kim esîr-i dâm-ı gîsû-yı perîşân oldum âh
5. Sîh-ı cevri cânıma kâr eyledi Vâsîf benim
Nâr-ı 'aşk-ı yâr ile biryân ü süzân oldum âh

124

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Luţf et begim ağıyâr içün 'âşık atılır mı
'Âşıkla maḥabbetde hiç âşık atılır mı
2. Geç fırtına-i ḥüzn-i ḡamı zevraḡ-ı meyle
Varken bu gemi kûlzüm-i derde batılır mı
3. Yumşak görünür şimdi şuyu ol bütûn ammâ
Bilmem ki alıp gönlümü şoñra katılır mı
4. Açıp o gülü dide-i ḡalka diken olma
Bir ḡonca içün çeşm-i hezâra batılır mı
5. Şavma kuluñu va'd-i vişâlûñle başuñdan
Kıl rahm esîr-i ḡam-ı zülfûñ şatılır mı
6. Çarpar mı idüñ gönlümü ülfet edeyim de
Âdem perî-zâdeyle qarılır mı katılır mı
7. O meh yataḡandır yataḡ anma ne cesâret
Kıçdan o ḡapudân-beçeye hiç çatılır mı
8. Der-ân derilir bir yere 'âlem ḡasedinden
O mehle fülükde tek ü tenhâ yatılır mı
9. Dükkânda şî'r meşḡ olamaz gel eve öḡreñ
Bâzârda kâlâ-yı maârif şatılır mı
10. Gel baḡş edelim 'İzzet Efendi'ye su'âl et
VÂSİF Beg'üñ âşarı yabana atılır mı

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Bir tarâvet var ki rüyında gül-i terler gibi
Her ne dem bakşam görünür baña kan terler gibi
2. Hâl-i müşgîn-i ruhın kim demiş öpdürmez o şüh
Dün gice ben öyle bir öpdüm ki 'anberler gibi
3. Pâyüña yüz sürmeyen üftâdeñ ey mihr-i cemâl
Çâk çâk olsun temüz-ı reşk ile yerler gibi
4. Bakma teşrîf et zihâm-ı bezme ey şâh-ı cihân
Var senüñ zîrâ yerüñ baş üzre efserler gibi
5. Varalım gülzâra ben seyr eyleyim bir güşeden
Serv-i nâzım sen şalın karşımda 'ar'arlar gibi
6. Şimdi kaydetmezler ammâ vâkt olur etdiklerüñ
Yoklanır hattüñ gelince eski defterler gibi
7. Çok zamân n'ola harâb olmazsa bünyâd-ı tenim
Cân evine geçdi miñ-ı 'aşkuñ eñserler gibi
8. 'Arz eder elbette mir'ât-ı dilüñ encâm-ı kâr
Sine-ber-sine olan dilberle berberler gibi
9. Râh-ı cânâna fedâ-yı cân ü baş eyleñ deyü
'Aşkdır yol gösteren 'uşşâka rehberler gibi
10. Kendi bendeñdir rakîb-i har-menişle bir degül
Tutma ey meh VÂŞIF-ı ğam-h'ârı âharlar gibi

Mef'ûlü / fâ 'ilâtü / mefâ'îlü / fâ 'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Mir'ât-ı dilde [bir perî-] şüret görölmedi
Bir kerre rüy-ı şâhed-i devlet görölmedi

⁷⁶ 1a'ya ilave edilen kısımda Bulak nüsnasında hiçbir kelime yok. İstanbul nüsnasında ise "Mir'ât-ı dilde sûret-i ümmîd görölmedi" şeklindedir. 3 B -

2. Hicrāna şaldı fülk-i dili rûzgâr hayf
Bahır-ı emelde sâhil-i vuşlat görölmedi
3. Kaldı humâr-ı ye's ile bu bezm-gâhda
Peymâne-i selâmet-i ber-dest görölmedi
4. Nâdidedir vücûdu hemân kîmyâ gibi
Hiç kimseden cihânda haqîkat görölmedi
5. Mevkûf imiş firâk ile hüzne ribât-ı dil
Encâm-ı vâridât-ı kûdûret görölmedi
6. Güm-kerde eylemiş sitem-i dest-i rûzgâr
Ser-rişte-i güşâyîş-i şohbet görölmedi)
7. Hep zehr-i kinedir keremi ehl-i dânişe
Câm-ı felekde şerbet-i behcet görölmedi
8. Erbâb-ı câha 'arz-ı ta'ayyüş şî'âr imiş
Meclislerinde rüy-ı beşâret görölmedi
9. VÂŞIF taḥammül eyle bu vaz'-ı zamâneye
Bir hâl var mı anda nihâyet görölmedi

127

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Vaşf-ı kaddiyle sözüm mışra'-ı berceste idi
Okunur râst maḳâmında güzel beste idi
2. O tenâsüb o revîş o kad-i mevzûn o hırâm
Doğrusu serv-i revân denmeğe şâyeste idi
3. Al ruḥsâra dökülmüşdü siyeh gîsûlar
Güiyâ bir yere şeb-bû ile gül deste idi
4. Sünbül-i zülfü hevâsıyla o mâh-ı ḥüsnüñ
Dûd-ı âhım bu gice göklere peyveste idi

5. Bağlamışdı tel-i turrayla o la'1-i alın
Şanki bir tãra iki tâze çilek beste idi
6. Neş'e-i 'aşkıdan etmez idi aḥbâba nigâh
Meyli kendi gibi bir çeşm-i siyeh-meste idi
7. O mehe açma telâşıyla recâ-yı vaşlı
Sözlerim cümle bu şeb of ne de vâreste idi
8. Ḥaṭ-ber-âverdeye meyl etmedim aşlâ VÂŞIF
İhtiyâr eylediğim hep ülfete şâyeste idi

128⁷⁷

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bezme yine tenhâ gülerek ol perî geldi
Açsam şaded-i vaşlı 'aceb mi yeri geldi
2. Yâruñ dile ḥoy-kerde lebân-ı teri geldi
Gör rind-i 'araḫ-nüşı ne yüzden teri geldi
3. Sâkî alagör câmı ele denk al ayağı
Bintü'l-'inebüñ meclise zîrâ eri geldi
4. Mânend-i kemer şarmış iken müy-yı miyânuñ
Çekdim elimi ḥâtırına ḥançeri geldi
5. Şabr etmeyip etdi sefer ammâ o seferden
'Uşşâka elem-dide kuru bir deri geldi
6. Nem var ise yok 'aynda nazarda deyü yâra
Naqd-i dili göndermiş idim dün geri geldi
7. Bu şeb yüze çıkısa ne kadar var yeri zîrâ
O nev-ḥaṭuñ aḥşâma yakın berberi geldi
8. 'Arz eyle kumâş-ı tenüñ ey tâcir-i 'işve
Gönlüm gibi sermâyeli bir müşteri geldi

9. Evvel ele gelmem deyü güç eyledi ammā
Şoñra o perî mest olup evden beri geldi

10. Zannım dil-i VÂŞİF yine bir serkeşe düşmüş
Zirâ bu gice meclise pek serserî geldi

129⁷⁸

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Dile şol dem ki būs-ı la'lüñ ey rüh-ı revân
Kıyâs etdim ki istikbâl içüñ ağzıma cân geldi
2. O verd-i al bezme elde cām-ı erguvân geldi
Cemâl-i hüsnine bir kat dahı gördükçe ân geldi
3. 'Umüm-ı hañ-ı nev-hizüñle rüyum n'ola zerd olsa
Geçip evvel bahâr-ı hüsnüñ eyyâm-ı hazân geldi
4. Şarıp penbeyle hıfz etsem 'aceb mi sinede ey dil
Bu dağüñ her biri bir lâle-ğadden armağan geldi
5. Başıp şahbâ gamı pāmâl-i şevk etmiş size müjde
Ayağı tozu ile şimdicek pîr-i muğân geldi
6. Ne var açsa o gül-rû sinesin germiyyet-i meyle
Şaçaklar başdı gayrı vakt-i seyr-i gülsitân geldi
7. Bugün ol şüh ile Dîvânyolu'nda bahşе düşdükte
İki def'a ne dersin bahtıma Adıyaman geldi
8. Dedim yâr yalınızsa varayım ey dil kıl istizân
Dedi vakti degül pâyına sevdiği civân geldi
9. Ya biz sarhoş muyuz barışmaduñ da çünki ey meh-rû
Niçün mahzûn gidip meclisden ağyâr şâd-mân geldi
10. Raķib-i kine-cüya ey şüh-ı sebük-meşreb
Baña öyle hafıfçe âşinâlık pek girân geldi

⁷⁸ 2,7,8,9,10,11,12,13,14,15 ĭ-

11. Gelince haţf-ı ruhsârûñ ümîd-i bûs-ı la'lûñle
Biraz dil-hastagân-ı 'âşıkûñ beñzine kan geldi
12. Yüzüme güldü müldü va'd-i vaşl 'arz-ı hulûş etdi
Beni sevmez yalan şu bildiğim nâçâr inan geldi
13. Gülüp kaçdı gözüm var sende dedikde sözüm zannım
Kelâm-ı şâ'ir olduğundan ol şûha yalan geldi
14. Kümeyt olmuş büyüyüp görmeyelden beri ol meh-veş
Baña târîh-ı haţfıyla bu mektûb nâgehân geldi
15. Biraz da gayrı târîh ü kaşîde eyleyem inşâ
Baña hasbî gazelden VÂŞIFÂ zirâ uşan geldi

130⁷⁹

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Geçip ol şâh-ı hûbân taht-gâh-ı hüsne yan geldi
Hemân gönîlüm degül takbîl-i dâmâna duyan geldi
2. Bu şeb âğûş-ı hulyâya o şûh-ı mû-miyân geldi
N'ola evce çıkarsa nağme-i âhım miyân geldi
3. Baķuñ hem-çün benefşe yâsemen oldu teni gûyâ
O dem ki sinesi berg-i semenle yan-be-yan geldi
4. Başından şavdı 'aql ü fikrin âgyâr 'add edip yoksa
Ėam-ı Leyli ile şanm'a 'aql-ı Mecnûn'a ziyân geldi
5. N'ola eşheb-süvâr-ı şevķ olup neş'em zuhûr etse
Ayağ-ı bâde elde sâķi-i meclis yayan geldi
6. Beni sevmez deyü taş urdu o bût bezm-i 'işretde
Yine seng-i sitem ey şîşe-i hâţır dayan geldi
7. 'Aceb mi olsa şem'ûñ şemine pervâne pervâne
Semâ'-ı cânına zirâ nidâ-yı der-miyân geldi

8. Kaçılmaz nâvek-i müjgân ü tir-i kec-nigâhından
Biri semt-i dile doğru biriye câna yan geldi
9. Haţ-âver oldu her n'eyse murâduñ gayrı var söyle
O şûha VÂŞIFÂ dil-î vâhuñı dikkat beyân geldi

131

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Cânım gülerek âteş-i 'aşka yakıverdi
Hem sineme dağ açdı o büt hem yakı verdi
2. Bilmezse n'ola hâl-i dil-i 'âşık-ı zârı
Dikkatle nigâh etmedi şöyle bakıverdi
3. Ağyâra sözün kesdirip ol şûh bezimde
Câm-ı leb-i lalin bize nisbet çaķıverdi
4. Dil maţlabın açmazdı saña çaķmadan amma
Geldikde yeri şohbet-i vaşluñ çaķı verdi
5. Her kimi dilerseñ aña yâr ol dedim ol şûh
Çekdi beni ağyârı geriye kaķıverdi
6. Beñzer mi baña ey perî üftâde-i Etrâk
Ben cânımı 'arz etdim o emrüd kaķı verdi
7. Ol çeşm-i siyâhuñ nige-h-i pür-gâzabından
Şu gibi eriyip dil-i bitâb aķıverdi
8. Taķılmıyor evvelki gibi VÂŞIF o meh-veş
Zannım beni ağyâr aralıkda taķıverdi

132⁸⁰

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Yâr ile gönülüm bile kaķıp bile düşdü
Çok geçmedi 'aşk âteşi şahn-ı dile düşdü

2. Bir kimse gönül nâmını bilmezdi muḳaddem
Dil saña düşelden beri zâlim dile düşdü
3. Gitdi gideli ağlar idim çok yaşasın yâr
Çevrilegelip seyl-i sirişkim silê düşdü
4. Meyl edeli ol tıfl-ı köçek semt-i hevâya
Birden beni gördükde ne dersin bile düşdü
5. Olsam n'ola mum-ḥâne-i 'aşkıında fitîlî?
Gönlüm bu gice bir meh-i gök-ḳandile düşdü
6. Taḳsîm-i kirişme edicek Arpacı-zâde
Ağyâra yarım cev baña bir kaç ḳile düşdü
8. Tavşan ḳanı şahbâ ile biñ renge boyanmış
Bu dâma 'aceb şofî naşıl al ile düşdü
9. Ḳaldırmaz o büt el verip üftâde-i hüsün
VÂŞIF bu zemîne-hevesüñ nâfile düşdü

133⁸¹

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Perişân târ-ı zülf-i sünbûlin zîb-i 'izâr etdi
Yine zâlim şu'ûr-ı 'âşîḳânuñ târ-mâr etdi
2. Çalışdım râz-ı 'aşḳı ketme ammâ 'âḳıbet sırrım
O şûḫuñ bir nigâh-ı nîm-mesti âşîḳâr etdi
3. Mişâl-i şem'-i süzân bir bütüñ nâr-ı firâḳıyla
Yanıp şabr u ḳarârı 'âşîḳuñ 'azm-i fenâr etdi
4. Ḳolın mestâne atdı boynuma şundu mey-i la'lin
Bugün ol serv-ḳad meclisde ağyârı çenâr etdi
5. İki gül-büse-i rüyın alıp dil verdi üftâde
Bu yüzden ey perî 'âḳlınca ol divâne ḳâr etdi

81 j.

6. Sebeb ya ğamz-ı aġyâr ü ya zür-ı teng-i destîdir
Rızâsı ile cihânda kaġı 'âşık terk-i yâr etdi
7. Benim meylim o çâr-ebrüyadır ammâ nedir çâre
Gönl bir sâde-rû Kartallı dilber ihtiyâr etdi
8. Bu şeb kendi gibi bir meh-veşe keyfe uyup gitmiş
Suçuñ 'afv eyledim geldi şabaġdan i'tizâr etdi
9. Verip şüret recâ-yı vaşla VÂŞIF 'arz-ı hâl ile
O nev-ġať kâtibüñ dün gördü kaydın der-kenâr etdi

134

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ben göz açmam ġ'âbdan bidârdır gönlümdeki
Gerçi ben mestem velî hüşyârdır gönlümdeki
2. Nâr-ı düzaġdan bu âteşle ne bâkim var benim
'Aşk derler bir söyünmez nârdır gönlümdeki
3. Himmet-i pîrân ile sürdüm çıkardım ġayrı hep
Yalñız naķş-ı ġayâl-i yârdır gönlümdeki
4. Cümlet^{en} 'âlemde kať'-ı ârzü etdim faķať
Ârzü-yı rüyet-i didârdır gönlümdeki
5. Etdim ikrâr 'âlem-i ervâġda rüz-ı ezel
Şimdi el-ân daġı ol ikrârdır gönlümdeki
6. Sübġa ber-dest-i nedâmet her nefes şad şerm ile
Ĥaķķ'a 'ışyanımdan istiġfârdır gönlümdeki
7. Künc-i ġalvet-ġâne-i merdân-veş şâm ü seġer
Ĥây ü hü-yı na'ra-i ezkârdır gönlümdeki
8. Dâġ-ı sinemden ne mümkün VÂŞIF olsun âşikâr
Noķta-i mevhûme-i esrârdır gönlümdeki

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Bağ ne çakır keyf-i nâz olmuş o çeşm-i bādemi
Bilmezem sarhoş-ı hūn-ı dil mi mest-i bāde mi
2. Sāyesinde sen de ser-mest-i şarāb-ı 'aşk isen
Yalnız bu neş'e ey bülbül gül-i zibāda mı
3. Bir bakış bakduñ ki lutf u kahır şāmil dil-rübā
Niyyetün kaşr-ı dili tahribe mi ābāda mı
4. Görmez olduk neş'e-i rindānı bilmem ki kuşūr
Meclis-i 'ālemde mi sākide mi şahbāda mı
5. Geç ilişme ta'n-ı ebnā-yı zamāna VĀSIFĀ
Tıfl-ı dilber sev mey iç kayd etme süd-i bādemi

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Sākî mey-i 'aşkuñ feraha dā'iri yok mu
Āyā bu humār-ı elemün ahır-ı yok mu
2. Dil n'eyle olur vākıf-ı esrār-ı maḥabbet
Bu rāz-ı nihānuñ 'acabā zāhiri yok mu
3. Lāyık mı begim nā'il-i vaşluñ ola ağıyar
'Uşşāk-ı felāket-zedenün hātır-ı yok mu
4. Ya vaşlını va'd eyle ya ḥod buse-i la'lün
Birden ikisi olmaz ise olmaz ise ya biri yok mu
5. Ta'līm-i cefā niçün eder şüh-ı digerden
Cevr ü sitemün ol peride ḥāzır-ı yok mu

⁸² j-⁸³ 6 B-

6. Bir 'âşık-ı nevvâle tedârik çekemem ben
Her dem baña cevır ü sitemüñ sâ'iri yok mu
7. Dildâra nihânî ne desem güş eder ağıyâr
Bu tâ'ifenüñ seme vü şağırı yok mu
8. Her kime gönül versem eder bağırımı süzân
Hübân-ı zamānuñ baña bir acırı yok mu
9. VÂŞİF niçüñ evşâfını etmezler o şühuñ
Üftâdelerüñ hiç 'acabâ şâ'iri yok mu

137

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Şirelendirdi ağız çağıdı yarandırdı beni
Fülk-i şahbâ ile yâr ağza yamandırdı beni
2. Aşlı yokdur bilirim va'de-i būs-ı dehenüñ
Nâfile bal çalıp ağzıma yalandırdı beni
3. Veremem nakd-i dili va'de-i vaşl etseñ de
Senden evvelki de bu dekle dolandırdı beni
4. Şarılam ellere nisbet dedi meclisde o şüh
Doğrusu bu keremi gâyet utandırdı beni
5. Görmeden kimse laţifeyle çalıp gönlümü yâr
Şaklamış zülfine dünyâyı arandırdı beni
6. Güşuma 'arz-ı vişâl etdi uyurken dildâr
Bir yalan söyledi şeytân ki inandırdı beni
7. VÂŞİF ahabb okumuş dün gâzelim meclisde
Yine erbâb-ı şafâya sözüml andırdı beni

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. Şem'-veş bezm-i maḥabbetde uyandırdı beni
Nice ben yanmayayım nâra o yandırdı beni
2. Fehm edip neş'e-i peymâne-i 'aşk olduğumu
Şundu yâkût-ı lebin ağzıma kandırdı beni
3. Kānamam büse-i kând-i dehen-i dildāra
'Aşk bu şerbet-i hummāsa dadandırdı beni
4. Ben daḥı ḥāl-i lebin öpmeden ol meyl etdi
Bu gönül bād-ı hevā bāde kazandırdı beni
5. Şarıyor başıma dildāde deyip ağız etdi
Çevresinde o yalanı oyalandırdı beni
6. N'ola terk eyler isem yârı da yārânımı da
Felekün miḥneti dünyādan uşandırdı beni
7. Görüşürdüm yine ağıâr ile VÂŞİF ammā
Zür-ı bâzû-yı ğam-ı yâra dayandırdı beni

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

_ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _ _

1. 'Âşık-ı firḳat-nişānı görmeyen görsün beni
Külḥan-ı âteş-feşānı görmeyen görsün beni
2. Ol gülün nāz-ı firākıyla donandım şöyle kim
Vakt-i gülde gülsitānı görmeyen görsün beni
3. Şol kadar giryānıyam bir zālīmün kim sū-be-sū
Cüşiş-i şād-ı revānı görmeyen görsün beni
4. Tâ o rütbe bî-mecāl oldum ki şarınca belin
Ol nihāl-i mü-miyānı görmeyen görsün beni

5. Düş olup bir şem'-i hüsnün 'aşkına pervâne-veş
Nâr-ı hasretle yanarı görmeyen görsün beni

6. Sözlerim yârân-ı 'aşkadır lisân-ı hâl ile
VÂŞIF-ı âteş-zebânı görmeyen görsün beni

140

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Yokdur cihânda hüsninün aşlâ bahânesi
Bir 'aybı var ki sinni hemân incü tânesi
2. Tarf-ı külehdeki o mu'anber kelâlenün
Lâyık olursa pençe-i hürşid şânesi
3. 'Uşşâk edip o rütbe guluvv seyr-i hüsnine
Sûr-ı hîşâra beñzemiş etrâf-ı hânesi
4. Lâ-büd kalır muhâşamanuñ dilde 'uğdesi
Zahm-ı sinân oñulsa da bâkî nişânesi
5. Âzâde-ser olur mu hiç belâdan o murğ kim
Mecrâ-yı seyle karşı ola âşiyânesi
6. Maзмün-ı hûb u ma'ni-i mergûb VÂŞIFÂ
Şâ'irlerün cevâhir-i dârü'l-hızânesi

141⁸⁴

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Qandilli fenâr al elüne gice gezerken
Dök üstüne revgân
Qoqdu fitili başdır ayağıñla geçerken
Tiz tut a çingen

2. Şeytân gibi her gün bir iki tâze yalan yap
Halkuñ parasın kap
Korkmazsañ eğer soñra duyuldukda ünüñden
Bu şan'ata yelten
3. Gel meclise ma'hûd şu küçük yağlı kavuqla
Mânende-i kûkla
Çöp gibi çeride neye lâzım koca çevgen
Hayvân mısın öğren
4. Çün sâz çalamazsın bu telâşın ne a hoppa
Köşneteyi çalma
Bulğariyi tınkırdatamazsam azıcık ben
Ur tanburu kır sen
5. Bâr-gîr bulamazsañ ey eşek binme yayan gel
Bağ işte başuñ kel
Şabr et hele bir var gelecek alma böğürgen
Pişmez yemek erken

MUŞAMMATLAR

MURABBA'LAR

1¹

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

* - - - * - - - * - -

1. Kimün var birligünde iştibâhı
Cihâhuñ hâlıkısın sen İlähî
Zelil etme bu 'abd-i rû-siyâhı
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı
2. Bu nâm ü şân ü qadr ü câh senüñdür
Benim nem var 'aât her gâh senüñdür
Neye mâlik isem billâh senüñdür
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı
3. Meded ey çâre-sâz-ı derd-i dermân
Vücûdum oldu ğarķ-ı baħr-ı 'ısyân
Olursa senden olur lutf u ihsân
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı
4. Kılıp zenbimi ber-düş-ı nedâmet
Cihâna eyledim hâlim şikâyet
Der-i ihsânûña geldim nihâyet
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı
5. Eger dağlarca var ise vebâlim
Yüzüme vurma yâ Rab bî-mecâlem
Sañadır VÂŞIF-âsâ 'arz-ı hâlim
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı

¹ Münâcât Murabba'(-ı mütekerrire).

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Beni redd etme bâb-ı devletünden
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
Şümâr eyle beni de ümmetüñden
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
2. Gel ey zibâ-nihâl-i bâğ-ı Hazret
Baña yevm-i nedemde kıl 'inâyet
Senüñdür mücrime ol gün şefâ'at
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
3. Cenâbuñdan eger olmazsa şefkat
Halâşa bende yokdur kâbiliyyet
Umûrum hep saña kıldım emânet
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
4. Egerçi cümleden ber-ter günâhım
Velikin ğam yemem hiç Pâdişâhım
Ki sensin evvel ü âhır penâhım
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
5. Meded 'aşkuñda bî-şabr ü şekibem
Cemâlüñ gülşeninde 'andelibem
Kuluñ da ümmetüñden bir ğaribem
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
6. Amân ey rûh-ı 'âlem cân senüñdür
Dil-i bîmârıma dermân senüñdür
Ne emr eyler iseñ fermân senüñdür
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek
7. Kuluñ VÂŞIF bir özge mübtelâdır
Dem-â-dem çehre-sây-ı hâk-pâdır
Şefî'imsin ümîdim hep sañadır
Dağilek yâ Resûlullâh dağilek

² Na'ı Murabba'-ı mütekerrir.
Dağilek: Sana sığmırım.

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

- * - - - * - -

1. Seyr edip bir verd-i zibâ
'Âşık oldum bülbül-âsâ
Mişli yok şüh-ı dil-ârâ
Kaddi bâlâ gâyet a'lâ
2. Dilberüñ simîn-beridir
Âdemî şanma perîdir
Serve benzetsem yeridir
Kaddi bâlâ gâyet a'lâ
3. Az verip çok yalvarıldı
Zannım anuñçün darıldı
Şarmağa sevdâm şarıldı
Kaddi bâlâ gâyet a'lâ
4. Diñlemez ol meh recâmı
Gayra râm olmak merâmı
Şan akar şudur hırâmı
Kaddi bâlâ gâyet a'lâ
5. VÂŞIFÂ ol çeşm-i mey-gün
Eyledi hâlim diğər-gün
Olmamak mümkün mü meftûn
Kaddi bâlâ gâyet a'lâ

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

- * - - - * - -

1. Şimdi bir gül-nahl-i zibâ
Dehre oldu zînet-ârâ
Hüsniñ eylerken temâşâ
Göñlümü verdim kazârâ

³ Şarkı Murabba'

2. Ol gül-i rengin-'izârî
Şanma sevdim ihtiyârî
Âhırû'l-emr ıztırârî
Gönlümü verdim kazârâ
3. Pek güzel hadden ziyâde
Çâre yok oldum fütâde
Kalmadı bende irâde
Gönlümü verdim kazârâ
4. Nâzenin bir şüh-ı gül-fem
Güyyâ nûr-ı mücessem
Ülfet etmezden muḳaddem
Gönlümü verdim kazârâ
5. Çok zamândır VÂŞIF-âsâ
Sevmege yâr-ı dil-ârâ
Tevbe-kâr idim ben ammâ
Gönlümü verdim kazârâ

54

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Kim gördü böyle nev-edâ
Kim sevdi böyle meh-liḳâ
Kim görse olur mübtelâ
Yok mişli ḡâyet dil-rübâ
2. Gördüm egerçi 'âlemün
Biñ şüh-ı müşgîn-perçemin
Ammâ bu tıfl-ı gül-femün
Yok mişli ḡâyet dil-rübâ
3. Tavrı o şüh-ı dal-fesün
Bend etdi göñlin herkesün
Ol dil-rübâ-yı nev-resün
Yok mişli ḡâyet dil-rübâ

⁴ Şarkı Murabba'

4. Ol nâzenîn-i serv-kad
Ol gül-nihâl-i lâle-had
Hüb ol kadar ki yâ meded
Yok mişli gâyet dil-rübâ

5. Tâb-ı ruhu mânend-i hür
Tavr u edâsı nev-zuhûr
Yokdur ser-i mü hiç kuşûr
Yok mişli gâyet dil-rübâ

6⁵

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Gönlüm aldı bir nihâl-i nev-edâ
Mişli dünyâda bulunmaz meh-liķâ
Şivesi dil-cû edâsı cân-fezâ
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ
2. Tâze açılmış gül-i nev-restedür
Ben degül 'âlem aña dil-bestedür
Gonca-i zibâ desem şâyestedür
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ
3. Bâde-i la'li mey-i câm-ı sürür
Sîne-i berrâkı mânend-i bilür
Kıl kadar yokdûr miyânında kuşûr
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ
4. Zülfine dil-beste bü-yı feslegen
Gerden-i şâfına 'âşık yâsemen
Gonca-fem simîn-ten ü nâzik-beden
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ
5. Cünbüş-i endâmı gâyet bi-bedel
Hüsine söz yok güzellerden güzel
Kaddi bâlâ tavrı ra'nâ ince bel
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ

⁵ Şarkı Murabba'

Fâ'ilün / fâ'ilün

- * - - * -

1. Ey büt-i nev-edâ
Olmuşum mübtelâ
'Âşıkım ben saña
İltifât et bana
2. Gördüğümden beri
Olmuşam serseri
Bendeñem ey perî
İltifât et baña
3. Vaşl ile eyle şād
Olayım ber-murād
Eyleyip gâhî yād
İltifât et baña
4. Hâşılı bunca dem
Ben senüñ bendeñem
Gel gel ey gonca-fem
İltifât et baña
5. Sañadır bu niyâz
Her zamân etme nâz
Gel gel ey serv-i nâz
İltifât et baña

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ey gonca-i bâğ-ı cefâ
Yok sende hiç bûy-ı vefâ
Ağyârı güldürdüñ baña
Yazık saña yazık saña

⁶ Şarkı Murabba'. İsmail Dede Efendi tarafından iki mısraı Uzzâl Semâî olarak bestelenmiştir.

⁷ Şarkı Murabba'

2. Şimden gerü çekmem elem
Etme baña gayrı sitem
Ben küsdüm artık istemem
Yazık saña yazık saña

3. Ağyâr ile şâm ü seher
Mey içdigün aldım haber
Belle bunu ey verd-i ter
Yazık saña yazık saña

4. Yâr iken olduñ düşmenim
Âteşlere yakduñ tenim
Hâfırcıgım yıkdıñ benim
Yazık saña yazık saña

98

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ey gonca-i bâğ-ı vefâ
Sende var iken bu edâ
Dil vermek işden mi saña
Tek sen begim yâr ol baña
2. Bir gün olur bu nâz geçer
Cevr ü cefâ çok vazgeçer
Senden kızum kim vazgeçer
Tek sen begim yâr ol baña
3. Zülfün düşer kaş üstine
Geh çeşm-i 'ayyâş üstine
N'eyse recân baş üstine
Tek sen begim yâr ol baña
4. Yoluñda ey nev-res nihâl
Olsun fedâ mecmû'-ı mâl
Bir şâl nedir çiftiyle al
Tek sen begim yâr ol baña

⁸ Şarkı Murabba'

5. VÂŞİF gibi ben mâ'ilem
 Vaşluña elbet nâ'ilem
 N'eylerseñ eyle kâ'ilem
 Tek sen begim yâr ol baña

10

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Hem-meclis iken bir büt ile bu gece tenhâ
 Aldı beni rüyındaki müşğın beñ-i zibâ
 Hâlün mü bu fülful mü dedim ol gül-i büya
 Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya
2. Zerrin kadeh elde gelip ol şüh-ı semen-ten
 Güldürdü gelip meclisi mânende-i gülşen
 Şebbüy mu gisü mu 'ıtır-şâhî mi derken
 Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya
3. Perçem gül-i ruhsâra döküldükçe çü sünbül
 Çağırır a bahârlar a çiçekler deyü bülbül
 Büy-ı ruğ-ı aluñ mu nedir bu dedim ol gül
 Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya
4. Egmiş fesini tırrasın o sîm-ten açmış
 Şandım ben ise bāğçede top feslegen açmış
 Gördükde dedim sinesini yâsemen açmış
 Nâz ile süzüp nergis-i çeşmün dedi fulya
5. Şuyınca varıp VÂŞİF o gül-nahl-i hırâmuñ
 Dün bezmde çekdi bir iki neş'eli câmuñ
 Ol şevkîla dedi nedir ol muğbeçe nâmin
 Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya

11

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Luţf edip ey şüh-ı ince bel baña
 Bakma bigâne gibi bel bel baña
 Söyle niçün bağlamazsın bel baña
 Etme bu çevr ü cefâyı gel baña

2. Gerçi sen bilmezsin ammâ kıymetim
Ben senüñçün çäk-çäk-i gayretem
Bâr-ı cevruñ çekmege yok tākātım
Etme bu cevır ü cefâyı gel baña
3. Bî-vefâlık mâye-i şöretse de
'Âşıka cevır ü cefâ 'âdetse de
Terk-i cevır etmek eger zaḥmetse de
Etme bu cevır ü cefâyı gel baña
4. Hâlimi 'arz eylesem gel yanıma
Fırkatuñ kâr etdi zîrâ cânıma
Zaḥmet olmazsa niyâzımdır saña
Etme bu cevır ü cefâyı gel baña
5. Geçme VÂŞIF'dan ki lâzımdır saña
Bâb-ı luḫfuñda mülâzımdır saña
Zaḥmet olmazsa niyâzımdır saña
Etme bu cevır ü cefâyı gel baña

12

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Neş'e-baḫş-ı ḫâtır olmaz nüş-ı cām-ı mül baña
Etmez irâş-ı sürür şâdi-i seyr-i gül baña
'Andelib-i iştiyâkam ḫande gâyet zül baña
Bülbül-âsâ ben gamuñla ağlayam sen gül baña
2. Nâle-kâr-ı fırkatem kâr etdi derdüñ cânıma
Acıyıp sen daḫı güş urmaz mısın efgânıma
Mâye-i şâdi ise giryem eger sultânıma
Bülbül-âsâ ben gamuñla ağlayam sen gül baña
3. N'oldu bâ'ış nemden incindüñ nedir bu ictinâb
Yoksa zevkuñ mu pey-ender-pey baña cevır ü 'itâb
Ḫâtırüñ seyr-i sirişkimden olursa neş'e-yâb
Bülbül-âsâ ben gamuñla ağlayam sen gül baña

4. Gelmemiş beynehümâmızda bürüdet başıma
Kıtdı ağyâr 'âkıbet şoğuk şu pişmiş aşıma
Rağm kılmazsañ bu deryâlar gibi göz yaşıma
Bülbül-âsâ ben ğamuñla ağlayam sen gül baña
5. Āteş-i 'aşkuñla VĀŞIF ben gibi yanık mıdır
Derd-i cevruñden şikâyet eyleyen 'âşık mıdır
Ben demem ammâ sen inşâf et bu da lâyıķ mıdır
Bülbül-âsâ ben ğamuñla ağlayam sen gül baña

13⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Mişli yok bir şüh-ı ra'nâ
Görmedim böyle dil-ârâ
Yok eşi 'âlemde hâlâ
Tarz u tavrı ğâyet a'lâ
2. Meşrebüñ lutf-ı vefâdır
Ülfetüñ cāna şafâdır
Var ise mişlüñ şalâdır
İşte hüsnüñ işte dünyâ
3. Görmedim ben sen edâda
Oldum anuñçün fütâde
Var mıdır benden ziyâde
Saña bir meftün-ı şeydâ
4. Tâze şūhusun cihānuñ
Bî-bedeldir hüsn ü ānuñ
Alıp āġūşa miyānuñ
Şarayım ben bâri tenhâ
5. Etme sen cevruñ eziyyet
Derd-i 'aşkuñ cāna minnet
Fırkatüñ bir güne miñnet
Vuşlatuñ bir güne sevdâ

⁹ Şarkı murabba'-ı tarz-ı âhar.

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _

1. 'Âşıkam ey gül-i zibende saña
Oldum ez-cân ü dil efgende saña
Yalınız şanma göñül bende saña
Bendeyem ey gül-i ter ben de saña
2. Mâ'il-i būs-ı lebüñ kând-i nebât
Neş'e-i la'l-i terüñ âb-ı hayât
Dâ'imâ düşmez elüñden mir'ât
Yoksa mecbûr musun sen de saña
3. Bulamam büy-ı 'izâruñ fülde
Göremem neş'e-i la'lüñ mülde
Olamaz böyle tebessüm gülde
Vergidir ey perî-veş hande saña
4. Hâsretüñle senüñ ey gonca-dehen
Oldu her zaḥm-ı dilim bir gülşen
Dâğ-dâğ-ı ğam ile sinem ben
Lâle-zâr eylemişem tende saña
5. Ey benim şüh-ı şen-i mümtâzım
Yañılıp VÂŞIF'a açma râzım
Daḥı gül goncasın elbet lâzım
Ben gibi bülbül-i nâlede saña

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * _ _ - * _ _ - * _

1. Oldu göñlüm ey perî 'âşık saña
Baña cevır etmek degül lâyıḳ saña
N'eyledi bu bende-i yanık saña
Etmedüñ 'ahde vefâ yazık saña

¹⁰ Murabba' gazel.

2. Bunca dem bûlbûl gibi ey gül-izâr
Etmiş iken derd-i 'aşkuñ cāna kār
Sen baña nisbet olup ağyāra yār
Etmedüñ 'ahde vefā yazık saña
3. Bende iken saña gönlüm bî-riyā
Hāl-i zārım şormaduñ ey kaşı ya
Senden ummazdım bunu hoş imdi ya
Etmedüñ 'ahde vefā yazık saña
4. VĀŞIF-āsā 'aşk ile meşhûr iken
Vuşlatuñla dā'imā mesrûr iken
Ben saña ez-cân ü dil mecbûr iken
Etmedüñ 'ahde vefā yazık saña

16

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Olamaz bu hüsn ile fâ'ik saña
Kim görüp olmaz 'aceb 'âşık saña
Olsa üftāde cihān lāyık saña
Kim görüp olmaz 'aceb 'âşık saña
2. Şanma kasdı yalınız nāz ü niyāz
Etmek ister saña gönlüm keş-i rāz
Bunda cürmüm n'eyleyim ey serv-i nāz
Kim görüp olmaz 'aceb 'âşık saña
3. Bayılır kim görse bu reftār ile
Kim ilişmez saña bu atvār ile
Ben demem sen söyle bu güftār ile
Kim görüp olmaz 'aceb 'âşık saña
4. Yok nazîrûñ ey gül-i bağ-ı vefā
Nāfile etme su'āl artık baña
Ben geçen gün söyledim hattā saña
Kim görüp olmaz 'aceb 'âşık saña

5. Gerçi seyr etdim hezārān dilberi
Görmedim sen gibi gül-berg-i teri
VĀŞIF'ı dahl etmenüñ yokdur yeri
Kim görüp olmaz 'aceb 'āşık saña

17¹¹

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Bir ben miyem bülbül saña
Meftûn cihan ey gül saña
Versem 'aceb mi dil saña
Ben mā'ilem sünbül saña
2. Sen gibi şüh-ı ser-firâz
Olur mu ey gül-berg-i nâz
Bu yıl degül her kış ü yaz
Ben mā'ilem sünbül saña
3. 'Älemde sen ey gül'-izâr
Oldukça baña böyle yâr
Dağı bir iki nev-nigâr
Ben mā'ilem sünbül saña
4. İşte saña bir bülbül al
Tağ perçemüne sünbül al
Neyse elüne gel mül al
Ben mā'ilem sünbül saña
5. Nice zamândır ey perî
Oldum senüñçün serserî
Şimdi degül çokdan beri
Ben mā'ilem sünbül saña

¹¹ Bu metinde mahlas kullanılmamıştır.

Müstef'îlâtün (=Fa'lün/fe'ülün)

- - * - -

1. Bir şüh yosma
Etdim temâşâ
Görseñ ne ranâ
Ġâyet dil-ârâ
2. Rüyında ħâlî
'Anber mişâli
Ammâ şafâli
Ġâyet dil-ârâ
3. Dil mübtelâsı
Yoğdur vefâsı
Pek hoş edâsı
Ġâyet dil-ârâ
4. O şüh-ı dil-bâz
Baña eder nâz
Ĥüsnüyle mümtâz
Ġâyet dil-ârâ
5. O kadd-i bâlâ
Seyr et ne alâ
Yoğ mişli ħâlâ
Ġâyet dil-ârâ

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Eyyâm-ı bahâr oldu açıldı gül-i şâd-âb
Sen dahı açılmaz mısın ey ġonca-i âdâb
Ĥâzır mey ü ney işte kayık muntazır aĤbâb
MeĤtâb edelim bu gece ey mâĤ-ı felek-tâb

¹² Bu metinde mahlas kullanılmamıştır.

2. Mehtâb-ı ruḥun 'aks edip ey ḡurre-i behcet
Urdu feleküñ şafvet-i mâhı yeme ḡâyet
Aç rûyuñı at dūşuñā zülfüñ kıl 'inâyet
Mehtâb edelim bu gece ey mâh-ı felek-tâb
3. Bâḡın dolaşıp bülbül-i dil ḡüşe-i cāyuñ
Cûlar daḡı leb-teşnedir öpmeklige pāyuñ
Kıl 'arz-ı cemâl 'âleme on dördüdüñ ayuñ
Mehtâb edelim bu gece ey mâh-ı felek-tâb
4. Kām almak içün sāye-i ḡüsnünde felekden
Sâḡâr çekelim sâķi-i sîmîn-bilekden
Yelken edip 'aklı binelim semt-i Bebek'den
Mehtâb edelim bu gece ey mâh-ı felek-tâb
5. Germiyyet-i nûş-ı mey ile yandı arada
Cûlar gibi VÂŞIF aḡalım sū-yı murâda
İşmarlayıp üç çifte yılan dilli piyâde
Mehtâb edelim bu gece ey mâh-ı felek-tâb

20

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kılma ey meh rûyuñā ḡisū-yı şeb-rengüñ niḡâb
Ḥasretüñle bezm-i meyde olmasın baḡrım kebâb
Pek niyâzımdır efendim etme 'azm-i cāme-ḡ'âb
Böyle cāy-ı dil-ḡüşâda eyle zevķ-ı mâh-tab
2. 'Andelib-i ḡülşene dem-sâz olup nây ü kemân
Evce çıksın naḡme-i âvâze-i ḡ'ânende-gân
Geçmeden ḡül mevsimi ey şâh-ı ḡübân-ı zamân
Böyle cāy-ı dil-ḡüşâda eyle zevķ-ı mâh-tâb
3. Şâhn-ı ḡülşen sâḡa-i şâḡrâ kenâr-ı cûy-bâr
Tab'-ı insâna ḡüşâyiş baḡş eder vaķt-i bahâr
ḡül gibi alıp ele rindân cām-ı bî-ḡumar
Böyle cāy-ı dil-ḡüşâda eyle zevķ-ı mâh-tâb

4. Sâgar-ı meyle verip bezm-i şafa'ya zib ü fer
VÂŞIF ol gönca-dehânı aç mişâl-i verd-i ter
Germ-şevk-i vaşl olup neş'eyle bu şeb tâ-seher
Böyle cây-ı dil-güşâda eyle zevk-i mâh-tâb

21¹³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Ey büt içmişsin yine zannım şarâb
Hüsnuñe ermiş mey-âsâ âb ü tâb
Benden isterseñ eger şarkı cevâb
Gül ya hâl-i gerdenüñ yâ müşk-i nâb
3. İ'timâd etmezsin ey nev-reş nihâl
Her kime eylerseñ eyle var su'âl
Bunda yokdur gayrı türlü ihtimâl
Gül ya hâl-i gerdenüñ ya müşk-i nâb
4. Gelmeden bezme ne olsun bu gidiş
Bâde içmezseñ de bâri gel iliş
Beñlerüñe hurde 'anber kim demiş
Gül ya hâl-i gerdenüñ ya müşk-i nâb
5. Baḡş ederseñ işte bir Lâhürî şâl
Var ise şübheñ peyâmı benden al
Şoḡbeti artık uzatma bunda kal
Gül ya hâl-i gerdenüñ ya müşk-i nâb
6. Reng-i ruḡsârüñüñ oldum mâ'ili
Ver baña bir büse varsa kâbili
Dönmem ölsem de sözümdeñ ḡaşılı
Gül ya hâl-i gerdenüñ ya müşk-i nâb

¹³ Şarkı (mahlassız).

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Rû-nümâ oldu bu şeb bir mäh-tâb
Ebr-i zülfin rûyına kılınmış niķâb
Görmedim bir mişlin mişâl-i âfitâb
Hüsni pırlanta gibi pür âb ü tâb
2. Rûzedir ruhsârı gülzârdır şebi
Kırmızı yâkûtdur lâ'l-i lebi
Gördüm ol şüh-ı zarâfet-meşrebi
Hüsni pırlanta gibi pür âb tâb
3. İşledip mendiline zerrîn oya
'Arız-ı tâbânına vermiş foya
Dün temâşâ eyledim doya doya
Hüsni pırlanta gibi pür âb ü tâb
4. Şu'le-nâk elmâs-veş simîn bilek
Böylesin seyr etmemiş çeşm-i felek
Nâzeninim sanki bir cevher çiçek
Hüsni pırlanta gibi pür âb ü tâb
5. Giymiş ol meh zümrüdi şâl 'anteri
Serve dönmüş kâmet-i nâzik-teri
VÂŞIFÂ nâzende nâzik her yeri
Hüsni pırlanta gibi pür âb ü tâb

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bu hüsni ile ey mäh-ı felek-meşreb-i mehtâb
Olmaz mı temâşâ-yı ruhuñ mañlab-ı mehtâb
N'ola açılıp kalsa görünce leb-i mehtâb
Rüyuñ meh-i tâbende vü zülfüñ şeb-i mehtâb
2. Ruhsâra döküldükçe o gisû-yı perişan
Her vech ile teşbih meh-i envere şâyân
Zannetme müdarâ sözüñ ey mihr-i felek-şân
Rüyuñ meh-i tâbende vü zülfüñ şeb-i mehtâb

3. Keyfimce bu şeb cām-ı mey-i la'lüñe kândım
Uykuya varır varmaz o neş'yle uyandım
Gördükçe hilâf olmasın ammâ gece şandım
Rüyuñ meh-i tâbende vü zülfüñ şeb-i mehtâb
4. Şayd etmek için dil yem-i endişeye dalsa
Rü'yâda yahûd büseñi VÂŞIF n'olur alsa
Ta'bîr-i diğerk yok degül ammâ baña kalsa
Rüyuñ meh-i tâbende vü zülfüñ şeb-i mehtâb

24¹⁴

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Hengâm-ı şafâdır bu şeb ey mâh-ı kamer-tâb
Kıl kaşr-ı hümayûnu kudümüñla şeref-yâb
Devr ede kamer şevk ile mânende-i dölâb
Sâyeñde senüñ eyleyelim cünbüş-i mehtâb
2. Çarhuñ yüzü kândil-i nücûm ile donandı
Câm-ı feleküñ bezmimize ağzı şulandı
Sâz ü sözümüzle gece bülbüller uyandı
Sâyeñde senüñ eyleyelim cünbüş-i mehtâb
3. Leb-rîz-i neşât oldu yine sâğar-ı şahbâ
'Aks etmede mir'ât-ı mücellâ gibi şahrâ
Bu şevk ile her sûda edip zevkımız icrâ
Sâyeñde senüñ eyleyelim cünbüş-i mehtâb
4. Teşrîfüñ ümidiyle güşâyiş bulup ezhâr
Kemhâ döşedi pâyuña şahrâ-yı çemen-zâr
Luţf eyle buyur gülşene ey şâh-ı kerem-kâr
Sâyeñde senüñ eyleyelim cünbüş-i mehtâb
5. VÂŞIF demidir ğayrı gidip elden irâde
Bülbüllere dem-sâz olalım gel bu hevâda
Gül gibi gülüp oynayalım bezm-i şafâda
Sâyeñde senüñ eyleyelim cünbüş-i mehtâb

¹⁴ 'Şarkı murabba'. Hafız Abdullâh Ağa tarafından Şevk-efzâ Ağır Aksak Semâî olarak bestelenmiştir.

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Bir dilber-i pür-âb ü tâb
Etdim cihânda intiḥâb
La'line reşk eyler şarâb
Pek dil-rübâdır Mâhitâb
2. Gerden beyâz ü sine şâf
Olmaḡ dilerseñ sine-şâf
Altın verilmez öyle lâf
Pek dil-rübâdır Mâhitâb
3. Dil veren ol ince bele
Yansın mişâl-i meş'ale
Mecbûr oldum ben hele
Pek dil-rübâdır Mâhitâb
4. Çık çık eder çâr pâresi
Her dilde vardır yarası
Cân sevdi var mı çâresi
Pek dil-rübâdır Mâhitâb
5. Olmasa ol Rûm dilberi
Olmaz düğünün hiç ferî
Ḥalk aña gelirler ekşerî
Pek dil-rübâdır Mâhitâb

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Bir felek-meşreb büt-i pür-âb ü tâb
Zülfini ruḡsârına kılmış niḡâb
Nûş-ı meyle eyleyip ref'-i hicâb
Doğdu evc-i 'işveden ol âfitâb

¹⁵ Mâhitâb ismiyle müsemma bir dilbere söylediği şarkıdır (mahlassız).

¹⁶ Mahlassız.

2. Sînesin seyr eyleyen çün âyine
Rüy-ı ümmîdden görür her ayı ne
Hüsni ü âniyle bu günlerde yine
Doğdu evc-i 'işveden ol âfitâb
3. Bezm-i meyde dün şabâh aḥbâb ile
Neş'elendikde şarâb-ı nâb ile
Biz de gördük kim biñ âb ü tâb ile
Doğdu evc-i 'işveden ol âfitâb
4. Âfitâbe elde ol sarḥoş-edâ
Sâğar-ı mey-pâş olup tâbiş-nümâ
Meclise geldikde şandım ibtidâ
Doğdu evc-i 'işveden ol âfitâb
5. Ol büt-i dil-cû o şüh-ı şive-kâr
Zîr-i ebr-i tırradan hem-çün nehâr
Şandım olduğda 'izârı âşikâr
Doğdu evc-i 'işveden ol âfitâb

27

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Söyle ey tâze nihâl-i gül-i nâzik-meşreb
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb
Bulayım sevḳ-ı ḥayâlimde kumâş-ı enseb
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb
2. Çemeni cânfes ey serv-i ser-efrâz geydün
Nâzdan nesc olan elbîseni az geydün
Daḥı ayvâ gül-i ḥârâyı geçen yaz geydün
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb
3. Gerçi ey gonca-i ter câmelerün kat katdır
Çeşm-i bülbül de velî hüsne diger zînetdir
Kırarım bender-i endîşede üç sâ'atdır
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb

4. Ten-i nermînüñe ey naḥl-i gül-i âzâde
Bâr olur belki derim bûy-ı semenden sâde
Bunu ölçer biçerim kâr-geh-i ḥulyâda
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb
5. Sözümlü diñle 'inâd etme yaraşmaz vazgeç
Ten-i nermînüñe nisbetle ḳabâdır berveç
İşte VÂŞİF şavıyor sözümlü elbet ergeç
Bu sene saña bahâriyye ne kesdirsem 'aceb

28

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Gül mevsimidir ey perî nûş-ı mey-i nâb et
Tarf-ı nıgeh-i mestüñi hem-reng-i şarâb et
Bu şûret-i dil-cû ile terfî'-i hicâb et
Gökşu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et
2. İnkârı ḳo ey gonca-gül-i gülşen-i sirâb
Mestâneligüñ çeşm-i siyâhuñ eder işrâb
Yıkma dili zevrakçe-i şahbâ ile yap yap
Gökşu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et
3. Ḳandil-i nücûm ile gören mâh-ı semâyı
Şevḳ ile havâ geydi şanır pullu hevâyı
Deryâ döşedi pâyuña sermâyı sivâyı
Gökşu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et
4. Zaḥm açmak içün sine-i 'uşşâḳuña şad ḥayf
Çekmiş yine çeşmân-ı siyeh-mestüñ iki seyf
Şâh-bâz-ı nigâhuñ gibi sen daḥı çağır keyf
Gökşu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et
5. Bahruñ bu şeb emvâc-ı şafâ aşdı boyından
VÂŞİF binelim ḳayığa İstinye Koyu'ndan
Sâḡar çekelim şevḳ ile Ḳandilli suyu'ndan
Gökşu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et

Mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - -

1. Efendim gūş-ı efgān et
Beni ağlatma ḥandān et
Kerem kıl vaşl şâyān et
Ne emrūñ varsa fermān et
2. Bu nār-ı 'aşk ile her bār
Derūnum oldu āteş-zār
Ne olmak ihtimālī var
Ne emrūñ varsa fermān et
3. Gözüm tā şubḥa dek bī-ḥ'vāb
Göñül bīmār ü cān bī-tāb
Dilerseñ yık dilerseñ yap
Ne emrūñ varsa fermān et
4. Vişālūñle beni güldür
Bu zīrā mevsim-i güldür
Ya āzād eyle ya öldür
Ne emrūñ varsa fermān et
5. Edip 'azm-i reh-i gülşen
Bugün VĀŞIF'la erkenden
Efendim işte geldim ben
Ne emrūñ varsa fermān et

30¹⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Dil verelden ey gül-i bāğ-ı murād
Olmada günden güne derdim ziyād
Vuşlatuñla kıl dil-i nā-şādı şād
Bir yana қо cevri ey kāfir-nihād

¹⁷ Şarkı murabba' (mahlassız).

2. Bezme gel alıp ele sine-kemân
Eyle ğamzeñ okına sinem nişân
Nağme-i dil-sûzuñ ile yandı cân
Bir yana ço cevri ey kâfir-nihâd
3. Sensiz ey şüh ağlarım şâm ü seher
Nâr-ı fırkât canıma etdi eşer
Hasretüñle yandığım baña yeter
Bir yana ço cevri ey kâfir-nihâd
4. Bunca demdir eylerim 'arz-ı merâm
Olmadı bir şeb baña 'âlemde râm
Vahtidir vuşlatla edip şâd-kâm
Bir yana ço cevri ey kâfir-nihâd
5. Meyl edelden saña ey nevres nihâl
Etmedüñ bir kerre hâlûmden su'âl
Kalmadı şabr etmege bende mecâl
Bir yana ço cevri ey kâfir-nihâd

31

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Ey nihâl-i nâz-mu'tâd
Kıl niyâzımla beni şâd
Ġamdan edip gönîlüm âzâd
Kıl niyâzımla beni şâd
2. Ben senüñ serv-i bülendim
Halka-i zülfüñe bendim
Sen de luğf eyle efendim
Kıl niyâzımla beni şâd
3. Sen büt-i sîmîn-bilekde
Dil nice demdir dilekde
Bârî bir kerre felekde
Kıl niyâzımla beni şâd

4. Lutf et ey şüh-ı perî-zâd
Hâtır-ı ğam-ı vâri kıl yâd
Eyle vîrân gönlüm âbâd
Kıl niyâzımla beni şâd
5. Meyl edelden saña her bâr
VÂŞIF-âsâ eylerim zâr
N'ola ey şüh-ı cefâ-kâr
Kıl niyâzımla beni şâd

32¹⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Düşdü gönlüm çâr ü nâ-çâr
'Âşıkım ben etmem inkâr
Saña kim olmaz giriftâr
Olmasañ böyle cefâ-kâr
2. İşte hüsnüñ dehre fâ'ik
Yok eşüñ derlerse lâyıķ
Her gören olurdu 'âşık
Olmasañ böyle cefâ-kâr
3. Olmasañ ey şüh-ı meşhûr
Hüsnüñe bu rütbe mağrûr
'Âlem olur saña mecbûr
Olmasañ böyle cefâ-kâr
4. Kalmayıp arada hâ'il
N'olur olsam vaşla nâ'il
Kim saña olmazdı mâ'il
Olmasañ böyle cefâ-kâr
5. Gayrı hûbânı n'elerdi
Seyrine dünyâ giderdi
Cevrini kim kayd ederdi
Olmasañ böyle cefâ-kâr

¹⁸ Şarkı (mahlassız).

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Sen ne gülşensin eyâ zibâ-yı gülzâr-ı vakâr
Mevsim-i gül rüy-ı renginüñle eyler iftihâr
Sûziş-i 'aşkuñla yanmış hep derün-ı lâle-zâr
Nev-bahârı n'eyleyem gülzâr-ı hüsnüñ nev-bahâr
2. Çeşm-i mestün nergis-i âhü-yı deşt-i İsfahân
Reng-i ruhsârûñ gül-i sad-berg-i bâğ-ı imtiyhân
Gerden-i berrâğ-ı şafuñ yâsemen-zâr-ı cihân
Nev-bahârı n'eyleyem gülzâr-ı hüsnüñ nev-bahâr
3. Turra-i şeb-reng-i nâzuñ bağlamış şebbûları
Gisuvânuñ sū-be-sū zencire çekmiş cûları
Hep senüñçündür hezârûñ nağme-i yâhûları
Nev-bahârı n'eyleyem gülzâr-ı hüsnüñ nev-bahâr
4. Tâ topukdan gerden-i billûra dek hürî-mişâl
Şanki bir nûr-ı mücessemsin hayâl-ender-hayâl
Başka 'âlem var senüñ seyrüñde ey nev-nihâl
Nev-bahârı n'eyleyem gülzâr-ı hüsnüñ nev-bahâr
5. VÂŞIF-ı hasret-keşüñ etdikçe şahrâlarda âh
Sünbülîstân-ı maḥabbet oldu bir bir şâh-râh
Sensiz 'âlem gülşen olsa eylemem 'atf-ı nigâh
Nev-bahârı n'eyleyem gülzâr-ı hüsnüñ nev-bahâr

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Gönülüm ey şüh-ı edâ-kâr
Saña meyl eyledi nâ-çâr
Var iken sende bu reftâr
Kim görüp olmaz giriftâr

¹⁹ Şarkı.

2. Güyyiâ gîsû-yı hoş-bû
Bâğçe-i hüsnünde şeb-bû
Hüsnüne ey kadd-i dil-cû
Kim görüp olmaz giriftâr
3. Saña ey şüh-ı semen-ber
Hüsn ü ândır mâh-peyker
Sen gibi nev-reste dilber
Kim görüp olmaz giriftâr
4. Gerçi gâyet hoş edâsı
Var mıdır bilmem vefâsı
N'ola olsam mübtelâsı
Kim görüp olmaz giriftâr
5. Bende mi VÂŞIF bu h'âhiş
Nim nigâh ile yapar iş
'Âşıka eder nüvâziş
Kim görüp olmaz giriftâr

35

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Dün seyrde gördüm yine bir şüh-ı sitem-kâr
Hâl-i siyeh-i 'ârızı aldı beni nâçâr
Açdı nigehtî sîneme şad dâğ-ı şerer-bâr
Oldum yine oñmayacak derde giriftâr
2. Bilmezlik ile ülfet-i dildâra girişdim
Ârâyışımı renciş-i hicrâna değışdim
Çün şâne o gîsû-yı siyeh-fâma ilişdim
Oldum yine oñmayacak derde giriftâr
3. Oldu gönül ol şüh-ı siyeh-çerdeye meftûn
Sevdâya düşürdü beni bu baht-ı siyeh-gün
Leyli diyerek 'aşk ile mânende-i Mecnûn
Oldum yine oñmayacak derde giriftâr

4. Bir derde düçâr oldu ki VÂŞİF dil-i şeydâ
Ne semte nigâh etsem olur 'aşkı hüveydâ
Hiç şorma benim hâl-i dil-i zârımı cânâ
Oldum yine oñmayacak derde giriftâr

36

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _

1. Gön'lüm ey dilber-i dāyı-reftâr
Eyledüñ kendüñe üftâde-i zâr
Saña mahşûş bu şîrîn güftâr
Başkadır sende edâ vü atvâr
2. Dîdeler sarhoş ü mestâne nîgeh
Olamaz sen gibi şûh-ı eşbeh
Kim görüp demez efendim peh peh
Başkadır sende edâ vü atvâr
3. Sevdigüñ dilber-i meh-pâre mi var
Sende de bencileyin yara mı var
Saña dil vermemeye çâre mi var
Başkadır sende edâ vü atvâr
4. Bakmağa hüsnuñe gözler kamaşır
Vaşfuñu etmege diller dolaşır
Kaddüñe her ne geyerseñ yaraşır
Başkadır sende edâ vü atvâr
5. Seni ey şûh levendim yosma
Gördüğüm gibi veleh geldi baña
N'ola VÂŞİF dañi meyl etse saña
Başkadır sende edâ vü atvâr

Müstef'îlâtün (Fa'ilün / fe'ülün)

- - * - -

1. Ey dil-rübâ yâr
Nâz eyle her bâr
Geyseñ yeri var
Tenzüyî şalvar
2. Alña ulaşmış
Perçem dolaşmış
Ġâyet yaraşmış
Tenzüyî şalvar
3. Var ise istek
Bir kaç kadeh çek
Açmış seni pek
Tenzüyî şalvar
4. Kesdireyim ben
Gül gibi gey sen
Gül penbe nîm-ten
Tenzüyî şalvar
5. Al etme ihmâl
Lâzım be-her hâl
Müşki yeñi şâl
Tenzüyî şalvar

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Seyr-i gülzâra buyur ey gül-'izâr
Başladı şevk ile feryâda hezâr
Nâr-ı 'aşkuñla tutuşdu lâlezâr
Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr

²⁰ Şarkı (Mahlassız).

²¹ İki kıtası Numan Ağa (1750-1834) tarafından Acem-Büselik Yürük Aksak Semâî olara
mıstır.

2. Tār-ı tırrañ bağladı şeb-bûları
 Kayda bend etdi hırâmuñ cûları
 Çarğa çıkdı 'andelibûñ hûları
 Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr
3. Sineñi görsün açılsın yâsemen
 Perçemüñ kılsın temâşâ feslegen
 Kapladı şahrâyı ezhâr-ı çemen
 Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr
4. Gül yüzüñe güllerüñ etme hazîn
 Goncasın açmaz seni çin-i cebîn
 Bâğa gel ey gül-nihâl-i nâzenîn
 Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr
5. VÂŞIF' a şun câm-ı la'lüñ mül gibi
 Kıl perişân zülfüñü sünbül gibi
 Mevsim-i güldür şalın gez gül gibi
 Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr

39

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
 - * - - - * - - - * - - - * -

1. Görmesem bir gün seni ben ey gül-i rengin-'izâr
 Nevk-i hâr-hâr-ı hicrânuñ eder cândan güzâr
 Tâb-ı süz-ı firkatüñle şöyle kim göñlümde nâr
 Diñlese bir şeb nevâ-yı nâlemi bülbül yanar
2. Kılsa şâyân-ı temâşâ n'olur ol şüh-ı şenim
 Gonca-i dâğ-ı maħabbetle donanmış gülşenim
 Koy beni hâlime degme keyfime zirâ benim
 Diñiese bir şeb nevâ-yı nâlemi bülbül yanar
3. Bend-i zülfüñden ne âzâde ne belli bendeyem
 Bir vefâsı yok cefâ-cü dilbere efgendeyem
 Ben gülinden ayrı düşmüş bülbül-i nâlendeyem
 Diñlese bir şeb nevâ-yı nâlemi bülbül yanar
4. Kõ o şühüñ nâr-ı 'aşkıyla kebâb olsun ciger
 Gece gündüz iftirâkıyla yanıp tütsem deger
 Cân evine verdi bir âteş ki hecr-i yâr eger
 Diñlese bir şeb nevâ-yı nâlemi bülbül yanar

5. N'ola VÂŞİF ağlayıp âh eylesem leyl ü nehâr
Hasretiyle bir gülün etmekdeyem feryâd ü-zâr
Bir hezâr-ı bî-nevâyam ben ki hengâm-ı bahâr
Dinlese bir şeb nevâ-yı nâlemi bülbül yanar

40²²

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Gülistân-ı ruhuñ seyr etmege 'uşşâk özenmişler
İşidip gülşene teşrifüñi zevka döşenmişler
Baña hattâ haber göndereceklermiş üşenmişler
Görenler ey gül-i ra'nâ seni gâyet begenmişler
2. İşitdim bu sözü sen gibi bir şüh-ı sitem-gerden
Demiş seyr eyleyenler farkı yokdur gonca-i terden
Dün akşam güşuma böyle çalındı bir şıkâ yerden
Görenler ey gül-i ra'nâ seni gâyet begenmişler
3. Alıp 'uşşâkuñu etrâf-ı gülzârı gezerken sen
Biribirine girmiş 'andelibân ü gül-i gülşen
O gün bağda berâber bulunanlardan işitdim ben
Görenler ey gül-i ra'nâ seni gâyet begenmişler
4. Yalan bu şöhbeti nakl edenüñ zevkı degüldür pek
Demem hiç söylemez ammâ eger söylerse de seyrek
Tutalım kim hilâfı irtikâb etsin bu söz gerçek
Görenler ey gül-i ra'nâ seni gâyet begenmişler
5. Hırâm etdikçe güller gibi hübânüñ miyânında
Görüp VÂŞİF bu nev şarkıyı yazmış vaş-ı şânında
Senüñ evşâf-ı hüsnüñ herkesüñ şimdi zebânında
Görenler ey gül-i ra'nâ seni gâyet begenmişler

²² Şarkı.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Nic'oldu ey perî bir kaç sene evvelki ülfetler
Bizi gâhice devlet-hâneye maḥfice da'vetler
Ne idi bir zamân ol haftalarca 'ayş u 'işretler
Ḳanı ol cilver cünbüşler ülfetler maḥabbetler
2. Gelir mi 'akla bir şeb şöḥbet-i ḥalvâda kalmışdık
Şavıp ağıyarı başdan ağzına bir bal da çalmışdık
Cihânı kayd edinmezdik o rütbe zevka dalmışdık
Ḳanı ol cilver cünbüşler ülfetler maḥabbetler
3. Eger sen olmasañ biz öyle zevk u şevkı n'eylerdik
Daḥı zevkuñ birisi bitmeden birini peylerdik
Şabâḥ olur gider günler doğar biz cünbüş eylerdik
Ḳanı ol cilver cünbüşler ülfetler maḥabbetler
4. Çıkarıdı kâḫkahamız her şeb 'ayyûka şafâmızdan
Sipîhr iñlerdi 'aks-i nağme-i nây ü nevâmızdan
Daḥı biz geçmeden ey serv-ḳadd ammâ hevâmızdan
Ḳanı ol cilver cünbüşler ülfetler maḥabbetler
5. Ḳanı bir 'aşıkuñ var idi VÂŞIF mı ne derlerdi
Bilâ-teklîf gelip la'l-i lebûnden bûse isterdi
Senûñ ey şûḥ anuñla ülfetüñ ammâ ne 'anberdi
Ḳanı ol cilver cünbüşler ülfetler maḥabbetler

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Güzel ḳaşr-ı Neşât-efzâ nişîmen-gâḥ-ı zîbâdır
Cihânda mişli yok kâşânedir a'lâdan a'lâdır
Mekânı pâdişâhuñ bu nev-i ṭarḥ-ı ṭarab-zâdır
Gül-i bâğ-ı keremsin cilver-gâhuñ Gülşen-ârâ'dır

²³ Şarkî-i pesendîde.

2. Nigāristān-ı Çîn'e ğıbta-fermā zīb ü zīnetle
Nitāk-ı çarha dāğ-zen tāk-ı 'unvān ile rıf'atle
Buyur bu bî-bedel eyvān-ı a'lāya sa'adetle
Gül-i bāğ-ı keremsin cilve-gāhuñ Gülşen-ārā'dır
3. Bu serd-āb-ı feraḥ-zāyı gören deryā kenārında
Şanır ırmağ-ı Kevşer bāğ-ı cennet çeşme-sārında
Nazır olmaz efendim 'āleme gevher nişārında
Gül-i bāğ-ı keremsin cilve-gāhuñ Gülşen-ārā'dır
4. Hürüş-ı Selsebil'i bir içim sudur letāfetde
Ruḥām-ı ferşi sim āyinedir gūyā ki şafvetde
Şafā-yāb ol hezārān şevk ile bu kaşr-ı şevketde
Gül-i bāğ-ı keremsin cilve-gāhuñ Gülşen-ārā'dır
5. Cihān medḥūñde hep pīrāye-baḥş-ı nazm u inşadır
Kuluñ VĀŞIF velākin 'andelib-i bāğ-ı ma'nādır
Şarır-i bülbül-i ḥāmem bu feryād ile gūyādır
Gül-i bāğ-ı keremsin cilve-gāhuñ Gülşen-ārādır

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bāğ-ı 'ālemde gözüm bir kâmet-i bālâdadır
Naḫş-ı dāğ-ı ğayrdan levḥ-ı derūnum sâdedir
Kayd-ı miḥnetden bu günlerde serim āzâdedir
Şimdi gönlüm serv-ḫad bir dilbere üftâdedir
2. Başka bir zevka düşüp gül mevsiminde bu sene
'Andelib oldum yine bir ğonca-i nāzik-tene
Kim bakar ḥüsn-i dil-āşüb-ı nihāl-i gülşene
Şimdi gönlüm serv-ḫad bir dilbere üftâdedir
3. Gösterip şeh-rāh-ı vādî-i maḥabbetde şebāt
Būs-ı la'l-i yār ile buldum yeñi başdan ḫayāt
Ġayrı şūḫa n'ola etmezsem nigāh-ı iltifāt
Şimdi gönlüm serv-ḫad bir dilbere üftâdedir

4. VÂŞIFÂ bir kez nigâh eden o çeşm-i sâhire
Sine döğüp bezm-i şevk olur mişâl-i dâ'ire
Beñzemez tavır edâsı dil-rübâ-yı sâ'ire
Şimdi gönîlüm serv-kaç bir dilbere üftâdedir

44

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - - -

1. Sevdigim bir hûb-şadâdır
Mâ'il-i zevk u şafâdır
Kârı 'uşşâka vefâdır
Meşrebimce dil-rübâdır
2. Firqati kesdi amânım
Göklere çıkdı figânım
N'ola süzmese a cânım
Çeşm-i maħmûru elâdır
3. Edip ağıyâra nümâyiş
Diñlemez feryâd ü nâliş
Eylemez aşlâ nüvâziş
Meşrebimce dil-rübâdır
4. Sende ey meh bildigim ben
Var iken bu gül gibi ten
Berg-i gülden câmeñi sen
Hüsnuñe nisbet-kağâdır
5. Sen gücenme dil-pesendim
Ben seni gâyet begendim
Kim demiş sevmez efendim
VÂŞIF'a bu iftirâdır

45

Mefâ 'lün / mefâ 'lün / mefâ 'lün / mefâ 'lün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Bir âteş var ki dilde sinede bir bir hüveydâdır
Ciger-gâhım yanar bilmem ne derd-i hayret-efzâdır
Bakılsa da gül-i mecmû'-ı 'âlem mest ü şeydâdır
Bu dem bir özge demdir mevsim-i câm-ı feraħ-zâdır

2. Hürüş etdi yine baħr-ı neşâtım mevc-i deryâdan
Yeşillendi bahâristân-ı şevkım seyr-i şahrâdan
Ƙo olsun ğonca-i ƙab'ım küşâde nûş-ı şahbâdan
Bu dem bir özge demdir mevsim-i câm-ı feraħ-zâdır
3. Sürâhiler sebûlar meclis-i rindâneley meyley
Tarablar sâz ü sözler nağme-i âġâzeler peyley
Bu demlerde hemân 'aqlı olan zevķ u şafâ eyler
Bu dem bir özge demdir mevsim-i câm-ı feraħ-zâdır
4. Hıyâl et VÂŞIF-ı zâruñ ƙalır mı şabr u ârâmı
Kinâr-ı sînesine almadıķça sen gül-endâmı
Ƙoluñ şar boynına zevķ u şafânuñ geldi hengâmı
Bu dem bir özge demdir mevsim-i câm-ı feraħ-zâdır

46²⁴

Müstef'îlâtün / müstef'îlâtün

- - * - - - - * - -

1. Bir nev-civâna dil mübtelâdır
Kârı hemîşe lıf u vefâdır
Meftûnu olsa 'âlem sezâdır
Nâzik-ıabî'at bir dil-rübâdır
2. Sürsem 'aceb mi zevķ u şafâsın
Aġlatmaz aşlâ ben mübtelâsın
Ġâyet begendim ıavr u edâsın
Nâzik-ıabî'at bir dil-rübâdır
3. Reftârı a'lâ ƙaddı dil-ârâ
Ruhsârı zîbâ gül gibi ra'nâ
Bî-mişl ü hem-tâ yokdur söz aşlâ
Nazik-ıabî'at bir dil-rübâdır
4. Bezme gelince ol nev-civânım
Meyl etdi ġönlüm hażz etdi cânım
Vaşfında VÂŞIF 'âciz-zebânam
Nâzik-ıabî'at bir dil-rübâdır

²⁴ Şarka. Bestesi Şehnaz Yürük Semâî şeklinde iki kıt'a olarak III.Selîm'e (1176-1808) aittir.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Bir siyeh-çerde cevândır
Hüsni mümtâz-ı cihândır
'Aşkî gönlümde nihândır
Bunca dem bunca zamândır
2. Ey benim gül-berg-i alım
Kalmadı şabra mecâlim
Va'd-i vaşl etseñ de cânım
İ'timâd etmem yalandır
3. Şöyle ra'nâ ki kıyâmet
Kaddüñ ey nañl-i nezâket
Sendeki yosma kıyâfet
Bunca dem bunca zamândır
4. Sensiz ey rengin-hırâmım
Gamla geçer şubh u şâmım
Şekveden saña merâmım
Cüz'i bir hâlim beyândır
5. Her nigâh-ı bî-amânı
Bir belâ-yı nâgehânî
VÂŞIF ol rûh-ı revânı
Görseñ ammâ ki ne cândır

Müstef'ilâtün / müstef'ilâtün

- - * - - - - * - -

1. Bir nev-civândır
Âşüb-ı cândır
Serv-i revândır
Kaddi fidândır

²⁵ Biz bestecisini bulamadık. *Araba Sevdası*'nda Dede Efendi'ye ait olduğu söyleniyor.

²⁶ Şarkı (Mahlassız). *Zekât Dede (1825-1897) Şehnâz-Bûselik Yürük Semâi*; R.F.Kam (1905-1981) *Hicaz-kâr Türk Aksağı*.

2. Destinde cāmı
İçmek merāmı
Hoşdur hırāmı
Kaddi fidandır
3. Bir ince beldir
Pek bî-bedeldir
Gāyet güzeldir
Kaddi fidandır
4. Sev ol nihāli
Mümkün vişāli
Yokdur mişāli
Kaddi fidandır
5. Var ise mālūñ
Öp rüy-ı alın
Ol gül-nihālūñ
Kaddi fidandır

49²⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Sevdığım bir nev-cevândır
Verd-i bāğ-ı hüsn ü āndır
Kāmeti serv-i revândır
Böyle bir nev-res fidandır
2. Perçemi top feslegendir
Sînesi berg-i semendir
Mişli yok bir gül-bedendir
Böyle bir nev-res fidandır
3. 'Āşıkı yok kim demişdir
Dil hezārān ğam yemişdir
Şanki tūrfanda yemişdir
Böyle bir nev-res fidandır

²⁷ Şarkı.

4. Seyr et ol nev-res nihâli
Halkuñ olmaz hasb-ı hâli
Mîve-i terdir vişâli
Böyle bir nev-res fidândır
5. Bak o nahl-i can-fezâya
İşlemiş nâzî edâya
Meyli yokdur mübtelâya
Böyle bir nev-res fidândır

50

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şafâdan şimdi mir'ât-ı cihân mânend-i sâgârdır
Ne şuya baksañ 'aks-i rûy-ı maṭlab cılve-güsterdir
Anuñçün şevk-ı rindân-ı 'âlem neş'e-ber-serdir
Sürür eyyâmıdır zevk edecek demler bu demlerdir
2. Edâ-yı Türk et eyle 'abes nûş ey şüh-ı sevdâyî
Ele al hâtır-ı 'aşık gibi meclisde mînâyî
Ya n'eylersin ğam-ı ferdâyı doldur câm-ı şahbâyı
Sürür eyyâmıdır zevk edecek demler bu demlerdir
3. Açıl ey bâğ-ı dehrüñ mişli yok zîbâ gül-i alı
Çekinme bâde iç bezm-i neşât ağıyardan hâli
Koyul zevk-ı şafâya mest-i nâzım koy bu iḥmâli
Sürür eyyâmıdır zevk edecek demler bu demlerdir
4. Zamân-ı kâmdır hengâm-ı fırsatdır tamâm demdir
Merâmuñ ne ise VÂŞİF söyle yâra vakt-ı hurremdir
Bu günlerde şafâ-yı 'âlem etmek başka 'âlemdir
Sürür eyyâmıdır zevk edecek demler bu demlerdir

51²⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - - -

1. Sen gibi bir mişli nâdir
Şüh ile ülfet şafâdır

²⁸ Murabba'-gazel.

Ben demem kâruñ cefâdır
Baña cevruñ de vefâdır

2. 'Âdeti sen dil-nüvâzuñ
'Âşıka açmağdı râzuñ
Ben dururken gayra nâzuñ
Bu da bir başka edâdır
3. Söylemek hâcet mi hâlim
Zevk-ı vaşluñdur hayâlim
Nice vazgeçsin a zâlim
Saña gönlüm mübtelâdır
4. Sen kime olduñ giriftâr
Âh edersin böyle her bâr
Sevdigüñ şüh-ı sitem-kâr
Söyle kangı dil-rübâdır
5. Nüş-ı câm et ko 'inâdı
Bâde olsun şevka bâdı
VÂŞIF'uñ senden murâdı
Zevk-ı vaşluñı recâdır

52²⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Kâmetüñ nañl-i gül-i zibendedir
Saña 'âlem bülbül-i nâlendedir
Dâğ-ı mihrüñ tende 'aşkuñ bendedir
'Âşıkam gönlüm gözüm hep sendedir
2. Seyr edip ol gonca-i nâzik-teri
Sevdi cânım var mı inkâruñ yeri
Mihr-i hüsnüñ gördüğüm günden beri
'Âşıkam gönlüm gözüm hep sendedir
3. Hâtıra şanma gelirsın gâh gâh
Eylerim dâ'im senüñçün âh âh
N'ola her ânda edersin biñ nigâh
'Âşıkam gönlüm gözüm hep sendedir

²⁹ Şarkı.

4. Āteş-i 'aşkuñla yanmışken özüm
Geçmemek lâıyık mı saña bir sözüm
Āh efendim sevdiğim iki gözüm
'Āşıkam gönüm gözüm hep sendedir
5. Sen niçün bilmezsin ey şüh-ı şenim
Dāğ dāğ oldu firākuñla tenim
İşte VĀŞİF da bilir hālīm benim
'Āşıkam gönüm gözüm hep sendedir

53³⁰

Müstef'ılün / müstef'ılün

- - * - - - * -

1. Sende bu zibā mū nedir
Şeb-bū gibi gīsū nedir
Teşbih içün şu bu nedir
Sünbül degül de bu nedir
2. Tāb-ı 'araqla terleme
Ger beñzemezse şebneme
Zülfün şor ol gonca-feme
Sünbül degül de bu nedir
3. Perçem mi urdu al ile
Bu müşg-i Rümî hāl ile
Böyle perişān hāl ile
Sünbül degül de bu nedir
4. Dökdükçe perçem sineye
Değmez mi biñ gencineye
Bir kerre bak āyineye
Sünbül degül de bu nedir
5. Gīsularuñ ey dil-rübā
Sünbül dedim güldüñ baña
Sen söyle ğayrı VĀŞİFĀ
Sünbül degül de bu nedir

³⁰ Şarkı.

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Mevsimi geldi gülistân vahtidir
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir
Bu nevâ-yı 'andelîbân vahtidir
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir
2. Gül görüp ruhsârûnı olsun güşâd
Lâle olsun seyr-i dildârûnla şâd
Saña zevk etdirmedi ancağ murâd
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir
3. Goncasın çık bâğa seyr et gülşeni
Sineñ aç görsün semen sîmîn teni
Cümle ezhâr-ı çemen bekler seni
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir
4. Görmedün sen dahı ey gül-berg-i nâz
Lâlenün zevkın çıkar seyr et biraz
Yalvarır bülbül eder güller niyâz
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir
5. Kıl icâbet da'vete ey gonca-leb
Her ne kim zevkuñ ise âmâde hep
VÂŞIF-ı zârı alıp mahfi bu şeb
Lâlezâra gel Çerâgân vahtidir

55³¹

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - - * - - - - * - - - - * - - - -

1. Kimün mecbûr-ı hüsn ü ânısın şüh-ı şenün kimdir
Benim sensin hayâlim rûz u şeb söyle senün kimdir
Ne gülzâr-ı cemâlün bülbülüsün gülşenün kimdir
Benim sensin gülüm ey gonca-fem söyle senün kimdir

³¹ Şarkı (mahlassız).

2. Niçün kâr eyledün kendüne böyle nâle vü zârı
‘Aceb sen kağı bir serv-ķāmetün olduñ hēvā-dārı
‘İnāyet kıl n’olursun şübheden kırtar bu ğam-ķvārı
Benim sensin ğülüm ey ğonca-fem söyle senün kimdir
3. Eğer kendün gibi bir dil-rübāya olmasañ meftün
Senün ğünden ğüne olmazdı böyle āteşün eفزün
Beni dil-ķhün sen etdün senün kim etdi bagrın ķhün
Benim sensin ğülüm ey ğonca-fem söyle senün kimdir
4. Çekip sen āh-ı cāñ ğāh eyledikçe arz-ı ķvāhişler
Senün āhuñ benim sīnem yarar mānende-i ķançer
Nedendir sende VĀŞIF gibi böyle āh ü nālīşler
Benim sensin ğülüm ey ğonca-fem söyle senün kimdir

56³²

Mefā‘lün / mefā‘lün

* - - - *

1. O şūhuñ ķaddi dil-cūdur
Ĥırāmı bir içim şudur
Demek lāzım mı şu budur
Ruķu ğül zūlfü şeb-būdur
2. Şarāb-ı la‘line ķandım
Söyünmez āteşe yandım
Temāşā eyleyip şandım
Ruķu ğül zūlfü şeb-būdur
3. İşi yokdur teĝāfūlde
Velākin iş taķammūlde
Ĝulistān-ı taķayyūlde
Ruķu ğül zūlfü şeb-būdur
4. Gelip bir dilber-i ra‘nā
Ĝōñūl meyl eyledi ammā
O naķl-i nev-resūñ ğüyā
Ruķu ğül zūlfü şeb-būdur

³² Şarkı.

5. Eden o şüh ile ülfet
Olurmuş nâ'il-i vuşlat
Geçende eyledim dikkat
Ruğu gül zülfü şeb-bûdur

57³³

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Serv reftâruñ gibi dil-cû mudur
Cünbüş-i kıddüñ mi akar şu mudur
Reng-i rûyuñ mu gül-i hoş-bû mudur
Sünbül-i zülfüñ mü bu şeb-bû mudur
2. Dilde dâğ-ı nâr-ı hasret gözde nem
Hep senüñ 'aşkuñladur ey gönca-fem
Gülsitân-ı 'arızuñda ham-be-ham
Sünbül-i zülfüñ mü bu şeb-bû mudur
3. Mü-miyân-ı gülle edip bend 'âlemi
Bağladuñ bir mü ile biñ 'âlemi
Söyleyip hall eyle bârî şübhemî
Sünbül-i zülfüñ mü bu şeb-bû mudur
4. Mest olup açdıkda o sîmîn teni
Şanır ada tavşanı gören seni
Şardı gâyet sevdâm âgâh et beni
Sünbül-i zülfüñ mü bu şeb-bû mudur
5. Hüsni ü ânin seyr eden VÂŞIF-mişâl
Vechi var bu yüzden eylese su'âl
Bâğ-ı ruhsârûñda ey nev-res nihâl
Sünbül-i zülfüñ mü bu şeb-bû mudur

³³ Şarkı.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Göñlümü bir ıfıl-ı dil-bâz
Eyledi kendine hem-râz
Mişli yok bir şûh-ı mümtâz
Hüsnü ser-tâ-be-ka-dem nâz
2. Cilveli çeşm-i siyâhı
Câna işler her nigâhı
Kimsenüñ yok iştibâhı
Hüsnü ser-tâ-be-ka-dem nâz
3. Her kim ile etse ülfet
Kendine bend eyler elbet
Bulsa lâyıķ şân ü şöhet
Hüsnü ser-tâ-be-ka-dem nâz
4. Dil n'ola olsa esîri
Fehm eder naķş-ı zamîri
Gelmemiş dehre nazîri
Hüsnü ser-tâ-be-ka-dem nâz
5. VÂŞIF ol şûh-ı hoş-âvâz
Tâ kim etdi nâya dem-sâz
Varsa da mânendi pek az
Hüsnü ser-tâ-be-ka-dem nâz

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. N'icün ey meh seni 'uşşâķuñ arayıp taramaz
Kağı 'aşık 'acebâ sevdiği şûhu aramaz
Böyle herkesle senüñ ülfetüñ işe yaramaz
Sen de söz ańlasan olmaz mı birazcık yaramaz

³⁴ Şarkı. Kemeńceci Tahir Ağa. Hicaz-kâr Türk Aksağı 2 mısra'.

³⁵ Ali Ağa (1770-1830) Büzürg Şarkı Devr-i revan Şarkı.

2. Olur olmazla münāsib mi senün seyrānuñ
Baña söyle seyir isterse efendim cānuñ
Ne şekil söyleyeyim şabrı yanar insānuñ
Sen de söz añlasan olmaz mı birazcık yaramaz
3. Yok şucuñ çünkü şavıp dün gice meclisde beni
Neye alduñ yanuña ol büt-i şîrîn-suhanı
Çekemez gayr ile 'aşık görüp elbette seni
Sen de söz añlasan olmaz mı birazcık yaramaz
4. Her zamān böyle sitem sözlerüñi işidemem
Ben de olsam saña üftāde şuyuñca gidemem
Çehre etse ne kadar VÂŞIF'ı ta'yib edemem
Sen de söz añlasan olmaz mı birazcık yaramaz

60³⁶

Müstef'ilün / fâ 'ilün

- - * - - * -

1. Ey nev-nihāl-i bâğ-ı nāz
Çekme baña bucağ-ı nāz
Bir gün geçer bu çağ-ı nāz
Gamzeñde kalmaz zâğ-ı nāz
2. Ey dilber-i bāde-fürûş
Perçem olunca zîb-i düş
'Âşıkda kalmaz şabr u hûş
Gamzeñde kalmaz zâğ-ı nāz
3. Aşkuñla ey şüh-ı şenim
Ey çeşmi sarhōşum benim
Oldu Adalar meskenim
Gamzeñde kalmaz zâğ-ı nāz
4. Etdüñ lebün hem-çün şarāb
Ehl-i ħarābātı ħarāb
İç sen de def' olsun hicāb
Gamzeñde kalmaz zâğ-ı nāz

³⁶ Şarkı.

5. 'Uşşâkı ğamzeñ biçmeden
Hışmuñ geçer mi içmeden
Luţf et bu çağuñ geçmeden
Ġamzeñde kalmaz zâġ-ı nâz

61

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ey ğonca-i gülzâr-ı nâz
Nâz etme gel açıl biraz
Güller açıldı geldi yaz
Nâz etme gel açıl biraz
2. Var iken ol rengin 'izâr
Olmaz mı mecbûruñ hezâr
Geldi dem-i evvelbahâr
Nâz etme gel açıl biraz
3. Ey bâġ-ı verd-i imtiyâz
Gel bezme diñle söz ü sâz
Luţfu çok eyle cevri az
Nâz etme gel açıl biraz
4. Mey içip el cûş u ħurûş
Olmağ revâ mıdır ħamûş
Geldi zamân-ı 'iş ü nûş
Nâz etme gel açıl biraz
5. Ey nev-nihâl-i ser-firâz -
Aġyâra etme keşf-i râz
Eyler saña VÂŞIF niyâz
Nâz etme gel açıl biraz

62³⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Göñlüm aldı bir nihâl-i dil-nüvâz
Eyledi bülbül gibi kârım niyâz

³⁷ Şarka.

Tavrı hoş reftârı dil-cû kârı nâz
Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz

2. Kaddi dil-cû nâzik endâm ince bel
Yok sözüm pek hoş edâ gâyet güzel
Hiç sevilmez mi o şûh-ı bî-bedel
Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz
3. Reşk eder gül-berg-i ter ruhsârına
Dinleyen handân olur güftârına
Seyr eden mâ'il olur reftârına
Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz
4. Gonca-i bâğ-ı nezâket gül-beden
Yok nazîri verd-i terden tâze ten
Görmedim bir mişlini dünyâda ben
Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz
5. Hande eyler 'âşık-ı nâlânına
Gülşenüñ beñzer gül-i handânına
Meyl eder kim görse hüsni üânına
Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz

63³⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Gönلümü ey şûh-ı küçek bî-hirâs
Alduñ ammâ eyleme ğayra kıyâs
N'ola mecbûruñ olursa cümle nâs
Pek yaraşmış saña tenzüyî libâs
2. Şabrımı yakdı şadâ-yı zilleri
Perçemi kıldı perîşân dilleri
Cân fedâ etse değer mâ'illeri
Pek yaraşmış saña tenzüyî libâs
3. Vaşf olunmaz inceden ince beli
Güyyâ şanbürenüñ orta eli
Mü-miyânüñ seyr edenler der beli
Pek yaraşmış saña tenzüyî libâs

³⁸ Şarkı.

4. Kesdirip tenzûyî şâldan fermene
Yaraşır kesdirsem ol simîn tene
Şarılıp sıkşam mişâl-i mengene
Pek yaraşmış saña tenzûyî libâs

5. Kırş-ı şemsün tâb-ı hâl-i gerdeni
Aldı bî-hod eyleyip benden seni
N'ola vaşf eyler ise VÂŞIF seni
Pek yaraşmış saña tenzûyî libâs

64³⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Dün gice bir şüh-ı nev-res
Geldi şevk-ı bezme dal-fes
Bend olur kim görse öz kes
Ben degül meftûnu herkes

2. Hüsni ile hübâna fâ'ik
Almağa âgûşa lâyıq
Olmamak mümkün mi 'âşık
Ben degül meftûnu herkes

3. Perçemi şeb-bü-yı katmer
Reng-i ruhsârı gül-i ter
Görmedim bu rütbe dilber
Ben degül meftûnu herkes

4. Destine şundukda câmi
Hoşuma geldi hırâmı
'Âlemün şarmak merâmı
Ben degül meftûnu herkes

5. Her kim etse meyl-i ülfet
Kapılır tavrına elbet
VÂŞIF ol şühûn nihâyet
Ben degül meftûnu herkes

³⁹ Şarkı.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. 'Âşık-ı gam-ı'vâra rahm eyle sitiğnâyı bırak
Yañılıp dil-ğasta-i hicrânunıa bir kerre bak
Gel beni seyr et ne hâle koydu derd-i iftirāk
Sinede nâr-ı maḥabbet dilde dâğ-ı iştîyāk
2. Mübtelânun yardım naqd-i sitemdir 'âdeti
İ'timād etmezse iskât eylerim ben zâhidi
'Âşık-ı zârûn nedir derse bu bâbda şâhidi
Sinede nâr-ı maḥabbet dilde dâğ-ı iştîyāk
3. Yâr yâr olmazsa n'ola gördüğü dil-dâdeye
VÂŞIFÂ 'âşık denilmez her dil-i âzâdeye
İbtidâ-yı emrde lâzım olan üftâdeye
Sinede nâr-ı maḥabbet dilde dâğ-ı iştîyāk

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Lezzet-i derd-i firâkı anlamaz her bi-mezāk
Tatlı bir acıdır 'uşşâka belâ-yı iftirāk
Dehr 'aceb mi olsa bu kavlimde yek-reng-i vifāk
'Aşkla gayret-nümâ-yı 'âlemim bâlâ-nifāk
2. Var iken dilde bu derd-i 'aşk-ı âteş-işti'âl
Ehl-i 'aşka sözlerim olmaz da n'olur ḥasb-ı ḥâl
Böyle bilsinler edenler ḥâl ü şânımdan su'âl
'Aşkla gayret-nümâ-yı 'âlemem bâlâ-nifāk
3. Tatalı fevkımda simurğ-ı mahabbet-âşîyân
Şem'-veş yanıp yakılmak ile kıldım keşb-i şân
Başıma dönse n'ola pervâneler gibi cihân
'Aşkla gayret-nümâ-yı 'âlemem bâlâ-nifāk

⁴⁰ Şarkı.

4. Gamla geçdi vaqtımün ey şüh sensiz ekşeri
Müriş-i ekdârdır açma baña ol günleri
Evvelin bilmem seni ben sevdiğim günden beri
'Aşkıla gayret-nümâ-yı 'âlemem bâlâ-nifâk
5. Derd-i 'aşka düşdüğüm VÂŞIF görüp kayd etme sen
Böyledir resm-i maḥabbet ağlamaz kendi düşen
Kendimi bildim bilelden dehrde zirâ ki ben
'Aşkıla gayret-nümâ-yı 'âlemem bâlâ-nifâk

67

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Sen gibi bir simin bilek
Görmüş degül çeşm-i felek
Saña fedâdır mâ-melek
Ağyâr ile yâr olma tek
2. Yok misli 'anberdir beñün
Ġâyetle nâzıkdir tenün
Nem var ise olsun senün
Ağyâr ile yâr olma tek
3. Bu söz'niyâzımdır saña
Hiç bakma engelden yaña
Söyle ne isterseñ baña
Ağyâr ile yâr olma tek
4. Gönlüm saña meyl etdi pek
VÂŞIF da ḥazz etmek gerek
Çek gayrılardan el etek
Ağyâr ile yâr olma tek

68⁴¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Her kim eylerse senün vaşluñ dilek
Yoluña etsin fedâ hep mâ-melek

⁴¹ Mümtâz nâm bir rakkasa söylediği şarkadır.

N'ola mecbûr olsa gönlüm saña pek
Görmedim ben sen gibi yosma köçek

2. Şayd için şatıp şavıp her şeylerim
Kanda dilber görür isem peylërim
Bunca demlerdir güzel seyr eylerim
Görmedim ben sen gibi yosma köçek
3. Hüsnuñe dünyâ olursa müşteri
Bî-bedel bir tâzesin vardır yeri
Çok perî-rû gördüm ammâ ey perî
Görmedim ben sen gibi yosma köçek
4. Dün biriyle gizli şöhet eyledim
Etdüğün cevri şikâyet eyledim
Nice biñ şüh ile ülfet eyledim
Görmedim ben sen gibi yosma köçek
5. Dil-rübâlıkda kuzum düşdün dile
Oldu mâ'il tavruña VÂŞIF bile
Gel 'inâd etme benimle nâfile
Görmedim ben sen gibi yosma köçek

69 ✓

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Bir büt-i simîn-bilek
Aldı gönlüm etme şek
Hâtırım şâd etdi pek
Yoşma bir şüh-ı köçek
2. Mâ'il oldum kaçına
Beñziyor ay başına
Girmiş on beş yaşına
Yoşma bir şüh-ı köçek
3. Parmağında zilleri
Kıldı hayrân dilleri
Var hezâr mâ'illeri
Yoşma bir şüh-ı köçek

4. Bend olur dil bendine
Hüsn-i zînet-mendine
Tavır maḥşûş kendine
Yoşma bir şüh-ı köçek

5. Nâz ile çığırır çalar
'Âşıkun göñlin çalar
Ya'nî her telden çalar
Yoşma bir şüh-ı köçek

70⁴² ✓

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Bir nigâhla 'aqlım alduñ
Göñlümü al ile çalduñ
'Âkıbet ferdâya şalduñ
İki gündür nerde ıkalduñ
2. Dil görüp hazz etdi senden
Cân ile oldum figendeñ
Şaklama bihûde benden
İki gündür nerde ıkalduñ
3. Sen kim ile etdüñ ülfet
Söylemezseñ baña şöhet
Baña şübhe oldu gâyet
İki gündür nerde ıkalduñ
4. Baña deyip şöyle böyle
Nâfile aldatma öyle
Ketme gelmez doğru söyle
İki gündür nerde ıkalduñ
5. İşte VÂŞIF saña ey mäh
'Âşık oldu ḥ'vâh nâ- ḥ'vâh
Luṭf edip kıl bârî âgâh
İki gündür nerde ıkalduñ

⁴² Şarkı.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Beyâzdır sine-i şâfuñ
Göñüller almış etrâfuñ
Tükenmez hiç señüñ lâfuñ
Ne rahmuñ var ne inşâfuñ
2. Ben açmam kimseye hâlim
Reh-i 'aşkuñda pâ-mâlim
Be hey bî-merhamet zâlim
Ne rahmuñ var ne inşâfuñ
3. Ne bulduñ bu tecâhül den
Uşanmazsın tegâfülden
Göñül kaldı taḥammülden
Ne rahmuñ var ne inşâfuñ
4. Beni ey şüh-ı simîn-ten
Görür görmezlenirsın sen
Be vaz geç yanmışım senden
Ne rahmuñ var ne inşâfuñ
5. 'İbâret dir sözün dekden
Göñül vaz geldi istekden
Yalan zann etme gerçekten
Ne rahmuñ var ne inşâfuñ

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - - -

1. Seyr edenler ḥüsn ü ânuñ
Şarmaḳ isterler miyânuñ
Şâh-ı ḥüsnüsün zamânuñ
Sañadır meyli cihânuñ

43 Şarka.

44 Murabba' şarka.

2. Yoşma şüh-ı bî-bedelsin
Mişli bulunmaz güzelsin
'Âleme tûl-ı emelsin
Sañadır meyli cihânûñ
3. Dilberûñ simîn-beridir
Hüsni mânen-i peridir
Bir iki yıldan beridir
Sañadır meyli cihânûñ
4. Bir siyeh hâl-i mu'anber
Var ki ruhsârında 'anber
Şimdi ey şüh-ı simîn-ber
Sañadır meyli cihânûñ
5. Cilve vü nâz ü nezâket
Ey perî senden 'ibâret
Edeli VÂŞIF'la ülfet
Sañadır meyli cihânûñ

7345

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Mübârek maqdemûñle pâdişâhım oldu memnûnuñ
Beşiktaş'ı şeref-yâb eyledi naql-i hümayûnuñ
Olup zîb-i leb-i deryâ vücûd-ı feyz meşhûnuñ
Beşiktaş'ı şeref-yâb eyledi naql-i hümayûnuñ
2. Açıp âgûş-ı şevkîn revzen-i kaşr-ı feraḥ-peymâ
Seni gözlerdi hep şeb-tâ-seḥer mâh-ı münîr-âsâ
Kudûmuñ bûs için leb-teşne idi sâhil-i deryâ
Beşiktaş'ı şeref-yâb eyledi naql-i hümayûnuñ
3. Bulup meclis kemân u nây ü tanbûr ile zîb ü fer
Kenâr-ı baḥrda rûz u şeb oldukça şafâ-güster
Ser-âgâz eyleyip ḥ'ânendeler bu mışra'ı söyler
Beşiktaş'ı şeref-yâb eyledi naql-i hümayûnuñ

⁴⁵ Şarkî-i pesendîde ez-teşrîf-i sâhil-sarây-ı Beşiktaş-ı Şah-ı devrân.

4. Kelām-ı VĀṢIF'ı gūş eyle ey şāh-ı kerem-kārım
Hużūruñda okunsun şarkī-i pākīze-güftārım
Hele ben bildiğim şimdi eyā şevketlü hūnkārım
Beşiktaş'ı şeref-yāb eyledi naql-i hūmāyūnuñ

74⁴⁶

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Oldu gönülüm saña mâ'il
Vaşluña kıl bārī nâ'il
Cümle 'ālem olsa hâ'il
Şarmadan geçmek ne kâbil
2. Firkatünle nev-cevânım
Kılmadı tâb ü tüvânım
Tende oldukça bu cânım
Şarmadan geçmek ne kâbil
3. N'ola ey şūh-ı sitem-kār
Vaşluña olsam taleb-kār
Sende mādēm ki gözüm var
Şarmadan geçmek ne kâbil
4. Ey gül-i zibā-nümāyış
Sinem olsun saña bāliş
Var iken bende bu h'vāhiş
Şarmadan geçmek ne kâbil

75⁴⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * - -

1. Āteş-i 'aşk ile ifnā-yı vücūd et yanık ol
Cân fedā kıl rāh-ı cānāna muhibb-i şādık ol
Hāk-i pāy olmaqlığa ey dil bu yolda lāyık ol
İntisāb-ı şāh-ı 'aşk ise murāduñ 'āşık ol

⁴⁶ Mahlassız.

⁴⁷ Murabba'-bend.

2. 'Âşıkı kendi özinden 'aşk-ı yâr âgâh eder
Neş'e-i 'irfân ile mülk-i vücûda şâh eder
Ey 'azîzim 'âşıka bir gün bu câhı câh eder
İntisâb-ı şâh-ı 'aşk ise murâduñ 'âşık ol
3. Kimi ser-hadd-i merâma şabr ile bulmuş vüşûl
Kimisi şıdk u şafâ-yı dille tutmuş Hakk'a yol
Böyledir râh-ı hakikatde gönül de'b ü uşûl
İntisâb-ı şâh-ı 'aşk ise murâduñ âşık ol
4. Kendi kendün bil unut bildigîñ et terk-i heves
Zîkr ü fikrûñ şâhed-i maşşûduñ olsun her nefes
Sendedir ma'sûkuñ 'âşık gayrıdan ümmîdi kes
İntisâb-ı şâh-ı 'aşk ise murâduñ 'âşık ol
5. Kaatre iken feyz-ı pîr ile olup baîr-ı 'amîk
Mâye-dâr-ı cevher-i kâim olagör hasbe't-tarîk
Olmadan VÂŞİF yem-i 'aşk u mahabbetde ğarîk
İntisâb-ı şâh-ı 'aşk ise murâduñ 'âşık ol

76

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Doğ evc-i şevka tâbân ol
Cemâl-i 'âleme ân ol
Cihânuñ cismine cân ol
Gül açıl şâd ü handân ol
2. Çıkıp seyrâna şevketle
Temâşâ eyle devletle
Gelip böyle meserretle
Gül açıl şâd ü handân ol
3. Felekden neyse al kâmuñ
Gönülden gitsin âlâmuñ
Ferahla geçsin eyyâmuñ
Gül açıl şâd ü handân ol
4. İşit ey şâh-ı mümtâzım
Bu nev şarkî-i şeh-nâz'ım
Gam ü miñnet neye lâzım
Gül açıl şâd ü handân ol

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Kârımı mânend-i bülbül
Âh u efgân etdi bir gül
Görmedim ben böyle kâkül
Varsa budur saçlı sünbül
2. İş var ol gonca-dehânda
Mişli yokdur gülsitânda
Şimdi gülzâr-ı cihânda
Varsa budur saçlı sünbül
3. Görseñ ol nev-res nihâli
Gül gibi ruhsâr-ı alı
Turralar şebbü mişâli
Varsa budur saçlı sünbül
4. Seyr et ol şûhuñ nigâhın
Aşlı yokdur âh ü vâhuñ
Der gören zülf-i siyâhın
Varsa budur saçlı sünbül
5. Kâmeti çok serv-i bālâ
Hüsni gâyetle dil-ârâ
Doğrusu pek bilmem ammâ
Varsa budur saçlı sünbül

78⁴⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Nevbahâr eyyâmı geldi ey gül-i bāğ-ı merâm
Hâtır-ı mecnûnla gülşende baña 'atf-ı licâm
Hep temâşâyâ nihâlân oldu şaf-beste kıyâm
Seyre çık gülzâra serviler gibi eyle hırâm

⁴⁸ III. bend, Hafız Abdullah Ağa tarafından İsfahan şarkı olarak bestelenmiştir.

2. Sünbül-i zülfüñ hevâsıyla havâlar sünbülü
Ruḥların yâdıyla gülşen geydi reng-i gülgülü
Reh-güzâr-ı ḥüsnüñe bakdırma çeşm-i bülbülü
Seyre çık gülzâra serviler gibi eyle ḥırâm
3. 'Âlem-i âb eyle Gökşu'dan olup zevraḡ-süvâr
Kıl Kâender Bâḡçe'sin tâ şubḡa dek cây-ı karâr
Sen şafâ-yı mâh-tâb etdikçe hû çeksin hezâr
Seyre çık gülzâra serviler gibi eyle ḥırâm
4. Gîsuvânuñ zîver-i düş eyle şebbûlar gibi
'Âşıka râm ol remîde olma âhûlar gibi
Pâyına aḡsın dil-i VÂŞIF daḡı cûlar gibi
Seyre çık gülzâra serviler gibi eyle ḥırâm

79

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Meclisde baña bir bût-i dil-cû-yı mey-âşâm
Şahbâ yerine câm-ı lebin şundu bu aḡşâm
Alp eline göñlümü çün sāḡar-ı gül-fâm
Bend etdi beni kendine bir şûḡ-ı gül-endâm
2. Yâr iken o meh baña niçün âh edeyim boş
Ol zülf-i siyâh ile bu günlerde başım hoş
Bayram gelediden berü çüñ pûş-ı şâl-veş
Bend etdi beni kendine bir şûḡ-ı gül-endâm
3. Olsam n'ola ol meh-veşüñ esrârına maḡrem
Az çok ne ise ülfetimiz vardı muḡaddem
Şimdi yeñi başdan yine mânende-i maḡdem
Bend etdi beni kendine bir şûḡ-ı gül-endâm
4. Bir neş'eli vâḡtın bulup ol serv-i revânuñ
VÂŞIF gibi bûs eyler iken ḡonca dehânın
Âḡûşa teslim kılıp müy-yı miyânın
Bend etdi beni kendine bir şûḡ-ı gül-endâm

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Bir vişâl için baña ey meh-rû ıķ vıķ istemem
Ben bozuştum bakma şimden soñra şıķ şıķ istemem
Ĥatırım ġayrı dilerseñ yap diler yıķ istemem
İsteseñ de sen beni ben küsdüm artık istemem
2. Nâvek-i 'aşkuñ çekildi sîneme düşdüm dile
Fırkatüñle cânıma kâr etdi çekdiğim çile
Geldi 'aqlım başıma yalvarma ġayrı nâfile
İsteseñ de sen beni ben küsdüm artık istemem
3. Derdimi deşme benim ķo ĥâlime söyletme şuş
Kıldı zîrâ ģalbimi bir ķat daĥı düñkü ĥuşuş
Bihûde etme baña şimdengerü 'arz-ı ĥulüş
İsteseñ de sen beni ben küsdüm artık istemem
4. Şöyle dursun ülfet-i dirinemiz bir yaña at
N'olsun and içmek yoġ idi çünkü 'ahdine şebât
Ģayrı vazgeçdim ziyâde olsun ey şüh iltifât
İsteseñ de sen beni ben küsdüm artık istemem
5. Saña ey şüh-ı vefâ-düşmen olaldan mübtelâ
Kim kime etdi cihânda etdiğün cevri baña
Git barışmam sen degül mecmû'-ı nâs etse recâ
İsteseñ de sen beni ben küsdüm artık istemem

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bu kış yanar âteş o perî-peykere vardım
Çün bâde şuyınca varıp 'aqlını şuvardım
Düşdükçe ayaġına edip mey daĥı yardım
Fırşat düşürüp vuşlatı şardım hele şardım
2. Tenhâ gice ol şüh ile meclisde çaķarken
Serĥoş olup ol gözleri mest-âne baķarken
Uykusu gibi çeşm-i siyâhından aķarken
Fırşat düşürüp vuşlatı şardım hele şardım

3. Ol körpe kızunuñ şıcacık koynına girdim
Aldım bir iki büsesini gönlümü verdim
Geçdiyse şıcâğım n'ola maflübuma erdim
Fırşat düşürüp vuşlatı şardım hele şardım

4. VÂŞIF dedim ol mäh-veşe eyleyip alkış
Pek cânım uşandı şogumam gelse de pek kış
Halvâ aş olduğda tamâm herkese kış kış
Fırşat düşürüp vuşlatı şardım hele şardım

82

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. O meh-rüya bulup takrîbini dün yalıda çatdım
Balık da avlayıp keyfin recâ-yı vaşlı çatlatdım
Meşeller söyleyip şuyınca gitdim neyse aldatdım
Şıkıştırdım şarıldım öptüm aldım koynuma yatdım

2. Nazîr olmaz o gül-ruhsâra şüh-ı gülbedenlerde
Görölmüş mü bu şafvet bu leîâfet yâsemenlerde
Tesâdüf eyleyip ol mehle bir yerde geçenlerde
Şıkıştırdım şarıldım öptüm aldım koynuma yatdım

3. Bu yâl ü bâl ü endâmı görüp ol şüh yoşma
Naşıl şarsam deyü gönlüm gezerdi şahın-ı hulyâda
Geçen gece düşürdüm fırşatın bir cây-ı tenhâda
Şıkıştırdım şarıldım öptüm aldım koynuma yatdım

4. Bu ma'nâyı baña ta'bir et ey nahl gül-i nâzik-ten
Bu şeb hulyâda ya düşde seni güyâ efendim ben
Kalıp mahfi sa'âdet-hânede bir bendeñüz bir sen
Şıkıştırdım şarıldım öptüm aldım koynuma yatdım

5. Biri vardı bizimle gitdi bilmem kimdi VÂŞIF-nâm
Biz ikimiz kalıp tenhâca etdik zevk-ı bi-âlâm
Amân kışdır üşürsün yalınuz yatma deyü ahşâm
Şıkıştırdım şarıldım öptüm aldım koynuma yatdım

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Olalı yâr ile hem-dem
Oldu gönlüm şâd u hürrem
Hâtırimdan dür olup ğam
Oldu gönlüm şâd u hürrem
2. Hâtıra edip ri'âyet
Va'd-i vaşl etdüñ nihâyet
Neş'e-i vaşluñla ğâyet
Oldu gönlüm şâd u hürrem
3. Yalvarıp ol nev-civânuñ
Aldım âğûşa miyânın
Bûs edip gonca dehânın
Oldu gönlüm şâd u hürrem
4. Sensiz ey şüh-ı dil-ârâm
Etme mümkün mi kim ârâm
Olduğuñ gibi baña râm
Oldu gönlüm şâd u hürrem
5. Ol büt-i âlüfte-meşreb
Açdı esrârın baña hep
VÂŞIFÂ gönlümce bir şeb
Oldu gönlüm şâd u hürrem

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Bir sözüüm var saña ey nahl-i gül-i hândânım
Almak ister seni âğûşa bir şeb cânım
Kalmadı zerre kadar şabr edecek dermânım
Ne yapayım ey efendim a benim sulţânım

49 Şarkı.

2. O yılan kavı ala fermâyişi dün ben aldım
Tâze semmür için etrâfa haberler şaldım
İşte bayramda gelip çatmada şaşdım kaldım
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım
3. Şabâh olsun buluruz etme sitem bihûde
Hele yarın bakalım biz de olan mevcûda
Yok senûñ istedigûñ 'anterîlik çârşûda
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım
4. İstedigûñ kadar al altın elûñ koynuma şok
Göger al penbe yeşil mâ'i şarâbî şâl çok
Öyle semmür-ı siyâha yaraşır fıstıķı yok
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım
5. Gezmeden elden ele sözleri Şâm ü Şark'ı
VÂŞIF'uñ ğayrı üftâdenden olur mu farkı
Vasf-ı hüsnüñde senûñ söylemem artık şarkı
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım

85⁵⁰

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Cûlar gibi gülzâr-ı şafâya aķ efendim
Destâr-ı perîşânuña güller taķ efendim
Gel hâlimi bir gör de yakarsañ yak efendim
Sensiz baña hasret neler etdi baķ efendim
2. Nûş etmek ile câm-ı mey-i 'aşķuñı kanmam
Bâr-ı mihen-i cevruñi çekmekden uşanmam
Süz-ı ğam-ı hicrânuña yandığıma yanmam
Sensiz baña hasret neler etdi baķ efendim
3. Dil olmasa bu mertebe rencide ğamuñdan
Kim eyler idi saña şikâyet sitemüñden
Mehcûr olalıdan beri bezm-i keremüñden
Sensiz baña hasret neler etdi baķ efendim

⁵⁰ Mahlassız.

4. Ağyār elemi el sitemi ey gül-i bî-hār
Etdi beni bir güne dağı derde giriftār
Açmazsañ eger gayra saña eyleyem ızhār
Sensiz baña hasret neler etdi baķ efendim

86

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Seni ey yoşma şüh-ı ser-bülendim
Görüp mest-âne-mey gâyet beğendim
Gelip ağuşuma ey dil-pesendim
Beni şād eyledüñ şād ol efendim
2. Lebüñ şevkıyla ey meh-rû-yı gül-fem
Döşendüñ zevk-ı 'iş ü nûşa her dem
Derünum eyleyip leb-rîz-i hurrem
Beni şād eyledüñ şād ol efendim
3. Çıkıp gülzāra bu zerrîn külehle
Dili bend eyledüñ zülf-i siyehle
Süzüp çeşm-i siyāhuñ bir nigehe
Beni şād eyledüñ şād ol efendim
4. Bir iki buse etdüñ gāhî ihsān
Gehî vaşluñla kılduñ şād u handān
Görüp bir demde yüz biñ lûfa şāyān
Beni şād eyledüñ şād ol efendim
5. Ayak başdıķda bezme elde bāde
Dil-i VÂŞİF'dan oldu selb-i irāde
Nüvāzişler edip hadden ziyāde
Beni şād eyledüñ şād ol efendim

87

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Dün bağda ey naḥl-i gül-i nāz-pesendim
Gördüm kad-i mevzūnuñu gāyetle beğendim
Lûf et güher-i gūş-ı kabûl eyle bu pendim
Gülsün saña gülmek yaraşır sen gül efendim

2. Gülzâr-ı temâşâya çık ey serv-i semen-ten
Ruhsârûnı seyr edip açılısın gül-i gülşen
Çıksın gam ile ağlamadan dide-i düşmen
Gülsün saña gülmek yaraşır sen gül efendim
3. 'Arz et ruḥ-ı renginüñ utansın gül ü ezhâr
Kıl perçemüñe sünbül ü şebbû-yı giriftâr
Cûlar gibi aç gülşene bak zevkuña her bâr
Gülsün saña gülmek yaraşır sen gül efendim
4. Kim görse kapılmaz kadûñ ey kâmet-i şimşâd
Mâni' degül 'aşıklaruñ eylerse de feryâd
Açmış seni bu şive-i reftâr-ı nev-icâd
Gülsün saña gülmek yaraşır sen gül efendim
5. Mest-âne olup 'âzim-i gülzâr-ı tarab-zâ
Nâz ile şalındıkça o gül-ğonca-i zibâ
VÂŞIF oku bu mısra'ı çün bülbül-i şeydâ
Gülsün saña gülmek yaraşır sen gül efendim

88

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Yañıldım zevk-ı vasluñ ey gül-i zibâ recâ etdim
Bilirken bî-vefâ olduḡuñ ümmid-i vefâ etdim
Şıkıştırdım eğerçi ülfeti ammâ ḥaṭâ etdim
Saña sık sık bakıp zûr ile gönülüm mübtelâ etdim
2. Degül gûşum bezimde nağme-i nây-ı terennümde
Gözüm imâ-yı ebrû ile pinhâni tebessümde
Gelince rû-be-rû dün gice eşnâ-yı tekellümde
Saña sık sık bakıp zûr ile gönülüm mübtelâ etdim
3. O Şâm-kârî şitâri ince telli nîm libâdiyle
Gelince bezme tenhâ zevkıma gitdi ziyâdeyle
Giderken yalıya ikimiz üç çifte piyâdeyle
Saña sık sık bakıp zûr ile gönülüm mübtelâ etdim
4. Demedüñ mü yazın şabr eyle kış gelsin miyânım koc
İnanmam 'ahdüñe va'düñe şimden soñra ister uç
Bu işde kimsenüñ yok medḥali aslâ benimdir suç
Saña sık sık bakıp zûr ile gönülüm mübtelâ etdim

5. Efendim kim demiş üftâdegânda maḥabbet yok
Ne yapsın 'âşık-ı bîçâre sende hiç mürüvvet yok
Bakılsa çeşm-i inşâf ile VÂŞIF'da kabâḥat yok
Saña sık sık bakıp zür ile gönlüm mübtelâ etdim

89⁵¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Ey benim nevres nihâlim
Söyleyim gel saña ḥâlim
Kalmadı şabr ü mecâlim
Rûz u şeb sensin ḥayâlim
2. Hiç göñül olur mu kâ'il
Vaşlına ğayr ola nâ'il
Olalı ben saña mâ'il
Rûz u şeb sensin ḥayâlim
3. Müşg erir reşk-i beñüñle
Gül şolar verd-i tenüñle
Edeli ülfet senüñle
Rûz u şeb sensin ḥayâlim
4. Ey benim cilve-nihâdım
Ben senüñ 'aşkuñla şâdım
Elde ğayrı yok murâdım
Rûz u şeb sensin ḥayâlim

90⁵²

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - -

1. Nâr-ı firqatle yanar cânım benim
Ḥâlîme rahm eyle sultânım benim
Güş edip bir kerre efgânım benim
Ḥâlîme rahm eyle sultânım benim

⁵¹ Şarkı, mahlassız.

⁵² Murabba' şarkı.

2. Derdime ey meh-rû sensin tabib
Çâresin bul yandı sâmn ü şekib
Sen gidelden ben ğarib oldum ğarib
Hâlîme rahm eyle sultânım benim
3. İntizâr-ı maqdemûnle çok zamân
Gözlerim yollardadır ey nev-civân
Kalmadı şabr u kararım el-amân
Hâlîme rahm eyle sultânım benim
4. VÂŞIF-ı ğam-ıvâra ey nev-res nihâl
Zevk-ı vuşlat oldu çün h'vâb-ı hayâl
Gayrı ârâm eylemek emr-i muhâl
Hâlîme rahm eyle sultânım benim

91

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Dilber-i nâzende-reftârım benim
Tarz u tavrı bi-bedel yârim benim
Hep senûndür cümleten varım benim
Saña cânâ cân fedâ kârım benim
2. N'ola etsem zevk-ı vaşluñ iltimâs
Sen baña açılmadan etme hirâs
Sâ'ir 'uşşâka beni etme kıyâs
Saña cânâ cân fedâ kârım benim
3. Zînet ebrû çeşm-i 'ayyâş üstüne
Her ne ise istegün baş üstüne
Turralar düşmüş siyeh kaş üstüne
Saña cânâ cân fedâ kârım benim
4. N'ola çeksem emmege la'lin emek
Tek saña ey dil-rübâ etsem dilek
Yoluña iş mi fedâ-yı mâ-melek
Saña cânâ cân fedâ kârım benim
5. VÂŞIFÂ bu rütbe yalvarış nedir
Şâl libâsa bu kadar h'vâhiş nedir
Kesdir al bir iki fermâyiş nedir
Saña cânâ cân fedâ kârım benim

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Dil verelden yâra oldu 'âlem ağıyarım benim
N'ışleyem rahm eylemez şüh-ı sitem-kârım benim
Bilse de bilmezlenir hâl-i dil-i zârım benim
Pek sür cevır ü cefâyı bî-vefâ yârim benim
2. Ne alır lûtfu lisâna ne vefâyı yâd eder
Bir nigâh-ı iltifâtıyla ne gönlüm şâd eder
Cevr-i ğayb olsa yeñi başdan velî icâd eder
Pek sür cevır ü cefâyı bî-vefâ yârim benim
3. Bülbül zâr ü nizâr eylerse güller hâra ne
Cânıma minnet benim cevır ü sitem ağıyâra ne
Şabrdan ğayrı bu derde söyle ey dil çâre ne
Pek sür cevır ü cefâyı bî-vefâ yârim benim
4. Nice açsın 'andelîb-i 'aşk ol gonca lebi
Meşğ-ı istiğnâ ile geçmiş bütün rûz u şebi
Dağl olunmaz öyle alışmış küçükden meşrebi
Pek sür cevır ü cefâyı bî-vefâ yârim benim
5. Terk-i cevır etdirmenüñ VÂŞIF olaydı kâbili
Saña gönlüm gibi ol derdim o şühûñ mâ'ili
Tarz u tavır beğenmez hûbân-ı ğayra hâşılı
Pek sür cevır ü cefâyı bî-vefâ yârim benim

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Serv-i nâzımsın benim
Ser-firâzımsın benim
Dil-nüvâzımsın benim
Gizli râzımsın benim

2. Sevdim inkâr eylemem
Pek de ikrâr eylemem
Halka ızhâr eylemem
Gizli râzımsın benim
3. Sırr- 'aşkuñ ey civân
Dilde olmuşdur nihân
Kimseye etmem 'ıyân
Gizli râzımsın benim
4. Sen görüp çeşminde yaşı
Nâfile etme telâş
Eylemem esrâr fâş
Gizli râzımsın benim
5. VÂŞIF-âsâ saña ben
'Âşıka ey şüh-ı şen
Söyleme esrârı sen
Gizli râzımsın benim

94⁵³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Ey meh-i süz-efkenim
Ben señüñ efgendenem
'Aşk ile yandı tenim
Rağm et efendim benim
2. Başdı hâzân bağları
Geçdi gülün çağları
Şimdi ciger dâğları
Oldu gülüm gülşenim
3. Sineciğim dâğlayım
Gamla kara bağlayım
Degme baña ağlayım
Gülsün o şüh-ı şenim

⁵³ Murabba' şarkî-i pesendîde.

4. Yâr baña yâr degül
İşte bu hiç kâr degül
Yalñuz ağyâr degül
Yâr da benim düşmenim

5. 'Âşık olaldan beri
VÂŞIFÂ buldum yeri
Gülşen-i 'aşk ey perî
Oldur benim meskenim

95⁵⁴

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * -

1. Ey benim sîmîn tenim
Sendedir gönlüm benim
Ben senüñ efgendenim
Sendedir gönlüm benim

2. 'Aşkuñ ile ey perî
Oldu gönlüm serseri
Gördüğüm günden beri
Sendedir gönlüm benim

3. Yok sözüm ey meh-likâ
Olamaz böyle edâ
Şübhesiz ey dil-rübâ
Sendedir gönlüm benim

4. Ey nihâl-i ser-firâz
Eylerim saña niyâz
Var iken sende bu nâz
Sendedir gönlüm benim

5. Dem-be-dem ey meh-cebîn
Eylerim âh ü enîn
Var ise ey nâzenîn
Sendedir gönlüm benim

⁵⁴ Şarkı mahlassız.

Fâ 'ilâtûn / fâ 'ilûn

- * - - * -

1. Ben yekâz-ı tâzeyem
Şûh-ı bed-âvâzeyem
Köhne bir şîrâzeyem
Bir buçuk endâzeyem
2. Kaddime yokdur uyar
Şanki bir topaç hıyar
Ölçdü terzi ihtiyâr
Bir buçuk endâzeyem
3. Saçlarım güyâ keten
İki destim kerpeten
İşte arşın işte ben
Bir buçuk endâzeyem
4. Hayli bir şûh-ı şenem
Taş gibi sengin-tenim
Kaddimi şorma benim
Bir buçuk endâzeyem
5. Kâmetim hem-çü topaç
Şan kor yemiş bir ağaç
Kim demiş altı kulaç
Bir buçuk endâzeyem
6. Baña nisbetdi budak
Penbe gibi yumuşak
Boyumu ölç işte bak
Bir buçuk endâzeyem

⁵⁵ Ahîbbâsından bir kâsırû'l-kâmeye hezl-güne söylediğidir.

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Açıldım gönca-i bahtım gibi hem-reng-i bāğ oldum
Cihāna 'arz için şevk-ı derūnum dāğ dāğ oldum
Kıyās etme der-i devlet-me'ābuñdan ırağ oldum
Senüñ ben sāye-i luṭfuñda hünkārım çerāğ oldum
2. Nigāh-ı iltifātuñla senüñ ey şāh-ı Cem-meşreb
Dehānı kāmım oldu cām ümmidimle leb-ber-leb
Tarıkımda olup maqşūdum üzre nā'il-i maṭlab
Senüñ ben sāye-i luṭfuñda hünkārım çerāğ oldum
3. Nice kul olmayam ben saña ey şāh-ı himem-mu 'tād
Dil-i nāşādımı elṭāf-ı şāh-āneñle kılduñ şād
Nola kılsam duā-yı devletüñ şām u şehir evrād
Senüñ ben sāye-i luṭfuñda hünkārım çerāğ oldum
4. Senüñ ben az mı gördüm pādīşāhım luṭf u ihsānuñ
Ne ḥaddimdir edā-yı şükrü bu in 'ām-ı 'uzmānuñ
O olup hem-şoḥbeti zātuñ gibi şāh-ı vālānuñ
Senüñ ben sāye-i luṭfuñda hünkārım çerāğ oldum
5. Ferāmūş eylemem ihsānuñ ey şāh-ı kerem-fermā
Derūñde bendeyim biñ cān ile VĀŞİF gibi ḥālā
'Aceb mi māye-i rıf'at bilirseñ ḥıdmetüñ zirā
Senüñ ben sāye-i luṭfuñda hünkārım çerāğ oldum

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Bir gül-i terle bugün 'āzım-i gülzār oldum
Çeşm-i āgyāra o gül-gönca için yār oldum
Ben tehī mey hedef-i ṭa'ne-i āgyār oldum
Yine bir şüh-ı sitem-kāra giriftār oldum

⁵⁶ Murabba' şarkı ez-behr-i çerāğlığ-ı Vāşif.

2. Gerden ü sine beyâz zülf siyâh çeşm siyâh
‘Âşık-ı zâruñ alır ‘aqlın o mest-âne nigâh
Nice âh eylemeyem hâlimi bilmez misin
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum
3. Mü-miyân-ı cezbe-vân-ı hüsni tenâsüb-i refâtâr
Cilve cünbüş kırılış kendine mahşûş etvâr
Begenip şive-i endâmını çâr ü nâçâr
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum
4. Çıkısa gülzâra ger ol gönca-dehen-i zibende
Seyr edip reng-i ruhın güller olur şermende
Nâr-ı ‘aşkıyla yanıp şabr u taḥammül bende
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum
5. Severim ḥazz ederim gerçi ol ince belden
Şoḥbet ü ülfete ruḥşat bulamam engelden
Gördüğüm gibi gidip VÂŞIF irâdem elden
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum

99

Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. O perîden nice dem oldu ki mehcür oldum
Ne kadar sevdim ise o kadar dür oldum
Derd ü cevrin unutup luḥfına mağrûr oldum
Bir pesendide-edâ dilbere mecbûr oldum
2. Beni bir derde dūçâr eyledi ki miḥnet ü zâr
Var gönülde nice ḥulyâ-yı telâş ü efgâr
Fikr ü endişemi eylerseñ eğer istifsâr
Bir pesendide-edâ dilbere mecbûr oldum
3. Ğayrı âzâd olamaz bende maḥabbetden ten
Fikr-i zülf-i siyeh-i yâr ile bağlandı beden
Başımı kaşımağa degmez elim zirâ ben
Bir pesendide-edâ dilbere mecbûr oldum

4. Meyl edip hüsne bir şüh-ı şene oldum kul
İsm ü resmin diyemem lâzım ise ara bul
Beri gel söyleyeyim bârî merakdan kurtul
Bir pesendide-edâ dilbere mecbûr oldum
5. Yârı istersem 'aceb mi ola hüsni bālā
VÂŞIF-ı üftâdeyem ammâ ki tabî'at a'lâ
Olur olmaz güzele meyl edemem ben hattâ
Bir pesendide-edâ dilbere mecbûr oldum

100⁵⁷

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _

1. Yâra dil vereli mehcûr oldum
Nice âh eylemeyem dür oldum
'Âleme 'aşk ile meşhûr oldum
Bir köçek şühına mecbûr oldum
2. Olamaz böyle nihâl-i bālā
Mişli 'âlemde bulunmaz halâ
Tavri zibende edâsı a'lâ
Bir köçek şühına mecbûr oldum
3. Çeşm mest-âne perîşân gîsü
Kıl kâlemlerle çekilmiş ebrû
Seni şimden gerü ey dil yâ hû
Bir köçek şühına mecbûr oldum
4. Gül gibi kırmızı fes başında
Büy-ı 'anber mi bu ne kaşında
Dağı tahmînim on üç yaşında
Bir köçek şühına mecbûr oldum
5. Baksa da şakın inanma şık şık
Gâyet oynaktır o şüh fırtık
Hüsni mümtâz şadâsı muhrık
Bir köçek şühına mecbûr oldum

⁵⁷ Şarkı.

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Saña ben gönlümü verdim verelden böyle mehcûrum
Nice âh etmeyem nâlân ü giryân olmayam dürum
Beni bilmez misin kim saña biñ cân ile mecbûrum
Niçün eller sözine aldanıp küsdün be hey nûrum
2. Koluñ nâz ile atıp boynuma eşnâ-yı şoḥbetde
Seversin âşık-ı âvâreñi gâyetle şüretde
Bu rütbe bendeñe gönlünde var çünki maḥabbetde
Niçün eller sözine aldanıp küsdün be hey nûrum
3. Görüp nice taḥammül eyler 'âşık gayr ile yârın
Ya andan geç ya benden diñlemem öyle bugün yarın
Neden lâzımdı tutmak şoḥbetin bu rütbe aḡyârũñ
Niçün eller sözine aldanıp küsdün be hey nûrum
4. Bu vaz'-ı bāridũñden gönlüme gâyet keder geldi
Şoḡuk şoḡuk tenimden âteş-i ḡayretle ter geldi
Yüzüñe ben yine urmazdım ammâ ḡayrı yer geldi
Niçün eller sözine aldanıp küsdün be hey nûrum
5. Қаpuñda çünki şāyeste degül VĀŞIF gibi bende
Niçün ser-rişte-i 'aşkuñla çekdün gönlümü bende
Şuçum var mı gücensem nāza çeksem şimdicek ben de
Niçün eller sözine aldanıp küsdün be hey nûrum

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. 'Aşkuñla ey nā-mihribān
Kārım benim âh ü fiḡān
Üftādeñem bunca zamān
Raḡm et efendim el-amān

⁵⁸ Tahir Aḡa (?-1828), Būselik Yürük Aksak Şarkı.

2. Mehcür-ı zevk-ı ülfetem
Me'lûf-ı derd-i firkatem
Ümmîd-kâr-ı vuslatam
Raḥm et efendim el-amân
3. Ruḥsâra zülfin dağdır
Güyâ ki sünbül bâğdır
Luṭf u 'inâyet çağdır
Raḥm et efendim el-amân
4. Ḥasretle sîne bağlarım
Mânend-i deryâ çağlarım
Sensiz dem-â-dem ağlarım
Raḥm et efendim el-amân
5. VÂŞIF gibi ey bi-vefâ
Yok çâre oldum mübtelâ
Mecbûrdur gönlüm saña
Raḥm et efendim el-amân

103⁵⁹

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Çözülme zülfüne ey dil-rübâ dil bağlayanlardan
Kaçınma âteş-i 'aşkuñla bağrın dağlayanlardan
Düşer mi ictinâb etmek senüñçün ağlayanlardan
Sirişk-i çeşmimüñ bak farkı var mı çağlayanlardan
2. Gelip vakt-i bahâr 'âlem şafâ-yı gülşen etdikde
Nevâ-yı bülbülü güş ü gül-i ra'nâ işitdikde
Uyup aḥbâba sen de seyr-i Sa'dâbâd'a gitdikde
Sirişk-i çeşmimüñ bak farkı var mı çağlayanlardan
3. Senüñ bir reng-i zibân var ki gül-berg-i 'izâruñda
Bulunmaz gülsitân-ı 'âlemüñ bâğ-ı bahârında
Otur iḥrâma ârâm et biraz ḥavzuñ kenârında
Sirişk-i çeşmimüñ bak farkı var mı çağlayanlardan

⁵⁹ Kömürcü-zâde Huftî Efendi (?-1835), *Bûselik Aşran Şarkı Devr-i revan şarkı; Hacı Ârif B 1885) Nihavend Curcuna şarkı; K. Daşdeviren (1868-1950) Sûznâk Ağır Aksak Semâî; A. I rah-nâk Aksak (ağır) Semâî; A.R. Şengel (1880-1953), Tarz-ı nevîn Nakış Aksak Semâî; M (1899-1981), Râst Gazel.*

4. Hevâ-yı perçemüñle başka bir hâlet olur serde
Yeñi başdan mişâl-i VÂŞİF uğratduñ beni derde
Gamuñla gerçi çokdan ağlarım men hep bugünlerde
Sirişk-i çeşmimüñ bak farkı var mı çağlayanlardan

10460

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Âhü bakışlı bir cevân
Şayd etdi göñlüm nâgehân
Görseñ nasıl âşüb-ı cân
Tâkat-rübâ-yı â'sıkân
2. Rengîn edâlî bir perî
Gül gibi nâzik her yeri
'Âlemlerüñ zîb ü ferî
Zînet-fezâ-yı gülsitân
3. Mey nüş edip inkâr eder
Ruhsârın âteş-zâr eder
Biñ nâz ile reftâr eder
Mânend-i tâvüs-ı cinân
4. Çeşm-i siyâh-ı bâdemi
Âvâre eyler âdemi
Teshîr eder hep 'âlemi
Zencîre çekmiş gisuvân

105

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Mecnûn mişâli verdi şân
Şüh-ı perîşânım baña
Oldu maḥabbetden nişân
Hâl-i perîşânım baña

2. Nûş eyleyip bir iki cām
Mest-i mūdām oldu tamām
Açıldı ber-vefk-ı merām
Ol verd-i hāndānım baña
3. Derdiyle mānend-i hezār
Etsem n'ola feryād ü zār
Cānıyla etdi ber-güzār
Bu 'aşkı cānānım baña
4. Ben ey gül-i bāğ-ı edeb
Senden vişāl etmem taleb
Budur niyāzım rüz u şeb
Cevr eyle sulţānım baña
5. VĀŞIF bu āteşle yeter
Yandı kebāb oldu ciğer
Ney gibi her şām ü seher
Hem-demdir efġānım baña

106⁶¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Gel senüñle yarın ey serv-i revān
Olalım Gökşu'ya maḥfice revān
Dide-i aġyārdan olup nihān
Olalım Gökşu'ya maḥfice revān
2. Gonca gülsün sen daḥı ey verd-i nāz
Zevk et açılsın gözüñ gönlün biraz
İki yıldır gitmedik bārī bu yaz
Olalım Gökşu'ya maḥfice revān
3. Niçün eylersin mürā'at anuñla
Her zamān geçmez gülüm gençlik ele
Verelim yarın senüñle el ele
Olalım Gökşu'ya maḥfice revān

⁶¹ Hacı Sadullah Ağa, Hicaz-kâr Ağır Aksak şarkı.

4. Habbeyi kûbbe eder dayuñ duyar
Vâlideñ de diñleyip aña uyar
Hiç ne agyâr duysun ey meh-veş ne yâr
Olalım Gökşu'ya mañfice revân

5. İzn içün sen tab'ına verme fütür
Söyleseñ belkim eder VÂŞIF umûr
Etmeden ey şûh bir mâni' zühûr
Olalım Gökşu'ya mañfice revân

107

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Aldı gönlüm şimdi bir humbaracı eşbeh civân
Gamze-i bî-rahmı kıldı 'âkıbet sinem nişân
Bir tarafından çeşm-i bidârı eder 'aqlım ziyân
Böyle bir dâyi revişli âfet-i devr-i zamân

2. Gerdeninde İngiliz bârût-veş hâl-i siyâh
Âteş aldım tâbiş-i ruhsârdan bi-ıştibâh
Kerte almış tâ dil-i 'uşşâkı cân-süz-ı nigâh
Böyle bir dâyi revişli âfet-i devr-i zamân

3. Parlayıp çıktı ocağdan ansızın bir gül- 'izâr
Şöyle yalınbuzlu dilber kim dahı par par yanar
Dûd-ı âh-ı 'aşıkânından kığılcımlar çıkar
Böyle bir dâyi revişli âfet-i devr-i zamân

4. Nâm odıyla dil fitili aldı imdi bî-vefâ
Hendeseyle mi yürürsün gayrı yetmez mi edâ
Bir nigâh-ı âşinâyî etmeyip eyler cefâ
Böyle bir dâyi revişli âfet-i devr-i zamân

5. Hânçer-i 'aşkın derûna şaplayınca nâgehân
Tâ cigerden gûşa erdi bir nidâ-yı el-amân
Bil ki VÂŞIF mişlini görmüş degül çeşm-i cihân
Böyle bir dâyi revişli âfet-i devr-i zamân

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - * - -

1. Şarmadan evvel belüнден
Ben senün yandım elüнден
Yaklaşılmaz engelüнден
Ben senün yandım elüнден
2. Ben dururken gayra baķduñ
Göñlüme âteş bıraķduñ
Bir söyünmez nâra yaķduñ
Ben senün yandım elüнден
3. Bir yanında nâr-ı Һasret
Bir yanında süz-ı Һasret
Eylerim elbet şikâyet
Ben senün yandım elüнден
4. Perçemüne şâne oldum
Bezmüne peymâne oldum
Şem'üne pervâne oldum
Ben senün yandım elüнден
5. Dil gibi açsın bu hâli
Yandı sāmân-ı mecâli
'Âķıbet VÂŞIF mişâli
Ben senün yandım elüнден

Mefâ 'ilün / mefâ 'ilün / fe 'ülün

* - - - * - - - * - -

1. Neler çekdi dil-i nâşad elüнден
Senün ey şüh muṭrıb dād elüнден
Kim etmez ney gibi feryād elüнден
Senün ey şüh muṭrıb dād elüнден

62 Şarkı.

2. Olur ağıyar ile dem-sâz-ı ülfet
Dil-i 'uşşâkı etdün vakf-ı hasret
Olan dil-beste-i hüsnüdüdür elbet
Senün ey şüh muṭrıḃ dâd elünden
3. Çü ṭanbūr inleyip sūz-ı neğamla
Telime değme ey muṭrıḃ sitemle
Def-âsâ sîne-germ etdün elemle
Senün ey şüh muṭrıḃ dâd elünden
4. Alınca sîneye sîne-kemânı
Yaḳarsın nâra sine sine cânı
Uşûliyle esir etdün cihânı
Senün ey şüh muṭrıḃ dâd elünden
5. Dil-i VÂŞİF saña zannım kırışdır
Tel-i gisûña ber-takrîb ilişdir
Taḥammül kalmadı bu naşıl işdir
Senün ey şüh muṭrıḃ dâd elünden

110⁶³

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Ümid-i vasl ile bir ince belden
Görünce ihtiyârım gitdi elden
Nigâh-ı âşinâyî var ezelden
Naşıl vazgeçeyim böyle güzelden
2. Görüp hâl-i dilim ol çeşm-i mey-gün
Nigâh-ı lutfu kıldı beni memnün
Derûnum etmedi bir kerre maḥzûn
Naşıl vazgeçeyim böyle güzelden
3. O şûha karşı âh etmek degül iş
Ne yüzle eyleyem feryâd ü nâliš
Eder günde baña yüz biñ nüvâziş
Naşıl vazgeçeyim böyle güzelden

⁶³ Sadullah Efendi (1760-1854) Evc-bûselik şarkı devr-i revan şarkı.

4. Gece gündüz görüp semt-i vefâda
Kim olmaz VÂŞİF o şûha fütâde
Şor üftâdesini hâdden ziyâde
Naşıl vazgeçeyim böyle güzelden

111⁶⁴

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Derûnî oldum efgendeñ
Ölür ayrılmazam senden
Ben olmuşken senüñ bendeñ
Naşıl geçdün 'aceb benden
2. Gamuñla ey gül-i alım
Yaman oldu benim hâlim
Bilirken hâlimi zâlim
Naşıl geçdün 'aceb benden
3. Var iken bende bu cür'et
Yağar âhım seni elbet
Baña budur veren hayret
Naşıl geçdün 'aceb benden
4. Ne VÂŞİF gibi kâm aldım
Ne derd-i hasrete daldım
Çü işitdim şaşıp kaldım
Naşıl geçdün 'aceb benden

112⁶⁵

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Efendim bir gül-i 'âlem-bahâsın
Nihâl-i 'işvesin rengin-edâsın
Cihânda mişli nâdir meh-likâsın
Güzelsin nâzeninsin dil-rübâsın

⁶⁴ Şarkı.

⁶⁵ Murabba' gazel.

2. Ruḥ-ı aluñda müşgîn ḥāl-i hindü
Ezilmiş ḥurde 'anber mi nedir bu
Bu ḥüsn ü ân ile ey ḳadd-i dil-cû
Miyân-ı meclise revnaḳ-fezâsın
3. Bu yāl ü bāl ile ey ḳadd-i bālā
Cihāmı eyledüñ leb-rîz-i sevdā
Güzelsin şühşun dilbersin ammā
Velâkin mücid-i resm-i cefâsın
4. Hırâm etdikçe sen ey serv-i reftâr
Olur endāmuña 'âlem giriftâr
Bu gîsü-yı perişân ile her bâr
Ser-i 'uşşâḳa püsküllü belâsın
5. Be-ḳavl-i VÂŞIF ey şüh-ı sitem-ḥü
Nazır olmaz saña bir verd-i hoş-bü
Ki sen âyîne-i 'âlemde her sū
Hezârân reng ile cilve-nümâsın

11366

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Mâlik-i ḥüsn ü bahâsın
Mâ'il-i nâz ü edâsın
Medḥ ü tavşife sezâsın
Bî-müdâra dil-rübâsın
2. Pek ışıındı saña cânım
Ḳaynadı gâyetle ḳanım
Böyle bil ey mû-miyânım
Bî-müdâra dil-rübâsın
3. Her edâ-yı nev-zuhûruñ
'Âşıḳuñ alır şu'ûrın
Bulamam aşlâ ḳuşûruñ
Bî-müdâra dil-rübâsın

⁶⁶ III. Selim, Mâhur Ağır Aksak Semâî.

4. Kim bilir sen gibi atvâr
Kimde vardır böyle reftâr
Sende bir tavr-ı diger var
Bî-müdâra dil-rübâsın

5. Olmasa hüsnuñ ziyâde
VÂŞIF olur mu fütâde
Görmedim ben sen edâda
Bî-müdâra dil-rübâsın

11467

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Şalın güller gibi nâzik-hırâmsın
Gül-i nev-reste-i bâğ-ı merâmsın
Güzelsin nâzenînsin pek be-nâmsın
Velâkin n'eyleyim sevdâ-yı hâmsın
2. Dili 'aşkuñla her sūya düşürdüñ
Hayâl-i zülf-i şeb-būya düşürdüñ
Beni sevdâ-yı gisūya düşürdüñ
Sen ey baht-ı siyeh hem-reng-i şâmsın
3. Duyuldu şaklama inkâra yok yer
İşitdik mû-miyânuñ şarmış eller
Hoş imdi belle ey şüh-ı sitem-ger
Bize geldikçe rem ağıyâra râmsın
4. Bu da lâyıķ mıdır ey bî-mürüvvet
Edesin ğayrılarla 'iş u 'işret
Tutalım bende olsun hep kabâhat
Begim ammâ ki sen de pek paşamsın
5. Gehî ta'zîr eder gâhî seversin
Mizâcuñ añaşılmaz derd-i sersin
Ne belli barışırın ne küsersin
Be VÂŞIF sen de ğâyet bî-devâmsın

⁶⁷ Murabba' gazel.

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Nice çekmem senüñ ben çilleñi kaşı kemânımsın
 Hadeng-i çeşm-i Tatar'ıñ gibi dilde nihânımsın
 Katı vâfir zamândır bâ'is-i ârâm-ı cânımsın
 Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın
2. Ben ızhâr edip aldırılmazdım ammâ n'eyleyem eyvâh
 Duyurdu 'âleme esrârım âh-ı nâgehânım âh
 Bilen bilsin bu sırrı olsun ey meh bilmeyen âgâh
 Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın
3. Geçenlerde saña hâtırdı mı bir söz demişdim ben
 O gün hattâ baña gâyet gücenmişdün efendim sen
 Ne inkâr eyleyem sağdan şağa ey şüh-ı sîmîn-ten
 Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın
4. İnanıp sözlerine ol gül-i zibânıñ aldanma
 Beni 'aşkıyla yakdı VÂŞIFÂ o bâri sen yakma
 Bu günlerde yeñi mey ü maḥabbet eyledim şanma
 Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ol dil-rübâ-yı meh-cebîn
 Görseñ ne rütbe ḥurde-bîn
 Tavr u edası dil-nişîn
 Gâyetle nâzik nâzenîn
2. Mümkün mi ḥübân-ı diger
 Olmak bu rütbe 'işve-ger
 Her şivesi dünyâ deger
 Gâyetle nâzik nâzenîn

3. Zibā gül-i nev-restedir
‘Ālem aña dil-bestedir
Gül denmege şâyestedir
Ġâyetle nâzik nâzenin
4. Gül bakıp ol verd-i tere
Reşk ile batmış kan tere
Olur teri gülden bere
Ġâyetle nâzik nâzenin
5. Şarılsam ol ince bele
Aşlâ duyurmazdım ele
VÂŞIF beğendim ben hele
Ġâyetle nâzik nâzenin

117

Fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilün
- * - - - * - - - * -

1. Gön̄lümü aldı yine bir meh-cebîn
Dîdesi mânende-i âhû-yı Çîn
Gerden-i şâfı mişâl-i yâsemîn
Böyle bir nâzende şûh-ı nâzenin
2. Gül gibi geymiş libâs-ı gülgülü
Bağlamış gisûlarına sünbülü
Rûyına dökmüş perişân kâkülü
Böyle bir nâzende şûh-ı nâzenin
3. Kim görüp meyl eylemez ol meh-veşi
Servi bend eyler hırâm-ı dil-keşi
Arayıp gezmeñ cihânı yok eşi
Böyle bir nâzende şûh-ı nâzenin
4. Rûy-ı zibâ gonca-i bâğ-ı niyâz
Kâmeti nev-res nihâl-i ser-firâz
Kaddi nâz etvârı nâz endâmı nâz
Böyle bir nâzende şûh-ı nâzenin
5. Ol gül-i şad-bergden nâzik beden
Güyyâ tahmîr olunmuş şiveden
Görmedim bir mişlini dünyâda ben
Böyle bir nâzende şûh-ı nâzenin

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Bir gül-i nâzendesin
Ya n'îçün nâlendesin
Kangı şûha bendesin
Sen kime efgendesin
2. Ey nihâl-i gül-beden
Nâfile ketm etme sen
Añladım zîrâ ki ben
Sen kime efgendesin
3. Hoş havâ benden yaña
Acırım lâkin saña
Şaklama söyle baña
Sen kime efgendesin
4. Ey nihâl-i ser-fîrâz
N'ola etseñ keşf-i râz
Söyle cânım etme nâz
Sen kime efgendesin
5. VÂŞIF' uñ bi-ihtiyâr
Göñlin etmişken şikâr
Böyle n'olsun âh ü zâr
Sen kime efgendesin

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - * -

1. Dil-rübâlar içre sen bir tânesin
Dilber-i yoşma degül de ya nesin
Gam yemem bilsem kime cânânesin
Kangı şem' uñ bezmine pervânesin

⁶⁸ Şarka.⁶⁹ Murabba' şarka.

2. Sen niçün bilmezsin ey büt kıymetüñ
‘Āşık-ı zâra düğündür vuşlatuñ
Var mı bir kimseyle söyle ülfetüñ
Kağı şem‘üñ bezmine pervânesin
3. Kimde vardır sendeki rengin edâ
Vergidir güyâ ‘Acem rakşı saña
Semt-i ârâm-gâhuñu bildir baña
Kağı şem‘üñ bezmine pervânesin
4. Her yerüñ pâlûde-veş titrer senüñ
Şüh-ı şensin çalmadan oynar tenüñ
Kandadır cāyuñ ne yerdir meskenüñ
Kağı şem‘üñ bezmine pervânesin
5. ‘Āşıkı aldatmadır dâ‘im huyuñ
Her giriftâruña eylersin oyun
Gerçi yumşak görünür gerçi şuyuñ
Kağı şem‘üñ bezmine pervânesin

120⁷⁰

Fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün

- * - - - * - -

1. Bir nihâl-i ince belsin
Dil-rübâ-yı bî-bedelsin
Mişli bulunmaz güzelsin
Sen baña gâyet emelsin
2. Dil gamuñla serserîdir
Ben seni şarsam yeridir
Çok zamânlardan beridir
Sen baña gâyet emelsin
3. İbtidâ gördüm begendim
Zevk-ı vaşluña özendim
Söyleyem bârî efendim
Sen baña gâyet emelsin

⁷⁰ *Murabba' şarkı. Santûrî Edhem Efendi, Sabâ-Bûselik Aksak Şarkı; Mısırlı İbrahim Efendi Semâî Şarkı.*

4. Bunca dem sūz ü gūdāzım
Hep senūñçün dil-nūvāzım
Böyle bil ey serv-i nāzım
Sen baña gāyet emelsin

5. Ben saña ey kadd-i bālā
'Āşık oldum VĀŞIF-āsā
Gerçi ızhār etmem ammā
Sen baña gāyet emelsin

121⁷¹

Müstef'ilâtün

- - * - -

1. Bir ince belsin
Pek bî-bedelsin
Baña emelsin
Sen pek güzelsin

2. Ey verd-i ra'nā
Yok mişlūñ aşlā
Çok tāze ammā
Sen pek güzelsin

3. Şayda seni pek
Var bende istek
Mümkün mi geçmek
Sen pek güzelsin

4. Reftāruñ a'lā
Tavruñ dil-ārā
Şanma müdārā
Sen pek güzelsin

5. Bu tavr-ı bendi
Dün gördü kendi
VĀŞIF begendi
Sen pek güzelsin

⁷¹ Şarkı.

Müstef'îlâtün

- - * - -

1. Bir ince belsin
Pek bî-bedelsin
Vaşfa maḥalsin
Ġâyet güzelsin
2. Ruḥsâr-ı aluñ
Güldür cemâlûñ
Yokdur misâlûñ
Ġâyet güzelsin
3. Gel dil-pesendim
Ol sîne-bendim
Söz yok efendim
Ġâyet güzelsin
4. Rengîn edâsın
Pek dil-rübâsın
Vaşfa sezâsın
Ġâyet güzelsin
5. Ey ḳadd-i bâlâ
Hüsnûñ dil-ârâ
Ḳıldım temâşâ
Ġâyet güzelsin

Fâ 'îlâtün / fâ 'îlâtün

- * - - - * - -

1. Büt-i vefâ-dâr imişsin
Hem-dem-i aḡyâr imişsin
Mâ'il-i âzâr imişsin
Sen meger ḡaddâr imişsin

⁷² Şarkı.⁷³ Murabba' şarkı.

2. Gönlümü al ile alduñ
Başımı sevdāya şalduñ
İki gündür nerde ıkalduñ
Sen meger ğaddār imişsin
3. Kimsenüñ var mı yasağı
Bezmden kesdüñ ayağı
Añladım ben bas bayağı
Sen meger ğaddār imişsin
4. Ülfete vardır devāmuñ
Gönlüm almağdır merāmuñ
Hoşdur endām ü hırāmuñ
Sen meger ğaddār imişsin
5. Sen gibi bir şüh yoşma
Etmemiş VÂŞİF temāşā
Yok eşüñ 'ālemde hālā
Sen meger ğaddār imişsin

124⁷⁴

Müstef'îlâtün

- - * - -

1. Ey çeşm-i mey-gün
Dil saña meftün
Gel etme mahzün
Hâlim dige-gün
2. Dil ğamla doldu
Hasretle şoldu
Derdüñle oldu
Hâlim dige-gün
3. Gel dil-pesendim
Hüsnüñ begendim
Rağm et efendim
Hâlim dige-gün

⁷⁴ Şarkı.

4. Ol cilve-kāra
Düşdüm ne çāre
Dil pāre pāre
Hālīm digeṛ-gūn

5. Dilde melāli
Gözde hayāli
VĀŞİF mişāli
Hālīm digeṛ-gūn

125

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Ğamıyla dil figār olsun
Tek ol meh-veş şikār olsun
Olursa böyle yār olsun
Baña yār oldu var olsun
2. Eşi yeḳ ḡonca-i zibā
Bulunmaz şūḡ-ı bî-hemtā
Gelip āḡūşuma tenhā
Baña yār oldu var olsun
3. Olaldan ḡusrev-i ḡübān
Baña etmekdedir iḡsān
Felekde ol meh-i tābān
Baña yār oldu var olsun
4. Gözüm hep sāḡar-ı Cem'de
Göñül şimdi o gül-femde
Murādım üzre 'ālemde
Baña yār oldu var olsun
5. Vişāliyle o gül-ruḡsār
Beni şād etmede her bār
Ben etmem VĀŞİFĀ inkār
Baña yār oldu var olsun

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Bu nev mabeyn-i a'lâda
Mülük-âne şafâ ile
Bu nüzhet-gâh-ı vâlâda
Mülük-âne şafâ ile
2. Çırâgân da güzel ammâ
Bu tarh-ı nev dahı a'lâ
Hemân ey şâh-ı mülk-ârâ
Mülük-âne şafâ ile
3. Reh-i âlâma hiç gıtme
Derûnuñ gamla incitme
Gam-ı ferdâ-yı kâm etme
Mülük-âne şafâ ile
4. Gehî bu tarh-ı dil-cûda
Binişle gâhî Gökşu'da
Meserretlerle her sûda
Mülük-âne şafâ ile
5. Kuluñ VÂŞİF gibi 'âlem
Olup sâyeñde hep hürrem
Derûnuñ görmesin hiç gam
Mülük-âne şafâ ile

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bu sohbet olunmuşdu kışın beynehümâda
Yaz gelse koyulsak kadeh-i zevka ziyâde
Demdir ki o neş'eyle cihân oldu güşâde
Gel 'âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda

⁷⁵ Şarkî berây-ı mabeyn-i Hümâyûn der-Beşiktüş.

2. Ayılmağa gelmez bu şeb ey mäh-i kamer-fer
Ay aydın açık rüy-ı havâ çak mey-i ahmer
Havf etme deñiz süt gibi doğdu meh-i enver
Gel 'âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda
3. Bak ol meh-i tâbendeye zevrakçe kıçında
Beñzer ayın on dördüne ammâ on üçünde
Dolu kayıguñ cām u mey ü meyve içinde
Gel 'âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda
4. Bu şafvet-i deryâ nedir ey nūr-ı mücessem
'Aks-i kad-i nâzik mi gümüş servi mi bilmem
Kandilli'ye başıp ayağı bir kadem akdem
Gel 'âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda
5. Da'vetliyiz ey gonca-gül-i gülşen-i idrāk
Bekler bizi yalıda bu şeb VÂŞIF-ı ğam-nāk
Âvize-i çarh oldu yanıp ahter-i eflāk
Gel 'âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda

128⁷⁶

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - * - - * - - * -

1. Dil-ħarâb-ı 'aşkınam sensin sebep berbādıma
Bir tesellî ver gelip bârî dil-i nâ-şādıma
Taş mıdır bağıruñ ki gelmezsin benim imdādıma
Dini ayrı kâfir olsa rahm eder feryādıma
2. Hâlimi hiç şormaz olduñ ey meh-i hâtır-şiken
Nâr-ı hicrânunñ sūzân oldu iklim-i beden
'Aşk derler bir söyünmez âteşe düşdüm ki ben
Dini ayrı kâfir olsa rahm eder feryādıma
3. Eyledün derd ile âteş-zâr-ı hasret meskenim
Taşa kâr etdi saña kâr etmedi ahım benim
Güş edip efgânımı n'ola acırsa düşmenim
Dini ayrı kâfir olsa rahm eder feryādıma

⁷⁶ Murabba gazel, Tanbûrî Ali Efendi (1836-1890) Segâhı devr-i Hindî Şarkı; A.İçinger, Nihavei Aksak Şarkı.

4. Bu naşıl esrâr ki bir kerre beni şâd eylemez
Dest-i cevri ile harâb olsam da âbâd eylemez
Böyle nâlân olduğum kim görse imdâd eylemez
Dîni ayrı kâfir olsa rahm eder feryâdîma
5. Şardı VÂŞİF şarmağa ol şühu sevdâ-yı merâk
Olmada günden güne gönlümde müzdâd iştiyâk
Şol kadar yakdı ciger-gâhım ki nâr-ı firâk
Dîni ayrı kâfir olsa rahm eder feryâdîma

129⁷⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâlimi bir kerre takrîr eylesem sultânîma
Güş edip rahm eylemezsin nâle vü efgânîma
Nice feryâd etmeyem evvel gelişde yanîma
Sen benim ey bî-vefâ âteş bıraktıñ cânîma
2. Sensiz ey meḥ-rû harâm oldu baña nûş-ı şarâb
İşledi bir yanadan bir yana sıḥ-ı ıztırâb
Aḡayıp sızlanmayım mı daḡı mânend-i kebâb
Sen benim ey bî-vefâ âteş bıraktıñ cânîma
3. Cânîma kaşd etdi ḡubî gözlerüñ düşmen gibi
Baḡrımı deldi sitemle sözlerüñ süzen gibi
Şu'le-zâr-ı iftirâk olsam n'ola külḡan gibi
Sen benim ey bî-vefâ âteş bıraktıñ cânîma
4. Dâmen-i nâzuñ gibi düşsem de her dem pâyuña
Bu ne sırdır kim açılmazsın mişâl-i âyîne
'Aşk ile yanıp kül olmuşken yeñi başdan yine
Sen benim ey bî-vefâ âteş bıraktıñ cânîma
5. Başîma yakıp ḡaşîr ey şâh-ı ıḡlîm-i cemâl
Saña dil nâmında bir yanıkdan etsem arz-ı ḡâl
Ben daḡı derdim yanıp yakılmadan VÂŞİF-mişâl
Sen benim ey bî-vefâ âteş bıraktıñ cânîma >

⁷⁷ Dede Efendi, Hüzûm Ağır Düyek Şarkı.

Mef'ûlû / mefâ'ilû / mefâ'ilû / fe'ûlûn

- - * * - - * * - - * * - -

1. 'Afv eyle suçum ey gül-i ter başıma kaçma
Bir bağı yanık 'âşıkam etdiğime bakma
Gönlüm yeniden âteş-i hicrâna bırakma
Yağduñ beni bârî a begim cânımı yakma
2. Hem-meclis olup nisbetime düşmen-i bedle
Sürdün beni ıklîm-i ğama nefy-i ebedle
Kundağ bırakıp cân evine nâr-ı ħasedle
Yağduñ beni bârî a begim cânımı yakma
3. Feryâd elûñden senûñ ey şüh-ı şeker-leb
Kendün gibi etdün beni de âteşî-meşreb
Pervâne gibi şem'-i cemâlûñde geçen şeb
Yağduñ beni bârî a begim cânımı yakma
4. Firğat ne zamân olur 'aceb vuşlata tebdîl
Olmaz mı dilûñ sûz u güdâzı dağı tekml
'Aşkuñla fitil alalı mânende-i qandîl
Yağduñ beni bârî a begim cânımı yakma
5. Biñ yıl o mehûñ 'aşkına yansam yine kanmam
VÂŞIF bu ne esrâr ki yanmağdan uşanmam
Ben nâr-ı maħabbet ile yandığıma yanmam
Yağduñ beni bârî a begim cânımı yakma

Mefâ'ilûn / mefâ'ilûn / mefâ'ilûn / mefâ'ilûn

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Ayuñ on dördü oldu seyre çık şahn-ı gülîstâna
Ruħuñ pertev-nümâ-yı behcet olsun mâh-ı tâbâna
Kerem kıl muntazır teşrîfûñe yalı-yı şâh-âne
Buyur şad şevk ile meh-tâbe-i kaşr-ı Çırâğân'a

⁷⁸ Şevki Bey (1860-1891), *Uzzâl Yürük Semâî Şarkı*; R.Fersan (1893-1965), *Râst Curcuna Şarkı*
A.Irsoy, *Sabâ Gazel*.

⁷⁹ Şarkî berây-ı sâhil-sarây-ı Çerâğân.

2. Gül açıl hâdeñ olsun bâğ ü rāğa bādī-i zînet
Şafâ-yı hâfıruñdur 'âleme sermâye-i devlet
Senüñ zevkuñ cihânuñ zevkıdır ey şâh-ı meh-âl'at
Buyur şad şevk ile meh-tâbe-i kaşr-ı Çırâğân'a
3. Derünuñ şad ü hurrem hâfıruñdan gam ırâğ olsun
'Adünuñ sînesi reşk-i hasedle dâğ dâğ olsun
Vücüd-ı şevket-âlüduñ cihân durdukça sağ olsun
Buyur şad şevk ile meh-tâbe-i kaşr-ı Çırâğân'a
4. Leb-i cûda çalınsın sâz okunsun faşl-ı dil-cûlar
Dil-i VÂŞİF gibi cûş u hurûşa başlasın cûlar
Gece tâ şubhâ dek 'ayyûka çıksın na'ra-i hûlar
Buyur şad şevk ile meh-tâbe-i kaşr-ı Çırâğân'a

132⁸⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Bir nigâh et 'âşık-ı nālānuña
Merhâmet kıl çeşm-i hûn-efşânına
Tâzesin cevretme düşmez şānuña
Girme 'uşşākuñ bir avuç kanına
2. Bunca demdir bağıdır saña başım
Döndü deryāya gamuñla göz yaşım
Gel benim dāyî revîşli yoldaşım
Girme 'uşşākuñ bir avuç kanına
3. Aşk ile tahmîr olunmuşdur özüm
Gel bu yolda sen benim diñle sözüm
Şâh-bāzım eşhebim iki gözüm
Girme 'uşşākuñ bir avuç kanına
4. Var mı bilmez saña hayrân olduğum
Luţfuña her türlü şâyân olduğum
Gel benim yolında kurbân olduğum
Girme 'uşşākuñ bir avuç kanına

⁸⁰ Mahlassız. Binbaşı Âtîf Bey (?-1870), *Evc devr-i Hindî Şarkı*.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - - -

1. Verelden gönlümü bir şive-kāra
Derūnum rûz u şeb yanmada nāra
Nice 'arz etmeyem hālim o yāra
Göñül meyl etdi sevdim var mı çāre
2. Gehī eyler sitem gāhī tegāfûl
Bilirken hālimi eyler tecāhûl
N'ola her bār yine kılsam taḥammûl
Göñül meyl etdi sevdim var mı çāre
3. Nice dem eylerim luṭfin temennā
Niyāzım gûş eder raḥm etmez ašlā
Bu rûtbe cevre şabr etmezdim ammā
Göñül meyl etdi sevdim var mı çāre
4. Ne bulmuş böyle vaz'-ı nā-hevādan
Niçün ḥavf etmez āh-ı mübtelādan
Ne mümkün vazgeçem ol bî-vefādan
Göñül meyl etdi sevdim var mı çāre
5. O şūḥ 'uşşāka mā'ildir ezāya
Nigāh-ı iltifāt etmez recāya
Benim yok ṭākatim ammā cefāya
Göñül meyl etdi sevdim var mı çāre

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - - -

1. Düş olup bir tāze yāra
Cāna açdım tāze yara
N'ola yandımsa bu nāra
Düşdü gönlüm var mı çāre

⁸¹ Şarkı.

2. Şarmağa 'ahd edip evvel
O perîye bağladım bel
Hiç beni kayd etmesin el
Düşdü gönülüm var mı çäre
3. 'Äleme 'aşk ile rüsvâ
Eylese ol şüh-ı yoşma
Baña düşmez yine şekvâ
Düşdü gönülüm var mı çäre
4. 'Âşıka ol kadd-i bālâ
Râm olurdu belki ammâ
Hüsün eylerken temâşâ
Düşdü gönülüm var mı çäre
5. Ol büt-i 'âlem-pesende
Olmamak mümkün mi bende
VÂŞİF inşâf eyle sen de
Düşdü gönülüm var mı çäre

135⁸²

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Gönül verdim yine bir gül-'izâra
Gam-ı 'aşkı ile döndüm hezâra
Şalındıkça çıkıp seyr-i bahâra
Döner reftârı mevc-i cüy-bâra
2. Ne mümkün nâr-ı hicrânı söyünsün
Düşen 'aşkına taşlarla döğünsün
Felekde 'ömrü oldukça öğünsün
Çeken ol şühü bir kerre kinâra
3. Ne geçdi bir sözüm ol mest-i nâza
Ne râğbet kıldı âğuş-ı niyâza
Egerçi böyle vaz-ı cân-güdâza
Taḥammül kalmadı ammâ ne çäre

⁸² Murabba' gazel.

4. Neye müncer olur āyā ki hālīm
Eder günden güne efzūn melālīm
Cihānda görmedim ben böyle zālīm
Ne feryāda bakar ne āh ü zāra
5. Beni VĀŞİF gibi ol şūh-ı mekkār
Eder her anda bīn derde giriftār
Bu derdi çekmedense böyle her bār
Başım alıp kaçayım bir kenāra

136⁸³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Meyl edip bir gül-'izāra
Döndüm 'aşkıyla hezāra
Başladım feryād ü zāra
'Āşıkım 'āşık ne çāre
2. Sinenüñ ey şūh-ı gülşen
Farkı yokdur yāsemenden
N'ola senden geçmesem ben
'Āşıkım 'āşık ne çāre
3. Kimde var bu bī-bedel bel
Halk 'aceb mi baksa bel bel
Nāfile dahl etmesin el
'Āşıkım 'āşık ne çāre
4. Cāna kār etdi tegāfūl
Dağı eylerim tecāhül
Ben tehī etmem taḥammül
'Āşıkım 'āşık ne çāre
5. Tā bu rütbe ey kaşı ya
Çilleñi çekmezdim aşlā
Şöyle bilsinler ki hālā
'Āşıkım 'āşık ne çāre

⁸³ Şarka.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Bir büt-i yoşma-edāya
Mā'il oldum baķ şafāya
Meyli yok aşlā vefāya
Bayılır cevır ü cefāya
2. Furşat el verdikçe tenhā
Bezme gel nüş et mey ammā
Yañılıp bir cām-ı şahbā
Şunma benden mā'adāya
3. Var iken bu rütbe ülfet
Olmamak lâıyık mı vuşlat
Sende yok yoksa mürüvvet
Bende ħ'āhiş bī-nihāye
4. Şakınıp bir nīm nigāhuñ
'Āşıkunı alırsañ 'aqlın
Çıkalı zülf-i siyāhuñ
Urdu sünbüller kıraya
5. VĀŞIF'ın hiç şorma hālin
Pek 'abeş gayrı su'ālün
Mümkinini varsa vişālün
Yok diyüben bir recāya

Mefâ'ılün / mefâ'ılün / fe'ülün

* - - - * - - - * - -

1. Yine bir gonca-i rengin-edāya
Düşürdüm gönümü baķ şu kızāya
Beni 'aşkıyla uğratdı belāya
Baķ ol nev-res nihāl-i cān-fezāya
2. N'ola giryān ise bu çeşm-i pür-ĥün
Dil oldu bir gül-i zibāya meftün
Eğer seyr etmedünse serv-i mevzün
Baķ ol nev-res nihāl-i cān-fezāya

3. Ne pek sermest-i naḥvetdir ne açık
Nigāhı sarhoş ammā kendi ayık
Ne rütbe medḥ ü tevşif olsa lāyık
Bağ ol nev-res nihāl-i cān-fezāya
4. Güler yüz gösterip ol verd-i behcet
Gülistān-ı cihāna verdi zīnet
Temāşā vaktidir ey çeşm-i ḥasret
Bağ ol nev-res nihāl-i cān-fezāya
5. Bu sīne var mıdır bir gül-bedende
Olur mu böyle şafvet yāsemende
Begendim VĀŞIFĀ bir kerre sen de
Bağ ol nev-res nihāl-i cān-fezāya

139

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Mâ'ilem bir dil-rübāya
Nāz eder ben mübtelāya
Meyl eden ol meh-likāya
Şabr eder cevri ü cefāya
2. Ey dil ifşā etme rāzuñ
Geçmeye şāyed niyāzuñ
N'ışlesin ol serv-i nāzuñ
Meşrebi mā'il edāya
3. Dilber ile 'iş ü 'işret
Hoş gelir 'uşşāka elbet
Edeli ol mehle ülfet
Başladım zevk u şafāya
4. Gönülümü biñ türlü yemle
Şayd edip bakdı sitemle
Kışsamız ol gonca-femle
Oldu şirîn bir hikāye
5. VĀŞIF ol serv-ḳadd-i bālā
Doğrusu ḡāyetle a'lā
Serv-ḳad dilberdir ammā
Meyli yok semt-i vefāya

Müstef'îlün / müstef'îlün

- - * - - - - * - -

1. Gön'lüm düşürdüm bir meh-likâya
Ne lutf eder ne mâ'il cefâya
Bir başka şüret vermiş araya
Kim mâ'il olmaz ol dil-rübâya
2. Âyine-âsa bak sinesine
Yansa sezâdır dil sine sine
Lutf etse gâhî üftâdesine
Kim mâ'il olmaz ol dil-rübâya
3. Güyâ ki bilmez lutf u vefâyı
İş güç edinmiş cevr ü cefâyı
Görüp bu rütbe nâz ü edâyı
Kim mâ'il olmaz ol dil-rübâya
4. Yakdı derûnum şol rütbe hasret
Ne şabr kaldı ne şabra tākāt
Cevr ü cefâdan kılsa ferâgat
Kim mâ'il olmaz ol dil-rübâya
5. VÂŞIF o şüh-ı şîrîn-tekellüm
Etsin ne mâni', şarkî terennüm
'Uşşâk-ı zâra kılsın terahhüm
Kim mâ'il olmaz ol dil-rübâya

141⁸⁴

Mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - -

1. Buyur dihim-i Dārâ'ya
Hemân şâh-âne zevk eyle
Geçip kaşr-ı dil-ārâya
Hemân şâh-âne zevk eyle

⁸⁴ Şarkî ez-sitâyiş-i Şâh-ı devrân.

2. Dizilsinler nedīmānuñ
Cihāna neşr ola şānuñ
Şehisin mülk-i devrānuñ
Hemān şāh-āne zevk eyle
3. Nihāl-i bāğ-ı devletsin
Gül-i gülzār-ı şevketsin
Meh-i evc-i meserretsın
Hemān şāh-āne zevk eyle
4. Derūnu düşmenūñ vīrān
Ola zevkuñ görüp her ān
Senūñdür ba'dezīn devrān
Hemān şāh-āne zevk eyle
5. Nice şarkī-i nev-güftār
Yapar VĀŞIF kuluñ tekrār
Benim kaçdım budur her bār
Hemān şāh-āne zevk eyle

142 ✓

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Gördüğüm gibi seni ey gül-i zibā-ħande
Kalmadı 'aşk ile ārām ü taħammül tende
Var iken bu reviş-i ħüsni dil-ārā sende
Olmaz ey meh saña bendeñ gibi şādık bende
2. Cāme-i sebz ile mānende-i serv-i bālā
Saña maḥşūşdur ey şüh levend-āne edā
Kıyma ġaddāre-i ġamzeñle bu çağında baña
Olmaz ey meh saña bendeñ gibi şādık bende
3. Seyr eden elde hezāruñla seni ey gül-i al
Çubuğa beste şanır bāğçede bir taze nihāl
Yansam 'aşkuñla n'ola bülbul-i nālede mişāl
Olmaz ey meh saña bendeñ gibi şādık bende

4. Açmış endâmuñı bir kat dağı cânfes kaftân
Cevher-i cân gibi etsem seni sînemde nihân
N'olur ez-cân ü dil olsañ baña yâr u cânân
Olmaz ey meh saña bendeñ gibi şadıķ bende
5. Bir bakışla beni ey gonca-i zibâ-reftâr
Âteş-i 'aşķa yakıp eyledüñ üftâde-i nâz
Nola gönîlüm gibi ben saña kul olsam her bâr
Olmaz ey meh saña bendeñ gibi şadıķ bende

143

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün
- - * - * - * - - * - * -

1. Bir tıfla düçâr oldu gönül semt-i Bebek'de
Pervâz edemez yavrucağım dağı dünekde
Ol mâhı şikâr etmek için şayd-ı semekde
Bir 'âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde
2. Buldu henüz eyyâmını zevrakçe-i şahbâ
Orsa boca Kandilli'ye dek çekdirelim tâ
Gök kândil olup şubha dek ey mâh-ı şeb-ârâ
Bir 'âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde
3. Tavşan kanı mey dolduralım câm-ı niyâza
Yalvaralım ol mest-i mey-i gamze-i nâza
Mağfî koyalım yağlı piyâdeyle Boğaz'a
Bir 'âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde
4. İşte mey mağbûb tarab cümle müheyyâ
Meh-pârecigim gel edelim 'azm-ı Tarabya
Hırsız küreğiyle yanaşıp yalıya tenhâ
Bir 'âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde
5. VÂŞIF gibi çarha çıkarıp nağme-i âhı
Zevk eyleyelim şarkî çığırtma ile gâhı
Âğûşa alıp hâle-şifat gâhı o mâhı
Bir 'âlem-i meh-tâb edelim biz de felekde

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. 'Âşıkım bir güle kim aña hezâr efgende
Gelse reftâra eder nahl-i gülü şermende
Görseñ ol duhter-i zîbâ revîşi gülşende
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende
2. Dağı bikri ile pāk aňlayışım ol gül-i ter
Kızarır nûş-ı mey etdikde mişâl-i gül-ter
Reng-i la'l-i lebine bint-i 'ineb reşk eyler
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende
3. Rakşa âgâz edicek lerze tutar âfâkı
Zühre sâzın bağ edip elden olur müştâkı
Kızlanır vuşlatın etdikçe taleb 'uşşâkı
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende
4. Gelse âgûşuma bir kerre o billür-beden
Ne cihâz ister idim vâlide senden ne çemen
Hacle-gâhına girenlerden işitdim bunu ben
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende
5. Aña gerdânlığı ağızımla takıp VÂŞIF-vâr
Çün nişân bağılığı boynına şarılsam her bâr
Bize nâ-mağrem olup eylemez 'arz-ı didâr
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende

145⁸⁵

Mefâ'ilün / mefâ'ilün

* _ _ _ * _ _ _

1. Olalı ben saña bende
Dilüñ ârâmı yok fende
Amân ey mâh-ı tâbende
'Aceb sen kandasın kanda

⁸⁵ Mahlassız. Şemseddin Ziya Bey (1882-1923), Hicaz Aksak Şarkı.

2. Ne cāyı eyledüñ mesken
Ne yerlerdir saña gülşen
Refîķuñ kūyu mu bilmem
'Aceb sen ķandasın ķanda
3. Revā mı ey gözü maķmūr
Cemālūñden olam mehcūr
Ne tîz 'aşîķdan olduñ dūr
'Aceb sen ķandasın ķanda
4. Nihān etdim seni gözden
Gülistān çeşmime külķhan
Firāķuñ ģastasıyam ben
'Aceb sen ķandasın ķanda
5. Kebūter-veş uçup cānā
Ser-i kūyuñ dolaşsam tā
Desem bu resme vāveylā
'Aceb sen ķandasın ķanda

146⁸⁶

Fā 'ilātün / fā 'ilātün

- * - - - * - -

1. Bir tenāsüb var ki sende
Şabr u ārām yandı bende
Kim görüp olmaz figende
Ben de oldum saña bende
2. Cilve vü nāz u nezāket
Tavr-ı şūhuñdan 'ibāret
Ey şeh-i mülk-i melāķhat
Ben de oldum saña bende
3. Zülfüñ ey şūķ-ı perî-şān
Eyledi ģalim perîşān
'Āķîbet ey şāh-ı ģübān
Ben de oldum saña bende

⁸⁶ Şarkı.

4. Senden ey verd-i le'âfet
Meşrebim hazz etdi gâyet
Eyleyip ümmîd-i vuşlat
Ben de oldum saña bende
5. Gönlümü ey la'î-i mey-gün
İltifâtun kıldı memnün
Yalınız VÂŞIF mı meftün
Ben de oldum saña bende

147

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün
- - * * - - * * - - * * - -

1. Gülgeşt-i şafâ eyler iken şahñ-ı çemende
Oldum yine bir na'hl-i gül-i nâza figende
Ârâm edemem gayrı şabır kalmadı bende
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i na'vvet
2. Sünbül ham-ı zülf-i siyehün görsün utansın
Gül reng-i ruhuñ seyr-ile biñ reñge boyansın
Bülbül düşüp 'aşk âtesine yansın uyansın
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i na'vvet
3. Yaz geldi gülüp oynayalım ey büt-i gül-fem
Elvermiş iken fırsat-ı 'işret sürelim dem
Dem-beste-i hüsnün ola derseñ eder 'âlem
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i na'vvet
4. Tenhâca gelip VÂŞIF-ı gam-h'âra dem eyle
Nüş et bir iki câm-ı şafâ def'-i gam eyle
Redd etme sözüm Türkîce olsun kerem eyle
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i na'vvet

148

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün
- - * * - - * * - - * * - -

1. Gülgeşt-i şafâ eyler iken şahñ-ı çemende
Oldum yine bir na'hl-i gül-i nâza figende
Ârâm edemem gayrı şabır kalmadı bende
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de

2. Gül-goncasın açmaz seni bu nâz ü istîgnâ
Gel meclise nûş et bir iki cām-ı feraḥ-zâ
Çık bâğa o neş'eyle şalın ey gül-i zibâ
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de
3. Gülşende hezâr âh ile bûlbüller uyandı
Şad-berg-i güzîni yiḡe biñ renge boyandı
Gülzâr-ı cihân kırmızı güllerle donandı
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de
4. Cûlar dökülüp dâmen-i kûh-sâra çağlar
Şevk ile yeşil câme geyindi yine dağlar
Ezhâr ile zeyn oldu mücessem hele bağlar
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de
5. Rûyuñda ḡaṭuñ olmadan ey gonca bedîdâr
Dök zülfüñü ruḡsâra buyur gülşene her bâr
Hengâmıdır al VÂŞIF'ı kıl seyr-i çemen-zâr
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de

149

Mefâ'îlün / mefâ'îlün /fe'ûlün

* - - - * - - - * - -

1. Hırâmuñ seyr edip şahn-ı çemende
Nihâl-i qaddüñe oldum figende
Ne ḡacet perçemüñle kayd ü bende
Saña göñlüm de bende ben de bende
2. Görüp çeşm-i siyâh-ı cân-şikâruñ
Naşıl cân vermesin 'uşşâk-ı zâruñ
Göreliden ḡâl-i müşkîn-i 'izâruñ
Saña göñlüm de bende ben de bende
3. Doğ evc-i 'işveden çün mihr-i raḡşân
Senüñdür âfitâbım şimdi devrân
Yedi yıldan beri ey şâh-ı ḡübân
Saña göñlüm de bende ben de bende
4. Kime eyleyeyim ḡâlim hikâyet
Yine senden sañadır hep şikâyet
Sözümden dönmem ölsem de nihâyet
Saña göñlüm de bende ben de bende

5. Tecessüs etmesin bihûde ağıyar
 Senüñ meftûnunam ben etmem inkâr
 Mişâl-i VÂŞİF ey şüh-ı sitem-kâr
 Saña gönlüm de bende ben de bende

150

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün ✓

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Ne zibâ cāyı kılduñ cilve-gâh ey verd-i şermende
 Ne zevk etdüñ ne gördüñ bensiz âyâ şahn-ı gülşende
 Nice mânend-i bülbül olmayam hasretle nâzende
 Seni bunca zamândır görmedim ey nahl-i nâzende
2. Nic'olduñ kanda kalduñ ey nihâl-i gülşen-i behcet
 Beni sen gideli zâlim ne hâle koydu baş fırkat
 Tehî mi ağlarım bihûde midir bende bu hâlet
 Seni bunca zamândır görmedim ey nahl-i nâzende
3. Nigâhuñ 'âlemi mest etdi ise kendi ayık mı
 Ne düşmüş rüyuña hâlün dağı ben gibi 'âşık mı
 Beni bir büse ile şavmak inşâf mı vü lâyıq mı
 Seni bunca zamândır görmedim ey nahl-i nâzende
4. Kimüñ gam-h'vârisın pür nûr-ı şevk etdüñ bu şeb ey meh
 Kimüñle 'azm-i bâğ etdüñ kime olduñ 'aceb hem-râh
 N'ola VÂŞİF gibi derd-i firâkuñla çekersem âh
 Seni bunca zamândır görmedim ey nahl-i nâzende

151

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Söz olmaz hiç saña ey gül-nihâl-i nâz-perverde
 Çekeydim sineme bir şeb seni mağfice bir yerde
 Şarıldım âh efendim olmadan hüsnüñ hat-âverde
 Çıkar zevkı anuñ da ancak ey meh-rû bu günlerde

2. Hele hatt-ı 'izārım dur biraz gelsin deyip yatma
Vişālūn hattına ta'lik edip 'uṣṣākı aldatma
Zamān-ı vuṣlatı köhne bahār eyyāmına atma
Çıkar zevkī anuñ da ancak ey meh-rū bu günlerde
3. Bu yıl da ben seni şarmazsam ey serv-i ser-efrāzım
Tecemmül den kalıp dünyāya ifşā eylerim rāzım
İki üç sâlden soñra benim vuṣlat neme lâzım
Çıkar zevkī anuñ da ancak ey meh-rū bu günlerde
4. Güzeşte dil-rübâlarla güzeldir gerçi kim ülfet
On üç on dört yaşında mäh-rüda başkadır hâlet
Bu çağında miyānuñ şarmada vardır şafâ gâyet
Çıkar zevkī anuñ da ancak ey meh-rū bu günlerde
5. Cihānda var mı sevmez yoşma nev-ḥaṭ tazei āyā
Ḥaṭ-āver dil-rübāya bayılır VĀṢIF bile hattā
Ḥaṭuñ gelmekle zevk u vaṣluñ inkār etmeziz amma
Çıkar zevkī anuñ da ancak ey meh-rū bu günlerde

152⁸⁷

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Temâşâ-yı Çerâğân eyle şad ikbâl ü şevketle
Buyur şahn-ı şafâ-yı lâle-zâra 'izz ü rif'atle
Kânâdiller firûzân oldu süzân nâr-ı fûrkâtle
Buyur şahn-ı şafâ-yı lâle-zâra 'izz ü rif'atle
2. Her elvân-ı şemi' dönsün sehî bir kıdd-i bālāya
Zıyâ versin cemâlün nûr-ı mir'ât-ı mücellāya
Donansın bâğçe emr et var ise meylün temâşāya
Buyur şahn-ı şafâ-yı lâle-zâra 'izz ü rif'atle
3. Senüñcün beslenilmiştir bu günâ bâğuñ ezhârı
Senüñ zevkuñ içün meşq eylemiş bülbül nevâ-kârı
Saña hâzırlamışlar zeyn edip bu kaşr-ı gülzârı
Buyur şahn-ı şafâ-yı lâle-zâra 'izz ü rif'atle

⁸⁷ Murabba' şarka.

4. Dayanmaz imtidād-ı intizār-ı derd-i hicrāna
Bu şeb olsun mülākī bārī sen şāh-ı cihān-bāna
Ne rütbe lāle-i nāz olduđu ma 'lūm-ı şāh-āne
Buyur şahn-ı şafā-yı lāle-zāra 'izz ü rif'atle
5. Gülün inkār olunmaz gerçi reng ü bñy-ı zibāsı
Dağı zibādır ammā lālenün seyr ü temāşası
Efendimden bu VĀŞIF bendenün ancak temennāsı
Buyur şahn-ı şafā-yı lāle-zāra 'izz ü rif'atle

153⁸⁸

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Çıkıp seyr-i fezā-yı bāğ ü rāğa 'izz ü devletle
Sürür-âbāda teşrîf eyle ħunkārım meserretle
Görüp şād olsun 'ālemler cemālün nūr-ı behcetle
Sürür-âbād'a teşrîf eyle ħunkārım meserretle
2. Havā-yı cān-fezāsı neş'e peydā eyler 'ālemde
Merāmuñ husrev-āne zevk u şevk etmekse 'ālemde
Gelen bir zevk-ı rûhānī bulur bu kaşr-ı ħurremde
Sürür-âbād'a teşrîf eyle ħunkārım meserretle
3. Eşi yok zib ü zinetde leţāfetde nezāketde
Nazır olmaz size şāhān içinde şān ü şevketde
Cihānda yapıđıguñ kaşruñ mişāli olmaz elbetde
Sürür-âbād'a teşrîf eyle ħunkārım meserretle
4. Verir insāna şādī seyr-i ħüsni-i tarĥ-ı zibāsı
Mücessem gibi pāk ol bāğlaruñ zevk-ı temāşası
Biniş kaşrınıñ olmaz hiç cihānda bundan a'lāsı
Sürür-âbād'a teşrîf eyle ħunkārım meserretle
5. Sezā VĀŞIF ħuluñ vaşf eylese bu kâĥ-ı a'lāyı
Ne gördüm ne işitdim böyle zibā kaşr-ı bālāyı
Temāşā eylesem derseñ eđer mecmū '-ı dünyāyı
Sürür-âbād'a teşrîf eyle ħunkārım meserretle

⁸⁸ *Murabba' şarkı ez-sitâyiş-i kasr-ı Sürür-âbād.*

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Hırâm-ı nâz ile karşımdan ey gül-berg-i nâz geçme
Niyâzım geçmiyor bârî geçerseñ böyle az geçme
Gelip geçdikçe az çok neyise de bî-piyâz geçme
Cefâ et kâ'ilim tek benden ey meh-pâre vazgeçme
2. Saña ey gönca-gül kim der ki seyr-i gülşene gitme
Git ammâ hâr-ı âzâr ü sitemle gönülüm incitme
Taḥammül eyleyip cevruñe ben demem cefâ etme
Cefâ et kâ'ilim tek benden ey meh-pâre vazgeçme
3. 'Înâyet kıl dil-i divânenen etme baña şekvâ
Karışmam işte gönülüm işte sen ey şüh-ı müsteşnâ
Geçen gün ikimiz bir yerde iken söyledün hattâ
Cefâ et kâ'ilim tek benden ey meh-pâre vazgeçme
4. Yoluñda naqd-i eşkim o sehî kıddün döküp saçmam
Baña açılma da ben gayrı şühâ râzımı açmam
Senün ammâ cefânı çekmeden VÂŞİF gibi kaçmam
Cefâ et kâ'ilim tek benden ey meh-pâre vazgeçme

155⁸⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - - * - - - * -

1. Bensiz ey gül gülşen-i 'âlemde mey nûş eyleme
'Andelib-i 'aşkıñam ḥasretle ḥâmûş eyleme
Gönülümü şahbâ-yı hicrânunla sarhoş eyleme
Her ne cevri eylerseñ et 'ahdi ferâmûş eyleme
2. Bu ne sözdür vazgeçem ben senden ey şüh-ı şenim
Âteş-i 'aşkıñla yanmak cânıma minnet benim
Zülfüne dil bend olaldan boynu bağı bendenim
Her ne cevri eylerseñ et 'ahdi ferâmûş eyleme

⁸⁹ Gazel, B.Şen (1872-1943), *Seğâh Ağır Aksak Şarkı*.

3. Mû-miyânun şardığım günler senün ey gül-nihâl
Güşe-i firkatde oldu çeşmime h'vâbım hayâl
Sen cefâ etseñ de pey-der-pey ben etmem infi 'âl
Her ne cevır eylerseñ et 'ahdi ferâmüş eyleme
4. Dem-be-dem nâr-ı firâkuñla derünüm dâğlarım
Hasretünle sinede seyr et ne yara bağlarım
Eski demler hâtıra geldikçe ben kan ağlarım
Her ne cevır eylerseñ et 'ahdi ferâmüş eyleme
5. Böyle añla böyle bil ey nañl-i nâz u dil-rübâ
Eylemem VÂŞIF gibi derd ü cefâdan iştikâ
Gam değıl cevruñ baña lâkin niyâzımdır saña
Her ne cevır eylerseñ et 'ahdi ferâmüş eyleme

156⁹⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Gideli ol meh diyâr-ı gurbete
Hasret oldum zevka dâ'ir şöhbete
Ugrayıp düşdüm tarîk-ı fûrkate
Hasret oldum zevka dâ'ir şöhbete
2. N'eyleyem ben ansız 'ayş ü 'işreti
Cânıma kâr etdi derd-i hasreti
Olalı zehr-âb-ı nûş-ı firkatı
Hasret oldum zevka dâ'ir şöhbete
3. Bir gelir giderle ey nevres nihâl
Gönderirseñ nâme-i hasret-me'âl
Etme hâl-i pür-melâlimden su'âl
Hasret oldum zevka dâ'ir şöhbete
4. Görmek ol mâhı be-çeşm-i iştîyâk
Baña şimden şöñra Yıldız'dan uzak
Koydu bir hâle beni bu iftirâk
Hasret oldum zevka dâ'ir şöhbete

⁹⁰ Mahlassız. Mahbûbdan birisi dışarıya gıtdıkde söyledığı şarkî-i sūzânîdir.

5. Fırkat-i dildâr ile şimden geri
Dilde yok şabr u teselliden biri
El-vedâ' edip gidelden ol perî
Hasret oldum zevka dâ'ir şohbete

157⁹¹

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Bir çeşm-i bî-mişl ü siyâh
Etdi benim hâlim tebâh
N'ola edersem âh ü vâh
Yakduñ beni ey zâlim âh
2. Hâl-i ruhuñ kılsam hayâl
Oğur baña bir başka hâl
Gel yanıma dostum Miñâl
Yakduñ beni ey zâlim âh
3. Şeb-bü mişâli perçemüñ
Bend etdi gönlin 'âlemüñ
Bir seyr eden ol gül-femüñ
Yakduñ beni ey zâlim âh
4. Gâh nâz ile mey çıkar
Gisûlarına gül taçar
Gül-ruñlarıñ zerrîn kıçar
Yakduñ beni ey zâlim âh
5. VÂŞİF o şüh-ı dâl-fesüñ
Seyr et edâ-yı nev-resin
Gülmez yüzine herkesüñ
Yakduñ beni ey zâlim âh

⁹¹ Miñâl nâm rakkasa söylediği şarkıdır. Abdullah Ağa (1775-1825), Muhayyer-Büselik Aksak Muhammes Şarka 2 kıt'a.

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Seyr eyle hırâmın kad-i dil-cû mu nedir bu
Bağ turra-i şeb-rengine şeb-bû mu nedir bu
Bir çeşm-i siyeh cilveli âhû mu nedir bu
Gül dalı mı zibâ gül-i hoş-bû mu nedir bu
2. Mest olup açılma n'ola âyine-i sine
Beñzer bütün endâmı perî-hâne-i Çin'e
Mâ'il gül-i ruhsâresi bülbül nefesine
Gül dalı mı zibâ gül-i hoş-bû mu nedir bu
3. Dil olsa n'ola gerden-i berrâkına mecbûr
'Aks etmededir şafveti mânende-i billür
Bir büsesine câ'ize biñ milket-i Fağfûr
Gül dalı mı zibâ gül-i hoş-bû mu nedir bu
4. Hâl-i lebi 'anber deheni gonca-i zibâ
Rûyu gül-i nev-reste kadî idi semen-sâ
VÂŞIF hele her vech ile şâyân-ı temâşâ
Gül dalı mı zibâ gül-i hoş-bû mu nedir bu

Mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - -

1. Gel ey gül-berg-i nâzik-hû
Saña nisbet gül-i hod-rû
Ruḥuñ ey gonca-i gül-rû
Gül-i Şakız gibi hoş-bû
2. Saña ayva gülü şalvar
Yaraşır ey gül-i bi-hâr
Bulunmaz sende bir hâl var
Gül-i Şakız gibi hoş-bû

3. Ruḥ-ı ḥoy-kerde-i bû yâ
Gül-i şebnem-zede gûyâ
O gül-berg-i semen-simâ
Gül-i Şakız gibi hoş-bû

4. Şakız alı yeñi câme
Yaraşır ol gül-endâma
Döner meyle dolu câma
Gül-i Şakız gibi hoş-bû

5. Gelip meclisde VÂŞIF sen
Ne cânımdır hele görseñ
N'ola dil-beste olsam ben
Gül-i Şakız gibi hoş-bû

160

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Aldı murg-ı göñlümü şâhîn-beçe bir mîrzây
N'ola kârım 'andelîb-âsâ olursa vâ y vâ
Gül 'izâruñ hâr-ı cevruñ etmeden sinemde cây
Ḥançer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
2. Gerdenüñde beklesin beñler mişâli kara gül
Çeşm-i Tatar'uñla kıl sâ mân-ı 'uşşâkı çapûl
Kes bıçağûñ ile bu çağûnda kim olmazsa kul
Ḥançer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
3. Hûn-ı 'uşşâk ile vermiş deşne-i çeşmine zâğ
Geçdi mânend-i Hülâgû işidenlerden ırağ
Sinesin del kim dilerse menzil-i vaşla mesâğ
Ḥançer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
4. Na'ra ur mest ol 'arâk-âmîhte çaḳ bâdeyi
Nâz ü istiğnâya çignet geç dil-i üftâdeyi
Kır geçir söyletme şorma bende vü âzâdeyi
Ḥançer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây

5. Eyledi mülk-i derûna çeşm-i Cengiz'i akın
El-amân ey dil yanarsın reh-güzârından şakın
Kes göze kesdirdiğün 'uşşâka hışm ile bakın
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
6. Debre terkeş tîr müjgân gamze tîg ebrû kemân
Pür-silâh olmuş nigâhuñ görmesin çeşmüñ yaman
Ne figân-ı 'âşıkı gûş et ne diñle el-amân
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
7. Râh-ı nañvetden güzâr etme gerip üzengini
Sînem olsun ara yatı menzilin çek dizgini
Kanda görseñ leşker-i âgyârı diñlerseñ beni
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
8. Kışveristân-ı Hoten'den tâ Sarı Kirmân'a dek
'Âşıkunîdur ehl-i dînden düşmen-i imâna dek
Mâverâü'n-nehrden iklim-i Cengiz Hân'a dek
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
9. Deşt-i Kıpçak ur Kazan Kapğaç Kazan depdân pây
Gözleve bozmağ bucağ Kirmân Tömân Bağçe-serây
Kes hudûd ayır Kırım'dan tâ-be-iklim-i Nogay
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
10. Âmed ü reft-i hayâlün dilde mânend-i ulak
Biri birinden ki temkini eder allak bulak
Hân-be-hân menzil-be-menzil ara konak-be-konak
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
11. Yağşı dilberdir özüñ illâ yamandır firkatün
Kama kamçı yamçı olsun hep fedâ-yı vuşlatuñ
Kim seni tenhâ bulup şarmaz teperse devletün
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây
12. Gâyet açmış hüsnüñü semmür kürk-i Çerkezî
Koyulup turrañ perişân eylemiş mülk-i Fas'ı
VÂŞIF-ı bî-cürmden gayrı izindir herkesi
Hañçer-i gamzeñle öldür verme rây Devlet-girây

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Gönlüm o nihâl-i güle cûlar gibi ağıdı
Künc-i dile bir nâz-ı ciger-sûz bıraktı
Ne hâlime rahm etdi ne göz yaşına baktı
Gayrılara râm oldu benim cânımı yakdı
2. Olsam o kadar 'aşkını ketm etmede mâhir
Sinemde olur âteş-i hasret yine zâhir
Ben cânı fedâ etmiş iken yolına âhır
Gayrılara râm oldu benim cânımı yakdı
3. Eşkim o gül-i ala 'aceb şebnem olur mu
Yohsa gam ile didelerim pür-nem olur mu
Bundan beter insâna cihânda gam olur mu
Gayrılara râm oldu benim cânımı yakdı
4. Servî gibi kad çekdi olup 'âşık serkeş
Gül gibi açılmadı bize VÂŞİF o meh-veş
Bihûde yanar şanma derûnumda bu âteş
Gayrılara râm oldu benim cânımı yakdı

162

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - - -

1. Dün o meh-rûya varıldı
N'eyse az çok yalvarıldı
Şarmağa endâm şarıldı
İşte ol meh-veş darıldı
2. Öğrenip gönlince şöhet
Bul kolayın eyle ülfet
Kim dedi eyle naşihat
İşte ol meh-veş darıldı
3. Pendüñi yanmam işitse
İstediğün gibi gitse

⁹² Şarkı.

Şuçu var mı bedlik etse
İşte ol meh-veş darıldı

4. Yâr ile sen yarışsın
Geh küser geh barışsın
Her işine karışsın
İşte ol meh-veş darıldı

5. Gerçi kanılıp katıldıñ
N'eyleyem VÂŞIF şatıldıñ
Yardan niçün atıldıñ
İşte ol meh-veş darıldı

163⁹³

Mef'ûlü / mefâ'ilün

- - * * - - -

1. Senden uşanayım mı
Va'düñ inanayım mı
Cevre dayanayım mı
Ben böyle yanayım mı
2. Kân ile gözüm doldu
Beñzim şararıp şoldu
N'olduysa baña oldu
Ben böyle yanayım mı
3. Ey dilber-i meh-pâre
Raḥm et dil-i bîmâra
'Aşkuñla düşüp nâra
Ben böyle yanayım mı
4. Ağyâr ile her sûda
Zevk eyle leb-i cûda
Kânsın meye Gökşu da
Ben böyle yanayım mı
5. VÂŞIF n'icolur ḥâlim
Ġam ü derd ile pâ-mâlim
Raḥm etme misin zâlim
Ben böyle yanayım mı

⁹³ Şarkı.

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Kõklaşam verd-i ruhu ey gül-i ter şolmaz mı
Bu niyâzım saña geçmezse gözüm dolmaz mı
Büs eden la'l-i lebûn söyle ferah bulmaz mı
Şimdicek öpsem uşûliyle 'aceb olmaz mı
2. Mû-miyânun alıp âgûşa gezerken şöyle
Gerdenün büs edip emsem n'ola ey meh söyle
Beni ay başına te'hîre ne hâcet öyle
Şimdicek öpsem uşûliyle 'aceb olmaz mı
3. Ben izinsiz şarılıp nâfile söz işidemem
Lâkin öyle kuru va'd ile dönüp boş gidemem
Böyle bir bûseye ben 'ide kadar şabr edemem
Şimdicek öpsem uşûliyle 'aceb olmaz mı
4. Ben tehî çekmişem ol nahl-i cefânun bârın
Herkes alıp kayığa bu gice gitdi yârın
Yeñiden bir dahı ta'cize ne hâcet yarın
Şimdicek öpsem uşûliyle 'aceb olmaz mı
5. İşte takvîm ey efendim dahı nerde bayram
Bugün et VÂŞIF-ı gam-h'vâra ederseñ ikrâm
Gerçi sulţânıma haddim degül ammâ ibrâm
Şimdicek öpsem uşûliyle aceb olmaz mı

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * -

1. Seyr edeli gîsü-yı perîşân-ı nigârı
Hiç şorma perîşânî-i hâl-i dil-i zârı
Bir âteşe yandım ki görelden ruh-ı yârı
Mumlarla arar yanmağa pervâne bu nârı

2. Şahbâ-yı maḥabbet mi bu zehr-âbe-i sem mi
‘Aşkuñla yanan göñlümü söndürme kerem mi
Güyâ baña bu âteşe yanmak bir elem mi
Mumlarla arar yanmağa pervâne bu nârî
3. Bülbül gibi ben kâşki mehcür-ı gül olsam
Ser-mest-i firâkam n’ola mecbûr-ı mül olsam
Yanmam ben eğer nâr-ı maḥabbetle kül olsam
Mumlarla arar yanmağa pervâne bu nârî
4. Sâkî kadeḥ-i ‘aşkı yarım şunma kanayım
Ġam aldı beni ḥvâb-ı elemden uyanayım
Ben meş‘al-i şâhen-şeh-i ‘aşkam қо yanayım
Mumlarla arar yanmağa pervâne bu nârî
5. VÂŞİF yeñiden ḥâlimi ḥâcet ne su‘âle
Yaruñ ġam-ı hicrânı beni koydu bu ḥâle
Yansam gice gündüz n’ola şem‘-i cemâle
Mumlarla arar yanmağa pervâne bu nârî

166⁹⁴

Mef‘ûlü / mefâ‘îlü / mefâ‘îlü / fe‘ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Gördüm yine bir gonca-i nâdide-edâyı
Kılmış girih-i zülfine dil-beste şabâyı
Şemm eylemek ümmîdi ile büy-ı vefâyı
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı
2. Gîsûları çîn-i fiten-i cebhe-i sünbül
Uymaz ruḥ-ı renginine bir vech ile kâkül
Zann etme tehî nâlemi mânende-i bülbül
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı
3. Servîli’de mey nûş edip ol tıfl-ı sitem-kâr
Geymiş serine kâtibî bir servîli destâr
Servî gibi mevzûn görüp kıddini nâçâr
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı

⁹⁴ Murabba' şarkı, A.R.Çağatay (1867-1935), Nihavend Aksak Semât.

4. Çakmış yine zannım kadeh-i neş'e-nişârı
Zâhir nîgehinde meyûn âşâr-ı humârı
Bîñ hâlet ile 'aşkı olup gönlüme sârî
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-'işve-nümâyı
5. VÂŞIF o mehûn söylemeyem kimseye nâmin
Pek zübde-i zibendesidir şüh-ı 'avâmuñ
Ğâyet beğenip kâmet-i mevzûn-ı hırâmuñ
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-'işve-nümâyı

167

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Seyr et ol dâyi-edâyı
Mişli yok ol şüh-edâyı
Çekmek isterseñ cefâyı
Sev gönül ol dil-rübâyı
2. Düş olan ol serv-i nâza
Düşsün 'aşk ile niyâza
Mağşaduñ sevmekse tâze
Sev gönül ol dil-rübâyı
3. Seyr eden rengin hırâmın
Nüş eder meclisde câmın
Yâr sevmekse murâduñ
Sev gönül ol dil-rübâyı
4. Tavrı hoş bir ince beldir
Her edâsı bî-bedeldir
Ülfeti ğâyet güzeldir
Sev gönül ol dil-rübâyı
5. Görseñ ol nev-res nihâli
Meşrebi pek lâ'übâlî
Sen dağı VÂŞIF mişâlî
Sev gönül ol dil-rübâyı

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Hırâm et gülşene gûş eyle 'ar'ardan müdârâyı
Utandırısın kadûñ reftâr ile serv-i semen-sâyı
Süzüp nergislerüñ meclisde sarhoş eyle minâyı
Açıl güller gibi nûş eyleyip câm-ı feraḥ-zâyı
2. Temâşâ kıl dolaş her gûşesin cûlar gibi bâğuñ
Senüñçün olduğın bil lâlezârüñ dâğ-ber-dâğıñ
Bahâr eyyâmıdır ey naḥl-i nev-res geçmeden çağıñ
Açıl güller gibi nûş eyleyip câm-ı feraḥ-zâyı
3. Efendim bendeñi VÂŞİF gibi bülbül edensin sen
Ne büy-ı ḡoncadan tahmîr olunmuş gül-bedensin sen
Daḥı açılmadık berg-i semenden tâze tensin sen
Açıl güller gibi nûş eyleyip câm-ı feraḥ-zâyı

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Seyr et ol şüh-ı nezâket-meşrebi
Bâde-i renginden rengin lebi
'Âşîka reng ise n'ola matlabı
La'li mül elma-yı misket ḡabḡabı
2. Gerden üzre zülf o naḥvet-pişede
Şanki sünbüldür açılmış şışede
Meclis-i meyhâne-i endişede
La'li mül elma-yı misket ḡabḡabı
3. Var ise meylüñ eḡer duḡt-ı reze
Kanzil-i 'aşka ne lâzım cerbeze
Na'ra urma işte hem mey hem meze
La'li mül elma-yı misket ḡabḡabı

⁹⁵ Şarkı, Müezzınbaşı Sadullah Efendi (?-1856). Hicaz-kâr Şarkı devr-i revanı.⁹⁶ Şarkı.

4. Arayıp bir çâresini ülfetüñ
Büse almağa lebinden niyyetüñ
Şorma zevk u neş'e vü keyfiyyetin
La'li mül elma-yı misket ğabğabı

5. Lebleri beñzer şarâb-ı miskete
'Âşık-ı zârı qor özge hâlete
VÂŞIFÂ tezyîn-i bezm-i 'işrete
La'li mül elma-yı misket ğabğabı

170

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. 'Aşkuñ ey meh beni dil-hün etdi
Sitemüñ hâtırımı incitdi
Çâre yok ğayrı iş oldu bitdi
Saña ben gönlümü verdim gitdi
2. 'Âşık aldatmadır ey meh kârüñ
Var mıdır bu sözüme inkârüñ
Ne umûru a begim aġyârüñ
Saña ben gönlümü verdim gitdi
3. Eyle gel meclise icrâ-yı mezâk
Gâhi şarkî okuyup sāġar çâk
Ġayrı yan gel de kuzum zevkına bak
Saña ben gönlümü verdim gitdi
4. Dil-i divâneysi faşl etme baña
İşidir de gücenir belki saña
Ne vazîfem benim ey mâh-liķâ
Saña ben gönlümü verdim gitdi
5. VÂŞIF'ün şoġbetine pek dalma
Büs eder la'lüñi tenhâ kalma
İster al ey perî ister alma
Saña ben gönlümü verdim gitdi

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Reng-i ruhsârûñ görelden gül gibi
Gül yüzüne 'âşıkım bülbül gibi
Nüş edip şahbâ-yı la'lün mül gibi
Koklasam gisûlaruñ sünbül gibi
2. Ol perinün penbeden nâzik teni
Gül gibi açmış bu penbe süzeni
Bir gice âgûşa alıp ben seni
Koklasam gisûlaruñ sünbül gibi
3. Fikr-i zülfünden perişân feslegen
Şevk-ı sineñle güşâde yâsemen
Mevsim-i gülde açıp ey gül-beden
Koklasam gisûlaruñ sünbül gibi
4. Meclise gel mest-i nâzım etme nâz
Goncasın mey iç gülüp açıl biraz
Hüsnuñün evvel bahâdır bu yaz
Koklasam gisûlaruñ sünbül gibi

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bir felek-meşreb mi vardır mâh-ı tabânım gibi
Olamaz hercâyî ol mihr-i dıraşşânım gibi
Bî-vefâ dilber bulunmaz şüh-ı devrânım gibi
Bî-mürüvvet görmedim 'âlemde sulţânım gibi
2. Dil verelden dağı bir kerre ne şöhet eyledim
Ne niyâz-ı vaşl edip tahmîl-i minnet eyledim
Nice yâr sevdim nice dilberle ülfet eyledim
Bî-mürüvvet görmedim 'âlemde sulţânım gibi

⁹⁷ Şarka, mahlassız.

3. Ben sitem-kâr olduğın bilsem bu rütbe evveli
Şarmağa aşlâ heves etmezdim ol ince beli
Çok güzel seyr eyledim çok dil-rübâ gördüm veli
Bî-mürüvvet görmedim 'âlemde sulţânım gibi
4. Var mıdır gönlüm deyü zülfüñ arayıp mû-be-mû
Geşt-i deşt-i 'âlemi endişe kıldım sû-be-sû
Hâşılı 'aşkı ile dünyâyı etdim cüst ü cû
Bî-mürüvvet görmedim 'âlemde sulţânım gibi
5. Şanma VÂŞİF bülbül-i zârım tehi nâlendeyem
Bir vefâ-düşmen cefâ-cû dilbere efgendeyem
Bunca demlerdir tarîk-ı 'aşkda püyendeyem
Bî-mürüvvet görmedim 'âlemde sulţânım gibi

173

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - * - - * - - * -

1. Benden ol meh yüz çevirse şabr u sāmânım gibi
Çarha çıksa zârım âh-ı âteş-efşânım gibi
Ben yine etmem 'ayân dâğ-ı nümâyânım gibi
Şaklarım esrâr-ı 'aşkı sinede cânım gibi
2. Yalınız âgyâra şanma keşf-i esrâr eylemem
Yârı da ben vâkıf-ı hâl-i dil-i zâr eylemem
Bir nihân etdim ki dilde ölsem ızhâr eylemem
Şaklarım esrâr-ı 'aşkı sinede cânım gibi
3. Keşf-i esrâr etmeğe bir neş'e buldum mül gibi
Kimseye keyfiyyetin açıp açılmam gül gibi
Öldürüp kendimi feryâd eylemem bülbül gibi
Şaklarım esrâr-ı 'aşkı sinede cânım gibi
4. Cem' olup ibrâm-ı nâz etmek degül bâlâ vü pest
Meclise gelse hezârân dilber-i sâgar be-dest
Söylemem şahbâ-yı la'l-i yâr ile olsam da mest
Şaklarım esrâr-ı 'aşkı sinede cânım gibi
5. Sevdiğim şüh ile olsam da bezimde yan-be-yan
Âteş-i 'aşkıyla yandığım yine etmem 'ayân
VÂŞİFÂ râz-ı mahabbet kimseye olmaz beyân
Şaklarım esrâr-ı 'aşkı sinede cânım gibi

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * -

1. Bir gül-i zibānuñ oldum mā'ili
Reng-i la'li mest eder cām-ı mülü
Bağlanıp oldum esir-i kākülü
Gönlümü bend etdi bir Şakız gülü
2. Meyl edip bir kerre ol nev-res güle
Näleler nevbet verir mi bülbüle
N'ola düşmezse elimden sünbüle
Gönlümü bend etdi bir Şakız gülü
3. Meclis-i meyde dil-i şeydâ ile
Söyleşir ebrûları imâ ile
'Âkıbet tavşan kanı şahbâ ile
Gönlümü bend etdi bir Şakız gülü
4. Ben de bilmem bu nasıl emr-i 'acib
Yandı gördüğüm gibi şabr ü şekib
Bir iki gündür mişâl-i 'andelib
Gönlümü bend etdi bir Şakız gülü
5. Şimdilerde bir gül-i rengin-edâ
Kârım etdi âh ü feryâd ü nevâ
Şorma gayrı hâlimi sen VÂŞIFÂ
Gönlümü bend etdi bir Şakız gülü

175⁹⁸

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Kim görse ol la'l-i mülü
Olur esir-i kākülü
Olsam sezâdır bülbülü
Açıldı bir Şakız gülü

⁹⁸ Şarka, Tahir Ağa, Hicaz-kâr Aksak Şarka.

2. Yok mişli şüh-ı ince bel
Ġâyet edâsı bî-bedel
Atvârı kendinden güzel
Açıldı bir Şakız gülü
3. Rûyu gibi reng-i gül az
Gül-penbeye mâ'il biraz
Güller açılmadan bu yaz
Açıldı bir Şakız gülü
4. Gel bûlbûlün efgendesi
Bûlbûl gülün nâlendesi
Dünyâ değer bir hândesi
Açıldı bir Şakız gülü
5. Dün gülsitânda VÂŞIFÂ
Bûlbûl haber verdi bâña
Şimden gerü müjde saña
Açıldı bir Şakız gülü

176⁹⁹

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Almış ele cām-ı mülû
Ruhsâra dökmüş kākülû
Olur görenler bûlbûlû
Ġâyet güzel Darçın gülü
2. Süzdükçe mey ol gonca-fem
Meclisde eyler def-'i ġam
Maḡşûş aña raḡş-ı 'Acem
Ġâyet güzel Darçın gülü
3. Seyr eyleyen servi boyun
Elbet aña eġer boyun
Vergidir aña bu oyun
Ġâyet güzel Darçın gülü

⁹⁹ Darçın nâm rakkası söylediġi şarkıdır.

4. Zevk-ı vaşlı bir düğün
Alduñsa âgûşa ögün
Seyr eyledim ben dünkü gün
Ėâyet güzel Darçın gülü

5. Alıp ele çâr-pâreyi
Çarpar dil-i âvâreyi
Açdı derûna yarayı
Ėâyet güzel Darçın gülü

177¹⁰⁰ ✓

Müstef'îlün / müstef'îlün

- - * - - - * -

1. Rûyuñda bu müşğîn beni
Gördükde sevdim ben seni
Lâyık mı atmak bendeñi
Bu hâle sen koyduñ beni
2. Üftâdegânuñ bak hâline
Meyl etdi rûy-ı alına
Dil-beste edip hâlûñe
Bu hâle sen koyduñ beni
3. Mümkün mi beñzim şolmasın
Hecrûñle çeşmim dolmasın
Ey büt şikâyet olmasın
Bu hâle sen koyduñ beni
4. Ben irtikâb etmem yalan
Hâlîm yaman oldu inan
Doğrusu ey serv-i revân
Bu hâle sen koyduñ beni
5. Cevrûñle oldum dil-figâr
Etdi tegâfûl câna kâr
İnkârı ço ey yâdigâr
Bu hâle sen koyduñ beni

Müstef'îlün / müstef'îlün

- * - - * -

1. Gördükçe sen şüh-ı şeni
Şandım leîâfet gülşeni
Açıp o simîn gerdeni
Kendüñe bend etdün beni
2. 'Aşkuñla ey çeşm-i siyâh
Kılsam 'aceb mi âh ü vâh
Edip baña bir nîm-nigâh
Kendüñe bend etdün beni
3. Göñlümdeki râz-ı nihân
Şimden gerü olsun 'ayân
Doğrusu ey serv-i revân
Kendüñe bend etdün beni
4. Sen gonca-i nâzik-teri
Gâyet begensem var yeri
Bî-şekk ü şübhe ey perî
Kendüñe bend etdün beni
5. VÂŞIF senün ey nev-nihâl
Şarmağ miyânuñ ihtimâl
Zirâ ki sen mânend-i şâl
Kendüñe bend etdün beni

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Sevdigimçün ey gül-i zîbâ seni
Külhan etdün baña şahn-ı gülşeni
Kimlere 'arz eyleyem dâğ-ı teni
Bir söyünmez nâra yakduñ sen beni

¹⁰¹ Şarkı.

2. Yanmak 'âdetden dil-i divâneye
Şem'-i 'aşka yanmadan pervâ neye
Döndürüp bağı yanıq pervâneye
Bir söyünmez nâra yakduñ sen beni
3. Bunca demlerdir ki pāmālim saña
Bā'ış-i raḥm olmadı ḥālim saña
Ben ne kemlik eyledim zālīm saña
Bir söyünmez nâra yakduñ sen beni
4. Va'd-i vaşl etdün daḥı aldanmayam
Merhem-i dāğ-ı dil olur şanmayam
Yana yana nice demdir yanmayam
Bir söyünmez nâra yakduñ sen beni
5. Saña VĀŞİF ben gibi mā'il midir
Baña olan lutfā el hā'il midir
Hiç yanıp yakılmamak kābil midir
Bir söyünmez nâra yakduñ sen beni

180¹⁰²

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Cān sevdi sen şūḥ-ı şeni
Kıldım fedā cān ü teni
Ey şūḥ böyle bil beni
Dünyāya vermem ben seni
2. Seyrāna git aḥbāb ile
Şalın yürü ādāb ile
Bu ḥüsn-i 'ālem-tāb ile
Dünyāya vermem ben seni
3. Çok gerçi şimdi mübtelā
Ben sevdim ammā ibtidā
Bu şoḥbetimde yok riyā
Dünyāya vermem ben seni

¹⁰² Şarkı.

4. Reftâruñ dil mâ'ili
Vazgeçmenün yok qabili
Söyleşmesin el hâşılı
Dünyâya vermem ben seni

5. İşte saña ey şüh-ı şen
Bir VÂŞİF 'aşık bir de ben
Bu rütbede mecbûr iken
Dünyâya vermem ben seni

181

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Sevdi cânım sen gül-i nâzik-teni
'Andelîb-i 'aşkınam güldür beni
Böyle bend etse maḥabbet bendeñi
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni

2. Saña gönlüm düşdü ey çeşm-i siyâh
'Âşık-ı ğam-ı'vârûnâm bi-ıştibâh
Var iken sende bu mest-âne nigâh
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni

3. Daḥl olunmaz bende-i dirineye
Şarmak istersem 'aceb mi sîneye
Aî hele bir kerre bak âyineye
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni

4. Sevmede 'âlem seni nâcâr iken
Mişli dünyâda bulunmaz yâr iken
Meşrebünde bu nezâket var iken
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni

5. Eyleyen şarf-ı nazar im'ân ile
Meyl eder elbet saña biñ cân ile
N'ışlesin VÂŞİF bu ḥüsn ü ân ile
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

* - - - * - - - * - - -

1. Gör o çeşm-i gazâl-i hürde-bîni
Nigâhı mest eder âhû-yı Çîn'i
Yeter terk eyleyip âh ü enîni
Şar ol nev-res nihâl-i nâzenîni
2. Şakın renk verme aslâ sırdaşuña
Soğuk şular katar pişmiş aşuña
Duyurma kimseye başlı başına
Şar ol nev-res nihâl-i nâzenîni
3. O servî kâmetûn varıp şuyınca
Geh öp geh dişle gâhî em doynca
Çekip âğuşuña boylu boyınca
Şar ol nev-res nihâl-i nâzenîni
4. Amân ey 'âşık-ı şermende gel gel
Miyân-bendüñe kimse şunmadan el
Dağı ağıyar kâm almadan evvel
Şar ol nev-res nihâl-i nâzenîni
5. Ya bul takrîbini şun câm-ı şahbâ
Ya hüd mest-âne şayd et VÂŞIF-âsâ
Ya hüd yalvar yaçar at bâğa tenhâ
Şar ol nev-res nihâl-i nâzenîni

183¹⁰³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Sevdim ol simîn-beri
Var derûnumda yeri
Kim sever ol dilberi
Olur elbet serseri
2. Nâr-ı 'aşkıyla yanan
Dem-be-dem eyler figân
Başını derde şalan
Olur elbet serseri

¹⁰³ Şarkı.

3. N'ışleyem ey sîm-ten
Düşmüşem 'aşkuña ben
Sen gibi dilber seven
Olur elbet serseri

4. Yandım ol sîmîn-bere
Geldi bu hâlet sere
Dil veren ol dilbere
Olur elbet serseri

5. Yok bu 'aşkuñ çâresi
Hiç oñulmaz yarası
Ol mehûñ âvâresi
Olur elbet serseri

184

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * -

1. Seyr edip dün gice bir meh-peykeri
Zülfü sevdâsıyla oldum serseri
Kim görüp olmaz o mâha müşteri
Doğdu burc-ı hüsni ü ânuñ Ülker'i

2. Pullu mâ'illerle ol mihr-i cemâl
Parlar evc-i 'işvede yıldız mişâl
Fer verip dünyâya mânend-i hilâl
Doğdu burc-ı hüsni ü ânuñ Ülker'i

3. Oldu fikr-i kâkülün ey meh-liqâ
'Âşkuñ başında püsküllü belâ
Şevk-ı rûyuñla olup tal'at-nümâ
Doğdu burc-ı hüsni ü ânuñ Ülker'i

4. Böyle âb ü tâb ile hem-çün güneş
Ol meh-i hüsne felekde olmaz eş
Seyr eden der seb'a-i seyyâre-veş
Doğdu burc-ı hüsni ü ânuñ Ülker'i

5. Rüyına bakmak ne mümkün bî-nikâb
Perde olmuş vechine reng-i hicâb
Bahtına VÂŞIF mişâl-i âfitâb
Doğdu burc-ı hüsni ü ânuñ Ülker'i

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * -

1. Bir civānuñ hasreti
Yağdı şabr u tākati
Her nigāh-ı āfeti
Yağdı şabr u tākati
2. Sünbül-i gisûları
Tūrri-i şebbûları
Cünbüş-i ebrları
Yağdı şabr u tākati
3. 'Āşıkam ruhsârına
Mâ'ilem güftârına
Yok sözüm refâtârına
Yağdı şabr u tākati
4. Dilber-i şîrin-zebân
Şîve-kâr-ı dil-sitân
Ol büt-i ince miyân
Yağdı şabr u tākati

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * -

1. Rüyüñ ey şüh-ı fedâyî
Gül deyip etmem hatâyî
Şemm eden bulur şifâyî
Hem-çü tenzüyî hıtâyî
2. Dilber-i rengin-edâdır
Meşrebimce dil-rübâdır
Derd-i 'uşşâka devâdır
Hem-çü tenzüyî hıtâyî

¹⁰⁴ Mahlâssız.¹⁰⁵ Şarkı.

3. Ol perîsiz mey görölmez
Ansız aşlâ dem sürölmez
Luṭfu her yerde görölmez
Hem-çü tenzûyî hıtâyî
4. Ülfete verip revâcî
N'olur etseñ imtizâcî
Derdimüñ sensin 'ilâcî
Hem-çü tenzûyî hıtâyî
5. Ol bütü mümkün mi sevmek
Çâresi yokdur eder dek
Dilber ammâ nâz eder pek
Hem-çü tenzûyî hıtâyî

187106

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Çünkü ey şüh-ı fedâyî
Göñlümü etdüñ hevâyî
Eyleme bârî edâyî
Sürelim zevk u şafâyî
2. Nüş edip meclisde sen mül
Ruḥların oldukça gül gül
Ben görüp mânend-i bülbül
Eylerim zâr ü nevâyî
3. N'olur ey serv-i sîmîn-ten
Gâhî tenhâ bezme gel sen
Dinlemezsin n'ışleyem ben
Sen a hercâyî recâyî
4. 'İde gel gül-berg-i nâzım
Berg-i gülden câme lâzım
Saña zîrâ ser-firâzım
Yâr olur telli sivâyî

5. İşte VÂŞİF saña 'âşık
Cevri қо lutf eyle yazık
'Âşıka etmek ne lâyıķ
Böyle vaz'-ı nâ-be-câyı

188¹⁰⁷

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yaradıp Hâķ baña bir rehberi-i âgâhı
Bende-i halka-be-güş etdi dil-i güm-râhı
Cân ü dilden bu yola oldum anuñla râhı
'Âbid ü fâsıķa Mevlâ'nuñ açıķdır râhı
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı
2. Ne şekil ağlamayam inlemeyem etmeyem âh
Bilirim kimsede yok bende olan cürm ü günâh
Şanırım 'âlem eder daħl ü ta'an vâh baña vâh
Görüp âlûde beni etme hâķâretle nigâh
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı
3. Derdi olan olur elbetde hâķime muhtâc
Hasta diller verir eczâ-yı atıbbâya revâc
Derdime âh-ı derûnum benim olursa 'ilâc
Merd-i 'aşķam yine lâzım baña bu hırķa bu tâc
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı
4. Ola mādâm erenler kapısı cılve-gehim
Bâb-ı Mevlâ'ya çıkar doğru benim şâh-rehim
Doğrudur hakkâ sözüme degme kec olsun külehim
Urma urma yüzüme keşret-i cürm ü günehim
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı
5. Şofi geymiş koca bir 'örf-i siyâhî kofu
Naħvetinden kabarıp koltuğu şişmiş şofu
Almaz erbâb-ı hâķıķat bu kuru yafı yufu
Var ta'aşşub ile zühd şatmaña bak sen şofu
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı

¹⁰⁷ *Tevhid muhammes.*

6. Kimde var 'adline Mevlâ' nuñ 'aceb ı̇âkât ü tâb
Münkir-i 'afv-ı İlähî' misin ey hâne-ıarâb
Hak'dan etmez misin âyâ bizi tekdîre hicâb
Güvenip zühdüñe zâhid ne bu 'unf ile hı̇tâb
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı
7. Eyleyip mahz-ı kerem bende-i bî-çâresine
Merhem-i şefkât u lutf urdu dilüñ yarasına
Feyz-ı himmet ile kıldı meded âvâresine
Bakmayıp hâşılı VÂŞİF yüzümüñ karasına
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı

189¹⁰⁸

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Şeh-râh-ı mahabbet ki tarîk-ı ezelimdir
Ser-menzil-i 'aşk eski mekân ü mahâlimdir
Yoldan kıoyan ammâ beni tûl-ı emelimdir
Bu çâk-i girîbâna sebep kendi elimdir
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
2. Yazık baña kim bunca zamân olmadım irşâd
Kaldım heves-i şâdi ile dehrde nâ-şâd
Kangı 'amelimle olayım lâyıq-ı âzâd
Destimde ne tesbîh ü zebânımda ne evrâd
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı amelimdir
3. Hâk vermiş iken bu dil-i bîmâra şifâyı
Ben gayrıdan ümmîd ederim derde devâyı
Yersem de eğer sîneme biñ tîr-i belâyı
Dağl eyleyemem keşmekeş-i kıavs-ı kazâyı
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
4. Olup heves-i nefis ile zîb-i dehenim lâf
Naqd-i nefesim etmedeyim yok yere isrâf
Gencîne-i 'ömr oldu bu şüret ile itlâf
Bakılsa ger etdiğime bâ-dîde-i inşâf
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir

5. Bir dürlü degül ma'sıyetim kâbil-i ta'dâd
Her dem ederim biñ güneñ ü cürm-i nev icâd
Kendimdir eden kendime kimden kime feryâd
Ben eylediğim cürmü kime eyleyem isnâd
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
6. Yâ Rab beni etmezseñ eğer 'afvuña şâyân
Bâr-ı güneñim çekmede sıklet çeke mizân
Sen bendeñe ihsân edesin ben saña 'ısyân
Vallâh kuluñam eyleyemem kimseye bühtân
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
7. Ey çâre-resim pâdişehim dâd-penâhım
Vây hâlime bahş etmez iseñ cürm ü günâhım
Kâbrimde ben öldükde bütün cümle giyâhım
Bu güne nidâ eyleye Ma'bûd'um İlâh'um
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
8. Râzım dem-i mahşerde kime eyleyem ifşâ
Ne pâdişeh eyler meded öldüm de ne paşa
Hâlim ola ehl-i günehe özge temâşâ
Mevlâ bu güneñ-kârına zulm eyleye hâşâ
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
9. Olsam ne kadar ma'sıyyet ü zenb ile meşhûr
Billâh Gâfûr ismine gönlüm yine mağrûr
Yâ Rab kerem ü lutfuñ ile kıl beni mesrûr
'Afv etmeyip eylerseñ eğer düzağa me'mûr
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
10. Pehnâ-yı haşır tar olıcağ ehl-i hevâya
Nağl-i keremüñ şalmaz ise farkıma sâye
Tâb ü tef-i şems ile düşüp süz ü 'anâya
Teslim ederim gerdenimi tavk-ı rızâya
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir
11. Kaṭ' olsa da şemşir-i 'azâb ile emânım
Nâr-ı elem-i düzağ ile yansa da cânım
Hâkister olup kalmasa da nâm ü nişânım
Ol dem yine bu mışra' olur vird-i zebânım
Hep çekdiceğim kendi cezâ-yı 'amelimdir

12. Baş et gñeh-i VĀřIF'ı yā Rab koma mařrũm
Urma yũzine n'eyse şuşuru çala mektũm
Pinhān ũ ayān Ĥāzretũne cũmlesi ma'ũm
Yok kimselerũñ şunu řarār-dāde-i meřhũm
Hep çekdiceğim kendi cezā-yı 'amelimdir

190

Mefā'ũlũn / meřā'ũlũn / meřā'ũlũn / meřā'ũlũn

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Derũnum iñlesin her demde dem-sāz-ı rebāb olsun
Bu řānũn-ı maşabbetdir dem-ā-dem piç ũ tāb olsun
Gerek mızrāb-ı ġamla nağme-senc-i ızırāb olsun
Demem dil vaşl-ı yār ile cihānda kām-yāb olsun
Yıkıldı ĥātırım şimden gerũ 'ālem ĥarāb olsun
2. Bu eřnāda eğer 'id olsa da ben nũř-ı cām etmem
Serim bihũde sevdāya şalıp mest-i mũdām etmem
Bu keyfiyyetle ibrām-ı viřāle fikr-i ĥām etmem
Ben ol mest-i ġurũra ba'dezĩn 'arż-ı merām etmem
Yıkıldı ĥātırım şimden gerũ 'ālem ĥarāb olsun
3. Beni şol rũtbe mařzũn eylemiş bu vādi-i hicrān
O deñli bĩ-mecāl etmiş ki şaldım vālih ũ ĥayrān
Yine ol bĩ-veřādan istemem ben zerrece dermān
Ger ābād olmak istersem derũnum eylesin virān
Yıkıldı ĥātırım şimden gerũ 'ālem ĥarāb olsun
4. Niyāzım geçmedi dildāra şaşa eyledi te'şir
Hemān şimden gerũ n'eylerse etsin etmesin te'ĥir
Ger isterse de pey-der-pey derũnum eylesin tekdĩr
Řabũl etmez benim virāne ġoñlũm ġayrı ĥiç ta'mĩr
Yıkıldı ĥātırım şimden gerũ 'ālem ĥarāb olsun
5. Bu řarĥuñ kinesin Bārĩ dilerse mihribān etsin
Dilerse rũy-ı mařřũdum nihāh-ender-nihān etsin
Felek isterse ehl-i ilticāya imtinān etsin
Baña isterse vaş'-ı nā-be-cāyı her zamān etsin
Yıkıldı ĥātırım şimden gerũ 'ālem ĥarāb olsun

6. 'Abeş peygām-ı fikr-i dil-rübā etdikçe her dem ben
Gelir beytü'l-hazenden hâtıra hep kanlı pirâhen
Dilâ bu bir taraftan kendi bahtım da baña düşmen
Ben el çekdim hele her vech ile dāmân-ı maṭlabdan
Yıkıldı hâtırım şimden gerü 'âlem harâb olsun

7. Diler bu VÂŞIF-ı biçâre yâ Rab senden istimdâd
Kerem kıl lutf u ihsānuñla gâmdan eyle-ver âzâd
Şeb-i hasretde bî-kes bî-nevâ kalsın mı dil nâ-şâd
Eder bu mışra'-ı dil-süz ile tâ-be-seher feryâd
Yıkıldı hâtırım şimden gerü 'âlem harâb olsun

191¹⁰⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Zât-ı pākūn eylemiş Rabbü'l-'ulâ
Kâfile-sâlâr-ı hayl-i enbiyâ
Hep tufeylündür gürûh-ı evliyâ
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña
2. Ey gürûh-ı enbiyānuñ serveri
V'ey Hudâ'nuñ sevgili peygamberi
Câm-ı 'aşkuñ içdiğim günden beri
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña
3. Bülbül-i gülzâr-ı bâğ-ı hasretem
Mübtelâ-yı 'aşk esir-i firkatem
N'ışleyem gavvâş-ı baħr-ı hayretem
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña
4. Seyyidü'l-kevneyn olan Şâh 'aşkına
Şâm-ı İsrâ' da doğan mâh 'aşkına
'Arz-ı didâr eyle Allâh 'aşkına
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña

5. Yok benim gibi günâh-kâr ümmetün
Kimler içündür Efendim şefkatün
Görmek istersem n'ola meh-âl 'atun
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña

6. VÂŞIF'a bes ey Resûl-i Kibriyâ
Diyeler meddâh-ı Şâh-ı enbiyâ
Cân ü başım yoluña kıldım fedâ
Yâ Resûlullâh müştâkam saña
Yandım 'aşkuñla terahhum kıl baña

192¹¹⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * -

1. Bir nihâl-i nev-edâ
Sevdim ammâ bî-vefâ
Tarz u tavrı dil-rübâ
Kaddi mevzûn ince bel
Kıt'ası gâyet güzel

2. Âteşin ruhsârı var
Şekkerin güftârı var
Bak ne hoş reftârı var
Kaddi mevzûn ince bel
Kıt'ası gâyet güzel

3. Bir gül-i nâzik-mizâc
Buldu gitdikçe revâc
Düşdü gönüm lâ-'ilâc
Kaddi mevzûn ince bel
Kıt'ası gâyet güzel

4. Bak Rızâyî şâlına
'Âşkuñ vâý hâline
Benziyor gül dalına
Kaddi mevzûn ince bel
Kıt'ası gâyet güzel

¹¹⁰ Şarkı muhammes.

5. Zülfü sünbül destedir
VÂŞIFÂ dil-bestedir
Dağı pek nev-restedir
Kaddi mevzûn ince bel
Kıt'ası gâyet güzel

193¹¹¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - - * - -

1. Bir kemân-ebrû civâna
Eyledim sînem nişâne
Geçdi tîr-i 'aşkı câna
Hüsnine yokdur bahâne
Cân deger vaşlı bahâ ne
2. Nâvek-i 'aşkuñla her dil
Dopdolu mânend-i kandîl
Kim görüp olmaz ya mâ'il
Hüsnine yokdur bahâne
Cân deger vaşlı bahâ ne
3. Oldu zaḥm-ı tîr-i müjgân
Pûte-i dilde nümâyân
Pehlivânım sende meydân
Hüsnine yokdur bahâne
Cân deger vaşlı bahâ ne
4. Oldu her kadd-i fütâde
Dest-i cevruñde kebâde
Müntehâ şûhsun ziyâde
Hüsnine yokdur bahâne
Cân deger vaşlı bahâ ne
5. Çille-i cevri ü cefâyı
Çekmeyen sürmez şafâyı
Olsa da lâyıḳ hevâyı
Hüsnine yokdur bahâne
Cân deger vaşlı bahâ ne

¹¹¹ Şarkı muhammes.

Müstef'îlün / müstef'îlün

- - * - - - * -

1. Bir dilber-i 'ālî-cenāb
Etdim felekde intiḥāb
Yanında zerre āfitāb
Bir ben mi etdim intisāb
Mecbūr-ı ḥüsnü bî-ḥisāb
2. Seyr eden ol şūḥ-ı şeni
Eyler fedā cān ü teni
Kim daḥl eder ḡayrı beni
Bir ben mi etdim intisāb
Mecbūr-ı ḥüsnü bî-ḥisāb
3. Dehri o şūḥ-ı meh-liḳā
Kendine etdi mübtelā
Ol dil-rübāya ḡüyyiā
Bir ben mi etdim intisāb
Mecbūr-ı ḥüsnü bî-ḥisāb
4. Mişli bulunmaz bir cevān
Reftārına mā'il cihān
Ol şāh-ı ḥübāna hemān
Bir ben mi etdim intisāb
Mecbūr-ı ḥüsnü bî-ḥisāb
5. Söz yok o naḥl-i nev-rese
Etmez temāyül herkese
VĀŞIF o şūḥ-ı dal-fese
Bir ben mi etdim intisāb
Mecbūr-ı ḥüsnü bî-ḥisāb

¹¹² Şarkı muhammes.

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Etmez o kaşı kemân 'âşık-ı mahzûnını şād
Yansa kandil-i fûrûzân gibi kılmaz yine dād
Şanki temrenli bir ok gamzesi kalbi fülād
Pehlevân-vâr hüner-i şivede ğāyet üstād
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād
2. Nedir ol bend-i dil-ārā nedir ol bâba giriş
Kavş-ı ebrûlarını seyr eden olmaz mı giriş
Düşürür Rüstem'i teşvîşe o Behrâmî çekiş
Nâvek-i tîr-i müje durma amân karşı sıvış
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād
3. Cünbüş-i müjesi anuñ mülk-i dile şaldı akın
Tutulursun nigehe okına pek varma şakın
Kesdirir tîğ-ı nigâhına dil-i zârı şakın
Ne cefâlar kılıcı oldu o ğaddâra bakın
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād
4. Âzmâyişle perişân edip ahvâlimi âh
Pûte-i sehm-i ğam etdi dil-i meyyâlimi âh
Düşmüyor şaştı ki ta'rîf edeyim hâlimi âh
Naşıl anlatsam 'aceb ben saña o zâlimi âh
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād
5. Kabzaya aldı dili şabr u şekîbi çaldı
Bâb-ı lutfında gözüm halka mişâli kaldı
Beni ferdâlara ol şüh-ı kemân-keş şaldı
Taş deyip şahn-ı dile bendle meydân aldı
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād
6. Nâvek-i gamzesine sine olup âmâde
Çilleye girdi atış yayı gibi üftâde
Olsa da halka kepâze o meh almaz yâda
Gelse yâ Hâk deyü 'uşşâkı n'ola feryâda
Görmedim böyle edā böyle revîş böyle küşād

7. Tır-i müjgânlarınuñ sinedir âmâc-gehi
 Oldu gönlüm siper-i nevk-i hadeng-i nigeñi
 Baña zih-girdir 'âlem der ise şanma teñi
 Dar olur ğamla cihân görmesem ol pâdişehi
 Görmedim böyle edâ böyle reviş böyle küşâd
8. Az gelir her ne kadar medhine etsem âgâz
 Başdı 'işveyle hemân Tozkoşparan'ı desem az
 Etdi hûbâna geri hûsn ile ol mâye-i nâz
 Bedeli yokdur anuñ kanda edâda mümtâz
 Görmedim böyle edâ böyle reviş böyle küşâd
9. O mehe sine gerip torba mişâli durdum
 Hedef-i tır-i nigâh olmağı VÂŞIF kurdum
 Her güşâdında desin göñline bir ok vurdum
 Böyle vaşf etdi anı her kime kır ben şordum
 Görmedim böyle edâ böyle reviş böyle küşâd

196¹¹³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Şimdi gönlüm düşdü bir nev-res güle
 Döndü feryâdım nevâ-yı bülbüle
 Her ne dem ol ğonca-i zîbâ güle
 Gösterir bülbül güle gül bülbüle
 Şöhretüñ verdi cihâna ğulgüle
2. Müşg-i Rûmî'yle buhûr-ı Meryem'i
 Bağlamış târ-ı siyâh-ı perçemi
 Bu leâfette görüp ol gül-femi
 Gösterir bülbül güle gül bülbüle
 Şöhretüñ verdi cihâna ğulgüle
3. Söz yok ol muğbeççenüñ bu çağına
 Mest olup eğmiş feri sağ yanına
 Varsa bu perçemle sünbül bağına
 Gösterir bülbül güle gül bülbüle
 Şöhretüñ verdi cihâna ğulgüle

¹¹³ Şarkı muhammes.

4. Zannıma çaķmıř yine cām-ı mülü
Tāb-ı mey ruhsārın etmiş gülğülü
Rüyına düşdükçe zülfün sünbülü
Gösterir bülbül güle gül bülbüle
Şöhretün verdi cihāna gülğule
5. Bend edip dünyāyı VĀŞIF kāküle
Bezm-i 'ālemde kopardı gülğule
Destine aldıķça ol gül bülbüle
Gösterir bülbül güle gül bülbüle
Şöhretün verdi cihāna gülğule

197¹¹⁴

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Söz yokdur o sīmīn-tene
İllā o billūr gerdene
İznün olursa bendeñe
La'l-i lebünden büseñe
Pek h'vāhiřim var bu sene
2. Zevk-ı viřālün gözlerim
Çokdan bu luşfün özlerim
Şanma laşife sözlerim
La'l-i lebünden büseñe
Pek h'vāhiřim var bu sene
3. Yalvarıp o ince bele
Ben söz düşürmem engele
Onu bunu bilmem hele
La'l-i lebünden büseñe
Pek h'vāhiřim var bu sene
4. VĀŞIF gibi ey gül-beden
Başdan beni şavmak neden
Gitmem seni ben öpmeden
La'l-i lebünden büseñe
Pek h'vāhiřim var bu sene

¹¹⁴ Şarkı muhammes.

Mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - -

1. Şakın ey şüh-ı meh-liķā
Gülüp yüz verme aġyāra
Açılma her dil-āzāra
Geyip gül gibi al hāre
Şalın şahn-ı çemen-zāra
2. Donanıp bāġa sünbüller
Açıldı lāleler güller
Fiġān etmekde bülbüller
Geyip gül gibi al hāre
Şalın şahn-ı çemen-zāra
3. Saña ey ġonca-i zībā
Ne geysen yaraşınır a'lā
Çiçekli hoş belī ammā
Geyip gül gibi al hāre
Şalın şahn-ı çemen-zāra
4. Ayarıp bir gül-endāmı
Ele al cām-ı gül-fāmı
Şafānuñ geldi hengāmı
Geyip gül gibi al hāre
Şalın şahn-ı çemen-zāra

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* - * - ** - - * - * - * * -

1. Gönül ki tîr-i nigāhınuñ oldu āmācı
Ĥarāmī ġamzelerüñ şabra verdi tārācı
Ĥarār eyledi ġāret bir iki yağmacı
Sezā-yı merġametim bārī baña sen acı
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tācı

¹¹⁵ Şarkı muhammes. IV. Bend, Dr. O.Ş.Uludağ (1889-1964) tarafından Yegâh Düyek Şarkı olarak bestelenmiştir.

2. Yolında şu yerine eşk-i dîdem oldu revân
Nice bir eyleyem ağıyâra karşı âh u figân
Helâk eder beni bir gün bu gayret-i akrân
Bu mertebe gâzabuñ aşlın eyle baña beyân
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı
3. Kılıp muhâşara mülk-i dili sipâh-ı elem
Koyuldu burc-ı hışâr-ı derûna leşker-i gam
Nedir bu cevri ü eziyyet ne muhteżâ bu sitem
'Aziz başuñ içün söyle kalmasın şübhem
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı
4. Tek eyle meşrebim üzre benimle hep ülfet
Yanarsam âteş-i 'aşkuñla cânıma minnet
Çekilmez oldu firâkuñ nihâyeti şöhet
İfâde kıl sebebin bendeñe bugün elbet
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı
5. Sentüñle her zamân ağıyâr işte şalınıyor
Nihânî zevka gidip hânede de kalınıyor
Kime ne söylesem ey şüh o kâfir alınıyor
Ne vermiş alamıyor bunda çan çalınıyor
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı
6. Hezâr bâruñı çekmişken 'âşık-ı mehcür
Revâ mıdır ki ola şimdi dergehüñden dūr
Güneh mi eyledim oldumsa ben saña mecbūr
Kâbâhatim ne ne yaptım ne oldu bende kuşūr
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı
7. Bezimde VÂŞIF olursa terennüm etmezsin
Gülüp cihâna baña bir tebessüm etmezsin
Benimle nice zamândır tekellüm etmezsin
Helâk-i fûrkatüñ olsam terahhüm etmezsin
Şuçum nedir ey efendim a başımuñ tâcı

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - * - -

1. Seyr et rengin-'izârı
 'Âşkın etmiş hezârı
 Kimsenün olmaz şikârı
 Añladım ol yâdigârı
 Şive-kârün cilve kârı
2. Düşme sevdâ-yı muhâle
 Gelmez âğuş-ı vişâle
 Uğramaz dâm-ı hayâle
 Añladım ol yâdigârı
 Şive-kârün cilve kârı
3. Şarmağa tenhâ yer ister
 Câm-ı şahbâ-yı ter ister
 Şayd olur ammâ zer ister
 Añladım ol yâdigârı
 Şive-kârün cilve kârı
4. Mest olup ol şüh tavşan
 Tırrasın kılmuş perîşân
 Mû-miyânı vaşfa şâyân
 Añladım ol yâdigârı
 Şive-kârün cilve kârı
5. Meclise geldikde dal-fes
 Zülfine bağlandı herkes
 Kes sesi kayd etme uz kes
 Añladım ol yâdigârı
 Şive-kârün cilve kârı

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Ne arar ey gül-i zibende yanında o kedi
Görüben anuñ ile cilveñi yağım eridi
Niye karşıdı benim şöhetime ol zibidi
O meraķ ile işitdim mi efendim ne dedi
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi
2. Kani ey mäh geçen şeb Yeñiköy'den beride
Bir kayıkda iki meh var idi bizden geride
O vesîleyle söz açdım saña geldi yeri de
O sözü yazmış idim kalmış öbür 'anteride
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi
3. Hafıce eyledüğüñ 'ahdi kuluñ işitdi
Beni sultânımuñ ol müjdesi ihyâ etdi
Başka şöhet açılıp n'eyleyim ol söz bitdi
Hâtırımıñdan o zamândan beri çıkdı gitdi
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi
4. Va'd edince baña bir büseyi ey gonca-i nâz
Geçdi mâ-beynehümâda nice biñ nâz u niyâz
Geliyor hâtırıma gerçi ki bunlar da biraz
O vakitden beri geçdi aradan bir iki yaz
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi
5. Takınıp bâğçede mahfî ruhına yâsemeni
Ğaražuñ n'eydi küşâd eylemeden gül-bedeni
Ne dediñdi kuluñ ol hâl ile gördükde seni
Aşlı var şordugumuñ söyle kuzum üzme beni
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi
6. Dil verip nâfile 'aşkuñla şararıp şolamam
Doğrusu ben şarılıp yatmadan 'âşık olamam
Olur olmaz suhanı öyle dilime dolamam
Dolaşır zihnime düñden beri lâkin bulamam
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi

7. Baña dün açdıguñ esrâr-ı vişâlî tenhâ
Haber almış aradı ağzımı VÂŞIF-âsâ
Bil de bilmezliğe ur saña ederse imâ
Bir şeker çiğnedik ey tûtî-i hoş-gû ammâ
Va'düñüz büse mi vuşlat mı efendim ne idi

202¹¹⁷

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Bir nev-edâ Rûm dilberi
Yok mişli âhû-peykeri
Âh ol nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları
2. Ol nev-nihâl-i bâğ-ı Rûm
Dilde kıomaz gerd-i gumûm
Herkes aña yanmağa mum
Âh ol nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları
3. Muğbeççe-i nev-restedir
Zülfine diller bestedir
Âhû desem şâyestedir
Âh ol nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları
4. Sünbül mü bu gîsû mudur
Şebbû ya müşg-i rû mudur
Tavşan mıdır âhû mudur
Âh ol nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları
5. VÂŞIF o kâfir-mâcerâ
Perçem perişân bir yaña
Şabr eylemek mümkün mi yâ
Âh ol nigâh-ı kâfirî
Eyler şikâr âhûları

¹¹⁷ Şarkı muhammes.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Sevdi gönlüm bir gül-i nâzik-teri
Parlar âyine gibi sîmîn beri
Kâfirüñ kâfûra beñzer her yeri
Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi
Kıldı 'aşkıyla cihâni serseri
2. Câm-ı la'inde mey-i seyyâle var
'Âlemi ser-mest eder bir neş'e var
Böyle tavşan kimseye olmaz şikâr
Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi
Kıldı 'aşkıyla cihâni serseri
3. Gonca-i zibâ mı reng-i rû mudur
Hâli müşg ammâ ki müşg-i Rûmî'dir
Hâşılı kim cümleñüñ ma'lûmudur
Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi
Kıldı 'aşkıyla cihâni serseri
4. Perçem-i şebbû karışmış kâküle
Beste güyâ töp menekşe sünbüle
Verd-i rûyın gösterir bülbül güle
Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi
Kıldı 'aşkıyla cihâni serseri

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ey gonca-i bağ-ı merâm
Ey nâzenîn-i nev-ıhırâm
Ger olmaz iseñ baña râm
'Âlemde 'iş u nûş-ı câm
Sensiz baña olsun harâm

¹¹⁸ Menekşe ismiyle müsemma bir beççe tavşana söyledikleridir.¹¹⁹ Şarkı muhammes.

2. Baḡ sine-i bî-kîneye
Değmez mi bîñ gencîneye
Tâ çekmedikçe sineye
'Âlemde 'îş u nûş-ı cām
Sensiz baña olsun ḥarām
3. Maḥfice ey gül-berg-i ter
Bir şeb senüñle tâ şehër
Hem-meclis olmazsam eğer
'Âlemde 'îş u nûş-ı cām
Sensiz baña olsun ḥarām
4. Var dilde sevdâ-yı vişāl
Ârām ü şabra yok mecāl
Ey şüh-ı encâm-ı me'āl
'Âlemde 'îş u nûş-ı cām
Sensiz baña olsun ḥarām
5. VÂŞIF varıp ol dilbere
Ol dilber-i sîmîn-bere
Tâ gelmedikçe bir yere
'Âlemde 'îş u nûş-ı cām
Sensiz baña olsun ḥarām

205¹²⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - * - -

1. Göñlümü al ile nâçâr
Aldı bir şüh-ı sitem-kâr
Âteş-i 'aşk ile nâçâr
Ağlarım ḥayli zamândır
Kârım âh ile figândır
2. Göñlümü zann etme şendir
Ḥâtırım cây-ı mihendir
Meskenim Beytû'l-ḥazen'dir
Ağlarım ḥayli zamândır
Kârım âh ile figândır

¹²⁰ Şarkı muhammes.

3. Sen gidelden şive-kârım
Gitdi elden ihtiyârım
Hasretünle şimdi kârım
Ağlarım hayli zamandır
Kârım âh ile figândır
4. Etdi ol zülf-i perî-şân
Hâlimi gâyet perîşân
Bulmadım derdime dermân
Ağlarım hayli zamandır
Kârım âh ile figândır
5. Sensiz ey nevres nihâlim
Kalmadı şabr u mecâlim
VÂŞIFÂ hiç şorma hâlim
Ağlarım hayli zamandır
Kârım âh ile figândır

206¹²¹

Müstef'îlün / müstef'îlün

- - * - - - * -

1. Gönlüm o şüh-ı gül-'izâr
'Aşkıyla etdi çün hezâr
Olmaz cihânda böyle yâr
Hem dil-rübâ hem cilve-kâr
Ne olur olsa baña yâr
2. Bağ hüsni ü ân ü perçeme
Akrânı gelmez 'âleme
Söz yok o şüh-ı gül-feme
Hem dil-rübâ hem cilve-kâr
Ne olur olsa baña yâr
3. Ol serv-ğadd-i bî-mişâl
Tâze yetişmiş bir nihâl
Meyl etmemek emr-i muhâl
Hem dil-rübâ hem cilve-kâr
Ne olur olsa baña yâr

¹²¹ Şarkı muhammes.

4. Āgūşa lāyık bir miyān
N' olur şarılısam her zamān
Doğrusu ol serv-i revān
Hem dil-rübā hem cilve-kār
Ne olur olsa baña yār

5. Bir gice olsa baña rām
Alsam felekde ben de kām
VĀŞIF o naḥl-i nev-ḥırām
Hem dil-rübā hem cilve-kār
Ne olur olsa baña yār

207¹²²

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Ey dil-rübā-yı dil-nüvāz
Ey gül-nihāl-i ser-firāz
Geçmez mi hiç saña niyāz
Daḥı yetişmez mi bu nāz
Üftādeñe luṭf et biraz

2. Olmaz mı zevk-ı vuşlatuñ
Yok mu vefāya niyyetüñ
Geldi zamān-ı ülfetüñ
Daḥı yetişmez mi bu nāz
Üftādeñe luṭf et biraz

3. Budur recām sulṭānıma
Gāhī gel otur yanıma
Kār etdi ḥasret cānıma
Daḥı yetişmez mi bu nāz
Üftādeñe luṭf et biraz

4. Ey nev-ḥırām-ı 'işve-bāz
'Uşşāka n'eyse çok u az
Lāzım degül mi bir piyāz
Daḥı yetişmez mi bu nāz
Üftādeñe luṭf et biraz

¹²² Şarkı muhammes.

5. Düşmez saña cevır ü cefâ
‘Uşşâk-ı zâra kıl vefâ
VÂŞIF sever zevk u şafâ
Dağı yetişmez mi bu nâz
Üftâdeñe lutf et biraz

208¹²³

Müstef‘ilün / müstef‘ilün

- - * - - - * -

1. ‘Aşkuñla sinem dâğlarım
Gel gör ne yara bağlarım
Bunca zamandır ağlarım
Mecbûruñam bilmez misin
Eşk-i terim silmez misin
2. Güldükçe sen ey gül-nihâl
Ben ağlarım bülbül-mişâl
Alıp elüñe dest-mâl
Mecbûruñam bilmez misin
Eşk-i terim silmez misin
3. ‘Aşkuñla yanmışken özüm
Geçmez mi saña bir sözüm
Giryân görüp iki gözüm
Mecbûruñam bilmez misin
Eşk-i terim silmez misin
4. VÂŞIF gibi ey bî-vefâ
Ben saña oldum mübtelâ
Bir nîm nigâh edip baña
Mecbûruñam bilmez misin
Eşk-i terim silmez misin

¹²³ Şarkı. Nkogos Ağa, Hicaz Düyek Muhammes; Balıkcı Hafız Efendi, Hüzzâm Ağır Aksak Şark

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Hüsnde şânisi yok bir şüh-ı ferdim var benim
Dağı yâd el değmedik bir tâze verdim var benim
Anuñ için bülbül-âsâ rüy-ı zerdım var benim
Hangi derdim söyleyim dağlarca derdim var benim
Yâra te'sîr eylemez bir âh-ı serdim var benim
2. Yâr şemşîr-i maḥabbetle yüregim yaralı
Zahm-ı hicrânım oñulmaz degmedikçe yâr eli
Ḥatırım maḥzûn bağırum ḥûn sinem yaralı
Hangi derdim söyleyim dağlarca derdim var benim
Yâra te'sîr eylemez bir âh-ı serdim var benim
3. Baña nisbet ol perî ağıyaruñ olup hem-demi
Başıma teng etdi evzâ'-ı sitemle 'âlemi
Bir taraftan cevri-i yâr bir yanadan yârân ğamı
Hangi derdim söyleyim dağlarca derdim var benim
Yâra te'sîr eylemez bir âh-ı serdim var benim
4. Gayr ile gördükçe hem-âğüş-ı ülfet yârumı
Âh edip mümkün mi ifşâ etmemek esrârımı
Bir gülüñ mecbûrıyam hiç şorma ḥâl-i zârımı
Hangi derdim söyleyim dağlarca derdim var benim
Yâra te'sîr eylemez bir âh-ı serdim var benim

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Nev-res fidânımsın benim
Tâze cevânımsın benim
Râz-ı nihânımsın benim
Ârâm-ı cânımsın benim
Rûḥ-ı revânımsın benim

¹²⁴ Şarkı muhammes.¹²⁵ Şarkı muhammes.

2. Seyr eyleyip sîmîn-berûñ
Bûs eyledim la'l-i terûñ
Olsa n'ola dilde yerûñ
Ârâm-ı cânımsın benim
Rûh-ı revânımsın benim
3. 'Âşıklarûñ gözler seni
Gördükçe bu gözler seni
Elbette cân özler seni
Ârâm-ı cânımsın benim
Rûh-ı revânımsın benim
4. VÂŞIF gibi zâr eylemem
Cânânı bîzâr eylemem
Sevdim ben inkâr eylemem
Ârâm-ı cânımsın benim
Rûh-ı revânımsın benim

211¹²⁶

Müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * -

1. Serv-i bülendimsin benim
Zülf-i kemendimsin benim
'Âlem-pesendimsin benim
Sen sîne-bendimsin benim
Kendi efendimsin benim
2. Câm-ı lebûndür ey perî
Bezm-i meyün zîb ü ferî
Âgûşa çeksem var yeri
Sen sîne-bendimsin benim
Kendi efendimsin benim
3. Bilmessen işûñ evvelin
Uyma sözine sen elûñ
Şarsam n'ola ince belûñ
Sen sîne-bendimsin benim
Kendi efendimsin benim

¹²⁶ Şarkı muhammes.

4. Olmakda efzûn nâlišim
Fıkr-i vişâlûndür işim
Varsa 'aceb mi h^vâhişim
Sen şîne-bendimsin benim
Kendi efendimsin benim

5. VÂŞIF'la ey şüh ülfete
Var ise meylûn şoĥbete
Yat câme-h^vâb-ı vuşlata
Sen şîne-bendimsin benim
Kendi efendimsin benim

212¹²⁷

Müstef'ilûn / müstef'ilûn

- - * - - - * -

1. Ey ğonca-i nâzik-tenim
Sensin benim şüh-ı şenim
Mâdem ki ben efgendenim
Gönlüm senüñdür sen benim
Ârâm-ı cânımsın benim

2. Nâz etmenüñ var mı yeri
Benden kaçınma gel beri
Teklifimiz yok ey perî
Gönlüm senüñdür sen benim
Ârâm-ı cânımsın benim

3. 'Âşıkla kimler yarışır
Yâr ile elbet barışır
Ey meh bize kim karışır
Gönlüm senüñdür sen benim
Ârâm-ı cânımsın benim

4. Doldur ki çeşmim dolmasın
Son câmı beñzim şolmasın
Hiç şekk ü şübheñ olmasın
Gönlüm senüñdür sen benim
Ârâm-ı cânımsın benim

¹²⁷ Şarkı muhammes III. Selim, Muhayyer-Sünbûle Düyek Muhammes Şarkı.

5. Bak 'âşık-ı bîçāreye
Merhem şar ey meh yaraya
VÂŞİF ne girsın araya
Gönlüm senüñdür sen benim
Ârām-ı cânımsın benim

213¹²⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * -

1. Gönlüm aldı nâz-perver bir civân
Tavr u reftârı müsellemler mü-miyân
Fırkatiyle n'eyleyem hâlim yaman
Hayli demdir olalı gözden nihân
Âteş-i hasretle yandım el-amân
2. Bâğ-ı hicrân içre ey nev-res fidân
Cünbüş-i reftârı eylerdim hayâl
Ebre mi gizlendiñ ey kaşı hilâl
Hayli demdir olalı gözden nihân
Âteş-i hasretle yandım el-amân
3. Sûz-ı fırkat cânıma etdi eşer
Yandı sâ mân-ı ta Hammül gel yeter
Nâleler etsem n'ola şeb-tâ-seher
Hayli demdir olalı gözden nihân
Âteş-i hasretle yandım el-amân
4. 'Aşk ile kılsam 'aceb mi âh ü zâr
Cânıma kâr etdi derd-i intizâr
Gitdi elden n'işleyem şabr u karâr
Hayli demdir olalı gözden nihân
Âteş-i hasretle yandım el-amân

¹²⁸ Şarkı muhammes.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün

- * - - * - -

1. Sen şeh-i hüsn ü bahâsın
Bî-bedel bir dil-rübâsın
Yok nazîrün meh-likâsın
Dilber-i memdüh-edâsın
Sevmege lâyıķ sezâsın
2. Tavrına mâ'il ıarâvet
Hüsnüñe 'âşık nezâket
Başkadır sende leîâfet
Dilber-i memdüh-edâsın
Sevmege lâyıķ sezâsın
3. Ülfete vardır devâmuñ
Göñlüm almakdur merâmuñ
Hoşdur endâm ü hırâmuñ
Dilber-i memdüh-edâsın
Sevmege lâyıķ sezâsın
4. Seyr edip serv-i bülendim
Cünbüş-i kıddün beğendim
N'ola sevdimse efendim
Dilber-i memdüh-edâsın
Sevmege lâyıķ sezâsın
5. Sen gibi bir şüh yoşma
Etmemiş VÂŞIF temâşâ
Yok eşün âlemde hâşâ
Dilber-i memdüh-edâsın
Sevmege lâyıķ sezâsın

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Ey perî üftâdeñe hergün bu düşnâmuñ nedir
Böyle pey-der-pey cefâ vü cevrden kâmuñ nedir
Çünkü etmezsın vefâ 'uşşâka aḥkâmuñ nedir
Kaḡı semtüñ şühısın şeh-r-i dil-ârâmuñ nedir
Saña kim derler su'âl 'ayb olmasa nâmuñ nedir
2. Gerçi da 'vâ-yı huḡûḡ etmekdesin sen dâ'imâ
Çeşm-i şūhuñda velî görmem nigâh-i âşinâ
Kızb şan iş yaptı şay eyle tecâhül tüt riyâ
Çok düşündüm ḡâḡırırma gelmiyor insân bu ya
Saña kim derler su'âl 'ayb olmasa nâmuñ nedir
3. Yâra dil vermiş deyü düşdüm 'abeş dilden dile
Bir vefâñı görmedim geldim lisâna nâfile
İster öldür cevır ile ister uzakdan dış bile
Ben senüñle ba'dezin ülfet degül bilmem bile
Saña kim derler su'âl 'ayb olmasa nâmuñ nedir
4. Zevraḡ-ı 'aşḡuñda ben çekmiş iken derd ü emek
Keşt-i hicrâna şaldı 'âḡıbet yelken kürek
Bildirir eyyâm olur kim kıymetim saña felek
Uymaz ammâ aşluñ arayıp aşlını şormaḡ da pek
Saña kim derler su'âl 'ayb olmasa nâmuñ nedir
5. Câm-ı 'aşḡuñla dili bihûde sarḡoş etmişem
Aldanıp va'düñe deryâlar gibi cüş etmişem
Ne zehirler yutmuşam senden neler güş etmişem
Ḥayli vakt olmuş zamân geçmiş ferâmüş etmişem
Saña kim derler su'âl 'ayb olmazsa nâmuñ nedir
6. Vazgeçip senden gönül bir şūḡa oldu mübtelâ
Ülfet-i ḡayrı yasaḡ etdi baña ol dil-rübâ
Git yanımdan infi'âl eyler görüp şâyed saña
Ben seni bilsem de ḡayrı bilmek elvermez baña
Saña kim derler su'âl 'ayb olmazsa nâmuñ nedir

7. VÂŞİF-âsâ yok efendimle benim hem-demliğim
'Aklıma hiç gelmiyor esrârûña mahremliğim
Olmadı sultânıma ne iyliğim ne kemliğim
Cürmüm 'afv et var bu günlerde bir sersemliğim
Saña kim derler su'âl 'ayb olmazsa nâmuñ nedir

216¹³¹

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * - - * - * -

1. Kız diñle nuş u pendimi kavlünde şâdık ol
Gözle rızâ-yı kaynanayı kıl halâyık ol
Kim der saña ki çamura var bulaşık ol
Ne keşret ile zâhîde ne pek de açık ol
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
2. Kız yaşmağ ile çıkma şoķağa görür biri
Aşırma kullañ aşır avengâh pırpırı
Dil-bâzlık etme otur ağırla misâfiri
Yerler nazarla seni a hasba diri diri
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
3. Çıkıp pîñara kalma Bekir Paşa'dan gebe
Bıkr ile pāk ü pākizesin olma şeyyibe
Evvel girer bozar soñra getirmez saña ebe
Kirlenme pāk pendimi kıl gûşuña küpe
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
4. Her merdüm-i şebâba takılma söbek gibi
Her gördüğünün üstüne düşme köpek gibi
Her yoşmayı görünce yayılma döşek gibi
Gidip kına gecesine sürtük tölek gibi
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
5. Bir nev-civân kocaya varıp et dediklerin
Beş altı parça kestiregör yediliklerin
Eksiklilerin er düzer eksik gediklerin
Yarım pabuçla giyip a postal çediklerin
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol

¹³¹ Tahmîs bâ-istulâhâ-ı zenân der-vâdî-i nush u pend ez-dehân-ı vâlide.

6. Böyle kılıkla görse a kız oyna u n  aşar
Bir kez alan miy nu n     a bi i ya ar
  silsiz olma ol  amarat evde i  başar
Fak r börekçi    ra seni her alan bo ar
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
7. Dest-g h  urma alıp eve t ze bir u   
Bez   zgecinde   zme k zım kimseye  u   
Vay ba u a olursa  e er yüzü yumu   
Eyler birisi g be     n altın iki    
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
8. Bak b yy k abla  oldu küçük tevbede gelin
Siz de bacu la d ye dad  bir yere gel  n
El birliğiyle yenge kadınlar t tup el  n
Var bir kib r-z deye  ard rag r bel  n
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
9. Görüp giyimli elleri y ks nme hey düdük
Elbet biçer sağa da     olsun  oca kütük
 uysuzluk etme ğayrı değilsin k zım küçük
Oldu      r yeti tiren  işte b sb y  k
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
10. Oldu gelin bak '   ke darısı ba u a
T  K zt   'nda girdi birinün fir  ına
D  me pek öyle  engi  eg ne tel  ına
Gird  n a dilbaz artık on üçüncü y  u a
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
11. B ba ı vereydi seni bolay kim mev liye
S ye nde biz de  a  n rız belki yalıya
Bald r   ıpl  k alıp oturturma  alıya
Ne p rp riye eyle meyil ne pa alıya
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol
12. Pullar diz ibri  m ile  arf-ı tarpu a
 p çakma  ak n ipsiz edepsiz sar   a
Yan  iz  oparma dest-m l  n elleri bo a
Ba u  döner yeter yorulursun çoğa  o a
Olma       süpürgesi kadın kadıncık ol

13. N'eymiş pateste telli pataküte yok deve
Saña sivâyî kesdireyim giy seve seve
Gice yarısı gezme dönüp düzd-i şeb-reve
Koğlar babaña komşu konu hayda gel eve
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
14. Nâ-mahreme açılma çözüp sine-bendini
Etme döşek esiri kocañ derd-mendini
Rüsvâ-yı 'âlem eylemeden kendi kendüñi
Komşu babanuñ öpüp elin diñle pendini
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
15. Dest-gâh öğreñ ellerüñ aldanma alına
Desin görenler işüñi peh peh kemâlüne
Elvermez ise Penbe Hanım çözme hâlüne
Doğu pamuk hılâlisi geydir hâlâlüne
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
16. Kız kaç yanımdan vızlama sivrisinek gibi
Fing urma iki yanüña kırnağ köçek gibi
Yere geçer arından erüñ köstebek gibi
Ayak bağıyla şöñra kalırsın eşek gibi
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
17. Saña düşer mi komşudan et etmek istemek
Duyar herif de saña çeker bir iyi kötek
Gir Besmele'yle ile aş evine sen de çek emek
Otur hazırla akşama bir kaç sahan yemek
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
18. Bulduñ belañı diñlemedüñ çünkü şöhetim
Dövsün ko hasba oh mehel ne hâcetim
Görsün ne hâli var ise ilk saña minnetim
Mengüş-ı güş-ı fâhire kıl bu naşihatim
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol
19. Şebnem-mişâl ağlama ey gül-nihâl-i ter
Hâce kadınuñ urduğı yerlerde gül biter
Okumuş ol ki döğmeğe kalfañ dahı beter
Haylaz kalma Molla Hanım gel yeter yeter
Olma şokaç süpürgesi kadın kadıncık ol

20. Yüz şuyu dökme kimseye şimdiden tezi
Aldır babaña anterilik mâvi bir gezi
Geldi tamâm herife varma merkezi
Ėayrı 'ayıpdır öyle bürünüp namaz bezi
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
21. Lâhî yetişme olma kız böyle yaramaz
Geldüñ yetişdüñ işte fos uşlu dur biraz
Pek alabarda kıpduñ a hasba a dil-nüvaz
Tütüşüñ otur evde kapar seni şahbaz
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
22. Erlerle etme pencerelerden alış-veriş
Dadıña gâhî yardım edip sen de gör ki iş
Yağ bağlasın yüreği ninenüñ karış karış
Tek dur küçükden evde oturmaklığa alış
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
23. Yektahtadan görünme ele tahta perdeden
Gelmekde hergün işte görücü tümen tümen
Yağlık boyama çevre kese havlu pirehen
Basdır kıo servi şandığına düz çehiz çimen
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
24. Kaşdır kaşındı terziye ver al canfese
Şar bir değirmi pullu yemeni fino fese
Bez verme şaķın arşınına göre herkese
Gâh türkü ırla gâhî nakış işle geh kese
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
25. Dik çocuğün başına çörekotu şarmısak
Sevsinler uyku nuşhası alıp beşiğe tak
Söndür kömür ki kötü nazardan ola uzak
Gezmek senüñ neñe gerek otur da işe bak
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
26. Da'vet edip evüñe büyücüyle bakıcı
Yom yorma öyle üstüne halkuñ a fışkıcı
Öyle ufurķa uymaz onuñ dışına içi
Azdırmasın seni şaķın ol kırnıguñ piçi
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol

27. Çekdir çiçekli 'anterine telli bir şerit
Akranlaruñ paça günü gey de körlük'it
Käküllerüni bağla saçı düğününe git
Alır seni de belki bugünlerde bir yigit
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
28. Kirleñ güle güle kadınım haydi yun arın
Hanım kadınuñ oğlu yüzük gönderir yarın
Taķ elmasım cevähiri gey de şalvaruñ
Hamd olsun işte silsilemiz pāk yedi qarın
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
29. Boyn-altınuñ gerdanuña taķ dizim dizim
Zen-döstāni şalın oğundur şızım şızım
Etme heves seviciliğe gel kadın kızım
Görüp bıçaķla urur seni baldızım
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
30. Hay hay bari yordamına güleyim biraz
Turp şıkayım zarāfetüñe fos çoğa bu nāz
Gel tuzlayım da қоқma seni vay zavallı қаз
Bir kerre saña etmedi mi süd-neneñ niyāz
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
31. Dikbaşlı қаһbe yan şallayıp gitme dikime
Pay verip öyle taş başına nenemüñ deme
Yazıķ değıl mi a bu çekilen emegime
Şoñra seni herifler omuzlarsa kim kime
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
32. Dil tut yabana söylemeyip durma hemçü put
İçim şıkıldı hortlayası ma'tuhu uyut
Kimseden eylik umma da var gönlünü avut
Al elden örnek işle geçin қut-ı lâ-yemüt
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol
33. Vāşıf şikeste eylemeden çille bağıñı
Gösterme hālķa gey donuñ örtüp bacağıñı
Del'olma gayrı kapa kutunuñ kapağıñı
Güş etmedüñ mi düñkü olan baş yasağıñı
Olma şoķaķ süpürgesi kadın kadıncık ol

Mef'ûlû / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- - * - * - * * - - * - * -

1. Pend eyler ise bir dağı ağaca şarayım
Yanmış odunla başımı gözümü yarayım
Başlı başıma ben dağı bir iş başarayım
Bir âşinâyâ yalvarayım sonra varayım
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
2. Sözüñ tatarsam ey bunamış gel yetişmeyim
Sen yat babamla her gice de ben sevişmeyim
Bir dağı ben de nâfile maṭbahda pişmeyim
Bir bildiğime uğramayım hiç alışmayım
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
3. Bak sözlerine cos deyüversin a fos acep
Gençken evde tenhâ oturduñ mu bî-sebep
Gitdi arabayile konu komşu seyre hep
Şa'bân olup da dadı aman gelmeden Recep
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
4. Çıkrık-mişâl dırlayacağına hey ozan
Gir dest-gâha doğu bezin pârecik kızan
Bâzârı derler abo haram-zâdedir bozan
Satıp şavıp da n'eyse şahan tencere kızan
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
5. İki de birde der saña kız görünür kocañ
Çıglıkçı olma hasba götüresi afacan
Kocañ da sen de lâhî kuruyup oluñ қоçañ
Çıkıp şokağa tende iken hâşılı bu can
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
6. Tırnağım oldu kör yunmadan bulaşıkları
Babam başına çalsın o şımşır kaşıkları
Evvel doyurup eve gelen alışıkları
Sonra düzeltip ortadaki karışıkları
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım

¹³² Cevâb-nâme-i pesendide ez-dehân-ı duhter-i zîbende-güher.

7. Dedikoduyla geçdi bütün yaz ile kışım
Da'vâcı gitdi Bursa'ya yok gayrı hiç işim
Yapışdı kaldı birbirine iki apışım
Çıkmazdan evvel abo a kız yirmi yaş dişim
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
8. Gelse görücü kocayacak elli kerrecik
Der burn'ucula ağzı büyük dişi seyrecik
Yok yok yaşı da anlayışım kırkını geçik
Şarf eyleyip de varı yogu bâri şimdıcik
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
9. Dört üstübüyü gicede vermeyle kabala
İşler miyim uyumayıp avucuñu yala
İyi vardım oynak oldum ise bak şu postala
Koyver elimi tutma beni kaç canım hâla
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
10. Ben istedikçe bayrama ondan cala koza
Der baña qahbe saña yazık ekilen tuza
Yazık değil mi gençliğime bak şu yelloza
Girmezden evvel ablacığım yaşım otuza
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
11. Almış parayla şanki hâlâyık gibi beni
Şokmaklık ister aş evine gidi külhanî
Yağlı paçavra gibi atıp ben dahı seni
Yarın alıp alaca karanlıkda rüşenî
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
12. Lâzım mıdır ki öğreneyim çamaşır yumaq
Ben bu pamuk elimle a fos şaramam yumaq
Baña düşer mi iplik eğirip de bez komak
Dursun muşandırada hele öreke tarak
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
13. Yufka makarna açmasını açmayıñ baña
Ben bilmem öyle hamur işi şamsa baklava
Şayıp bir iki türlü yemecik kaba şaba
Da'vet için konağa çıkıp yarın ibtidâ
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım

14. Çok yaşıyan mı bilir işi yoksa çok gezen
Tâ gezmedikçe olamadım ben bozuk-düzen
Taḥsîn eder cemâlime bakdıkça merd ü zen
Kendime verip âyîne de bir çeki düzen
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
15. Kendi keser göbeğini öksüz olan şavul
Yañşak qarışma dırdır edip qalayım mı dul
İş edeyim ki saña görüp saçlarını yol
Komşu kapısını açıp elimle uşul uşul
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
16. Gör varayım da nisbetine ben bir eşbehe
İp taḳmasın felekde gören mihr ile mehe
Desin gören edâ-yı revîşin ehe ehe
Ṭavr-ı hırâm-ı kâmeti şâyeste peh pehe
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
17. Yazıp yüzümü Esmâ Hanım kâkülümü kes
Bir âşinâya varacağım sen çıkarma ses
Pek pos bıyıklı pırpırîya eylemem heves
Dört kaşlı yoşma şûḥ-ı cihân tâze dalfes
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
18. Bir elulağı câriye al beş yüzu şula
Raḳş öğret ver de Emine Ṭûtî'ye kula
Qalyoncuların odasına etmede mola
Qayıqla Yağḳapanı'ndan İstanbul'a
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
19. Varıp kocaya almam evin içine erkek koyun
Kesmez bıçaqla ister iseñ gel derim şoyun
Ancak komşu nene beni ḥâlîme koyun
Eller kınarsa uğur olsun edip oyun
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
20. Şatıp yemekden oldu evin içi tam taḳır
Titrer görünce bir eri içim şakır şakır
Qalıp da böyle olmadan altın adım bakır
Akşam olunca bâri gezip bayır ile kır
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım

21. Sevdâm şarıldı çırpıdaki penbezar beze
Yandım güneşde bezdim uşandım geze geze
Alıp kayıkda destime bir tirşe yelpeze
Bir baş çekilip eltim ile suy-ı körfeze
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
22. Ben gülsitân-ı şivede bir nahl-i nev-resim
Bağlarda türkû söylemeden kalmadı sesim
Geyip başıma pul donatıp nev-zuhûr fesim
Girip koçunun içine öyle kırık kesim
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
23. Yalvarayım Dudu'dan alıp sakız alını
İnce belime şarınayım şarı şalını
Ma'tuf babamuñ el ile şayıp şakalını
Mânend-i serv nâz ile şalını şalını
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
24. Gitdi bizimki hizmet ile bugün Aydın'a
Kız Çiğdem Usta dostlarıma koş göz aydına
Aşlı ne tahta puşa döşegimi yayduñ a
On dördü oldu bu gice hazır ay aydına
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
25. Kapı çalındı baksañıza abo kimdir o
Çek ipi geldi bacı kadın horatayı ko
Saña ne mutlu kız çelebüñ demiyor şu bu
Kâl şağlıcağla dîñlemem artık onu bunu
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
26. Bir âfitâba geçdi ki şorma sıcağım
Yandı eridi aşk ile sinede yağım
Geçdi soğuk şu başıma bilmem solum sağım
'Ahd eyledim bu şart ile ki geçmeden çağım
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
27. Baş kurna hakkı nâtıra vermedi taş tamam
Şerbetlik içün ustalara var büyük taşam
Hammam anası gibi gelip kirpiloş kocam
Taşı tarağı şalla omuz etmeden cüdam
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım

28. Şuya gelirse şarnıca yarın mırın kırın
 Urup başına şaplağı ya destisin kırın
 Zırā ki hāzrı yok o kadar pek de zırzırın
 Güş etmeyip de kaynanamın gayrı dırdırın
 On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
29. İzn alma n'eymiş erden a kızlar dağı neler
 İç güveysi darğın olur mu ya bu kadar
 Yoksa yeñi mi çıkdı bu kânün-ı nev-eşer
 Ardından yetip eni konuya teker meker
 On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
30. Bildim tekin değildir ev içinde mezbele
 Dedim tü tü tü üç kez öbür şeyler hele
 Yok mu birisi ortalığı süpüre gele
 Ben yine takıp ardıma bir sürü hargele
 On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
31. Bu gice beşde gel a paşam demeyip şu bu
 De şehnişinün altına geldikçe Penbe huu
 Haykıрма pekçe duymasın ammā hani Dudu
 Pend eyledikçe ol geveze ben eni konu
 On beş yaşında kendime bir oynaş arayım
32. Gavgayı kessin eyle nene Vâşif'a su'al
 Gör imdi sen mi fâhişe yoksa ben mi mal
 Oña kalırsa der: İkiñüzde kuru kaval!
 Yaz geldi gayrı evde oturmak ne ihtimāl
 On beş yaşında kendime bir oynaş arayım

218¹³³

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. O zālīm kim beni zülfi gibi pür-piç ü tâb ister
 Dilim sīm-âb-ı bî-ārām-veş pür-ıztırâb ister
 Gehî bezminde taltîf etmeden şanma şevâb ister
 Gözüm yaşın o mest-i 'işve hem-reng-i şarâb ister
 Göñül mülkin hārâb-ı derd ü gam bağrım kebâb ister

¹³³ Tahmîs gazel-i merhûm Pertev Efendi.

2. Ne mǎ'nī var gehī hātır-ı 'uṣṣākı incitse
Ma'ıyyet ma'razında âteşilik gāhıce gitse
N'olur hoy-kerde rüy-ı yārdan buse ümid etse
Bu hāletle derūnum 'ālemin yıķıp hārāb etse
Göñül bir özge mecnūndur yanar âteşden āb ister
3. Bu rütbe bād püyān oldu cānā cüst ü cūyuñda
Nihāyet nāfe-i Çin ü Hoten mi buldu büyüñda
Nedir bu nā-küşādī 'uķde-i mü gibi hōyuñda
Şabā zülfün 'aceb mi tār-mār eylerse rüyüñda
Tılısm-ı daħme ü hüşnün bu yüzden feth-i bāb ister
4. Gubār-ı rāh-ı 'aşķ oldum vücūdu eyledim ifnā
Hevāya ķalb olup cev-v-i havāda eyledim me'vā
Maħabbet şöyle te'sir eylemiş kim gitmedi aşlā
Göñül gerçi felekden hāke düşmüş zerredir ammā
Yine mihr-āşinā bir meh-veş-i 'ālī-cenāb ister
5. Bu virān hāne-i dil çekdi Pertev bunca germ ü serd
Sirişķ-i âteşinler gördü nice āh ü serd ü berd
Yine biımez hele virān ü ma'mūr olduğum bir ferd
Yapılmazsa n'ola VĀŞİF dil-i virān-ı ehl-i derd
Felek ehl-i dilün kāşāne-i ķalbin hārāb ister

219¹³⁴

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Şevķ-ı bezmi büt-i rāmiş-gere şor şorma baña
Cünbüş-i zevķım o sīmīn-bere şor şorma baña
Ėayrı keyfiyyetimi dilbere şor şorma baña
Neş'elendim mi şarāb-āvere şor şorma baña
Dest-i sākīde dönen sākara şor şorma baña
2. Rāh-ı 'aşķuñda telef olmuş iken mǎ-melekim
Geçmedi bunca zamāndan berī hiç bir dileğim
Olamaz ehl-i maħabbetde ferāĖat bileyim
Terk-i 'aşķ eyleme mümkün midir 'aşık a beğim
Anı var āħara şor dıgere şor şorma baña

¹³⁴ Tahmīls gazel-i Pertev Efendi.

3. Böyle şöhetleri insân işitmek ne belâ
Dinlediğim suhanuñ ketmi güç ızhârı fenâ
Ben lisâna alamam öyle kelâmı ammâ
Beni âvâre-i bezm edeli ey dil ruķabâ
Neler etmiş o perî-peykere şor şorma baña
4. N' olur öpmekle seni zîb-i cemâlûñ mi gider
Cüy-ı eşkimle 'izâruñdaki hâlûñ mi gider
Yoksa dilden heves-i fikr-i vişâlûñ mi gider
Dideden girye ile naķş-ı hayâlûñ mi gider
Çok yaşarmışdır o çeşm-i tere şor şorma baña
5. Fesûñ ey gonca-i zîbâ gibi bir yana dü-rev
Boylu boyınca yat âgûşuma gel cüz'ice sev
VÂŞIF'ı eyleme reftârûña dil-beste velev
Serv pâmâl-i hırâmuñ bilirem çün Pertev
Sen inanmazsañ eğer 'ar'ara şor şorma baña

220¹³⁵

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yâra mecbûr olan 'âşık olamaz bî-agyâr
Bâğ-ı 'âlemde olur gül diken-âzürde-i hâr
Hiç mümkün mi hâzân görmeye berg-i eşcâr
Geh bahâr-ı ferağ ü gâh hâzân-ı efkâr
Kanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr
2. Neş'e etse kişi ger keyfe uyup ber takrîb
Şahne-i renc-i humâr eyler ol sâ'at te'dîb
Beyz-i 'âlemde bu vâdîde kurulmuş tertîb
Zevk u gam şevk u miñen birbirin eyler ta'ķîb
Kanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr
3. 'Âlemûñ bir pula değmez kuru hayl ü haşemi
Etme iķbâl-i heves kendüñe hoş gör bu demi
At gönül den emeli çekmeyesin tâ elemi
Ne nevâ-yı neğamı diñle cihânda ne gamı

¹³⁵ Müseddes-i mütekerrir.

Ƙanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr

4. Felekûn tavrı budur halka be-resm-i âdi
Gâh kayd-ı gam u endüh gehi âzâdi
Olamaz her dem ü ân nağme-i şevk u şâdi
Ney gibi dâğ-ı derûndan қо tehi feryâdi
Ƙanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr
5. Fikr-i âlâm-ı güzesteyle olup hâtır bâr
Vermenüñ vechi nedir âyine-i qalbe humâr
Gam-ı müstakbel ü mâziyi 'abeşdir tezkâr
Ƙâr-ı ferdâyı bugünden yine lâzım efkâr
Ƙanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr
6. Cem' eder var mıdır iqbâl ü refâh-ı câhı
Etme 'âlemde 'abeş yere bu âh ü vâhı
Meşrebince kim olur nâ'il-î hâtır-h'âhı
Bulunur her kişinüñ bir elem-i cân-gâhı
Ƙanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr
7. VÂŞIF 'âlem dediğün dâ'ire-i miñnetdir
Halkuñ ülfet dediği 'abeş külfetdir
Meşreb-i ehl-i mürüvvetde vefâ zımmetdir
Zevk-ı erbâb-ı mahabbetde elem 'âdetdir
Ƙanı ol zevk u şafâ k' olmaya encâmı humâr
Ne mey-i şevk ile şâd ol ne elemden bizâr

221¹³⁶

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Kim olur zôr ile maşşûdına reh-yâb-ı zafer
Gelir elbette zuhûra ne ise hükmi-i kader
Hâkka tefvîz-i umûr et ne elem çek ne keder
Ƙıl sözüñ 'ârif iseñ gûş-ı kabûle gevher

¹³⁶ Müseddes-i mütekerrire. Hamparsum, Hisâr-Bûselik Hafif Beste; Zekâi Dede Efendi Uşşâk Aksak Müseddes Şarkı; Hacı Ârif Bey, Muhayyer devr-i Hindî Müseddes; K.Garmiryân (1872-1947), Nihavend Aksak Müseddes Şarkı. VI.bendi, Hacı Ârif Bey tarafından Mâhur Yürük Carcuna Şarkı olarak da bestelenmiştir. İ.Emin 2611'de "Müseddes-i dervîşâne" başlığı yer almaktadır.

Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider

2. Reh-i 'irfân-ı hâkîkatde budur de'b ü uşûl
Maṭlabı terk iledir menzîl-i maḫşûda vüṣûl
Ne iliş kâma ne ol kaṭ'-ı ümîd ile melûl
Yâr ise başuṇa 'aḫluṇ sözü mü eyle kabûl
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
3. Bir zamân nağme-i ney nâleme nisbet ne idi
Tâbiş-i mihr ü maḥabbet ile yağım eridi
Kime ğamdan buṇalıp derdimi yandırsa dedi
Zevk fark eylememek ğamdan o demlerde idi
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
4. Seni vâsıl edemez şehîr-i murâda bu gidiş
Meclis-i ehl-i maḥabbetde edeb öġreñ alış
Sen ƙo bigâneliġi mürşid-i râh ile biliş
Yâr olup ḫâtır-ı ehl-i dile şekve degül iş
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
5. Merd olan şoḫbet-i âlâmı diline dolamaz
Dil-i ehl-i dile ğam anuñ için yol bulamaz
Dolsa dünyâ ğam ile ḫâtır-ı 'ârif dolamaz
Elemi zevkâ buluşdurma ƙadar zevk olamaz
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
6. Zâhir-i ḫâle bakıp etme daḫil bir ferdi
Çekilir çille degül çille-i germ ü serdi
Kendi ḫâlince olur her kişinüñ bir derdi
Tükenir mi feleküñ miḫnet-i germ ü serdi
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gider
7. Diñleme her birini nâsuñ 'abeşdir faşlı
Ƙalmasın jeng-i mezemmetle derünüñ paşlı
Elemün 'an-aşıl 'âlemde emeldir aşlı
VÂŞIFÂ zevkına bak yok ğamuñ aşlı faşlı
Mihneti kendüye zevk etmedir 'âlemde hüner
Gam u şâdî-i felek böyle gelir böyle gelir böyle gider

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Diñle feryâdımı ey gönca-gül-i gülbün-i nâz
Yanarak yakılarak etmedeyim 'arz-ı niyâz
Ne vefâ eyledün 'ahdüñe ne meyl-i incâz
Bir pula değmedi hayfâ bu kadar süz ü güdâz
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'müre-i nâz
Ne emel kaldı derünümde ne sevdâ-yı mecâz
2. Bekledim halka-i âgüşum açıp hâle-mişâl
Doğmaduñ şubha dek ey mâh-ı nev-i evc-i hayâl
Etmedün hâl-i dil-i zârımı bir kerre su'âl
Neme lâzım ki edem ba'dezin ibrâm-ı vişâl
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'müre-i nâz
Ne emel kaldı derünümde ne sevdâ-yı mecâz
3. Gösterip sâhte şad çin-i cebin-i ağzâb
Bakacak yüz komaduñ rüyuna ey mâh-cenâb
Eyledün gönülümü ta'mir edecek yerde harâb
Etmem ölsem dağı şimden gerü tevcih-i hitâb
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'müre-i nâz
Ne emel kaldı derünümde ne sevdâ-yı mecâz
4. Ne cesâretle olup tâbi'-i vaz'-ı gerdün
Dil-i nâ-şâdımı bu rütbede kılduñ maḥzûn
Câm-ı kalbim kırılıp kaldı şikest âyine-gün
Oldu her bir sitemün bâ'ış-i tahrîr-i derün
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'müre-i nâz
Ne emel kaldı derünümde ne sevdâ-yı mecâz
5. Söynümez nâr-ı firâkuñla fitili aldım
Dönmezem ḥasret ile baḥr-ı sirişke daldım
Ağlarım fülk-i dili kulzüm-i 'aşka daldım
Nice ta'rif edeyim hâlimi şaşdım kaldım
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'müre-i nâz
Ne emel kaldı derünümde ne sevdâ-yı mecâz

¹³⁷ Müseddes-i mütekerrir.

6. VÂŞIFÂ eyleyli gûşe-i fûrkatde karar
Piç ü tâb eylemeden bir ne arar var ne sorar
Gözüm ağlar cigerim âteş-i hasretle yanar
Bu kadar mihnete şabr etmez iken âhır-ı kâr
Şöyle yakduñ beni ey gırıra-i ma'mûre-i nâz
Ne emel kaldı derûnumda ne sevdâ-yı mecâz

223¹³⁸

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

- * * - - * * - - * -

1. N'eyledi gör baña ol mäh-ı mehi
Tağa düşürdü bu dil-i âgehi
Geşt ederim 'aşk ile deşt-i rehi
Nâle vü efğânımı şanma tehi
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi
2. Bezm-i maḥabbetde o çeşm-i siyâh
Mest iken etdi baña nîm nigâh
Kalmadı 'âşıklığıma iştibâh
Yandı kebâb oldu ciğer âh âh
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi
3. Şundu o meh destime bir dolu cām
'Aqlım alıp eyledi mest-i müdām
Fark edemem n'olduğumu şubḥ u şām
Cânıma kâr etdi harâret tamām
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi

¹³⁸ *Tesmîn (Metinde Müseddes şeklindedir.)*

4. Hânçer-i hicrân ile encâm-ı kâr
Yaralayıp sînecigim yardı yâr
Dem-be-dem etsem n'ola feryâd ü zâr
Yârdan 'aşk oldu bâña yâdigâr
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynî li-ğayrıkûm
Aksamu billâhü âyâtihi
5. Derd ile didemden akan kanlı yaş
Niceye dek bu sitem-i cân-ıırâş
Âhır edip gönölümü vaqt-i telâş
'Âleme esrârımı etdirdi fâş
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynî li-ğayrıkûm
Aksamu billâhü âyâtihi
6. 'Aşkuñ oñulmazmış ebed yarası
Eyle 'ilâc uzamadan arası
Dönmem ölürsem de nedir çâresi
Oldum o meh-pârenüñ âvâresi
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynî li-ğayrıkûm
Aksamu billâhü âyâtihi
7. Varımı yogümü şatıp bir pula
Girdim o dem ez-dil ü cân bu yola
Eyler isem da'vî-i 'aşkuñ n'ola
Çille-i 'aşkı çekene 'aşk ola
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynî li-ğayrıkûm
Aksamu billâhü âyâtihi
8. Bâd-ı maħabbet yine eşdi sere
Hasret ile batdı gönöl kan tere
Meyl edeliden beri ol dilbere
Sinede şad dâğ u elem bir yere
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi

Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi

9. Sen gideli ey meh-i süz-efgenim
Şu'lelenip döndü tenûra benim
Yanmak ise cânıma minnet benim
Dâğ-ı derûn oldu gül ü gülşenim
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrâka kalbi bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi
10. Ben saña meftûn degül de neyem
Âteşe düşsem n'ola pervâneym
Söz mü bu kim yanmadan uşanayım
Bağıma taşlar başıba yatayım
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrâka kalbi bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi
11. Yanma ya şâyân mı degül şânıma
Sûziş-i 'aşk etdi eşer cânıma
Yanmaz iseñ gelme benim yanıma
Añlatamam hâlimi sulţânıma
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrâka kalbi bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi
12. Ben nice ketm eyleyem ey verd-i al
Hâlimi bilmez mi benim ehl-i hâl
Yakdı ciğer-gâhımı dâğ-ı melâl
N'ışleyem kalmadı bende mecâl
Âh mine'l 'ışkı ve hâlâtihi
Ahrâka kalbi bi-harârâtihi
Mâ nazari'l-'aynı li-ğayrıküm
Aksamu billâhü âyâtihi

13. Çeşm-i siyāhuñ gibi mestāneyem
Hün-ı ciğerle dolu peymāneyem
Hâtırumı yıkma ki virāneyem
Bağlanalı zülfüne divāneyem
Âh mine'l 'ışkı ve hālātihi
Ahrağa kalbî bi-harārātihi
Mā nazari'l-'aynı li-gayrıküm
Aksamı billāhü âyātihi
14. Etmez iseñ ey perî baña 'itāb
Şerh edeyim 'aşkı saña bāb bāb
Bağ ne imiş derd ü gam-ı ızırāb
Kaşr-ı derūnum yıkıp etdüñ harāb
Âh mine'l 'ışkı ve hālātihi
Ahrağa kalbî bi-harārātihi
Mā nazari'l-'aynı li-gayrıküm
Aksamı billāhü âyātihi
15. Ehl-i dilün tāli'i firūz imiş
Her şeb ü rûzu dem-i nev-rûz imiş
'Aşk meğer sūz-ı dil-efrūz imiş
Nār-ı maḥabbet ne ciger-sūz imiş
Âh mine'l 'ışkı ve hālātihi
Ahrağa kalbî bi-harārātihi
Mā nazari'l-'aynı li-gayrıküm
Aksamı billāhü âyātihi
16. Düşdü gönül VÂŞİF o meh-tal'ata
N'eyleyem ermez ki elim vuşlata
Şabr olunur mu bu kadar ḥasrete
Felek dili şaldı yem-i firqate
Âh mine'l 'ışkı ve hālātihi
Ahrağa kalbî bi-harārātihi
Mā nazari'l-'aynı li-gayrıküm
Aksamı billāhü âyātihi

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Bârekallâh ey cihânuñ şâh-ı nuşret-rehberi
Râh-ı Hâk'da kılduñ ihlâş ile sa'y-i serveri
Ya'ni Beytullâh'dan hâr ü hası sürdüñ geri
Cây-gir idi zamîründe cülûsuñdan beri
Secde edip yerlere sürsün yüzün vardır yeri
Şükrler olsun olup 'avn-i İllâh'uñ mazharı
Bir gâzâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
2. Fikr-i Beytullâh ile ey husrev-i 'âli-cenâb
Tâ şabâh olunca her şeb çeşmime girmede h'vâb
Bürde-i Sulţân-ı kevineyn'e gelip pür-ıztırâb
Dîdeden rîzân ederdüñ eşküñi mânend-i âb
Oldu dergâh-ı İllâhî'de niyâzuñ müstecâb
Eyleyip Mevlâ Murâd'uñla efendim kâm-yâb
Bir gâzâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
3. Nice olmaz sen şeh-i zî-şâna fermân-ber cihân
İttibâ'-ı emrünü Hâk nass ile kılmış 'ayân
Hadd-i zâtında bu hüsn-i zannı halkuñ her zamân
İntisâbuñ var Resûlullâh'a bî-reyb ü gümân
Mağz-ı elţâf-ı İllâhî'dir saña bu 'izz ü şân
Bî-müdârâdur bi-Rabbü'l-Ka'be bu kavlim inan
Bir gâzâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
4. 'Adli Hân Maḥmûd'dur 'âlemde nâm ü şöhretüñ
Himmet ü lutf u 'inâyetdir cihâna 'âdetüñ
Hâk kılıp ber-ter anuñcün böyle zür u kuvvetüñ
Gün-be-gün efzûn eder ikbâl ü şân ü şevketüñ
Olmaz 'ind-i ma'nevî Hâk'da zâyi' hizmetüñ
Olsa meddâhı cihân şâyestedir bu himmetüñ
Bir gâzâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
5. Mazhar-ı tevfiḳ edip zât-ı hümayûnuñ Hudâ
Taht-ı Hâkânî'de kılmış şâh-ı manşûrû'l-livâ
Dergeh-i lutfuñ n'ola olsa cihâna mültecâ

¹³⁹ Müsebbâ' tazmîn. Târîh-i meserret-tavzîh turd-şüiden-i Havârîc-i bed-nihâd ez-Mekke-i mükerre (şerrefallâhu ta'âlâ).

Bu ne devlet ne sa'âdetdir ki Hâk kıldı 'atâ
Bir teveccühle 'adûyı eyledüñ cândan cüdâ
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i

6. Haţţ-ı fermân-ı hümâyûnuñ varıp Ser-'asker'e
Büs edip ta'zîmi tevkîr ile vaz' etdi sere
Leşker-i a'dâyı emrûñle haşîr etdi yere
Düşdü tahtlış-i giribân eyleyenler çöllere
Anlaruñ da ekşeri mecrûhlar yara bere
Tu'me-i şemşîr edip ol kavm-i şûmu yek-sere
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
7. Perde olmuş bir nuhûset kâfirûñ nâmı Su'ûd
Ne Naşârâ eyler etdiği fesâdı ne Yehûd
Gayret-i dîn ile İslâm eyleyip bezl-i vücûd
Üstüne şalıp yanar âteş gibi cümle cünûd
Göklere şavurdular yakıp külin mânend-i dūd
Dedi hünkârım cihân bu müjde etdikde vürûd
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
8. Bir alay bî-dîn kâfirden eşed kavm-i pelîd
Sû-be-sû oldu tarîk-ı hacca sed medd-i medîd
Edip irsâl-i guzâta himmet ü say-i ekîd
Kimini kırduñ kimin tutduñ kimin kılduñ ba'id
Kahr olup buldu belâsın 'âkıbet iş bu 'anîd
Kıldı Hâk elķâb ü şânuñ Ğâzî ey şâh-ı vahîd
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
9. Kıldı Hâk nâ'il seni maķşûduña ber-vefķ-ı kâm
Hayliden hâtır-nişânuñdı efendim bu merâm
Mısr'dan ta'yîn-i 'asker eyleyip bâ-ihtimâm
Hâricî'den eyledüñ gönlüñce aķz-ı intikâm
Şöhretüñ dâdâr-i Ğâzî oldu hem târîķ-ı tām
Zîb-i efvâh-ı enâm olsa 'aceb mi bu kelâm
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i
10. Her kuluñ sâyeñde bir yüzden görüp ikrâmuñı
Hep du'ân ile geçirmekde şabâķ ü şâmını
Az mı gördü pâdişâhum lutfuñu in'âmuñı
N'eyse dil-h'vâh-ı hümâyûnuñ vere Hâk kâmuñı
Dâ'im 'ahdûñde görüp böyle sürûr eyyâmuñı
Nice neşr etmez kuluñ VÂŞİF cihâna nâmuñı
Bir gazâ etdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamber'i

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Ey lebi gıbta-keş-i cām-ı Cem-i bezm-i cihān
 Dağı reşk-âver-i mînâ-yı mey-i meclis-i cān
 Āteş-i 'aşkuñ olup hāne-i dilde mihmān
 Yakdı ser-tā-be-ķadem cismimi billāh inan
 Gelse bālin-i dil-i ĥastamıza ĥande-künān
 Gelir üftāde-i biķāreye belki dermān
 Yetişir cevır ü cefā eyleme ey şūh amān
 Geh ferāmüş eder iseñ de bizi gāhice ān
 Yoksa lāyık mı feleke erişe efġānım
 Bu ķadar cevıre taķammül mü olur sulţānım
2. Beni meftūn eden ey şūh-ı cihānım sensin
 Mürde-i cismime cān işte a cānım sensin
 Bāġ-ı 'ālemde dağı ġonca-dehānım sensin
 Güzelim sevdigim ey ķaşı kemānım sensin.
 Bendeñe lutf edici tatlı zebānım sensin
 Güzelim sevdigim ey ķaddi fidānım sensin
 Sensin ol 'aķl alıcı müy-miyānım sensin
 Ĥaşılı sinedeki nāzlı cenānım sensin
 Baña lutf eyle meded ey şeh-i ĥünī-meşreb
 Nice bir ağlayayım cevır ü ġamuñla her şeb
3. Ey cefā-pişe niķin bendeñi maĥzūn etdūñ
 Aķıdıp cevırūñ ile eşkimi Ceyĥūn etdūñ
 Seni sevdikķe begim nāzı sen efzūn etdūñ
 Ġirye vū miĥneti üftādeñe ķānūn etdūñ
 Yine hem-bezm olup a'dāları memnūn etdūñ
 Beni mînā-keş-i ġam dīdemi pūr-ĥūn etdūñ
 Fıkr-i leyli-i vişālūñ ile mecnūn etdūñ
 'Āşıķuñ sevmez idūñ ķünkü ne mecnūn etdūñ
 Ey levend-āne-reviş yoşma-edā n'olsun bu
 Etdūñ 'uşşāķuñı da ġayra fedā n'olsun bu

¹⁴⁰ *Terkib-bend.*

4. Nedir ey pertev-i hürşid-i cihân n'oldu saña
 Nedir ey lem'a-i mihr ü meh amân n'oldu saña
 Açılırdıñ bize ey gonca-dehân n'oldu saña
 Eylerim güşuña girmez bu fiğân n'oldu saña
 Ne bu âzâdelik ey serv-i revân n'oldu saña
 Senden ey şeh talebim bu ki hemân n'oldu saña
 Söyle ketm etme begim söyle amân n'oldu saña
 Eyle üftâdeñe bu hâli beyân n'oldu saña
 İşte dergâhuña geldim deme şöyle böyle
 Bâri lutf etmez iseñ hışm ile olsun söyle

5. Eyleme derd-i gamuñla dil-i zârım gam-h'vâr
 Bedeli merhametüñ olsun i şâh-ı âzâr
 Âh efendim hele üftâdeñe olma gaddâr
 Etdigüñ va'di bize eyleme cânım inkâr
 Fikr-i zülfüñ ile zulmetde iken bu dil-i zâr
 Yakışır mı bizi gördükçe gazab-nâk atvâr
 Dil-i zârım nice mümkün ki ola hiç bidâr
 Çeşm-i mestüñ görelî olmadım aslâ hüşyâr
 Vâşîf-ı 'âşîkuña merhamet et ey gül-i ter
 Şarıla hâle gibi sen mehe şeb-tâ-be-seşer

226¹⁴¹

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Ey nihâl-i semen-i zîb-i hürâmende-i nâz
 V'ey 'izâr-ı gül-i nesrîn ü hezâr ehl-i niyâz
 Rûy-ı gülzâr-ı 'arâk-nâkine söz yok mümtâz
 Bî-vefâlık görünür çeşm-i siyâhuñda biraz
 Gamz-ı efsâneve mâ'il o ruhu pür-gammâz
 Baña tâkat mi gelir gayrıya olduñ hem-râz
 Nice şabr eyleyem ey âfet-i bigâne-nüvâz
 Beni pâ-mâl-i cefâ gayra edersin i'zâz
 Nazar et hâl-i perîşânıma bir zerre benim
 Yanıyor nâr-ı firâkuñla ser-â-pâ bedenim

¹⁴¹ *Terkib-bend.*

2. Yetişir ğayrı amān ey gül-i gülzār-ı cefā
Ħār-ı āzār-ı ğamuñ cānıma geçdi zīrā
Ħande-sāz olmadadır ħālime her dem a'dā
Āh 'aceb n'olsa gerek bu sitem-i nā-ber-cā
Beni bir semt-i muĥālifde mi gördüñ āyā
Ne suçum varsa efendim kerem et kıl inhā
Āh ü feryād-ı niyāzım eșer etmez mi saña
Güşuñā girmed i hiç eyledigim vāveylā
Nāfile eylemişem şıdķ u ĥulūsum ibrāz
Ya ne bihūde imiş eyledigim 'arz-ı niyāz
3. Nice āh eylemeyem ħalbimi cāy etdi keder
Dil-i divānede esbāb-ı meserret ne gezer
Bilmez āyīn-i teraĥĥum nighüñ zerre ħadar
Dil-i nālānıma her dem ne bu ĥaşm-āne nazar
Dem-be-dem kārı hemān cevır ile endiše-i řer
Görmemiş sencileyin zālimi bir çeşm-i beşer
Gösterür her nighimde baña bir naķş-ı diğeri
Kederimden elem ü ĥüzn ile şeb-tā-be-seher
Tās-ı pür-ĥūna döner ağlamadan-çeşmānım
Sensiz ey nūr-ı bařar ħanda yatur müjġānım
4. El-amān eyle teraĥĥum şeh-i iklīm-i fiten
Yine berbād ediyor mülk-i dili çeys-i miĥen
Ħasretüñ n'eyleyeyim olmadadır sūz-efgen
Görünür çeşmime küllĥan gibi şaĥn-ı gülşen
Nemden incindüñ efendim baña bildir nemden
'Āķıbet ġamz-ı nifāķ eylediler mi düşmen
Sebebin söyle ne küsdüñ dil-i biĥāreye sen
Sūz-ı hicrān-ı ğamuñla yetiřir yandım ben
Sen dururken kime ben ħāk-i ġiribān edeyim
Kime derdim diyeyim kimlere efgān edeyim
5. Demedim mi ki saña yār olayım ben her bār
Vuřlatımla seni mesrūr edeyim ben her bār
Ħasedinden görüp āteřlere yansın aġyār
Şoñra olduñ yine a'dā ile hem-leyl ü nehār
Va'düñe durmaduñ ammā yine ey gül-ruĥsār
Eyledüñ n'eyleyim āĥır beni rencide-i ĥār
Bister-i ġamda yaturken nice demler bimār
Etmedüñ ĥālimi bir kerre benim istifsār

Bu mudur sevdicegim 'âşıka âyîn-i vefâ
Yâd ile hem-dem olup bendeñe biñ dürlü cefâ

6. Bârekallâh güzelim luţfuña şâyân etdün
Luţf ile ancağ olur doğrusu ihsân etdün
Bir zamân pâ-zede-i leşker-i nâdân etdün
Bir zamân ağlamadan dîdelerim kan etdün
Yerimi hasret ile âteş-i süzân etdün
Cigerim nâr-ı firâkuñ ile biryân etdün
Bilmezem n'eyledigim şöyle ki giryân etdün
Tişe-i ğamla dili hâşılı virân etdün
Neler etdün neler ey 'âlem-i hüsnüñ şâhı
Kâfir etmez baña sen eyledigün vallâhi
7. Tâli'im de baña bildim ki 'adûdur el-ân
Hele bahtımdan ümîd eylemezem ben dermân
Çarğ ise etdi beni kendi gibi ser-gerdân
Dağı n'eyler 'acabâ 'aksi dönüp bu devrân
Bâri sen eyle gehi şefkat eyâ düşmen-i cân
Güşe-i ğamda benem zâr ü zebün ü nâlân
Eyledim hüzn ile bu mışra'ı evrâd-ı zebân
Beni giryende edersen de yine ol ğandân
Demezem VÂŞIF-ı nâleñde gibi zâr olasın
Bed-du'â eylemezem sağ olasın var olasın

227¹⁴²

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Mübtelâ-yı ruğ-ı gül-günüñ idi bu dil-i zâr
Hâlîme rahm ederek luţf-ı nîgeh etmedi yâr
Kec-nigâhıyla müdâm hün-ı ciger dilde şerâr
Âteş-i 'aşk ile süzân oluyor cism-i nizâr
Fürkat-i hecr ile dil etmededir terk-i diyâr
Kalmadı şabr ü şekib eylemege cây-ı karâr
Eylerim tâ-be-seher girye-i hasret ızhâr
Hâşılı gayra fedâ kıldı beni şimdi nigâr
Sâyeñi etme dirîğ 'âşıka ey nağl-i bülend
Çonca-i verd-i ruğuñ-veş dil ola zülfüne bend

¹⁴² Terkib-bend.

2. Ne 'aceb baht-ı siyâhım dili zilletde kodu
Şeb-i hicrâna uyup 'âşıkı zulmetde kodu
Şem'-i giryânı ile meclisi hayretde kodu
Kadd-i dil-cû-yı dil-ârâ beni fûrkatde kodu
Ruğ-ı reng-âver-i 'uşşâkı felâketde kodu
Ham-ı gîsû-yı kemendin ser-i rağbetde kodu
Hâl-i ruhsârı dağı micmer-i miñnetde kodu
Dâğ-dâr-ı dilimi âteş-i hasretde kodu
Böyle serkeşlige âyâ ne sebeb söyle baña
Söyle kurbânun olam cân ü dilim ola fedâ
3. Eylesem geşt ü güzâr 'âlemi bir demde hemân
Olur ol âhû-yı vahşî yine nâz ile çemân
Hâr-hâr-ı gam-ı hecri dağı sinemde 'iyân
Merhem-i lûtfu olur mu 'acabâ vaşl-ı cinân
Beni endîşe-i hüsünde kodu şüh-ı cihân
Mâh-tâb-ı ruhına sen de gönül 'aşk ile ya.
Kılma şekvâ-yı dil-ârâmî sen ey eşk-i revân
Bilirim ser-keş olur 'âşık ol serv-i revân
Olur elbette saña meyl-i derûnu o mehûn
Baña sultân-ı gamun şubh ü mesâ bâr-gehûn
4. Gören ol mest-i mey-âlûd nigâhı sende
Sâgar-ı câm-ı Cem'i nûş edip olmaz hânde
Tâkat mı olur ol dem seni görsem ben de
Sen hemân eyle şafâ görme keder gülşende
Cân verir 'aşk rehûninde bu dil-i giryende
Bâga teşrîf-i kudûm ile şeb-i rûşende
Geşt-i devrân ediyor bu dil-i zâr efgende
Tâ-be-key hûn-ı ciger-sûz-ı ruğ-ı tâbende
Gam-ı cevruñle bugün zâr ü zebûn etme amân
Nice bir dîde-i hasretten ola hûn revân
5. Gülsitân-ı ruğ-ı aluñ görelî bâğ-ı İrem
Serv-i büstân-ı emel kaddüne reşk etse ne gam
Tîr-i gamzeñ açalı sînde bir dâğ-ı elem
Cânıma kâr edeli böyle benim cevır ü siteim
Etme bihûde tekâlîfi kerem kıl bir dem
Dil-i âzâdeye câm-ı lebûn ey şâkı-i Cem
Bezm-i 'uşşâka gelip la'l-i meyûn başdı qadem
Ham-ı gîsûya şarıl şâne-veş ey dil muhkem

Çekilir mi o mehûn tâb-ı ruhu sen de hiç
Târ-veş eyledi gönlüm yine piç-ender piç

6. Baħr-ı 'aşkı dili endîşe-i girdāba şalar
Fırkate taķat olur mu dümeni şāba şalar
Bād-bān-ı emeli hecr-i ruhu tāba şalar
Keşti-i 'āşıkı her dem hele ğarķ-āba şalar
Şûret-i hışm ü ğazab vuşlatı işrāba şalar
Böyle ümmîd ile her dem dili hûn-āba şalar
Her ne dem ki lebini la'l-i mey-i nāba şalar
Şanki ol mest-i ğazab didelerin h'āba şalar
Dem-be-dem bu dil-i pür-süzumu hicrāna verir
Āh kim çarķ-ı felek lutfını nādāna verir

7. Luţfuña şâyeste kıl ey şāh-ı levend-āne hırām
Büy-ı gülzār-ı 'izāruñla gelir 'āşıkā kām
Ġazab-ālûde-nigāh olma n'ola şubh ile şām
Cām-ı la'lüñ şunup üftādeñi kıl mest-i müdām
Bezm-i āġyāruñ olup sîne-i āġuşına rām
Gelmedi vaşl-ı ruhuñdan dil-i bîzāra peyām
Baña Beytü'l-ħazen'i eyledüñ ol demde merām
Çāk çāk etdi giribānımı endîşe-i hām
Düşmez idi saña hiç VĀŞIF'uñ etdüñ pür-āh
Āteş-i ħasrete düşdü dil-i zārı nāġāh

KİT'ALAR

TÂRİH KİT'ALARI

1143

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Çalınsın çeng-i harbîler döğülsün kûs-ı şādîler
Nidâ etsin münādiler bugün edip ıtırâyı
2. Bütün ceng etdi çeng-âvâz olup sâzendeler dem-sâz
Nevâya eylesin âgâz işidip nâle-i nâyı
3. Kemân tanbûr ü 'ûd ü çeng olup âhengine hem-reng
Çalınsın sâz-ı sır-âheng ber-i kânûn-ı şeş-târı
4. Mişâl-i bülbül-i şeydâ olup hânendeler güyâ
Okunsun faşl-ı şevk-efzâ tutup âfâk-ı dünyâyı
5. Gelip hengâm-ı şevk-âver cihânı kıldı ra'nâ-ter
Açıldı lâleler güller geyindi al hârâyı
6. Bahâr eyyâmı gül devri bıraksın dilberân cevri
Desin 'uşşâkına fevrî nedir derdün be rûsvâyı
7. Bu hengâm-ı ferağ-zâdır zamân-ı guşsa-fersâdır
Tarab cümbüş müheyyâdır yeter terk eyle şekvâyı
8. Şeh-i gerdün-zînet mâye-i terkîb-i emniyyet
Hıdiv-i mâh-mâhiyyet dilir-i kâr-fermâyı
9. Bu devr 'ahd-i Selîm Hân'dır sürûda emr ü fermândır
Dem-i şâdi bu devrândır cihân buldu tesellâyı
10. 'Adimü'l-mişl şâhenşâh ma'ârif-sâz ü kâr-âgâh
Yegâne husrev-i Cem-câh ki zîb ü taht-ı dâniyâ

¹⁴³ Târîh berây-ı feth-i Mısır mültezem-i be-esâmî-i makâmât-ı musikî der-vasf-ı Sultân Selîm.

11. Alup vech-i şebah derbânına Dârâ'yı benzetmem
Bu bâbda râst-güyam eylemem lâf ü müdârâyı
12. Bilir mâhiyyetin ol pâdişâh-ı 'âlem-ârânuñ
Eden bir kerre bâz im'ân ile çeşm-i temennâyı
13. Ne mümkün kadrini gerdün-ı dūna eylemek nisbet
Bilenler nükte-i beyne's-şerâ ve's-Süreyyâ'yı
14. Eger 'aks' etse şît-ı tōpı sâ'ât-ı rehâvî-veş
Tanîn-endâz eder nüh-taş-ı çarh-ı sâ'at-âsâyı
15. Tezelzül verdi Nişâbūr'a darb-ı sille-i desti
Horâsân âheni etdi hirâsân sadme-i pâyı
16. Murassa' kabzalı seyf-i 'Acem'le ol şeh-i gâzî
Eder fermân-beri şâh-ı Şîfâhân ü Buḥârâ'yı
17. Süvâr-ı esb-i Mısrî-i şabâ-refâtı oldukça
Eder simurḡı şayd ol yekke-tâz-ı şâhn-ı yektâyı
18. Ne esb ammâ uçar geh sür'at ile geh gâzâl-âne
Hıram ü cilvesi Mecnûn eder tavrına Leylâ'yı
19. Ne mümkün yüz-be-yüz söyleşme tığıyla yüzi tursun
Eder ters-i hısâmı ters-nâk ecnâs-ı tersâyı
20. Eger Behrâm olaydı bîm-i cân ile bu eyyâmda
Nişân-ı kûr-veş mesken ederdi ḥafr-ı ifnâyı
21. Bilir erbâbı ammâ bilmeyen bundan kıyâş etsin
Ne rütbe Ḳahramân'dır ol dilir-i deşt-i heycâyı
22. Franca kâfiri cumhûr olup baḥr-ı Sıfanyol'a
Gelip bâḡı kopardı baḡteten âşüb ü gavḡâyı
23. Nühüfte tâ ki ol bardaḡcı kâfir fülk-i ḥud'ayla
Girip İskenderiyye şuyına dökdi ḥıyelhâyı
24. Müberḡa'ken 'arûs-ı gül-'izâr-ı mülki al ile
Açıp şayd eyledi Efrenc o iklim-i dil-ârâyı

25. Olup müzdür-ı zür ile hisâr-ı Kâra küffâra
Binâ kurdı nice kuhsâra sengin hısn-ı bâlâyı
26. Muhayyer eyleyip kâr-ı hüdında hayli fellâhı
Büzürg ü küçke verdi şeyâtın gibi igvâyı
27. Hafif teklif ile bend eyleyip kendine 'Urbân'ı
Mısır'dan tâ-be-'Akka kıldı zabt etrâf ü enhâyı
28. Ahâli-i Hicâz'ı bād-ı hezliyle kılıp igfâl
Bu re'yi edip aldı rây ile orayı burayı
29. O şâh-ı pür-himem güş eyledikde şadr-ı 'uzmâsın
Sipeh-sâlâr edip gönderdi ecnâd-ı tüvânâyı
30. Küşâd oldukda şancağ-ı cünüd-ı dîn 'aksiyle
Ederdi sebz-ender-sebz güne çarh-ı hadrâyı
31. Vezân oldukda nuşretle şabâ sancak-ı İslâm'a
Nümâyân etdi sırr-ı süre-i *Innâ fetehnâ*¹⁴⁴yı
32. Varıp şîr-âne ol râmiş-gerân rûz-ı bezm-i rezm
Kopardı sûz-ı dille na'ra-i gül-bang-i Mevlâyı
33. Tel-i küffâr-ı nâ-sâza başıp mızrâb-ı şemşîri
Kılıç çaldılar öyle tâ ki hûn basdırdı deryâyı
34. Firengiyle 'arâz-bâr olduğuyçün reg-i be-reg Mısır'a
Hemân-dem kan olup tîğ ile etdiler müdâvâyı
35. Benî-Aşfar kıyâsıyla bulanıp midesi halkuñ
Muqayyi' lağm ile atdı atıbbâlar o şafrâyı
36. Tef ü tâb-ı tûfeng-i sûz-nâk-i rekb-i İslâm'ı
Mağâmın düzağ etdi hep yakıp ol kavm-i eşirrâyı
37. Kıpuz tûpına mızrâb-ı fetili âteş etdikde
Çıkardı rakşa çâr-pâre-be-kef cân-ı Fransa'yı
38. Tutup tûpuñ dumanı şark u ğarbi ebr-i berf-âsâ
'Adüya kıldı rizân toptolu bârân-ı belvâyı

¹⁴⁴ "Gerçek şu ki [Ey Muhammed!] Biz senin için apaçık bir zaferin önünü açtık." 48 "Feth"

39. N'ola bir demde cân verse hezârı za'hm-ı dâneyle
Arardı bunca demdür böyle bir merg-i müfâcâyı
40. Yürüyüş eyleyip yek-bâr bâb-ı ƙal'adan İslâm
Cüyüş-ı düşmene gösterdiler ƙavƙâ-yı ferdâyı
41. Şu'ud etdikde Necd burcına zûr ile cünüd-ı dîn
'Adûyı etdiler endâhte-i Hâmûn-ı rüsvâyı
42. Ezân-ı penç-gâha eyledikde ğâziyân âĝâz
'Ariş'den 'arşa dek ƙıƙdı şadâ-yı evc-ârâyı
43. Edip ƙarb-ı fetihle bî-uşûl mu'rib-veş istikbâl
Ƙodılar der-birün-ı dâ'ire a'dâ-yı ğod-râyı
44. Meger kâfir düdükmüş cümle gök surnâ girip cenge
Rezîl oldu bir ışıƙda verip hışn-ı mu'allâyı
45. Dem-i peygârda gördükde cünd-i Şâh-ı manşûrî
Amân dâd ey Şeh-i ğâzî deyü başt etdi şekvâyı
46. Girift-i pençe-i İslâm olduğda giribânı
Freng çin eyleyip ye's ile pîşânî-i ğod-ârâyı
47. Frengistân'da geydi ğayz ile şabƙayı küffâr
Bozuldukda şınâyı '-kâri-i tabur ü alayı
48. Dönüp devr-i kebîr-i hâlƙa-i tanbûrî 'aksine
Çü ğunzîr-ı rem elden ƙurtulunca geydi şahrâyı
49. Mecî şarkar ƙıƙarken dâmeninde körlenip âĥır
Za'afla ellerinde ƙaldı hem-çün çüp-ı a'mâyı
50. Cihânda hâ'inân-ı dîn ü devlet kür olur elbet
Eder ol fitnenüñ körlüğünü imâ bu ma'nâyı
51. Meh ü sâl etdi Hıcz'ı cây-ĝâh-ı müste'âr ammâ
Hezâr kîseyle on biñ naƙd-i cânâ geldi her ayı
52. Şarampol şanma naƙş-ı ğûn ile parmaƙ hesâbiyçün
'Arûs-ı mülk 'adûya gösterir dest-i muĥannâyı
53. Görüp bu ĝuş-mâl-i bâzû-yı pür-zûr-ı İslâm'ı
Bozuk düzen firâr etdi biraĝıp merd-i da'vâyı

54. Gelip elçi 'arâk-pâş âhır ordû-yı hümayûna
O rûhbân kâfir etdi bûs-gâh zeyl-i temennâyı
55. Edip bir çenber-i nîl-gûnı gerden-bend o bî-perde
Ye'is ile başdı gerdâniyyeden feryâd-ı vâ y vâ y
56. Şalah matlûb edip çâk-i girîbân eyledi kâfir
Pür etdi şît-ı bâng-i zança zança evc-i a 'lâyı
57. Edipsulhına râğbet Şâh-ı 'âlem geçdi cürminden
Ne dâmet gösterip takbîl edince 'arz-ı pehnâyı
58. Hâlâş-ı câna sermâye iken 'arz-ı peşimânî
Yine tel kırdı kâfir bilmeyip bu lutf-ı 'uzmâyı
59. Kılıp tekrâr âgâz-ı hıyel 'ahdi şikest etdi
Gelir ümmîdi ile nâgehân imdâd alayı
60. Muhâlif kâr ile buldukda öyle mülk-i kâhırda
Nefir-ı 'âm 'askeri kırmı çığırtmaya Naşârâ' yı
61. Görüp Şâh-ı cihân bu cür'et-i küffâr-ı mekkârı
Yine peykâra der-kâr etdi yüz biñ cünd-i a 'lâyı
62. O rütbe kırdılar kim leşker-i a 'dâyı öğrendi
Bu aşlı fer'i yok kız ü ferîb-i hile-pîrâyı
63. Nihâvendî ne tûp u ne tûfeng ü tîğ ü 'asker
O şâh-ı kâhramânun kahrı mağhûr etdi a 'dâyı
64. Dalıp çün-fâhte bahr-ı tavîl-i Nîl'e gark oldu
Bakıyye seyfdan kaldı faqat kırk elli bî-pâyı
65. Bu feth-i Mısr halk-ı 'âleme şevk-ı cedid oldu
Cihân buldu bi-hamdillâh şevk arayı arayı
66. Hemân gûş eyledikde def'aten ta'dâd edip ben de
Dedim bir beyt ile VÂŞİF iki târîh-ı garrâyı
67. Çekip zencîre a 'dâ-yı şakîlî şahın-ı heycâda
Uşûl-ı ceng ile aldı Selim Hân ümm-i dünyâyı (1218/1803)

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Cihân-gîrân-ı dehrüñ Sâm-heybet Rüstem-i Zâl'i
Şehen-şâhân-ı 'aşruñ şîr-şavlet şâh-ı manşûrî
2. Degül çeşm-i cihânuñ zâtı gibi Qahramân-peyker
Zamân-ı âferînişden berü meşhûd ü manzûrî
3. Vezân olsa Şîfâhân ü 'Irâq'a şarşar-ı kahrı
Eder lerziş temâyül ıztırâb 'arz-ı Nişâbûr'ı
4. 'Adû-yı dîne şûr-ı mahşeri yâd etdirir dâ'im
Rezimde sûr-nây-ı manevîsi nefha-i Şûr'ı
5. Olursa luţfı kuvvet-bağş-ı nâçizân-ı leng ü lük
Eder bir mûr-ı ahkâr pây-mâli kahr-ı Tîmûr'ı
6. Hirâs ü havfı yokdur âh-ı tîr-endâz-ı 'âşıkdan
Sipîhr-i köhne-sâlûñ râstdır devrinde şanbûrî
7. Zamîr-i şâfına mün'aks dehrüñ cümle mektûmı
Nihâd-ı pâkine rûşen cihânuñ râz-ı mestûrî
8. Aristo şâhed-i idrâkinüñ dil-beste-i hüsni
Felâţûn şîve-i tedbîrinüñ meftûn ü mecbûrî
9. Büzürcimihr şâhib-mührinüñ 'abd-i mühür-dârı
Hülâgû vâlî-i ser-hâddinüñ Tatar-ı me'mûrî
10. Şeh-i Fas sofra-i elţâfinuñ tabla-keş-nânı
Cem ü Key maţbah-ı in'âmınuñ âş-peş-i ma'zûrî
11. Olaydı rîze-çîn-i ni'meti emr-i ta'ayyüşle
Ederdi kâse-lis-i h'ân-ı luţfı şâh-ı fağfûrî
12. 'Aţâda cûşişi şermende kıldı Ma'n-ı Şeybân'ı
Şehâda bahşîşi tayy etdi Hâtem Tâ'i-i meşhûrî

145 Târîh-i diğer berây-i feth-i Mısır.

13. Demeñ har-bende-i iştâblı Dārâ'ya müdürâdır
Bilirdi cāna minnet sâyes etse mîr-i âhûrî
14. O bir şâhib-kırân-ı nâm-verdir kim dü-tâ eyler
Kad-i a'dâyı mânend-i kemân bâzû-yı pür-zûrî
15. Cüyüş-ı yem-hurüşı bahr-ı tûfân-hîz-i nuşretidir
O tûfân-ı cünûduñ töp-ı rad-âşüb-ı tennûrî
16. Delilim işte ez-cümle Fransa kâfiri nâgâh
Gelip teshîre cür'et etmiş idi Mısr-ı mamûrî
17. Ğuzât-ı Müslimîn'ün gazzesine göz dikip evvel
Giribân-çâk olup körlendi şofra çeşm-i mağrûrî
18. Ğuluvv etdikçe hışn-ı Akka'ya da'vâ-yı merdiyle
Kılıçdan geçdi ye's-i müntec oldu bezl-i mağdûrî
19. Boyandı hırş-ı kand-ı Şâm ile al kana kâfirler
Ümîd-i şehd ile ekl etdi zağm-ı niş-i zenbûrî
20. Arâzi-i Kudüs-ken maţmah-ı enzârı küffârûñ
Şikest oldu serinde şandali-i İmparatõrî
21. Muğaylân-zâr-ı heycâda ğuzâtuñ zûr-ı şemşîrî
Şikenc-i şadme-i rence kodu Efrenç-i rencûrî
22. Verip ruşşat mürûra hem ki cüy-ı hûn-ı al üzre
Güzâr etdirdi cîsr-i tîğdan 'udvân-ı mağhûrî
23. Firâr etmişdi tebdilen firâr encâm-ı havfından
Yerine eyleyip ser-gerde bir mezmûm-ı menfûrî
24. O dağı olmayıp tâb-âver-i seyf-i şehinşâhî
Yedi der-hamle-i evvel 'Arîş'de zağm-ı sâfûrî
25. Karışdı birbirine şarşar-ı kahr ile küffârûñ
Mişâl-i müy-ı jengî intizâm-ı şaff-ı tanbûrî
26. Gelip ordu-yı Sultânî'ye elçi el-amân-güyân
Berây-ı şulh tağdı boynına yağlık görüp zûrî

27. Degül teslimiyetden dest-mâl-i gerden-i küffâr
Boğazından boğuldu bağlanıp başbuğ-ı mezbûrî
28. Ederken hafr-ı şad-çâh-ı hıyel kendi ayağıyla
Hudâ üftide-pây-ı bi'r-i merg etdi o mağrûrî
29. Ser-â-pâ millet-i Efrenc egerçi haşm-ı devletdir
Bu ammâ yetmiş iki milletün merdûd ü menfûrî
30. Verirken devlet-i İslâm bunca dem mühimmâtın
Ferâmûş ile haqq-ı nânı tuğyân etdi cumhûrî
31. Ni'am-perverde iken oldu küfrân-ı ni'am ammâ
Durup çeşmine âhır devletün in'am-ı mevîrî
32. Çörek şanıp acından halka-i mârî zehirlendi
Hudâ muhtâc-ı kûş-ı engerek etdi o nân-kûrî
33. Şehâ Haydar-nihâdâ dâverâ Fârûk-girdârâ
Eyâ cism-i cihânun cânı çeşm-i 'âlemün nûrî
34. Sen ol şâhib-serîr-i şâh-ı âlemsin ki te'yiden
Müsellemdir senün iclâlüne şamşâm-ı manşûrî
35. Şuvarıp âb-ı şemşîrûnle tenkîh-ı Hicâz etdün
O mülk-i pâkden def' eyledün haqqâ şer ü şûrî
36. Edâ-yı hîdmet etdün haq bu kim Sulţân-ı Levlak'e
Zihî şâh-âne-himmet bârekâllâh say-i pür-zûrî
37. Mükâfât-ı cezîl ihsân ede Allâh Hunkâr'im
Ki sen bezî-i vücûd ü cûd etdün manevî şûrî
38. Debîr-i nüh-felek arz eyledi âfâka ta'zîmen
Çekip Gâzî Selîm Hân nâmına tuğrâ-yı menşûrî
39. Bi-hamdillâh manşûr ü muzaffer olduñ a'dâya
Demidir ney-zenân zib-i fem etsin şâh-ı manşûrî
40. Alıp âlât-ı peykâra bedel mızrâbı muṭrîblar
Kemend-i gerden-i hüzn eylesinler târ-ı ṭanbûrî

41. Kuluñ VÂŞIF dahı şevk ile rağmen düşmen-i dîne
Yazıp takdîm-i dergâh eylesin bu nazm-ı maşûrî
42. Zamânlardır ki bu resme kumâş-ı nazm-ı nev-icâd
Degül bir şâ'irüñ kâlâ-yı dūşî tab-ı pür-zürî
43. Kırıl saçî gibi piç ü perişân olmasa küffâr
Yine olmazdı bir ferdüñ bu şi'r-i tâze manzûrî
44. Cihâna etdi kâfirler nice nîreng ü al ammä
Bize etdigi reng efsürde eyler reng-i uşûrî
45. Kemend-endâz-ı encüm olmuş idi teng-destiden
Ferâmûş eyleyip nazm-âverân manzûm ü menşûrî
46. Düşürdüm bir beyitte iki rengin târîh anuñçün
Ki örnek alsın Efrencî bu yâr-ı kalb-i cumhûrî
47. Boyanıp al kana rûyî siyeh kâfir hirâsından
Mısrır'dan geçdi ye's ile bozuldu cünd-i mağhûrî (1218/1803)

3146

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Seyf-i meslûl-i celâdet Hâzret-i Sulţân Selîm
Kim odur gâlib vücûh ile cünûd-ı kâfire
2. Da'vi-i merdiyle cumhûr-ı Fransa bağıteten
Almış idi mülk-i Mısr'ı uyup aklı-ı kâşıra
3. İnhizâm-ı düşmen-i dîne o Dârâ der-'akab
Gönderip serdâr-ı ekremle cüyûş-ı vâfire
4. Eyleyip tedbîr 'ilâcın seyf ile kan aldılar
Olmadan bu 'illet-i Efrenc sârî sâ'ire
5. Süy-ı Mısr'ı çirk-i düşmenden temiz etmek için
Kıldı cârî âb-ı şemşirin o mülk-i tâhire

¹⁴⁶ Târîh-i diğer.

6. Tîğ-ı bâfınla teveccüh eyleyip kûṭb-ı cihân
Kahr-ı küffârı havâle kıldı Rabb-i kâhır'a
7. Şa'b iken teşhîri teshîlen olup feth ü küşâd
Mu'cizât-ı Ahmed-i muhtâr çıkdı zâhire
8. Darb-ı tîğıyla girince sikke-i işkenceye
Kalba çıkdı hîle-i düşmen mişâl-i nâsara
9. Çıkdığıyçün çizgiden mânend-i pergâr-ı mukîm
Kırılıp kaldı kudûmu der-birün-ı dâ'ire
10. Olmayıp tâb-âver-i seyf-i şehî ol bâğıyan
Şulha yatdı el-amân-güyân gelip bi'l-âhare
11. Feth edip zabṭ eyledikde Mısr'ı ol şâh-ı cihân
Lâzım oldu sâl-i fethin zabṭ her bir şâ'ire
12. Hâmeyi der-dest edip ben daḥı eylerken şümâr
Bi'l-bedâhe geldi bu rengin mısra' hâtıra
13. Söyledim taḥsîn birle VÂŞIFÂ târihîni
Sejf ile feth oldu müjde mülk-i pâk-i Kâhire (1218/1803)

4147

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Şâhen-şeh-i zî-şân Selim Hân ki rezimde
Şıkḍı gâzabı sîne-i küffâra ṭabanca
2. Nâgâh sefâyinle gelip milk-i Mısr'ı
Zabṭ etmiş idi kâfir-i cumhûr-ı Franca
3. Tâb-âver-i şemşîr-i şehi olmayıp âḥır
Mürd oldu kimi kimi firâr etdi yayanca
4. Taẓyîk ü hücum oldu ki şol rûtbe acından
Kolyoz yerine oldu şoloz kâfire manca

¹⁴⁷ Târîh-i diğer.

5. Bu mışra'-ı târihi dedim rağmına VÂŞİF
Yüz yerde effetân-ı Franca dedi zaңça (1218/1803)

5148

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Mışr'a müstevli olunca ğafleten kavm-i Freng
Gayrete geldi şeh-i encüm-sipâh-ı Cem-hadim
2. Baır ü berden sevk edip ehl-i cihâdı sũ-be-sũ
Etdi a'dâsın ğarık-ı şũ'le-i nâr-ı caħim
3. Geldiler âhır emâna etdiler 'afvı niyâz
Verdiler Mışr'ı taħassür ile ol kavm-i le'im
4. Gũş edince bu peyâm-ı ğayrı erbâb-ı hüner
Yazdılar târiħ izhâr eyleyip şevk-ı azim
5. VÂŞİFÂ ben de dedim bu fetħe bir târiħ-i tãm
Mışr'ı içdâmyla aldı 'asker-i Sultân Selim (1218/1803)

6149

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Sũ-be-sũ zencir-i mevc-i âb-ı seyfin düşmene
Sedd ü bend etdikde şâhenşâh-ı İskender-nedim
2. Bâb-ı târihi dü-mışra'la kapatdım VÂŞİFÂ
Eyleyip inşâd bir beyt-i metin ü müstakim
3. Düşmen-i dinden alıp İskenderiyye kal'asın
Sedd-i Dârâ çekdi Ye'cüc-ı 'adũya Ğân Selim (1218/1803)

¹⁴⁸ Târih-i diğer.

¹⁴⁹ Târih-i diğer.

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Ey cedel-gâh-ı cihânuñ Nirem-i ceng-âveri
V'ey rezim-gâh-ı zamânuñ Sâḡ-ı ejder-peykeri
2. Sensin ol kim olup elṡâf-ı Ḥudâ' nuñ mazharı
Sû-be-sû ceng ile teşhîr eyledüñ baḡr ü beri
3. Şu yerine ḡarc edip din uğrına sîm ü zeri
Ülke-i Mıṡr'a mişâl Nîl aḡıtduñ askeri
4. Darb-ı tîḡuñla n'ola ḡaṡ olsa a'dânuñ seri
Eyledi ser-gerde-i küffârı seyfüñ serseri
5. Mişe-zâr-ı dehrde zâtuñ gibi şîr-i neri
Görmemiş çeşm-i felek tâ devr-i Rüstem'den beri
6. Âferîn ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîḡ-ı şüreyyâ-cevheri

II

1. Görse bu cengi eger ey şîr-i İskender-cihâd
'Arz ederdi saña tâc ü taḡtı elbet Keyḡubâd
2. Bir vezîr-i nâm-versin kim sen ey 'âlî-nihâd
'Âleme şâḡib-kırân etmiş seni Rabbü'l-'ibâd
3. Cân-ı a'dâyı yakıp nâra mişâl-i tünd-bâd
Kâfirüñ ḡâkisterin ḡâke şavurduñ çün rimâd
4. Nâmuña lâyıḡ denilse fâtiḡ-i ümmü'l-bilâd
Ümm-i dünyâyı alıp ḡılduñ bütûn dünyâyı şâd
5. Vaşf-ı şânuñ bunca sâl evvel edip ḡüyâ murâd
Eylemiş bu maṡla'ı Nef'î senüñ ḡâḡḡuñda yâd

¹⁵⁰ *Târîḡ berâ-yı feth-i Mısr der-vaşf-ı Kapudan Huseyn Paşa.*

Bu tarih, şeklen teci-bend olmasına rağmen konu bütünlüḡü açısından buraya alınmıştır.

6. Āferīn ey rüzgāruñ şeh-süvār-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

III

1. Mısr'ı etdikde França kâfiri nâgeh şikâr
Emr edip ser-'askeri gönderdi şâh-ı nâm-dâr
2. Feth ü teshîr olup anuñ askeri encâm-ı kâr
Sen varıp etdün 'adü-yı nâ-be-kârı târ-mâr
3. Top-ı berķ-efrüz-ı cân-süzuñ görüp âteş-nişâr
Bildi gayrı iş dumandır kâfir-i düzağ-ķarâr
4. Şad vezîr-i kâm-gâr ile 'adü-yı bî-şümâr
Ceng edip tâ üç sene küffâr ile leyl ü nehâr
5. El-amân-güyân geldi hâk-i pâya h'vâr ü zâr
Şānuña her vech ile şâyândır etseñ iftiḥâr
6. Āferīn ey rüzgāruñ şeh-süvār-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

IV

1. Bu meserretle olup sāyeñde 'ālem kām-yāb
Midḥatüñle sen şehūñ raḥbū'l-lisândır şeyḥ ü şāb
2. Eyleyip ḥidmet bu dîn ü devlete pes bî-ḥisāb
Ḥānumān-ı düşmeni bir ḥamlede kılduñ ḥarāb
3. Sözlerim şanma müdārā ey vezîr-i Cem-cenāb
Şā'irem ammā ḥilāf ü lâfı etmem irtikāb
4. Feth-i Mısr içün olup peygārda pâ-der-rikāb
Eşheb-i mısrıye çiğnetdün 'adüyı çün türāb
5. Ḳabza-i seyfüñden al ķan akıdıp mānend-i āb
Rüyını döndürdün a'dānuñ mişāl-i āsiyāb
6. Āferīn ey rüzgāruñ şeh-süvār-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

V

1. Her kim eyler vaşf-ı şânuñ VÂŞIF-ı şeydâ gibi
Görmedim 'âlemde der Vâşif Hüseyn Paşa gibi
2. Düşde görmüş var ise sen zât-ı bî-hemtâ gibi
Baña nakl etsin anı rü'yâ-yı bî-ma'nâ gibi
3. Sen atıp küffâra kendüñ top-ı bî-pervâ gibi
Lerze-nâk etdüñ 'aduyı şarşar-ı sermâ gibi
4. Terk edip da'vâ-yı merdî yalınız a'mâ gibi
Mec be-dest-i ye's kaldı merd-i nâ-binâ gibi
5. Sıkboğaz edip dem-i evvelde ejderhâ gibi
Mevc-i şemşirüñle boğduñ kâfiri deryâ gibi
6. Âferîn ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîğ-i şüreyyâ-cevheri

VI

1. Ey vezîr-i bî-nazîr ey zîver-i şadr-ı şudûr
Saña maşşûş ü müselleme zabt-ı ser-ḥadd ü sınır
2. Kahr^{an} alıp Kâhire mülkin Fireng'den zâr ü zâr
Nîze-i ḳahruñla etdüñ dîde-i cumhûru kûr
3. Mısrâ'-ı târiḫe ḥâcet yok bu fetḫüñ bî-ḳuşûr
Oldu târiḫi ğırv-ı düşmen-i fitne-şuûr
4. Farḳ-ı şevḳımdan velîkin ḫâtıra etdi ḫuṭûr
Beyt-i müfredle bu üç târiḫ-i rengin-ter zuḫûr
5. Nâm-ı şemşirüñ ile bâ-luṭf-ı Mevlâ-yı gayûr
Nâgehân Mısr'ı alıp dünyâyı kıldıñ dâr-ı sûr
6. Âferîn ey rûzgâruñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
Arşa aş şimden gerü tîğ-i şüreyyâ-cevheri (1216/1803)

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Āb- rüy-ı salṭanat Sultān Selīm'ün zātını
Şu gibi kılmış 'aziz ü muhterem Perverdigār
2. Devletinde eyledi inşā bu dil-cū çeşmeyi
Ḥazret-i Beyhān Sultān gibi bir 'ālī-tebār
3. Mā-bihi'l-makşūd ü şān hemşire-i Şāh-ı cihān
Māye-baḡş-ı baḥr ü kân sultān-ı iḥsān-iştihār
4. Tab'-ı şāfı sūy-ı ḥayra meyl edip cūlar gibi
Şu yerine etdi bu ḥayrāta sīm ü zer nişār
5. Eyleyip bu cūy-ı dil-cū ḥavz-ı Kevşer'den aḳan
Gūyiyā vermiş gelip sūy-ı Aḳandī'de ḳarār
6. VĀṢIFĀ şāyeste tahrīr eylesem tārīḥ-i tām
Yapdı Beyhān Sultān a'lā 'tarḥ-ı dil-cū çeşme-sār (1217/1802)

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Bū'l-kerem Ġāzī Ḳapudan Ḥuseyn Paşa'nuñ
Keşti-i rūḥu dümen tutdu yem-i uḳbāya
2. Sūy-ı tersānede ol merd-i uluvvü'ş-şānuñ
Ḥāl idi fülk-i teni şanki leb-i deryāya
3. Yelken-i zevraḳ-ı cismim ḳabardıp bād-ı ecel
Oldu ḡarḳ-āb muḥīt-ı kerem-i Mevlā'ya
4. İrci'î¹⁵³ emrine gūş eyleyicek āḫır-ı kār
Oldu biñ cān ile 'āzīm irem-i a'lāya

¹⁵¹ Berāy-ı tārīḥ-i çeşme-i Beyhān Sultān der-karye-i Arnabūd Akandī Burnu.

¹⁵² Tārīḥ berāy-ı vefāt-ı Kapudan Ḥuseyn Paşa.

¹⁵³ "Rabbine O'ndan hoşnut kulmuş ve [O'nu] hoşnut etmiş olarak dön." 89 "Fecr" 28.

5. VÂŞIFÂ Hakk'a niyâz ile dedim târihin
Gülşen-i 'adn ola mesken Kapudan Paşa'ya (1218/1803)

10¹⁵⁴

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Vâlîde Sultân mälîndan Selîm Hân 'an-zamîm
Ma'bed-i Yahyâ'yı ihyâ etdi bâ-'avn-i Kerîm
2. VÂŞIFÂ şâyestedir tahrîr-i târih eylesem
Câmi-i ra'nâyı tecdid eyledi Sultân Selîm (1221/1806)

11¹⁵⁵

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı cihân Sultân Selîm bin Muştafâ Hân'ın
Cihân turdukça ömr ü şevketin Hakk eylesin efzün
2. O 'âdil pâdişahuñ vâlideşi Mihrişâh Sultân
'Alem-dâr-ı Resûl'ü eyledi hayrât ile memnûn
3. Bir âvîze dahı ihdâ edip bu cây-ı pür-nûra
Degülse şânına lâyıq kabûle eylesin maqrûn

12¹⁵⁶

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Muktedâ-yı nâs ser-saff-ı selâtin-i 'ızâm
Gâzi Hân Maḥmûd-ı 'Adli kim cihân-gîr-i zamân

¹⁵⁴ Berây-ı târih-i Câmi'-i şerîf-i Yahyâ Efendi der-Beşiktaş.

¹⁵⁵ (Ebû) Eyyûb-ı Ensârî (radiyallâhu anhi'l-Bârî) Türbesi'ne âvîze. Bu tarih kât'ası eksiktir.

¹⁵⁶ Târih berây-ı Câmi'-i şerîf-i Cihângîr.

2. Şıdķ ile tefvîz edip Hakk'a umûr-ı devletin
Rûz u şeb etmektedir iķdâm ü say-i bî-kerân
3. 'Âlemûn âsâyişiyçün râhatın terk eyleyip
Kıldı zıll-ı himmetin fark-ı cihâna سایe-bân
4. Böyle şâhuñ nice farz olmaz du'âsı 'leme
Her bir emrinde ola münkâd-ı hükm-i Müste'ân
5. Secde-i şükre varıp şâyestedir hamd etse nâs
Hak 'atâ kıldı melek-hû böyle bir şâh-ı cihân
6. Niyyeti hayr olmağın ol şâh-ı 'âlî-himmetûñ
Kıldı Mevlâ mazhar-ı envâ'-ı hayrât-ı hisân
7. Sü-be-sü ma'mûr edip âşâr-ı nevle 'âlemi
Yapdı yüz biñ havz u bend ü ma'bed ü şâdirvân
8. Muhterik olup Cihângir Câmî'i ihrâķda
Cây-ı âşâr-ı binâdan kaldı hâlî bir mekân
9. Şadr-ı 'ulyâsı 'Alî Paşa'ya fermân eyleyip
Yapdı bir ma'bed ki evsâfında 'âcizdir zebân
10. Oldu üslûb-ı kadiminden ziyâde dil-nişin
Tarz-ı nevle hüsn-i diğer buldu mânend-i cinân
11. Çarķa harf-endâz-ı rif'at i'tilâ-yı kubbesi
'Arza revnak-bağş-ı zînet hüsn-i tarķı bî-gümân
12. Resm-i zibâsın görüp bu ma'bed-i bâlâ-terûñ
'Arşa derler *cezākâ'llâhe hayrû'l-ķudsiyân* **157**
13. Hak bu ihyâ kıldı ol şâh-ı cihân bu ma'bedi
Rabbım ihyâ eyleyip vere hayât-ı câvidân
14. Huṭbesi pîrâye-bağş-ı minber-i âfâķ olup
Haşra dek olsun du'âsı 'âleme vird-i zebân
15. Sen de yaz VÂŞİF cemâ'at okusun târiḫini
Câmî-i a'lâyı kıldı nev-binâ Maḫmûd Hân 1223/1808

157 "Allâh seni Kudsiyân'ın hayrıyla mükâfatlandırsın."

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Hudâvend-i zafer-yâver hıdiv-i ma'delet-güster
Cenâb-ı Hâzret-i Maḥmūd Hân-ı mekrümet-'unvân
2. Şehen-şâh-ı feyiz-meşhûd şâh-ı âkıbet-maḥmūd
Kerem-fermâ-yı şâhib-cüd dâdâr-ı cihân-bünyân
3. Şeh-i dervîş-nihâd ü şehriyâr-ı mülk-i isti'dâd
'Aṭâ-bahş ü himem-mu'tâd şâhen-şâh-ı Cem-destân
4. Felâṭün-rüşd İskender-dirâyet Bû 'Alî-fiṭrat
Aristō-menḳabet şâhib-feṭânet ḥusrev-i devrân
5. O dâd-âver şeh-i encüm-çeşim dâdâr-ı devrânun
Sezâ Dârâ olursa dergeh-i vâlâsına derbân
6. Kılıp evreng-i şâhiye cülûs ikbâl ü şevketle
Cihânun ḥâtır-ı mahzûnın etdi gül gibi ḥandân
7. Kudûm-ı sad-melzûmu cihânı eyledi memnûn
Cülûs-ı meymenet-me'nûsu kıldı 'âlemi şâdân
8. Cülûsıyla ḥayât-ı tâze kesb etdi ten-i âfâḳ
Vücûdu ile buldu ḳâleb-i 'âlem yeñiden cân
9. Cihâna sâyesi sermâye-i emn ü emân oldu
Bulup taht-ı şehî zât-ı şerifiyle mu'allâ şân
10. Dil-i 'âlem meserret-yâb-ı şâdi oldu 'ahdinde
Derûn-ı kevn şevḳ-ı tâze buldu sũ-be-sũ der-ân
11. Olup vaḳt-i hümayunında 'âlem müsterihũ'l-bâl
Bedel oldu sürûr u şevḳa ḥüzn-i ḥâtır-ı ekvân
12. Olup leb-riz-i şit-i 'adl ü dâdı kâse-i 'âlem
Ṭanîn-endâz-ı âfâḳ ede şân ü şevketin Sübhân

¹⁵⁸ *Târîh berây-ı cülûs-ı Hümayûn-ı meymenet-makrûn-ı Sultân Maḥmūd Hân.*

- ✓13. Olup dâ'im muvâfık ahsen-i tedbiri taqdîre
Hüdâ-yı zû'l-minen her kâr-ı düşvârın kıla âsân
14. Edip gâlib 'adû-yı dîne Mevlâ zât-ı vâlâsın
Ola şân ü şükûhu dehşet-efzâ-yı dil-i 'udvân
15. Mu'ammer eyleyip tûl-ı 'ömürle taht-ı şâhîde
Vücûd-ı lâzımü'l-mevcûdın etsin hâlka Hakk ihşân
16. Karîbü'l-'ahdde şehzâdegân-ı sad-makdemle
Meserret-yâb ede kalb-i şerîfin Hazret-i Mennân
17. Münâdiler nidâ etdikde hengâm-ı cülûsında
Olup der-dest-i şâdî kilik-i şevk-ı nâdire-sencân
18. Bu tām târîh-i cevher-dârı yazdım ben dağı VÂSİF
Cihâna himmet ü nâm ile sultân oldu Maḥmûd Hân 1224/1809

14159

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı cihân Sultân Maḥmûd Hân-ı zî-şân kim
Nazîri gelmemişdir dehre icrâ-yı şerî'atde
2. Hıdiv-i bî-mu'âdil pâdişâh-ı zâhir ü bâtın
Vekil-i haḡ-Resûl etmiş anı Haḡ taht-ı şevketde
2. 'Aceb mi Bâyezîd ü Edhem'e fâ'ik desem zâtın
Şalâh ü zühd ü taḡvâ hülûş ü şıdk-ı niyyetde
4. Bu ihlâş ü diyânet bu rütbe 'iffet ü 'ışmet
Görölmüş mü sezâ inşâf eyleyün vaḡt-i şebâbetde
5. Degül İskender'e teşbihe şâyân zât-ı vâlâsı
Mehâbetde metânetde hücûm ü sa'y ü himmetde
6. O şâhuñ evc-i şulbinden gelip bir duḡter-i me'sûd
Meh-i nev gibi doğdu 'âleme bir sa'd sâ'atde

7. Ne duhter duhter ammâ dürrütü't-tâc-ı hüma-ıkbâl
Ne gevher gevher ammâ mişli yokdur qadr ü kıymetde
8. Felek şâyân o sultânun eger 'ıkd-ı Süreyyâ'yı
Ederse ziver-i gehvâresi vaqt-i meserretde
9. O sultân-ı hümayûn-ıtal'at ile şâh-ı âfâkı
Mu'ammer eyleye Hakk atvâl-i 'ömr ile devletde
10. Nice şeh-zâde-i hayrû'l-halef ihsân edip Mevlâ
Derûnın şâd ede ol dâverün taht-ı hilâfetde
11. Tülü etdikde toğdu kalbime VÂŞIFÂ bu tām tārîh
Şalısın Fâtıma Sultân-ı dil-cû mehd-i 'iffetde 1223/1808

15160

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Zıyâ'-yî şem'-i mihrâb-ı zafer minber-tırâz-ı şân
Kerem-ver câmi'-i cümle hüner Sultân Maḥmūd Ḥân
2. Sa'âdetle cülûs etdikde taht-ı pâdişâhiye
Olup şeh-râh-ı şuffa reh-güzer bâ-hikmet-i Sübhân
3. Görüp bu ma'bed-i 'ulyâyı vîrân ü harâb olmuş
Çü pîr-i sâl-hurde yok kıyâma lâkât ü dermân
4. Rehîn-i indirâs olmuş eşâs ü saḳf u dergâhı
Ḳalıp tâ bâbdan mihrâba dek her cânibi vîrân
5. Li-vechillâh irâde eyleyip ta'mîr ü termîmin
Emîn-i şehre kıldı der-'akâb âdâbını fermân
6. O da tekbîr-bend-i iftitâh-ı hayr olup der-hâl
Edâ-yı hıdmet-i şâhîde kıldı sa'y-i bî-noḳşân
7. Delîl-i nuşret ü tevfiḳ-ı Hâḳ fâl-i hayırdır bu
Ḳıla bed'-i eşer ta'mîr-i câmi'le şeh-i devrân

¹⁶⁰ Tārîh ta'mîr-şüden-i Câmi'-i Soffa-i Hümayûn.

8. Hüdâ me'cür ede şâh-âne himmet kıldı lutf e'di
Zihî ta'mîr-i ma'bed eyledi şâh-ı kerem-bünyân
9. Girip seyr eden âdem bir dağı çıkmaz derûnından
Mişâl-i kaşr-ı cennet tarhına hayrân olur insân
10. Zıyâ'-yı revzen-i şeffâfına 'âşık dil-i hürşîd
Şu'â'-ı pertev-i kandiline meftûn meh-i tâbân
11. Derûnu kalb-i şâf-ı mü'min-âsâ öyle rûşen kim
Leyâlinde bulur ehl-i başîret şubhına rüçhân
12. Derûnında ikâmet eyleyen aşhâb-ı tã'âtun
Olur ediyyesi bî-şek kabûl-i Hâzret-i Mennân
13. Cemâ'at eyleyip terfi'-i yed dergâh-ı Mevlâ'ya
Du'âya beş vakitte sıdk ile olduqça âmin-h'vân
14. Mu'ammer eyleyip tûl-ı 'ömürle şevk-ı hâtırla
Binâ-yı devletin Mevlâ kıla ma'mûr ü âbâdân
15. Pesend edip gören bu ma'bedi VÂŞİF dedi târîh
Ne zibâ yaptı Şoffa Câmii'ni cüd-ı Maḥmûd Hân 1223/1808

16¹⁶¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bir cirîd atıp Ḥasan Âḡa bu görkî menzile
Geçdi on beş gez Hüseyn Paşa'yı taş dikip yazın
2. Seyr edenler harf-i menkûṭ ile târîhin dedi
Bozdu 'âlî menzili geldi Ḥasan Âḡa yazın 1223/1808

¹⁶¹ Târîh-i diğer.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı mekârim-kâr Sultân Muştafâ Hân kim
Cihânda luţf u ihsân ü 'inâyetle be-nâm oldu
2. Olaldan revnağ-ı taht-ı hilâfet zât-ı vâlâsı
Du'â-yı devleti vird-i zebân-ı hâş ü 'âm oldu
3. O bî-hemtâ şeh-i Dârâ-şaşem kim şevket ü şânı
Bütün şâhân-ı dehre mâye-bağş-ı ihtişâm oldu
4. 'Aţâ vü cûda mecbûr olduğıyçün luţf-ı tab'ından
Hazîne odası ğilmânına in'âm-ı tām oldu
5. Kılıp vakfından i'tâ vâlidî 'Abdülhamîd Hân' uñ
Bu nev hayr ile haqqâ zübde-i ehl-i kirâm oldu
6. Hazîne ketĥudâsı yüz ğurüş alıp baĥâyâsı
Bu mer'î şart ile takşime emr-i ihtimâm oldu
7. Leyâl-i cum'ada yâsîn tilâvet olunup dâ'im
Şeb-i kandillerde ĥatm ile meclis tamâm oldu
8. Şevâbın rûhına ihdâ kılıp 'Abdülhamîd Hân' uñ
Du'â-yı hayr ile yâd etmek akşâ-yı merâm oldu
9. O yatdıkça Hudâ efzûn ede ömr-i şehen-şâhı
Ki böyle mazhar-ı tevfiğ-ı Mevlâ-yı enâm oldu
10. Sezâdır bî-bedel târiğ tahrîr eylesem VÂŞIF
Hazîne cûd-ı Sultân Muştafâ ile be-kâm oldu

¹⁶² Dâ'ire-i Hümayûn'da Hazîne Odası'na ihsân târihi.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Mülükün âb-rüy-ı şanı mülkün zib ü unvânı
Cihānuñ cāmı tācuñ faḥrı taḥtuñ baḥtı Maḥmūd Ḥān
2. Şeh-i derviş-nihād ü gavs-şān ḳuṭb-ı himem-burhān
Vekil-i Ḥāzret-i Şāh-ı Risālet sāye-i Yezdān
3. Ḥıdiv-i bi-muādil ḥusrev-i memdūḥ-ı dānā-dil
Yegāne-şāh-ı kāmīl dāver-i yektā-yı himmet-şān
4. Ḳadir-dān-ı ma'ārif dāver-i rūşen-dil-i 'ārif
Şehen-şāh-ı hüner-ver şehriyār-ı ālem-i irfān
5. Re'iy-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet şāh-ı kār-āgāh
Şeref-baḥş-ı derün-ı taḥt-ı şevket mefḥar-ı şāhān
6. Şehen-şāh-ı hümā-sāye ḥıdiv-i mekrümet-vāye
Ḥudāvend-i felek-pāye şeh-i vālā-yı Cem-destān
7. Hümā zāt-ı hümâyūnu ile bulur şeref yoksa
Ḳıyās etme gelir ḳadr-i hümâyūna hümādan şān
8. Müdārā olmasa Dārā'ya der-bān-ı deri derdim
Yazardım lāyık olsa bābına İskender'i der-bān
9. Derinde İbni Ḥācib olsa lāyıkdır eger ḥācib
İtā'at emrine vācib ederse her ne kim fermān
10. Ḥarām olur eger emr-i mübāhuñ nehyin emr etse
O dādār-ı cihānuñ bundan eyle ḳadrini iz'ān
11. Degül emr-i 'acib olursa her bir re'ye şā'ib
Aña bir feyz-ı 'ināyet eylemiş kim Ḥāzret-i Sübhān
12. Ne emr-i müşkilün ḥallin murād etse eder teshil
Ne kār-ı şa'buñ etse fethine himmet olur āsān

¹⁶³ *Tārīḥ ta'mūr ü tebdil-şüden-i resm-i mabeyn-i Hümâyūn der-sāhil-i sarāy-ı Beşiktaş midhat-nāb-ı Şāh-i cihān-penāh zıllulāh-ı mülk-i bârgāh-ı Sultān Maḥmūd Ḥān-ı sa'ādet-dest-gāh.*

13. Şafâ-yı hâtırı mir'ât-ı ilhâm-ı İlâhî'dir
'Aceb mi qalbine 'aks etse sırr-ı zâhir ü pinhân
14. Sirişte tînet-i pâkizesinde zühd-i Bistâmî
Nüvişte cebhe-i şânında fevz ü nuşret-i Yezdân
15. 'Ayân didâr-ı tâbânında nûr u lem'a-i ihlâş
Nümâyân rû-yı pür-nûrında feyz-ı pertev-i imân
16. Hülûşı gülsitân-ı hüsn-i ihlâşa gül-i taḥsîn
Cemâli evc-i ikbâl ü şükûha mihr-i nûr-efşân
17. Nigâh-ı lutfı mecrûhü'l-fu'âd-ı hüzne şâdi-res
'Aṭâ vü cûdu derd-i fakr ü ye'se mâye-i devrân
18. Beşer mesrûr-ı eltâfı melek memnûn-ı aḥlâkı
Tamâm celb etdi qalb-i zîr ü bâlâyı 'ale's-seyrân
19. Şafâ-yı mâh ḥ'ân-ı rif'atinde şîni-i simîn
Şu 'â'-ı mihr dest-i himmetinde cevherin fincân
20. Ne gelmişdir nazîri dūd-mân-ı Âl-i Oşmân'a
Ne böyle Pâdişâh-ı 'âlem-ârâya olur akrân
21. Egerçi cümle eslâf-ı mülûküñ kadri 'alâdır
'Bu şâh-ı âdilüñ ka'bı ki mecmû'ından âli-şân
22. 'Adâlet anda himmet anda lutf u ḥurmet andadır
Tamâm taḥt-ı şehen-şâhiye lâyıḳ şâh-ı Cem-'unvân
23. Hünerde mari'fetde rüşd ü idrâk ü feṭânetde
Ne gelmiş ne gelir taḥt-ı şâhiye böyle bir ḥâkân
24. Bu temkîn ü vakâr ü bu şebât ü bu metânetle
Cihâna bir gelenlerdendir ol yektâ şeh-i devrân
25. Bu istidâd ü zihn ü bu zekâ ṭab'ında kim vardır
Sezâ İbni Kemâl ü Bû Âlî olursa şâyân-ḥ'ân
26. Aristô'ya eder erbâb-ı diḳḳat re'yini terciḥ
Felâṭûn'a bulur ehl-i başîret rüşdini rüçḥân
27. N'ola nazm-âverân raṭbû'l-lisân-ı midḥati olsa
Sezâ-yı medḥ ü evşâf ü senâ şâyân-ı istiḥsân

28. Hırâş etmez hurûş-ı düşmenân tab‘-ı hümayûnın
Bozulmaz ihtilâf-ı haşş ile zîrâ şafvet-i ‘ummân
29. Hele a‘dâ-yı dîne gâlib olsun ol şeh-i mansûr
Eder mülk-i cihânı sū-be-sū mâ‘mûr ü âbādân
30. Biri ez-cümle bu şevket-serâ kim tarh ü inşâsı
Olur çün beyt-i istişhâd-ı da‘vâya kavî burhân
31. Muqaddem teng idi tebdil edip resm-i cedid üzre
Derûnın ez-ser-i nev eyledi tevsî‘ ü âbādân
32. Ne rütbe i‘tibâr eylerse de şâyestedir zîrâ
Bu nev sâhil-serâda geldi kevnâ şâh-ı yem-i ihsân
33. Eşâsı sâ‘at-i eşrefde vaz‘ olmuş meger evvel
Ki oldu şimdi bânî böyle bir şâh-ı kerem-bünyân
34. Lisânda bir eşer ammâ velâkin câmi‘ü’l-âşâr
Dü havz u selsebil ü çifte mehtâbiyyesi rahşân
35. Leb-i yemde bu mâbeyn-i şafâ aşdâf-ı şevketdir
Derûnında dür-i şehvârdır zât-ı hümayûn-şân
36. N’ola bu tarh-ı zîbâ cilve-gâh-ı zevk u şevk olsa
Binâsı nâzır-ı bahreyn ü bânisi şeh-i devrân
37. Ba‘id olmaz söz atsa tâk-ı çarha turra-i bâmı
Felekden kadri a‘lâ bir şehüfdür bu bülend eyvân
38. Bu nev-kâh-ı mu‘allâ tarh olaldan mişl ü hem-tâsı
Cihânda var mıdır âyâ deyü çarh oldu ser-gerdân
39. Bu bünyâd-ı şafâ şâdi vü zevk u şevka mebnidir
N’ola gelse meserret bir birin ta‘kib edip her ân
40. Gamuñ nefyi için min-ba‘d bu tarh-ı dil-ârâdan
Gelip şevk u ferah şâh-ı cihândan aldılar fermân
41. Cihânda rüy-ı arzuñ cenneti varsa budur işte
Gören âdem olur elbette hüsn-i tarhına hayrân
42. ‘Aceb hulyâ mı rü’yâ mı deyü zann ü gümânından
Olur müstağrak-ı deryâ-yı hayret seyr eden insân

43. Meh-i enver bilir âvîzesinde şem‘-i kâfûru
Felek tâk-ı derinde aşma kândil-i zıyâ-efşân
44. Beyâz-ı şubh-ı şâdık revzeninde perde-i canfes
Hevâ-yı sünbûli şadrında ferşi pür gül ü reyhân
45. Şarîr-i bâb-ı ra‘nâsı nevâ-yı bülbüle râcih
Mücessem verd-i nakş-ı tâkî reşk-i ‘arız-ı hûbân
46. Gül-i taşvîri eyler gonca-i bâğa tebessüm meşş
Nukûş-ı şakfî eyler ‘andelibûn hâtırın şadân
47. Nigâh oldukça sûy-ı bahra gâhî revzenânından
Eder sûy-ı Yeñidünyâ’ya dek nûr-ı nâzar cevân
48. Mişâl-i dûrbîn etse temâşâ câm-ı şâfindan
Alır Baht-ı sefid’ûn resmin üstâd-ı kalem-cünbân
49. Bilûr-ı revzeni başdırsa câ’iz pertev-i mihri
Ziyâ‘-yı şem‘ olur mu rûz-ı rûşen-tâbda raşşân
50. Meh ü mihr-i felek pey-der-pey edip bir birin teşvîk
Temâşâya gelirler rûz u şeb bâ-dide-i im‘ân
51. Mihir seyrin tamâm edip döner nişf-ı nehâr ammâ
Şabâh olunca çıkmak her şeb içinden meh-i tâbân
52. Degüldür şubh-dem encüm görüp gül-miñ-ı zerrinin
Gözü ardında kaldı şâmuñ eyler bir zamân seyrân
53. Hâbâb-ı yem degül bir bir görünen çeşm-i diğkatdir
Gelir seyre bu dil-cû taraf-ı kaşr-ı sû-be-sû ‘ummân
54. O rûtbe dil-güşâ kim resmi seyr etseñ hezârân sâl
Temâşâsı fütür îrâş edip tab‘a şıkmaz cân
55. Bu zibâ nakş-ı kaşr-ı dil-pesendûñ seyrine degmez
Şifâhân-ı ‘Acem’de Çil-sütûn Çin’de Nigâristân
56. Bu revnak olmadığı kaşr-ı meşhûr-ı Havernak’da
Hüner-bînân-ı diğkat şöyle dursun fehmi eder sıbyân
57. Tefekkür etmemiş ‘ömrinde böyle resmi bir mi‘mâr
Düşinde görmemiş böyle sarâyı dide-i im‘ân

58. Kec-i divâr-ı bālâsı beyâz-ı sîmden mesbûk
Fezâ-yı bâğçe-i zibâsı pür-nahl-i gül-i hândân
59. Ya şeh-beyt-i Hâyâlî'dir yahod Divân-ı Şevket'dir
Muḥayyel nakşlarla bu nev-eyvân-ı hezâr-elvân
60. Görüp Behzâd resm-i nakş ü elvânın kalem silsin
Bilip Mânî kuşûrın çeksin Erjeng'e ḥaṭ-ı buṭlân
61. Girer mi gûşa nakş ü kâr okurken muṭrîbân Mânî
Olur mu seyre lâyiḳ gül dururken lâle-i nu'mân
62. Ruḥâm-ı ferşinûn bir şudadır kim şafveti farzâ
Olur lü'lü'-i lâlâ düşse her bir kaṭre-i nîsân
63. Lisân-ı ḥâl ile fevvâreler kim dil dolar ḥavza
Eder cân şöḥbeti üftâdesiyle gûyiyâ cânân
64. Ya ol dil-cû muşanna' selsebilûn cûy-ı şâfında
Gelir yâda bilûr-ı gerden-i ḥoy-gerde-i ḥübân
65. Degül altun varaḳ tâcında İskender yazıp mektûb
Bu şâf âb-ı ḥayâtı nûş içün 'uḳbâdan atmış cân
66. Cihânda mişli var derlerse gelmez i'timâd ammâ
'Înâd etmez İrem'de var nazîri derse ger Rıdvân
67. Temâşasında ḥattâ tâ o rûtbe neş'e vardır kim
Sûkûnetle giren seyrine elbette çıkar rakşân
68. Bu nev-resm ihtirâ'-ı ṭab'-ı vâlâ-yı hümâyündür
Bu ḥâlet çok mu seyri ḳalbe verse şevḳ-ı bî-pâyân
69. Hümâ-yı devlet ü 'anḳâ-yı şânun âşiyânıdır
Uçursam târem-i eflâke dek evşâfını şâyân
70. Bu ḳaşr-ı bî-ḳuşûra baksa 'âlem çeşm-i diḳḳatle
Bulunmaz vaşfinuñ ḳaşr olduğundan mâ'adâ nokşân
71. Bu mânend-i cinân mâ-beyni tavşif ü sitâyişde
Olur Firdevsî 'âciz ḳanda ḳaldı VÂŞIF-ı nâlân
72. Gelip şâh-ı cihân-bân sâye-baḥş olduğḳa sıḥḥatle
Ḳıla ma'mûre-i şevḳ u meserret ḥâṭrın Sübhân

73. Olup nüzhet-geh-i zevk u şafâ kalb-i hümayûnu
Mu'ammer eyleye tül-i 'ömürle Hazret-i Yezdân

74. Sezâ târih-i bâlâ böyle nüzhet-gâh-ı a'lâyâ
Ne zibâ yaptı bu mâbeyn-i vâlâ-ıtarhı Maḥmūd Ḥân

1224/1809

19164

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Câmi'-i 'irfân ü 'iffet muḳtedâ-yı ḥâş ü 'âm
Şem'-i miḥrâb-ı ḥilâfet mefḥar-ı 'Oşmâniyân
2. Ya'ni Ḥân Maḥmūd-ı şânî kim cihânda zâtidir
Şâh-ı bî-hemtâ feridü'l-'aşr sultân-ı zamân
3. Ol ḥidiv-i dâd-fermâ kim vücûd-ı pâkidir
Bâ'ış-i ihyâ-yı devlet mâye-i emn ü emân
4. Ser-keşân-ı 'âlemi fermânına münkâd edip
Sû-be-sû şemşîr-i 'adli etmede ḥükmin revân
5. Görse ger dârâtını Dârâ alay-ı cum'ada
Reşk-i ğayretle kalır engüşt-i hayret ber-dehân
6. Ḳurretü'l-'ayn-ı cihândır kim o rûḥ-ı 'âlemüñ
Eylemiş zât-ı şerîfin Ḥaḳ ten-i âfâka cân
7. Düşmeni şît ü şadâ-yı tîġı kıldı lerze-nâk
Varsa lâyıḳ secde-i şükre bütün İslâmiyân
8. Emr-i Mevlâ'yı 'arîf icrâ-kün-i şer'-i şerîf
Hem mücâhid hem 'afîf ol müttakî şâh-ı cihân
9. Nehy-i Ḥaḳ'dan müctenib Maḥbûb-ı Ḥaḳḳ'a müntesib
Ḳalb-i nâsı müncelib bir şâh-ı 'iffet-dâstân
10. Şöyle sârî oldu kim tâ'ât ü zühdü 'âleme
Ḥaḳ olur ḥâzır namâza gelmeden vaḳt-i ezân

164 Târîḥ ta'mûr-şüden-i Câmi'-i Ayasofya-i kebîr.

11. Cāmi'-i taqvāsına şıdk u hülüş a'lā haṭīb
Maḥfil-i ihlāşına zühd ü vera' ta'rîf-h'vân
12. Ḥubb-ı Fahrü'l-mürselin ile derünü tâb-nâk
Nûr-ı tevhîd ile kalb-i rüşeni pertev-feşân
13. İ'tikâdı pāk imānı kavî 'ahdi metin
'Afvı gâlib hülku hûb ef'âl-i hayrî bî-kerân
14. Dâ'imâ celb-i rızâ-yı Ḥazret-i Mevlâ için
Naḥd-i vaktin eylemekde vaḥf-ı hayrât-ı hisân
15. Bu mu'allâ ma'bedi böyle 'imâret etmeden
Ol ḥıdivüñ niyyeti celb-i du'âdır bî-gümân
16. Beş vakitte halk etdikçe du'âya ref'-i yed
Şaf şaf âmine müheyyâ olmada kerrübiyân
17. Kâziye'l-hâcât edip ed'iyiye-i nâsı kabûl
Eyleye ol şâhı nuşretle karîben şâd-mân
18. Sa'yi meşkûr ü binâ-yı devleti ma'mûr olup
Ḥaḥ livâ-yı şevketin manşûr ede bâ-'izz ü şân
19. Her umûrında kılıp tevfiḳını Mevlâ refîḳ
Taḥt-ı 'âlisinde zâtın pîr ede baḥtın civân
20. VÂŞIFÂ ta'mir târiḥin dedim ba'de's-şalâ
Yapdı ḥaḳḳâ Ayaşofya Ma'bedüñ¹⁶⁵ Maḥmûd Ḥân 1224/1809

20¹⁶⁶

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şâh-ı şâhân-ı cihân Sultân Maḥmûd Ḥân kim
Yok nazîr 'âlemde ol şâhen-şeh-i ced-ber-cede

¹⁶⁵ Kelime, Ma'bedin şeklinde olması gerektiği hâlde, tarihin doğru düşmesi için metindeki ş bırakılmıştır.

¹⁶⁶ Târîh-i velâdet-i Âyişe Sultân.

2. Secde-i şükre varıp hamd etse şâyandır cihân
Mâlik etti cün Hudâ bir böyle şâh-ı es'ada
3. Muhteżâ-yı şer' ile kılıp 'amel her kârda
Eylemekde ıktifâ işr-i cenâb-ı Aḥmed'e
4. Fî sebilillâh edip emr-i cihâda bezl-i cûd
Takvîyet-baḥş-ı zafer oldu kıla'-ı ser-ḥade
5. Her umûrında muvaffaḳ eyleyip zâtın Hudâ
Şühbesiz olur mu'in ol şehriyâr-ı ecvede
6. Kâlb-i a'dâyı kılar zûr-ı hücûmu lerce-nâk
Tîğ-ı ḳahrı bildirir ḥaddin 'adû-yı mürtede
7. Kuvvet-i baḥt-ı hümayûnıyla ol şâh-ı cihân
Gâlib olup düşmene dâ'im meserret gelmede
8. Nâm ü şânı heft-ıklîme tanîn-endâz olup
Zât-ı vâlâsın şenâ eyler revende âmede
9. Etmez oldu sûy-ı bâlâdan feraḥla dest-i nâz
Kimisi vaḳf-ı du'adır kimisi raḳş etmede
10. Dâver-i encüm-ḥaşem kim görse ger dârâtını
Reşk eder İskender ol dâdâr-ı gerdün-mesnede
11. Zihni derrâk 'aḳlı çâlâk öyle kim görse eger
'Aḳl-ı Eflâtûn eder taḥsîn o şâh-ı erşede
12. Re'yine ḥayrân Aristô fikrine mâ'il zahir
Fazlına dil-beste Seyyid ḥaṭṭına meftûn Dede
13. Mekteb-i fazlında ol şâhen-şeh-i şâhib-kemâl
Ez-ser-i nev başladır İbni Kemâl'i ebcede
14. Eyleyip te'sîr iksîr-i nigâh-ı himmeti
Nazra-i lutfu eder zer baksa rûy-ı 'ascede
15. Himmeti yeksân cihâna lutfı şâmil 'âleme
Bî't-ṭabî' mâ'il derûnu lutf u cûd-ı bî-'ada
16. Dâverâ dâd-âverâ ḥâḳân-ı himmet-perverâ
Ey vücûdu gevher-i şân tâc ü taḥt-ı es'ada

17. Ğam gidip gelsin neġam sâyeñde dünyâya ne ġam
Oldu 'âlem muġtenem 'ahdüñde 'iş ü ergada
18. Sen de bâ-'avn-i İllâhî zevk-yâb-ı kâm olup
Ĥâzır ol şimden gerü şevk ü sürür-ı bî-hade
19. İşte ey şâh-ı cihân zât-ı şerîf-i emcedüñ
Kıldı mâlik ĤaĤ yine bir duĤter-i müstesada
20. Bâ'iş-i nuşret olup yümn-i kudüm-ı duĤterüñ
Nâ'il eyler ĤaĤ seni manşur edip her maĤşada
21. Ğâzî nâmıyla olup minber-tırâz-ı salţanat
ĤuĤbe-i řânuñ olur pîrâye her bir ma'bede
22. Dide-i 'udvânuñı kör eyleyip mîl-i Ĥased
Zât-ı řâhâneñ Ĥudâ göstermesin çeşm-i bede
23. Nice şeh-zâdeyle mesrür eyleyip Mevlâ seni
Eyleye řiĤhatle nâ'il tûl-ı 'ömr-i sermede
24. VÂşIF'uñ iĤlâř ile budur du'âsı şubĤ ü şâm
Zât-ı bî-hemtâñ emânet ola Rabb-ı İzed'e
25. şevk ü şâdî vü meserretle dedim târihini
Verdi Mevlâ 'Āyiře Sultân'ı şâh-ı emcede 1224/1809

21¹⁶⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ĥazret-i Sultân MaĤmûd-ı melâ'ik-Ĥaşletüñ
Nice Ĥayrâta muvaffaĤ eylemiş zâtın Ĥudâ
2. Ĥâzini Seyyid MeĤammed Aġa'ya emr eyleyip
Kıldı icrâya bu Ĥayr-ı câriyi bezl ü 'aĤâ

¹⁶⁷ Târîh-i çeşme ve Kırk Hazîne-i Hümmâyûn.

3. Oldu cārî bir güzel târîh VÂŞIF hâmeden
Âbdest al kıl namâz eyle o şâha gel du'â 1224/1809

22¹⁶⁸

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı cihân olsun emânet Rabb-i Ma'bûd'a
Bilindi himmet-i şâh-ânesi bu tarh-ı dil-cûda
2. Sezâ tahsîn edip târîh-i a'lâ söylesem VÂŞIF
Bu nev mâbeyn-i 'âlî lâyıķ oldu Hân Maḥmûd'a 1224/1809

23¹⁶⁹

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Muẓafferdir cihânda pâdişâh olduķa Hân Maḥmûd
Ḥudâ'ya rabṭ-ı ḳalbi ol şehûn da'vâma dâll oldu
2. Olup ğâlib 'adûya müddet-i 'ömrinde zirâ kim
Ḥesâb-ı tâmdır medd-i zafer târîh-i sâl oldu 1224/1809

24¹⁷⁰

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * - - * * - - * * - - * * -

1. Feth-i rûz-nâmçe-i ḥâtır edip vaḳt-i seḫer
Feyz-i Ḥaḳḳ ile temâşâda iken çeşm-i şühûd
2. İḥtiyârâtına takvîm-i dilûn şebt oldu
Heft nuşret deyü bir lafz-ı meserret-ma'dûd

¹⁶⁸ Târîh-i diġer berây-ı mâbeyn-i mezkûr.

¹⁶⁹ Târîh-i diġer berây-ı sâl-i cedid.

¹⁷⁰ Kasîde der-evsâf-ı şerîf-i Şâh-ı devrân İskender-tüvân Sultân Maḥmûd Hân-ı adlî.

3. Tām târihi olur biñ iki yüz yirmi beşüñ
Raķam olunsa eger levha-be-kilk-i mes'üd
4. Fikr ederken dağı bir ma'ni bunuñ tahtında
Böyle bir fâl-i hayır hâtırına etdi vürüd
5. Heft nuşret yedi def'a zafere imâdır
Yedi sūdan bu sene bâ-kerem-i Hayy ü Vedūd
6. Hefti heftād şümār eyleme de kâbildir
Bire on luţf-ı Hudâ naşş ile çün kim mev'ūd
7. Kıldı şarf emr-i cihâda şeh-i 'âlem nice māl
Biri on 'add ile ta'dād olur elbette füzūd
8. Yok nihâyet kerem-i Hazret-i Hakk'a hâşâ
Bî-'aded luţf eder İslâm'a cenâb-ı Ma'būd
9. Şâh-ı şâhân-ı cihân Hazret-i Hân Maḥmūd' uñ
Sâyesin fark-ı enâm üzre kıla Hâk memdūd
10. Gelmemiş bunca zamân taht-geh-i salţanata
Böyle bir husrev-i zühhâd ü taķvâ-âlūd
11. Gâlib-i düşmen-i heft edip o Şâh'ı Mevlâ
Ola şâhân-ı diger dergehine nâsiye-sūd
12. Hıfz edip zâtını Allâh haţâdan her bār
Fevz-ı nuşret ola endāmına zırh-ı Dâvūd
13. Fark-ı otağ-ı şükûhında olup nuşret 'âlem
Tâķ-ı şemsiyye-i şânında ola şevket 'amūd
14. Fer ü haşmetle görüp debdebe-i salţanatın
Kür ola meyl-i ḥasedle kapanıp çeşm-i ḥasūd
15. Mihr-i tâbende-i bahtı verip iķbâline fer
Zerre-veş maḥv ola 'ahdinde 'adû-yı ma'hūd
16. Nuşret-i Hazret-i Mevlâ ile inşâ'allâh
Tu'me-i seyfi celâli ola mecmû'-ı 'anūd
17. Ceyş-i a'dâya olup 'asker-i İslâm gâlib
Lâşe-i leşker-i 'udvân ola pâ-mâl-i cünūd

18. Darb-ı tîğ-i şeh-i İslâm ile feryâd-ı 'adû
Rezmde gûş-ı ğuzâta gele mânend-i sürûd
19. Meclis-i kâmina efgân-ı haşım şavt-ı rebâb
Bezm-i ikbâline feryâd-ı 'adû nağme-i 'ûd
20. Girmeyip dâ'ire-i gûşa kelâm-ı âlâm
Zevka dâ'ir ola devrinde bütün güft ü şünûd
21. Şeb ü rûzı edip envâ'-ı meserretle güzer
Hâtırından ola fikr-i elem ü gam nâbûd
22. Sene vü şehri ferahla güzerân etdikçe
Zât-ı pâkinden o Şâh'ıñ olup 'âlem hoşnûd
23. Diye VÂŞİF kulu her yıl düşürüp bir târîh
'Âleme sa'd ola bu sâl-i nev-i Hân Maḥmûd

1225/1810

25¹⁷¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - * - - * - - * -

1. Şâh-ı himmet-kâr-ı dâdâr-ı kerâmet-iştihâr
Ḥazret-i Sulṭân Maḥmûd ibni Hân 'Abdülḥamîd
2. Anda şâh-ı mülk-i 'irfân dâver-i iklîm-i şân
Nuḥbe-i devrân ḥıdîv-i kâm-rân şâh-ı ferîd
3. Böyle kân-ı merḥamet Dârâ-yı şefkat-güsteri
Bir getirmiştir cihâna Ḥazret-i Rabb-i mecîd
4. Dest-i mi'mâr-ı 'inâyâtıyla ol şâhen-şehûñ
Ḳalb-i 'âlem olsa âbâdân degül emr-i ba'id
5. Himmeti ma'mûr edip şaḥn-ı cihânı sū-be-sū
Nice ḥayrâta muvaffaḳ oldu o şâh-ı reşîd
6. Bendegânı daḥı de'b ü 'âdetin der-pîş edip
Her biri bir ḥayr ile 'ahdinde oldu müstefîd

¹⁷¹ Târîh-i Miskînler der-Üsküdur.

7. İşte ez-cümle vekîl-i genci kim 'Îsâ Ağa
Ol şehe celb-i du'â için kılıp sa'y-ı ekîd
8. Etdi âbâdân bu vîrân mesken-i Miskinler'i
Kıldı haqqâ 'âciz ü bî-keslere lutf-ı mezîd
9. Bunca demlerdir harâbe-zâr olup her cânibi
Zîr ü bâlâsında olmuşdu 'imâret nâ-bedîd
10. Şiddet-i bād ile bāb ü revzeni edip şarîr
Birbiriyle gūyiyâ eyler idi güft ü şenîd
11. Ham olup qadd-i sûtunu perr-i sāl-hurde mişāl
Kuruyup çökmüşdü sakf u bâbı mânend-i qadîd
12. Etmeyip bir kimse ta'mîre nigāh-ı iltifāt
Kalmış idi öyle vîrân ü harāb şehr-i medîd
13. Mazhar-ı tevfiq-ı Mevlā olup ol zāt-ı güzîn
Yapdı bir muhkem binā mesken ki çün küh-ı hadîd
14. Eyleyip hayr ü mebarrâtın cenāb-ı Haq kabûl
Sāye-i şahîde mesrûr ede ber-vefq-ı ümîd
15. Hiç söz olmaz VÂŞIFÂ bu hayra yaz târihini
Oldu dâr ü mesken-i Miskinler inşâ-yı cedîd

1225/1810

26¹⁷²

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* _ * _ * _ * _ * _ * _

1. Me'âb ü melce-i 'âlem cenāb-ı Hân Maḥmūd
Cihānı eyledi sirāb cūd 'ināyetle
2. Be-Ḥızr-ı lutf-ı Haq ol ḥusrev-i Sikender-şân
Be-kām-ı 'ömr ola âb-ı hayāt-ı şîḥḥatle
3. Derûnu mâ'il-i hayr olduğuyçün ol şāhuñ
Ḥulûşu meşreb olup 'âleme sirāyetle

¹⁷² Târîh-i çeşme-sâr.

4. 'Afife hayrihi Cevri Hazine-dâr Usta
Bu çeşme-sârı binâ kıldı şıdķ-ı niyyetle
5. Be-rây-ı celb-i du'â ol şeh-i cihân-bâna
Muvaffak oldu bu hayrâta sa'y ü gayretle
6. Akıtdı şu yerine mâlı fi sebîlillâh
Getirdi şu yeñiden feyz-ı Rabb-ı 'İzzet'le
7. Bu mâ'-ı zemzemi nüş edene şifâlar ola
Mişâl-i şerbet-i hummâşdır halâvetle
8. Kıla o şâhibü'l-hayra Hâk mükâfâtın
Şarâb-ı Kevşer-i havz-ı riyâz-ı cennetle
9. Şu suda VÂŞIF 'aceb mi yazılsa tarihi
Bu çeşme-sâr-ı neve geldi âb himmetle 1225/1810

27¹⁷³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Pâdişâh-ı mülk ü millet kuşb-ı 'âlem-menkabet
Husrev-i şâhib-kerâmet Hâzret-i Maḥmûd Hân
2. 'Âlim-i 'ilm ü fazîlet zû-fünûn-ı ma'rifet
Şâh-ı Eflâtûn-feṭânet şehriyâr-ı kâmrân
3. Şeb-çerâğ-ı zât-ı 'irfân mâyesin kılmış Hudâ
Dürr-i fâhr-ı efser-i şân gevher-i tâc-ı şehân
4. Münderic zâtında ol şâh-ı sûtûde-ḥilkatûn
Raḥm ü şefkat luṭf u himmet zühd ü 'iffet feyz ü şân
5. Nâsa ṭab'ında bu şefkat ol şehûn merküz iken
Raḥm edip Mevlâ anı eyler muṣaffer bi-gümân
6. Dâ'im edip nakd ü vaktin şarf-ı ta'mîr-i kulûb
Biñ dil-i vîrânı ma'mûr etdi ol şâh-ı cihân

¹⁷³ Târiḥ berây-ı ta'mîr-şüden-i merkad ü ma'bed ü dâr-ı türbe-dâr-ı Yûşa'.

7. Bu ziyâret-gâhı ez-cümle edip ta'mire sa'y
Rûh-ı pāk-i Yûşa'ı 'uqbâda kıldı şād-mân
8. Ol 'azîze eyleyip hürmet maķâm ü ma'bedin
Şarf-ı himmet kıldı i'mâra be-ihlâş-ı cenân
9. Türbe-dâruñ yapdı dâr ile yıkılmış hâtırın
Ol şehi ma'mûr ü mansûr eyleye Mevlâ hemân
10. Dest-gîr-i 'âcizân oldukça lûtf u himmeti
Dest-gîr ü yâveri ola Cenâb-ı Müste'ân
11. Hâķ mu'ammer eyleyip tahtında tûl-ı 'ömr ile
Sâye-i lûtfın kıla fark-ı enâma sâye-bân
12. VÂŞİFÂ ta'mîrine şâyestedir târih-ı tām
Kıldı ihyâ bu maķâm ü mescidi Maḥmûd Hân 1225/1810

28¹⁷⁴

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâzret-i Sultân Maḥmûd Hân-ı 'âlî-himmetüñ
Dergeh-i lûtfında şâyân olsa 'âlem ber-murâd
2. Gelmemişdir 'âleme böyle hıdîv-i bi-'adil
Müttakî kâmil reşîd 'ârif saḥî pāk-i 'tikâd
3. Şarf-ı himmet eyleyip dergâh-ı şadr-ı a'zamın
Yapdı evvelkinden a'lâ ol şeh-i 'âlî-nijâd
4. Zeyn edip divân-sarây-ı âsafiyla devletin
Kıldı beyt-i şevket ü iķbâl ü şânın müstezâd
5. Mışra'-ı bâbı küşâd oldukça der-vaķt-i şehir
Feth ede bâb-ı murâdın Hâzret-i Rabb-i 'ibâd

¹⁷⁴ Târîh berây-ı itmâm-şüden-i binâ-yı Bâb-ı âlî.

6. VÂŞIFÂ yazsam sezâ bu bâbda târih-i tām
Bâb-ı 'adli Şâh-ı 'âlem sa'd ile kıldı küşād 1225/1810

29175

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * - - * * - - * * - - * * -

1. Müjde müjde bu gelen sâl-i zafer-güsterdir
'Avn-i Mevlâ ile manşûr ola Sultân Mahmûd
2. Sa'd-ı nev-sâl-i şerefle olup ikbâli mezîd
Şevket ü şân ile meşhûr ola Sultân Mahmûd
3. Kâse-i kevnî kılıp şevketi leb-rîz-i tanîn
Reşk-bahş-ı şeh-i Fağfûr ola Sultân Mahmûd
4. Fer şalıp gün-be-gün âfâka şümûs-ı 'adli
'Âlemün didesine nûr ola Sultân Mahmûd
5. Oldu mādām ki ta'mîr-i kulûba sâ'î
Yıkılıp düşmeni ma'mûr ola Sultân Mahmûd
6. Mazhar-ı nuşret-i Mevlâ olup inşâ'allâh
Dâfi'-i hayl-i şer ü şûr ola Sultân Mahmûd
7. Çeşm-i 'udvânın edip kûr qarîben Allâh
Dîde-i bedden.ebed dûr ola Sultân Mahmûd
8. Düşmen-i dine Hudâ gâlib edip târihe
Nâm-ı nîkû ile meşhûr ola Sultân Mahmûd
9. Tu'me-i tîğî olup leşker-i bed-ı'âhânı
Gâlib-i düşmen-i mezkûr ola Sultân Mahmûd
10. Nice iklimün olup fâtihî minberlerde
Gâzî Sultân deyü mezkûr ola Sultân Mahmûd
11. Nice şehzâde tulû'ıyla olup şād ü be-kām
Bezî-i cûd etmege mecbûr ola Sultân Mahmûd

¹⁷⁵ *Kasîde-i sâl-i cedîd der-sitâyîş-gerî-i cenâb-ı Şâh-ı devrân İskender-tüvân ma'ârif-unvân Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî.*

12. Şeref-i sâl ile geldikde be-her sâl-i cedîd
Nâ'il-i maṭlab-ı mevḫûr ola Sulṭân Maḥmûd
13. Def' olup gerd-i ğumûm âyîne-i ṭab'ından
Rûy-ı şâdî ile manẓûr ola Sulṭân Maḥmûd
14. 'Arz-ı târîḫden o Şâh'a du'âdır maḫsûd
Ḥaḫḫ icâbet kıla manẓûr ola Sulṭân Maḥmûd
15. VÂŞIFÂ ḥâtırına geldi bir a'lâ târîḫ
Her sene kâm ile mesrûr ola Sulṭân Maḥmûd

1226 / 1811(?)

30¹⁷⁶

Fâ 'ilâtûn / fâ 'ilâtûn / fâ 'ilâtûn / fâ 'ilûn
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şehriyâr-ı bü'l-ma'ârif pâdişâh-ı zû-fünûn
Ḥazret-i Sulṭân Maḥmûd Ḥân-ı himmet-iştiḥâr
2. Ḥusrev-i Rüstem-şalâbet şâh-ı Nîrem-menḫabât
Fâris-i ḥayl-i şecâ'at merd-i şâhn-ı kâr-zâr
3. Ḳahramân-peyker ğazanfer-fer hüner-ver nâm-ver
Şaf-der-i Rüstem-hüner şâhib-ḳırân-ı rûzgâr
4. Hey'etin görse düşer şahrâlara şîr-i jeyân
Şavletin bilse eder terk-i diyâr İsfendiyâr
5. Hem ḥudâvend-i hüner-ver hem ḥıdîv-i dâd-ger
Böyle olsun ger olursa şehriyâr-ı nâm-dâr
6. Münşi-i bâlâ tûfeng-endâz ü fâris ḥaṭ-nüvis
Cümle fenden behre-verdir ol ḥıdîv-i tâc-dâr
7. Mâverâ-ı Ḳâf'a vaz' olsa sebû eyler şikest
Dest-i iḳbâline alırsa tûfeng-i zer-nigâr
8. Rüstem olsa ḥaşmı eyler bir hücûmı lerze-nâk
Esb-i Mışrî-i sebûk-cevvâle olduḳda sûvâr

¹⁷⁶ Târîḫ-i tûfeng-endâz vü şikesten-i nişân-ı beyza.

9. Darb-ı destine Tehemtenler dayanmaz ol şehûn
Seng-i fülâdı eder zûr-ı ciridi raĥne-dâr
10. Her kemâl ü fende yektâ her hünerde âşinâ
Dâd-ı Hâk' dır kesb ile olmaz bu rütbe iktidâr
11. Her ne günâ medh olunsa zâtı ol günâ sezâ
Her ne rütbe olsa haĥķında şenâ ol rütbe var
12. Ben ne ĥâcet midĥat-i evşâfın ıtrâ eyleyem
Şanı zâhir ĥudreti bâhir kemâli âşikâr
13. Bir gün ol yektâ-süvâr-ı vâdi-i fenn ü hüner
Piş-gâh-ı Kaşr-ı İshâķıyye'de edip ĥarâr
14. Tām dokuz yüz elli dört gez menzili edip hisâb
Dikdi tavuĥ beyzasın ol dâver-i himmet-şi'âr
15. Destine şeş-ĥaneyi alıp iki ĥurşunda
Kıldı kışr-ı beyzayı işkeste lâkin ĥaldı zar
16. Def'a-i şâlişde ĥurd edip vasatdan beyzayı
Taş dikdi sâĥa-i şan'atda şâh-ı Cem-vaĥâr
17. VÂŞIFÂ kilk-i mücevher ile yaz târiĥini
Bu maĥalde beyza ĥırdı Pâdişâh-ı kām-gâr 1226/1811

31177

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * - - - * - - - * -

1. Sulţân-ı maĥmûdü'l-ĥişâl Hâķân-ı memdühü'l-fi'âl
Dâdâr-ı dihim-i kemâl Dârâ-yı İskender-vaĥâr
2. Zıll-ı ĥudâvend-i celil Maĥbûb-ı Mevlâ'ya vekil
Dünyâda ĥiĥ mişl ü 'adil etmez ĥabûl ol şehriyâr
3. Taĥtuñ fer ü pîrâyesi hem-ser felekle sâyesi
Farĥ-ı enâma sâyesi ĥün ĥetr-i âsâyiş-ĥarâr

¹⁷⁷ Târîĥ-i tüfeng ez-medh-i Sulţân Maĥmûd Hân.

4. Şāhenşeh-i kişver-güşā ḥākān-ı mansûrû'l-livā
Şāhib-hüner kār-āzmā şāh-ı ma'ārif-iştihār
5. Ḥāl-i ruḥ-ı ikbāl-i şān ruḥsār-ı şāna hüsn ü ān
Cism-i cihāna tāze cān kılmış anı Perverdigār
6. Hem şāh hem zāt-ı şerīf hem müttakī vü hem 'arīf
Hem nükte-dān ü hem zarīf hem dāver-i 'ālī-tebār
7. Yektā şeh-i himmet-mizāc sultān-ı şāhib-taht ü tāt
Buldu zamānında revāc naḳd-i şafāyī rūzgār
8. Kaşr-ı Cem'üñ ārāyişi kālā-yı 'izzet bālīşi
Tebdīr ü re'y ü dānişi meşhūr-ı hem-şehr ü diyār
9. Zātı o şāhuñ bī-riyā bir gevher-i 'ālī-bahā
Evrenḡ-i şāhiye sezā şartınca şāh-ı kām-kār
10. Mümtāz-ı şāhān-ı selef sultān-ı evrenḡ-i şeref
Dīvān tūrursa şaf-be-şaf şāyān āña şad tāt-dār
11. Dil-beste 'ālem şānına bende cihān fermānına
Gelse der-i iḥsānına şehir olur ḡidmet-güzār
12. Şāhān-ı dehrüñ şāhıdır evc-i şükūhuñ māhıdır
'Aşruñ şeh-i āḡāhıdır ol dāver-i kuṭb-iştihār
13. Zāhirde gerçi şeh velī bātında da şek yok velī
Rūyında olmuş müncelī feyz-i cenāb-ı Kirdigār
14. Şāhib -serīr-i 'izz ü şān tāt-ı ser-i ḥākāniyān
Mecmū'-ı şāhān-ı cihān zātıyla eyler iftiḡār
15. Şāyestedir cümle enām kılsa du 'āsında devām
Vermiş Ḥudā-yı lā-yenām böyle yegāne tāt-dār
16. Şāh-āne tavr u meşrebi a'lādan a'lā kevkebi
Eyler du 'ā pīr ü şabī ol dāvere leyl ü neḡār
17. Ḥaḡḡā o şāh-ı 'Cem-edā şeh denmege lāyık sezā
Şāyestedir vaşf ü şenā şāyān-ı medḡ-i bī-şümār

18. Hākān-ı maḥbūbū'l-kulüb zātı şerīf ahlākı ḥūb
Ol şāhı bī-naqş ü 'uyūb ḥalq eylemiş Perverdigār
19. Her kim gelir dergāhına nā'il olur dil-ḥ'āhına
Eyler fedā ser rāhına cümle edānı vü kibār
20. Dünyāya ber-vefḳ-ı murād iḥsān eder ḥadden ziyād
Dergāh-ı luṭfında Ḳubād keşkül be-kef deryūze-kār
21. Aşḍāf incü-yı teri yem gūne gūne cevheri
Kān gevheri ma'den zeri anuñçün eyler iddiḥār
22. Luṭf u 'ināyet pīşesi cūd u 'aṭā endişesi
Evreng-i şıḥḥat şışesi zibā gül-i her-dem bahār
23. Bir neş'e-i feyz-ı diger olmuş dilinde cılve-ger
Ṭab'ından alsa feyz eger çün gülşen olur şüre-zār
24. Yektā şehen-şāh-ı enām bālā ḥudāvend-i benām
Re'yi ile buldu niḫām dehr-i perişān-rūzgār
25. Ol dāver-i rūşen-güher var mı eşim dese eger
Āyīnede ola meger 'aks-i cemāli āşikār
26. Ol şehle şāhān-ı diger olsun mu hīç hem-zib ü fer
Gevherle bir mi pile-ver gül-ğoncaya benzer mi ḥār
27. Açma baña İskender'i alma lisāna Ḳayşer'i
Vaşf et o şāh-ı serveri ḥāmeñde varsa iktidār
28. Ol Şāh'a nisbet Cem nedir māhiyyet-i Ḥātem nedir
Ḳāle gelir mi hem nedir Ḥātem dedigün yādīgār
29. Ḥātem'de dinār ü direm yok ki ede ḥattā kerem
Cūdu ya şir ü yā ḡanem yāḥod bir ibl-i bī-mehār
30. Ammā o şāh-ı mülk-i şān dünyāyı eyler kām-rān
Leb-riz 'aṭāsıyla cihān luṭfiyla pür cümle diyār
31. Ol dāverün ḥātemleri ḥayretde ḳor Ḥātem'leri
Dil-beste eyler Cem'leri iḥsānına ol şehriyār

32. Böyle şeh-i ihsân-mezâk gelmiş degül bi'l-ittifâk
Akrânı yazılmış mı bak târîhe bunca rûzgâr
33. Firdevsî kılmış bir zamân Şeh-nâme'yi şebt ü beyân
Vermek için şâhâna şân etmiş nice kızb ihtiyâr
34. Ser-tâ-be-pâ efsânedir gûş eyleyen divânedir
Bî-fer degül de yâ nedir Efrâsiyâb İsfendiyâr
35. Ne Sâm ü ne Nirem'dedir şöhet ne hüd Rüstem'dedir
Şân ol şeh-i 'âlemedir bâ-zür ü nâm ü iktidâr
36. Zer-târ-ı evc-i mihr-i şân esbânına zerrîn palân
İştâbl-ı hâşında keyân çün seyis-i bi-i'tibâr
37. Ol husrev-i encüm-haşem bir şeb izin kılsa kerem
Mesrûr olur şâh-ı 'Acem çekse rikâbında fenâr
38. Şâhenşeh-i 'Osmâniyân içre o şâha hem-'inân
Vardır diyen söyler yalan etmem sözine i'tibâr
39. Şâhib-hüner şîrîn-kelâm cümle maârifde benâm
Olmaz cihânda ve's-selâm böyle hıdiv-i nâm-dâr
40. Mecnû'a-i fenn ü hüner mecnû'-ı fenden behre-ver
Her bir hünerde şad-eşer kıldı cihâna yâdigâr
41. Sultân Ahmed gibi hat yazmış yok evvel hem vasaat
Meşķ-ı celi etmiş faķat sa'y ile nice rûzgâr
42. Ammâ bu şâh-ı yem-kerem az vaktde kılip himem
Meşķ edip on iki kalem şebt etdi âşâr-ı hezâr
43. Rik'a selis nesh ü celi hep hüsn-i hatt ü cilveli
Her ma'rifetde var eli her güne fenden behre-dâr
44. Eyler alıp kilik-i güher Gıffârî'ye meşķ u hüner
İnşâsını görse eger Vaşşâf olurdu şerm-sâr
45. Ger çekse tîg-ı tâb-nâk eyler Hülâgû'yı helâk
Olur Nerimân çâķ çâķ havfa düşüp bi-ihtiyâr
46. Ol şeh ne dem çün şîr-i ner şâhn-ı hünerde at sürer
Sâm'ı eder hem zinde-ter mânend-i dest-i ra'şe-dâr

47. Raḥṣa verip cevhlān-gerī eylerse 'arz-ı serveri
Şanır gören ol dāveri şir-i nere olmuş süvār
48. Olup süvār-ı esb-i nām kılsa hüner-bāzī merām
Raḥş eyler āgāz-ı hırām mānend-i şüh-ı şive-kār
49. Darb-ı ciridinden ḥadīd olur yerinden nā-bedīd
Bilse eger ḥaşm-ı 'anīd olur cirīde tevbe-kār
50. İllā tūfengde şöhreti şol rütbedir ki şan'atı
Eyler tūfeng-i himmeti simurğ-ı Kāf'ı zaḥm-dār
51. Kılsa eger şahrāda mūr pīş-i tūfenginden mūrūr
Mūru dehānından urur ol mertebe üstād-ı kār
52. Lāf aḥlama doğru özüm şanma mūdārādır sözüüm
Meydānda işte gözüm dikdigi seng-i üstüvār
53. Var ise erbāb-ı hüner merdem deyü da'vā eder
İşte tūfeng ü işte yer işte firāz-ı kūh-sār
54. Şad bārekallāh ol şehe her fende lāyık peh pehe
Şan'atla her nūzhet-gehe kıldı eşer bir bergüzār
55. Bir gün bu kaşr-ı rif'ati gördü sezā-yı rağbeti
Ḥazṣ etdi ṭab'-ı devleti zevk ile olup dem-güzār
56. Geldi ferahla şevk-ı tām oldu ṭarabla şād-kām
Kıldı tūfeng atmak merām ol dāver-i san'at-şi'ār
57. Bir beyza-i murğ-ı cemel vaz' eylediler bī-bedel
Gezle olundu ol maḥal tām biñ yüz elli beş şümār
58. Şeş-ḥāneyi alıp ele kuhsāra verdi zelzele
Güş-ı 'adūya velvele şaldı o şāh-ı nām-dār
59. Gör himmet-i şāh-āneyi bil kuvvet-i merdāneyi
Alıp tūfengle dāneyi bir beyzayı kıldı hezār
60. VĀŞİF ne söz bu şan'ata tārīḥ-i cevher-zīnete
Taş dikdi şāhn-ı himmete şāh-ı cihān-ı Cem-vaḳār

1226/1811

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Zib-i nüzhet-gâh-ı 'irfân zînet-i eyvân-ı şân
Hâzret-i Sulţân Maĥmûd ibni Hân 'Abdü'l-ĥamîd
2. Ol şeh-i müşkil-güşâ kim ĥall-i 'aĥd-i re'yde
Rüşdini görse olur irşâd Hârûnü'r-Reşîd
3. Her ne gûnâ müşkile kılsa teveccüh feth eder
Tâ o rütbe fâli'i mes'ûd-ter ancak sa'id
4. Ol ĥıdîv-i nâm-ver kim dâniş-i tedbîrde
Pâdişâhân içre olur mu anuñ mişli bedîd
5. Şehriyârân-ı zamân bâb-ı 'atâsında ĥadem
Pâdişâhân-ı cihân dergâh-ı luĥfında 'abîd
6. Nice kul olmaz o şâhen-şâh-ı devrân-ı zamân
Luĥfı ber-ter himmeti mebzûl iĥsânı mezîd
7. Kâm alır dergâh-ı iĥsânında erbâb-ı murâd
Yüz sürer ĥvân-ı der-i elţâfına ehl-i ümîd
8. Cûd-baĥş eyler nigâh-ı rahm eder himmet kılar
Bir ģarîbe ân-ı vâĥidde eder luĥf-ı 'adîd
9. Şöyle celb etmiş cihânı kim lisân-ı nâsda
Medĥine dâ'irdir ol şâhuñ bütün ģüft ü şenîd
10. Biñde bir evşâfı ĥaĥĥ üzre edâ olmaz yine
Vaşf-ı şânında yazılsa nice biñ beytü'l-ĥaşîd
11. Eylemiş bir kuvvet-i bâzûya mâlik kim Ĥudâ
Raĥne-dâr ü ĥâk olur ĥarb-ı cirîdinden ĥadîd
12. At sürüp meydâna çıkdıkça o şâh-ı mülk-i şân
Ĥaşmınuñ başına teng ü târ olur şâĥn-ı cirîd

¹⁷⁸ Târîh-i tüfeng ez-medh-i Sultân Maĥmûd Hân.

13. Görse zür-ı şavlet-i merdânesin Zâl-i zamân
İztırâb ü havf ile lertzân olur mânend-i bîd
14. Nice Sâm eyler tahammül pençe-i pür-zûrına
Peşşe mümkün mü ola tâb-âver-i bād-ı şedîd
15. Destine alsa tûfengin mâverâ-yı Kâf'da
Çeşm-i 'ankâyı nişân etmek degül emr-i ba'îd
16. Bahşе kim kâdir kemâlâtından ol şâhen-şehûn
Kâbil-i ta'dâd olur mu mevc-i deryâ-yı Sefîd
17. Bir gün ikbâl ile teşrîf edip İshâkkıyye'ye
Gördü eşnâ-yı temâşâsında ol şâh-ı ferîd
18. Sakfı virân havzı huşk etrâf ü eknâfı harâb
Her sûtün-ı kad-nemîde çürüyüp olmuş kadîd
19. Kaşr edip şekvâ dedi gûyâ lisân-ı hâl ile
Ey cihâna himmeti şâmil şehen-şâh-ı vahîd
20. Sâye-i luţfuñda 'âlem sũ-be-sũ ma'mũr iken
Böyle virân kalma ben lâyıķ mıdır 'ahd-i medîd
21. Mâcerâsın fehм edip ol husrev ü şâhen-şî'âr
Eyledi terhîm ü ta'mîrini fermân-ı ekîd
22. Râh-ı âb-ı havz u kaşruñ sakfını ta'mîr edip
Eyledi bâğçe derûnın dökдürüp rîk-i sepîd
23. Tarz-ı nev bir cilve-gâh-ı zevķ u şâdi oldu kimi
Seyr eden kesb-i ferahla olur elbet müstefîd
24. Bu müferrih tarķ-ı zibânuñ nazîr ü mişlini
Devr idelden görmemişdir dîde-i çarķ-ı 'anîd
25. Resmini Behzâd seyr etse olur şad çâķ-i reşk
Pertev-i mâh-ı münevver bâbına sîmîn kilîd
26. Şu'le-i hûrşîd-i enver yâ meh-i zerrîn-'âlem
Görse Mânî nakş-ı Erjeng'e çeker re'y-i resîd
27. Gün-be-gün Rabbim şafâ-yı hâtırım müzdâd edip
Gam yüzün göstermesin ol şâha Mevlâ-yı Mecîd

28. Böyle nüzhet-gâh-ı zibâlarda zevk u şevk ile
Her şebi şâm-ı meserret ola her bir rûzu 'id

29. Bi-bedel yazsam sezâdır VÂŞIFÂ târîhini
Kaşr-ı İshâkıyye oldu şimdi pür-zib ü cedid 1226/1811

33¹⁷⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şâh-ı İskender-tüvân şâhen-şeh-i iklim-i şân
Hazret-i Sultân Maḥmûd Hân hıdîv-i mülk-i dîn
2. Hüsrev-i yektâ-yı devrân dâver-i devr ü zamân
Şehriyâr-ı qahramân şâhib-kırân-ı kâm-bîn
3. Heybet-i şirânesin bilse düşer kuhsâra Sâm
Şavlet-i merdânesin görse erir şîr-i 'arîn
4. Ol yegâne fârisü'l-hayl-i hüner kim istese
Eşheb-i Mısrî'yi eyler çeşm-i mür üzre mekin
5. Bir kez irhâ-yı 'inân eylerse esb-i 'azmine
Menzil-i der-ḥaṭve olur ser-be-ser iklim-i Çîn
6. Ol hıdîv-i nâm-dâruñ şît-ı şân ü şöhreti
Kâse-i ṭâḳ-ı sipihri kıldı lebrîz-i ṭanîn
7. Devlet-i 'Osmâniyân'un ibtidâsından beri
'Âşim olmam gelmedi mişli deyü kılsam yemîn
8. Kadrini bilsin bilenler bilmeyen olsun ḥabîr
Bir gelenlerdendir ol şâhen-şeh-i eşref-terîn
9. Gelmedi gelmez cihâna zât-ı vâlâsı gibi
Ma'rifet-perver hüner-ver nâm-ver şâh-ı güzin
10. Zât-ı a'lâ-yı şerîfinden 'ibâret ol şehûn
Dâniş ü fenn ü kemâl ü ma'rifet rây-ı rezîn

¹⁷⁹ Târîh-i der-sitâyîş-i Hazret-i Sultân Maḥmûd Hân.

11. Olamaz böyle hüdâvend-i ma'ârif-âşinâ
Kılmış 'ârif anı her bir fenne Rabbü'l-'âlemîn
12. Câmî'ü'l-fenn ü hüner dense sezâdır şânına
Fâris ü münşî tûfeng-endâz ü hattât-ı gûzin
13. Rıķ'a vü nesh ü selis divânî ta'lik ü celi
Ol şehe maḥşûşdur her güne hatt-ı 'anberin
14. Yâ tûfeng-endâzlık fenninde üstâd öyle kim
Urur üç biñ gez maḥalde ḳonsa ger faşş-ı nigîn
15. Menzil-i ednâdan 'add eyler tûfeng-i himmeti
Olsa ger farzâ sebûya cây-gâh ĩrân-zemîn
16. Bir gez ol şeh bu maḥall-i dil-keşe teşrif edip
Ḳıldı menzil bozmağa bâ-luṭf-ı Hâķ himmet hemîn
17. Bir sebû dikip biñ üç yüz kırķ üç adım menzile
Def'a-i pencümde kırdı bâ-tûfeng-i âteşin
18. Seksen adım eyleyip sebķat nişân-ı evveli
Menzili bozup kılinca naşb âşâr-ı nevîn
19. Bendegân-ı ḥâşına fermân edip dedi o şâh
Siz daḥı menzil bozup vaż' eyleyüñ seng-i metîn
20. Bir sebû vaż' eyleyip biñ yüz otuz üç gez yere
İbtidâ atıp Tûfengcibaşı kırdı ba'dezîn
21. Bu nişân üzere Hâzîne kethudâsı Ağa da
Yirmi üç gez zamm edip kırdı sebûyı ber-zemîn
22. Sürüp on beş gez ileri Beşir Ağa da bunu
Kethudâ-yı Kenz Ağa'nuñ menzilin bozdu hemîn
23. Bir otuz gez daḥı zamm edip Hâzîne-dâr Ağa
Eyledi sebķat Beşir Ağa'yı ol zât-ı bihîn
24. On ṭokuz gez Başķukâdâr Ağa daḥı zamm edip
Menzilin bozdu Hâzîne-dâr Ağa'nuñ bihterin
25. Yirmi gez cây-ı ba'id üzere Vekîl-i Genc Ağa
Baş Ağa'dan aldı [bu] meydânı [hem] ģâlib-terîn

26. Zamm edip Berber Başı Ağa da on bir gez tamâm
Biñ iki yüz kırk toköz oldu ki elliye karin
27. Ol dahı bozup Vekil-i Genc Ağa' nuñ menzilin
Kıldı şahın-ı şan'ata naşb-ı nişân-ı dil-nişin
28. Geçdi beş gez de Hüseyn Paşa' nuñ ol menzilin
Oldu haqqâ lâyıq-ı tahsîn ol merd-i güzîn
29. Her biri bozmuş iken menzil bu vâdide henüz
Menzil-i şah-ı cihânda kaldı bir yüz gez zemîn
30. Şâh-ı 'âlem kanda kanda sâ'ir erbâb-ı hüner
Cümleden üstâd-ı bâlâdır o şah-ı kâm-bîn
31. Bendegânın fâ'ikü'l-akrân-ı eslâf eyleyip
Sâyesinde nâm-ver kıldı hünerle her birin
32. Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer eyleyip zâtın Hudâ
Ola Rûz-ı haşr'a dek taht-ı hilâfetde mekin
33. Dâne-i râyı muşib olup nişân-ı matlaba
Düşmene gâlib ola bâ-nuşret-i Rabb-ı mu'in
34. Şâh-ı 'âlem kâm-yâb oldukça ber-vefk-ı murâd
Şâd-kâm olsun görüp zevk u şafâsın mü'minîn
35. Söylesin VÂŞİF dahı târih-i cevher-dârını
Menzili bozdu şehen-şâh-ı himem-şân âferîn 1226/1811

34¹⁸⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Menba'-ı cüy-ı 'inâyet maqsem-i âb-ı kerem
Hazret-i Sultân Maḥmūd Hân-ı İskender-vaḡâr
2. Âb-ı rüy-ı şân-ı devlet dürr-i baḡr-ı saltanat
Kulzüm-i zehḡâr-ı himmet dâver-i gevher-nişâr

¹⁸⁰ Târîh-i çeşme-i Miskînler der-Üsküdar.

3. Kilk-i nuṭku bendegāna lüle-i 'ayn-ı 'aṭā
Cūd-ı ṭab'ı kişver-i ihsāna baḥr-ı bî-kenār
4. 'Ālemi sir-āb-ı feyz-ı cüy-bār-ı ḥayr için'
Gülşen-i mülke şu verdi ol şeh-i 'ālî-tebār
5. Sū-be-sū ma'mūr edip dünyâyı ol şāh-ı cihān
Yapdı 'ālemde nice āşār-ı ḥayr-ı bî-şümār
6. Dā'imā böyle cihānda vaz'-ı āşār eyleyip
Olduğuyçün mā'il-i ḥayrāt o şāh-ı kām-gār
7. Meslek-i şāh-ānesine eyleyip 'ālem sülūk
Ḥayra meyl etdi cihānuñ meşrebi bî-iḥtiyār
8. Baḳ Vekil-i kenz-i şāhî Ḥāfız 'İsā nām aḡa
Kıldı bu ḥayrāt-ı dil-cūyu bināya ibtidār
9. Celb edip vaḳf-ı Selimiyye'den āb-ı dil-keşin
Eyledi bu çeşmeyi ibni sebîle yādigār
10. Hiç söz olmaz tarḥına bu çeşme-i nev-himmetüñ
Naḳşı zibā resmi dil-cū āb-ı şāfi hoş-güvār
11. Şerbet-i ḳand ile hem-hazm olduḡın gūş eyleyip
Teşnedir ḥālā bu şîrin cūya şāh-ı Ḳandehār
12. Varsa bu da'vāmı inkār eyleyen gelsin beri
İşte ḥummāz şerbeti işte bu şîrin cüy-bār
13. Bir midir bu mā'-ı şîrin ile hiç āb-ı ḥayāt
Bunda hem şafvet nümāyān hem leṭāfet āşikār
14. Tūl-ı 'ömr ile mu'ammer eyleyip şāhen-şehi
Maḫzar-ı tevfiḳ ede zātın cenāb-ı Kirdigār
15. Sāye-i şāhîde Haḳḳ ol şāhibü'l-ḥayrātı da
Eyleye dil-ḥ'āhı üzre feyz-yāb ü behre-dār
16. Oḳu VĀŞIF şu gibi târiḥ-ı cevher-māyesin
Gel şu iç kıl Haḳḳ'a ḥamd işte mu'allā çeşme-sār

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şâh-ı meserret-taht u hâkân-ı hümayûn-baht
Kerîm ü kâm-rân şâh-ı cihân Sultân Mahmûd Hân
2. Hudâvend-i mu'allâ-menzilet şâh-ı felek-rütbet
Hıdîv-i kişver-i himmet şeh-i vâlâ-yı Cem-destân
3. Zıyâsı şem'-i bezm ü himmeti mehtâbdan rüşen
Şu'â'ı mihr-i şân ü şevketi hürşidden raşşân
4. Degül şâyân k'ola Sencer nedîm-i meclis-i hâşı
Liyâkât yok ki Kayşar'da ola dergâhına der-bân
5. O şâhuñ şevket ü şânını seyr için Melik Şâh'ı
Huzûra zür ile ihzâr ederdim olsa ger imkân
6. Cihânda kimse gûş etmiş mi böyle şâh-ı mülk-ârâ
Felekde var mı görmüş böyle 'ârif dâver-i devrân
7. Nice da'vâ edip yokdur demem misli mülûk içre
Meşeldir bu ki derler göz terâzûdur 'aql mîzân
8. 'Azimde re'yde himmetde temkîn ü metânetde
Bulur erbâb-ı diğkât sad hezâr İskender'e rüçhân
9. Kemâl-i İbni Sînâ fikr-i Ristô 'aql-ı Eflâtûn
Tecemmü' kılmiş ol şâh-ı hüner-perverde bi-noğşân
10. Rikâbında olur şevk u messerret peyk-i püyende
Huzûrında тұrur iqbâl-i rif'at şaf-be-şaf divân
11. Şeh-i dâd-âver-i mülk-i himem şâhen-şeh-i 'âlem
Yem-i lutf u kerem kân-ı 'inâyet ma'den-i ihsân
12. Şeh-i 'âlem тұrurken Ma'n-ı Şeybânî'ye cûd isnâd
Anuñ ihsânı varken Hâtem'e 'izz ü kerem bühtân

181 Târîh-i velâdet-i Sâliha Sultân binti Huzret-i Sultân Mahmûd Hân.

13. Degül 'indinde bahş-ı kân ü genc ednâ keremden 'add
Yanında tâ o rütbe ol hıdivüñ hâk ü zer yeksân
14. Ne gûnâ kılsalar tavşif-i midhat ol kadar lâyük
Ne rütbe olsa evşâf ü şenâ ol rütbede şâyân
15. Degüldür bahrdan katre cihân medh etse ihsânın
Hesâba hiç gelir mi fevc fevc-i mevce-i 'ummân
16. Bu gûnâ bî-mişil şâh-ı cihân-ı 'âlem-ârânüñ
Ne kâdir ben gibi 'âciz ola hakkında midhat-h'vân
17. O Şâh-ı müttakî'ye Şâliha Sultân nâmında
Bir a'lâ duhter ihsân kıldı şimdi Hâzret-i Yezdân
18. Nihâl- gülşen-i şulbından envâ'-ı meserretle
Güşâd oldu yine zibende bir tâze gül-i hândân
19. Ne duhter gevher-i tâbende-i gencine-i devlet
Yegâne dürr-i şehvâr-ı girân-ı kadr ü şeref-'unvân
20. O şâlih şehriyârüñ ismi binti Şâliha olmak
Bu fâl-ı hayra oldu bir delil-i meymenet-burhân
21. Şalâha meyl edip 'âlem olup âsâyişe bâ'is
Cihân râhatla olur sâye-i lutfında âbâdân
22. Kabûl eyler dahı tevcih ammâ gelmez ifşâya
Anı da lutf-ı Hâk'la vakti gelsin eylerem i'lân
23. Hemân Hâk tül-ı 'ömr ile mu'ammer kılıp 'âlemde
Ola her hâlde gâlib 'adûya ol şeh-i devrân
24. Hırâmân olsun envâ'-ı ferahla mehd-i şihhatde
O ma'sûm-ı sa'ad-mevlûd ü rif'at-baht ü 'iffet-şân
25. Kudûmu bâ'is-i şevk u meserret olup âfâka
Kıla nuşretle Mevlâ vâlid-i zî-şânını şâdân
26. Vüfur-ı nesl ile meşhûr olup nâm-ı hümâyûnu
Nice şeh-zâdelerle 'âlemi mesrûr ede Sübhân

27. Huzûra şimdilik VÂŞIF bu tām târîhi 'arz eyle
Cihāna neş'e vü şevk ile geldi Şāliha Sultān 1226/1811

36¹⁸²

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Şāh-ı mebzûlü'n-ni'am dādār-ı mecbûrû'l-kerem
Hâzret-i Sultān Maḥmûd Hān-ı gerdün-iḥtişām
2. Āb-rûy-ı şehriyārān şāh-ı şāhān-ı cihān
Mā'il-i in'ām ü ihsān fāhr-ı eslāf-ı kirām
3. Bezm-i ḥvān-ı lutf ü ihsānında İskender nedīm
Meclis-i şāh-āne-i ḥāşında Efridûn gulām
4. Piş-gir-i bezm-i şānı atlas-ı al-ı şafak
Hāvi-i dūş-ı şükûḥı neyyir-i tābende-fām
5. Nāsa ikrāmı vefir āfāka ihsānı keşir
Cüdu meşhûr-ı cihān in'āmı meşhûr-ı enām
6. Māye-baḥş-ı pîr ü bernā mükrim-i bāy ü gedā
Mün'im-i a'lā vü ednā muḥsin-i ḥāş ü 'ām
7. Ol şeh-i zî-şānı ḥayra sevḳ edip bir bendesi
Mazḥar-ı ḥayr-ı du'ā kıldı cihānda şubḥ ü şām
8. Ya'ni hem-nām-ı 'Aliyyü'l-murtaẓā Berberbaşı
Eyledi şāh-ı cihān-bāna niyāz ü ihtimām
9. Ol şeh-i mün'im ḳabûl edip recā vü minnetin
Ser-trāşān ḳullarına kıldı ta'yin-i ta'ām
10. Himmeti var olsun ol şāh-ı mekârim-güsterüñ
Ḳılsın 'ālemde nice āşār ile ibkâ-yı nām
11. Eyleye Rezzāk-ı 'ālem ol şehen-şāhı daḥı
Ni'met-i dāreyn ile merzûḳ ber-vefk-ı merām

¹⁸² Berberāna ta'ām ihsânına târîh.

12. Sâyesinde sâ'ik-i hayr olan 'abd-i muhlîşin
Şâd ede dil-h'vâh ü ma'lûbıyla Hayy-ı lâ-yenâm

13. Hame-i cevherle sebt et VÂŞIFÂ târihini
Himmet-i Şâh ile oldu Berberân pür-şevk u kâm

1226/1811

37¹⁸³

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - * - - * - - * -

1. Şehriyâr-ı mâh-tal'at mihr-i evc-i ma'delet
Hazret-i Sultân Maḥmûd Hân-ı Eflâtûn-reşâd
2. Pâdişâh-ı 'âlem-ârâ dâver-i mülk-i 'aṭâ
Husrev-i bî-mişl ü hem-tâ şâh-ı pâkîze-nihâd
3. Dergeh-i ikbâline Kayşarlar eyler intisâb
Âsitân-ı şânına Dârâlar eyler istinâd
4. Ger bulunsa ol şehûn 'ahdinde kesb-i şân için
Cânına minnet bilirdi hîdmet-i bâbın Kubbâd
5. Ol hıdiv-i rub'-ı meskûnuñ sezâdır olsa ger
Gevher-i evşâf-ı zâtı ziver-i gûş-ı 'ibâd
6. Öyle bir cezb-i kulûba mâlik etmiş kim Hudâ
Dostı şöyle tursun eyler düşmeni 'arz-ı vidâd
7. Meşrebi lutf u himem makşûdu terfih-i ümem
Maṭlabı âsâyiş-i 'âlem murâdı 'adl ü dâd
8. Dehri edip feyz-yâb-ı himmet-i şâhânesi
Kılmaḳ ister sâye-i lutfında halkı ber-murâd
9. Nâsa rahm ü şefkat için ol şeh-i dâd-âvere
Bir güzide duḡter ihsân kıldı Mevlâ-yı cevâd
10. Ol şehûn aşdâf-ı şulbından serây-ı 'âleme
Geldi bir dürr-i şeref-şân-ı sa'âdet-i tiyâd

¹⁸³ Târih-i velâdet-i Fâtıma Sultân binti Sultân Maḥmûd Hân-ı sâni.

11. Yümn ile yirmi beşinci şeb rebî'ü'l-evvelün
Toğdu sâ'at ikide ol meh-veş-i 'ālî-nijād
12. Ziver-i tâc-ı şehân olan dūr-i yektâ gibi
Faşş-ı mühre verdi zib ol gevher-i tâbende-zād
13. Gülsitân-ı kân-ı devletde bulup neşv ü nemâ
Nevbahâr eyyâmı gonca-gül gibi oldu güşād
14. Baḡş edip evlâdın ol şâha anı evlâdına
Birbirinden ḡaşre dek ayırmasın Rabb-i 'ibād
15. Dâ'imâ kalb-i hümâyûnın feraḡ-nâk eyleyip
Kıla Rabb'im nice şeh-zâdeyle mesrûrû'l-fu'ād
16. Ḥaḡ vüfûr-ı nesl ile edip müşâr-ı bi'l-benân
Zib-baḡş-ı taḡt ola necli ilâ yevmi't-tenād
17. Toğdu VĀŞİF kalbime toğduḡda bu târiḡ-ı tām
Mevlidiyle Fâtıma Sulṡân kevni etdi şād 1226/1811

38184

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Döğülsün kûs-ı şādiler çalınsın ṡabl-ı nuşretler
Atılsın ṡöp-ı şeh-râyinler dâḡ olsun a'dâya
2. Nidâ etsin münādiler çıkıp esvâḡ u bâzâra
Mübeşşirler daḡılsın şevḡ u şādilerle her cāya
3. Yola düşsün ulaḡlar menzil alsın müjde-güyâlar
Emirler neşr olunsun sū-be-sū eṡrâf ü enḡāya
4. Yüzü gülsün cihānuñ 'âlemüñ kalbi güşād olsun
Feraḡ bulsun baḡıp diller bu hengâm-ı ṡarab-zāya
5. 'Urûc etsin sipihre na'ra-i şevḡ-ı heyâheyley
Ser-âḡâz eylesin râmiş-gerân çarḡ evc-ârāya

¹⁸⁴ *Târiḡ-i velâdet-i şeh-zâde Sulṡân Murâd.*

6. 'Adem-âbâda gitsin ğam cihân olsun bütün ħurrem
Açılsın ħâtır-ı 'âlem dönüp gül-berg-i zibâyâ
7. Olup âbisten-i nev-zâd-ı şâdi mâder-i eyyâm
Yine tıfl-ı şafâ gösterdi yüz çeşm-i nüh-âbâyâ
8. Zihâm-ı şevkdan yer kalmadı ħâtırda âlâma
Alıp başın ğam u endüh ü miñnet düşdü şahrâyâ
9. Cihânı neş'e[si] vü keyf-i tab'ı mest-i şevk etdi
Bu demlerde ne rüy-ı sâkiye ħâcet ne şahbâyâ
10. Atıp dilden ğam-ı imrüz ü fikr-i derd-i ferdâyı
Ferahla başladılar birbirin 'âlem tesellâyâ
11. 'Aceb mi rüy-ı şâdi kalb-i nâsa olsa 'aks-endâz
Şafâdan şimdi diller döndü mir'ât-ı mücellâyâ
12. Cihân bir nev-bedestân-ı tarab güyâ derûnında
Ferah dellâl ü neş'e ħâceġi şevk elde sermaye
13. Metâ'-ı sûra dâ'irdir bütün dâd ü sited şimdi
Meserretten nigâha degmez el emvâl ü eşyâyâ
14. 'Abeşdir kayd ü vaşfa düşme zevk u şevk âfâkı
Ne imlâyâ gelir bu mertebe şâdi ne inşâyâ
15. Bu şâdiye nedir bâdi deyü eylerseñ istifsâr
ĤaĤ ihsân etdi Ĥân MaĤmûd'a bir dürr-i girân-mâye
16. Kılıp Mevlâ du 'âsın müstecâb ol şâh-ı zî-şânuñ
MuvaffaĤ etdi bir mâh-ı nev-i tâbende-sîmâyâ
17. Denir 'id-i dü-bâlâ bir meserret olsa bayramda
Benim ħavlimce bu 'id ise bâlâ oldu dünyâyâ
18. Ki şeh-zâde toġup 'ideyn beyninde meserretle
Cihân bir yılda üç bayram görüp şükr etdi Mevlâ'ya
19. Bu bir ihsân-ı Mevlâ'dır ki zîrâ şükrü vâcibdir
Ĥudâ'nuñ gerçi gelmez lutf u cûdu 'add ü ihsâyâ
20. Bu da bir ni'met-i 'uzmâsıdır ez-cümle İslâm'a
Cihân mevlûd-ı şeh-zâdeyle buldu zib ü pirâyâ

21. Açıldı gülşen-i şevketde bir nev-res gül-i zibâ
Yine gülzâr-ı devlet döndü bâğ-ı zînet-ârâya
22. Kılıp şâh-ı cihân nâsuñ murâdı olduğun imâ
Yakışdırdı tamâm Sultân Murâd ismin müsemmayâ
23. Şalıp pertev cihâna gevher-i nesl-i hümayûnu
Yeñiden verdi fer ol şâh faşş-ı taht-ı 'ulyâyâ
24. Yem-i şân ü şükûh ü saltanat bir baħr-ı şevketdir
Şadefdir anda evreng-i şehî ol dürr-i yektâyâ
25. O yektâ husrev-i bî-mişl ü hemtâdır ki 'âlemde
Bir akrân ü 'adîli gelmemiş dîhim-i bâlâyâ
26. Verir ders-i fetânet re'y ü tedbîri Aristô'ya
Eder ta'lim-i hikmet 'aql ü rüşdü İbni Sînâ'ya
27. Kılırsa hat-nüvisi lezzet-i ta'bir ü inşâdan
Döner kıl-ı hüner destinde tûti-i şeker-hâyâ
28. Tüfeng alsa yed-i ikbâline şâh-âne şân'atla
Döker âb-ı sebûyu sũ-be-sũ dâman-ı şahrâyâ
29. Olup eşheb-süvâr-ı mülk-i şân kılsa cirîd-bâzî
Olur âvîze çub-ı himmeti çak tāk-ı Cevzâ'ya
30. Eder bir çeşm-i mür üzre biñ icrâ-yı hüner-bâzî
Eger tahrik-i mahmûz etse Mısrî-i sebük-pâyâ
31. Kümeyt-i şavlete ger cüz'i irhâ-yı 'inân etse
Başar der-hatve-i evvel kudûmın çeşm-i a'dâyâ
32. Gehî rākib ola rahş-ı felek-temkîn-i devletle
Süvâr olmuş şanır seyr eyleyen simurg-ı 'ankâyâ
33. Rikâbında ger olsa peyk-i zerrîn taşına hem-pâ
Sürürından atar şâh-ı 'Acem tâcın Şüreyyâ'ya
34. Ne mümkün mîr-i âhûrıyla Kayşar hem-'inân olsun
Ger olsa se'yis-i ıstabl-ı hâsı 'add eder pâyâ
35. Görüp der-banlığa şâyeste dergâh-ı 'atâsında
Sözüm görmem sezâ göz göre Dârâ'ya müdârâyâ

36. Kõ olsun rize -çin-i şofra-ı ihsânı şah-ı Çin
Eger a'lâlanıp çin-i cebin etmezse ednâya
37. Eger âş-pez olaydı maṭmaḥ-ı luṭfında Keykāvūs
Külâh-ı rif'atın hem-ser bulurdu çarḥ-ı ḥaḍrâya
38. Şeh-i fağfûru kılsa kâse-lis-i ḥ'ân-ı in'âmı
Ne ni'metdir bilip başlardı elṭâfın şenâyaya
39. Nedim-i ḥâdim ü der-bânına câ'iz degül teşbih
Feridün dün Sencer bi-kâdir Dârâ fûrû-mâye
40. Ḥıdîv-i mülk-i şân 'ummân-ı ihsân dâver-i devrân
Yem-i cûd ü himem kân-ı 'atâya mekrûmet-vâye
41. Seḥâ-yı Ḥâtem âyâ cûdu yanında ne günâ şey
'Atâ-yı Ma'n 'aceb ihsânı yanında ne ma'nâya
42. Kerem anda kerâmet anda şıdḳ anda şalâḥ anda
Muvaffaḳ eylemiş Mevlâ ḥulûş-ı zühd ü taḳvâya
43. Melek-ḥaslet bedir-ṭal'at hümâyûn-baḥt ü feraḥ-baḥt
Mihir-fer necm-pertev mâh-mâhiyyet felek-pây
44. Nüvişte olsa levḥ-i mihre şâyân midḥat-i şânı
Sezâdır çıksa evşâfı şerâdan tâ Süreyyâ'ya
45. Bilen bilir o şâhuñ mecd ü ḳadr ü şevket ü şânın
Ne 'unvândir ne şândır bu şeref ol mâh-ı vâlâya
46. Vekil-i Ḥazret-i maḥbûb-ı Yezdân sâye-i Sübhân
Olur ta'bîr-i bi-hemtâ ḥıdîv-i 'âlem-ârâya
47. Murâdım mevlid-i şeh-zâdesin tebrîkdir yoksa
Ne ḥaddim midḥat ü vaşf ü şenâ ol şah-ı vâlâya
48. Buḥûr-ı vaşfı mümkün mi ola küncide ta'dâda
Nice kîlk-i raḳam mîzâb olur emvâc-ı deryâya
49. Ḥudâvendâ kerîmâ şehriyârâ merḥamet-kârâ
Eyâ necliyle zînet-baḥş olan diḥim-i a'lâya
50. Sen ol tâbende zıllullâh-ı 'âlemsin ki ḥunkârım
Senüñ Ḥaḳ sâyeñi ḳılmış penâh a'lâ vü ednâya

51. Veliyyü'n- ni 'met-i 'âlem şeh-i iklîm-i ihsânsın
'A tâ vü ni 'metüñ mebzûl-terdir pîr ü bernâya
52. Senüñ ey rûh-ı 'âlem eylemiş zât-ı şerifüñ Hâk
Sebeb cism-i cesîm-i devlet-i İslâm'ı ihyâya
53. Sen ol şâh-ı mu'allâ-şân ü şevketsin ki sâyeñde
Müraccahdır bir ednâ bendenüñ dârâtı Dârâ'ya
54. Derüñde bende olmak dehre şâh olmakdan a'lâdır
Senüñ haqquñda gelmiş şân bu mışra' evvel imlâya
55. Nice fahr etmeyem şâd olmayam sâyeñde hunkârım
Derüñde bendeyem hamd olsun Allâh ta'âlâ'ya
56. Atıp tutduğumuz sâyeñdedir vaqt-i sürûruñda
N'ola tâkıyyemiz şevk ile atsağ tāk-ı Cevzâ'ya
57. Görüp bu günleri eyyâm ü 'ahd-i bî-'adilüñde
Kemâl-i şevk ile geldik yeñiden şanki dünyâya
58. Hele ben şol kadar hândân-ı şevk oldum ki zevkımdan
Erişdi şît-ı hândem gûş-ı Nâhîd-i tarab-zâ'ya
59. Du'âlar eyleyip Mevlâ'dan isterlerdi şeh-zâde
Hep 'âlem haşr-ı maṭlab eylemişdi bu temennâya
60. Qabûl edip du'â-yı mü'minîni hâzret-i Mevlâ
'A tâ kıldı efendim saña bir necî-i şeref-mâye
61. Ne necî ammâ aşâlet cebhesinde mihr-i pertev-pâş
Ne mihr ammâ sa'âdet tâlî ü baht ile hem-sâye
62. Felek tanzîm edip silk-i sürûra 'ıqd-ı Pervîn'in
Sezâdır mühre-i mehd etse ol mihr-i meh-âsâya
63. Cemâl-i tâb-nâki mihre her vech ile gâlibdir
Müşâbihdir hilâl ebrûları ammâ yeñi aya
64. Eder bir şeb-çerâğı hıfz için şân hâzine teslim
Verince dâyesi ol lü'lü'-i lâlâyı lâlâyâ
65. Şafâ-yı yâsemenden reng-i gül den bûy-ı sünbül den
Çekilsin rişte nesc ü ferş olunsun medh-i garrâya

66. Vücūd-ı nâzenîn ü nâzikîn âzâr eder şâyed
 Kırmât-ı 'izzeti haşr olmasın zer-beft ü dibâyâ
67. Yegâne gevher-i nazmü'l-le'âlî kenz-i devletdir
 Emânet ola dürr-i zâtı genc-i hıfz-ı Mevlâ'ya
68. Olup yümn-i kudüm-ı şeh-zâde bâ'îş-i nuşret
 Kıla her sûda gâlib Hâk seni mecmû'-ı a'dâyâ
69. Ola eyyâmuñ ebnâ-yı zamâna mâye-i râhat
 Bula 'ahdüñde âsâyiş cihân bî-hadd ü bî-gâye
70. Felekde keşret-i evlâd ile nâmuñ olup meşhûr
 Dür-i neslün ola tâc-ı ser-i âfâka pîrâye
71. Kuluñ VÂŞİF da tebşîr eyleyip halka desin târih
 Murâd' uñ ¹⁸⁵ verdi Hâk şad müjde 'Adlî şâh-ı vâlâyâ 1226/1811

39¹⁸⁶

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâme-i cevherle VÂŞİF yaz şu târihi dahı
 Toğdu bâ-ıkbâl mâh-ı nev gibi Sultân Murâd 1226/1811

40¹⁸⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Mîr-i 'âlî-menzilet ya'nî Necîb Beg kim Hudâ
 Etmiş anı kısmet-i afzâl-ı şettâyâ sehîm
2. Verdi bir nesl-i güher-zâdan aña bir necl kim
 Olsa pâ-beste aña gehvâre-cünbânı nesîm

¹⁸⁵ "Murâdın" olması gerektiği hâlde tarihin 1226 çıkabilmesi için nüshalarda yer aldığı şekliyle bira kalmıştır.

¹⁸⁶ Târih-i diğer.

¹⁸⁷ Târih-i velâdet.

3. Sāl-i mevlūdın yazıp VÂŞIF dedi târîhini
Rû-nümün oldu Kemâl ile Şekib 'Abdürrahîm 1226/1811

41¹⁸⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Çün Mehemmed Begefendi'nün gulâm-ı şâdıkı
'Âzim oldu dâr-ı fâniden civâr-ı rahmete
2. Görmedi rûy-ı vefâ nakş-ı cihândan göz yumup
'Âkıbet teşlîm-i rûh etdi cenâb-ı 'İzzet'e
3. Böyle yazdılar mezârı taşına târîhini
Göçdü İbrâhîm fâniden sarây-ı cennete 1226/1811

42¹⁸⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kehudâ-yı genc-i Şeh Seyyid Muhammed Ağa'nuñ
Oldu dil-cû-ter binâ bu çeşme-sâr-ı muhkemi
2. Geldi bir leb-teşne VÂŞIF söyledi târîhini
Şihhat olsun bu güzide çeşmeden iç zemzemi 1226/1811

43¹⁹⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gülsitânlar zîneti kâşâneler pîrâyesi
'Âleme sultân-ı mülküñ şânı şâh-ı Cem-cenâb

¹⁸⁸ Târîh-i vefâ.

¹⁸⁹ Târîh-i çeşme.

¹⁹⁰ Târîh-i kâh-ı Sürûr-âbâd-ı Pâdişâh-ı adâlet-unvân der-kurb-ı Çamlıca-i sagîr.

2. Ya'ni Hân Mahmûd-ı 'Adlî kim der-i 'ulyâsına
Tâc ü tahtın 'arz eder şehler berây-ı intisâb
3. Sürme-dân-ı çeşm-i câna vaz' eder bi-ıştibâh
Gitse şâh-ı İsfahân'a hâk-i pâyından türâb
4. Çıkça seyrâna rikâbında yürür İsfendiyâr
İnse bir câya semendin gezdirir Efrâsiyâb
5. Bir şeh-i tâbende-cândır ki nigîn-i saltanat
Gevher-i zâtıyla kesb etdi bu rütbe âb ü tâb
6. Dide-i tâc-ı şehî çeşm-i serîr-i husrevî
Görmemiş bu âña dek böyle şeh-i devlet-nisâb
7. Himmet-i şâh-ânesi makrûn-ı terfih-i 'ibâd
Luţf u şefkat-perveri meşhûr-ı cümle şeyh ü şâb
8. İşte ez-cümle binâ edip bu kaşr-ı hurremi
Kâlb-i nâsı eyledi leb-rîz-i şevk-ı bi-hisâb
9. Bu Sürûr-âbâd'ı inşâdan murâdı ol şehûn
Zevkını 'âlem görüp ister ki olsun zevk-yâb
10. Nice olmaz şöhreti âfâka bu kaşr-ı laţîf
Nice seyrinden cihân etmez meserret iktisâb
11. Ben temâşâ kıldığım anda sürûrumdan dedim
Tab'uña şad bârekallâh ey Şeh-i şevket-me' âb
12. Bulamaz bu resm-i nev-icâdı ressâm-ı hüner
İhtira'-ı tab'-ı pâkûndür senûn bi-irtiyâb
13. Nevbahâr-ı şevk-ı hüsnü şüret-i kaşra koyup
Zâtûña maşşûş bir kâh eylemişsin intihâb
14. Bir nezâret bir feraḥ bir neş'e var tarḥında kim
'Ömrü artar artar âdemün seyr ile olur feyz-yâb
15. Cilve-ger âyine-i câmında envâ'-ı şafâ
Mürtesim reng-i nuḡuşında neşât-ı bi-hisâb
16. Bir sipihr-i şâd-mânî şanki bu kaşr-ı cedid
Zât-ı Şâh anuñ derûnında mişâl-i âfitâb

17. Medh-i evşâfında bu nüzhet-gehûn 'âciz kalır
Bir yere cem' olsa yüz biñ şâ'ir-i hâzır-cevâb
18. Zib-i eyvân-ı şehide Hakk edip dâ'im seni
Taht-ı devletde kıla dil-h'âhuñ üzre kâm-yâb
19. VÂŞIFÂ bir yaz ki târihin pesend etsin gören
Yapdı zibâ kaşr-ı şâhî dâver-i Dārâ-cenâb 1226/1811

44¹⁹¹

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. Müjdeler 'âleme bâ-feyz-ı Cenâb-ı Ma'bûd
Geldi re's-i sene-i nuşret ü sâl-i mes'ûd
2. Eyle bu mışra'-ı târih ile VÂŞIF tebrîk
Yümn ü mes'ûd ola bu sâl-i nev-i Hân Maḥmûd 1226/1811

45¹⁹²

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _

1. Şehen-şâh-ı muzaffer Gâzî Hân Maḥmûd-ı 'Adli'nün
Enâm âsâyış ü rāḥatla vaktinde emîn oldu
2. Şeref kesb edeli taht-ı şehî zât-ı şerîfiyle
Her işde mazhar-ı tevfiḳ-ı Rabbü'l-'âlemîn oldu
- ✓ 3. Çıkardı Hâricî'yi Mekke'den açdı reh-i haccı
Kıpandı çeşm-i a'dâ kârı feryâd ü enîn oldu
4. Kemâ-kân 'azm-i huccâcı görüp Beyt-i İlâhî'ye
Cihân 'ahd-i hümayûnında şâd ü kâm-bîn oldu

¹⁹¹ Sâliyye.

¹⁹² Seferli odasının Şîrvânî câmekânı ta'mîrine târîh.

5. Küçük Şirvân'ı şakf-ı câmekânı zir ü bälâsı
Söz olmaz birbirinden hûb resm-i dil-nişin oldu
6. O rütbe kıldı şâd ol şeh ki sükkân-ı Seferli'yi
Felek şâm ü şehir şit-ı du'adan pür-tanin oldu
7. O hâkân-ı güzînün sâye-i luğfında gılmânân
Sürür ü şevk ile cây-ı mekânında mekin oldu
8. Kulu VÂŞİF dahı dergâhına yazdı bu târihi
Seferli oğası bälâ vü nev-şâk-ı metin oldu 1227/1812

46¹⁹³

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Hudâvend-i cihân Sultân Maḥmūd Hân-ı 'Adli kim
Kemâl-i cüd ü şân cem' olmuş ol şâh-ı melek-hûda
2. O 'anķâ-yı felek-temkîn-i Kâf-ı şân ü şevket kim
Ḥaķ etmiş zir-i bâl-i sâyesinde ḥalkı âsûde
3. Cihânun efser-i fark-ı mübâhâtı olan şehdür
Emânet ola zât-ı bî-'adili Rabb-ı Ma'bûd'a
4. Mu'ammer eyleyip tûl-ı 'ömür ile taht-ı 'âlîde
Erişdirsın anı Ḥaķ nice böyle sâl-i mes'ûda
5. Olup zib-i serîr-i salṭanat zât-ı hümâyûnu
Ḥudâ nâ'il kıla dil-h'âhı üzre cümle maķşûda
6. Pey-ender-pey ḥuzûra 'arz-ı târiḥ ü kaşâ'id den
Du'adır güne güne maķşadım ol şâh-ı pür-cûda
7. Bu yıl da işte yazdım VÂŞİFÂ tebrik için târiḥ
Ede mes'ûd bu sâl-i nevi Ḥaķ Hân Maḥmūd'a 1227/1812

¹⁹³ Târiḥ-i sâl- nev der-sitâyiş-i Ḥazret-i Maḥmūd Hân.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehānuñ ser-firāzı husrevānuñ şāh-ı mümtāzı
Mülüküñ şāh-bāzı Hān Maḥmūd-ı hüner-perdāz
2. Şeh-i evreng-i şevket şehriyār-ı 'ālī-i himmet
Ḥudāvend-i felek-zīnet ḥudīv-i kişver-i i'zāz
3. Yegāne dāver-i devrān ḥākān-ı hümayün-şān
Şehen-şāh-ı bülend-'unvān 'ankā-yı bülend-pervāz
4. O rütbe baḥtı 'ālidir ki ol dādār-ı Cem-cāhuñ
'Ulüvv-i şān ile ḳadr-i refi'i çarḫa eyler nāz
5. O şāh-ı kām-verdir kim nigāh-ı i'tibāryla
Bir ednā bende eyler rütbe-i Keyḥusrev'i iḥrāz
6. O deryā-yı keremdir ki ḥurūş-ı mevc-i luṭfindan
Eder sebḳat telāṭüm-zār-ı va'di ḡavṭa-i incāz
7. O şāha bir tecellī eylemiş kim Ḥāzret-i Mevlā
Olur encāmı ḫayr elbet ne kāra eylese āḡāz
8. 'Aceb mi rāz-ı 'ālem olsa ma'lüm-ı hümayūnu
Derūnı eylemiş şāh-ı cihānuñ 'āleme hem-rāz
9. Cihānuñ rāḫat ü āsāyişidir maḳşadı ancak
Emel ḳılmış refāḫ nāsı ol şāh-ı mekārım-sāz
10. Eder imrār-ı vāḳt 'ilm ü kemāl ü ḫaṭṭ ü şān'atla
Degüldür meşreb-i şāh-ānesi dil-beste-söz ü sāz
11. Ne gūnā şān'at ü fenn ü ma'ārif varsa dünyāda
O şāh-ı 'āleme maḫşūş edipdir Ḥayy-ı bī-endāz
12. Yegāne fāris ü ḫaṭṭāṭ a'lā münşi'-i bālā
Güzide rumḫ-bāz ü bī-bedel şāh-ı tūfeng-endāz

¹⁹⁴ *Tārīḥ-i menzil-i tūfend-i Şehriyār-ı ālī-nijād der-kasr-ı Su'd-ābād.*

13. O yektâ fâris-i fen kim iki dizginde râm eyler
Bir esb olsa ne rûtbe tünd-ñûy ü ser-keş ü ñurnâz
14. Muñâlif rûzgâr ile degül şarşarla şarsılmaz
Tüfeng-i şan'at-ı şâh-ânesi bilmez lodos poyrâz
15. Urup yek-vezn eder her nişfını şan'atla ñurşunuñ
Ñonulsa zirve-i küha be-cây-ı desti keskin kâz
16. Dehânın ñırmadan urur hünerle çaķ miyânından
Eger âmâc-ı tiri olsa nâf-ı şîşe-i Şîrâz
17. Görüp eb'ad eger bir ñavlimi inkâr ederlerse
Kelâmım eylerem işbât her sûda sened ibrâz
18. Ser-i Gülhâne'de Yıldız'da İhlamur ü Gökşu'da
Nice destîyi vü beyzayı ñırdı ol şâh-ı ma'ârif-sâz
19. Hele Gökşu'da biñ beş yüz adımdan iki gez noķşân
Sebûyî urdu menzil bozdu Sulţân-ı hüner-perdâz
20. Ba'id ü dür o menzil öyle kim ñarb-ı tüfeng ñursun
Atılsa nişfa varmaz töp-ı ñumla dâne-i âvâz
21. Temâşâ eyledik 'âlemde çok ehl-i hüner ammâ
O ĥâķân-ı ma'ârif-güsterüñ mânendi azdır az
22. Hünerde ma'deletde ma'rifetde luţf u himmetde
Sen inşâf et felek gördüñ mü böyle dâver-i mümtâz
23. Neye lâzımdı tahrîr etmeñ ol târiñi ey Vaşşâf
Yazarsañ böyle şâh-ı nâm-dâruñ vaşf ü medñin yaz
24. O şâhen-şâh-ı zî-seyf ü kalem iķbâl ü şevketle
Temâşâya gelip bu ñaş-ı Kâğıdhâne'ye bir yaz
25. Ederken gâñ ĥavzı seyr geh şahrâyı nezzâre
Göz ucuyla olup bâlâ-yı kuhsâra nigâh-endâz
26. Görüp şı menzil-i ser-cü-yı kadr-i esbakı nâgâñ
Tüfeng atmaķ murâd etdi o şâh-ı ma'rifet-perdâz
27. Kılıp teb'id-i menzil biñ yüz altmış ĥaţve bâlâya
Sebû dikdirdi fermân eyleyip Ĥâķân-ı ser-efrâz

28. Alıp şeşhāneyi āgūşına şāh-āne şan'atla
Yedinci def'a bozdu menzili ol dāver-i şeh-bāz
29. Sezā cevher kalemle yazsalar tārīhini VĀŞİF
Hüner-verlikde 'avn-i Hāḡ'la taş dikdi şeh-i mümtāz

1227/1812

48¹⁹⁵

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şāh-ı felek-şān Ḥāzret-i Sulṭān Maḡmūd'uñ
Sezā taḡrīr olunsa nāmı levḡ-i mihr-i raḡşāna
2. Hüner kânı ma'ārif ma'deni luṭf u hüner baḡrı
Selefde böyle şeh gelmiş mi taḡt-ı Āl-i 'Oşmān'a
3. Degül meşhūd 'adil ü mişli eslāf-ı mülük içre
Naḡır olmaz cihānda ol ḡdīv-i nuşret-'unvāna
4. Cenāb-ı Ḥāzret-i Mevlā'ya yüz biñ ḡamd ü şükr olsun
Muvaffaḡ eyledi İslām'ı böyle şāh-ı devrāna
5. Fütūḡ-ı fevz ü nuşret tiḡ-ı zūr ü ḡahrına cevher
Hümā-yı şān ü şevket şem'-i iḡbāline pervāne
6. Mu'ini Ḥāzret-i Ḥallāḡ iken her bir umūrında
O şāhuñ sāye-i şāh-ānesinde ḡalka pervā ne
7. Dem-ā-dem rāḡat ü āsāyiş-i nāsa eder ḡayret
Refāḡ-ı cān-ı 'ālemdir emel o şāh-ı zişāna
8. Cihāna luṭfi zāhir nāsa raḡm ü şefḡati bāḡır
'Aṡā vü himmeti şāh-āne aṡvārı mülük-āne
9. Hüner-verlikde himmetde kemāl-i sa'y ü ḡayretde
Cihān bir yana ol şāh-ı ma'ārif kânı bir yana
10. Ne cānı var ki ḡılsın müdde'ī bu ḡavlimi inkār
'Abes mi dā'iyem ḡācet mi āstīşḡād ü burhāna

¹⁹⁵ Tārīḡ berāy-ı nasb-ı nişān-ı sebā-şikesten-i bā-tüfeng der-mukābele-i kasr-ı Yıldız.

11. Be-'avn-i luṭf-ı Mevlâ kâdirem da'vâmı işbâta
Degül hâcet tevâriḥ ü tevâriḥ-âşinâyâna ·
12. 'Ayândır günden işte bir gün ol şeh kaşr-ı Yıldız'da
Alıp dest-i hümayûnına ikbâl ile şeşhâne
13. Kılıp fermân-ı dikkat biñ yüz elli beş adım câya
Bir a'lâ beyza-ı murğ-ı şütür dikkirdi meydâna
14. Kırıp ol beyzayı ibkâ-yı nâm için bu menzilde
Hüner meydânına ḥakkâ nişân vaz' etdi merd-âne
15. Nice tahsîn edip târiḥ-i a'lâ yazmayam VÂŞİF
Söz olmaz hiç kemâl-i Şâh-ı vâlâ-re'y ü Cem-şâna 1226/1811

49196

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâkân-ı zî-seyf ü kalem dâdâr-ı Efrîdün-'alem
Sultân Maḥmûdü's-şiyem yektâ hidiv-i kâm-rân
2. Dünyâya şâmil himmeti Dârâ'ya gâlib ḥaşmeti
İkbâl ü şân ü şevketi Kısra'ya verir kesr-i şân
3. Kılssa gâzabla ger nigâh fülâd erir bi-iştibâh
A'dâyı çigner çün giyâh ol şâh-ı Rüyîn-ten-tüvân
4. Meydâna ol şâh-ı dilir esbin sürünce hem-çü şîr
Görse kalırdı Erdişîr engüşt-i ḥayret ber-dehân
5. Peygâra kılssa ger heves eyler Nerîmân aña peş
'Ankâya nisbetle meges 'âcizdir elbet bi-gümân
6. Rüstem anuñla hem-cîdâl olmak degüldür ihtimâl
Ol ḥusrev-i şâhib-kemâl alsa ele seyf ü sinân
7. Ol şeh ma'ârif kânıdır icrâ-yı şân'at şânıdır
Gelsin bu er meydânıdır var ise olur imtiḥân

8. İşte o şâh-ı nâm-ver 'arz eyleyip nâsa hüner
Kıldı berây-ı nev-eşer bir beyza-i tavuk nişan
9. Dokuz yüz elli dört geze dikdi nişanı merkeze
Ehl-i kemâle cerbeze göstermek için nâgehân
10. Alıp ser-â-pâ zer-i beng İslimye kârı bir tûfeng
Üç kurşun atıp bî-direng kırdı şeh-i şâhib-kırân
11. VÂŞİF cihâna eyle fâş târihimi seyr et de şaş
El-hağ hünerde dikdi taş iclâl-ile Şâh-ı cihân 1226/1811

50¹⁹⁷

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Tırâz-ı kâh-ı şevket Hân Mahmûd-ı felek-rütbet
Cihâna şol zamân kim 'izz ü ikbâl ile şâh oldu
2. Olup pertev-fürûz-ı salânat zât-ı hümayûnu
Cemâli evc-i şânı şevket-i tâbende mâh oldu
3. O rütbe mürtefi' bünyâddır kim kaşr-ı iclâlî
Felek kâşâne-i şânı ile hem-şâh-ı câh oldu
4. O rütbe eyledi terfi'-i şân-ı himmet kim
Şehen-şâhân-ı 'aşra âsitânı büse-gâh oldu
5. Ne geldi 'âleme zâtı gibi hâkân-ı bî-hemtâ
Ne anuñ gibi geldi bir şeh dahı zîb-i taht-gâh oldu
6. Olur her tîr-i tedbîri muşib âmâc-ı maşşûda
O menzilde müdürî şâh-ı şâhib-intibâh oldu
7. N'ola her kârda kılsa işâbet re'y ü tedbîri
O kuşb-ı zî-kerâmet mazhar-ı feyz-ı İlâh oldu
8. Velî ibni velî olduğuna o şâh-ı âgâhuñ
Ne kaldı hâtır-ı 'âlemde şek ne iştibâh oldu

¹⁹⁷ Târîh-i kâh-ı Hâkân-ı cihân Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî der-pîş-gâh-ı kasr-ı Yıldız.

9. Hâkikat feyz ile ikbâl rıf'at buldı kâm aldı
'Adûsu ye's ile lağzide-pây-ı ka'r-ı câh oldu
10. O şâhuñ Hâtem ü Ma'n'a nice teşbîh olur cûdı
'Aţâsı anlaruñ gâv idi baş in'âmı kâh oldu
11. Bu Hâkân-ı cihân-cûda seĥâ feyzıyla yâr olmuş
Cemî'-i 'âleme dergâh-ı iĥsânı penâh oldu
12. Kef-i iĥsânına bir feyz-ı 'inâyet etdi Mevlâ kim
O şâhuñ ĥıŝse-i cûdıdan 'âlem kâm-ĥ'âh oldu
13. O rûtbe 'âlemi ta'mîre kıldı sa'y ü ĥayret kim
Zamânında cihân ma'mûre-zâr-ı pâdişâh oldu
14. Şevîk kesb etdi ma'mûr oldu revnâk buldu nâm aldı
Bu cây-ı rûşene ol şâhdan bir nîm-nigâh oldu
15. Begenmez köhne resmi tarz-ı nev-icâda ma'ildir
Bu lûtf-ı şab' ile meşhûr o şâh-ı Cem-sipâh oldu
16. Bu zîbâ tarĥ-ı nev-resm-iĥtirâ'-ı şab'-ı şâhînüñ
Nuķuş ü zîneti ez-cümle düvvâma güvâh oldu
17. Verip pertev ĥuşûşâ gevher-i zât-ı hümayûnu
Bu tarĥ-ı tâze çün faşş-ı nigîn-i pâdişâh oldu
18. Bakıp gül-naķşa la'l-i lâciverd-i sakfına yâķût
Ĥicâbından kızardı gâh gâhî gün-siyâh oldu
19. Çemen-zâr-ı zümür-rûd-gün şanma devr-i şahrâda
Leţâfet baĥş edip pişinde mânend-i giyâh oldu
20. Berâ-yı zevķ-ı naķş olmuş bu nûzhet-gâh-ı zîbânuñ
Meserretle feraĥ memzûc olup elvân miyâh oldu
21. Gelen âvâz-ı bâb-ı kaşr-ı Yıldız'dır kıyâs etme
Bunuñ ĥüsnin görelden kârı anuñ âh ü vâh oldu
22. Felekde ay gören necme nigâh-ı iltifât etmez
Derûn-ı Yıldız'a bu kaşr inşâsı külâh oldu
23. O rûtbe dil-güşâ öyle tarab-zâ öyle zîbâ kim
Görenler resmini engüşt-i ĥayret ber-şifâh oldu

24. Bu zevk-efzâ pesendide maķâm-ı dil-keşüñ hattâ
Şarîr-i dergehin üç def'a güş etdim segâh oldu

25. Gelip bir kerre târihin oku VÂŞİF da seyr eyle
Ne bî-hemtâ ne bâlâ nakş-ı dil-cû cilve-gâh oldu

1226/1811

51¹⁹⁸

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Hân Maḥmûd-ı kerem-kâr ü ma'ârif-şânuñ
Gelmedi 'âleme himmetde nazîri muṭlak
2. Zâtı her vech ile ol dâver-i bî-hemtânuñ
Şâh-ı-şâhân-ı cihân denmeğe şâyân ü eḥaḳ
3. Olsa meddâh-ı kemâlâtı cihân şâyeste
Kılsa evrâd-ı zebân medḥini 'âlem elyak
4. O şehen-şâh-ı hünerdür ki urur bî-şübhe
Ger tûfengine nişân olsa bir ednâ bardak
5. O ḥudâvend-i felek-mertebe bir vaḳt-i bahâr
Gül gibi verdi Bahâriyye'ye zîb ü revnak
6. Karşudan gördü Şilâhdâr'ı Meḥemmed Paşa
Eylemiş naşb-ı nişân bunda Mühür-dâr-ı esbak
7. Emr edip ḥusrev-i 'âlem daḥı dikdirdi sebû
Yüz yigirmi yedi ḥaṭve[ce] o menzilden ırak
8. Tüfek alıp ele engüşt-i hümayûnu ile
Tetigine dokunup etdiği anda çaḳmak
9. Çaḳ miyânından urup eyledi ḥâke yeksân
Kıldı şan'atla sebûyı yeñi başdan toprak
10. Çıkdı âbı feleke soñra yere bâlâdan
Oldu bârân gibi rizân şuyu bardak bardak

¹⁹⁸ Târîh-i şikesten-i sebû ber-bâlâ-yı menzil der-sadr-ı esbak Silâhdâr Meḥemmed Paşa der kûhsâr-ı Karaağaç.

11. Şarp imiş işi gören verdi tüfekden falya
Destünün patladı başına ara yerde kabak
12. Emr-i şāhī ile olduğda mesāfe.menzil
Geldi başdan başa biñ doxsan adım iki ayak
13. Kıl bu bālā eşere şarf-ı nigāh-ı im'ān
Ne hünerdir bu hüner dīde-i dikkāt ile bak
14. Böyle olsun hüner olursa eger 'ālemde
Şaddak ey Pādīşeh-i mülk-i ma'ārif şaddak
15. Yazdı VĀŞİF kulu vaşfında bir a'lā tārīh
Şāh-ı devrān ne güzel kırdı sebūyī el-hāk

1226/1811

52¹⁹⁹

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Hān Maḥmūd ü zafer-şān ü meserret-bünyān
Şāh-ı gāzī vü kerem-kār ü kerāmet-menşūr
2. Beden-i salṭanatuñ cānı cihānuñ rūḥu
Devletüñ bā'ış-i ihyāsı şehen-şāh-ı ğayūr
3. Bezm-i şāh-ānesine şevk ile bende Kayşer
Kapusu kulluğına cān ile teşne Fağfür
4. Maṭbah-ı āmiresine kara kullukçu Kubād
Çeşme-sār-ı kerem ü cūdına sakḳā Şāpūr
5. Kıldı Hāk devleti zātıyla kavī elbette
Tutdu 'ahdinde temel rāḥat ü āsāyış ü sür
6. İşte ez-cümle o āşār-ı metīnün biridir
Bu Cebe-ḥāne-i ma'müreyi bī-naḳş ü kuşūr
7. Muḥterik cāyı harāb 'arşa-i virāne iken
Kıldı i'mārına fermān-ı hümāyūnu şudūr

¹⁹⁹ Tārīh-i Cebe-hāne.

8. Nice dem kalmış iken 'arşası hâli vü harâb
Himmet-i şâh-ı cihân kıldı harâbı ma'mûr
9. Bir binâ eyledi ki ol şeh-i 'âlî-himmet
Kaldı hayretde görüp tarhını mi'mâr-ı şu'ûr
10. Cebe şatsa yeridir tâk-ı kubbâb-ı feleke
Oldu ol mertebe bünyâd-ı refî'i meşhûr
11. Sâyesinde o hudâvend-i mu'allâ-şânun
Göge erse ser-i sükkânı degül eb'ad ü dūr
12. Ben de VÂŞİF n'ola târihini kılsam tecdîd
Cebe-hâne yapılip oldu yeñiden ma'mûr 1226/1811

53²⁰⁰

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Şâh-ı şâhân-ı cihân dâver-i kulzüm-ihsân
Hân Maḥmûd-ı kerem-şân ü 'inâyet-meslek
2. Zîb-i evreng olalı ol şeh-i mülk-i cûduñ
Keremin görmededir pîr ü civân ü küdek
3. Baḥr-ı 'Ummân ile 'aynı bir içim şu gibidir
O şehûñ cûdına nisbetle 'atâ-yı Bermek
4. Midḥat-i zât-ı şerifinde ne söylense şahîḥ
Vaşf-ı şânında ne derlerse o şâha gerçek
5. Bildirir pâreleyip ḥalka 'ayâr-ı hünerin
O şehûñ olsa tûfengine nişân seng-i meḥak
6. Saña bir şân'at-ı şâh-ânesini nakl edeyim
Hiç sen şekk ü şübeh eyleme diñle beni pek
7. Kıldı teşrif Bahâriyye'ye bir vakt-i bahâr
Güller açmışdı ṭonanmışdı naḥillerde çiçek

²⁰⁰ Târih-i menzil-i tûfeng-i Pâdişâh-ı Cem-câh der-pîş-gâh-ı eyvân-ı Bahâriyye.

8. Seyr ederken çıkıp eyvân-ı şehen-şâhîye
Karşuya bakdı o şâhen-şeh-i himmet-meslek
9. Şu nişânı görüp ânide su'âl eylemeden
Bildigim dedi ferâsetle o şâh-ı zîrek
10. Bir zamân çünki Silâh-dâr Mehmed Paşa
Destî kırmışdı gelip bunca vakit sa'y ederek
11. Tām tokuz yüz altmış üç adım menzildir
Gâm-ı dikkât ile ta'dâd olunup kalmadı şek
12. Az gelip menzil o şâha dedi bir bendesine
Yüz yigirmi yedi gez dağı sebûyı geri çek
13. Destî biñ tokşan adım dūra konup zann oldu
Bitdi kuhsârda bir kırmızı yabanî çilek
14. Menzil öyle uzadı çaķ ki gören kûh üzre
Düşürüp bâl ü perin kundu şanur sivri siñek
15. Bendegânı dedi bu menzile varmaz kûşun
Çekilir belki ta'ab zâyi' olur şâyed emek
16. Dedi ol kân-ı hüner şâh-ı ma'ârif-'unvân
Ben ki kûşun atayım destî kırılmaz ne demek
17. Bir kırış kırdı ki şeş-hâneı aldıkda ele
Ne dehen kıldı ne dip kıldı sebûda ne göbek
18. Çıkdı yerden göge fışkııye gibi âb-ı sebû
Kıldı tahsîn o şehe yerde beşer gökde melek
19. Tutdı tāk-ı feleki na'ra-i Hayyâkellâh
Dediler pâdişehim işte hüner böyle gerek
20. Emr edip soñra silâh-dârı 'Alî Beg kûlına
Dedi sen de tüfek at luğ ile ol şeh gülerrek
21. Emr ü fermânı ile pâdişeh-i zî-şânuñ
Dikdiler aña [da] bir destî gidip yel-yepelek
22. Meşķ u ta'rîf-i hüdâvend ile urdu o dağı
Aldı nakşı hüner-i şâh-ı cihândan örnek

23. Menzili geldi şayıldıkda toköz yüz seksen
Dikdi taş on yedi gez seng-i 'atıķı geçerek
24. Lık ol pādīşehūñ şan'at-ı dūr-ā-dūrın
Kaldı hayretde görüp cümle büzürg ü küçek
25. 'Abd-i dīrinesi Gencūr Lala 'Anber Ağa
Yüz sürüp pâyına ādāb ile 'arz etdi dilek
26. Dedi ger ızın-i hümāyūnuñ olursa kuluña
Bu yeñi menzile taş dikme niyāzımdır pek
27. Verdi ruḡṣat o ūehen-šāh-ı mekārīm-güster
Sevinip rekz-i nişān eyledi altunlu direk
28. VĀŞIFĀ ḡāme-i cevherle yazılsın tārīḡ
Şāh-ı yem-ṭab' u cemīl urdu sebū atdı tüfek

1227/1812

54²⁰¹

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Ḥāzret-i Sultān Maḡmūd Ḥān-ı 'ālī-şān kim
Bende-i fermānı kılmış 'ālemi Rabb-i Mecīd
2. Şān ü ūevketde ūehān-ı sā'ire olmaz kıyās
Ol cihānuñ şāhı ūehān-ı diger aña 'abīd
3. Kılsa da'vā-yı teferrüd lāyık ol ūāh-ı cihān
Gelmemiş zāt-ı hümāyūnu gibi ūāh-ı ferīd
4. Şübhesiz inşāf edip teslim olurdu rüṣdine
Ger bulunsaydı anuñ 'ahdinde Ḥārūnū'r-reṣīd
5. Ṭab'ı 'irfān ile eyler her zamān tedbīr-i kār
Ḥāṭırı ilḡām ile her ān eder güft ü ūenīd
6. Kār-ger ol rütbe feyz-ı luṭfinuñ te'şiri kim
Bāyezīd irşād olur farzā aña olsa mürīd

²⁰¹ Tārīḡ-i velādet-i ūeh-zāde Sultān Bāyezīd.

7. Ger gâzabla kürre-i haddâda eylerse nigâh
Dehşet-i kahr-ı hücûmından şikâf olur hadîd
8. Serd-tab'ânı nigâh-ı lutfu kılsa terbiyet
Pâre-i fülâd olur mânende-i şem'-i sefid
9. Ol şeh-i iklim-i şānuñ şulb-ı pâkinden yine
Geldi bir şeh-zâde mülk-i şāna bâ-şevk-ı cedîd
10. Fer şalıp şeh-r-i rebî'ü'l-evvelün onuncu şeh
Toğdu ikbâl ile hem-çün nûr-ı mâh-ı şām-ı 'id
11. Ol meh-i tâbân-ı evc-i şevketün olsa sezâ
Mehdi âgûş-ı necâbet dâyesi taht-ı sa'id
12. Vâlid ü mevlûdını Mevlâ hatâdan hıfz edip
Nice emsâliyle mesrûr ede ber-vefk-ı ümîd
13. Taht-ı hâkânide ol şâh-ı cihānuñ Hâk kıla
Baht-ı ikbâlin kavî 'ahdın medîd 'ömrin mezîd
14. Zâtına der-pey kılıp şeh-zâdegânın şevk ile
Eyleye zib-i alay-ı cum'a ol şâh-ı vahîd
15. Ben de VÂŞIF her velâdetde diyem târihini
Verdi mehd-i mülk-i sûra tâb Sulţân Bâyezîd

1227/1812

55²⁰²

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Hâbib-i Hâzret-i Mevlâ'nuñ aşhâb-ı güzîninden
Cenâb-ı Bû Zer-i Gıffârî nâm bir zât-ı 'âlî-şân
2. Sitanbul feth olunmazdan muqaddem fi sebîlillâh
Gazâya 'azm ü niyyet eyleyip ol server-i merdân
3. Kılıp küffâra şîrâne hücûm âhır reh-i Hâk'da
Şehâdet şerbetin nûş eyleyip kıldı fedâ-yı cân

²⁰² Berây-ı târîh-i ta'mîr-şüden-i Türbe-i Ebû Zer-i Gıffârî der-dâhil-i bâb-ı Ayyunsarâyî.

4. Maḳām ü medfen-i aşhâb ba'd-ez-feth-i İstanbul
Bulup keşf eylediler her birinün ḳabrin âbâdân
5. Mürûr-ı ezmineyle bu güzide zât-ı vâlânun
Der ü divâr u sakf-ı medfeni olmuşdu pek vîrân
6. Olup tevfiḳa mazhar bu maḳâm u mescid-i pâki
Yeñiden ḳıldı inşâ Vâlide Sultân-ı Maḥmûd Hân
7. Resûlullâh'a ta'zîmen ḳılıp aşhâbına ḥürmet
Zihî ḥayr eyledi ol mehd-i 'ulyâ-yı kerem-bünyân
8. Hüdâ hem zâtını hem nûr-ı çeşmi Hân Maḥmûd'ı
Ḳıla her hâlde maḥfûz u setr-i dide-i 'udvân
9. O şâhuñ sâyesin dür etmeyip fark-ı 'ibâdından
Serîr-i saltanatda müstedâm-ı 'ömr ede Sübhân
10. Sezâdır yazsa VÂŞİF bendesi bir mışra'-ı târiḥ
Bu 'âlî meşhedi yapırdı ra'nâ Vâlide Sultân

1227/1812

56203

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Vâlide Sultân-ı Hân Maḥmûd-ı İskender-himem
Ḳıldı icrâ ḥayr içün bu zemzem-i dil-cû-teri
2. Şuyu şâf elmâsdır târiḥi VÂŞİF 'aynihi
Mâ bu a'lâ çeşmeden nûş eyle âb-ı Kevşer'i

1227/1812

57204

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâḳân-ı şâhib-nâm ü şân Maḥmûd Hân-ı kâm-rân
Hâḳkâ ḥudâvend-i zamân şartınca dâdâr-ı vahîd

²⁰³ Târîh-i çeşme der-derûn-ı mescid-i mezkûr.

²⁰⁴ Târîh-i diğەر berây-ı Şeh-zâde-i müşârûn ileyh.

2. Zâtı müreccaḥdır Cem'e gâlib hünerde Rüstem'e
Gelmez 'adili 'âleme akrânı yok şâh-ı ferîd
3. Evreng-i iqbâlûñ şehi evc-i kemâlâtun mehi
Cümle mülûkûñ âgehi kılmış anı Rabb-i Mecîd
4. Tevfîk-ı Hakk'ın mazharı envâ'-ı ḥayruñ maşdarı
Mevlâ o şâh-ı serveri şâd etdi ber-vefk-ı ümîd
5. Verdi yine ol şâha Hakk bir bî-bedel şeh-zâde bak
Olsa katı pek müstaḥakk nev-reste gül-berg-i sefid
6. VÂŞİF bu târîhim nice mu'cemle yazdım kuruca
Toğdu cihâna bir gice meh gibi Sulṭân Bâyezîd

1227/1812

58205

Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Şem'-i mihrâb-ı 'aṭâ câmi'-i cûd u takvâ
Gâzî Hakkân-ı pesendide-edâ Maḥmûd Hân
2. Kılmış ol dâver-i mülk-i himemi Rabb-ı Kerîm
Maşdar-ı luṭf-ı kerem mazhar-ı ḥayrât u ḥisân
3. İşte ez-cümle bu nev-ma'bed-i bâlâ-eşerûñ
Kıldı tecdîdine himmet o şehen-şâh-ı cihân
4. Ceddi Hân Ahmed'ün 'ahdinde binâ kılmış idi
Kapu Ağası olan 'Osmân Ağa-yı zî-şân
5. Nâgehân nâr-ı kazâ ile yanıp ol mescid
Nice dem 'arşası kalmışdı ḥarâb ü vîrân
6. Vâşıl-ı sem'-i hümâyûnu olup ol şâhûñ
Yefîden eyledi inşâsını emr ü fermân
7. Sa'y edip Bâb-ı sa'âde ağası Şâlih Ağa
Kıldı emriyle muḳaddemkiden a'lâ bünyân

8. Yazdı VÂŞİF kulu da tākına cevher târîh
Oldu a'lâ bu Ağa Câmî'î mănend-i cinân

1228/1813

59206

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Hüsrev-i hürşîd-ıtal'at mäh-i evc-i salṭanat
Şeb-çerâğ-ı tâc-ı şevket gevher-i tâbende-şân
2. Ya'nî Gâzî Şâh-ı 'âlem 'Adlî Hân Mahmûd kim
Kıldı Hâk zât-ı şerîfin mefḥar-ı 'Osmâniyân
3. Hâk bakâ-yı devletin edip murâd ol dâverün
Sâye-i şâh-ânesin kıldı cihâna sâye-bân
4. Rûh-ı 'âlemdir ki Mevlâ ol şehüñ zâtı ile
Ez-ser-i nev devlete verdi hayât-ı câvidân
5. Rûz u şeb şükr ü şenâ kılsa cihân şâyestedir
Böyle bir şâh eyledi ihsân Cenâb-ı Müste'an
6. İ'tikâdı muhkem imânı kavî 'ahdi metîn
Himmeti 'âlî hülûşu pâk 'aḫsâ bî-kerân
7. Hüsni hâliyçün Hudâ mümtâz edip beyne'l-mülûk
Kıldı 'âlemde ebü'd-devle o şâhı bî-gümân
8. İşte ez-cümle cihâna şulb-ı pâkinden yine
Geldi bir şeh-zâde-i 'âlî-neseb 'iffet-nişân
9. Şubḥ-ı şâdıkda tülû' edip cihâna gün gibi
Müjde-i mevlûdu verdi rûy-ı kevne tâze cân
10. Şurre ihrâcı şebi şehri recebde yümn ile
Toğdu bulundu du'âda ol meh-i şa'd-iḫtirân
11. İki şâdi görüp üç aylarda bir günde enâm
Sâye-i şâh-ânesinde 'âlem oldu şâd-mân

²⁰⁶ Târîh-i velâdet-i Şeh-zâde-i cihân-baht Sultân 'Osmân bin e'l-Gâzî Sultân Mahmûd Hân-ı

12. Böyle dâ'im ol şeh-i yektâyı Hâk mesrûr ede
Çifte çifte şevk-ı şādilerle kılsın kām-rân

13. Eyleyip mecmû'-ı evlâdıyla memdûdü'l-'ömür
Kesb ede 'ahdinde 'âlem yüz sene emn ü emân

14. Yaz bir a'lâ mışra'-ı târih zîrâ VÂŞIFÂ
Mevlid-i Sultân 'Osmân'dan şafâ buldu cihân

1228/1813

60²⁰⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Gâzî Hân Maḥmûd-ı 'Adli şân ü 'âli-himmetün
Sâye-i luṭfında ma'mûr oldu sūy-ı Üsküdâr

2. İşte ez-cümle bu âb-ı şâfî ol şâh-ı güzîn
Kıldı Sırbistânî Ḥamdullâh Ağa'ya ber-güzâr

3. Pâdişâh-ı 'âleme celb-i du'â-yı ḥayr içün
Yapdı bu ḥayrâtı ol zât-ı şadâkat-iştihâr

4. 'Ahd-i memdûhında ol şâh-ı 'inâyet-meşrebün
Çün bu âşâr oldu ebnâ-yı sebîle yâdigâr

5. Kıldı VÂŞIF şu şuda târih-i dil-cûsın beyân
Şuyu a'lâ câyı bâlâ bir mu'allâ çeşme-sâr

1228/1813

61²⁰⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Âb-ı rûy-ı ḥusrevân Sultân Maḥmûd'un Ḥudâ
Düş-ı iḳbâline kılmış kâle-i fethi libâs

2. Ol kerem-şân şâh-ı gâzî vü sa'âdet-ṭal'atuñ
Mihr-i tahtundan eder mäh-ı şeref feyz iḳtibâs

²⁰⁷ Târîh-i çeşme.

²⁰⁸ Târîh berây-ı çeşme der-Sa'd-âbâd.

3. Himmet-i şâh-ânesi mânend ü mişl etmez kabûl
Nâm ü şânı olmaz eslâf-ı kirâmına kıyâs
4. Feth-i râh-ı hacc edip ol sâl-i sa'd-eyyâmda
Kıldı Sa'd-âbâd-ı nev-âbâda çün tarh-ı esâs
5. Bir müferrih çeşme-i bâlâ-ter ihyâ kıldı kim
Nûş-ı mâ'-ı cân-fezâsından bulur kuvvet havâş
6. Olmağa leb-teşne 'aks-i mihr ü meh leyl ü nehâr
Biri simîn lûle-i zibâ biri zerrîn tās
7. VÂŞIFÂ bir şuda dil-cû düşdü kim târihde
Zemzem içdi 'ahd-i Hân Maḥmûd'da mecmû'-ı nâs

1228/1813

62²⁰⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Zinet-i eyvân-ı devlet zib-i taht-ı saltanat
Gâzi Hân Maḥmûd-himmet şâh-ı Hâkân-ı reşid
2. Ol muẓaffer şâhuñ eyyâmında bâ-'avn-i İlâh
Gelmede her süydan bir müjde-i nuşret-medid
3. Tâze revnaḳ kesb edip 'ahd-i laṭifinde cihân
Olmada âşâr-ı gün-â-gün şādiler bedid
4. Himmetiyle ol serir-ârâ-yı şân ü şevketüñ
Oldu her bir ẓaşr-ı mevzûn-tarhı çün beytü'l-ḳasid
5. Resm-i nevle hüsn-i diğeri oldu tarh-ı dil-keşi
İşte oldu şimdi Sa'd-âbâd âbâd ü sa'id
6. Ol şehüñ iḳbâlini efzûn ede Rabb-ı Kerim
Taht-ı 'âlîde kıla bahtın ḳavî 'ömrin mezid
7. Bende-i dergâhı VÂŞIF söyledi târihini
Oldu şimdi bî-mişil ḥaḳḳâ bu mâbeyn-i cedid

1228/1813

²⁰⁹ Târîh berây-ı mâbeyn-i Hümâyûn der-Sa'd-âbâd.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Gâzi Hân Maḥmūd-ı 'Adli-şân-ı 'âlî-himmetün
Meşreb-i şâh-ânesinden 'âlem oldu vâye-dâr
2. Başçukadâr kulu Seyyid 'Ömer Ağa daḥı
Süy-ı ḥayra meyl edip şular gibi leyl ü nehâr
3. Eyleyip tecdîd ez-cümle bu zîbâ çeşmeyi
Sâye-i şâhîde kıldı bu maḥalle yâdigâr
4. Nâsdan celb-i du'â edip ḥudîv-i 'âleme
Bu eşerle eyledi şıdk u ḥulûşın âşikâr
5. Âb-ı luṭfu gülşen-i ḥayrâta oldukça revân
Gonca-i âmâlimi ḥandân ede Perverdigâr
6. VÂŞIFÂ yaz şu şuda târîḥ-i cevher-mâyesin
Şuyu a'lâ câyı bâlâ bir mu'allâ çeşme-sâr 1228/1813

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

- - * - - - * - - - * - - - * -

1. Hâkân-ı zî-seyf ü kalem Sultân-ı manşürü'l-'âlem
Şâh-ı sürür-encüm-ḥaşem Dârâ-yı Efridün-'abîd
2. Şâhib-kemâlün ekmeli mecmû'-ı fende var eli
Rüşd ü zekâda Bû 'Alî fikretde Ristô-yı reşîd
3. Mülküdür iḳlîm-i kerem maḥşûş-ı zâtıdır himem
Cüdiyla kıldı muḡtenem dünyâyı ol şâh-ı ferîd
4. Vaktinde ol şâh-ı be-nâm kıldı cihânı şâd-kâm
Ber-vefḳ-ı maṭlûb ü merâm oldu meserretler bedîd

²¹⁰ Târîḥ berây-ı çeşme.²¹¹ Târîḥ-i velâdet-i cihân-baht Sultân 'Abdülhamîd bin e'l-Gâzî Sultân Maḥmūd Hân.

5. Kevn  olup z net-fiken  alb-i en m  kıldı  en
Devrinde d ny -y  k hen kesb eyledi şekl-i ced d
6. Ol d ver  n yazsa  alem va f n Ned m etse ra am
Elbet olur  ufr-  elem mecm  a-i dilden res d
7. Ol  ehriy r-   ahram n m nendi yok   hib-zeb n
  yeste yazsa    r n med inde bi  beytül-    d
8. Kıldı o   h-  ber-mur d  eh-r h-  h cc c  g   d
D ny y  mesr r  l-fu ad etdi bu  ev  -  ber-med d
9. H n-i c l s ndan beri bu idi fikri ekşeri
Mevl  o   h-  serveri   d etdi ber-t b  -    m d
10. Aldı felekden k m n  buldu s r r eyy m n 
  z  okutdu n m n  b    v-n-i Mevl -y  Mec d
11. Ol d ver  n i b lidir ba t   sa  det-f lidir
Olm   muzaffer h lidir b     ret-i R bb-  Mu  d
12.  ahinde devlet b  g m n kesb eyledi bir t ze   n
Kıldı Cen b-  M ste  n her bir g nin   d-  sa  d
13. Bu devr-i Ma m d H n d r k m alacak devr nd r
  hen-  h  n ferm n d r ölsün cih n   d üzre   d
14. Buldu cih n s r   şarab ne  yle   lem t ldu hep
Oldu bu   diye sebep bir iki          -  ced d
15. Nev-müjde-i Ba    biri   h-z de-i v l  biri
Ol ne  en  n amm  biri i d m-  a d -y    n d
16.   n Mekke den vakt-i se er geldi sa  detle h ber
  h-z de verdi kevne fer olduğda ikinci res d
17. Kıldı  a   R bb-i Mu  n ol   ha bir na l-i g z n
H r  d- al at meh-ceb n g l-berg-i n z-  nev-dem d
18. Böyle   z m iki s r r bir günde etdikde zuh r
Ol mertebe   d-  v f r, oldu ki b  h dd      d d
19. Zev  edecek demdir bu dem dehr oldu leb-r z-i ne  m
H dden mihen   m    g m oldu cih nda n -bed d

20. Şeh-zâde-i behcet-fezâ kevne olup tal'at-nümâ
Kıldı cihâmî rüşenâ mânende-i şubh-ı sa'id
21. Verdi münâdiler peyâm eṭrâfa kıldı neşr-i tām
Güş eyleyip dedi enām 'ömrin kıla Mevlâ mezîd
22. Kıldı cemâli behceti rüşen ḥarîm-i devleti
Ol nevres-i meh-ṭal'atı pîr eyleye Rabb-i Mecîd
23. Yümn-i sürûr-ı maḳdemo kıldı ṭarab-nâk 'âlemi
Ḥaḳ şehriyâr-ı ekremi kılsın ḥaṭâlardan ba'id
24. İhyâ-yı nām-ı vâlidî merkûz-ı ḳalb-i şâh idi
'Abdülḥamîd ismin dedi şeh-zâde olduḳda velîd
25. Çün vâlidinüñ rûtbetî meşhûrdur ḳuṭbiyyetî
Evlâdına bu himmetî kıldı şehin-şâhı vaḥîd
26. Bâ cümle evlâd-ı kirâm ol bî-bedel şâh-ı enām
Taḥṭında yâ Rab müstedâm olsun ilel-yevmî'l-va'id
27. Ḥaḳḳâ bu nuṭḳ-ı cân-fezâ faḥr ü mübâhâta sezâ
Zîrâ bu nazm-ı nev-edâ bir mişli yok devr-i nefîd
28. Söyleñ şalâ şâ'irlere mecmû'ı gelsin bir yere
Meclisde verip ser sere yazsın bu gûnâ bir ḳaşîd
29. VÂŞİF bu nazm-ı hoş-me'al bir düşdü târiḫi mişâl
Şeh-zâdenüñ Şâh-ı kemâl ismin ḳodu 'Abdülḥamîd

1228/1813

65²¹²

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şad hezârân ḥamd ü şükr ol Ḥâlik-ı yek-tâya kim
Kıldı İslâm'ı müşerref devlet-i imân ile
2. Nûr-ı zâtından kılıp Peygamber-i zî-şânı ḥaḳḳ
'Âleme fer şaldı maḥbûbu olan Sultân ile

²¹² Târiḫ-i zafer-i telmîḫ-âmeden miftâḥ-ı sa'âdet ez-Medîne-i münevvere.

3. Dem-be-dem olsun taḥiyyât ü selâm ol Şâh'a kim
Çekdi rāh-ı müstakîme ümmetin fermân ile
4. Şu-be-su tebliğ edip aḥkâm-ı şer'-i Ḥazret'i
Ḥaḳḳ'a da'vet kıldı ḥalkı ḥuccet ü burhân ile
5. Eyleyip ihyâ-yı dîn ol Raḥmet^{en} li'l-'âlemîn
Şaldı fark-ı fırḳa-i İslâm'a sāye şân ile
6. Ol sipeh-sâlâr-ı ḥayl-i enbiyâ vü mürselin
Ba's olundu 'âleme tiğ-ı ğazâ-'unvân ile
7. 'Âzim-i emr-i cihād-ı fî sebillillâh' olup
Kıldı sevḳ aşḥâbı ḥükm-i âyet-i Kır'ân ile
8. Baş ü cāna bakmayıp rāh-ı Ḥudâ'da her biri
Kıldılar emr-i ğazâda sa'y baş ü cān ile
9. Çâr-yâr-ı bâ-şafâsın kıldı çâr-erkân-ı dîn
Ehl-i imāna metānet verdi ol merdân ile
10. Cümleten aşḥâb ü âlinden Ḥudâ hoşnûd olup
Eyleye ikrām ü 'izzet cennet-i Rıdvân ile
11. Meslek edip rāhın ol serverlerüñ 'Osmāniyân
Kıldılar bi-kāra himmet leşker-i'udvân ile
12. İktidâ-yı eṣr-i aşḥâb eyleyip cümle mülük
Oldular manşûr 'avn-i Ḥazret-i Sübhân ile
13. Her biri emr eyleyip taṭbîḳ-ı şer'-i sünneti
Ḥıdmet-i dîn eylediler sa'y-i bî-pâyân ile
14. O şehen-şâhlardan ırş^{en} otuzuncu pâdişâh
Erdi taḥt-ı salṭanat imrâr-ı vakt ezmân ile
15. Ya'nî dîn ü devlet-i İslâm'a Ḥaḳ iḥsân edip
Verdi fer taḥt-ı şehiye 'Adli Maḥmûd Ḥân ile
16. Ḥaḳ ser-efrâz eyleyip ol Dâver-i beyne'l-mülük
Âl-i 'Osmân'a şeref-baḥş oldu o Ḥâkân ile
17. Ḥalk edip Ḥaḳ böyle âgâh pâdişâh-ı 'ârifî
Kıldı ihyâ ez-ser-i nev devleti iḥsân ile

18. Eyledi terfi'-i şân-ı devleti ol Şehriyâr
Yâveri-i feyz u luğf-ı Hâzret-i Mennân ile
19. Farq-ı nâsa sâye-bân edip cenâh-ı himmetin
Zâtına mecmû'-ı halkı kıldı kûl ihsân ile
20. Tinetin tahmîr edip Mevlâ zekâ vü rûşd ile
Eylemiş zâtın Felâh-ı zamân 'irfân ile
21. Kıldı vaktâ kim o şâh evreng-i ikbâle cülûs
Eyledi mecmû'-ı dünyâya nazar im'ân ile
22. İbtidâ sûy-ı Hicâz'a şarf-ı efkâr eyleyip
Oldu hâl-i Hâricî'ye muhtâli' iz'ân ile
23. Gayret-i dîn eyleyip kalb-i hümayûnın hâzin
Oldu muğber hâtırı bu vaz'-ı nâ-şâyân ile
24. Lik def'-i Hâricî'ye olmadı vakt ol zamân
Var idi ceng ü cidâl küffâr-ı ser-gerdân ile
25. Gerçi küffâr ile eylerdi cidâl ammâ yine
Zikr ü fikri râh-i haccı feth idi erkân ile
26. Bu elem kılmışdı ol Dârâ'yı gâyet bî-ñuzûr
Dâ'imâ mahzûn idi efkâr-ı bî-pâyân ile
27. Bulmadı erkân-ı devletden biri eshel tarîk
İstişâre etdiler nice hîred-mendân ile
28. Sa'yini meşkûr ede Mevlâ o şâh-ı 'âlemüñ
Temşiyet verdi umûra dâniş ü 'irfân ile
29. Re'yler tedbirler edip hafî-ender-hafî
Verdi kâra 'âkıbet şûret reh-i âsân ile
30. Re'y ü tedbirin muvâfık eyleyip taqdîre Hakk
Oldu manşûr ü muzaffer nuşret-i Yezdân ile
31. Vâlî-i Mısr'a hafîce yazdı bir hatt-ı şerîf
Kıldı bu emri ihâle boynına fermân ile
32. İmtisâlen emre Ferzendî Tosun Paşa kûlın
Kıldı ser-'asker gûzât-ı Müslimîne şân ile

33. Bir kılıç şaldı ki eṭrāfın şarıp kāfirlerüñ
Şarılıp at boynına etdi firār efgān ile
34. Bir yedi şemşir-i İslām'ı ki cünd-i Hārici
Ṭoydu yerler oldu şahrālar deñiz al kan ile
35. 'İd-ı aḍḥānuñ ikinci gün gelip müjde-resān
Oldu yek-reng-i şafā āyine-i raḥşān ile
36. Verdi miftāḥ-ı şerīfün baḥran irsālin peyām
Ferve-püş-ı şevk olan Ṭatarlar 'unvān ile
37. Bu peyāmı güş edince ol şehen-şāh-ı cihān
Kıldı bir re'y-i pesendide dil-i şādān ile
38. Ḥāzret-i Paygamber'e ta'zīm^{en} ol kuṭb-ı zamān
Kıldı istikbāle fermān alay ü erkān ile
39. Sā'at üçde bir şeb ol keşt-i sa'd edip vürūd
Bāb-ı 'āliye peyāmı geldi yümñ āvān ile
40. Kethudā Beg ibtidā-yı şubḥ Bārūt-hāne'den
Būs edip aldı bejengi ihtirām ü şān ile
41. Reh-nev-i süy-ı Ebā Eyyüb-ı Enşārī olup
Eyledi 'azm-i vürūd esb-i sebük-cevlān ile
42. Türbeye çün cem' olup da'vetle mecmū'-ı kibār
Dide-düz-ı intizār edip dü-çeşm-i cān ile
43. Süy-ı maṭlūba karīb olduḡda miftāḥ-ı şerīf
Geldi peygām ol zevāta sa'y-i ḥuddāmān ile
44. Şeyḫü'l-islām-ı mu'allā-cāh sadreyn-i nakīb
Oldular ber-pā vezirān-ı 'ulüvv-i şān ile
45. Der-'aḳāb Dārü's-sa'āde Ağası edip kıyām
Kıldılar tekrīm-i istikbāle 'azm iḥvān ile
46. Sā'ir ehl-i cāh olup şaf-beste-i feyż-i selām
Ṭurdular ber-resm-i rāḥ ādāb ile erkān ile

47. Māşiy^{en} müstakbêlin ile olunca rû-be-rû
Cümlesi kıldı teveccüh hürmet-i şâyân ile
48. Kethudâ Beğ gördüğü anda Ağa-yı a'zamı
Rağşdan olup piyâde sûret-i âsân ile
49. Ber-ser-i tebcil olup âgûş-ı tebcile hemân
Eyleyip takbîl Ağa'ya kıldı 'arz 'irfân ile
50. Ol dağı ber-vefî-ı tekrîm eyleyip i'zâz-ı tâm
Aldı bûs edip dehân-ı taşıye-güyân ile
51. Hep olup ez-cân huddâm-ı rikâb-ı hürmeti
Türbe-i pâke 'azîmet kıldılar hullân ile
52. Başlayıp tekbîr ü tehlile mü'ezzînler dağı
Çıkdı gülbang 'arşa tahmîd-i senâ-h'vânân ile
53. Zebh-ı kurbân-ı teşekkürler taşadduklar edip
Kıldılar tatyîb-i kalb-i infirât ihsân ile
54. Meşhed-i pâk-i 'alem-dâr-ı Resûlullâh'da hem
El açıp dergâh-ı Hakk'a cümle züvvârân ile
55. 'Arz-ı hâcât ü münâcât eyleyip mecmû'-ı nâs
Eşk rîzân eylediler dîde-i giryân ile
56. Garî-ı bahr-ı ma'rîfet olup gürûh-ı mü'mînîn
Cürm ü 'ışyân 'afv olundu rahmet-i Rahmân ile
57. Ba'd-ez-itmâm-ı du'â ol cîlve-gâh-ı feyzdan
Oldu tertîb-i alay ikbâl ile 'unvân ile
58. Cümlet^{en} erkân-ı devlet müftî vü kâ'im-makâm
Hep müzeyyen rağşlarla ferve-i erkân ile
59. Topkapı'dan dâhil-i sûr olunup bâ-meymenet
Çekdiler alay-ı vâlâyı reh-i divân ile
60. Şevket-i İslâm ü nûr-ı dîn-i Hakk-ı Ahmedî
Pür-ziyâ kıldı cihânı nuşret-i Yezdân ile

61. Geldi çün Bâb-ı Hümâyûn'a bejeng-i mes'adet
Bî-bedel alay ile tevkîr-i bî-pâyân ile
62. Kethudâ Beg resm-i pişin üzre esbinden inip
Eyleyip teslim Âga'ya şundu 'izz ü şân ile
63. Ber-ser-i tefhîm alıp âgûş-ı i'zâza Âga
Dâhil oldu bâb-ı devlet'den hayır-ı h'vâhân ile
64. Piş-i dergâh-ı sa'âdet-rahşına şâhib-sürür
Mâşiy^{en} ikbâl edip yüz sürdü yüz bîn cân ile
65. Eyleyip der-piş Âga'yı Hıdiv-i kâm-yâb
Şavb-ı maşsûda 'azîmet kıldı huddâmân ile
66. Perde-i Peygamberî olan maşâm-ı 'âliye
Eyledi vaz'-ı emânet himmet-i pîrân ile
67. Anda zikri sebķ eden erkândan ba'zı vüçûh
Merhabâlar kıldılar tebrik-i istihsân ile
68. Okuyup bir 'aşr imâm-ı şânî etdiler du'â
Hatm olundu bezm-i 'âlî Hâzret-i Kır'an ile
69. Hâzret-i Mevlâ kabûl edip du'âmız yüz sene
Vere zînet taht-ı hâkânîye Maḥmûd Hân ile
70. Sâyesin dūr etmeyip fark-ı 'ibâdından Hudâ
Bula 'ahdinde cihân şevķ-ı refâh 'umrân ile
71. Hıdmetinden Hâķ Resûl-i ekrem'i hoşnûd edip
Maḥzar-ı 'afv ü şefâ'at eyleye gufrân ile
72. Ben de yazıp bir żarâ'at-nâme ber-tıbķ-ı vukû'
'Âciz-âne 'arz-ı dergâh eyledim nokşân ile
73. Umarım maķbûl olup bu 'âcizüñ de hıżmeti
Hâķ kıla Sultân-ı kevneyn'i şefi' ihsân ile
74. Hâzret-i Peygamber'e baḥş eyleyip VÂŞİF kılın
Cennet-i a'lâda hem-sâye kıla Hâssân ile

75. Yazsalar tāk-ı der-i ta'zime tārīhin sezā
Müjde geldi Taybe'den miftāh-ı a'fā şān ile 1228/1813

66²¹³

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şehen-şāh-ı kadir-dān Hāzret-i Sultān Maḥmūd'uñ
'Adili gelmemiş dünyāya 'irfān ü fetānetde
2. Muvaffaḳ olduğu bundan olur zāhir ki ol şāhuñ
Her emri ehline tafvīz eder evzā'-ı dikkatle
3. Bulup bir zāt-ı kār-āgāh-ı vakti işte ez-cümle
Silāhdār eyledi kendine iḳbāl ü sa'ādetle
4. Kılıp vaqt-i sa'idde ferve-i semmūr ile ilbās
Müzeyyen etdi dūş-ı rıf'atın şemşir-i devletle
5. Henüz ehlini buldu mesned ü cāh-ı silāhdārī
Tamām erbābın etdi şāh-ı 'ālem luṭf-ı himmetle
6. Hüner-ver nām-ver 'ālī-güher ya'ni 'Alī Beg kim
Ezelden ṭineti taḥmīr olmuşdur dirāyetle
7. Faṭīn-i Bū 'Alī dāniş-me'ālī zāt-ı ḥayr-endiş
Cihāna bir gelenlerdendir 'aḳl ü rüşd ü rif'atle
8. Güzide zāt-ı vālā merd-i şāhib-rüşd-i bī-hemtā
Kirāmi gevher-i bālā kiyāsetle aşāletle
9. Nice tevfiḳa maḥzar eyleye bu cāh-ı 'izzetde
Umūrında muvaffaḳ eyleye Mevlā sa'ādetle
10. Dedim VĀŞIF silāhdār olduğu ān bī-bedel tārīḥ
Taḳındı seyf-i sultānī 'Alī Beg yūmn-i 'izzetle 1228/1813

²¹³ Tārīh-i Silāhdār 'Alī Beg.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Rütbe-i zâtını VÂŞİF söyledi hâkkâ beyân
Bende-i halka-be-güş-ı deridir cümle şehân
2. Öpdü pâyın eyledi Maḥmūd Ḥân'a intisâb
Kaşr-ı iclâle kapu yoldaşı olmuşdur bu bâb 1228/1813

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Câmî'ü'l-'irfân ü takvâ şem'-i mihrâb-ı 'atâ
Zıll-ı Mevlâ mücri-i şer'-i cenâb-ı Aḥmedî
2. Ya'ni Ḥân Maḥmūd-ı Gâzî kim serîr-i devlete
Luṭf u himmetde 'inâyetde 'adili gelmedi
3. Eylemiş zât-ı hümayûnın Hudâ-yı Müste'ân
Şehriyârûñ ser-firâzı vü mülüküñ es'adı
4. Rûz u şeb âşâr-ı hayra bezl-i himmet eyleyip
Dâ'imâ celb-i rızâ-yı Kibriyâ'dır maqşadı
5. İşte ez-cümle li-vechillâh o Ḥâkân-ı güzîn
Eyledi inşâd 'âlî beyt-i Rabb-ı İzed'i
6. Vaşfını tanzîm ü tevsî' eyleyip bünyâdını
Ceddi Sulṭân Aḥmed'üñ âşârın ihyâ eyledi
7. Haşra dek minber-tırâz-ı şân edip nâmin İlâh
Müstedâm-ı 'ömr ede ol ḥusrev-i ced-ber-cedi
8. Bi'l-bedâhe VÂŞİFÂ tahrîr-i târiḥ eyledim
Kıldı ihyâ 'Adlî Ḥân Maḥmūd bu nev ma'bedi 1229/1814

²¹⁴ Kaşr-ı Şemsî Paşa Bâbî'na kîr'adır.

²¹⁵ Târiḥ berây-ı Câmî'-i Şerîf der-Sa'd-âbâd.

Mütefâ'ilün / fe'ülün / mütefâ'ilün / fe'ülün

* * - * - * - - * * - * - * - -

1. Şeh-i Gâzî Hân Mahmûd dūr-i baħr-ı himmet ü cūd
O ħıdıve Rabb-ı Ma'būd kerem etdi bî-nihāye
2. Hāk o şāh-ı ser-firāzı keremiyle kıldı gāzī
O şehüñ daħı niyāzı bu idi hemān Ĥudā'ya
3. Himemiyle mülk ü millet bulur emn ü zevk u rāħat
O ħıdıv-i 'ālī-himmet eder 'ālemi himāye
4. Ne kemālī ħüb-meşreb keremin görür cihān hep
Kerem eyle sen de yā Rab o şeh-i melek-liķāya
5. Şeh-i kām-rān-ı kāmīl keremi cihāna şāmil
Ĥasenāt ü ħayra mā'il heme sa'y eder rızāya
6. O yegāne şāh-ı vālā yeñi ma'bed etdi inşā
Ne güzel yapıldı ammā bu maħall-i dil-güşāya
7. Gele beş vakit cemā'at ede şıdk ile 'ibādet
O şehen-şehe nihāyet kıla ref'-i yed du'āya
8. Olup 'avn-i Hākķ'a mazħar'ola dā'imā mużaffer
Kıla düşmeni müdemmer o şeh-i gāzā-ħikāye
9. Biri çıkdı VĀŞİF-āsā dedi yaz bu târiħ a'lā
Ne güzide ħayr ħākķā Yeñi Cāmi'ü'l-hidāye 1229/1814

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Zinet-i taħt-ı ħilāfet faħr-ı tâc-ı salţanat
Ĥusrev-i şāħib-kerāmet şehriyār-ı mülk ü dīn

²¹⁶ Târîh-i Cāmi'ü'l-Hidāye.

²¹⁷ Târîh berāy-ı ta'nûr-i Mevlevî-hâne-i Kal'akapısı der-Galata.

2. Kuṭb-ı devrân Gâzi Hân Maḥmūd-ı 'âlî-şân kim
Zâhir ü bâtında kılmış şâh anı Rabb-ı Mu'in
3. Vech-i şânında nümâyân pertev-i şems-i fütûḥ
Rûy-ı 'irfânında tâbân lem'a-i nûr-ı yakîn
4. Bezl-i cûd edip 'azîzim ol şeh-i himmet-sülûk
Feyz-ı luṭfıyla yapar bir anda biñ kalb-i ḥazîn
5. Zikr ü fikri ḥayr ü iḥsân olduğuyçün dâ'imâ
Nice âşâra muvaffak kıldı Rabbü'l-'âlemîn
6. İşte ez-cümle bu 'âlî dergah-i Monlâ-yı Rûm
Bir ḥarâb idi ki fark olmak degül mümkün mekin
7. Rûḥ-ı Mevlânâ'ya ta'zîmen o ḥākân-ı velî
Kıldı bu dergâh-ı feyz-âbâdı tecdîd-i bihîn
8. Şimdi girdi maṭbah u meydânı zîb-i şûrete
Geldi resm ü tarḥına bir başka ḥüsn-i dil-nişîn
9. Himmet-i şâh-ânesiyle pâdişâh-ı 'âlemüñ
Oldu mânend-i cinân dergâh-ı Kuṭbü'l-'ârifîn
10. Söz yok eyvallâh bu feyz ü kemâl-i himmete
Maḥzar-ı âşâr-ı ḥayr oldu o şâh-ı kâm-bîn
11. Söyle yâhû VÂŞİF'a kılsın beyân târîḥ-i tâm
Dergah-i zibâ erenler oldu ma'mûr-ı güzîn

1230/1815

71²¹⁸

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Câmi'ü'l-iḥsân ü himmet zîb-i taḥt-ı salṭanat
Gâzi Hân Maḥmūd-ı 'Adli-şân imâme'l-müslimîn
2. İ'tibâr edip Şeref-âbâd'a ol şâh-ı cihân
Kıldı bu nev-ma'bed-i 'âlî ile eşref-terin

²¹⁸ Târîḥ berây-ı ta'mîr-i Mescid-i Şeref-âbâd.

3. Gerçi Sultân Muştafâ-yı şâlis'ün bir mescidi
Var idi bu câda evvel lik bi-vakf-ı metin
4. Husrev-i 'âlem binâ kıldıkda huddâmin dahı
Eyledi Vakf-ı hümayün'dan vazifeyle mekin
5. Yazdım itmâmında VÂŞİF mışra'-ı târih-ı tâm
Kıldı haqqâ ma'bedi tecdid şâh-ı kâm-bîn 1230/1815

72²¹⁹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Hazret-i Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî kim Hudâ
Husrevân-ı dehri kılmış âsitânında gulâm
2. Halka bâb-ı lutf u ihsânın kılıp feth ü güşâd
Melce-i nâs eylemiş dergâhını Rabbü'l-enâm
3. Söylenen şimdi cihânda ol şehûn ihsânıdır
Cüd-ı Mann ü Hâtem oldu gayrı bi-ma'nî kelâm
4. Cümle-i in'âmını mümkün mi tafşil-i yekûn
Eyledi bu bâbda icmâl kilik-i hoş-hırâm
5. Emr edip Vakf-ı hümayününden ol şâh-ı kerîm
Kullarına lutf u ihsân kıldı her şeh-i şiyâm
6. Bahş edip evvel Kapu Ağası'na beş yüz gürüş
Verdi üç yüz de Hazine-dârbaşı'ya bi't-tamâm
7. Şofıra Kılârcıbaşı ile Sarây Ağası'nı
Kıldı ikşer yüz gürüş bahş ile pür-sevķ u ğarâm
8. Kıldı yüz elli sarâyı Kethüdâ'sına 'atâ
Etmek için hıdmet-i şâh-ânesinde ihtimâm
9. Beş nefer güşe-başıya verip ellişer gürüş
On beşerle sâ'irin şâd etdi ber-vefk-ı merâm

²¹⁹ Bâbü's-sa'âde Ağaları'na ramazânîyye ihsân târihi.

10. Hazret-i Fettâh feth edip der-i âmalini
'Ömrin efzûn ede ol şâhuñ ilâ-yevmü'l-kıyâm

11. Bir ziyâde bî-bedel târih yazdım VÂŞIFÂ
Oldular bâbü's-sa'âde kulları dil-şâd-ı kâm 1232/1817

73²²⁰

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Şâh-ı mebzûlü'n-ni'am hâkân-ı mevsülü'l-kerem
Dâver-i deryâ-yı himem şâhen-şeh-i şâhib-zuhûr
2. Ya'nî Hân Maḥmûd-ı Gâzî kim 'aṭâ vü himmeti
'Âleme oldu ziyâ-pâş-ı feraḥ mânend-i nûr
3. Ol veliyyü'n-ni'met-i 'âlem ḥıdîv-i ekremüñ
Nev-be-nev lutfu zuhûr etmekde nâsa bî-fütûr
4. Kandı cûdu eyledi kılârî şîrin-kâm-ı şevk
Şerbet-i lutfu ile her bendesi kıldı faṭûr
5. Her sene Vakf-ı hümayûndan zamân-ı rûzede
Kullarına eyleyip taḥşîş-i iḥsân-ı vüfur
6. Kıldı Kılâr Kethudâsı'na 'aṭâ beş yüz gurûş
Emri sâ'ir bendegâna eyledi böyle şudûr
7. Ellişer peşkîri yüz şerbetçi bâkî kûluna
Verdi yirmişer gurûş iḥsân ser-â-pâ bî-kuşûr
8. Baḥşîş-i nîsâna daḥî her sene zamm eyleyip
Bir eşer vaz' eyledi kim kaldı tâ-be-nefḥ-i şûr
9. Kethudâ'ya biñ gurûş iḥsân edip sâ'irlerin
Kâlbini onar gurûşla kıldı leb-rîz-i ḥubûr
10. Hazret-i Rezzâk-ı 'âlem ol ḥıdîv-i mün'imüñ
'Ömr ü iḳbâlin kıla efzûn ilâ-yevmü'n-nüşûr

²²⁰ Târîh berây-ı Kılâr-ı Hümayûn.

11. Yazsa VÂŞİF hâme-i cevherle târîhin sezâ
Ni'met-i Maḥmûd Ḥân kılârı kıldı pür-sürür

1232/1817

74²²¹

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Şâh-ı zî-seyf ü kalem ḥākân-ı manşürü'l-'alem
Dâver-i deryâ-kerem dādâr-ı İskender-nedim
2. Gâzî Ḥân Maḥmûd-ı 'Adli-şân kim şâyestedir
Rûz u şeb vird eylese 'âlem du'âsın 'an-şamim
3. Bir kerem-şân şâh-ı 'âlemdir ki taḥt-ı devlete
Gelmedi mişli deyü kılsam yemin olmam eşim
4. Bir seḥâ-yı ṭab'ı vardır kim o şâh-ı ekremün
Baḥş eder bir bende-i ednâsına biñ kise sim
5. Her sene Vakf-ı hümayûn'dan edip baḥş-ı nukûd
Kıldı mäh-ı rûzede icrâ bir âşâr-ı cesim
6. Eyleyip beş yüz Seferli kethudâsına kerem
Kıldı mesrûr ol 'inâyet kânı ḥākân-ı kerim
7. Câme-şüybaşı'ya fermân eyleyip elli gürüş
Sâ'ir ağâyâna yirmişer gürüş kıldı resim
8. Baḥş-i mâ'-i buḥûra daḥı her yıl zamm edip
Luṭf u ihsânıyla kıldı kulların şâd-ı 'azim
9. Kethudâ'ya baḥş edip beş yüz gürüş bâkîlere
Eyledi onar gürüş ihsân ber-vech-i 'amim
10. Hâk livâ-yı şevketin manşûr edip ol dâverün
Seyfini kâtı' kıla a'dâsını kahr u 'adim
11. VÂŞİFÂ târîḥ zeyn olsun çü tîg-ı cevherin
Kıldı Maḥmûd Ḥân Seferli Oṭası'n şâd ü besim

1232/1817

²²¹ Târîh-i diğer berây-ı oda-i mezkûr.

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

- * - - * - - * - - * -

1. Gevher-i genc-i kerem kenzü'l-le'âlî-i himem
Husrev-i encüm-ḥaşem ḥākān-ı İskender-tüvân
2. Ya'nî Hân Maḥmūd-ı Gâzî-şan ki zât-ı kâmilin
Eylemiş tâc-ı ser-i 'âlem Cenâb-ı Müste'ân
3. Pâdişâh-ı 'âlem-ârâ denmege şâyestedir
Şanı bâlâ himmeti 'âlî 'atâsı şâyegân
4. Kevne eslâf-ı kirâmında o şāhuñ gelmedi
Böyle şāhib-cüd 'ināyet ma'deni şāh-ı cihān
5. Kullarına eyleyip Vakf-ı hümâyûn'dan 'atâ
Kıldı her mäh-ı şıyām icrāsına hükmin revân
6. Kethudā-yı gencine beş yüz gürüş in'ām edip
Kıldı elliyle Gügümbaşı kılın da şād-mân
7. Çantacı ile Başefendi'ye verip yüz gürüş
Etdi bākîyi yigirmişer gürüşla kām-rân
8. Her sene hem zamm edip dersiyeye onar gürüş
Bendegânın şād-kām etdi ser-â-pâ bî-gümân
9. Böyle bir kân-ı kerem şāh-ı 'ināyet-meşrebüñ
Olsa şâyândır du'asıyla cihān raṭbū'l-lisân
10. Hāk be-kām-ı 'ömr edip ol şehriyār-ı ekremi
Taht-ı ḥākānide zâtın pîr ede bahtın cevân
11. VÂŞIFÂ altun kalemle yaz sezâ târiḥini
Bendegân-ı Kenz'ine kıldı 'atâ Maḥmūd Hân

1232/1817

²²² Târîh berây-ı Hazîne-i Direkler arası der-Enderûn-ı Hümâyûn.

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- * - * - * - * - *

1. Seyyid 'Ömer Ağa ki tarîkında alıp feyz
Olmuşdu Hâk' uñ nâ'il-i elţâf-ı 'azîmi
2. 'İffetle şadâkatle şalâh ile cihânda
Darbü'l-meşel-i 'âlem idi zât-ı kerîmi
3. Fehm eyleyip ihlâş-ı derûnın şeh-i 'âlem
Kılmışdı anı baş-çuçadârı vü nedîmi
4. Şâbit-kadem-i hıdmet olup şıdk ile dehsâl
Püyende-i şevk idi rikâbında kadîmî
5. Fermân-ı İlâhîyle edip rûhını teslim
Cân atdı cinâna olup 'uqbânuñ 'azîmi
6. Maḥz-ı kerem-i Hâk'la olup mazhar-ı gufrân
Fırdevs-i berînüñ ola şevk ile muḳîmi
7. VÂŞİF oku târîhîni mu'cemle du'â kıl
Seyyid 'Ömer Ağa kıla câ şahn-ı na'îmi

1233/1818

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - * - * - * - *

1. Kâmil-i dervîş-edâ Hâcî Bekir Ağa ki Hâkḳ
Ḳadr ü şân kılmış 'inâyet zât-ı müsteşnâsına
2. Hüsn-i ahlâkıyla bulmuş şâhed-i zâtı kemâl
'İffet olmuş câme dūş-ı ḥılkat-i zibâsına
3. Râst-güftâr ü tevâzu'-kâr maḥviyet-şi'âr
Hiç 'adil olmaz cihânda tavr-ı bî-hemtâsına

²²³ Târîh-i vefât-ı Ser-çuhadâr Seyyid Ömer Ağa.

²²⁴ Târîh-i velâdet.

4. Bir gün 'abd-i 'âcize ol merd-i rûşen-dil dedi
Bir niyâzım var size geldim anuñ inhâsına
5. Bir kerîmem geldi dünyâya meh-i mevlüdda
Nûr-ı vechi beñzer ayuñ cebhe-i garrâsına
6. Hâzret-i Mollâ-yı Rûm'a doğmadan bahş eyledim
Kıldım evlâdım emânet dergeh-i 'ulyâsına
7. Siz de târih-i tûlû'ın luţf edip nazm eyleyüñ
Bendeñüz de yazayım mecmû'anuñ bâlâsına
8. Geldi bir târih-i zîbâ hâtıra VÂŞİF dedim
Yümn ede Mevlâ Nefîse Hânım'ı babasına

1234/1819

78²²⁵

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * . * - - * * - - * * - -

1. Mümtâz-ı atıbbâ-yı sarây-ı şeh-i 'âlem
Kimdir deyü olursa su'âl 'abd-i kemîne
2. İbrâhîm Efendi ki ne gelmiş ü ne mümkün
Emsâl ü nazîri gele bu rûy-ı zemîne
3. 'İlm ü hüner ü fenn-i remî mûsıkî vü tıbb
Cem'ıyyet-i efnân ile mânend-i sefine
4. Görseydi zamânında gelip Bû 'Alî farzâ
Buldum der idi 'âlem-i hikmetde define
5. Hem- 'aşrı bulunsa meşelâ kevnde Bukrat
Şäkird olur elbette o üstâd-ı behîne
6. Şûrâ-yı atıbbâda olup kavli müreccah
Teslim eder ehl-i hikem ol merd-i fañne
7. Tedbîr-i devâ eylese bir pîr-i za'ife
Kuvvet bulup endâmı döner seng-i metîne

²²⁵ Târîh-i velâdet.

8. Kesbî bu mahâret olamaz olsa da zannım
Nâ'il ola bir ehl-i derûnuñ nefesine
9. Ma'cûn-ı müferrih gibidir neşve-i nuṭkı
Verir suḫanı şevk u feraḫ kalb-i hazine
10. Dervîş-i kâender-reviş âzâde vü lâ-kayd
Hem-seng siyeh ḥâk ile 'indinde hazine
11. Tıb-hâne-i şulbinden o Sokrat-ı kemâlûñ
Dünyâya vürüd eyledi bir bint-i güzide
12. Bir duḡter-i pâkîze-güher verdi ki Mevlâ
Her vech ile teşbihe sezâ dürr-i şemîne
13. Ḥaḫ vâlid ü mevlûdunuñ 'ömrin kılıp efzûn
Şiḫhatle erişdire nice mâh ü sinîne
14. Evlâdınıñ evlâdınıñ evlâdını görsün
Maḫhar olup elṭâf-ı ḥudâvend-i mu'ine
15. Doğdukda cihâna dedi târiḫini VÂŞIF
Yümn ile şems gibi ṭulû' etdi Emine

1234/11819

79226

Fâ 'ilâtûn / fâ 'ilâtûn / fâ 'ilâtûn / fâ 'ilûn

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Âb rûy-ı tâc-dârân Ğâzî Ḥân Maḫmûd kim
Eylemiş Ḥaḫ zâtını cümle mülûküñ a'zamı
2. Çeşm-i 'âlem görmemiş sem'-i cihân gûş etmemiş
Böyle cûd 'ummânı himmet kânı şâh-ı efḫamı
3. Söylenen dillerde şimdi ol şehûñ iḫsânıdır
Baḫşış ü luṭfu unutturdu 'aṭâ-yı Ḥâtem'i
4. Vaşf-ı cûdın nâvdân-ı ḥâmeden icrâ muḫâl
Eylemek güncide-i mîzâb mümkün mi yemi

²²⁶ Târiḫ-i çeşme.

5. Hâzret-i Feyyâz-ı muṭṭalâk dest ü ṭab'ın eylemiş
Ḥayr ü birrûn menba'ı iḥsân ü cûduñ maḳsemi
6. Teşnelikden bu maḥalle ḥalkı der-eyyâm-ı şayf
Şu deyü bulsa ḳapardı verd-i terden şebnemi
7. Vâḳıf olup ol şehüñ cüş etdi baḥr-ı şefḳati
Ḳıldı nev-inşâ bu dil-cû çeşme-sâr-ı elzemi
8. 'Ömr-i Hızr iḥsân edip evreng-i şâhîde añâ
Nice âşâra muvaffaḳ ola zât-ı ekremi
9. VÂŞIFÂ şu şuda yazılsa sezâ târiḥ-i tām
'Adli Ḥân Maḥmûd icrâ eyledi bu Zemzem'i

80²²⁷

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün
 _ * _ _ _ _ * _ _ _ _ * _ _ _ _ * _

1. Menba’-ı enhâr-ı şevket âb-rûy-ı saltanat
Ğâzi Hân Maḥmûd-ı ‘Adlî-şân ü İskender-kemâl
2. *Efzalü’l-a‘mâl saḳâü’l-mâ* ²²⁸ ḥadîşin gûş edip
Yapdı her sûda hezârân çeşme-sâr-ı bî-mişâl
3. Kıldı sir-âb ‘âlemi âb-ı ḥayât-ı himmeti
Şu yerine eyledi âşâr-ı ḥayra şarf-ı mâl
4. Bu maḥalde mâ’-ı cârî girye-i etfâl idi
Düşde daḥı kimse şu görmek degüldü ihtimâl
5. Emr edip bir çeşme-i dil-cû-terüñ inşasını
Eyledi her sūyu da iḥyâ o şâh-ı yem-nevâl
6. Hâk kılip taḥtında iḥyâ ol ḥıdiv-i ‘âlemi
Sâyesinde mülk ola ma‘mûr ilâ-yevmü’s-su’âl

227 *Târîh-i çeşme.*

²²⁸ "Amellerin en hayırlısı su dağıtmaktır." Mevzudur.

81229

Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Luṭf ‘ummānı kerem ma’deni iḥsân kânı
Gâzî ḥākân-ı cihân Ḥazret-i Sulṭân Maḥmûd
2. Tâc ü taḥtuñ şeref ü şânı cihānuñ cânı
Şehlerüñ server-i mümtâzı hıdiv-i mes’ûd
3. Eyleyip rāḥatına rāḥat-ı nāsı terciḥ
Ḥalkuñ âsâyişine kılmada bezl-i meḥûd
4. Şefkat ü merḥameti gâlib ‘ibādullāha
Olur elbette mu’in aña cenāb- Ma’bûd
5. Her ne müşkil işe sa’y etse eder Ḥaḥ âsân
Feth olur her neyi eylerse cihānda maḥşûd
6. Gelmez iḥsân ü ‘inâyâtı ḥisâb ü raḳama
Luṭfu bî-hadd ü ‘aṭâ vü keremi nâ-ma’dûd
7. Gördüm akrânını derler ise kıлма ıṣḡâ
Geldi derler isē dünyāya eşi verme vücûd
8. Görmedi bu keremi ‘âlem-i ma’nâda daḥı
Ḥâtem ü Ca’fer ü Mann İbni Ziyād-ı ma’hûd
9. Geldi mi ‘âleme ey çarḥ sen inşâf eyle
Böyle Dārâ-yı cihân böyle şeh-i şâhib-cûd
10. Kaḡı şâh eyledi bu rütbe kerem kullarına
Kaḡı ḥākānda bu himmeti kılduñ meşhûd
11. Ḥayr ü iḥsânı olan Vakf-ı hümayûn’ından
Cümlet^{en} kullarına eyledi taḥşîş-i nuḳûd

²²⁹ Târîh-i ‘atiyye-i Şâh-ı cihân Maḥmûd Hân.

12. İbtidâ Hâş Oda gılmânına der-mâh-ı şıyâm
Etdi bu vech ile tevzî'ine fermân-ı vürüd
13. Kılıp üç kîse Silah-dâr'ı Ağa'ya ihsân
Eyledi şâd anı ol pâdişeh-i cüd-efzûd
14. Altı yüz Çukadâr Ağa kuluna etdi 'atâ
Kıldı beş yüzle Rikâb-dâr'ı Ağa'yı hoşnûd
15. Hâş oda Başı Ağa'ya edip üç yüz ikrâm
Kıldı Dûlbend Ağa'sın dört yüz ile nâ'il-i sûd
16. Miftâh Ağası ile Dört gûşe Başı'yı dahî
Üç yüz ellişer ile kıldı meserret-âlûd
17. Yedi Ağa-yı Gedüklü'ye üçer yüz verilir
Aldı yüz ellişeri bâkî ağa-yı mevcûd
18. 'Ömrin efvn edip ol şâh-ı cihānuñ Mevlâ
Eyleye sâyesin fark-ı enâma memdûd
19. Bir düşürdüm ki bu târihî söz olmaz VÂŞIF
Kıldı ihsân ü 'atâ Kırklar'a Sultân Maḥmûd

1236/1821

82230

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Gâzî ḥākân-ı cihān Ḥazret-i Ḥān Maḥmûd'uñ
'Avn-i Ḥaḳ yâveri tevfiḳ u zafer sırdaşı
2. Şehriyârân-ı cihān ol şeh-i nuşret-şānuñ
Olsa şâyeste rikâbında ḥadem ü mâşî
3. 'Azm ü himmetde metānetde fer ü şevketde
Olmaz ammâ meger İskender ola pâ-dâşî
4. 'Ālemi eyledi müstaḡraḳ-ı baḥr-ı cûdu
O kerem ma'deni şāhuñ kefi cevher-pâşî

²³⁰ Târîh berây-ı katl-i Tepedelenli 'Ali Paşa.

5. Böyle akrânı bulunmaz şeh-i bi-hemtâya
Oldu 'âşî Tepedelenli denilen Bektaşî
6. N'olduğu bellü degül mülhid-i bi-mezheb iken
Oldu tuğyân edip encâmî buğâtuñ başî
7. Millet-i Rûm'a karâbetle verip bir şûret
Cem' kıldı başına tâ'ife-i evbâşî
8. Yanya'dan Yaş'a kadar tohm-ı fesâdı ekdi
Kâfirûñ bir yere toplandı kûrusu yaşı
9. Der-'akâb pâdişeh-ı 'âlem edip kahr u gâzab
Kıldı fermân vüzerâ kullarına perhâşî
10. Bir celâdetli vezîrin dahî ser-'asker edip
Etdi irsâl o düstûr-ı Hızır-yoldaşı
11. Çevirip şardılar etrâfını mahşûr kılıp
Buñalıp yoldu saçın dökdi gözinden yaşı
12. Başladı etmege itlâkını etrâfa niyâz
Başı kaydî ile terk eyledi nân ü aşî
13. Cürmin 'afv eyleyip ol Hâzret-i şâh-ı 'âlem
Tuğme-i tîğ-ı sitiz eyledi ol nebbâşî
14. Mosmor etmiş iken etdiği yüz karalığı
Rîşî kana boyayıp oldu çü reng-i aşî
15. Nice tâb-âver olur tîğ-ı şehen-şâhiye
Öyle Sal-hâne'de ger olsa da biñ biñbaşı
16. Bîm-i câna düşer elbette ciger-dâr olmaz
Arnebûd'uñ eger olsa dahî biñ biñ başî
17. Ger hayâtında o hînzîri göreydim der idim
Ey kenîsâ-yı 'inâd ü hîyelüñ ferrâşî
18. Neñe lâzımdı senüñ leşker-i tuğyân a Yezid
Başlı başuña varıp sen paça bûmbar taşî

19. Görüp âhır kılıguñ haddüñi bildüñ mi papas
Meclis-i hezlüñ eyâ mashâra-i qallâşı
20. Kuvve-i kâhire-i pâdişehi gördüñ mü
Añladuñ mı ne imiş devlet ile perhâşı
21. Sen tutuldukda olup şâd gürüh-ı şu'arâ
Dediler mergüñe târih ferahdan nâşî
22. Yazdı bir beytde VÂŞIF da dü-târih-i tamâm
Vâşıl-ı sem'i olunca haber-i meş yaşı
23. Müjde katl oldu cedelde 'Ali Paşa-yı 'anüd
Verdi topdan bütün evlâd ü 'iyâli başı 1237/1822

83²³¹

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Yazsa 'âşık n'ola VÂŞIF da bir a'lâ târih
Eyle nüş âb-ı zülâli Hasaneyn 'aşkına mâ

84²³²

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * -

1. Bârekallâh çeşme-i 'ayn-ı serâb
Teşne-diller etmesin ümmîd-i âb
2. Çeşme şanma tıfl-ı sengîn-dildir ol
Güş-mâl eyle gözinden gelmez âb
3. Nâmın ihyâ etdi Kuruçeşme'nün
Şâhibü'l-hayrât olan hâne-harâb

²³¹ Târih-i çeşme.

²³² Târih-i Kuruçeşme.

4. Çömçeki ferc ü zeker hunsâ-mişâl
Birbirinden olmamışlar behre-yâb
5. 'Aynına gelmez idi tûfân-ı Nûh
Pür-hevâdır kalbi mânend-i hâbâb
6. Bahrı mîzâna çıkarsaî delv ile
Teknesine tamlamaz bir kaître âb
7. Suyu gibi bulmadı târîhini
Şâ'ir-i mu'ciz-dem-i hâzır-cevâb

*În ne çeşmest ü ne 'aynest ü ne âb
Sîmyâ vallâhü a'lem bi's-savâb²³³*

85²³⁴

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Vâkıf oldum Molla 'Aşkî Câmî'i'ne hayr için
Fâtıma Hânım da vakf etmiş nuķûd-ı bî-'adîd
2. Oldu vakfeynüñ temâsından binâ bu def'a da
İki şâhib-hayra birden lutf ede Rabb-i Mecîd
3. Der gören cân VÂŞIFÂ târîh-i dervîş-ânesin
Oldu 'âşık Molla 'Aşkî Câmî'i zibâ cedîd

87

Fe 'ilâtün / mefâ'ilün / fe 'ilün
* * - - - * - * - * * -

1. Olmuş idi mürûr-ı vakt ile çün
Köhne vü bî-nefi' bu levha bütün

²³³ Bu ne ne çeşmedir ne kaynaktır ne de sudur. Doğrusunu Allâh bilir, bu sanki sîmyâdır.

²³⁴ Târîh-i Camî-i Molla Aşkî.

2. Kethudâ-yı Seferli Seyyid 'Ali
Ağa gördü ki eskidigi celî

3. Yazdırıp yapıdırıp edip tecdid
Etdi tevķir-i Hâzret-i Bû Sa'îd

4. Sâl-i biñ iki yüz bir içre hemân
Oldu tecdid bu levh-i vâlâ-şâñ

1201/1787

MUHTELİF KİT'ALAR

1

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Cümle maḥlûka senüñdür kerem ü cûd u 'aṭâ
Der-i luṭfuñda ḳapı yoldaşdır şâh ü gedâ
2. Zâtınuñ birliğine iki cihân şâhiddir
Yokdur ey Rabb-ı aḥad mişl ü şerikün ḥâşâ

2

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Doymayız ni'met ü iḥsânuña dâ'im açız
Sen kerem şâhibi ey Rabb-ı Ğanî biz 'âcız
2. Kesmeyiz şubḥ u mesâ dergeh-i luṭfuñdan ümîd
Cümle açı doyuran ni'metüñe muḥtâcız

3

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. 'Avn-i Ḥaḳḳ ile atıp dilden enâniyyetimiz
Ḥaḳ' da maḥv olmadır ez-cân ü gönül niyyetimiz
2. Biz de bizlerdeki ḳudret de senüñdür yâ Rab
Yok bizim bizde bizimdir diyecek ḳudretimiz

4

Mef' ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe' ûlün

_ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. Ben yel gibi gezmekde hevâ vü hevesimde
İblis arıyor fırsatımı piş ü pesimde

2. Hıfz eyleyip imânımı şerrinden 'adûnuñ
Allâh mu'in ol baña âhır nefesimde

5

Mef' ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe' ûlün
- - * * - - * * - - * * - -

1. Kendim edip endüh-ı çirk-âb-ı ma'âşî
Bilmezlik ile oldum Allâh'ım saña 'âşî
2. Her bir nefesim geçdi nice cürm ile yâ Rab
Ancak kulumuñ rahmetüne kaldı halâşî

6

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
* * - - * * - - * * - - * * -

1. Mey-i 'ısyân ile mânendi-i sāğar doluyuz
Nerd-i cürm ü güneñüñ şanki siyeh-rû puluyuz
2. Etmeyiz dergeh-i mañlûka varıp 'arz-ı niyâz
Kapı Hakk'uñ biz anuñ bir alay 'âciz kulumuz

7

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
* * - - * * - - * * - - * * -

1. Ne gedâya açalım hâlimizi ne şâha
Düşmesin râz-ı nihânımız 'abeş efvâha
2. Duralım bâb-ı tevekkülde büküp boynumuzu
Bizi de mülhak ede Hâk fuğarâ'ullâh'a

8

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
* * - - * * - - * * - - * * -

1. Bî-had oldumsa dañı mürtekeb-i fışk ü fesâd
Kesmem 'afvuñdan ümidim yine ey Hayy-ı cevâd

2. Verip ey Rabb-ı aḥad iki murādım birden
Eyle VÂŞİF kuluñı devlet-i dâreyn ile şād

9

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kaḫuñda pâdişāhān bendegāndır yā Resûlallāh
Cihāna dergehüñ dāri' l-emāndır yā Resûlallāh
2. 'Aceb mi ben kuluñ da kām-yāb olsam şefâ'atle
Ümem sâyeñde cümle kām-rāndır yā Resûlallāh

10

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Ziyâret eyleyip bu tâcî şāhib tâca ta'zîm^{en}
Emir kıldı ğılāfın zînet ü tecdide Maḫmûd Hân
2. O zātuñ ḫurmetiyçün ḫıfz ede Rabbim ḫaṭâlardan
Cihānuñ başınuñ tâcıdır ol şāh-ı şeref-'unvân

11

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kuluñ Seyyid 'Ömer ümmid-i iḫsân ü 'inâyetle
Ḥuzûra 'arz-ı rahle eyledi şerm-i ḫacâletle
2. Olunca rāḫilebend-i 'azîmet mülk-i 'uḫbāya
Sevindir bendeñi yā Seyyidi naḫd-ı şefâ'atle

12

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Der-i iḫsân ü luṭfuñda edip terfi'-i yed yā Rab
Ümid-i 'afv ile geldim ḫuzûra kıлма red yā Rab

2. Muhibb-i çār-yār ü 'āşık-ı rûy-ı Hâbibüñdür
Muhammed 'aşkına Maḥmūd Hân'a kıl meded yâ Rab

13

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Eyleyip ḳadrüñ beyân bâ-naşş-ı Furḳân-ı mübîn
Vaşf-ı şânuñda dedi Hâḳ *rahmet^{en} li'l-'âlemin*
2. Dergeh-i Mevlâda redd olmaz sözüñ bu 'âcizi
Ḳıl şeref-yâb-ı şefâ'at yâ Şefî'e'l-müznibin

14

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. 'Âlemde eger olmasa her-câyî o meh-veş
Bu ḥüsn ile olmazdı aña mihr-i felek eş
2. Yâ âteş-i canfesdi ü ya al ḥâre libâs
Farḳ edemedim geçdi yanımdan yanar âteş

15

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. 'Aks-i ruḥsârı ne dem cām-ı mey-i nâba düşer
Cām gök ḳandil olup âteş-i pür-tâba düşer
2. VÂŞIFÂ çatma açık yürü o deryâ-nüşuñ
Duş olan tırrasına ḥalka-i girdâba düşer

16

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Zannım ol zâlim nigâh-ı ḥışm ile bakmış yine
Sine-i 'uşşâka bir bir dağlar yakmış yine

2. Çeşmi çıkar keyf-i nahvet gamzesi sarhös-ı nâz
Gâlibâ VÂŞİF o şüh-ı meh-likâ çakmış yine

17

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Gülşen-i kâma bu şeb şebnem-i eşki saçdım
Biñ niyâz ile o gül-gonca-i nâzı açdım
2. Bezme başdıkda harâretle ayağı VÂŞİF
Alıp ol dilber-i mey-nüşı tez elden kaçdım

18

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Na'ra-i şevk ile gülzâr-ı şafâdan geliyor
Varsa bülbül o gül-i nâzik-edâdan geliyor
2. Al ile VÂŞİF-ı zâr ile tebessüm ederek
Kopmuş ol gonca-dehen bâğ-ı vefâdan geliyor

19

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
_ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Câm-ı şahbâ ile sen verdikçe ağız ağıza
'Âşık-ı zârûñ gelir reşk ile cânı ağıza
2. Şunma gönüm bend içün bihüde fülk-i sâgarı
Sâkıyâ kayık yanaşdırmam ben öyle ağıza

20

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
_ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Nüş eden şahbâ-yı la'lün cüş eder meyler gibi
Büş eden gonca-dehânûñ dem çeker neyler gibi

2. Her gice şevkuñla ey mäh-i felek-meşreb senüñ
Nâlem 'ayyûka çıkar âvâz-ı hey-heyler gibi

21

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. İntizâr-ı makdemüñle reh-güzâruñ gözlerim
Gel yetiş ey bî-vefâ yollarda kaldı gözlerim
2. Oldu VÂŞIF gülşen-i rüyuñla ey gül-berg-i nâz
Hasb-ı hâl-i 'andelibân-ı maḥabbet sözlerim

22²³⁵

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Söyleyin ol şūḥa benden ḡayrıya yâr olmasın
'Âlem-i 'aşk u maḥabbetde hiç aḡyâr olmasın
2. Diyemem VÂŞIF gibi cevır ü cefâ etme baña
Olsun ey meh cevırüñ ammâ böyle her bâr olmasın

24²³⁶

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bir geḡen 'id eyledüñ va'd ey perî bir bu sene
İki bayrâm geḡdi nâ'il olmadık bir büseñe
2. Geḡmemiş bir büseye ey meh niyâzı VÂŞIF'ıñ
Her recâsın tutmalıdır 'âşıküñ bir büse ne

235 B-

236 B-

25²³⁷ ✓

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Dest-i sâkiden çekip cām-ı neşâtı Cem gibi
Başladım ol şevk ile cûş u fûrûşa yem gibi
2. VÂŞIFÂ mecrûh-ı hicrānuñ oñılmaz yarası
Şarmadıkça yârı zaḥm-ı sîneye merhem gibi

26²³⁸

Mefâ'ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

* _ * _ * _ * _ * _ * _ * _

1. Ederse 'azm-i gülîstân o gülfidānı görüñ
Ne rütbedir o perî-rûda ḥüsn ü ānı görüñ
2. Baña bu ḥayreti sen çok mu gördüñ ey VÂŞIF
Beni edāsına ḥayrân eden cīvānı görüñ

27²³⁹ ✓

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bezm-i aḡyāra ne dem ol şūḥ-ı sîmîn-ten gider
Şabr ü ârām-ı taḥammül der-'aḡab benden gider
2. Ḥvâhiş-i meylim füzün etmek için bir kat dahı
Meclise VÂŞIF o meh-veş geç gelir erken gider

²³⁷ Küçük Mehmed Efendi (?-1800) tarafından Tahir-Bûselik devr-i kebîr (I. Beste) şeklinde bestelenmiştir.

²³⁸ B-

²³⁹ Sadullah Ağa, Araz-bâr Muhammes II. Beste. B-

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yâr alıp destine peymâne gelir mi bilmem
O perî meclis-i rindâna gelir mi bilmem
2. Gerçi VÂŞIF ederiz vaşlını ümmid ammâ
O kerem hâtır-ı cânâna gelir mi bilmem

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. La'l-i cân-bağşuñı şun bezimde ey şüh emelim
Geçemem bûs-ı lebûñden emelimdir emelim
2. VÂŞIFÂ şarmağa gâyetle şarıldı sevdâm
Şaran olmaz diyeli ol gül-i al ince belim

Mef' ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe' ûlün

_ _ * _ _ * _ _ * _ _ *

1. Göñlüm diye-düşdüm yañılıp bir güle düşdü
Güş eyleyip ol gönca-dehânım güle-düşdü
2. VÂŞIF n'ola giryân ise erbâb-ı mağabbet
Gülmek güle feryâd ü figân bûlbûle düşdü

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

_ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Sen esîr-i zülfsün ol meh-liķānuñ 'an-aşıl
Şar vişālûñ şavamaz başdan seni ey. dîl aşıl

²⁴⁰ Zekât Dede Efendi, Hisar-Bûselik Aksak Semâî. B-

²⁴¹ III. Selim, şevk u Tarab Aksak Semâî.

²⁴² B-

2. Ben muḳaddem böyle bilmezdim severmiş VÂŞIFÂ
Ol büt-i muṭrıbla geçdik dün seni bir kaç faşıl

32

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gonca bir gül taḳmış ol gül-fem 'izâr-ı alına
Setr için ḥüsnuñ bürünmüş gül gibi al şalına
2. Şevḳ-ı meyle deh deyip ser-mest-i nâz olmuş gelir[?]
Sevdiği ol dilber ise VÂŞIF'uñ vay ḥâline

33²⁴³

Mefâ' ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün
* _ * _ * _ * _ * _ * _

1. Şükûfe-zâr-ı 'izâruñ gülün naẓiresidir
Bahâra karşı hezâruñ o bir mesîresidir
2. Şorulsa VÂŞIF-ı zâra lebân ü pistânuñ
Çilek şekerlemesi ya semen hamîresidir

34²⁴⁴

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün
* _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _

1. Barışdı yıldızım bu gice ol meh-veşle 'idim var
Murâdımla beni dilşâd eder şâyed ümidim var
2. 'Aceb mi neş'e-baḥş-ı 'âlem olsa VÂŞIFÂ nazmım
Bu günlerde benim gönümde bir şevḳ-ı cedidim var

²⁴³ Mehmed Ağa, Dilkeş-Hâverân Zencîr beste.

²⁴⁴ B-

Mef'ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Va'd eyleyicek vaşlını dünyâ benim oldu
Bu şevka sebeb ol meh-i simîn-tenim oldu
2. VÂŞIF gibi gönlüm olalı bülbül-i hüsnüñ
Gülşen-geh-i 'aşk ey gül-i ter meskenim oldu

36

Mef'ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. La'lüñ var iken nûş edemem bâde-i nâbı
'Arz etme baña mey gibi bir hâne-ğarâbı
2. Bir şuda ki çak beynehümâmızda maḥabbet
Ben mest oluram VÂŞIF o içdikçe şarâbı

37

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * - -

1. Nakd-i 'aql ü fikrimiz hep yâr-ı simîn-berdedir
Şunda bir dil vardı kalmış ol daḥı dilberdedir
2. Farḡ-ı zevkımdan n'ola mænend-i ṭanbūr iñleşem
Nağme-i şevk u ṭarab gönlümde perde perdedir

38

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * - -

1. Genc-i pinhânsın ki künc-i ḳalb-i vîrândır yerüñ
Sen o gevhersin ki cânâ böyle bir kândır yerüñ

²⁴⁵ Zekâî Dede, Muhayyer Kürdî, Ağır Hafif beste. B-

2. Bî-tekellûf geç otur bâlâ-yı şadra kim senûñ
Ey hayâl-i dil-rübâ kâşâne-i cândır yerûñ

39

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Etdüñ ammâ yârdan ey dil niyâz-ı büse sen
Öpdürürse hâl-i müşgîn-i 'izâruñ işte ben
2. VÂŞIFÂ bûs et leb-i la'l-i terin em gerdenin
Gâh rengîn bâde nûş et gâh revh-ı yâsemen

40

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Tâb-ı mihr-i rüy-ı raḥşânuñla cânım yandı tez
Kand-i la'lüñden dil-i mecrûḥa cânâ şerbet ez
2. Mîve-i vaşluñ recâ etmek olur teklif-i bâr
VÂŞIF'a ey naḥl-i nergis oluver çeşm-i çerez

41

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Olmasın mey-nûş o şûḥ 'uşşâk-ı zâra ḥayf olur
Çeşmi zirâ cüz'i neş'eyle mişâl-i seyf olur
2. Bezm-i meyde destüñe aldıkça ey meh-pâre câm
Bu ne ḥâletdir nigâhuñ senden evvel keyf olur

42

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Sebz dibâlar geyinmiş serv-i bâlâlar gibi
Bâğdan kopmuş gelir gül-naḥl-i zibâlar gibi

2. Gördüğüm demden o çeşm-i mesti peymâne be-dest
Başladım cûş u hurûşa mevc-i deryâlar gibi

43

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. N'ola feryâd eylesem gördükçe hândân o gülü
Hânde-i güldür eden mecbûr-ı nâle bülbülü
2. Fikr-i ferdânuñ degül vaḳti zamân-ı 'iştir
At ğamı bir yana ey şûh al ele câm-ı mülû

44

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Sîne-bendüñ feth edip açdıḳça sen simîn tenüñ
Ben ne reñge girdiğın kıldım temâşâ gülşenüñ
2. Bu kadarca beynimizde âşinâlık oldu ya
Gayrı şimden şoñra ey meh sen benim gönüm senüñ

45

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün
- - * * - - * * - - * * - -

1. Ol meh ki bu şeb sāğar-ı gül-fâmeyi atdı
Keyfiyyet-i meyle şoyunup câmeyi atdı
2. Gel sen de karış VÂŞIF igitseñ söze işte
Ol muğbeçe ortaya levend-nâmeyi atdı

46

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün
* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kıyâs etme çekilmiş levḫa tuğra-yı şeh-i devrân
Per açmış Kâf-ı nuşret üzre 'anḳâ-yı hümâyün-şân

2. Felekden kadri a'lâ şehriyâr-ı 'âlem-ârâdır
Yazılsa peñçe-i mihre sezâ tuğra-yı Maḥmûd Ḥân

47²⁴⁶

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Destine aldıkça Maḥmûd Ḥân tûfeng-i zer-nigâr
Ola bağr-ı düşmene her dânesi bir bergüzâr
2. Ḥavf ile yağı erisin düşmenün kuruşun gibi
Her tûfeng atıp nişân aldıkça şâh-ı nâm-dâr

48²⁴⁷

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Her hünlerden behre-ver ḥākân-ı şâhib-iktidâr
Gelmemiş dünyâya Maḥmûd Ḥân gibi bir nâm-dâr
2. Var ise da'vâ-yı merdî eylesin gelsin beri
İşte meydân-ı hüner işte tûfeng-i zer-nigâr

49²⁴⁸

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ḥân Maḥmûd'un cihâna şâmil 'âlî himmeti
Kıldı leb-riz-i tanîn âfâkı şân ü şöhreti
2. Güş edip şit-ı tûfeng-i nâm-ı şâh-ı 'âlemi
Vezne-i Mısrî-veş a'dânun ḥam olsun kâmeti

²⁴⁶ B-

²⁴⁷ B-

²⁴⁸ B-

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Kırılısın çün sebû a'dâsı Maḥmūd Ḥān sağ olsun
Meserretle dolup ḳalbi atılsın ḡam ıraḡ olsun
2. Sen ikbāl ile her bir atdıḡuñ vurduḡça ḡunkārım
'Adūnuñ sīnesi reşk-i ḡasedle dāḡ dāḡ olsun

51

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Ḥāller ile donanıp 'ârızuñ güller gibi
Zīb-baḡş oldu bahār-ı ḡüsnüñe füller gibi
2. Ḥâtırmıdan n'ola çıkmazsa ḡayāl-i perçemüñ
Beslenir mīnā-yı dilde tāze sūnbüller gibi

52

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Şaḡlı sūnbül ṭakınıp başuñā ḡisū yerine
'Ârızuñ bülbüle 'arz et ḡül-i ḡoş-bū yerine
2. Bir 'ilācuñ görelim geçmeden eyyām-ı bahār
Naḡd-i mevc-i meyi ḡarc eyleyelim şu yerine

53

Mef' ūlū / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe' ūlün

- - * * - - * * - - * * -

1. Zānım seni bir ḡonca-i sīmīn-bilek öpmüş
ḡül-berg-i 'izāruñ berelenmiş ne pek öpmüş

2. Her 'id birer büse edip kavı o mehle
VÂŞİF yeñi başdan yine aḥbâb etek öpmüş

54

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Sensiz dil-i nâşâduñ efendim işi bitdi
'Âlemde ne etdiyse baña fūrkatuñ etdi
2. Būs eylemek ümmidi ile sükker-i la'lüñ
Tenhâ gelicek meclise pek zevkime gitdi

55

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Ey gül deme eşk-i ter-i bülbül neme lâzım
Bil qadrini şebnem güle gül şebneme lâzım
2. Gül mevsimi başlarsa nevâya n'ola VÂŞİF
Gülzâra tarab bülbüle [hem] zemzeme lâzım

56

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Bülbül eden üftâdesini gonca lebidir
Güftarı güzel meşrebi gâyet çeledir
2. Bilmem ne kumâş olduğın ol meh-veşuñ ammâ
Ḥayyât-ı 'aḳıl kesdigi zannım çeledir

57

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * - -

1. Seyre çık gülşene güller gibi vaḳt-i güldür
'Andelîbi yeter ağlatduñ efendim güldür

2. Tel-i zülfünde dil-i VÂŞIF-ı şeydâ güyâ
Şem'-i ruhsârûña karşı gececi bûlbûldür

58

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Şevip ol goncayı ağıyâra hezâr olmayalım
'Âlemün bir gül için çeşmine hâr olmayalım
2. Mive-i vaşlına ol körpe nihâlün VÂŞIF
Çünkü ermez elimiz nâfile bâr olmayalım

59

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Olamaz şâf-ı mücellâ o semen-sîne gibi
Baķanuñ 'aksi nümâyân olur âyine gibi
2. Başalı bağırama VÂŞIF ben o sîm-endâmı
Yatur 'aşkı dil-i virânede gencine gibi

60

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Halkuñ 'anber gibi yandıkları beñ işte budur
'Âlemün yakasını yarıdı ten işte budur
2. N'eyleyem seyr-i çemen-zâr-ı gülistânı ben
Depeden ırnağa dek verd-i semen işte budur

61

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Yine çakmış meyi ol çeşm-i siyeh besbelli
Turralar ham-be-ham işkeste küleh besbelli

2. Böyle belli beli VÂŞIF ne bakarsın bel bel
Belini ellere şardırmış o meh besbelli

62

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Her ne dem alsañ ele cām-ı şafâyı sâķī
Görünür cām ile bir şuda ten-i berrâķı
2. Şafvet ol mertebe kim sine-i billürında
Kalbine her ne hıfz etse görür 'uşşâķı

63

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gördüm ol gül-nahl-i zibâ 'ış ü nüş etmiş gelir
Perçem-i 'anber-mişâlin zib-i dūş etmiş gelir
2. Olmamak kâbil mi dil müstağrak-ı şevķ u țarab
Neş'e deryâlar gibi cūş ü hurūş etmiş gelir

64

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Dide-i âfet-nigāhuñ üzme süzme ĥastadır
Şimdi zîrâ 'âlemüñ meyli o çeşm-i mestedir
2. Ĥatırından ġam çözülse ey büt-i muṭrıb n'ola
Saña gönlüm rişte-i şevķ u țarabla bestedir

Mef' ûlü / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ' ilün

- - * - - * - * * - - * - - *

1. Zann etme meylî ol gül-i aluñ vefâyadır
Bugünkü luṭfu dünkü cefâdan kinâyedir
2. VÂŞİF o şüh-ı nev-res ile bu yıl ülfetîm
Erbâb-ı 'aşka bir yeñi çıkma hikâyedir

Mefâ' ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

* - * - - * * - - * - * - ** -

1. Naşıl edâ bilir ol dilber-i fedâyî görüñ
Aman aman o perî-rûdaki edâyî görüñ
2. Digerle hem-dem olup VÂŞİFÂ kaçır bizden
O şühûñ eylediği vaz'-ı nâ-sezâyî görüñ

Mütefâ' ilün / fe' ûlün / Mütefâ' ilün / fe' ûlün

* * - * - * - - * * - * * - -

1. O nihâl-i nâzuñ âyâ şaran âşinâsı var mı
Hele pek güzeldir ammâ 'acabâ vefâsı var mı
2. Saña VÂŞİF açdı râzın kerem eyle tüt niyâzın
Hele pek güzeldir ammâ 'acabâ vefâsı var mı

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Bezme gel dök perçemüñ ruhsâra şebbûlar gibi
Süzme mey çeşm-i siyeh-mestüñ süz âhûlar gibi

²⁵⁰ Numan Ağa, *Râsı-ı cedîd remel beste.*

²⁵¹ Dede Efendi, *Nevâ Zencîr beste. B-*

²⁵² Kömürcü-zâde Hafız Efendi, *Nev-eser ber-efşân II. Beste. B-*

²⁵³ Bol-âhenk Nuri Bey (1834-1910), *Nihavend Hafif II. Beste.*

2. Çok görüp bir nîm-nigâhı VÂŞIF ol çeşm-i kebûd
Geçdi dün Gökşu'da yanımdan akar şular gibi

69

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. N'ola ayılmazsa yâruñ dîde-i mestânesi
Kendi şahbâ-yı leb-i renginidir peymânesi
2. Yâra mecbûr olduğum VÂŞIF görüp ʔa'n eyleme
N'ışleyem uşlanmadı gitdi gönül divânesi

70

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gönlüümü verdim yine bir gül-nihâl-i tâzeye
N'ola başlarsam mişâl-i 'andelib âvâzeye
2. Şöyle ölçüp biçdim ifrât-ı şafâdan VÂŞIFÂ
Ba'dezîn gelmez kumâş-ı zevk u şevk endâzeye

71254

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
- * - - - * - - - * - - - * -

1. Her ne dem bezme o mest-i nâz elinde mey gelir
Hâtra keyfiyyet-i bâdeyle yüz bîñ şey gelir
2. VÂŞIFÂ mümkün mi vuşlat bezme cânân gelse de
Çün humâr-ı mey rakib-i kîne-cü der-pey gelir

²⁵⁴ Mehmed Ağa, Sipîhr beste.

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. O gül-endām bir al şāla bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün
2. Alıp āgūşa bu çağında miyān-ı nāzı
Şaran ol serv-қadi VĀŞIF ögünsün yürüsün

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Vaşf-ı haţ-ı ruhsârını berg-i güle yazdım
Bir қара ҳaberdir ki anı bûlbûle yazdım
2. Ağyāra zehir-һand ile öl gонca-i zibā
Bir gûne edā etdi ki VĀŞIF güleyazdım

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Gül gibi nâzik teni eyledi bûlbûl hey cânım gül āh
Āh āh efgân efgân efgân hayrân hayrân hayrân
2. Gülelim vaқt-ı şafâdır yār yār saña gönlüm
Mûbtelâdır nâzlı yārım gel efendim āh gel

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Tâ-be-key sūz-ı gamuñla derdli sinem dāğlayam
Nice bir şular gibi dağlar başında çağlayam

²⁵⁵ Hacı Sadullah Ağa, *Tahir-Bûselik Yürük Semâî*.

²⁵⁶ Vezin ve kafiye bozuktur. B-

2. Çünkü dökmezsın nem-i eşküñ benimçün sevdiğim
Bâri koyver hâlîme kendime kendim ağlayam

76257

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. Âh eyle gönül vuşlat-ı cânân ise maşşûd
Te'sîr eder ol âfet-i devrân ise maşşûd
2. İrgür beni ey şüh amân 'id-i vişâle
Kurbân olayım ben saña kurbân ise maşşûd

77258

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Bu şeb âgûş-ı hulyâya o şüh-ı bî-amân geldi
N'ola evce çıkarsa nağme-i âhım meyân geldi
2. Yüzüme güldü müldü va'd-i vaşl 'arz-ı hulûş etdi
Beni sevmeyen yalan söyler aña nâçâr inan geldi

78259

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

* - * - * * - - * - * - * * - -

1. Gocundu yâr elin öpdükde varsa yaralıdır
Bakûñ şu şofî-i har-meşrebûñ kolan yerine
2. Olan takayyüd-i nâm ile mâ'il-i şöhet
Niḥâyetinde eder kesb-i şeyn şân yerine
3. Kelâmı kaṭ' edip imâya başladı VÂŞİF
Beni kodu o perî varsa bî-zebân yerine

257 B-

258 B-

259 B-

BEYİTLER

1

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Şarîr-i nâyı çıksa perde-i şeh-nâz'a şâyandır
Maķâm-ı dil-keş-i Sulţân Selim Hân-ı felek-şandır

2

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün

* - - - * - - - * - - - * - - -

1. Cıvâr-ı dergeh-i Monlâ'da bu dergâh-ı şâhâne
Sezâdır cilve-gâh-ı şevķ olursa şems-i raķşâna

3

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - - * - - - - * -

1. Ber-güşâ-yı inbisât oldukça bu bâb-ı sürür
Derdimiz eyler meserret piş-gâhında şuhûr

4

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - - * - - - - * -

1. Mışr-ı 'aynın bu dūr-i vâlâ ne dem ki bâz eder
Çift-i tāk-ı ebrüvânı dilberâna nâz eder

5260

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - - * - - - - * -

1. Olamaz 'âlemde böyle dergeh-i feyz-iktisâb
'Aķlı varsa zevķ u şevķ etsin bu bâba intisâb

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Yâra te'şirini te'hîr ederseñ ey âh
'Ahdım olsun edeyim seni de nâle gibi âh

7261

Mef' ûlü / mefâ' îlü / mefâ' îlü / fe' ûlün

- - * * - - * * - - * * - -

1. El desteleyip destüñe gîsü-yı siyâhuñ
Sünbüllerüñi kendi elüñle demed eyle

8262

Fâ' ilâtü / mefâ' îlü / fâ' ilün

- * - * * - - * - * -

1. Lu'b-ı kumâr iç-tonın atdırdı dilbere ✓
Çıkdı şafâ-yı vaşluñ içinden meşârifî

9263

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. [Luţfî 'şşâkına] ol rütbe ki VÂŞİF o mehuñ
Bizde aḥşamladıgın söyleyem aḥbâba şabâḥ

10264

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * - - * * -

1. Bülbül-i dil-şüdenüñ bergine gözler dikenüñ
Şaḥn-ı gülzâr-ı ümîdinde dikenler bitsin

261 B-

262 B-

263 B-

264 B-

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
 * * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Seni bu deñlü yakınca güneş ey mäh-liķā
 O zavallı güneşi sen ne kadar yakduñ ola

Mef'ûlü / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe'ûlün
 _ _ * * _ _ * * _ _ * * _ _

1. İhrāk-ı kebîr âteş-i sūzânıma nisbet
 Yazlarda zuhûr eyleyen âteş böceğidir

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün
 * * _ _ * * _ _ * * _ _ * * _

1. Eder elbette tevellüd veled-i ümmidüñ
 VÂŞIFÂ darb-ı meşeldir giceler hāmildir

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
 _ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Yüz sürüp dāmânına yem dökse n'ola âb-ı rû
 Bâb degül bu bâbda ğayrıya etmek ser-fürü

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
 _ * _ _ _ * _ _ _ * _ _ _ * _

1. Şan bu sâhil-gâh-ı şâhî bir me'âli hoş kitâb
 Mışra'in-i faşl-ı bâb-ı evveli gūyâ bu bâb

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Mişli yok 'âlemde bu dergâh-ı şân ü şevketün
Varsa bâb-ı aşîyânıdır hümâ-yı devletün

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. Kevnde bâb-ı temâşâ etse biñ kerre niyâz
Açmayıp halka yine bu bâb etmez keşf-i râz

Fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- * - - - * - - - * - - - * -

1. N'eylesin der-bânı bu dergâh-ı şâh-ı Cem-cenâb
Bekler öñinde anuñ [hep] âfitâb ü mäh-tâb

LUGAZ-I MEŞNEVİ

Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün

* * - - * * - - * * -

1. Nedir ol şahş-ı tavilü'l-kâme
'Aynı[ca] gözleri beñizer câma
2. Var anuñ her tarafa nice yüzü
Her yüzinden görünür nice gözü
3. Harem-i nâsa fenâ gözle bakar
Kötü sözle ciger-i halkı yaçar
4. Çavuş-âsâ aña 'âdet elbet
Alkış etmek gicede bir nevbet

5. Bir gürültü koparır gâhice şeb
Yatağından uyarır 'âlemi hep
6. Ele almaz çala bõru minâ
Yine her gice gezer gök-surnâ
7. Dalsa da baır-ı 'arâkda ka'ra
Şeb-i âzinede urmaz na'ra
8. Düşmüş ol fışk ile gerçi ğalağa
Dâ'imâ meskeni ammâ Ğalağa
9. Saña ta'rîf edeyim dur şunu
Başına takye giyer kûrşünî
10. Aña beñzer küleh-i Özbekler
Têkyesin hayli Kalendar bekler
11. Kadi mânend-i felek bâlâ-ter
Kulle-i kâfile olmuş hem-ser
12. Eli yok ayağı çok batnı kebîr
Nice yaşlar yaşamış bir koca pîr
13. Geçmez eşvâb-ı diger divâne
Dâ'imâ câmesi mehter-hâne
14. Rûz u şeb işte o şeyh-i fânî
Gözedir dâ'ire-i imkânî
15. Hünerrûñ var ise VÂŞIF fende
Feth kıl bu lûgazım gel sen de

XXI. asra çok yaklaştığımız bu günlerde, belki on asırlık mâzimiz, tahrip ve imhâ etmek yerine, îmar ve ihyâ etmenin câzibedâr keyfini ihtar ve telkin edici bir ibret tablosu olarak karşımızda durmaktadır. *“Hür iffan” ve “hür vicdan”* gibi âşinâ olmadığı değerleri sırtlanmak yerine, bu ibret tablosundan ders alarak gayretli ve mütevekkil kültürünün şerefli mîrâsını gururla taşıyacak şuurlu ve dinamik gençliğimizi meşakkatli bir vazife bekliyor... *İnsanlık yarışında yeniden biz olarak var olmak için mâzîye tahammüllü, hâli ciddîye alan ve istikbâlden emîn bir tavırla, yani yeni bir göz ve yeni bir gönülle, daha çok ilgilenme, daha doğru okuma ve daha güzel düşünme hürriyetini kullanma...*

Artık siyah-beyaz okuma devri geride kaldı. Şimdi “renkli” ve “üç boyutlu” yani eskiyi, kendi estetik kâideleri içinde yeniden değerlendirebilecek kadar sabırlı, sistemli ve objektif olarak okuma zamanı. İşimiz zor fakat hedefimiz de bir o kadar efsunkâr.